

LENIN

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LENIN

OPERE

6

ORIGINALUL IN LIMBA RUSA
A FOST TIPARIT IN URMA HOTARIRII
CONGRESULUI AL IX-LEA AL P.C. (b)
DIN RUSIA SI A CONGRESULUI AL
II-LEA AL SOVIETELOR DIN U.R.S.S.

INSTITUTUL MARX-ENGELS-LENIN
de pe lângă C. C. al P. C. (b) al UNIUNII SOVIETICE

V. I. LENIN

OPERE

EDITURA PENTRU LITERATURĂ POLITICĂ
1953

V. I. LENIN

VOL.

6

Ianuarie 1902 - August 1903

Traducerea în limba română apare în urma hotărîrii C.C. al P.M.R.
Ea a fost întocmită sub îngrijirea unei comisii a C.C. al P.M.R.
după originalul în limba rusă, ediția a 4-a

PREFAȚA

Volumul al șaselea cuprinde lucrările scrise de V. I. Lenin între Ianuarie 1902 și August 1903.

În volum sunt cuprinse „Materiale pentru elaborarea programului P.M.S.D.R.“, care arată lupta desfășurată de Lenin în sânul redacției „Iscrei“ pentru elaborarea programului revoluționar al partidului clasei muncitoare.

O parte însemnată a volumului o constituie lucrările consacrate problemei agraro-țărănești, învățaturii despre alianța clasei muncitoare cu țărănimea : „Programul agrar al social-democrației ruse“, broșura „Către sărăcimea sateilor“ și alte lucrări.

Elaborării problemei naționale și luptei împotriva naționalismului burghez și mic-burghez le sunt consacrate articolele „Problema națională în programul nostru“, „Are oare nevoie proletariatul evreesc de un «partid politic de sine stătător» ?“ și alte lucrări.

În volumul de față sunt cuprinse următoarele lucrări îndreptate împotriva socialiștilor revoluționari : „Aventurism revoluționar“, „Teza fundamentală împotriva eserilor“, „Dece social-democrația trebuie să declare un hotărît și necruțător război socialiștilor-revoluționari ?“ și altele.

Articolele „Absolutismul se clatină...“, „D-l Struve demascat de colaboratorul său“, „Lupta politică și politicianismul“ arată lupta lui Lenin împotriva liberalismului burghez.

„Scrisoare către un tovarăș despre sarcinile noastre organizatorice“, „Proiect de statut al P.M.S.D.R.“ sunt consacrate elaborării principiilor organizatorice ale partidului marxist.

Din volum face parte lucrarea „Cu privire la problema rapoartelor comitetelor și grupurilor P.M.S.D.R. către congresul general al partidului“, precum și proiectele de rezoluții și cuvântările rostite la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., care caracterizează activitatea depusă de Lenin pentru pregătirea și desfășurarea congresului partidului.

În acest volum se publică, pentru prima oară în ediția de Opere ale lui V.I. Lenin, următoarele sale lucrări: „Despre demonstrații“, „Despre sarcinile mișcării social-democrate“, „Teza fundamentală împotriva eserilor“, „Către elevii școlilor secundare“, „Fragment dintr'un articol îndreptat împotriva eserilor“, „Proiect de apel al Comitetului de organizare din Rusia către Ligă, Uniune și Comitetul din străinătate al Bundului“, „Concepțiile marxiste asupra problemei agrare în Europa și în Rusia“, „Planul articolului împotriva eserilor“, „Prima cuvântare în legătură cu discutarea statutului partidului“, „Cuvântare în legătură cu problema atitudinii față de tineretul studios“, „Ultimul cuvânt al naționalismului bundist“.

MATERIALE
PENTRU ELABORAREA PROGRAMULUI
P.M.S.D.R.¹

Scriș în Ianuarie — Aprilie 1902

*Publicat pentru prima oară în 1924
în „Culegeri din Lenin”, vol. II*

Se tipărește după manuscris

OBSERVAȚII LA PRIMUL PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV

TEXTUL LUI PLEHANOV   OBSERVAȚIILE LUI LENIN

I. Principala particularitate economică a societății contemporane o constituie dominația în sânul ei a relațiilor de producție capitaliste,

adică faptul că mijloacele de producție și circulația mărfurilor aparțin unei clase foarte puțin numeroase de capitaliști,

în timp ce majoritatea populației este constituită din proletari,

care nu posedă nimic în afară de forța lor de muncă și care nu pot să-și ducă existența decât prin vânzarea ei.

Ca urmare a acestui fapt, ei ajung în situația de dependență, în situația de salariați, care, prin munca lor, creează venitul capitaliștilor.

II. Domeniul dominației relațiilor de producție capitaliste se extinde tot mai mult pe măsură ce perfecționarea neîncetată a tehnicii

Pagina 1. Nr. 1. — Capitalismul este nu o „particularitate” a societății contemporane, ci *orânduirea, formația* ei economică etc.

Nr. 2 — Mijloacele de producție nu aparțin numai capitaliștilor, ci și proprietarilor funciari și micilor producători.

Nr. 3 — În multe țări proletariatul nu constituie majoritatea populației.

Nr. 4 — Proletariatul posedă unele obiecte de consum (iar în parte și mijloace de producție).

Pagina 2. Nr. 5 + al proprietarilor funciari.

La pagina 2. Nu perfecționarea tehnicii, ci proprietatea particulară expropriează și verelendet * pe micul producător.

---

* — pauperizează. — *Nota Trad.*

face să crească importanța economică a marilor întreprinderi și, prin aceasta,

face să scadă numărul micilor producători de sine stătători, restrânge rolul lor în viața economică a societății,

iar pe alocuri îi transformă de-a-dreptul în vasali și tributari ai marilor întreprinzători.

III. Relațiile de producție capitaliste apasă tot mai greu asupra clasei muncitoare, pe măsură ce progresul tehnic, ridicând productivitatea muncii, nu numai că dă capitaliștilor posibilitatea materială de a ridica nivelul de exploatare a muncitorilor, dar și transformă această posibilitate în realitate, cauzând scăderea relativă a cererii de forță de muncă concomitent cu creșterea relativă și absolută a ofertei ei.

Nr. 6 — „și prin aceasta“?? Dezvoltarea tehnicii în sine nu poate face să crească importanța economică a marilor întreprinderi. Dezvoltarea tehnicii (+ o serie de transformări economice de felul condițiilor de desfacere etc.) duce la înălțurarea micii producții de către marea producție.

Nr. 6-7. Nu întotdeauna capitalismul „face să scadă numărul micilor producători“ (numărul relativ, iar nu neapărat cel absolut, mai ales în Rusia).

(Il expropriează și-l duce la umilință, la mizerie... capitalismul pe micul producător.)

Pagina 2. Nr. 7. Restrânge rolul micilor producători = face să crească importanța economică a celor mari (unul și același lucru).

Nr. 8. — De-a-dreptul — să fie șters. Procesul separării producătorului de mijloacele de producție nu este arătat.

Pagina 3 a proiectului inițial.

Nr. 9. + și asupra micilor producători (țărani în general trebuie menționați aparte).

Nr. 10. — Provocând sau dând naștere.

Pagina 3 — exprimat într'un mod foarte nepopular,

abstract. Mult mai bine în „Programul dela Erfurt“² „...crește armata muncitorilor care sunt de prisos“, — „existența lor este din ce în ce mai puțin asigurată“.

IV. Dezvoltarea productivității muncii nu numai că nu ridică prețul forței de muncă, dar, dimpotrivă, este foarte adeseori cauza directă a scăderii lui. Astfel, progresul tehnic, care înseamnă creșterea avuției sociale, determină în societatea capitalistă creșterea inegalității sociale, mărirea distanței dintre cei avuți și cei neavuți, creșterea dependenței economice a muncitorilor față de capitaliști.

Pagina 4 — „prețul forței de muncă“ foarte adeseori scade (deasemenea foarte abstract exprimat; = creșterea exploatării, asupririi, mizeriei, oprimării). „Astfel“, determină creșterea inegalității. Reiese că creșterea inegalității ar fi determinată *numai* de creșterea (intensificarea) *exploatării* muncitorului salariat, în timp ce ea este generată :

1) de exproprierea micului producător + 2) de pauperizarea micului producător + 3) de creșterea exploatării + 4) de creșterea armatei de rezervă.

V. Dată fiind această stare de lucruri din societatea capitalistă și dată fiind concurența reciprocă în continuă creștere dintre țările capitaliste pe piața mondială, desfacerea mărfurilor rămâne, în mod necesar, în urma producției lor, fapt care cauzează în mod periodic crize industriale mai mult sau mai puțin acute, însoțite de perioade mai mult sau mai puțin îndelungate de stagnare industrială, ceeace

Pagina 5. E nevoie oare să se arate în program *cauzele* crizelor? Dacă da, atunci este o lipsă faptul că sunt arătate două cauze: 1) creșterea inegalității sociale („dată fiind această stare a lucrurilor“, pag. 4) + 2) creșterea concurenței. Nu este arătată principala cauză a crizelor = Planlosigkeit*, însușirea privată, producția având caracter social.

★ — Inexistența planității. — *Nota Trad.*

micșorează și mai mult numărul și importanța economică a micilor producători,

care mărește și mai mult dependența muncii salariate de capital

și care duce și mai rapid la înrăutățirea relativă, iar uneori și absolută, a situației proletariatului și a micilor producători.

VI. Dar în timp ce cresc și se dezvoltă aceste contradicții inevitabile ale capitalismului, crește și nemulțumirea clasei muncitoare față de ordinea de lucruri existentă, se ascute lupta ei împotriva clasei capitaliștilor, și în rândurile ei capătă o tot mai largă și mai rapidă răspândire conștiința faptului

că numai prin propriile sale eforturi poate ea să scuture jugul dependenței economice care apasă pe umerii săi și că pentru scuturarea acestui jug este necesară revoluția socială, adică desființarea relațiilor de producție capitaliste, trecerea mijloacelor de producție și a circulației produselor în proprietate socială.

Paginile 5—6: micșorarea „*importanței economice*” a micilor producători — termen prea abstract. Expropriează (=micșorează numărul?) și verelendet.

Pagina 6 — „*muncii*” salariate? N’ar fi oare mai bine *muncitorilor*?

Pagina 6 — urmările crizei — *înrăutățirea relativă și absolută a situației*. N’ar fi mai bine oare să se spună direct: șomajul, mizeria muncitorilor și a micilor producători?

Pagina 7 — în loc de nemulțumire — *revoltă*.

Pagina 7 — răspândirea conștiinței (— γ) este pusă *pe acelaș plan* cu creșterea revoltei (— α) și cu ascuțirea luptei (— β). Dar α și β sunt spontane, în timp ce γ trebuie introdusă de noi.

Pagina 7 — „numai prin propriile sale eforturi”. Mai bine o exprimare mai generală: *poate fi numai opera clasei muncitoare* etc.

Paginile 7—8. 1) desființarea relațiilor de producție capitaliste? — *Înlocuirea** producției de mărfuri cu pro-

★ Cum se și spune la pagina 8—9.

ducția socialistă *, 2) exproprierea exploatatorilor, 3) trecerea mijloacelor de producție în *proprietate socială*? transformarea proprietății private în proprietate socială.

VII. Această revoluție a proletariatului va însemna eliberarea întregii omeniri acum asuprite și în suferință, deoarece ea va pune capăt tuturor formelor de asuprire și exploatare a omului de către om.

VIII. Pentru a înlocui producția capitalistă de mărfuri cu organizarea socialistă a producției de bunuri pentru satisfacerea nevoilor societății și pentru asigurarea bunăstării a tuturor membrilor ei, pentru a-și înfăptui revoluția,

proletariatul trebuie să aibă în mâinile sale puterea politică, care îl va face stăpân pe situație și îi va permite să zdrobească fără cruțare toate piedicile pe care le va întâmpina în calea spre scopul său mareț. În acest sens dictatura proletariatului constituie o condiție politică necesară a revoluției sociale.

IX. Dar dezvoltarea schimbului internațional și a pieței mondiale a stabilit o legătură atât de strânsă între toate popoarele lumii civilizate, încât acest scop mareț poate fi atins numai prin eforturile unite ale proletarilor din toate țările. De aceea mișcarea muncitorească din zilele noastre a trebuit să

Pagina 9 — neclar ** „pentru satisfacerea nevoilor societății și pentru asigurarea bunăstării a tuturor membrilor ei“. *E puțin* : (compară „Programul dela Erfurt“ „maximum de bunăstare și o perfecționare armonioasă multilaterală“).

Pagina 9. „Stăpân pe situație“, „să zdrobească fără cruțare“, „dictatura“ ??? (Nu este suficient revoluția socială.)

Pagina 10 — nil ***.

* Trebuie explicat ce este această producție socialistă.

** Cuvântul „neclar“ în manuscrisul lui Lenin este scris deasupra cuvintelor „satisfacerea nevoilor“. — *Nota Red.*

*** — Nihil — nimic. — *Nota Trad.*

devină și a și devenit demult o mișcare internațională.

X. Social-democrația rusă se consideră a fi unul dintre detașamentele armatei mondiale a proletariatului, a fi o parte a social-democrației internaționale.

XI. Ea urmărește acelaș scop final pe care și-l propune social-democrația din toate celelalte țări.

Ea dezvăluie în fața muncitorilor contradicția de neîmpăcat dintre interesele lor și interesele capitaliștilor, le explică însemnătatea istorică, caracterul și condițiile revoluției sociale pe care trebuie s'o înfăptuiască proletariatul și organizează forțele lor în vederea unei lupte neconținute împotriva exploatorilor lor.

Pagina 11. „Acelaș Endziel*¹”. Dece e necesară repetarea ?

Pagina 11. Să nu se dea loc la vreo confuzie ? — „acelaș Endziel” — și chiar alături *sarcina* partidului social-democrat : 1) Să dezvăluie în fața (?) muncitorilor contradicția de neîmpăcat dintre interesele lor și interesele capitaliștilor. 2) Să le explice însemnătatea, caracterul și condițiile revoluției sociale (+ necesitatea revoluției ?).

La nemți e mai puternic : weisen naturnotwendiges Ziel**². 3) Să organizeze forțele lor în vederea unei lupte neconținute *împotriva exploatorilor lor* (N. B.?*** + *împotriva guvernului?*) + ? *să conducă* lupta proletariatului.

1) intră în 2). 1) — prea îngust. Ar trebui : α să se a-rate scopul final, β să se cre-eze o organizație de revoluționari pentru a conduce lupta proletariatului.

Pagina 12. „Rămășițele

XII. Dar țelurile ei imediate

* — scop final. — *Nota Trad.*

** — să indice scopul firesc necesar. — *Nota Trad.*

*** — *Nota bene.*

se modifică considerabil prin faptul că numeroasele rămășițe existente la noi ale orânduirii sociale feudale — precapitaliste — apasă ca un jug îngrozitor asupra întregii populații muncitoare și constituie cea mai puternică dintre toate piedicile care frânează succesele mișcării muncitorești ruse.

Social-democrații ruși trebuie abia să lupte pentru obținerea unor astfel de instituții juridice care, constituind o complectare juridică firească a relațiilor de producție capitaliste, există deja în țările capitaliste înaintate

și care sunt necesare pentru dezvoltarea deplină și multilaterală a luptei de clasă a muncii salariate împotriva capitalului.

Iar întrucât absolutismul țarist, care reprezintă rămășița cea mai importantă și cea mai dăunătoare, pentru dezvoltarea socială ulterioară, a vechii orânduirii feudale, este absolut incompatibil cu aceste instituții juridice, și întrucât prin însăși natura lui el nu poate să nu fie cel mai înrăit și mai periculos dușman al mișcării de eliberare a proletarilor,

social-democrații ruși își propun ca sarcină a lor politică imediată răsturnarea monarhiei.

orânduirii feudale... apasă ca un jug îngrozitor asupra întregii populații muncitoare“ (+ împiedicarea dezvoltării forțelor de producție + înrăutățirea condițiilor de trai + țin în întuneric și într-o stare de oprimare întregul popor) — cea mai puternică piedică (= rămășițele) ? (Ce sunt aceste rămășițe ? Absolutismul + toate celelalte ? Acest lucru este spus *mai jos*.)

12—13 : trebuie să obțină *astfel de (?) instituții juridice care există deja (?) în țările înaintate*. (Trebuie numite mai direct. Nu este popular.)

Pagina 13 — a muncii salariate ? — a muncitorilor, a luptei clasei muncitoare împotriva clasei capitaliștilor, pentru complecta sa eliberare.

Pagina 13. Absolutismul este incompatibil cu aceste instituții juridice (cu libertatea politică ??).

Pagina 14. — Întrucât *absolutismul* este incompatibil — răsturnarea *monarhiei* (neconcordanță).

Scris la începutul lunii Ianuarie 1902

PROIECT DE PROGRAM AL PARTIDULUI MUNCITORESC SOCIAL-DEMOCRAT DIN RUSIA *

[A]

I. În Rusia se dezvoltă tot mai rapid producția de mărfuri, în sânul ei devine tot mai deplină dominația modului de producție capitalist.

II. Perfecționarea neîncetată a tehnicii face ca mica producție să fie tot mai mult înlăturată de marea producție. Cea mai mare parte a mijloacelor de producție (pământurile și fabricile, uneltele și mașinile, căile ferate și celelalte mijloace de comunicație) se concentrează în mâna unui număr relativ neînsemnat de capitaliști și de mari proprietari funciari, ca proprietate privată a lor. Micii producători de sine stătători (țărani, meșteșugarii, meseriașii) se ruinează din ce în ce mai mult, pierzând mijloacele de producție și transformându-se astfel în proletari, sau devenind chiar slugi și tributari ai capitalului. Un număr tot mai mare de oameni ai muncii sunt siliți să recurgă la vânzarea forței lor de muncă, să devină muncitori salariați, care se află în stare de dependență față de proprietari, creând prin munca lor bogățiile acestora.

III. Cu cât înaintează mai mult progresul tehnic, cu atât rămâne mai mult în urmă creșterea cererii de forță de muncă față de creșterea ofertei ei, cu atât capătă capitaliștii mai multe posibilități de a ridica nivelul exploatarei muncitorilor. Existența neasigurată și șomajul, jugul ex-

---

* Partea principală a acestui proiect reprezintă proiectul propus de unul dintre membrii redacției, Frei³ (și întocmit de el pe baza proiectului inițial al lui G. V. Plehanov). Partea practică, însă (dela pasajul indicat mai jos și până la sfârșit), este propusă de întreaga comisie, adică de cei cinci membri ai redacției.

plătărilor și înjosirile de tot felul devin soarta unor tot mai largi pături ale populației muncitoare.

IV. Acest proces este agravat și mai mult de crizele industriale pe care le provoacă în mod inevitabil contradicțiile fundamentale ale capitalismului. Sărăcia și mizeria maselor se îmbină cu risipirea averii sociale ca urmare a neputinței de a găsi un dezechilibru pentru mărfurile produse.

V. Astfel, gigantica dezvoltare a forțelor de producție ale muncii sociale și care se socializează din ce în ce mai mult este însoțită de faptul că toate principalele avantaje obținute de pe urma acestei dezvoltări sunt monopolizate de o infimă minoritate a populației. Paralel cu creșterea averii sociale crește inegalitatea socială, se adâncește și se lărgeste prăpastia dintre clasa proprietarilor (burghezia) și clasa proletariatului.

[B]

VI. Dar în timp ce cresc și se dezvoltă toate aceste contradicții inevitabile ale capitalismului, cresc și numărul și coeziunea, nemulțumirea și revolta proletarilor, se ascute lupta clasei muncitoare împotriva clasei capitaliștilor, crește năzuința de a se elibera de sub jugul de nesuportat al capitalismului.

VII. Eliberarea clasei muncitoare poate fi opera numai a clasei muncitoare înseși. Toate celelalte clase ale societății contemporane sunt pentru menținerea bazelor orânduirii economice existente. Pentru o reală eliberare a clasei muncitoare este necesară revoluția socială pregătită de întreaga dezvoltare a capitalismului, adică desființarea proprietății private asupra mijloacelor de producție, trecerea lor în proprietate obștească și înlocuirea producției capitaliste de mărfuri prin organizarea socialistă a producției pe seama întregii societăți, pentru a asigura o bunăstare deplină și o dezvoltare liberă multilaterală a tuturor membrilor ei.

VIII. Această revoluție a proletariatului va desființa cu desăvârșire împărțirea societății în clase și, prin urmare, și orice inegalitate socială și politică care decurge din această împărțire.

IX. Pentru a săvârși această revoluție socială, proletariatul trebuie să cucerească puterea politică, care îl va face stăpân pe situație și-i va permite să înlăture toate piedicile ce-i stau în calea spre mărșul său scop. În acest sens dicta-

tura proletariatului constituie condiția politică necesară a revoluției sociale.

X. Social-democrația rusă își propune ca sarcină să dezvăluie în fața muncitorilor contradicția de neîmpăcat dintre interesele lor și interesele capitaliștilor — să lămurească proletariatului însemnătatea istorică, caracterul și condițiile revoluției sociale pe care va trebui s'o săvârșească —, să organizeze un partid de clasă revoluționar, în stare să conducă toate manifestările luptei proletariatului.

XI. Însă dezvoltarea schimbului internațional și a producției pentru piața mondială a creat o legătură atât de strânsă între toate popoarele lumii civilizate, încât mișcarea muncitorească contemporană trebuia să devină și a și devenit demult internațională. Iar social-democrația rusă se consideră a fi unul dintre detașamentele armatei mondiale a proletariatului, a fi o parte a social-democrației internaționale.

XII. Ţelurile imediate ale social-democrației ruse se modifică însă considerabil prin faptul că numeroasele rămășițe existente la noi ale orânduirii sociale precapitaliste, feudale, împiedică într-o foarte mare măsură dezvoltarea forțelor de producție, fac imposibilă dezvoltarea deplină și multilaterală a luptei de clasă a proletariatului, fac să scadă nivelul de trai al populației muncitoare, determină forme asiatice, barbare, de dispariție a țăranimii care numără multe milioane de oameni, țin în întuneric, în stare de oprire și de lipsă de drepturi întregul popor.

XIII. Cea mai însemnată dintre aceste rămășițe ale orânduirii feudale, cel mai puternic sprijin pentru toată această barbarie este absolutismul țarist. El este cel mai înverșunat și mai primejdios dușman al mișcării de eliberare a proletariatului și al dezvoltării culturale a întregului popor.

[C]

Deaceea * Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia își propune ca sarcină politică imediată răsturnarea absolutismului țarist și înlocuirea lui printr-o *republică* bazată pe o constituție democratică, care să asigure:

1) autocrația poporului, adică concentrarea întregii puteri supreme de stat în mâinile unei adunări legislative alcătuite din reprezentanți ai poporului;

---

* Incepând de aici textul este adoptat de către întreaga comisie.

2) drept de vot universal, egal și direct, atât în alegerile pentru adunarea legislativă, cât și pentru toate organele locale de autoadministrare, pentru orice cetățean care a împlinit 21 de ani; vot secret la toate alegerile; dreptul pentru fiecare alegător de a fi ales în toate adunările reprezentative; remunerarea reprezentanților poporului;

3) inviolabilitatea persoanei și a domiciliului cetățenilor;

4) libertate neîngrădită a conștiinței, a cuvântului, a presei, a adunărilor, a grevelor și asociațiilor;

5) libertatea circulației și a îndeletnicirilor;

6) desființarea stărilor și deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor, indiferent de sex, religie și rasă;

7) recunoașterea dreptului la autodeterminare tuturor națiunilor statului;

8) dreptul pentru fiecare cetățean de a da în judecată pe orice funcționar fără reclamație pe cale ierarhică;

9) înlocuirea armatei permanente prin înarmarea generală a poporului;

10) separarea bisericii de stat și a școlii de biserică;

11) învățământ general gratuit și obligatoriu până la 16 ani; înzestrarea copiilor săraci cu hrană, îmbrăcăminte și material didactic pe seama statului.

[D]

În interesul protecției clasei muncitoare și al ridicării capacității ei de luptă *, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia cere:

1) să se limiteze ziua de muncă la 8 ore pentru toți muncitorii salariați;

2) să se consacre prin lege repaosul săptămânal, care să dureze fără întrerupere cel puțin 36 de ore, pentru muncitorii salariați, indiferent de sex, din toate ramurile economiei naționale;

3) să se interzică complet muncile suplimentare;

4) să se interzică munca de noapte (dela ora 9 seara până la ora 5 dimineața) în toate ramurile economiei naționale cu excepția acelor unde este absolut necesară din considerente tehnice;

---

* Propunerea lui Frei: să se schimbe începutul acestui paragraf după cum urmează: „În interesul feririi clasei muncitoare de degenerare fizică și morală, precum și în interesul ridicării capacității sale de luptă pentru eliberarea sa...”

5) să se interzică patronilor să folosească munca salariată a copiilor sub vârsta de 15 ani;

6) să se interzică munca femeilor în ramurile unde ea este dăunătoare în mod special organismului femeii;

7) să se stabilească prin lege răspunderea civilă a patronilor pentru pierderea totală sau parțială de către muncitori a capacității de muncă, — pierdere survenită de pe urma accidentelor sau din cauza condițiilor dăunătoare de muncă; muncitorul să fie scutit de obligația de a dovedi că pierderea menționată a avut loc din vina patronului;

8) să se interzică plata salariului în produse *;

9) să se acorde pensii de stat muncitorilor bătrâni, care și-au pierdut capacitatea de muncă;

10) să se mărească numărul inspectorilor de fabrică; să se numească inspectoare în ramurile în care predomină munca femeilor; să se institue un control asupra aplicării legilor cu privire la reglementarea muncii în fabrici prin intermediul reprezentanților aleși de muncitori și salariați de stat, precum și un control exercitat de delegații muncitorilor asupra stabilirii tarifelor și rebutării mărfurilor;

11) să se institue un control al organelor de autoadministrare locală cu participarea delegaților muncitorilor asupra stării sanitare a locuințelor rezervate de către patroni muncitorilor, precum și asupra regulamentului interior al acestor locuințe și asupra condițiilor de închiriere — în scopul apărării muncitorilor salariați împotriva amestecului patronilor în viața și activitatea lor ca persoane particulare și ca cetățeni;

12) să se institue un control sanitar multilateral și organizat în mod just asupra condițiilor de muncă în toate întreprinderile care folosesc muncă salariată;

13) să se extindă controlul inspecției de fabrică asupra producției meseriașilor, a industriei casnice și meșteșugărești, precum și asupra întreprinderilor de stat;

14) să se stabilească răspunderea penală pentru încălcarea legilor de protecție a muncii;

15) să se interzică patronilor să facă rețineri din salariu, indiferent din ce motiv și cu ce titlu le-ar face (amenzi, rebuturi etc.);

---

* Propunerea lui Frel: de a se trece aici (chiar la acest punct): „să se stabilească prin lege termene săptămânale de plată la toate contractele de angajare a muncitorilor“.

16) să se institue în toate ramurile economiei naționale instanțe profesionale constituite în mod egal din reprezentanți ai muncitorilor și patronilor.

[E]

În afară de aceasta, în scopul democratizării administrației de stat a Rusiei, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia cere: desființarea tuturor impozitelor indirecte și stabilirea unui impozit progresiv pe venit.

În scopul înlăturării rămășițelor vechii orânduiri feudale el va lupta pentru *:

1) abrogarea plăților de răscumpărare și de dijmă, precum și a oricăror obligații care cad în momentul de față în sarcina țăranimii ca stare socială ce plătește dări;

2) desființarea răspunderii solidare și a tuturor legilor care împiedică pe țăran să dispună de pământul său;

3) restituirea către popor a sumelor de bani care i-au fost luate drept răscumpărare sau dijmă; confiscarea, în acest scop, a averilor mănăstirești și domeniilor imperiale și fixarea unui impozit special asupra pământurilor marilor latifundiari-nobili — beneficiarii împrumuturilor de răscumpărare; transformarea sumelor obținute pe această cale într'un fond popular special destinat nevoilor culturale și de binefacere ale obștiilor satești;

4) instituirea de comitete țăărănești:

a) pentru a restitui obștiilor satești (prin expropriere sau — în cazul când pământurile au trecut din mână în mână — prin răscumpărare etc.) acele pământuri care au fost luate țăranilor cu prilejul desființării iobăgiei și care sivesc moșierilor ca mijloc de înrobire a acestora;

b) pentru înlăturarea rămășițelor orânduiri feudale, care mai există încă în Ural, Altai, în ținutul de Vest și în alte regiuni ale statului;

5) investirea tribunalelor cu dreptul de a reduce arenzile prea mari și de a anula tranzacțiile înrobitoare.

[F]

Tinzând să-și atingă țelurile politice și economice ime-

---

* Propunerea lui Frei: să se introducă aici cuvintele: „și în interesul liberei dezvoltări a luptei de clasă la sate” astfel ca întregul paragraf să sune: „În scopul înlăturării rămășițelor vechii orânduiri feudale și în interesul liberei dezvoltări a luptei de clasă la sate, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia va lupta pentru:”

diate *, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia sprijină orice mișcare opoziționistă sau revoluționară îndreptată împotriva orânduirii sociale și politice existente în Rusia, respingând în mod hotărît toate proiectele de reformă care prezintă fiecare extindere a tutelei polițiste asupra masselor celor ce muncesc drept un pas spre rezolvarea problemei sociale **.

În ceea ce-l privește, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia este ferm convins că înfăptuirea deplină, consecventă și temeinică a transformărilor politice și sociale arătate poate fi obținută numai pe calea doborîrii absolutismului și convocării unei Adunări Constituante alese în mod liber de întregul popor.

*Scris la sfârșitul lunii Ianuarie --
Începutul lunii Februarie 1902*

---

* Propunerea lui Frei: să se schimbe începutul paragrafului în felul următor: „Luptând pentru cerințele arătate, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia” etc.

** Propunerea lui Frei: să se schimbe sfârșitul acestui paragraf în felul următor: „.....proiectele legate de orice fel de extindere sau întărire a tutelei polițisto-birocratice asupra masselor celor ce muncesc”.

TREI AMENDAMENTE LA PROIECTUL DE PROGRAM

Nr. 1. In paragraful (A) II în locul cuvintelor: „Perfecționarea neîncetată a tehnicii face ca mica producție să fie tot mai mult înlăturată de marea producție“

să se pună următoarea propoziție:

„Perfecționarea tehnicii se desfășoară neconținut, marea producție se dezvoltă tot mai puternic, iar mica producție este înlăturată sau decade tot mai mult“.

Nr. 2. In paragraful (B) VII după cuvintele: „Toate celelalte clase ale societății contemporane sunt pentru menținerea bazelor orânduirii economice existente“

să se introducă cuvintele:

„iar micul producător, care pierde sub jugul capitalismului, devine cu adevărat revoluționar numai în măsura în care își dă seama de faptul că situația lui este fără ieșire și trece pe pozițiile proletariatului“ —

iar mai departe să se înceapă un nou paragraf.

Nr. 3. In paragraful (B) XII în locul cuvintelor: „determină forme asiatice barbare de dispariție a țăranimii care numără multe milioane de oameni“

să se pună cuvintele:

„determină forme asiatice barbare de exploatare și de dispariție în chinuri a țăranimii care numără multe milioane de oameni“.

*Scris în a doua jumătate
a lunii Februarie 1902*

OBSERVAȚII LA AL DOILEA PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV

Socot că lipsa cea mai generală și fundamentală care face ca acest proiect să fie inacceptabil este *întreg tipul* programului, și anume : acesta nu este programul unui partid care luptă în mod practic, ci un Prinzipienerklärung * ; acesta este mai curând (îndeosebi în capitolul principal, consacrat caracterizării capitalismului) un program *pentru cei care învață*, și încă pentru cei dela un curs elementar, în care se vorbește despre capitalism în general, și încă nu despre capitalismul „rus. Această lipsă fundamentală, deasemeni, determină o mulțime de repetări și, totodată, *programul* alunecă spre un *comentariu*. Mă voi strădui să dovedesc aceasta printr'o analiză punct cu punct, după care să trag concluzia generală.

„Dezvoltarea schimbului internațional“ etc. până la cuvintele : „a devenit demult internațional“ (§ I — pentru ușurința citării eu voi numi fiecare frază care începe cu un alineat passus — paragraf, numerotând în ordine).

În ceea ce privește fondul, nu se poate obiecta nimic. Numai cuvintele „măreața mișcare de eliberare a timpului nostru“ sunt de prisos, deoarece despre caracterul eliberator al mișcării muncitorești se vorbește mult și concret mai jos.

Apoi, acest paragraf, după mine, nu-și are locul aici. Programul Partidului social-democrat rus trebuie să înceapă cu caracterizarea (și acuzarea) capitalismului rus, iar apoi

---

* — declarație, enunțare de principii. — *Nota Trad.*

să sublinieze caracterul internațional al mișcării, care prin forma sa — întrebuintând cuvintele „Manifestului Comunist” — este la început în mod necesar națională ⁴.

§ II. „*Ca și social-democrații din toate celelalte țări, social-democrații ruși se situează pe o platformă internațională.* Ei consideră partidul lor drept unul dintre detașamentele armatei mondiale a proletariatului, o parte a social-democrației internaționale”.

Cuvintele subliniate de mine sunt de prisos, căci ele nu adaugă absolut nimic la ceea ce s'a spus înainte și după aceasta. Aceste cuvinte de prisos nu fac decât să slăbească exprimarea absolut suficientă și clară a ideii prin cuvintele „detașament” și „o parte”.

§ III. „Ei urmăresc acelaș scop final ca și social-democrații din toate celelalte țări”.

Sunt deasemeni cuvinte de prisos, repetate mai jos *de încă două ori* în § XIII („scopul final al tuturor eforturilor social-democrației internaționale etc.) și XVII („unitatea scopului final comun”). „Detașamentul” unei armate este detașament tocmai pentru că urmărește acelaș scop.

§ IV. „Acest scop final comun social-democraților din toate țările” (din nou o repetare inutilă) „este determinat de caracterul și mersul dezvoltării societății burghize”.

Deasemeni cuvinte de prisos, căci mai departe se arată tocmai *cum* caracterul și mersul dezvoltării societății burghize „determină” acest scop final. Acest paragraf este ceva în felul unui titlu, al unei denumiri a capitolului. Dar titlurile necesare în manuale sau articole sunt absolut inutile în program. Alles, was im Programm überflüssig, schwächt es * (Engels în observațiile la proiectul programului dela Erfurt) ⁵.

§ V și VI (precum și începutul celui de al VII-lea) determină, în afară de observațiile formale, o obiecție generală și fundamentală, îndreptată împotriva întregului tip de program trasat de proiect.

Voi expune mai întâi această obiecție generală (ceea ce va necesita uneori apărarea contraproiectului), iar apoi voi trece la observații formale.

§ V formulează *definiția* capitalismului „dezvoltat” în general; § VI vorbește despre „extinderea” relațiilor de

* — Tot ceea ce este de prisos într'un program, îl slăbește. — *Nota Trad.*

producție capitaliste pe măsura progresului tehnicii și creșterii marilor întreprinderi în dauna celor mici (sau pe seama celor mici), adică pe măsura înlăturării micii producții de către marea producție.

O astfel de metodă de expunere este nelogică și nejustă.

Este nejustă, pentru că proletariatul luptător învață ce este capitalismul nu din definiții (cum se învață din manuale), ci făcând în mod practic cunoștință cu *contradicțiile* capitalismului, cu *dezvoltarea* societății și urmările ei. Și noi trebuie să *definim* în programul nostru această dezvoltare, să spunem — cât se poate mai concis și mai clar — că *lucrurile se petrec astfel*. Iar orice explicații în această privință : de ce este tocmai așa și nu altfel, orice amănunte cu privire la formele de manifestare a principalelor tendințe trebuie să le lăsăm în seama comentariilor. Ce este capitalismul — aceasta va decurge dela sine din caracterizarea făcută de noi, cum că lucrurile stau (resp. * se petrec) astfel.

Este nelogică, pentru că procesul înlăturării micii producții de către marea producție (§ VI) și procesul diferențierii societății în proprietari și proletari (§ V) constituie *unul și același proces*. Iar acest lucru nu este oglindit în felul cum este formulat proiectul. Din proiect reiese : *Prima teză*. Capitalismul dezvoltat constă în faptul că mica producție de sine stătătoare este, în cea mai mare parte, înlăturată de marea producție cu muncitori salariați. *A doua teză*. Dominația capitalismului se extinde pe măsură ce mica producție este înlăturată de marea producție...

Cred că ambele aceste paragrafe ar trebui contopite într'unul singur din motivul arătat, și acest proces să-și găsească expresia în el în felul următor : dezvoltarea tehnicii — înlăturarea micii producții de către marea producție — concentrarea mijloacelor de producție în mâinile capitaliștilor și proprietarilor funciari — ruina micilor producători de sine stătători : transformarea lor în proletari sau în oameni dependenți de capital.

Impotriva unei astfel de formulări (în contraproiect s'a încercat să se dea o altfel de formulare) se obiectează :

(1) Ea înfățișează lucrurile în așa fel ca și cum ruinarea țărănimii ruse (resp. formarea marii proprietăți funciare în Rusia etc.) ar depinde *numai* de dezvoltarea capitalismului.

* — respective — sau. — *Nota Trad.*

Această obiecție mi se pare inconsistentă. La locul potrivit (și anume la sfârșitul programului) este absolut clar spus că la noi există o mulțime de rămășițe ale iobăgiei și că aceste rămășițe „barbarizează” procesul de dezvoltare. Dar din moment ce noi considerăm că procesul de dezvoltare a capitalismului este procesul *fundamental* în evoluția economico-socială a Rusiei, noi trebuie tocmai la început să caracterizăm *acest* proces și contradicțiile și urmările *lui*. Numai așa putem să exprimăm clar ideea noastră că procesul de dezvoltare a capitalismului, procesul înlăturării micii producții, al concentrării proprietății etc. se desfășoară și se va desfășura *în pofida* tuturor rămășițelor iobăgiei și *prin* toate aceste rămășițe.

(2) Se spune că teza „mica producție este tot mai mult înlăturată de marea producție”, „este prea categorică”, „șablon” etc.

Deaceea trebuie să explic pe baza căror considerente, socotesc eu această formulare *nu mai puțin justă și mult mai potrivită* decât formularea dată în proiectul examinat: „creșterea importanței economice a marilor întreprinderi, scăderea numărului relativ al micilor întreprinderi, descreșterea rolului lor în viața economico-socială a țării”.

Din punct de vedere pur teoretic, ambele formulări sunt *absolut echivalente*, și orice încercări de a construi o *deosebire în fond* între ele sunt absolut arbitrare *. „Creșterea importanței marilor întreprinderi și descreșterea rolului micilor întreprinderi” — aceasta este *înlăturarea*. Înlăturarea nu poate să constea în nimic altceva. Și complexitatea, lipsa de claritate a problemei înlăturării micii producții de către marea producție *nu* depinde *de fel de faptul* că cineva (de bună credință) a putut să nu înțeleagă că înlăturare înseamnă „creșterea importanței întreprinderilor mari și descreșterea rolului întreprinderilor mici”, ci depinde *în întregime și exclusiv* de faptul că este greu să se ajungă la un acord în privința *alegerii indicilor și criteriilor* de înlăturare, resp. de creștere a importanței, resp. de descreștere a rolului.

---

* Aceluia care nu este de acord cu aceasta i-am propune să citeze sau chiar să nascocască măcar un singur exemplu *de o astfel* „de creștere a importanței economice a marilor întreprinderi și de descreștere a rolului micilor întreprinderi”, care *să nu fi fost* un proces de *înlăturare* a celor din urmă de către cele dintâi, proces evident pentru toată lumea.

În forma cea mai generală procesul de dezvoltare a capitalismului poate fi exprimat, sub acest raport, astfel :

Perioada inițială :

Întreaga producție = 100

Marea producție = a . Mica producție = $100 - a$.

Perioada următoare.

Întreaga producție = 200.

Marea producție = $2a + b$. Mica producție
= $200 - 2a - b$.

Se poate garanta fără teamă că orice fel de date cu privire la corelația dintre marea și mica producție se vor încadra în această schemă. Și niciun singur om care dorește să înțeleagă acest proces nu se poate îndoi că aceasta este tocmai *înlăturarea*. Va fi $200 - 2a - b$, în ceea ce privește volumul său mai mare decât $100 - a$ (înlăturare relativă) sau mai mică (înlăturare absolută), — *în orice caz este înlăturare*. „Să nu înțeleagă“ aceasta poate numai un „critic“ care nu vrea să înțeleagă, dar cu astfel de oameni nu o scoți la capăt. De altfel, și în comentarii vor fi luate măsuri directe împotriva lor.

Toată dificultatea problemei nu constă de fel în a înțelege că modificarea indicată este „înlăturare“, ci *cum anume* să fie stabilite aceste mărimi : 100, a etc. Iar aceasta este o problemă concretă, o problemă de fapt, și rezolvarea acestei probleme nu înaintează nici cu o iotă dacă cuvintele sunt dispuse astfel: „creșterea importanței și descreșterea rolului“.

De pildă, întreaga statistică industrială europeană determină, *în marea majoritate a cazurilor*, această „importanță“ și acest „rol“ *prin numărul* muncitorilor (iar statistica agrară *prin cantitatea de pământ*). Și nimeni încă nu a cutezat să se îndoiască că *micșorarea procentului* muncitorilor (resp. a pământurilor) este tocmai *înlăturare*. Dar toată greutatea constă în faptul că *foarte adeseori* criteriile ca numărul muncitorilor (resp. cantitatea de pământ) nu sunt *suficiente*. Este posibilă *înlăturarea* micilor întreprinderi paralel cu *creșterea* procentului muncitorilor (pământurilor) lor, dacă, de pildă, acești muncitori prelucrează material *străin*, dacă acest pământ este lucrat cu vite mai slabe, cu muncitori mai prost întreținuți, dacă se lucrează mai prost, dacă solul este îngreșat mai prost etc. etc. Oricine știe că tocmai în *astfel* de „confuzii“ abundă argumen-

tele „critice“ împotriva „dogmei lui Marx“, *dar aceste „confuzii“ nu sunt înlăturate câtuși de puțin* prin înlocuirea expresiei „înlăturării“ cu expresia „creșterea importanței și descreșterea rolului“, căci „se obișnuiește în general“ să se exprime „importanța“ și „rolul“ prin numărul muncitorilor și prin cantitatea de pământ pur și simplu.

Nimeni nu se îndoiește că tocmai *înlăturarea* micii producții de către marea producție este constituită (în domeniul agriculturii) din procese ca descompunerea țărănimii, dezvoltarea utilizării mașinilor mai ales la marii proprietari, îmbunătățirea compoziției efectivului de vite de muncă la marii proprietari și înrăutățirea ei la micii proprietari (înlocuirea cailor cu vaci etc.), „pretențiile“ crescânde ale patronilor în marile întreprinderi și lungirea zilei de muncă, resp. micșorarea consumului micului țăran, îmbunătățirea îngrijirii solului și îngrășarea lui la marii proprietari și înrăutățirea îngrijirii solului la micii proprietari, depășirea celor din urmă de către cei dintâi în domeniul creditului și asociațiilor etc. etc. Nu este deloc greu de dovedit (de altfel nici nu este ceva de dovedit) că toate aceste procese însemnează „înlăturare“, — este greu de dovedit că *tocmai* acestor procese trebuie să li se acorde atenție, că aceste procese *au loc* într'adevăr. Cuvintele „creșterea importanței și descreșterea rolului“ nu servesc câtuși de puțin la ușurarea acestei dificultăți, ea poate fi ușurată *numai* de comentarii, *numai* de exemple de felul cum oamenii *nu știu să definească* (nu vor să definească) adevărata expresie a procesului de înlăturare (= creșterea importanței și descreșterea rolului).

A-ți închipui că cuvintele „creșterea importanței și descreșterea rolului“ ar fi mai profunde, mai consistente, mai largi decât cuvântul „înlăturare“, cuvânt „îngust“ și „șablon“, aceasta este cea mai pură iluzie. Aceste cuvinte nu exprimă câtuși de puțin o înțelegere mai profundă a procesului, — ele nu fac decât să exprime acest proces *mai nebulos, mai difuz*. Eu combat cu atâta energie aceste cuvinte nu pentru caracterul lor greșit din punct de vedere teoretic, ci tocmai pentru că ele dau un aspect de profunzime unei *simple nebulozități*.

Un om care „a învățat la seminar“ și care știe că înlăturarea înseamnă micșorarea procentului (și nicidecum o micșorare neapărat absolută) va vedea în această nebulo-

zitate dorința de a ascunde goliciunea „dogmei lui Marx“★ compromise de critici. Un om care nu a învățat la seminar va ofta numai gândindu-se la inaccesibilitatea „înțelepciunii fără margini“, — pe când cuvântul „înlăturare“ sugerează fiecărui muncitor și țăran zeci și sute de exemple cunoscute lui. Chiar dacă el nu va înțelege nici pe departe dintr'odată această expresie în toată lărgimea ei : selbst wenn einmal ein Fremdwort oder ein nicht auf den ersten Blick in seiner ganzen Tragweite zu erfassender Satz vorkommt, schadet das nichts. Der mündliche Vortrag in den Versammlungen, die schriftliche Erklärung in der Presse tut da alles Nötige, und der kurze, prägnante Satz befestigt sich dann, einmal verstanden, im Gedächtniss, wird Schlagwort, und das passiert der breiteren Auseinandersetzung nie**. (Engels în critica proiectului dela Erfurt.)⁶

Și din punct de vedere al stilului este preferabil în locul cuvintelor „creșterea importanței și descreșterea rolului“ cuvântul înlăturare. Acesta nu este limbajul unui partid revoluționar, ci limbajul „Analelor rusești“⁷. Acesta nu este un termen al propagandei socialiste, ci un termen al unei culegeri statistice. Aceste cuvinte sunt alese parcă special pentru ca cititorul să aibă impresia că procesul caracterizat nu este un proces violent, că este nu un proces care se termină cu ceva determinat, că este un proces nedureros. Dar întrucât în realitate lucrurile stau tocmai invers, în această măsură aceste cuvinte sunt de-a-dreptul greșite. Noi nu putem și nu trebuie să alegem *cele mai abstracte* formulări, căci noi nu scriem un articol împotriva criticilor, ci programul unui partid combativ, care se adresează masselor de meșteșugari și țărani. Adresându-ne lor, trebuie să spunem klipp und klar*** că capitalul „îi transformă în slugi și tributari“, îi „ruinează“, îi „înlătură“, împingându-i în rândurile proletariatului. Numai o astfel de formulare va constitui o justă reflectare a faptului cunoscut

---

★ O astfel de *interpretare* a nebulozității este cu atât mai inevitabilă cu cât este mai larg cunoscută, de pildă, formularea precisă a Programului dela Erfurt : „...geht die Verdrängung der zersplitterten Kleinbetriebe durch kolossale Grossbetriebe...“ („...are loc înlăturarea micilor întreprinderi fărâmițate de către mari întreprinderi colosale...“). — *Nota Trad.*

★★ — chiar dacă se întâlnește un cuvânt străin sau o frază neînțeleasă complet la prima vedere, nu este o nenorocire. Expunerile verbale la adunări, explicațiile în scris prin presă vor da tot ce trebuie, și atunci o frază concisă expresivă, odată înțeleasă, se va fixa în memorie, va deveni lozincă, ceea ce nu se întâmplă niciodată cu o expunere largă. — *Nota Trad.*

*** — clar și răspicat. — *Nota Trad.*

prin mii de exemple de fiecare meșteșugar și de fiecare țaran. Și numai dintr'o astfel de formulare va rezulta în mod *inevitabil* concluzia: unica salvare pentru voi este aderarea la partidul proletariatului.

Trecând la observații formale cu privire la § V și VI, voi releva următoarele.

§ V vorbește despre societatea burgheză „într'o formă dezvoltată“ și în acelaș timp spune că în această societate se menține și „pătura meseriașilor“, și „mica țărănime“. Rezultă o inexactitate. Dacă ar fi să înțelegem cuvintele „formă dezvoltată“ în sensul strict teoretic, atunci într'o astfel de societate nu vor exista nici meseriași, nici țărani cu gospodărie mică. Și chiar dacă am înțelege aceste cuvinte în sens curent: țările *cele mai* dezvoltate, — și atunci se va vedea că, de pildă, în Anglia „mica țărănime“, ca pătură socială deosebită, în fond aproape nu mai există.

„Dominația producției de mărfuri *pe baza* relațiilor de producție capitaliste“. Este oarecum confuz. Desigur că o producție de mărfuri *deplin* dezvoltată este posibilă numai în societatea capitalistă, dar „producția de mărfuri“ este în general și din punct de vedere logic, și din punct de vedere istoric prius * în raport cu capitalismul.

Termenul „relații de producție capitaliste“ nu este folosit în mod consecvent în proiect. Uneori este înlocuit cu termenul „modul de producție capitalist“ (§ XI). După mine, în interesul reducerii greutăților de înțelegere a programului, ar trebui menținut un singur termen, și anume cel de al doilea, căci primul este mai teoretic și fără să i se adauge cuvintele „sistemul“ etc. (relațiilor) nu indică nimic definitiv și întreg.

„Perioada feudalo-meșteșugărească...“. Aici aproape intenționat este aleasă o expresie care se potrivește cel mai puțin la Rusia, căci valabilitatea termenului „feudalism“ în ceea ce privește evul mediu al nostru este contestată. Totodată, *în esență* caracterizarea societății burgheze „dezvoltate“ este făcută tocmai în așa fel încât este valabilă și pentru Rusia („se mențin“ micii producători de sine stătători și mica țărănime, își vând „periodic sau permanent forța de muncă“ etc.). Astfel, proiectul, prin însuși felul cum este formulat, desminte părerea că nu se poate face o caracteri-

---

* — premergătoare, primară. — *Nota Trad.*

zare a dezvoltării capitalismului având în vedere direct și anume Rusia.

„Micii producători-meseriași care lucrează la comandă...“. La comanda consumatorilor sau la comanda negustorilor? Probabil este vorba de primii. Dar tocmai în Rusia majoritatea micilor producători din industrie lucrează nu la comandă, ci pentru piață.

„...Cea mai însemnată parte a obiectelor de consum...“ (dece nu și a „mijloacelor de producție“?)... „se produce pentru schimbul *pe piața internă sau pe piața internațională*...“. Cuvintele subliniate sunt o repetare inutilă, căci creșterea schimbului internațional este indicată la § I.

„...Mijloacele de producție și de circulație“ a mărfurilor. Eu cred că cuvintele subliniate ar trebui trecute din program la comentarii, căci faptul că *mijloacele de circulație* se află în mâna capitaliștilor poate fi dedus din faptul că în societatea bazată pe producția de mărfuri mijloacele de producție aparțin acestora.

„...Din astfel de persoane care nu posedă niciun fel de mijloace de producție și circulație *în afara forței lor de muncă*...“. Așa nu se poate spune.

Indicația asupra vânzării „permanente sau periodice — de-a-lungul întregului an sau numai a câtorva luni“ — a forței de muncă este un amănunt de prisos, care ar trebui trecut la comentarii.

(§ VI) „...Sporind importanța economică a marilor întreprinderi *industriale*“, — iar mai jos : descreșterea rolului micilor producători de sine stătători în general. Oare întâmplător au fost omise marile întreprinderi *agricole*? sau s'a avut în vedere să se spună că crește importanța economică a marilor întreprinderi *numai* în industrie, dar că descrește rolul micilor întreprinderi și în industrie, și în agricultură? Dacă am admite a doua ipoteză, ar fi *absolut inexact*. Și în agricultură crește „importanța economică a marilor întreprinderi“ (este suficient să indicăm ca exemplu mașinile, — iar mai sus au fost citate și alte exemple). Se înțelege că aici procesul este *mult mai complex*, dar despre aceasta trebuie să se vorbească (și să se vorbească dând explicații concrete) în comentarii.

...Dependența „mai mult sau mai puțin deplină, mai mult sau mai puțin evidentă, mai mult sau mai puțin grea...“ — acestea sunt, după mine, cuvinte de prisos și

care slăbesc sensul. Expresia din proiectul inițial: „slugi și tributari“ este mai puternică și mai pregnantă.

§ VII la început repetă în mod inutil, vorbind încă odată despre „transformarea micilor producători în proletari“, deși aceasta s'a arătat deja în § V și VI.

§ VII dă o largă explicare a faptului că creșterea cererii de forță de muncă rămâne în urma creșterii ofertei ei. Este puțin probabil că în acest caz expunerea câștigă prin „întindere“. O *explicare* deplină a *procesului* nu poate fi, desigur, dată (de pildă se amintește întrebuintărea crescândă a muncii femeilor și a copiilor, dar nu se amintește creșterea intensității muncii etc.). Este mai just deci ca *toate* explicațiile (cu exemple concrete) să fie trecute la comentarii, iar în program să se formuleze numai *în ce* constă contradicțiile capitalismului, *care* sunt tendințele lui.

Se obiectează că spunându-se: „cu cât înaintează progresul tehnic cu atât rămâne mai în urmă creșterea cererii de forță de muncă față de creșterea ofertei ei“, chestiunea capătă un aspect greșit; „creșterea ofertei“ nu depinde doar nici pe departe numai de „progresul tehnic“. Dar această obiecție este inconsistentă, căci cuvintele „cu cât înaintează, — cu atât rămâne mai în urmă“ nu înseamnă deloc ceea ce înseamnă cuvintele „dat fiind că — ca urmare“. *Ce anume* provoacă „creșterea ofertei“ este expus în paragraful anterior („ruinare“, „înlăturare“ etc.) și va fi explicat mai concret în comentarii.

„...Partea care revine clasei muncitoare din masa totală a avuției materiale create prin munca sa descrește continuu...“. Aceste cuvinte se află în paragraful în care se vorbește despre creșterea gradului de exploatare (compară cu cele imediat anterioare celor citate). Se poate crede deaceia că prin „parte“ se înțelege raportul dintre v și $v + p$. Dar atunci acest lucru este de prisos și nu corespunde cuvintelor „masa totală a avuției“.

Dacă însă masa generală = $c + v + p$, atunci în primul rând nu este tocmai potrivit să fie numită „parte“ $c + p$ (în raport cu v), căci prin „parte“ se înțelege ceea ce propriu zis se împarte, adică obiectele de consumație. Apoi această teză, prin conținutul ei, se referă la paragraful ulterior, în care se vorbește despre creșterea avuției sociale ($c + v + p$) și despre creșterea inegalității sociale. Deci

este mai bine să se renunțe la cuvintele citate, deoarece ele constituie o repetare inutilă.

În afară de aceasta, aceste cuvinte presupun, prin formularea lor, o societate *dezvoltată*, în care există *numai* muncitori salariați și capitaliști (căci și partea micilor producători scade), or, aceasta nu corespunde paragrafului V, în care se spune că micii producători se mențin și în societatea „dezvoltată”.

§ VIII ar fi trebuit să fie plasat *după* § IX și X, care tratează despre crize, adică despre *una* dintre contradicțiile capitalismului, în vreme ce § VIII face bilanțul *tuturor* contradicțiilor capitalismului și tendințelor dezvoltării sale.

La cuvintele „creșterea productivității muncii” ar trebui să se adauge: „a muncii sociale și tot mai mult socializate”. Proiectul se referă la procesul de socializare a muncii într’un loc nepotrivit (§ XI) și într’o formă prea restrânsă („procesul de perfecționare a tehnicii unește tot mai mult munca muncitorilor”). Socializarea muncii de către capitalism nu constă numai în „unirea muncii muncitorilor”.

Cuvintele „mărirea distanței dintre cei avuți și cei ne-avuți” după cuvintele „creșterea inegalității sociale” reprezintă o repetare inutilă. Iar referirea la „adâncirea prăpastiei” dintre proletariat și burghezie ar fi trebuit adăugată neapărat pentru caracterizarea principalei consecințe sociale a tuturor contradicțiilor relevate ale capitalismului și pentru trecerea la lupta de clasă.

În legătură cu aceasta. Cu privire la caracterizarea consecințelor sociale ale capitalismului, trebuie spus că aici proiectul suferă în special prin *caracterul său abstract*, limitându-se la o teză absolut insuficientă: „înmulțirea greutăților în lupta pentru existență și a tuturor suferințelor și privațiunilor legate de ea”. Referirea *mai precisă* tocmai la consecințele sociale care apasă deosebit de greu atât asupra clasei muncitoare cât și asupra micilor producători mi se pare absolut necesară.

Împotriva formulării acestor consecințe, în contraproiect se obiectează că, de pildă, cuvintele „înjosirile de tot felul” nu sunt adevărate. Eu cred că ele sunt adevărate, cuprinzând fenomene ca *prostituția*, transformarea „intellectualității” în simpli năimiți, transformarea muncitorului

într'un om care-și vinde nevasta și copiii, supunerea față de disciplina de fier a capitalului, folosirea forței economice pentru asuprire politică, pentru presiune asupra libertății de opinii etc. etc. Deasemenea socot absolut necesar să se vorbească despre „sărăcia și mizeria masselor“ în capitalism. Eu nu propun să se vorbească despre creșterea absolută a sărăciei și mizeriei, dar împărtășesc întru totul părerea lui Kautsky că „ein ausführliches s.-d. Programm, welches nicht erkennen lässt, dass der Kapitalismus naturnotwendig Massenarmut und Massenelend erzeugt, das nicht als den Inhalt des Strebens der Sd-tie den Kampf gegen diese Armut und dieses Elend bezeichnet, verschweigt die entscheidende Seite unserer Bewegung und enthält also eine empfindliche Lücke“ * (împotriva proiectului austriac) ⁸.

Tot atât de necesar este, după părerea mea, să se arate că „toate“ avantajele „principale“ (adică nu absolut toate) ale procesului de dezvoltare a forțelor de producție sunt monopolizate de o infimă minoritate a populației“.

§ IX și X vorbesc despre crize. În fond aici nu e nimic de obiectat, întrucât formularea este schimbată. Dar ca formă aceste paragrafe suferă din cauza repetărilor (iarăși „piața mondială“, iarăși „relații de producție capitaliste“). Ar fi mult mai bine să se scoată cu totul din program încercarea *de a explica* crizele, mărginindu-ne la *constatarea* inevitabilității lor, dezvoltarea problemei și explicațiile lăsându-le pe seama comentariilor. Or, aici, de pildă, se vorbește și de criză și de „perioada de stagnare“, fără a putea cuprinde totuși întregul ciclu al producției capitaliste în ansamblul lui.

Urmările sociale ale crizelor sunt deasemeni arătate în repetate rânduri (este suficient să se vorbească despre „ascuțirea“ procesului etc.) și din nou sunt arătate prea vag: crizele nu numai că îngreuiază situația micilor producători, nu numai că duc la înrăutățirea relativă și absolută a situației acestora, ci de-a-dreptul îi ruinează și îi înăltură, împingându-i în rândurile proletariatului.

---

* — „un program social-democrat amănunțit, din care nu se vede că capitalismul generează cu o necesitate firească sărăcirea și mizeria masselor, care nu indică lupta împotriva acestei sărăcii și mizerii ca fiind conținutul acțiunii social-democrației, — un astfel de program trece sub tăcere ceea ce este hotărîtor în mișcarea noastră și suferă astfel de o lipsă esențială“. — *Nota Trad.*

Impotriva § XI și XII am de făcut o foarte importantă obiecție principială: ele prezintă *într'o formă absolut unilaterală și greșită* atitudinea proletariatului față de mici producători (căci „masa muncitoare exploatată“ este formată tocmai din proletariat și mici producători). Ele contrazic direct tezele fundamentale ale „Manifestului comunist“ și tezele Statutelor Internaționalei⁹ și ale majorității programelor actuale ale social-democrației și deschid larg porțile la tot felul de confuzii mic-burgeze „critice“, narodniciste.

„...Crește nemulțumirea masselor muncitoare exploatate“ — aceasta este adevărat, dar este absolut greșit să se identifice și să se contopească nemulțumirea proletariatului și nemulțumirea micului producător, după cum s'a făcut aici. Nemulțumirea micului producător generează foarte adeseori (și trebuie în mod inevitabil să genereze în rândurile acestora sau ale unei părți considerabile dintre ei) tendința *de a-și apăra existența de mic proprietar*, adică de a apăra bazele ordinii contemporane și chiar s'o facă să meargă înapoi.

„...Se ascute lupta ei, și în primul rând lupta reprezentantului ei înaintat — proletariatul...“. Ascuțirea luptei are loc, desigur, și la micul producător. Dar „lupta“ lui este *foarte adeseori* îndreptată *împotriva* proletariatului, deoarece însăși situația micului producător *contrapune* net în multe privințe interesele lui intereselor proletariatului. Vorbind în general, proletariatul *nu este de fel* „reprezentantul înaintat“ al micii burghezii. Și dacă aceasta se întâmplă, apoi se întâmplă numai atunci când micul producător își dă seama de inevitabilitatea pieirii sale, când el *renunță* la punctul său de vedere și adoptă punctul de vedere al proletariatului“. Reprezentantul înaintat al micului producător *contemporan*, care nu a renunțat încă la „punctul său de vedere“, este însă de cele mai multe ori antisemit și agrarian, naționalist și narodnic, social-reformist și „critic al marxismului“. Și tocmai acum, când „ascuțirea luptei“ micilor producători este însoțită de „ascuțirea luptei“ „Girondei socialiste“ împotriva „Muntei“¹⁰ — este cu atât mai puțin indicat de a pune în aceeași oală toate aceste lupte care se ascut.

„...Social-democrația internațională se află în fruntea mișcării de eliberare a *maselor muncitoare și exploatate*“

te..." Nu este adevărat. Ea se află în fruntea *numai a clasei muncitoare*, numai a *mișcării muncitorești*, și dacă la această clasă aderă alte elemente, ele sunt numai elemente și nu clase. Și ele aderă pe deplin și în întregime *numai* atunci când ele „renunță la propriul lor punct de vedere”.

„...Ea organizează forțele de luptă ale *acestora...*”. Nici aceasta nu este exact. Nicăieri social-democrația nu organizează „forțele de luptă” ale micilor producători. Ea organizează numai forțele de luptă ale *clasei muncitoare*. Formularea aleasă în proiect este cu atât mai puțin nimerită, *cu cât mai puțin* se referă la Rusia, cu cât mai mult este *îngrădită expunerea* (comp. § V) prin expresia societatea burgheză „*dezvoltată*”.

Summa summarum *. Proiectul vorbește în mod *hotărît* despre spiritul revoluționar al miciei burghezii (dacă ea „sprijină” proletariatul, aceasta nu înseamnă oare că ea este revoluționară?) și nu spune niciun cuvânt despre spiritul ei conservator (și chiar reacționar). Aceasta este absolut unilateral și nejust.

Noi putem (și suntem obligați) să vorbim în mod *hotărît* despre spiritul *conservator* al miciei burghezii. Și *numai într’o formă condițională* trebuie să vorbim despre *spiritul ei revoluționar*. Numai o asemenea formulare va corespunde întocmai spiritului teoriei lui Marx. De pildă, „Manifestul comunist” declară în mod direct că, „dintre toate clasele opuse burgheziei, singur proletariatul este o clasă cu adevărat revoluționară... Micul industriaș, meseriasul, țăranul... *nu sunt revoluționari, ci conservatori*. Mai mult încă : sunt reacționari. Iar dacă acționează în chip revoluționar („*dacă*” !), o fac deoarece au în față perspectiva trecerii lor în rândurile proletariatului,... întrucât ei *renunță* la propriul lor punct de vedere pentru a-l adopta pe cel al proletariatului” ¹¹.

Și să nu se spună că în jumătatea de secol care a trecut dela apariția „Manifestului comunist” lucrurile s’au schimbat radical. Tocmai din acest punct de vedere nu s’a schimbat nimic : și teoreticienii admiteau întotdeauna și permanent această teză (de pildă, Engels în 1894 tocmai din acest punct de vedere a combătut programul agrar francez ¹². El considera direct că *atâta timp* cât țăranul nu va

* — Total general. — *Nota Trad.*

renunța la punctul său de vedere, — el nu va fi al nostru, locul lui va fi printre antisemiți, să-l cioplească ei, și atunci, cu cât îl vor înșela mai mult partidele burgheze, cu atât mai sigur va veni el la noi) și de altfel confirmarea concretă a acestei teorii este dată din plin de istorie chiar până în zilele noastre, până la nos chers amis *, domnii „critici“.

În legătură cu aceasta. În proiect este omisă indicația asupra *dictaturii proletariatului*, indicație care a existat inițial. Dacă aceasta a fost făcută din întâmplare, din neatenție, rămâne totuși neîndoielnic că noțiunea de „dictatură“ este incompatibilă cu admiterea *hotărîtă* a sprijinului străin dat proletariatului. Dacă noi am ști cu adevărat *în mod hotărît* că mica burghezie va sprijini proletariatul în săvârșirea revoluției sale, proletare, atunci nu ar mai avea rost să vorbim despre „dictatură“, căci atunci noi am avea asigurată o majoritate atât de zdrobitoare încât și fără dictatură ne-am descurca minunat (după cum și caută să asigure „criticii“). Admiterea necesității *dictaturii* proletariatului este în *modul cel mai strâns și mai indisolubil* legată de teza „Manifestului Comunist“, după care *numai* proletariatul este o clasă cu adevărat revoluționară.

(În paranteză fie spus, — până la ce grad era „gelos“ Engels pe această parte din proiect se vede din următorul paragraf al criticii făcute de el proiectului dela Erfurt. „Der Ruin weiter Volksschichten“ ** — citează Engels proiectul — și remarcă : „statt dieser deklamatorischen Phrase, die aussieht als täte uns der Ruin von Bourgeois und Kleinbürgern noch leid [!], würde ich die einfache Tatsache erzählen: die durch den Ruin der städtischen und ländlichen Mittelstände, der Kleinbürger und Kleinbauern, den Abgrund zwischen Besitzenden und Besitzlosen erweitern oder vertiefen“ ***)

---

* — prietenii noștri dragi. — *Nota Trad.*

** — „Ruinarea maselor populare largi“. — *Nota Trad.*

*** — („În locul acestei fraze declamatorii, care dă impresia că noi am regreta mereu ruina burghezilor și a micilor burghezi (!!), eu aș releva simplul fapt : că în urma ruinării păturilor mijlocii ale populației orășenești și sătești, a micilor burghezi și a micilor țărani se lărgeste sau se adâncește prăpastia dintre cei avuți și cei neavuți“. — *Nota Trad.*) 13.

În proiectul Programului dela Erfurt a existat un astfel de paragraf : „In diesem Befreiungskampf vertritt die Sozialdemokratie als die Verfechterin (sau Vertreterin — „Neue Zeit“ 14, IX, 2, 789) nicht bloss der Lohnarbeiter, sondern der Ausgebeuteten, und Unterdrückten insgesamt, alle Forderungen, Massregeln und Einrichtungen, welche die Lage des Volkes im allgemeinen und der Arbeiterklasse im besonderen zu verbessern geeignet sind“. („În această luptă de eliberare social-democrația se manifestă ca apărătoarea (sau reprezentanta) nu numai a muncitorilor salariați, ci și a celor exploatați și asupriți în

Mi se va obiecta că în contraproiect conservatorismul micului producător este exprimat net („toate celelalte clase ale societății contemporane sunt pentru menținerea bazelor orânduirii economice existente”), pe când spiritul revoluționar *nu este exprimat nici măcar în mod condițional*.

Această obiecție este cu totul neîntemeiată. Spiritul revoluționar condițional al micului producător este exprimat în contraproiect tocmai așa cum poate fi el exprimat, adică *prin formularea acuzației împotriva capitalismului*. Spiritul revoluționar condițional al micului producător este exprimat :

(1) prin cuvintele cu privire la *înlăturarea, ruinarea* lui de către capitalism. Noi, proletariatul, acuzăm capitalismul pentru faptul că el duce la marea producție prin *ruinarea* țărănimii. De aici concluzia directă că, *dacă* țărănul își va da seama de inevitabilitatea acestui proces, atunci el „va renunța la punctul său de vedere și va adopta pe al nostru“.

(2) — prin cuvintele „existența neasigurată și șomajul, jugul exploatării și tot felul de umiliri sunt hărăzite“ (nu numai proletariatului, ci și) „unor pături din ce în ce mai largi ale populației muncitoare“. Iată că prin această formulare este exprimat faptul că proletariatul *reprezintă* întreaga populație muncitoare, și o reprezintă în așa fel încât noi chemăm (și *obligăm*) pe toți să renunțe la punctul lor de vedere și să adopte punctul nostru, și nu dimpotrivă, noi nu renunțăm la punctul nostru de vedere și nu contopim lupta noastră de clasă cu tot felul de elemente nestabile.

Tot așa este exprimată și ideea reprezentanței.

(3) — prin cuvintele despre sărăcia și mizeria *masselor* (massele în general și nu numai massele muncitoare).

Partidul clasei revoluționare poate să exprime spiritul revoluționar condițional al celorlalte clase *numai* în această formă : să expună în fața lor felul cum înțelege *el*

---

general, susținând toate revendicările, măsurile și instituțiile în stare să îmbunătățească situația poporului în general și a clasei muncitoare în special“. — *Nota Trad.* Engels a sfătuit *în mod hotărât să se șteargă* întreg acest paragraf, nelăsând să-i scape ocazia de a lua în derădere : „des Volkes im allgemeinen (wer ist das?)“ [„poporul în general (cine este acesta?)“]. — *Nota Trad.* Și, potrivit sfatului lui Engels, acest paragraf este *scos complet* ; paragraful în care se spune că „eliberarea clasei muncitoare poate fi numai *cauza* clasei muncitoare, căci *toate celelalte* clase se află pe pozițiile proprietății private asupra mijloacelor de producție și au ca scop comun menținerea bazelor societății contemporane“. — acest paragraf a fost adoptat, *sub influența directă a lui Engels*, într-o formă mult mai accentuată decât a fost în proiectul inițial.

calamitățile lor și *mijloacele* pentru a-i scoate din aceste calamități și să apară în războiul declarat de *el* capitalismului nu numai în numele lui, ci și în numele tuturor masselor aflate în stare de „sărăcie” și „mizerie”. De aici urmează dela sine că cine adoptă această teorie va trebui să vină alături de noi. Ar fi pur și simplu caraghios ca noi să ne gândim a mai menționa aceasta în mod special în program și a declara că *dacă* cutare elemente nestabile vor adopta punctul nostru de vedere, atunci și ele vor deveni revoluționare ! Acesta ar fi cel mai bun mijloc de a zdruncina încrederea pe care o au în noi tocmai acei aliați inconsecvenți și lipsiți de fermitate care și așa au prea puțină încredere în noi *.

În afară de această obiecție principială împotriva § XI și XII, eu mai am numai o mică remarcă formală cu privire la § XI. Nu e locul să se vorbească aici despre „posibilitatea *materială* de a înlătura capitalismul” : tocmai în acest paragraf este vorba *nu* de premisele materiale, *ci* de premisele ideologice ale înlăturării capitalismului. Dacă amintim premisele materiale, atunci trebuie adăugate și premisele ideologice (morale etc.). Dar mult mai just este să se introducă punctul despre „posibilitate materială” în paragraful în care se vorbește nu despre lupta de clasă, ci despre evoluția și tendințele capitalismului.

Nu este logic să se vorbească în § XII despre viitoarea revoluție socială și abia în § XV — despre această revoluție și necesitatea ei. Este necesară o „ordine inversă”.

În § XIII îmi pare nereușită înlocuirea cuvintelor „nimicirea (sau desființarea) proprietății private” prin expresia „exproprierea exploatatorilor”. Aceasta este mai puțin limpede și precis. Nu este reușit nici sfârșitul paragrafului : „organizarea planificată a procesului de producție social pentru satisfacerea nevoilor atât ale întregii societăți, cât și ale membrilor ei”. Aceasta e puțin. Și trusturile pot avea ca rezultat o astfel de organizare. Ar fi fost mai precis să se spună „pe seama *întregii societăți*” (căci aceasta include

---

* Cu cât manifestăm mai multă „bunătate” față de micul producător (de pildă, față de țăran) în partea practică a programului nostru, cu atât trebuie să fim mai „severi” față de aceste elemente sociale cu două fețe și nesigure, în partea *principială* a programului, fără a renunța cu nimic la punctul *nostru* de vedere. Adică, dacă adoptăm punctul nostru de vedere, — atunci vei beneficia de „bunătate”, iar dacă n'ai să-l adopți, — el, atunci nu te supăra ! Atunci, în condițiile „dictaturii”, noi vom spune despre tine : nu e nevoie să ne batem gura acolo unde trebuie să facem uz de putere.

și planificarea și indică și cine dirijează planificarea), și nu numai pentru satisfacerea nevoilor membrilor, ci pentru asigurarea *deplinei* buneistări și a liberei dezvoltări *multi-laterale* a *tuturor* membrilor societății.

§ XIV, după mine, este vag (nu știu încă dacă vom elibera „întreaga omenire“ asuprită : de pildă, asuprirea celor care au un caracter slab de către cei care au un caracter foarte ferm). Mai bine să se ia formula propusă de Marx în critica programului dela Gotha : desființarea împărțirii în clase și a inegalității care decurge din aceasta ¹⁵. Și Engels, în critica programului dela Erfurt, a insistat asupra faptului că *die Abschaffung der Klassen ist unsere Grundforderung* *, și noi, numai *prin indicarea exactă și directă* a acestei „cerințe fundamentale“, dăm un sens *perfect determinat* (și nu exagerat) promisiunilor noastre de a elibera pe toți și de a scăpa pe toți de toate relele.

§ XV — în ceea ce privește „sprijinirea proletariatului de celelalte păături ale populației“ și în ceea ce privește omiterea „dictaturii proletariatului“, s'a vorbit deja mai sus.

§ XVI — este cu totul curios și nepotrivit. „Educația politică“ a proletariatului constă, de altfel, în faptul că noi îl luminăm, organizăm, conducem lupta lui, — dar despre aceasta a fost deja vorba în § XII (unde ar fi trebuit să se adauge ceva numai cu privire la „conducerea luptei lui“).

§ XVII îmi pare că abundă deasemenea în cuvinte de prisos. Dece să vorbim în general despre faptul că sarcinile imediate sunt în funcție de deosebirile de situație social-politică ? Să se scrie despre aceasta în tratate, iar noi trebuie să declarăm direct că aceste particularități (rămășițe ale iobăgiei, absolutismului etc.) modifică într'un anumit fel sarcina noastră imediată.

§ XVIII : „In Rusia capitalismul *devine* din ce în ce mai mult modul predominant de producție...“. Aceasta este fără îndoială puțin. El a și *devenit* predominant (— dacă spun că 60 predomină deja în raport cu 40, aceasta nu înseamnă defel că 40 nu există sau că este redus la un fleac lipsit de importanță). La noi mai există încă atât de mulți narodnici, liberali care fac pe narodnicii și „critici“ care se rostogolesc rapid spre narodnicism, încât nu se poate lăsa aici nici cea mai mică imprecizie. Și dacă

* — desființarea claselor este cerința noastră fundamentală ¹⁶. — Nota Red.

capitalismul nu a devenit încă nici măcar „predominant“, atunci, mă rog, să așteptăm și cu social-democrația.

„...punând social-democrația *chiar pe primul loc...*“. Capitalismul abia *a început* să fie predominant, iar noi suntem deja „chiar pe primul“ loc... Eu cred că despre primul loc nu e nevoie să se vorbească defel: acest lucru reiese dela sine din întregul program. Nu noi să vorbim despre noi, ci istoria să vorbească.

Proiectul, pe cât se pare, respinge expresia: vechea orânduire socială *iobăgistă*, considerând că expresia „iobăgia“ se potrivește numai la structura *juridică*. Eu cred că această diferențiere nu este întemeiată: „iobăgia“, desigur, a fost o instituție juridică, dar ea corespundea și unui sistem deosebit de *economie* moșierească (și țărănească), ea și-a găsit expresia într'o mulțime de relații de toate zilele care nu aveau o formă „juridică“. Deaceea n'ar fi cazul să evităm expresia: „orânduire socială iobăgistă, precapitalistă“.

„Descrierea“ iobăgiei (adică masele au fost proprietate consacrată) este în programul nostru absolut ne la locul ei și de prisos.

Despre influența rămășițelor orânduirii iobăgistice nu este deajuns să se spună că ele apasă ca un jug greu asupra masselor muncitoare. Trebuie neapărat să se indice faptul că dezvoltarea forțelor de producție ale țării este împiedicată, precum și alte consecințe sociale ale iobăgiei *.

§ XIX. După mine, este absolut de prisos să se arate că pentru noi democrația (resp.: libertatea politică) este „o treaptă de trecere“ (de trecere spre ce? despre republică noi am vorbit direct mai jos, ca despre o revendicare practică imediată), — și că constituția este „o complectare juridică, firească“ („un bun“, evident, greșală de transcriere) ** a relațiilor de producție capitaliste“. Acest lucru nu e deloc la locul lui în program. Este absolut suficient să spunem că absolutismul întârzie sau împiedică „*întreaga dezvoltare socială*“: prin urmare, nici dezvoltarea capitalismului nu se împacă cu el. Amănunte în această privință trebuie să fie date la comentarii, căci altfel ele slăbesc

---

* Printre altele. În contraproiect este o expresie nereușită: „forme asiatic-barbare *de stingere* a țăranimii“. Se poate spune: forme de dispariție sau ceva asemănător.

★★ — complectare = dopolnenie, bun = dostolanie. — *Nota Trad.*

în program declarația noastră de război absolutismului, atribue programului un caracter livresc, abstract.

Și la ce bun aceste expuneri generale cu privire la complectările juridice ale capitalismului și la „ordinea de drept“ (§ XX), — când, mai jos, noi vorbim mult mai direct și mai precis despre republică? (În legătură cu aceasta, în § XX figurează expresia „vechea orânduire iobăgistă“, adică aici însuși proiectul atribue cuvântului „iobăgie“ un sens mai larg decât sensul pur juridic).

Deasemeni n'are rost să se vorbească despre incompatibilitatea absolutismului cu ordinea de drept, din moment ce imediat urmează revendicarea răsturnării absolutismului și a înlocuirii lui prin republică. Mai bine ar fi să se exprime mai precis faptul că în condițiile absolutismului poporul este „lipsit de drepturi“ etc.

„...Absolutismul este cel mai înverșunat dușman al năzuințelor de eliberare ale clasei muncitoare...“, ar trebui să se adauge: „și al dezvoltării culturale a întregului popor“ sau ceva în genul acesta. Prin aceasta (și nu prin cuvinte despre „reprezentanță“) vom exprima noi faptul să social-democrația reprezintă nu numai interesele clasei muncitoare, ci ale *întregii* dezvoltări sociale.

Rezumând toate observațiile făcute mai sus, eu socot că proiectul are patru lipsuri fundamentale, care fac, după mine, ca acest proiect să fie inacceptabil.

1) *caracterul* foarte *abstract* al multor formulări, de parcă ele ar avea în vedere nu un partid militant, ci un șir de prelegeri;

2) înlăturarea și camuflarea problemei *capitalismului rus* în special este o lipsă deosebit de însemnată, căci programul trebuie să constituie un îndreptar și o călăuză în agitația împotriva capitalismului rus. Noi trebuie să facem o apreciere fățișă a capitalismului și să declarăm fățiș război tocmai capitalismului rus;

3) prezentarea absolut unilaterală și greșită a *atitudinii proletariatului față de micii producători*, fapt care ne lipsește de bază în război atât împotriva „criticilor“, cât și împotriva multor alora;

4) străduința de a da permanent în program *explicarea* procesului. Explicarea oricum nu reușește, iar expunerea devine deslănată, abundând în repetări, programul alunecând în permanență spre un comentariu.

*Scris la sfârșitul lunii Februarie —
începutul lunii Martie 1902*

APRECIERE ASUPRA CELUI DE AL DOILEA PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV

Patru lipsuri fundamentale străbat întregul proiect și-l fac, după părerea mea, absolut inacceptabil:

1) Prin formularea principalei secțiuni care se referă la caracterizarea capitalismului, acest proiect nu reprezintă un program al proletariatului *care luptă* împotriva unor manifestări foarte reale ale unui capitalism foarte bine determinat, ci un program al unui *manual* de economie consacrat capitalismului în general.

2) Programul nu este bun în special pentru partidul proletariatului *rus*, pentru că evoluția capitalismului rus, contradicțiile generate de capitalismul rus și calamitățile sociale sunt aproape cu totul ocolite și întunecate datorită aceluiaș sistem de a caracteriza capitalismul în general. Partidul proletariatului rus trebuie să condamne în programul său cât se poate de neechivoc capitalismul rus, să declare război capitalismului rus. Aceasta este necesar cu atât mai mult cu cât programul rus nu poate fi, în această privință, identic cu cele europene: acestea din urmă vorbesc despre capitalism și despre societatea burgheză fără să indice că aceste noțiuni se referă și la Austria, și la Germania etc., căci aceasta se presupune dela sine. În ceea ce privește Rusia, acest lucru nu se poate presupune.

A te mărgini să spui că „în forma sa dezvoltată” capitalismul se deosebește *în general* prin cutare însușiri, — iar în Rusia capitalismul „devine dominant” — înseamnă *a te sustrage* dela acuzarea concretă și dela declararea războiului, — lucrul cel mai important pentru un partid care luptă efectiv.

Deaceea, proiectul nu atinge unul dintre principalele țeluri ale programului: de a da partidului directiva pentru propaganda și agitația zilnică cu prilejul tuturor variatelor manifestări ale capitalismului rus.

3) Unele puncte foarte importante sunt formulate în proiect atât de neprecis, încât în mod inevitabil vor da naștere la o serie de nedumeriri dintre cele mai periculoase, îngreuiindu-ne lupta teoretică și propaganda. Astfel, de pildă, creșterea mării producții se limitează numai la întreprinderile „industriale”. Evoluția capitalismului agricol fie că este mușamalizată, fie că este cu totul trecută sub tăcere. Apoi locul „dictaturii proletariului” l-a luat „revoluția, pe care trebuie s'o săvârșească proletariatul susținut de celelalte pături ale populației care sufăr de pe urma exploatării capitaliste”, și chiar în locul luptei de clasă a proletariului este pusă „lupta maselor muncitoare și exploatare”. Această formulare vine în contradicție cu principiul fundamental al Internaționalei: „eliberarea clasei muncitoare poate fi opera numai a înseși clasei muncitoare”. În afară de proletariat, o altă parte „a maselor muncitoare și exploatare” (adică, în special micii producători) este *numai în parte* revoluționară în lupta ei împotriva burgheziei. Și anume, ea este revoluționară numai atunci când, „având în vedere trecerea în rândurile proletariului”, „*adoaptă punctul de vedere al proletariului*” („Manifestul comunist”). Iar caracterul reacționar al micilor producători nu este deloc scos în evidență în proiect, așa încât, *în general*, atitudinea proletariului față de „masa muncitoare și exploatăre” este prezentată *greșit*. [De pildă, proiectul spune: „se ascute lupta ei (a masei muncitoare și exploatare), și în primul rând lupta reprezentanților ei înaintat: a proletariului”. „Ascuțirea luptei” micilor producători se exprimă și prin antisemitism, și prin cezarism, și prin uniunile țărănești îndreptate împotriva muncitorilor agricoli și chiar prin lupta Girondei socialiste împotriva Muntelui. Faptul că proletariatul este reprezentantul întregii mase muncitoare și exploatare trebuie să se exprime în program prin aceea că noi *acuzăm* capitalismul de mizeria *maselor* (nu numai de mizeria clasei muncitoare), de șomajul „păturilor tot mai largi ale populației muncitoare” (nu numai a clasei muncitoare).]

4) Proiectul alunecă permanent de pe linia unui program propriu zis, aducând mai mult cu un *comentariu*. Programul trebuie să ofere *teze concise*, care să nu conțină niciun cuvânt de prisos, lăsând *explicațiile* pe seama comentariilor, a broșurilor, agitației etc. Deaceea Engels a acuzat, pe bună dreptate, „Programul dela Erfurt” că, datorită lungimii sale, caracterului amănunțit și repetărilor, aduce mai mult cu un comentariu.

În proiect această lipsă este și mai accentuată, repetările sunt extrem de numeroase și încercările de a introduce în program *explicarea* procesului (în locul numai a unei *caracterizări* a procesului) tot nu-și ating scopul, ci deslânează programul până la imposibil.

*Scris la sfârșitul lui Februarie —
începutul lui Martie 1902*

OBSERVAȚII LA PROIECTUL DE PROGRAM AL COMISIEI ¹⁷

TEXTUL PROIECTULUI COMISIEI   OBSERVAȚIILE LUI LENIN

Semnul de întrebare înseamnă dorința de a se face corectări stilistice.

1. Dezvoltarea schimbului internațional a stabilit o legătură atât de strânsă între toate popoarele lumii civilizate, încât mărețea mișcare de eliberare a proletariatului trebuia să devină și a devenit demult internațională.

2. Deaceia social-democrații ruși consideră partidul lor a fi unul dintre detașamentele armatei mondiale a proletariatului, a fi o parte a social-democrației internaționale și urmăresc acelaș scop final, ca și social-democrații din toate celelalte țări.

3. Acest scop final este determinat de caracterul și de mersul dezvoltării societății burgheze.

Să fie îmbunătățit stilul.

Acest „ca” nu este rusește, este greoi din punct de vedere stilistic. „Ei urmăresc acelaș scop final, pe care și l-au propus și social-democrații din celelalte țări” sau etc.

Cuvintele „de caracterul și” sunt de părere să fie șterse, fiind de prisos. *Scopul fi-*

nal este determinat de *mersul*, și nu de varietățile „mersului” general, care se explică prin noțiunea : „caracterul dezvoltării”. Prin urmare, aceste cuvinte de prisos nici nu sunt tocmai exacte.

Această societate se caracterizează prin dominația producției de mărfuri, relațiile de producție fiind capitaliste, adică prin faptul că cea mai mare și însemnată parte a obiectelor de consum se produc

Dece numai „obiectelor de consum” ? Dar mijloacele de producție ? Ar fi mai bine : „a produselor” etc.

pentru desfacere pe piața internă sau internațională, iar cea mai mare și mai însemnată parte a mijloacelor

Aceste cuvinte, după mine, trebuie șterse. Este o repetare inutilă.

de producție și circulație a acestor obiecte de consum — mărfuri —

Aceste cuvinte ar trebui șterse. Nu numai obiectele de consum sunt mărfuri.

aparține unei relativ puțin numeroase

(În loc de „relativ puțin numeroase” *poate fi înfime*, căci o limitare suficientă reprezintă cuvintele : „cea mai importantă și însemnată parte”. Dar aceasta nu este important.)

clase, V pe când majoritatea populației este alcătuită în parte din persoane care nu posedă niciun fel de mijloace de producție

Ar trebui să se adauge : „capitaliștilor și proprietarilor funciari”. Altfel reiese o *abstracție*, care este cu atât mai puțin *la locul ei* cu cât este comparată cu cele ce urmează : „țăranii și meșteșugarii”.

și de circulație (proletarii), parte din persoane care dispun numai de foarte

neînsemnate mijloace de producție, care nu le asigură existența (unele pături de mici producători, de pildă, mici țărani și meșteșugari).

Toate aceste persoane sunt nevoite, datorită situației lor economice, să-și vândă permanent sau periodic forța lor de muncă, adică să se angajeze ca salariați la posesorii mijloacelor de producție și de circulație a mărfurilor și prin munca lor să le creeze venit.

4. Dominația relațiilor de producție capitaliste se extinde tot mai mult, pe măsură ce continuă perfecționare a tehnicii, făcând să crească importanța economică a marilor întreprinderi, înlătură pe micii producători de sine stătători, adică determină scăderea relativă a numărului lor, transformând o parte dintre ei în proletari, face să scadă rolul celorlalți în viața economico-socială, iar pe alocuri îi pune într-o dependență mai mult sau mai puțin completă, mai mult sau mai puțin vădită, mai mult sau mai puțin grea față de marii întreprinzători.

5. Transformând o parte dintre micii producători de sine stătători în proletari, aceeași perfecționare a tehnicii duce la o și mai mare creștere a ofertei forței de muncă, dând întreprinzătorilor posibilitatea de a întrebuința într-o măsură tot mai mare munca femeilor și a copiilor în procesul de producție

„Și de circulație“ trebuie știut: proletarul cel mai adevărat poate dispune, și dispune de „mijloacele de circulație“ care se schimbă pe obiecte de consum.

Să se îmbunătățească stilul! „Mijloacele de producție“ asigură (?) existența.

?

„De capital“ — nu numai de cel mare.

?

și de circulație a mărfurilor. Iar întrucât pe de altă parte, acelaș proces de perfecționare a tehnicii (mașini) duce la o scădere relativă a cererii de muncă vie a muncitorilor de către producători, cererea de forță de muncă rămâne în mod necesar în urma ofertei ei, ceea ce face să crească dependența muncii salariate de capital și să se ridice nivelul exploatării ei de către capital. Partea ce revine clasei muncitoare din suma totală a venitului social, creat de munca sa, scade permanent.

Aceste cuvinte ar trebui scoase, deoarece sunt o repetare inutilă a ideii expuse deja în teza anterioară.

În general § 5 înfățișează deosebit de clar lipsa generală a proiectului: *lungimea* și o supărătoare *monotonie* a expunerii. Printre altele: aceasta dă naștere la ceea ce Engels a numit în critica proiectului dela Erfurt „*schiefe Nebenbedeutung*“ *. Reiese, de pildă, că creșterea întrebuițării muncii femeilor și a copiilor este determinată *numai* „de transformarea“ micilor producători de sine-stătători în proletari, dar aceasta nu este exact, aceasta se întâmplă și înainte de această „*transformare*“. Începutul paragrafului 5 este o repetare inutilă.

6. O astfel de stare a lucrurilor, în sânul soc. burgheze—Supraproducția, care generează crize industriale mai mult sau mai puțin ascuțite, după care urmează perioade de stag-

Omisieune.

* — „posibilitatea interpretărilor greșite“. — *Nota Trad.*

nare industrială mai mult sau mai puțin îndelungate, este o urmare inevitabilă a creșterii forțelor de producție în condițiile în care dezvoltarea nu este proporțională, fapt caracteristic producției de mărfuri, și în condițiile relațiilor de producție capitaliste, proprii societății actuale. Crizele și perioadele de stagnare industrială îngreuiază, la rândul lor, și mai mult situația micilor producători de sine-stătători, duc și mai rapid la înrăutățirea relativă, iar în unele locuri și absolută a situației proletarilor.

7. Astfel, perfecționarea tehnicii, care înseamnă mărirea productivității muncii și creșterea avuției sociale, determină în societatea burgheză creșterea inegalității sociale, mărirea distanței dintre cei avuți și cei neavuți, faptul că existența devine din ce în ce mai neasigurată, creșterea șomajului și a tot felul de mizerii.

8. Dar pe măsură ce cresc și se dezvoltă toate aceste contradicții proprii modului de producție capitalist, crește și nemulțumirea masselor muncitoare și exploatate față de ordinea de lucruri existentă, și se ascute lupta reprezentantului ei înaintat — a proletariatului, împotriva apărătorilor acestei ordini.

Din nou repetare !!

Aceasta este puțin. Nu numai că „îngreuiază situația lor“, ci de-a-dreptul îi *ruinează* în massă.

Prima parte a § 6 ar câștiga mult dacă ar fi scurtată.

„*Creșterea* a tot felul de mizerii“ — această împrumutare din proiectul meu nu este tocmai reușită. Eu nu am vorbit despre *creșterea* mizeriei. „Tot felul“ cuprinde și „*absolut*“. Deaceea, menționarea despre *mizeria masselor* ar fi trebuit formulată oarecum altfel.

§ 8 arată *perseverența* nedorință a comisiei de a respecta *condiția* precisă și neechivocă care i-a fost pusă chiar „la nașterea“ ei. *Pe baza acestei condiții* trebuia să fie introdusă o intercalare (pe care comisia a și introdus-o în § 10), urmând ca

până la intercalare să se vorbească despre lupta de clasă numai a proletariatului *singur*. Ultima condiție clar exprimată în acordul de împăciuire *nu este îndeplinită* de comisie, și consider că sunt îndreptățit să insist asupra îndeplinirii ei.

Este greșit să se vorbească despre nemulțumirile întregii masse a oamenilor muncii în general, și să se numească proletariatul „reprezentantul” ei „înaintat”, *înaintea* celor spuse la sfârșitul § 10, deoarece acest lucru este adevărat *numai cu condiția* exprimată în § 10, la sfârșit. Comisia dă drept absolut ceeace este condiționat. Inconsecvența micului producător, caracterul lui *semireacționar* nu a fost *prin nimic exprimat* de comisie: aceasta este absolut nepermis. A reieșit că *posibilitatea* ca acest mic producător (sau *părți* din această pătură) să se afle printre „apărătorii” *principiali* „ai aces-tei ordini” (aceeași frază și în § 8!!) este cu desăvârșire *uitată!!* Or, această *posibilitate foarte* adeseori se transformă în realitate sub ochii noștri.

Pentru a avea dreptul de a vorbi despre mișcarea proletariatului, despre lupta sa de clasă și chiar despre *dictatura de clasă*, este neapărat

nevoie ca *mai întâi să fie delimitată* această *singură* clasă, și numai apoi să se facă o complectare cu privire la rolul ei de reprezentant. Altfel, proiectul este incoherent; § 8 *nu este încheiat* cu strictețe din punct de vedere logic nici cu *cele ce urmează* (dece nu „dictatura masselor muncitoare“?), *nici cu începutul* (dacă se ascut toate contradicțiile sociale, *înseamnă* că se ascute tot mai mult lupta celor *două clase*, dar comisia a uitat să spună aceasta!!). Nu se ajunge la capăt.

Socializarea muncii nu se mărginește nici pe departe numai la cadrul atelierului: acest lucru trebuie neapărat corectat.

+ „și *necesitatea*“ (revoluției sociale)

Pentru confruntare cu nr. 13. N.B. *

?

În acelaș timp perfecționarea tehnicii, socializând procesul muncii în interiorul atelierului și concentrând producția,

tot mai repede creează posibilitatea înfăptuirii revoluției sociale, care constituie scopul final al întregii activități a social-democrației internaționale, ca expresie conștientă a mișcării de clasă a proletariatului.

9. Această revoluție socială va consta în desființarea relațiilor de producție capitaliste și în înlocuirea lor cu relații de producție socialiste, adică în exproprierea exploatatorilor pentru a trece mijloacele de producție și de circulație a produselor în proprietate socială, și în organizarea planificată a procesului de producție social pentru satisfacerea nevoilor atât ale întregii societăți, cât și

Nu este exact. *O astfel de „satisfacere“ „dă“ și capita-*

* — Nota bene. — Nota Trad.

ale diferiților ei membri. Înfăptuirea acestui scop va elibera întreaga omenire asuprită, deoarece va pune capăt tuturor felurilor de exploatare a unei părți a societății de către cealaltă parte.

10. Pentru a săvârși revoluția sa socială, proletariatul trebuie să cucerească puterea politică (dictatura de clasă), care îl va face stăpân pe situație și îi va permite să învingă toate piedicile. Organizându-se în vederea acestui scop într'un partid politic de sine stătător opus tuturor partidelor burgheze,

proletariatul chiamă în rândurile sale toate celelalte păături ale populației care suferă de pe urma exploatării capitaliste,

contând pe sprijinul lor, întrucât ele sunt conștiente de situația lor disperată în societatea actuală, și adoptă punctul de vedere al proletariatului.

11. Partidul proletariatului luptător, social-democrația, conduce toate manifestările luptei sale de clasă, demască în fața tuturor maselor muncitoare și

lismul, dar *nu tuturor* membrilor societății și *nu în egală măsură*.

— Obiecțiile mele le-am expus deja. — N.B. *

?

?

„Opus *tuturor* partidelor burgheze“, deci și partidelor *mic-burgheze* nu-i așa ?? Dar *majoritatea* micilor burghezi constitue „massele muncitoare și exploatare“. Nu se leagă.

Social-democrația organizează și chiamă. „Proletariatul... chiamă în ale *sale* (!) păturile“ — ganz unmöglich ! **

Cuvintele „contând pe sprijinul lor“ trebuie înlăturate. Ele sunt *de prisos* (dacă chiamă, înseamnă că contează) și au schiefe Nebenbe-deutung. Chiamă pe cei care sunt conștienți, — întrucât sunt conștienți, das genügt***.

* Vezi volumul de față, pag. 11, 37. — *Nota Trad.*

** — absolut imposibil ! — *Nota Trad.*

*** — aceasta este suficient. — *Nota Trad.*

exploatate contradicția de neîmpăcat dintre interesele exploatatorilor și interesele celor exploatați și le explică importanța istorică și condițiile necesare desfășurării viitoarei revoluții sociale.

„Caracterul de neîmpăcat dintre interesele lor (ei) și însăși existența capitalismului“, sau o corectare asemănătoare. Nu toți oamenii muncii se află într-o situație în care „interesele“ lor să fie în mod „de neîmpăcat“ opuse intereselor exploatatorilor. Țăranul muncitor are *ceva*, puțin, $\frac{a}{n}$, comun cu proprietarul funciar. Este necesară o exprimare *mai generală*, mai largă, căci altfel rezultă o inexactitate și se alunecă pe panta *frazeologiei*.

12. Dar, cu toată unitatea scopului lor final comun, determinat de dominația aceluiaș mod de producție în toată lumea civilizată, social-democrații din diferite țări își propun sarcini imediate diferite atât pentru că acest mod nu este peste tot dezvoltat în acelaș grad, cât și pentru că dezvoltarea lui se desfășoară în diferite țări, în diferite condiții social-politice.

? Stilul !!

§ 12 — sfârșitul. Ar trebui să se încerce a-l restrânge. Ar fi foarte util ca acest paragraf să fie scurtat. Nu s'ar putea oare ca prin „particularități naționale“ sau ceva asemănător să fie comprimate zece cuvinte în două ?

13. În Rusia, alături de capitalism, al cărui domeniu de dominație se extinde rapid și care devine din ce în ce mai mult modul de producție care domină, se întâlnesc încă la fiecare pas rămășițe ale orânduirii sociale vechi, precapitaliste, care se bazează pe înrobirea masselor muncitoare de către moșieri.

§ 13 — începutul. Mă înclin și mulțumesc pentru micuțul pas spre mine. Dar „care devine, care domină“... care... care — fi, fi !

stat sau șeful statului. Aceste rămășițe împiedică într-o foarte mare măsură dezvoltarea forțelor de producție, nu permit dezvoltarea multilaterală a luptei de clasă a proletariatului, fac să scadă nivelul de trai al populației muncitoare, determină forme barbare-asiatice de ruinare și decădere a țăranimii de multe milioane și țin în întineric întregul popor, lipsit de drepturi și oprimat.

14. Fiind cea mai însemnată dintre toate rămășițele orânduirii noastre feudale și cel mai puternic sprijin al întregii aceste barbarii, absolutismul țarist este absolut incompatibil cu libertatea politică și civilă, care există demult în țările înaintate cu producție capitalistă ca o complectare juridică naturală a acesteia. Prin însăși natura sa, el trebuie să înăbușe orice mișcare socială și nu se poate să nu fie cel mai înverșunat dușman al tuturor năzuințelor spre eliberare ale proletariatului.

Deaceia social-democrația rusă își trasează ca sarcină politică imediată răsturnarea absolutismului țarist și înlocuirea lui printr-o republică bazată pe o constituție democratică, care să asigure

etc.

N.B.

? Stilul !

§ 13 sfârșitul. Este de dorit să se corecteze: eu am propus deja — *cum* anume (amendamentele mele la proiectul meu *), altfel reiese „...formă barbară de ruinare și decădere...” ?

? Stilul.

? Stilul.

Nu merge. *Nu* orice: bimetaltismul și preraphaelismul sunt tot „mișcări sociale”. Trebuie corectat.

„O complectare juridică *naturală*” — o exprimare foarte nereușită a unei idei juste. Caracterul „natural” al libertății se complică în condițiile capitalismului cu 1.001 factori social-istorici, lucru pe care nu-l exprimă cuvântul „natural”. Și miroase, duhnește a un fel de liberalism.

Să se spună cam în felul următor : „absolutismul este *inevitabil* condamnat la moarte *de întreaga* dezvoltare a capitalismului, care cere neapărat libertate civilă și politică pentru exprimarea intereselor care se complică“ etc., sau, într'un cuvânt, să se exprime ideea *inevitabilității*, fără a da naștere la neînțelegeri prin trecerea acestei inevitabilități în rândul celor „naturale“.

În general, cu cât aprofundezi mai mult proiectul comisiei, cu atât te convingi mai mult de faptul că este, ca să spunem așa, un proiect *nerumegat*. Eu prezic că acest caracter al proiectului va da loc la multe reproșuri împotriva noastră, de altfel juste dacă noi îl vom publica în forma în care *este acum*. *Toată* lumea își va da seama că nu este decât „o cârpăceală“ superficială.

Dacă însă domnul-dumnezeu ne-a pedepsit pentru păcatele noastre, făcându-ne să publicăm un proiect „avorton“, atunci trebuie cel puțin să depunem *toate* eforturile pentru a *slăbi* urmările triste care ar rezulta. Deaceia nu au deloc dreptate cei care sunt călăuziți *mai ales* de dorința „de a termina mai repede“ : se poate garanta că *acum*, în asemenea condiții, de pe urma gra-

bel nu va ieși decât rău, și proiectul nostru redacțional va fi nesatisfăcător. Nu este important să-l publicăm neapărat în nr. 4 al revistei „Zaria”¹⁸: îl vom publica în nr. 5 și vom scoate o ediție separată *înainte* de apariția nr. 5. În acest fel o întârziere de aproximativ o lună nu va aduce nici cel mai mic prejudiciu partidului. Și, zău, ar fi mai bine ca înalta comisie să mai revadă binișor, să mai aprofundeze, să rumege și să ne dea proiectul *său* finit și nu o cârpăcială. Repet: dacă această sarcină este irealizabilă, atunci va fi mult mai util pentru cauză să ne întoarcem la planul celor două proiecte (și noi vom putea pe deplin să înfăptuim acest plan fără *niciun fel* de „inconvenient”: Plehanov îl va publica sub iscălitura sa în „Zaria”, — iar eu „separat”, la Geneva, ca x, y, z). În modul cel mai respectuos cer înaltului colegiu să cântărească *cu atenție* „fiecare aspect al chestiunii”.

12.IV.1902 — în vagon:
cer iertare pentru mângăleală.
Dacă voi reuși, voi mai scrie,
și mai clar.

Scriș în 12 Aprilie 1907

OBSERVAȚII SUPLIMENTARE LA PROIECTUL DE PROGRAM AL COMISIEI

În complectare la observațiile făcute chiar pe proiect, voi mai remarca :

§ 3. „Societatea (burgheză) se caracterizează prin dominația producției de mărfuri, relațiile de producție fiind capitaliste, *adică*“... și mai departe sunt descrise trăsăturile fundamentale ale capitalismului. Reiese o nepotrivire : prin intermediul lui „*adică*“ sunt unite noțiuni eterogene, inegale, și anume 1) producția de mărfuri în forma determinată de dominație a relațiilor de producție capitaliste, și 2) desfacerea produselor pe piață și vânzarea de către marea populație a forței sale de muncă.

Această nepotrivire, această echivalare a trăsăturilor celor mai generale și *fundamentale* ale producției de mărfuri în general și ale capitalismului în general — și a formei producției de mărfuri bazate pe relațiile de producție capitaliste (când mărfurile se schimbă nu *pur și simplu* după valoare) — vădește în mod concret cât de nefericită este formularea lui G. V. Plehanov (iar comisia a adoptat și a parafrazat numai această formulare). În program, care expune numai cele mai generale și fundamentale trăsături ale capitalismului, *care nu expune nici măcar teoria plus-valorii*, — vom face dintr’odată „aluzie“ la Böhm Bawerk, amintind că „producția de mărfuri pe baza capitalismului“ nu este tocmai același lucru cu producția de mărfuri simplă ! Dacă este așa, de ce să nu se adauge în program și aluzii speciale la Mihailovschi, Berdeaev etc. ? Pe de o parte, întregii teorii a lui Marx cu privire la exploatarea muncii de către capital îi este consacrată numai o singură expresie socialistă foarte generală : „le creează prin munca

lor veniturile“ (§ 3 la sfârșit), — iar pe de altă parte se relevă transformarea specială a plusvalorii în profit în condițiile „producției de mărfuri pe baza relațiilor de producție capitaliste“.

G. V. Plehanov are absolută dreptate când spune că cuvintele „producția de mărfuri pe baza relațiilor de producție capitaliste“ exprimă ideea fundamentală a volumului III¹⁹. Dar numai atât. Această idee n'are rost să figureze în program — după cum n'are rost nici descrierea mecanismului realizării care alcătuește ideea fundamentală a volumului II, — tot așa cum n'are rost nici descrierea transformării profitului suplimentar în rentă funciară. În program e suficient să se releve exploatarea muncii de către capital = formarea plusvalorii, iar a vorbi despre diferite feluri de *transformare* și modificare a formelor acestei plusvalori n'are rost (și acest lucru e și imposibil în câteva teze scurte).

O COMPLEMENTARE LA PROBLEMA LUPTEI DE CLASA

Împărtășesc întru totul ideea Verei Zasulici că la noi este posibilă atragerea în rândurile social-democrației a unei părți mult mai mari de mici producători și mult mai devreme (decât în Apus), că pentru a realiza aceasta trebuie să facem *tot* ceea ce stă în puterea noastră, că acest „deziderat“ trebuie să fie exprimat în program împotriva Martânovilor & Co. Cu toate acestea sunt întru totul de acord. Faptul că s'a adăugat ceea ce este exprimat la sfârșitul § 10 *il salut* — subliniez acest lucru pentru a evita neînțelegerile.

Dar nu trebuie să îndoim arcul în partea cealaltă, așa cum face V. Zasulici! Nu trebuie confundat „dezideratul“ cu *realitatea*, și încă cu realitatea imanent necesară, căreia îi este consacrat Prinzipienerklärung*-ul nostru. E de dorit să atragem pe *toți* micii producători, desigur. Dar noi știm că aceștia constituie o clasă aparte, deși legată de proletariat prin mii de fire și trepte intermediare, dar totuși o clasă aparte.

E obligatoriu să ne *delimităm* mai întâi de toți, să desprindem numai proletariatul, *singur și exclusiv*, iar

---

★ — declarația de principii. — *Nota Trad.*

abia *apoi* să declarăm că proletariatul va elibera pe toți, îi chiamă pe toți, îi invită pe toți.

Eu sunt de acord cu acest „*apoi*“, dar mai înainte de aceasta cer „*mai întâi*“ !

La noi, în Rusia, chinurile diabolice în care se zbat „massele muncitoare și exploatate“ nu au stârnit nicio mișcare *populară* până când „mănunchiul“ de muncitori din fabrici și uzine n'a început lupta, lupta de clasă. Și *numai* acest „mănunchi“ garantează desfășurarea, continuarea și *extinderea* ei. Tocmai în Rusia, unde și criticii (Bulgacov) învinuesc pe social-democrați de „țaranofobie“, și socialiștii revoluționari țipă despre necesitatea de a *înlocui* noțiunea de luptă de clasă prin noțiunea „lupta *tuturor* celor ce muncesc și sunt exploatați“ („Vestnic Russcoi Revoliuții“ nr. 2) ²⁰, — tocmai în Rusia trebuie *mai întâi* să ne delimităm, printr'o determinare foarte netă numai a luptei de clasă, *numai* a proletariatului, de toată această adunătură, iar apoi să declarăm că noi *chemăm pe toți*, vom lua totul, vom face totul, vom extinde asupra a tot. Iar comisia „extinde“, uitând să delimiteze!! Și mă acuză de îngustime pentru faptul că eu cer ca extinderea să fie *precedată* de această „delimitare“?! Aceasta este o mistificare, domnilor!!

Lupta împotriva criticilor uniți + domnii mari de stânga dela „Russchie Vedomosti“ și „Russcoe Bogatstvo“ ²¹ + socialiștii-revoluționari, luptă care mâine va sta inevitabil în fața noastră, ne va cere neapărat tocmai *delimitarea luptei de clasă* a proletariatului de „lupta“ (oare luptă?) a „masseelor muncitoare și exploatate“. Frazele despre aceste masse constituie atuul principal al tuturor unsicheren Kantontisten *, iar comisia le face jocul și ne ia arma de luptă împotriva confuziei, în scopul de a sublinia o latură! Nu uitați însă și cealaltă latură!

Scris în Aprilie 1902

---

* — celor în care nu se poate avea încredere. — Nota Trad

AMENDAMENT LA PARTEA AGRARĂ A PROGRAMULUI ²²

La punctul patru din programul nostru agrar propun să se facă următoarea schimbare: în locul cuvintelor „înstituirea de comitete țărănești (a) pentru a înapoia obștilor sătești (prin expropriere *sau în cazul când pământurile au trecut din mână în mână, prin răscumpărare etc.*) pământurile etc., să se spună : „înstituirea de comitete țărănești (a) pentru a înapoia obștilor sătești (prin expropriere) pământurile, care...” etc.,

adică să se scoată cuvintele subliniate.

Consider că acest amendament trebuie făcut pe baza următoarelor considerente :

1. În programul agrar noi formulăm „maximumul” nostru, „revendicările sociale-revoluționare” ale noastre (vezi comentariile mele) ²³. Admiterea răscumpărării vine în contradicție cu caracterul social-revoluționar al întregii revendicări.

2. „Răscumpărarea” are și prin tradiția istorică (răscumpărarea din 1861), și prin conținutul său (compară celebrul: „răscumpărarea e tot cumpărare ²⁴”), un gust specific de trivială măsură bine intenționată și burgheză. Agățându-se de răscumpărarea *admisă* de noi, nu este imposibil ca întreaga esență a revendicării noastre să fie împrăștiată cu noroi (iar nemernici pentru această operațiune se vor găsi destui) *.

3. Nu există temei să ne temem că e „nedrept” ca

---

* Înăpolierea otrezechilor — măsură revoluționară imediată — noi o *degradăm* prin admiterea răscumpărării într-o „reformă” de duzină.

otrezchile să fie luate dela oameni, care au plătit bănișori pentru ele. Noi, și fără aceasta, am pus această măsură de înapoiere a otrezchilor în dependență de două condiții stricte [(1) — „pământurile, care au fost tăiate în 1861“, și (2) — „care *acum* servesc pentru aservire“]. Proprietatea care servește pentru exploatare *iobagă* este pe deplin just să fie confiscată și fără despăgubiri. (Lasă-l pe cumpărătorul otrezchilor să se judece cu vânzătorul — aceasta nu e treaba noastră).

4. Admițând „răscumpărarea“, noi împovărăm pe țărani cu plăți în *bani*, care, tocmai în virtutea muncii în dijmă, aveau cele mai adânci rădăcini în economia naturală; trecerea bruscă la plăți în *bani* poate să ruineze *de o s e b i t de repede* pe țărani, iar aceasta ar contrazice întregul spirit al programului nostru.

5. Chiar dacă *sub forma de excepție* face să fie „recompensat“ cumpărătorul otrezchilor, acest lucru în orice caz însă nu trebuie să se facă pe seama țăranilor, care au un drept moral și istoric asupra acestor otrezchi. Se poate „recompensa“ rezervându-se o bucată de pământ corespunzătoare undeva, la margine etc.; aceasta nu ne mai privește pe noi.

Rog pe toți să se pronunțe: *p e n t r u* = înseamnă pentru scoaterea cuvintelor cu privire la răscumpărare, pentru ștergerea cuvintelor însemnate de mine.

I m p o t r i v a = pentru a lăsa în vechea formă

- 1) G.V. —
- 2) P.B. —
- 3) V.I. —
- 4) Berg—
- 5) A.N. —
- 6) Frei — pentru

Scris în Aprilie 1902

SEMNELE FALIMENTULUI

Numai un an a trecut de când glonțul lui Carpovici, doborînd pe Bogolepov²⁵, a curățat terenul pentru „noul curs” în domeniul politicii universitare a guvernului. În decursul acestui an noi am constatat în mod consecutiv o creștere extraordinară a indignării societății, tonul neobișnuit de dulce al discursurilor guvernanților noștri, faptul prea obișnuit, din păcate, că societatea s’a lăsat antrenată de aceste noi discursuri, inclusiv și o anumită parte a studențimii, și, în sfârșit, în urma îndeplinirii promisiunilor pompoase ale lui Vannovschi, o nouă explozie a protestului studentesc. Pentru cei care primăvara trecută așteptau o „nouă eră” și nutreau credința fermă că feldvebelul țarist va realiza fie și într’o doză mică speranțele studenților și ale societății — într’un cuvânt, pentru liberalii ruși trebuie să fie acum limpede în cât de mare măsură n’au avut dreptate acordând încă odată credit guvernului, cât de puține temeiuri au fost pentru a opri în primăvară mișcarea în folosul reformei, mișcare care începuse să ia forme impunătoare, și să se lase legănați de cântecele vrăjite ale sirenelor guvernamentale. După ce a fost încălcată promisiunea de a reprimi în universități pe toți cei care au avut de suferit anul trecut, după ce printr’o serie de noi măsuri reacționare a fost aruncată o provocare tuturor acelor care cereau o reală reformă a sistemului de învățământ, după o serie de noi răfueli brutale cu demonstranții, care au cerut bancrutei frauduloase să-și îndeplinească obligațiile asumate față de ei, — după toate acestea guvernul „grijii părintești” publică un „regulament provizoriu” cu privire la organizațiile studentești plăsmuit cu scopul „împăciuirii”,

dar... în locul „împăciuirii“ li se înfățișează tabloul incendiului general al „dezordinilor“ care a cuprins din nou toate instituțiile de învățământ.

Noi, revoluționarii, n'am crezut nicio clipă în seriozitatea reformelor promise de Vannovschi. Noi n'am încetat să tot spunem liberalilor că circularele „inimosului“ general și rescriptele lui Nicolai Obmanov* reprezintă numai o nouă manifestare a aceleiași politici liberale, în care absolutismul a reușit să se perfecționeze într'o perioadă de 40 de ani de luptă împotriva „dușmanului dinăuntru“, adică împotriva tuturor elementelor progresiste din Rusia. Noi am avertizat pe liberali asupra acestor „visuri absurde“, de care au început să se lase antrenați după primii pași făcuți de guvern în spiritul „noului curs“, noi am demascat întreaga minciună îndeobște cunoscută a promisiunilor guvernamentale și am spus societății: dacă dușmanul tău s'a zăpăcit la primul atac serios, nu obosi să-i dai noi lovituri, dublându-le forța și frecvența... Revoluționarii au avertizat împotriva acestei caricaturi de drept de organizare, care se acordă astăzi studenților prin „regulamentul provizoriu“, chiar dela începutul discuțiilor cu privire la acest nou dar al guvernului. Noi am știut la ce putem și la ce trebuie să ne așteptăm din partea absolutismului și a zadarnicelor lui eforturi reformatoare. Noi am știut că Vannovschi nu va „împăciui“ pe nimeni și nimic, că el nu va realiza niciun fel de speranțe progresiste și că „dezordinile“ vor reîncepe inevitabil într'o formă sau alta.

Anul a trecut, și societatea se află la acelaș punct mort. Instituțiile superioare de învățământ, care e normal ca să existe într'un stat bine organizat, au refuzat din nou să funcționeze. Din nou zeci de mii de tineri au fost scoși de pe făgașul obișnuit și din nou în fața societății se pune aceeași problemă: „ce va fi mai departe?“.

Majoritatea zdrobitoare a studenților refuză să accepte „regulamentul provizoriu“ și organizațiile autorizate de acesta. Profesorii își exprimă mult mai precis decât de obicei nemulțumirea vădită față de acest dar al guvernului. Și, într'adevăr, nu e nevoie să fii revoluționar, nu e nevoie să fii radical pentru a recunoaște că o astfel de, scuzați, „reformă“ nu numai că nu dă studenților nimic care să aducă

---

* Obmanov — mincinosul ; joc de cuvinte : în loc de Nicolai Romanov — Nicolai Obmanov. — *Nota Trad.*

cu libertatea, dar nici nu e deloc folositoare din punctul de vedere al introducerii în viața universitară a unei cât de mici liniștiri. Oare nu e limpede dela prima privire aruncată asupra acestui „regulament provizoriu“ că el creează dinainte o serie întreagă de prilejuri pentru ciocniri între studenți și autorități? Oare nu e evident că aplicarea acestui regulament constituie primejdia ca fiecare reuniune convocată *legal* în cel mai pașnic scop să devină un punct de plecare pentru noi „dezordini“? Putem oare să ne îndoim, de pildă, că inspecția, care îndeplinește funcțiile polițienești prin faptul că prezidează întrunirile, nu va irita permanent pe unii, nu va provoca protestul altora, nu va băga frica în unii și nu va închide gura altora? Și oare nu este limpede că studențimea rusă nu va suporta ca conținutul discuțiilor la aceste întruniri să fie în mod grosolan determinat „după cum vor socoti de cuviință“ autoritățile?

Dar „dreptul“ la întruniri și la organizații dăruit de guvern în forma absurdă în care a fost conceput în „regulamentul provizoriu“ este *maximum* din ceeace absolutismul poate da studenților, rămânând totuși absolutism. Fiecare pas înainte în această direcție ar însemna o încălcare, egală cu sinuciderea, a echilibrului care stă la baza relațiilor dintre putere și „supuși“. Să se împace cu acest maximum posibil pentru guvern sau să intensifice caracterul *politic, revoluționar* al protestului lor, — iată dilema pe care trebuie s'o rezolve studenții. Și majoritatea lor ia a doua hotărâre. Mai accentuat decât până acum răsună în chemările și rezoluțiile studențești nota revoluționară. Politica alternării represiunilor bestiale cu săruturi de Iuda își face efectul și revoluționarizează masa studențească.

Da, așa sau altfel, studenții au rezolvat problema pusă în fața lor și au declarat că sunt gata să ia din nou în mână armele aruncate la o parte (sub influența cântecelor de sirenă). Dar ce are de gând să facă societatea, care a reușit, vezi, să ațipească la auzul acestor cântece trădătoare? Dece continuă ea să tacă și „să simpatizeze pe tăcute“? Dece nu se aude nimic despre protestele *ei*, despre sprijinirea activă de către *ea* a frământărilor care reîncep? Oare e gata să aștepte „liniștită“ desfășurarea inevitabilelor evenimente tragice de care a fost însoțită până acum orice mișcare studențească? Se gândește ea oare să se limiteze la jalnicul rol de socotitor al jertfelor luptei și de

spectator pasiv al acestui tablou zguduitor? Dece nu se aude glasul „părinților“ acum când „copiii“ au declarat fără echivoc intenția de a aduce noi jertfe pe altarul libertății ruse? Dece societatea noastră nu sprijină pe studenți cel puțin așa cum i-au sprijinit muncitorii? Și doar nu fiii și frații lor, ai proletarilor, învață în institutele superioare de învățământ, și totuși și muncitorii din Chiev, și cei din Harcov, și cei din Ecaterinoslav au și manifestat față simpăția lor față de cei care au protestat, în pofida unei serii de „măsuri preventive“ ale autorităților polițienești, în pofida amenințării acestora de a folosi împotriva demonstranților forța armată. Oare această manifestare a idealismului revoluționar al proletariatului rus nu va avea influență asupra conduitei societății, care este cointerесată vital și nemijlocit în soarta studenților, și nu o va determina să protesteze energic?

„Dezordinile“ studențești din acest an încep sub auspicii destul de bune. Simpatia „gloatei“, a „străzii“ le este asigurată. Ar fi o greșală criminală din partea cercurilor liberale ca ele să nu depună toate eforturile pentru ca prin sprijinul acordat *la timp* studenților să demoralizeze definitiv guvernul și să-i smulgă concesii reale.

Viitorul apropiat va arăta în ce măsură cercurile noastre liberale sunt capabile de acest rol. De rezolvarea acestei probleme depind într-o considerabilă măsură rezultatele mișcării studențești actuale. Dar oricare ar fi aceste rezultate, un lucru rămâne neîndoielnic: reînceperea dezordinilor studențești generale după o atât de scurtă perioadă de liniște este un semn al falimentului politic al orânduirii actuale. De trei ani viața universitară nu poate intra în normal, cursurile se țin cu întreruperi, una dintre roțile mecanismului de stat încetează să funcționeze și, învățându-se neputincios câțva timp, se oprește din nou pentru un timp îndelungat. Și acum nu poate încăpea nicio îndoială că în cadrul actualului regim politic nu există mijloace pentru vindecarea radicală a acestei boli. Răposatul Bogolepov a încercat să salveze patria printr'un mijloc „eroic“, împrumutat din arsenalul medicinei nicolaeviste, antediluvienne. Se știe care este rezultatul folosirii acestui mijloc. Evident că în *această* direcție nu se poate merge mai departe. Acum politica de cochetare cu studenții a suferit un fiasco. Și doar în afară de violență și cochetare un al trei-

lea drum nu există. Și fiecare nouă manifestare a acestui neîndoielnic faliment al regimului actual va roade din ce în ce mai adânc bazele lui, făcând ca guvernul să-și piardă orice autoritate în ochii filistinilor indiferenți, mărinind numărul persoanelor care-și dau seama de necesitatea luptei împotriva lui.

Da, falimentul absolutismului este neîndoielnic și el se grăbește să facă cunoscut acest faliment întregii lumi. Oare nu este o declarație a falimentului introducerea „pazei întărite” în aproape o treime a imperiului și deslănțuirea, concomitent, a ofensivei autorităților locale în toate colțurile Rusiei cu „dispoziții obligatorii” care interzic sub amenințarea unor pedepse mai drastice acțiuni care și așa nu sunt permise de legile ruse? Orice dispoziții excepționale, care anulează acțiunea legilor generale, se presupune că au, prin însăși esența lor, o acțiune limitată în timp și loc. Se presupune că condiții extraordinare cer aplicarea temporară în anumite localități a unor măsuri extraordinare pentru a restabili echilibrul violat, echilibru în condițiile căruia este posibilă acțiunea nestingherită a legilor generale. Acesta este raționamentul reprezentanților regimului actual. Iată, sunt 20 de ani și mai bine de când a fost introdusă paza întărită. Cei 20 de ani de acțiune a acesteia în principalele centre ale imperiului nu au dus la „pacificarea” țării, la restabilirea ordinii sociale. După 20 de ani de aplicare a acestui mijloc de mare eficacitate se constată că boala „subversivității”, pentru combaterea căreia a fost creat acest mijloc, s’a extins atât de mult și a prins rădăcini atât de adânci, încât este necesar ca aplicarea lui să se extindă asupra orașelor și centrelor industriale până și cele mai puțin însemnate! Oare acesta nu este faliment, declarat pe față de înșiși falitii? Apărătorii convinși ai actualei orânduiri (aceștia, fără îndoială, există) trebuie să se gândească cu groază la faptul că populația se obișnuiește puțin câte puțin cu acest mijloc de mare eficacitate și devine insensibilă la injectarea unor noi doze.

În același timp, fără voia guvernului, iese la iveală falimentul politicii *economice* a acestuia. Gospodărirea prădalnică a absolutismului se baza pe exploatarea monstruoasă a țărănimii. Această economie presupunea, ca o consecință inevitabilă, perioade de foamete pentru țărani dintr-o localitate sau alta, repetate din timp în timp. În acele

momente statul-jefuitor încerca să pozeze în fața populației în rolul luminos de binefăcător plin de grijă al poporului prădat chiar de stat. Incepând din 1891 foametea a atins proporții uriașe prin numărul victimelor, iar din 1897 perioadele de foamete au început să se succedă aproape neîntrerupt. În 1892 Tolstoi spunea în caustică bătaie de joc că „parazitul se pregătește să hrănească planta din a cărei sevă se hrănește el însuși”²⁶. Aceasta era într’adevăr o idee absurdă. Astăzi vremurile s’au schimbat, și odată ce foametea a devenit o stare normală la sate, parazitul nostru nu nutrește atât ideea utopică de a sătura țărănimea prădată, cât declară însăși această idee drept crimă de stat. Scopul a fost atins — uriașa foamete de azi are loc în condițiile unei tăceri mormântale neobișnuite chiar la noi. Nu se aud gemetele țăranilor înfometați, nu există încercări de inițiativă obștească în lupta împotriva foametei, ziarele nu suflă niciun cuvânt cu privire la ceea ce se face la țară. Tăcere de invidiat, dar oare nu simt domnii Sipiaghini că această liniște amintește foarte mult liniștea dinaintea furtunii?

Orânduirea de stat care s’a bazat dintotdeauna pe sprijinul pasiv al milioanele de țărani a adus pe aceștia la situația ca ei, an de an, să nu fie în stare să se hrănească. Acest faliment *social* al monarhiei domnilor Obmanov nu este mai puțin semnificativ decât falimentul ei *politic*.

Când va începe lichidarea afacerilor bancrutei noastre frauduloase? Va reuși ea oare mult timp să trăiască de pe o zi pe alta, cârpindu-și găurile bugetului politic și financiar cu piele de pe corpul viu al organismului popular? Durata mai mare sau mai mică a răgazului pe care îl va da istoria bancrutei noastre va depinde de mulți factori; dar unul dintre cei mai importanți va fi gradul de activitate revoluționară de care vor da dovadă oamenii care și-au dat seama de falimentul complet al regimului actual. Descompunerea lui a ajuns până foarte departe, ea a depășit considerabil *mobilizarea politică* a acelor elemente sociale care sunt chemate să fie groparii lui. Această mobilizare politică va fi realizată cel mai sigur de social-democrația revoluționară, care numai ea va fi în stare să dea absolutismului lovitura de moarte. Noua ciocnire dintre studenți și guvern ne dă tuturor posibilitatea și ne obligă să accele-

răm această acțiune de mobilizare a tuturor forțelor sociale dușmane absolutismului. În viața politică o lună de timp de război înseamnă ani de istorie. Iar vremurile pe care le trăim noi sunt, într'adevăr, vremuri de război.

„Iskra” nr. 17 din 15 Februarie 1902

*Se tipărește după textul ziarului
„Iskra”*

DIN VIAȚA ECONOMICĂ A RUSIEI

Sub acest titlu general intenționăm să înserăm periodic, pe măsură ce vom acumula material, articole și note consacrate caracterizării din punct de vedere marxist a tuturor aspectelor vieții economice și dezvoltării economice a Rusiei. Acum, când „Iscra”²⁷ a început să apară de două ori pe lună, lipsa unei astfel de rubrici se resimte deosebit de puternic. Dar totodată trebuie să atragem atenția în mod foarte serios tuturor tovarășilor și celor care întâmpină cu simpatie publicațiile noastre, asupra faptului că funcționarea (cât de cât regulată) a acestei rubrici cere un material deosebit de bogat, iar redacția noastră a fost pusă în această privință în condiții excepțional de nefavorabile. Scriitorul care scrie legal nici nu-și poate imagina de ce piedici elementare se lovesc uneori intențiile și străduințele scriitorului „illegal”. Nu uitați, domnilor, că noi nu putem să mergem la biblioteca publică imperială, unde ziaristul are la dispoziție zeci și sute de publicații speciale și de ziare locale. Iar materialul pentru rubrica economică a unui „ziar” cât de cât decent, adică cât de cât viu, actual, care să intereseze și pe cititor, și pe scriitor, — acest material este risipit tocmai prin micile ziare locale și publicații speciale, dintre care o mare parte este fie inaccesibilă din cauza prețului, fie că nu este pusă deloc în vânzare (publicațiile guvernamentale, ale zemstvelor, publicații medicale etc.). Deaceia organizarea cât de cât justă a rubricii economice este posibilă *exclusiv* cu condiția ca *toți cititorii* ziarului ilegal să se comporte conform regulii: „dela fiecare câte un petec — săracului cămașe”. Și, în-

vingând falsa pudoare, redacția „Iscrei“ trebuie să recunoască că în această privință ea umblă aproape cu totul dezbrăcată. Noi suntem încredințați că masa cititorilor noștri are posibilitatea să urmărească și într'adevăr urmărește „pentru sine“ cele mai diferite publicații speciale și locale. Numai atunci când *fiecare* asemenea cititor, când întâlnește un material interesant, își va pune, *de fiecare dată*, întrebarea: există oare acest material la redacția ziarului *nostru*? ce am făcut eu pentru a o pune la curent cu acest material? — numai atunci vom obține ca toate fenomenele de seamă din viața economică a Rusiei să fie apreciate nu numai din punctul de vedere oficial, în spiritul „Vremii noi“²⁸, al ditirambilor în stilul lui Vitte, nu numai pentru lamentările tradiționale liberalo-narodnice, dar și din punctul de vedere al social-democrației revoluționare.

Ei, și acum, după aceste lamentări neliberale, să trecem la chestiune.

1. CASSELE DE ECONOMII

Cassele de economii sunt în ultimul timp unul dintre cele mai preferate prilejuri pentru ditirambe. Numai că de acest prilej se folosesc nu numai cei care înalță ditirambe în stilul lui Vitte, ci și cei care înalță ditirambe „critice“. Alde David și Hertz, Cernov și Bulgacov, Procopovici și Totomianț, — într'un cuvânt, toți partizanii „criticării marxismului“, criticare care este la modă (să nu mai vorbim de profesorii serioși, ca alde Cablucov și Carâșev), tipă pe diferite tonuri și voci: „acești ortodocși vorbesc despre concentrarea capitalului! — Dar iată, chiar numai cassele de economii vădesc descentralizarea capitalului. Se vorbește despre creșterea mizeriei! În fond, însă, noi constatăm creșterea micilor economii populare“.

Să luăm datele oficiale cu privire la cassele de economii din Rusia în 1899, pe care ni le-a trimis un om binevoitor, și să le examinăm mai îndeaproape. În 1899, în Rusia erau în total 4.781 de casse de stat pentru economii, inclusiv 3.718 casse poștale-telegrafice și 84 de casse ale fabricilor și uzinelor. În cinci ani (din 1895 până în 1899) numărul caselor a crescut cu 1.189, adică cu o treime.

Numărul depunătorilor a crescut în acelaș timp dela 1.664.000 la 3.145.000, adică cu aproape un milion și jumătate (cu 89%), suma depunerilor în bani a crescut dela 330 milioane de ruble la 608 milioane de ruble, adică cu 278 milioane de ruble, sau cu 84%. Așa dar, după cum se vede, o uriașă creștere a „ekonomiilor populare“ ?

Dar iată ce împrejurare sare în ochi. Din literatura despre cassele de economii se știe că, în deceniul al 9-lea și începutul deceniului al 10-lea, suma depunerilor creștea *cel mai rapid în anii de foamete*, 1891 și 1892. Aceasta, pe de o parte. Pe de altă parte, știm că în toată această perioadă în general, în deceniile al 9-lea și al 10-lea luate la un loc, pe lângă creșterea „ekonomiilor populare“ a avut loc un proces uimitor de rapid și de acut de sărăcire, de ruinare și de înfometare a țărănimii. Pentru a înțelege cum pot să fie compatibile aceste fenomene contradictorii, trebuie să amintim că principala caracteristică a vieții economice a Rusiei în perioada menționată este *creșterea economiei bănești*. Creșterea depunerilor la cassele de economii nu dovedește prin ea însăși cătuși de puțin creșterea „ekonomiilor“ populare în general, ci numai creșterea (uneori chiar numai concentrarea în instituțiile centrale) a „ekonomiilor“ *bănești*. Pentru țărănime, de pildă, în condițiile trecerii dela economia naturală la cea bănească este cu totul posibilă *creșterea* economiilor bănești, întreaga sumă a economiilor „populare“ *descrescând*. Țăranul de modă veche își ținea economiile la ciorap, când acestea erau economii bănești, dar în cea mai mare parte aceste economii erau alcătuite din grâu, furaje, pânză, lemne și alte obiecte „în natură“. Acum țăranul ruinat și care continuă să fie ruinat nu are economii nici în natură, nici bănești, iar o minoritate infimă de țărani bogați acumulează economii bănești, care încep să nimerească la cassele de stat pentru economii. În felul acesta, este cu totul explicabilă creșterea depunerilor concomitent cu creșterea foametei, care înseamnă nu ridicarea bineistării a poporului, ci înlăturarea vechiului țăran de sine stătător de către noua burghezie sătească, adică de către țăranii înstăriți, care nu pot să-și ducă gospodăria fără a angaja muncitori agricoli sau zileri.

O interesantă confirmare indirectă a celor spuse o constituie datele cu privire la repartizarea depunătorilor

după ocupații. Aceste date se referă la posesorii a aproape 3 milioane (2.942.000) de carnete, însumând depuneri de 545 milioane de ruble. Suma medie depusă este de 185 de ruble — după cum vedeți, această sumă arată limpede că precumpănesc depunătorii care alcătuiesc o minoritate infimă a poporului rus, „norocoșii” cu avere moștenită sau dobândită. Cei care depun sumele cele mai mari sunt *clericii*: 46 de milioane la 137.000 de carnete, adică câte 333 de ruble de fiecare carnet. Grija pentru mântuirea suietelor turmei este, după cum se vede, o afacere nu chiar atât de nerentabilă... Apoi vin *proprietarii funciari*: 9 milioane de ruble la 36.000 de carnete, adică câte 268 de ruble de fiecare carnet; mai departe — *negustorii*: 59 milioane de ruble la 268.000 de carnete, adică câte 222 de ruble de fiecare carnet; apoi ofițerii — câte 219 ruble de fiecare carnet, funcționarii civili — câte 202 ruble. Numai pe al șaselea loc se află „agricultura și alte ocupații sătești”: 640.000 de carnete, însumând 126 milioane de ruble, adică câte 197 de ruble de fiecare carnet; apoi „servicii particulare” — câte 196 de ruble; „diverse alte ocupații” — câte 186 de ruble; meșteșugurile dela oraș — câte 159 de ruble; „prestare de servicii” — câte 143 de ruble; *munca în fabrici și uzine* — câte 136 de ruble, și pe ultimul loc „gradele militare inferioare” — câte 86 de ruble.

Astfel, muncitorii din fabrici și uzine ocupă, în fond, *ultimul* loc în ceea ce privește proporțiile economiilor (exceptând pe soldați, pe care-i întreține statul)! Chiar la servitori proporțiile economiilor sunt în medie mai mari (143 de ruble de fiecare carnet, față de 136 de ruble) și numărul depunătorilor din rândurile lor este mult mai mare. Anume: la servitori 333.000 de carnete, însumând 48 milioane de ruble, iar la muncitorii din fabrici și uzine — 157.000 de carnete, însumând 21 milioane de ruble. Proletariatul, care creează toate bogățiile aristocrației noastre și ale așilor noștri, este pus în condiții mai rele decât servitorii lor! Din numărul total al muncitorilor din fabrici și uzine (nu mai puțin de 2 milioane de oameni) numai aproximativ a șasea parte are posibilitatea să facă depuneri la cassele de economii, și încă cele mai infime, — și aceasta cu toate că întregul venit al muncitorilor este exclusiv bănesc și că adeseori ei sunt nevoiți să-și întrețină familia la țară, în urma cărui fapt, depunerile lor nu sunt,

În cea mai mare parte, câtuși de puțin „economii“ în sensul propriu al cuvântului, ci numai sume *puse de o parte* până la următoarea expediere acasă etc. Nici nu mai vorbim de faptul că în rubrica „munca în fabrici și uzine“ au fost incluși, probabil, impiegați de birou, maiștri, supraveghetori, într'un cuvânt, nicidecum muncitori autentici.

În ce privește țărănimea — dacă considerăm că ea este inclusă mai cu seamă în rubrica „agricultură și alte ocupații sătești“ — proporțiile medii ale economiilor ei se dovedesc a fi, după cum vedem, mai mari decât chiar ale celor încadrați în servicii particulare, depășind considerabil economiile medii ale „celor care au o ocupație la oraș“ (adică, probabil, prăvăliași, meseriași, portari etc.). Evident, acești 640.000 de țărani (din numărul total de aproximativ 10 milioane de gospodării sau familii), având 126 milioane de ruble la cassele de economii, fac parte exclusiv din *burghezia țărănească*. La aceștia și poate la țăranii care sunt foarte apropiați de aceștia se referă datele cu privire la progresul agriculturii, la răspândirea mașinilor, la ridicarea nivelului cultivării pământului și a nivelului de trai etc., — date pe care le folosesc împotriva socialiștilor domnii Vitte, pentru a dovedi „creșterea bunăstării a poporului“, domnii liberali (și „critici“), pentru a combate „dogma marxistă“ despre pieirea și decăderea micii producții în agricultură. Acești domni nu observă (sau se prefac că nu observă) faptul că decăderea micii producții își găsește expresia tocmai în aceea că din rândurile micilor producători se desprinde un număr infim care se îmbogățește pe seama ruinării masselor.

Și mai interesante sunt datele cu privire la repartizarea numărului total al depunătorilor după mărimea depunerilor lor. În cifre rotunde această repartizare se prezintă astfel: din trei milioane de depunători un milion are depuneri *până la 25 de ruble*. Ei au în total 7 milioane de ruble (din 545 milioane de ruble, adică 12 copeici din fiecare 10 ruble ale sumei totale a depunerilor!). Mărimea medie a depunerilor lor este de *șapte ruble*. Prin urmare, depunătorii într'adevăr mici, care constituie *o treime* din numărul total, posedă numai $1/83$ parte din toate depunerile. Mai departe, depunătorii care au dela 25 până la 100 de ruble constituie a cincina parte din numărul total (600.000) și au în total 36 milioane de ruble, — în medie

câte 55 de ruble. Unind ambele aceste categorii, obținem că *mai mult de jumătate* din numărul depunătorilor (1.600.000 din 3 milioane) au numai 42 milioane de ruble din 545, adică $\frac{1}{12}$. Din ceilalți depunători înstăriți, un milion au dela 100 până la 500 de ruble — ei au în total 209 milioane de ruble, câte 223 de ruble de fiecare depunător, și 400.000 de depunători au fiecare peste 500 de ruble; în total ei au 293 milioane de ruble — câte 762 de ruble de fiecare depunător. Prin urmare, acești oameni, evident bogați, care constituie *mai puțin* de $\frac{1}{7}$ din numărul total al depunătorilor, dețin *mai mult de jumătate* (54%) din întregul capital.

În felul acesta, *concentrarea capitalului* în societatea contemporană, calamitățile masselor populației se manifestă cu o forță uriașă chiar într-o instituție special adaptată pentru „fratele mai mic“, pentru populația puțin înstărită, deoarece limita maximă a depunerilor a fost fixată prin lege la 1.000 de ruble. Și trebuie să relevăm că această concentrare a bogăției, proprie oricărei societăți capitaliste, este și mai puternică în țările înaintate, cu toată marea „democratizare“ a caselor de economii de acolo. De pildă, în Franța, la 31 Decembrie 1899, erau 10 milioane și jumătate de carnete la casele de economii, însumând 4.337 milioane de franci (francul valorează ceva mai puțin de 40 de copeici). În medie, de un carnet revin 412 franci, sau circa 160 de ruble, adică *mai puțin* decât depunerea medie în casele de economii din Rusia. Numărul micilor depunători în Franța e deasemenea comparativ mai mare decât în Rusia: aproape o treime dintre depunători ($3\frac{1}{3}$ milioane) au depuneri care se ridică până la 20 de franci (8 ruble), în medie câte 13 franci (5 ruble). În total acești depunători au numai 35 milioane de franci din suma totală de 4.337 de milioane, adică $\frac{1}{125}$. Depunătorii care au până la 100 de franci alcătuiesc ceva mai mult decât jumătate din numărul total (5,3 milioane) și au în total 143 milioane de franci, adică $\frac{1}{33}$ din suma totală a depunerilor. Dimpotrivă, depunătorii care au 1.000 de franci și mai mult (400 de ruble și mai mult), alcătuind *mai puțin de a cincia parte* (18,5%) din numărul total al depunătorilor, concentrează *peste două treimi* (68,7%) din suma totală a depunerilor, anume 2.979 milioane de franci din 4.337 de milioane.

În felul acesta, cititorul are acum în fața sa un oarecare material pentru a aprecia raționamentele „criticilor” noștri. Unul și același fapt: uriașa creștere a depunerilor în caselle de economii și mărirea în special a numărului micilor depunători, este interpretat în diferite feluri. „Criticul marxismului” spune: crește bunăstarea poporului, crește descentralizarea capitalului. Socialistul spune: economiile „în natură” se transformă în economii bănești, crește numărul țăranilor înstăriți, care se transformă în burghezie și care transformă economiile lor în capital. Considerabil mai repede crește numărul țăranilor împinși în rândurile proletariatului, care trăiește din vânzarea forței sale de muncă și care depune (deși temporar) părțile din minusculele sale venituri la caselle de economii. Marele număr de mici depunători demonstrează tocmai marele număr al sărăcimii în societatea capitalistă, deoarece partea acestor depunători în suma totală a depunerilor este infimă.

Se pune întrebarea prin ce se deosebește un „critic” de burghezul de duzină?

Să mergem mai departe. Să vedem ce întrebuințare se dă și cum anume sunt întrebuințate capitalurile casselor de economii. În Rusia aceste capitaluri întăresc în primul rând puterea statului burghez polițienesc și militar. Guvernul țarist (după cum am arătat deja în articolul de fond din „Iscra” nr. 15) ★ dispune de aceste capitaluri tot atât de necontrolat cum dispune de toate celelalte bogății ale poporului care intră în mâinile sale. El „împrumută” foarte liniștit din aceste capitaluri sute de milioane pentru plata expedițiilor sale în China, pentru pomeni, pe care le face capitaliștilor și proprietarilor funciari, pentru reînarmarea armatei, mărirea flotei și altele. Așa, de pildă, în 1899, din suma totală de 679 milioane de ruble aflate în caselle de economii, 613 milioane constituiau titluri, și anume: 230 milioane — *împrumuturi de stat*, 215 milioane — titluri ipotecare ale băncilor agricole și 168 de milioane — *împrumuturi feroviare*.

Statul face o foarte bună „afacere”: în primul rând, el acoperă toate cheltuelile pentru caselle de economii și obține un profit net (care până acum constituia un capital

---

★ Vezi Opere, vol. 5, pag. 318–323. — *Nota Trad.*

de rezervă al casselor de economii) ; în al doilea rând, el *obligă* pe depunători să acopere deficiturile economiei noastre de stat (îi obligă să dea statului bani cu împrumut). Cifra medie între 1894—1899 a vărsămintelor în cassele de economii se ridica la 250 milioane de ruble pe an, iar a plăților la 200 milioane de ruble. Prin urmare, se obținea câte *cincizeci milioane* anual pentru cârpirea prin împrumuturi a găurilor pungii vistieriei statului, pe care numai cine nu vrea n'o jefuește. Dece să se teamă de un deficit de pe urma azvârlirii banilor în războaie și pe danii făcute camarilei dela curte, moșierilor și fabricanților ! Din „economiiile poporului“ se poate acoperi oricând o sumă considerabilă !

În paranteză trebuie spus că statul face o afacere rentabilă în parte pentru că scade continuu dobânda la depuneri, iar această dobândă este mai mică decât dobânda la titluri. De pildă, în 1894 dobânda la depuneri era de 4,12%, la titluri — 4,34% ; în 1899 — 3,92 și 4,02. Reducerea dobânzii este, după cum se știe, un fenomen comun tuturor țărilor capitaliste și care demonstrează cel mai concret și mai pregnant creșterea marelui capital și a *marii producții pe seama celei mici*, deoarece dobânda este determinată în ultimă instanță de raportul dintre suma totală a profiturilor și suma totală a capitalului investit în producție. De asemenea nu se poate trece sub tăcere nici faptul că statul exploatează din ce în ce mai intens munca funcționarilor dela poștă și telegraf : la început ei se ocupau numai de operațiunile de poștă, cărora li s'a adăugat apoi telegraful, iar acum le-au fost aruncate pe umeri și operațiunile de încasări și plăți la casse de economii (reamintim că din 4.781 de casse, 3.718 sunt de poștă și telegraf). Teribila intensificare a încordării muncii, prelungirea zilei de muncă — iată ce înseamnă aceasta pentru masele de mici funcționari dela poștă și telegraf. Cât despre plata lor, statul se zgârcește asemenea celui mai cârpănos chiabur : celor de jos, funcționarilor începători, li se plătesc salarii literalmente *de mizerie*, stabilindu-se și o nesfârșită ierarhie de gradații cu majorări de câte 25 de copeici sau 50 de copeici, iar perspectiva unei pensii derizorii după 40—50 de ani de jug trebuie să înrobească și mai tare pe acest cu adevărat „proletariat funcționăresc“.

Dar să ne întoarcem la întrebuințarea capitalurilor casselor. Am văzut că 215 milioane de ruble sunt depuse (după voia guvernului rus) în titluri ipotecare ale băncilor agricole, iar 168 milioane de ruble — în împrumuturi feroviare. Acest fapt constituie un prilej pentru încă o manifestare a profunzimii de gândire burgheze... pardon, „critice“, foarte răspândită în ultimul timp. În fond — ne spun alde Bernstein, Hertz, Cernov, Bulgacov și alții de teapa lor — acest fapt înseamnă că micii depunători ai casselor de economii devin *proprietari ai căilor ferate, posesori ai ipotecilor* asupra pământurilor. Într'adevăr, chiar întreprinderi pur capitaliste și colosal de mari cum sunt căile ferate și băncile se descentralizează, cică, tot mai mult, se fărâmițează, trec în mâna micilor proprietari prin cumpărarea de către aceștia a acțiunilor, a obligațiilor, a titlurilor ipotecare etc., astfel încât în realitate crește numărul celor avuți, numărul proprietarilor, — iar acești marxști înguști umblă cu teoria învechită a concentrării și cu teoria pauperizării. Dacă, de pildă, muncitorii ruși din fabrici și uzine au, potrivit statisticii, 157.000 de carnete la cassele de economii, însumând 21 milioane de ruble, circa 5 milioane de ruble din această sumă sunt depuse în împrumuturile căilor ferate și aproape 8 milioane constituie titluri ipotecare ale băncilor agricole. Deci, muncitorii ruși din fabrici și uzine sunt proprietari de căi ferate pentru un total de cinci milioane de ruble și proprietari de pământ pentru un total de opt milioane. Poftim de mai vorbiți de proletariet! Prin urmare, muncitorii exploatează pe proprietarii funciari, deoarece sub formă de dobânzi la titlurile ipotecare ei primesc o părticică din rentă, adică o părticică din plusvaloare.

Da, tocmai acesta este cursul raționamentelor celor mai noi critici ai marxismului... Și — știți ce? — eu sunt gata, mă rog, să accept această părere larg răspândită după care „critica“ trebuie salutăată, deoarece ea a introdus mișcare în teorie, care, chipurile, ar fi stagnat, — sunt gata să accept, dar cu o condiție. Socialiștii francezi își perfecționau la timpul lor capacitățile propagandistice și agitatorice, analizând sofismele lui Bastiat, cei germani — la deslegarea sofismelor lui Schultze-Delitsch²⁹, nouă, celor ruși, ne-a revenit, după cum se vede, *deocamdată* numai compania „criticilor“. Iată, sunt gata să strig: „trăiască critica!“ — *cu condiția* ca noi, socialiștii, să introducem

cât mai larg posibil în propaganda noastră și în agitația în rândurile masselor analiza tuturor sofismelor burgheze ale „criticii” la modă. Sunteți de acord cu această condiție ? — Batem palma ! În legătură cu aceasta, burghezia noastră tace din ce în ce mai mult, preferând apărării teoreticienilor burghezi apărarea arhanghelilor țariști, și nouă ne va fi foarte comod să folosim pe critici ca „avocați ai diavolului”.

Prin intermediul casselor de economii tot mai mulți muncitori și mici producători devin participanți la marile întreprinderi. Acest fapt este neîndoielnic. Dar acest fapt dovedește nu creșterea numărului de proprietari, ci 1) creșterea socializării muncii în societatea capitalistă și 2) subordonarea crescândă a micii producții față de cea mare. Să luăm pe depunătorul rus neavut. Cei care au până la 100 de ruble constituie, după cum am văzut, mai mult de jumătate, anume 1.618.000, cu un capital de 42 milioane de ruble, adică câte 26 de ruble de depunător. Prin urmare, acest depunător „posedă” pentru 6 ruble căi ferate, pentru 9 ruble — „pământuri”. Devine el oare din această cauză „avut” sau „proprietar” ? Nu, el rămâne proletar nevoit să-și vândă forța de muncă, adică să se înrobească proprietarilor mijloacelor de producție. „Participarea” lui la „căile ferate și la bănci” nu dovedește decât că capitalismul împletește din ce în ce mai strâns între ei pe diferiții membri ai societății și diferitele clase. Interdependența diferiților producători era cu totul infimă în condițiile economiei patriarhale; acum ea devine din ce în ce mai mare. Munca capătă din ce în ce mai mult un caracter social, întreprinderile devin din ce în ce mai puțin „particulare”, rămânând totuși *aproape în întregime în mâinile persoanelor particulare.*

Prin participarea la marea întreprindere micul depunător *se împletește* cu această întreprindere. Cine trage foloase de pe urma acestei împletiri ? — Marele capital care își extinde operațiunile, plătind micului depunător nu mai mult (adeseori chiar mai puțin) decât oricărui creditor și fiind *cu atât mai independent* de micul depunător cu cât acești depunători sunt *mai mici* și mai fărâmițați. Constatăm că partea care revine micilor depunători chiar din capitalul casselor de economii este extrem de mică. Atunci cât de infimă este partea din capitalul marilor magnați dela căile ferate și dela bănci ? Dând pe mâna acestor mag-

nați fărâmiturile lui, micul depunător este pus într'o *nouă dependență* față de marele capital. Să dispună de acest mare capital ei nici nu se pot gândi; „profitul“ lui este ridicol de mic (la 26 de ruble câte 4% = 1 rublă pe an!) În schimb, în caz de faliment el pierde în întregime chiar și jalnicele sale fărâmituri. Abundența acestor mici depunători înseamnă nu fărâmițarea marelui capital, ci *întărirea puterii* marelui capital, care dispune chiar de cele mai mici fărâmituri ale economiilor „populare“. Micul depunător nu devine prin participarea la marea întreprindere un gospodar mai de sine stătător, ci o persoană și *mai dependentă* de marele întreprinzător.

Din sporirea numărului micilor depunători rezultă nu liniștitoare concluzie filistină despre creșterea numărului celor avuți, ci concluzia revoluționară cu privire la accentuarea dependenței celor mici de cei mari, cu privire la ascuțirea contradicției dintre caracterul tot mai social al întreprinderilor și menținerea proprietății private asupra mijloacelor de producție. Cu cât caselle de economii se dezvoltă mai mult, cu atât micii depunători devin mai interesați în victoria socialistă a proletariatului, singura care îi va face „participanți“ și ordonatori ai avuției sociale, reali și nu fictivi.

„Iskra“ nr. 17 din 15 Februarie 1902

Se tipărește după textul ziarului
„Iskra“

RAPORTUL REDACȚIEI „ISCREI” LA CONSFĂȚUIREA (CONFERINȚA) COMITETELOR P.M.S.D.R.³⁰

5 Martie 1902.

Tovarăși ! Abia alaltăieri am primit comunicarea cu privire la convocarea consfățuirii pentru 21 Martie, precum și o comunicare cu totul neașteptată cum că planul inițial de a organiza o conferință a fost înlocuit cu planul de a organiza un congres de partid. De cine a fost făcută această înlocuire neașteptată și nemotivată noi nu știm. În ceeace ne privește, noi considerăm această înlocuire extrem de nepotrivită, protestăm împotriva unor astfel de schimbări rapide ale hotărârilor care privesc măsuri de partid deosebit de complexe și de importante și sfătuim cu insistență să se revină la planul inițial de organizare a unei conferințe.

Pentru a ajunge la convingerea necesității acestui lucru, este suficient, după părerea noastră, să se analizeze mai atent lista de probleme (Tagesordnung) a congresului, care deasemenea ne-a fost comunicată abia alaltăieri, și despre care noi nu știm dacă este numai un proiect al Tagesordnung-ului propus de o organizație sau de mai multe. În listă se propun nouă probleme, care urmează să fie discutate la congres în următoarea ordine (dau pe scurt conținutul problemelor) : A) Lupta economică ; B) Lupta politică ; C) Agitația politică ; D) 1 Mai ; E) Atitudinea față de elementele opoziționiste ; F) Atitudinea față de grupurile revoluționare care nu fac parte din partid ; G) Organizarea partidului ; H) Organul central și I) Reprezentanța din străinătate și organizațiile de partid din străinătate.

În primul rând, această listă dă, prin arhitectura ei, precum și prin felul cum au fost redactate unele probleme, indiscutabila impresie de „economism“. Noi nu credem, desigur, că organizația care a propus această listă ar mai avea și acum concepții „economiste“ (deși *până la un anumit grad* acest lucru nu este absolut imposibil), dar noi rugăm pe tovarăși să nu uite că trebuie să se țină seama și de opinia publică a social-democrației revoluționare internaționale și de rămășițele „economismului“, care mai sunt încă răspândite la noi. Gândiți-vă numai : partidul înaintat al luptei politice convoacă un congres în momentul celei mai mari încordări a tuturor forțelor revoluționare și opoziționiste ale țării care au început atacul direct împotriva absolutismului, — și deodată pe primul plan este pusă „lupta economică“, și abia *după ea* „politica“!! Oare aceasta nu este o copie a tradiționalei erori a economiștilor noștri după care agitația politică (resp. * lupta) trebuie să vină în urma celei economice? Oare este de conceput ca unui oarecare partid social-democrat din Europa să-i vină în minte într'un moment revoluționar să pună dintre toate problemele pe primul plan problema mișcării sindicale? Sau luați această despărțire a problemei agitației politice de problema luptei politice! Oare nu se vedește aici obișnuita eroare care contrapune agitația politică luptei politice ca ceva principial deosebit, ca ceva care aparține unui alt stadiu? Sau, în sfârșit, cum să ne explicăm că demonstrațiile figurează în ordinea de zi *în primul rând* ca un *mijloc de luptă economică*!?? Nu se poate uita într'adevăr că în prezent o *serie întreagă* de elemente străine social-democrației acuză întreaga social-democrație de „economism“: acuză și „Nacanune“³¹, și „Vestnic Russcoi Revoliuții“, și „Svoboda“ **, acuză chiar (chiar!) și „Russcoe Bogatstvo“. Nu se poate uita că, oricare ar fi rezoluțiile conferinței, însăși ordinea de zi va rămâne un document istoric pe baza căruia se va judeca nivelul dezvoltării politice a întregului nostru partid.

În al doilea rând, ordinea de zi izbește prin faptul că pune (cu câteva zile înainte de congres!) probleme care trebuie examinate numai în condițiile pregătirii lor complete, în condițiile când este posibil de a lua hotărâri cu

* — respective — sau. — *Nota Trad.*

★★ Vezi volumul de față, pag. 262—263. — *Nota Trad.*

adevărat precise, cu adevărat clare, — iar în caz contrar mai bine să nu fie examinate deocamdată. De pildă, punctele E și F : atitudinea față de curente opoziționiste și față de celelalte curente revoluționare. Este necesar ca aceste probleme să fie examinate dinainte din toate punctele de vedere, să se alcătuiască rapoarte cu privire la ele, să se lămurească deosebirea dintre nuanțele existente — și numai atunci să se adopte rezoluții care să dea într'adevăr ceva nou, care să poată servi ca real *îndreptar* pentru întregul partid și nu numai să repete tradiționalele „banalități”. Gândiți-vă într'adevăr : putem noi oare ca în decurs de câteva zile să găsim o rezolvare fondată, motivată a problemelor cu privire la atitudinea față de „grupul socialist-revoluționar «Svoboda»” sau față de „partidul” nou ivit al „socialiștilor-revoluționari” — rezolvare care să țină seama de toate cerințele practice ale mișcării ? Nu mai vorbim de impresia, cel puțin stranie, pe care o va produce asupra tuturor faptul că se vorbește despre grupurile revoluționare care nu fac parte din partid și că se trece sub tăcere o problemă atât de importantă ca atitudinea față de Bund și revizuirea paragrafelor din rezoluțiile primului congres al partidului, care tratează problema Bundului ?

În al treilea rând, — și acesta este principalul — ordinea de zi suferă de o lipsă de neiertat : este trecută absolut sub tăcere *poziția principială* a social-democrației contemporane ruse și *programul ei de partid*. Într'un astfel de moment, când întreaga lume țipă despre „criza marxismului”, iar întreaga publicistică liberală rusă chiar despre destrămarea și *dispariția* lui, când problema cu privire la cele „două curente în social-democrația rusă” nu numai că a fost pusă pe tapet, dar a reușit chiar să intre în diferitele programe de lecturi sistematice, în programele lecțiilor propagandiștilor și ale lecțiilor din cercurile de studiu, — într'un astfel de moment a trece sub tăcere aceste probleme este absolut imposibil. Și așa, tovarăși, dușmanii noștri fac ironii *în presă* — la adresa noastră (vezi „Ajunul revoluției” a lui Nadejdin) cum că noi suntem obișnuiți „să raportăm : totul este în ordine” !...

Toate lipsurile din ordinea de zi menționate de noi dovedesc, după părerea noastră, în mod convingător că planul de a transforma într'un congres conferința deja convocată nu este rațional. Noi înțelegem, desigur, cât de puter-

nic este resimțită de toți lipsa încă dela 1898 a congreselor de partid, cât de ispititoare este ideea de a folosi eforturile făcute în vederea organizării conferinței pentru a pune capăt acestei existențe „a partidului fără instituții de partid“. Dar ar fi cea mai mare greșală ca din cauza acestor considerații practice să uităm că toți așteaptă acum dela Congresul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia hotărâri care să fie la înălțimea *tuturor* sarcinilor revoluționare actuale, că dacă noi vom da înapoi *acum*, în acest moment cu adevărat critic, — atunci putem îngropa toate speranțele social-democrației cu privire la hegemonia în lupta politică, că este mai bine să nu ne zgârcim să cheltuim câteva mii de ruble și câteva luni de muncă organizatorică pregătitoare și să ne folosim de această conferință pentru a pregăti spre vară un adevărat congres *al întregului partid*, în stare să rezolve definitiv toate problemele curente și în domeniul teoriei (programul principal), și în domeniul luptei politice.

Uitați-vă la socialiștii-revoluționari care folosesc cu tot mai multă iscusință lipsurile noastre și merg înainte în dauna social-democrației. Ei abia au format un „partid“ și au creat un organ *teoretic*, au hotărît să creeze un ziar politic *lunar*. Ce se va spune despre social-democrați dacă ei, *în urma unui* astfel de eveniment, nu vor reuși să obțină la congresul lor *fie măcar* astfel de rezultate? Nu ris-căm noi oare să dăm impresia că în ceea ce privește precizia programului și organizarea revoluționară social-democrației nu au ajuns mai departe decât acest „partid“ care grupează în jurul său tot felul de elemente nedefinite, care nu s’au definit sau nedefinibile?

Având în vedere toate acestea, noi credem că actualul congres al reprezentanților comitetelor trebuie să fie declarat nu al doilea congres ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, ci o *conferință neoficială* și să se stabilească ca *sarcină principală și directă* a acestei conferințe — organizarea și pregătirea pentru vară a unui adevărat congres *al întregului partid*, care să fie în stare și să confirme programul de partid și să organizeze definitiv un organ politic săptămânal de partid și în general să obțină unirea deplină și de fapt a tuturor comitetelor și chiar a tuturor grupurilor (tipografice etc.) ale social-democrațiilor pe baza consecvenței principiale, a fidelității

față de principiile social-democrației revoluționare și a mobilizării reale pentru acțiunile politice *ofensive*.

Pornind dela această idee principală, ne vom permite să propunem tovarășilor spre examinare următorul Tagesordnung al conferinței noastre :

1. *Rezoluția principială*. In această rezoluție trebuie să ne pronunțăm cu deplină precizie împotriva regretabilelor încercări, destul de răspândite în trecutul apropiat, de a îngusta teoria noastră și sarcinile noastre. Respingând prin expresii hotărâte orice îngustare de acest fel, conferința de partid va face un pas mare înainte spre unirea principială a tuturor social-democraților și va face să crească prestigiul știrbit al marxismului revoluționar. Poate unii tovarăși se vor teme că analizarea rezoluției principiale va lua mult timp în dauna rezolvării problemelor practice? Noi nu împărtășim câtuși de puțin aceste temeri, presupunând că dezbaterile îndelungate în presa ilegală au lămurit într-atât problema încât noi vom cădea foarte repede și lesne de acord asupra principiilor social-democrației revoluționare. A renunța însă la rezoluția principială nu este defel posibil.

In afară de aceasta, scoaterea acestei probleme de pe Tagesordnung-ul conferinței tot nu și-ar atinge scopul, căci, analizând rezoluțiile cu privire la lupta economică, la lupta politică etc., s'ar ridica în mod inevitabil aceeași problemă, dar într'o formă mai fragmentară. Deaceea ar fi mult mai rațional să terminăm mai întâi cu aceasta și să nu fărâmițăm rezoluțiile noastre cu privire la agitația politică, la greve și altele, ci să expunem coerent părerea asupra sarcinilor noastre fundamentale.

In ceea ce ne privește, vom încerca să schițăm proiectul unei astfel de rezoluții și să-l publicăm în suplimentul la acest raport (dacă vom reuși să facem aceasta).

2. *Al doilea Congres ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia*. Noi ne referim aici la rezolvarea preliminară (și, desigur, până la un anumit grad, presupusă) a problemei cu privire la data Congresului (vara sau cel mai târziu toamna, căci ar fi de dorit să se termine la începutul „sezonului“ viitor), cu privire la locul unde se va ține (ținându-se seama cu minuțiozitate de condițiile conspirative), cu privire la fondurile necesare pentru organizarea lui (din partea ei, „Iskra“ ar fi gata chiar acum să

alocă în acest scop 500 de ruble dintr'o donație specială primită de ea ; e posibil să găsim curând încă pe atât sau chiar mai mult. Trebuie să examinăm de câte mii de ruble aproximativ va fi nevoie și cum să strângem ceea ce ne mai trebuie), — și, în sfârșit, cu privire la criteriile generale ale reprezentării și la măsura în care aceasta va avea loc (adică să fie reprezentate comitetele și anumite grupuri stabilite dinainte, poate și cercurile social-democraților ruși, fără să mai vorbim de sarcina relativ ușoară de a reprezenta ambele organizații social-democrate din străinătate ; trebuie să stabilim și ordinea de discutare a problemei convocării la congres a organizațiilor care ar putea să apară în perioada dintre conferință și congres etc. etc.).

3. *Alegerea Comitetului de Organizare.* Sarcina acestui C.O. ar fi, în general vorbind, aducerea la îndeplinire a hotărârilor conferinței, pregătirea și organizarea congresului, stabilirea definitivă a datei și locului unde se va ține, organizarea lui practică, pregătirea unor funcțiuni ca transportul, organizarea tipografiilor partidului în Rusia (datorită ajutorului „Iscrei“ în Rusia au apărut două grupuri tipografice locale care primesc cu simpatie publicațiile noastre și care au reușit ca în cele două tipografii ale lor să publice nr.-ele 10 și 11 din „Iskra“ și broșurile : „Ce va urma ?“, „Aniversarea a 10 ani dela greva dela întreprinderile Morozov“, „Discursul lui Piotr Alexeev“³², „Actul de acuzare în afacerea Obuhov“ și multe altele, precum și o serie de manifeste. Noi sperăm că reprezentanții acestor grupuri locale vor reuși să participe la lucrările conferinței și că vor da tot ajutorul posibil pentru îndeplinirea sarcinilor generale ale partidului) — apoi ajutarea tuturor organizațiilor locale, sindicale (muncitorești), studențești etc. etc. În 3 — 4 luni acest C. O. sprijinit de toate organizațiile ar putea foarte bine să pregătească terenul pentru formarea unui adevărat C.C. capabil de facto * să conducă întreaga luptă politică a partidului nostru.

Având în vedere complexitatea și varietatea sarcinilor C.O., acesta ar trebui să fie alcătuit dintr'un număr destul de mare de persoane (5-7 oameni), propunându-i-se să

---

* — în fapt, în practică. — *Noia Trad.*

aleagă un birou, să repartizeze funcțiile și, până la congres, să se întrunească de câteva ori.

4. *Alegerea comisiei pentru elaborarea proiectului de program al partidului.* Dat fiind că redacția „Iscrei“ (inclusiv grupul „Eliberarea muncii“) lucrează deja demult la această problemă grea, ne-am permite să propunem tovarășilor un astfel de plan. Noi am terminat întregul proiect al părții practice a programului, inclusiv proiectul de program agrar, și în afară de aceasta au fost elaborate două variante ale părții principiale a programului. Reprezentantul nostru va aduce la cunoștință conferinței aceste proiecte, dacă acest lucru va fi socotit necesar și dacă, în ceeace-l privește, nu va întâmpina piedici. Din aceste două variante noi alcătuim acum un proiect general, dar bine înțeles n'am vrea să-l publicăm în ciornă, adică înainte de a termina această muncă. Dacă conferința ar alege câțiva oameni care să întărească redacția noastră în scopul elaborării programului, aceasta ar fi poate cea mai practică rezolvare a problemei.

În ceeace ne privește, noi putem în orice caz chiar acum să ne luăm angajamentul formal în fața tovarășilor de a prezenta peste câteva săptămâni un proiect definitiv de program al partidului, pe care am vrut să-l publicăm în prealabil în „Iskra“ pentru a-l face cunoscut *tuturor* tovarășilor și pentru a primi observațiile lor.

5. *Organul central.* Din cauza uriașelor greutăți ale muncii de organizare a unui organ periodic care să apară regulat și care să fie suficient de bine dotat din punct de vedere literar și tehnic, conferința s'ar opri, probabil, după exemplul primului congres al partidului, la unul dintre organele existente. Va fi rezolvată această problemă astfel sau va fi hotărâtă organizarea unui organ cu totul nou, în orice caz pregătirea acestui lucru și discutarea lui sub toate aspectele laolaltă cu redacția actuală sau cu redacția nou aleasă trebuie încredințat unei comisii speciale, sau, și mai bine, tot Comitetului de Organizare.

La această discutare ar trebui, după părerea noastră, să fie atras grupul „Eliberarea muncii“, fără a cărui participare și conducere noi nu ne putem imagina o organizare justă a unui organ politic consecvent din punct de vedere principal și care să satisfacă în general toate necesitățile mișcării.

Dat fiind că încă înainte de conferință s'au constatat încercări de a organiza un organ bilunar, partidul ar trebui să traseze ca sarcină imediată organizarea unui *ziar săptămânal*; acest lucru ar fi pe deplin posibil cu condiția ca *toți* social-democrații ruși să lucreze într'adevăr *în comun* la un astfel de organ.

6. *Pregătirea ordinii de zi a Congresului de partid și a rapoartelor la congres.* Conferința ar trebui în parte să elaboreze ea însăși, în parte să însărcineze Comitetul de Organizare să alcătuiască această ordine de zi și să numească (resp. să găsească) *neapărat* raportori pentru fiecare problemă. Numai în condițiile desemnării preliminare a raportorilor se poate asigura discutarea cu adevărat sub toate aspectele a problemelor (unele rapoarte ar putea fi publicate, în întregime sau în parte, dinainte și supuse discuțiilor în presă: de pildă, noi sperăm să publicăm curând un referat aproape terminat al unuia dintre membrii redacției cu privire la programul agrar al social-democrației ruse * etc.) — și justa lor rezolvare la congres.

7. *Problemele practice curente ale mișcării*, — de pildă, (a) discutarea și adoptarea manifestului de 1 Mai (resp. discutarea proiectelor manifestului prezentat de „Iskra“ și de alte organizații);

(b) demonstrația de 1 Mai — data și mijloacele de organizare;

(c) însărcinare dată Comitetului de Organizare de a contribui la organizarea boicoturilor, a demonstrațiilor etc., precum și la pregătirea treptată a membrilor de partid și a forțelor și mijloacelor partidului pentru insurecția întregului popor;

(d) diferite probleme financiare cu privire la cheltuelile pentru Comitetul de Organizare etc.

Terminând cu aceasta raportul meu cu privire la problemele sarcinilor și a Tagesordnung-ului congresului nostru, relevăm numai că ne este cu totul imposibil a întocmi un

---

* Vezi volumul de față, pag. 91—131. — *Nota Trad.*

raport amănunțit despre activitatea „Iscrei“ din cauza extremei lipse de timp. Suntem nevoiți deaceia să ne limităm la a schița pe scurt ceea ce urmează în anexă.

(N.B.) CIORNA REZOLUȚIEI

1. Conferința respinge cu hotărîre orice încercări de a introduce oportunismul în mișcarea revoluționară de clasă a proletariatului, — încercări care și-au găsit expresia în așa numita „critică a marxismului“, în bernsteinism și în economism. În timp ce burghezia din toate țările jubilează cu prilejul faimoasei „crize a socialismului“, conferința își exprimă, în numele Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, solidaritatea cu social-democrația internațională revoluționară și convingerea sa fermă că din această criză social-democrația va ieși și mai puternică și gata de luptă necruțătoare pentru înfăptuirea marilor ei idealuri.

2. Conferința declară că se solidarizează cu Manifestul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia și confirmă că ea consideră răsturnarea absolutismului ca fiind sarcina politică imediată a partidului. Conferința declară că pe primul plan al activității sale îndreptate spre înfăptuirea acestei sarcini imediate, ca și a scopului său final, social-democrația pune agitația politică multilaterală în rândurile întregului popor, agitație care chiamă proletariatul la lupta împotriva tuturor manifestărilor asupririi economice, politice, naționale și sociale, indiferent care ar fi partea populației care suferă de pe urma acestei asupriri. Conferința declară că partidul va sprijini orice mișcare revoluționară și orice mișcare de opoziție progresistă, îndreptată împotriva orânduirii politice și sociale existente. Ca mijloc practic de luptă conferința recomandă în special organizarea boicoturilor, manifestațiilor în teatre etc., precum și demonstrații de masă organizate. Conferința recomandă tuturor comitetelor și grupelor de partid să acorde atenție faptului că sunt necesare măsuri de pregătire pentru insurecția armată a întregului popor împotriva absolutismului țarist.

3. Conferința declară că social-democrația rusă va conduce ca și înainte lupta economică a proletariatului, se va îngriji de lărgirea ei și de dezvoltarea ei în profunzime, de întărirea legăturilor ei ideologice și organizatorice cu mișcarea muncitorească social-democrată, se va strădui să

folosească orice manifestare a acestei lupte pentru dezvoltarea conștiinței politice a proletariatului și pentru antrenarea lui în lupta politică. Conferința declară că nu este deloc necesar de a duce agitația mai întâi numai pe tărâm economic sau să se considere în general agitația economică ca fiind mijlocul care poate să fie aplicat pe scara cea mai largă pentru antrenarea masselor în lupta politică.

(N. B.: foarte important *să prindem* și aici „*Rabocce Delo*”³³ încă odată !!)

4. (În ceea ce privește țărănimea, poate în spiritul programului nostru agrar ?

Mă voi strădui să elaborez și să trimit pe urmă.)

*Publicat pentru prima oară în 1923
în Opere complete ale lui N. Lenin
(V. Ullanov), vol. V*

Se tipărește după manuscris

PROGRAMUL AGRAR AL SOCIAL-DEMOCRAȚIEI RUSE³⁴

*Scris în Februarie — prima jumătate
a lui Martie 1902*

*Publicat pentru prima oară în August
1902 în revista „Zaria” nr. 4
Semnat: N. L e n i n*

Se tipărește după manuscris

Аграрная программа русской
социал-демократии.

I

Представим себе подготовительные работы доклада.
Вопрос о подготовке аграрной программы для
русской с.-д. партии по аграрной программе
на разработку. определенным руководителем, как
социал-демократической партии в аграрном
вопросе т. е. по отношению к сельскому хозяйству.
Сельскому хозяйству, как таковому, селам, деревням,
сельскому хозяйству. В токой "крестьянской"
сущности, как Россия, аграрная программа социал-
демократии должна влиять влиять, селам на се-
льское хозяйство, аграрная, "крестьянская" програм-
ма, программа, определенная: отношение к
крестьянскому вопросу "Крестьянская программа"
своим принципам как работа "Крестьянская" — токой же работы социал-демократии

Prima pagină din manuscrisul lui V. I. Lenin
„Programul agrar al social-democrației ruse”. — 1902.

Micșorat

I

Nu cred că este nevoie să se dovedească în amănunt că partidului social-democrat din Rusia îi este necesar un „program agrar“. Prin program agrar noi înțelegem definirea principiilor călăuzitoare ale politicii social-democrate în problema agrară, adică în ceea ce privește agricultura, diferitele clase, pături, grupuri ale populației rurale. Într-o țară „țăărănească“ ca Rusia, programul agrar al socialiștilor este, desigur, cu deosebire, dacă nu exclusiv, un „program țărănesc“, program care determină atitudinea față de problema țărănească. Marii proprietari funciari, muncitorii agricoli salariați și „țărani“ sunt cele trei principale părți componente ale populației rurale din orice țară capitalistă, inclusiv Rusia. Și pe cât de precisă și clară este prin sine însăși atitudinea social-democraților față de primele două dintre cele trei părți componente indicate (față de proprietarii funciari și de muncitori), pe atât de neprecisă este până și noțiunea însăși de „țărănime“, și cu atât mai mult politica noastră în ceea ce privește problemele fundamentale ale modului ei de viață și ale evoluției ei. Dacă în Apus întregul miez al programului agrar al social-democraților îl alcătuește tocmai „problema țărănească“, pentru Rusia acest lucru este valabil într-o măsură mult mai mare. O definiție cât se poate de neechivocă a politicii noastre în problema țărănească este cu atât mai necesară pentru noi, social-democrații ruși, cu cât curentul nostru este încă foarte tânăr în Rusia, cu cât întregul vechi socialism rus a fost, în ultimă instanță, un socialism „țărănesc“. Este adevărat că masa „radicalilor“ ruși, care se cred păstrătorii

moștenirii lăsate de socialiștii-narodniciști de toate nuanțele dela noi, nu au păstrat aproape nimic socialist. Dar ei, cu toții, pun cu atât mai bucuros pe primul plan divergențele dintre noi în problema „țărănească“ cu cât este mai plăcut pentru ei să ascundă faptul că pe avanscena vieții social-politice din Rusia a apărut problema „muncitorească“, că în ceea ce privește această problemă ei nu au niciun fel de baze solide, iar că aici nouă zecimi dintre ei sunt, în fond, social-reformatori burghezi de duzină. În fine, numeroși „critici ai marxismului“, care în această ultimă privință s’au contopit aproape complect cu radicalii ruși (sau cu liberalii ?), se străduiesc și ei să insiste tocmai asupra problemei țărănești în care „marxismul ortodox“ ar fi fost făcut de rușine mai ales prin „cele mai noi lucrări“ ale Bernsteinilor, Bulgacovilor, Davizilor, Hertzilor și chiar... ale Cernovilor !

Mai departe, în afară de confuziile teoretice și de războiul curentelor „înaintate“, nevoile pur practice ale mișcării înseși pun în ultimul timp pe primul plan sarcina propagandei și agitației la sate. Iar o organizare cât de cât serioasă și largă a acestei acțiuni nu este posibilă fără un program consecvent din punct de vedere principial și rațional din punct de vedere politic. Și social-democrații ruși au recunoscut întreaga importanță a „problemei țărănești“ chiar din momentul apariției lor ca un curent aparte. Amintim că în proiectul de program al social-democraților ruși, alcătuit de grupul „Eliberarea muncii“ și publicat în 1885, este înscrisă revendicarea „revizuirii radicale a relațiilor agrare (condițiile de răscumpărare și de împrumut a țăranilor cu pământ)“ *. În broșura „Despre sarcinile socialiștilor în lupta împotriva foametei din Rusia“ (1892), G. V. Plehanov deasemenea a vorbit despre politica social-democrată în problema țărănească.

Deaceea este foarte firesc ca și „Iskra“, într’unul dintre primele sale numere (Aprilie 1901, nr. 3), să fi publicat o schiță de program agrar, precizând în articolul „Partidul muncitoresc și țăranimea“ ** atitudinea sa față de bazele politicii agrare a social-democraților. Articolul a stârnit

* Vezi suplimentul la broșura lui P. B. Axelrod : „Cu privire la problema sarcinilor actuale și a tacticii social-democraților ruși“. Geneva, 1898.

** Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 4, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 397—405. — *Nota Trad.*

nedumerire în rândul multor social-democrați ruși; la redacție am primit o serie de observații și scrisori în legătură cu acest articol. Principalele obiecții au fost provocate de punctul privitor la restituirea otrezchilor, problemă în legătură cu care noi ne propusesem să începem o discuție în „Zaria“, și tocmai atunci a apărut nr. 10 din „Rabocce Delo“ cu articolul lui Martânov, care analiza, printre altele, și programul agrar al „Iscrei“. Dat fiind că „Rabocce Delo“ rezumă multe din obiecțiile curente, sperăm că corespondenții noștri nu se vor plânge de faptul că noi ne limităm *deocamdată* la răspunsul dat lui Martânov.

Subliniez *deocamdată* iată din ce motive. Articolul din „Iskra“ a fost scris de unul dintre membrii redacției, iar ceilalți membri ai redacției, fiind solidari cu autorul în ceea ce privește modul general de a pune problema, pot fi, desigur, de alte păreri în ceea ce privește amănuntele, în ceea ce privește anumite puncte. Or, întregul nostru colegiu de redacție (adică inclusiv grupul „Eliberarea muncii“) era ocupat cu elaborarea unui proiect de program colectiv, redacțional, al partidului nostru. Această elaborare a întârziat (în parte din cauza diferitelor treburi de partid și a unor împrejurări conspirative, în parte din cauza necesității convocării unui congres special pentru analizarea sub toate aspectele a programului) și a fost terminat abia acum, în ultima vreme. Atâta timp cât punctul cu privire la restituirea otrezchilor rămânea părerea mea personală, eu nu m'am grăbit să-l susțin căci pentru mine era mult mai important modul general de a pune problema politicii noastre agrare decât acest punct separat, care putea fi încă respins sau schimbat radical în proiectul nostru comun. Acum eu voi susține acest proiect comun. Iar pe „cititorul-prieten“, căruia nu i-a fost lene să ne împărtășească critica făcută programului nostru agrar, noi îl vom ruga să se ocupe acum de critica proiectului nostru comun.

II

Cităm în întregime partea „agrară“ a acestui proiect. „In scopul înlăturării rămășițelor vechii orânduiri iobăgiste și în interesul liberei dezvoltări a luptei de clasă la sate, Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia va lupta pentru :

1. abrogarea plăților de răscumpărare și de dijmă, precum și a oricăror prestații care cad în momentul de față în sarcina țărănimii ca stare socială ce plătește biruri ;
2. desființarea răspunderii solidare și a tuturor legilor care împiedică pe țăran să dispună de pământul său ;
3. restituirea către popor a sumelor bănești care i-au fost luate drept răscumpărare sau dijmă ; confiscarea în acest scop a averilor mănăstirești și a pământurilor domeniiale, și fixarea unui impozit special asupra pământurilor nobililor mari latifundiați, beneficiarii împrumuturilor de răscumpărare ; transformarea sumelor obținute pe această cale într'un fond popular special destinat nevoilor culturale și de binefacere ale obștilor sătești ;
4. instituirea de comitete țărănești :
  - a) pentru a restitui obștilor sătești (prin expropriere sau — în cazul când pământurile au trecut din mână în mână — prin răscumpărare etc.) pământurile luate țăranilor cu prilejul desființării iobăgiei și pe care moșierii le folosesc ca mijloc de înrobire a acestora ;
  - b) pentru înlăturarea rămășițelor iobăgiei, care mai există încă în Ural, Altai, în ținutul de Vest și în alte regiuni ale statului ;
5. investirea judecătoriilor cu dreptul de a reduce arenzile prea mari și de a declara nule tranzacțiile cu caracter înrobitor“.

Cititorul se va mira, poate, de faptul că în „programul agrar“ nu este nicio revendicare în folosul muncitorilor agricoli salariați. În această privință vom releva că aceste revendicări fac parte din secțiunea precedentă a programului care cuprinde revendicările partidului nostru „în interesul apărării *clasei muncitoare* de degenerare fizică și morală, precum și în interesul ridicării capacității ei de luptă pentru eliberarea sa“. Cuvintele subliniate de noi cuprind *pe toți* muncitorii salariați, inclusiv cei dela sate, și *toate cele 16 puncte* ale acestei secțiuni a programului se referă și la muncitorii dela sate.

Faptul că muncitorii industriali și cei dela sate sunt cuprinși într'o singură secțiune, în partea „agrară“ a programului rămânând numai revendicările „țărănești“, are, ce-i drept, dezavantajul că revendicările în favoarea muncitorilor dela sate nu sar în ochi, nu se impun dela prima

privire. La cercetarea superficială a programului poate să se creeze chiar o idee cu totul greșită cum că noi am pus în mod intenționat în umbră revendicările în favoarea muncitorilor salariați dela sate. Nici nu încapе discuție că o asemenea idee ar fi fundamental greșită. Dezavantajul arătat este însă, în fond, pur aparent. El poate fi ușor înlăturat atât printr'o cercetare mai atentă a programului, precum și a comentariilor la program (iar programul partidului nostru „va fi răspândit în rândurile poporului“ bine înțeles nu altfel decât însoțit nu numai de comentariile tipărite, ci — ceea ce este mult mai important — și de comentarii verbale). Dacă un oarecare grup va dori să se informeze în mod special asupra muncitorilor dela sate, el va trebui să extragă din toate revendicările în favoarea muncitorilor numai acelea care sunt mai importante pentru muncitorii agricoli, zileri etc. și să le expună într'o broșură separată, într'un manifest sau într'o serie de comunicări verbale.

Din punct de vedere principal *unica* redactare *justă* a secțiunilor analizate ale programului este tocmai redactarea care ar uni toate revendicările în favoarea muncitorilor salariați *din toate ramurile* economiei naționale și ar separa strict într'o secțiune aparte revendicările în favoarea „țăranilor“, căci criteriul fundamental a ceea ce noi putem și trebuie să cerem în primul și în al doilea caz *nu este de fel acelaș*. Deosebirea principală dintre cele două secțiuni analizate ale programului este exprimată, după proiect, în cuvintele introductive la fiecare secțiune.

În favoarea muncitorilor salariați noi cerem *reformе* care „să-i ferească de degenerare fizică și morală și să le ridice capacitatea de luptă“; în favoarea țăranilor, însă, noi luptăm numai pentru *transformări* care să contribuie la „înlăturarea rămășițelor vechilor rândueli iobăgiste și la dezvoltarea liberă a luptei de clasă la sate“. De aici se vede că revendicările noastre în favoarea țăranilor sunt mult mai restrânse, că ele sunt subordonate unor condiții mult mai modeste, că sunt cuprinse într'un cadru mai restrâns. În ceea ce privește pe muncitorii salariați, noi ne asumăm apărarea intereselor lor *ca clasă în societatea contemporană*; noi facem acest lucru căci socotim mișcarea lor de clasă ca *unica mișcare cu adevărat revoluționară* (compară în partea principală a programului cuvintele cu privire la atitudinea clasei muncitoare față de celelalte

clase) și ne străduim să organizăm tocmai această mișcare, s'o conducem și s'o luminăm cu lumina conștiinței socialiste. Or, în ceea ce privește țărănimea, *noi nu ne asumăm de fel* apărarea intereselor ei *ca clasă de mici proprietari de pământ și de agricultori din societatea contemporană*. Nimic asemănător. „Eliberarea clasei muncitoare poate fi opera numai a înseși clasei muncitoare“, și deaceia social-democrația — *direct și în întregime* — reprezintă numai interesele proletariatului și numai cu mișcarea de clasă a acestuia se străduiește să se contopească într'un tot indisolubil. Toate celelalte clase ale societății contemporane sunt pentru menținerea bazelor orânduirii economice existente, și deaceia social-democrația poate să-și asume apărarea intereselor acestor clase numai în anumite împrejurări și în anumite condiții, bine determinate. De pildă, clasa micilor producători și inclusiv a micilor agricultori este, în lupta ei împotriva burgheziei, o clasă *reacționară*, și deaceia „a încerca să salvezi țărănimea prin apărarea micii gospodării și a micii proprietăți împotriva asaltului capitalismului ar însemna să frânezi inutil dezvoltarea socială, să amăgești pe țăran cu iluzia unei bune stări posibile și în condițiile capitalismului, să dezbinii clasele muncitoare, creând minorității o situație privilegiată pe seama majorității“ („Iskra“ nr. 3) *. Iată de ce prezentarea revendicărilor „țăărănești“ în proiectul nostru de program este în funcție de *două condiții extrem de restrânse*. Noi subordonăm legitimitatea „revendicărilor țărănești“ condiției ca ele să ducă în primul rând la înlăturarea ră-mășițelor iobăgiei și în al doilea rând ca ele să contribuie la dezvoltarea liberă a luptei de clasă la sate.

Să ne oprim mai mult asupra analizei fiecăreia dintre aceste condiții, care au fost schițate pe scurt încă în nr. 3 al „Iscrei“.

„Rămășițele vechii iobăgii“ sunt încă îngrozitor de multe în satul nostru. Acest lucru este îndeobște cunoscut. Munca în dijmă și înrobirea, lipsa de drepturi a țăranului, și ca stare socială, și ca cetățean, supunerea lui față de proprietarul funciar privilegiat, înarmat cu vergi, viața de umilire care transformă pe țăran într'un adevărat barbar, — toate acestea nu sunt o excepție, ci o regulă generală în

---

* Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 4, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 399. — *Nota Trad.*

satul rusesc, fiind, în ultimă instanță, o rămășiță directă a iobăgiei. În acele cazuri și relații unde mai domnește această ordine și în măsura în care ea domnește, — dușmanul ei este *întreaga țărănime ca un tot*. Față de iobăgie, față de moșierii-iobăgiști și de stat, care le servește, țărănimea continuă încă să rămână o *clasă*, și anume nu o clasă a societății capitaliste, ci a societății feudale, adică o clasă-stare socială *. Și în măsura în care în satul nostru se mai menține încă acest antagonism, propriu societății iobăgiste, între „țărănime“ și proprietarii funciari privilegiați, în *aceeași măsură* partidul muncitoresc trebuie să fie, indiscutabil, de partea „țărănimii“, trebuie să sprijine lupta ei și *s'o împingă la luptă* împotriva tuturor rămășițelor iobăgiei.

Noi punem în ghilimele cuvântul țărănime pentru a releva existența în acest caz a unei contradicții care este în afară de orice îndoială: în societatea contemporană țărănimea nu mai este, desigur, o clasă unică. Dar pe cine îl turbură această contradicție, acela uită că ea nu este o contradicție a expunerii, a doctrinei, ci o contradicție a vieții înseși. Aceasta nu este o contradicție inventată, ci o contradicție dialectică vie. *În măsura în care* în satul nostru societatea feudală este înlăturată de societatea „contemporană“ (burgheză), *în aceeași măsură* țărănimea încetează de a fi o clasă, împărțindu-se în proletariat sătesc și burghezie sătească (burghezie mare, mijlocie, mică și foarte mică). *În măsura în care* se mai mențin încă relațiile iobăgiste, *în aceeași măsură* „țărănimea“ continuă să mai fie o clasă, adică, repetăm, nu o clasă a societății burgheze, ci a societății iobăgiste. Acest „în măsura în care — în aceeași măsură“ există în realitate sub forma unei *extrem de complexe* împletiri a relațiilor feudale și burgheze în satul contemporan rus. Vorbind în termenii lui Marx, renta în muncă, renta în natură, renta în bani și renta capitalistă se împletesc la noi în modul cel mai bizar. Noi subliniem

---

* Se știe că în societatea sclavagistă și în cea feudală deosebirea dintre clase era fixată și prin împărțirea populației în stări, era însoțită și de stabilirea unui loc *juridic* special pentru fiecare clasă în stat. Deaceea clasele din societatea sclavagistă și societatea feudală (precum și din cea iobăgistă) au fost deasemenea și stări deosebite. Dimpotrivă, în societatea burgheză, capitalistă, din punct de vedere juridic toți cetățenii sunt egali, împărțirea în stări este desființată (cel puțin în principiu), și deaceea clasele au încetat de a mai fi stări. Împărțirea societății în clase este comună și societății sclavagiste, și celei feudale, și celei burgheze, dar în primele două au existat clase-stări, iar în cea din urmă clase care nu sunt stări.

această împrejurare constatată de toate cercetările economice din Rusia, în special pentru că ea este din necesitate, în mod inevitabil, izvorul complexității, confuziei, artificialității, dacă vreți, a unora dintre revendicările noastre „agrară”, care la prima vedere surprinde pe mulți. Cine se limitează în obiecțiunile sale la nemulțumirea *generală* cu privire la această complexitate și „artificiul” revendicărilor propuse, acela uită că o rezolvare simplă a unor probleme atât de încurcate *nici nu poate exista*. Noi avem obligația să luptăm împotriva tuturor rămășițelor relațiilor feudale — în această privință nu încapă nicio îndoială pentru un social-democrat —, și dat fiind că aceste relații se împletesc în modul cel mai complex cu relațiile burgheze, noi suntem *nevoiți* să ne băgăm, dacă se poate să ne exprimăm așa, în însuși miezul acestei încurcături, fără să ne speriem de complexitatea sarcinii. „Simpla” ei rezolvare ar putea fi *numai una singură*: să ne descotorosim de ea, s’o trecem cu vederea, să lăsăm „elementul spontan” să descurce tot acest talmeș-balmeș. Dar o astfel de „simplitate”, preferată de toți adepții burghezi și „economiști” ai spontaneității, nu este demnă de un social-democrat. Partidul proletariatului trebuie nu numai să sprijine, dar și să împingă înainte țărănimea în lupta sa împotriva tuturor rămășițelor feudalismului, iar pentru a împinge înainte nu este suficient să ne limităm la deziderate generale, — trebuie să dăm o directivă revoluționară precisă, trebuie să știm să *contribuim la descurcarea* încurcăturii care există în relațiile agrare.

III

Pentru ca cititorul să-și dea seama mai limpede de faptul că rezolvarea problemei agrare este inevitabil complexă, noi îl vom ruga să compare în această privință secțiunea muncitorească și cea țărănească a programului. În prima secțiune toate hotărârile sunt extraordinar de simple, de înțeles chiar și pentru un om foarte puțin inițiat și care gândește foarte puțin, sunt „firești”, apropiate, ușor de înfăptuit. În a doua secțiune, dimpotrivă, majoritatea hotărârilor sunt la prima vedere extraordinar de complexe, „de neînțeles”, artificiale, puțin probabile, greu de înfăptuit. Prin ce se explică această deosebire? Oare nu prin aceea

că acei care au alcătuit programul au gândit rezonabil și practic în primul caz, iar în al doilea caz s'au încurcat, s'au dezorientat, au căzut în romantism și frazeologie? O astfel de explicație, trebuie să spunem adevărul, ar fi fost extraordinar de „simplă“, copilăros de simplă, și noi nu ne mirăm că Martânov s'a agățat de ea. El nu s'a gândit că însăși dezvoltarea economică a înlesnit și a simplificat până la extrem rezolvarea practică a problemelor muncitorești mărunte. Relațiile economico-sociale din domeniul marii producții capitaliste au devenit (și devin din ce în ce mai mult) atât de transparente, de clare, de simple încât următorii pași înainte se trasează dela sine, se impun dintr'odată și dela prima vedere. Dimpotrivă, înlăturarea feudalismului de către capitalism la sate a încurcat și a complicat într'o măsură atât de considerabilă relațiile economico-sociale încât asupra rezolvării (în spiritul social-democrației revoluționare) a sarcinilor practice imediate trebuie să ne gândim foarte mult, iar o rezolvare „simplă“ — se poate spune dinainte cu deplină siguranță — nu va putea fi născocită.

În legătură cu aceasta. Dacă am început deja să comparăm secțiunea muncitorească și cea țărănească din program, să mai relevăm încă o deosebire principală între ele. Pe scurt această deosebire ar putea fi formulată în felul următor: în secțiunea muncitorească noi nu avem dreptul să ieșim din cadrul revendicărilor social-reformiste, în secțiunea țărănească noi nu trebuie să ne oprim nici chiar în fața revendicărilor social-revoluționare. Sau altfel: în secțiunea muncitorească noi suntem limitați necondiționat la cadrul programului minimal, în secțiunea țărănească noi putem și trebuie să dăm un program maximal *. Să ne lămurim.

În ambele secțiuni noi expunem nu scopul nostru final, ci revendicărilor noastre imediate. În ambele secțiuni noi trebuie să rămânem deaceia pe terenul societății contemporane (= burgheze). În aceasta constă asemănarea dintre cele două secțiuni. Dar deosebirea lor fundamentală constă în

---

* Obiecția că revendicarea restituirii otrezchilor este departe de a fi maximul revendicărilor noastre imediate în favoarea țărănimii [resp. (respective — sau. — *Nota Trad.*) al revendicărilor noastre agrare în general] și că deaceia ea nu este consecventă va fi analizată mai jos, când vom vorbi despre punctele concrete ale programului pe care îl susținem. Noi afirmăm și ne vom strădui să dovedim că revendicarea „restituirii otrezchilor“ este maximul a ceea ce putem formula chiar acum în programul nostru agrar.

faptul că secțiunea muncitorească conține revendicări îndreptate împotriva *burgheziei*, iar secțiunea țărănească — revendicări îndreptate împotriva *moșierilor-iobăgiști* (împotriva feudalilor, așa spune eu, dacă chestiunea aplicării acestui termen la nobilimea noastră agrară nu ar fi o chestiune atât de controversată *). În secțiunea muncitorească noi trebuie să ne limităm la îmbunătățirea *parțială* a orânduirii actuale, burgheze. În cea țărănească noi trebuie să tindem spre curățirea *totală* a acestei orânduirii date de toate rămășițele feudalismului. În secțiunea muncitorească noi nu putem formula revendicări a căror semnificație să fie egală cu sfărâmarea definitivă a dominației burgheziei: când vom atinge acest scop final al nostru, suficient subliniat în altă parte a programului și pe care nu-l pierdem din vedere „nici pentru un minut” în lupta pentru revendicările imediate, atunci noi, partidul proletariatului, nu ne vom mai limita la probleme cu privire la nu știu ce responsabilitate a patronilor sau la nu știu ce locuințe date de fabrică, ci vom lua în mâinile noastre *întreaga* conducere și vom dispune de întreaga producție socială, și, prin urmare, și de repartiția ei. În secțiunea țărănească, dimpotrivă, noi putem și trebuie să formulăm revendicări a căror semnificație să fie egală cu sfărâmarea definitivă a dominației moșierilor iobăgiști, pentru a curăța complet satul nostru de toate urmele feudalismului. În secțiunea muncitorească a revendicărilor imediate, noi nu putem să formulăm revendicări social-revoluționare, căci revoluția socială care răstoarnă dominația burgheziei este revoluția proletariatului care înfăptuește scopul nostru *final*. În secțiunea țărănească noi formulăm și revendicări social-revoluționare, deoarece revoluția socială care răstoarnă dominația moșierilor iobăgiști (adică tot o revoluție socială a burgheziei ca și marea revoluție franceză) este posibilă și pe baza orânduirii existente, burgheze. În secțiunea muncitorească noi rămânem (deocamdată și condiționat, menținând perspectivele și intențiile noastre independente, dar rămânem totuși) pe tărâmul reformei sociale, căci noi cerem aici numai ceea ce burghezia poate (în principiu) să ne dea fără să-și piardă

---

* Eu personal înclin să rezolv această chestiune în sens afirmativ, dar în cazul de față, se înțelege, nu este nici locul, nici timpul de a fundamenta și nici de a cere această rezolvare, deoarece acum este vorba de susținerea proiectului de program agrar colectiv, al întregii redacții.

încă dominația (și ceea ce din această cauză domnia Sombarți, Bulgacovi, Struve, Procopovici & Co. o sfătuiesc din timp să dea în mod rezonabil și cumpătat). În secțiunea țărănească, noi trebuie, *spre deosebire de social-reformatori*, să cerem și ceea ce moșierii-iobăgiști nu ne vor da nicio dată și nici nu pot să ne dea nouă (sau țăranilor), — să cerem și ceea ce mișcarea revoluționară a țăranimii poate să-și ia numai cu forța.

IV

Iată de ce este insuficient și defectuos acel „simplu” criteriu al „posibilității de realizare” cu al cărui ajutor Martânov „a făcut praf” atât de „ușor” programul nostru agrar. Acest criteriu al „posibilității de realizare” directă și imediată este în general aplicabil numai la secțiunile și punctele vădit reformiste din programul nostru, și nicidecum la programul partidului revoluționar în general. Cu alte cuvinte, acest criteriu este aplicabil la programul nostru numai ca excepție, și nicidecum ca regulă generală. Programul nostru trebuie să fie realizabil numai în sensul larg, filozofic al acestui cuvânt, pentru că nicio literă din program să nu contrazică direcția întregii evoluții economico-sociale. Și odată ce noi am stabilit în mod just (în general și în amănunte) această direcție, noi trebuie, în numele principiilor noastre revoluționare și al datoriei noastre revoluționare, să luptăm *cu toate forțele*, întotdeauna și neapărat, pentru *maximul* revendicărilor noastre. A încerca însă să stabilești anticipat, înaintea sfârșitului luptei, chiar în timpul luptei, că, eventual, nu vom obține *întregul* maximum, înseamnă să cădem în cel mai pur filistinism. Considerații de acest fel duc întotdeauna la oportunism, chiar dacă cei care fac astfel de considerații nu o doresc.

Intr’adevăr, nu este oare filistinism raționamentul lui Martânov, care a găsit în programul agrar al „Iscrei” „romantism” — „pentru că *aderarea masei țărănești la mișcarea noastră în condițiile actuale este foarte problematică*” („R.D.” nr. 10, pag. 58, subliniat de mine) ? Aceasta este o mostră bună de raționamente foarte „onorabile” și foarte ieftine cu ajutorul cărora social-democratismul rus s’a simplificat până la economism. Dar analizați mai bine acest raționament „onorabil” și veți constata că este un balon de săpun. „Mișcarea noastră” este mișcarea muncitorească

social-democrată. *Massa* țărănească într'adevăr nu poate „să se încadreze“ în ea : acest lucru nu este problematic, ci *imposibil*, și despre aceasta nici nu a fost vreodată vorba. Dar *massa* țărănească *nu poate să nu se încadreze* în „mișcarea“ împotriva tuturor rămășițelor feudalismului (și împotriva absolutismului inclusiv). Prin expresia „mișcarea noastră“ Martânov a încurcat lucrurile fără să se gândească la caracterul în esență diferit al mișcării împotriva burgheziei și al mișcării împotriva feudalismului *.

Problematică nu poate fi considerată nicidecum încadrarea masei țărănești în mișcarea împotriva rămășițelor iobăgiei, ci doar, cel mult, *măsura* în care ea se încadrează ; la sate relațiile feudale se împletesc strâns cu cele burgheze, iar ca clasă a societății burgheze țărănimea (micii agricultori) este într'o mult mai mare măsură un element conservator decât revoluționar (în special datorită faptului că evoluția burgheză a relațiilor agrare este la noi abia la început). Deaceea, în epoca transformărilor politice guvernului îi va fi mult mai ușor să dezbine pe țărani (decât, de pildă, pe muncitori), îi va fi mult mai ușor ca, cu ajutorul unor concesiuni mici și lipsite de importanță făcute unui număr relativ mic de mici proprietari, să slăbească (sau, în cazul cel mai rău, chiar să paralizeze) spiritul lor revoluționar.

Toate acestea sunt bune. Dar ce rezultă de aici ? Cu cât îi este mai ușor guvernului să se înțeleagă cu elementele

---

* În ce măsură nu a aprofundat Martânov problema despre care s'a apucat să scrie, reiese deosebit de clar din următoarea frază a articolului său : „Având în vedere că partea agrară a programului nostru va continua să aibă încă mult timp o importanță practică relativ mică, ea deschide un larg câmp de acțiune pentru frazeologia revoluționară“. Cuvintele subliniate conțin tocmai confuzia indicată în text. Martânov a auzit că în Apus programul agrar se formulează numai în cazul când mișcarea muncitorească este foarte dezvoltată. La noi această mișcare se află abia la începutul ei. Prin urmare, „mai e nevoie de încă mult timp“¹, se grăbește să conchidă publicistul nostru. El nu a observat un amănunt : în Apus programele agrare au ca scop atragerea *semițăranilor, semimuncitorilor* în mișcarea social-democrată împotriva *burgheziei*, la noi — atragerea *masei* țărănești în mișcarea *democratică* împotriva *rămășițelor feudalismului*. Deaceea în Apus programul agrar va căpăta o importanță cu atât mai mare cu cât dezvoltarea capitalismului în agricultură va căpăta mai multă amploare. Programul nostru agrar va avea, în ceea ce privește majoritatea revendicărilor lui, o importanță practică cu atât mai mică cu cât dezvoltarea capitalismului în agricultură va căpăta o amploare mai mare — căci rămășițele iobăgiei, împotriva cărora este îndreptat acest program, dispar și dela sine, și sub influența politicii guvernului. Deaceea programul nostru agrar este valabil în mod practic mai ales pentru viitorul imediat apropiat, pentru perioada *dinainte* de căderea absolutismului. Revoluția politică din Rusia va aduce după sine în orice caz și inevitabil astfel de transformări radicale a celor mai înăpoiate rânduri agrare dela noi, încât va trebui neapărat să revizuiim programul nostru agrar. Iar Martânov știe cert un singur lucru : că cartea lui Kautsky³⁵ este bună (aceasta e adevărat) și că este suficient să repeți și să copiezi pe Kautsky, fără să te gândești la ceea ce deosebește radical Rusia în ceea ce privește programul agrar (aceasta nu denotă deloc inteligență).

conservatoare din rândurile țărănimii, cu atât mai repede și cu atât mai multe eforturi trebuie să facem pentru a ne înțelege cu elementele revoluționare ale acesteia. Datoria noastră este de a stabili pe cât posibil cu mai multă precizie științifică în ce *direcție* anume trebuie să sprijinim aceste elemente, iar apoi să le *îndemnăm* la o luptă hotărâtă și necondiționată împotriva tuturor rămășițelor feudalismului, să le îndemnăm mereu și în toate împrejurările, folosind toate mijloacele accesibile. Și oare nu este filistină încercarea de „a preciza” anticipat *gradul de reușită* al îndemnului nostru? Acest lucru îl va rezolva viața și îl va consemna istoria, dar acum datoria noastră este în orice caz de a lupta, și de a lupta până la capăt. Oare va îndrăzni un soldat care a pornit deja la atac să se gândească că s’ar putea să nu nimicim întregul corp de armată dușman, ci numai trei cincimi din el? Oare nu este „problematică” în sens martănovist, de pildă, și o revendicare ca revendicarea *republicii*? Dar guvernului îi va fi și mai ușor să scape plătind o parte din *această* poliță, decât plătind polița revendicărilor țărănești de a nimici toate urmele iobăgiei. Dar pe noi ce ne privește aceasta? Această părțică din plată, noi, bine înțeles, o vom pune în buzunar fără să încetăm totuși câtuși de puțin lupta înverșunată pentru ca polița să fie plătită *în întregime*. Noi trebuie să răspândim mai larg ideea că numai în republică poate avea loc bătălia hotărâtoare între proletariat și burghezie, noi trebuie să *creăm** și să întărim tradiția republicană în rândurile tuturor revoluționarilor ruși și în rândurile masselor cât mai largi ale muncitorilor ruși, noi trebuie să exprimăm prin această lozincă, „republica”, faptul că, în lupta pentru democratizarea orânduirii de stat, noi vom merge până la capăt, fără să ne uităm înapoi, — rămânând ca însași lupta să hotărască ce parte din această plată, când anume și cum anume vom reuși să obținem. Ar fi o prostie să încercăm a preciza care va fi această parte înainte de a-l face pe dușman să simtă toată puterea loviturilor noastre și înainte de a simți pe pielea noastră toată puterea

---

* Noi spunem : „să creăm”, căci vechii revoluționari ruși nu au acordat niciodată o atenție serioasă problemei republicii, nu au considerat-o niciodată ca fiind o problemă „practică”. — narodnicii, răzvrățiții și alții, pentru că priveau politica cu disprețul anarhiștilor, narodovolții pentru că voiau să sară direct dela absolutism la revoluția socialistă. Nouă (dacă nu vorbim de ideile republicane demult uitate ale decembristilor), nouă social-democraților, ne revine sarcina de a răspândi în mase revendicarea republicii și de a crea o tradiție republicană în rândurile revoluționarilor ruși.

loviturilor lui. Și în ceea ce privește revendicările țărănești, datoria noastră este de a stabili, pe bază de date științifice, *maximum* acestor revendicări și de a ajuta pe tovarăși să lupte pentru acest maximum, și n'au decât să râdă de caracterul lui „problematic” lucizii critici legali și „codiștii” nelegali, îndrăgostiți de palpabilitatea rezultatelor! *

V

Să trecem la a doua teză generală care determină caracterul tuturor revendicărilor noastre țărănești și care este exprimată în cuvintele: „...în interesul liberei dezvoltări a luptei de clasă la sate...”.

Aceste cuvinte sunt extrem de importante și pentru modul principal de a pune problema agrară în general, și pentru aprecierea revendicărilor agrare în special. Revendicarea lichidării rămășițelor orânduirii feudale este comună nouă și tuturor liberalilor consecvenți, narodnicilor, social-reformatorilor, criticilor marxismului în problema agrară

---

* Poate că nu ar fi lipsit de folos să amintim în legătură cu problema „posibilității de realizare” a revendicărilor programului social-democrat polemica din 1896 a lui K. Kautsky împotriva Rozei Luxemburg. R. Luxemburg scria că revendicarea restabilirii Poloniei nu-și are locul în programul practic al social-democraților polonezi, dat fiind că această revendicare este irealizabilă în societatea contemporană. K. Kautsky obiecta, spunând că acest argument „se bazează pe o ciudată neînțelegere a esenței programului socialist. Revendicările noastre practice, fie că sunt exprimate direct în program, fie că reprezintă «postulate» adoptate tacit, trebuie să fie în funcție (werden... darnach bemessen) nu de faptul dacă sunt realizabile în condițiile raportului de forțe dat, ci de faptul dacă sunt compatibile cu orânduirea socială existentă și dacă înfăptuirea lor contribuie la înlesnirea luptei de clasă a proletariatului, trebuie să dea un imbold dezvoltării ei (fördern) și să netezească (ebnen) drumul proletariatului spre dominația politică. În acest caz, noi nu ținem câtuși de puțin seama de raportul de forțe dat. Programul social-democrat este scris nu pentru momentul dat («den») — el trebuie să constituie, pe cât posibil, o directivă (ausweichen) în orice conjunctură a societății contemporane. El trebuie să servească nu numai acțiunii practice (der Action), dar și propagandei, el trebuie să indice sub forma revendicărilor concrete, cu mai multă claritate decât o pot face raționamentele abstracte, linia pe care noi intenționăm să mergem înainte. Cu cât ne putem trasa țeluri practice mai îndepărtate, fără să ne pierdem în speculații utopice, — cu atât mai bine. Cu atât va fi mai clară pentru mase — chiar și pentru acele mase care nu sunt în stare să înțeleagă (erfassen) raționamentele noastre teoretice — linia pe care o urmăm. Programul trebuie să arate ce *cerem* dela societatea contemporană sau dela statul contemporan, și nu ceea ce *ășteptăm* dela el. Să luăm, de pildă, programul social-democrației germane. El cere ca funcționarii să fie aleși de popor. Această revendicare, dacă am măsura-o cu măsura Rozei Luxemburg, este tot așa de utopică ca și revendicarea de a crea un stat național polon. Nimeni nu se va lăsa legănat de iluzia că revendicarea ca funcționarii de stat să fie aleși de popor în Imperiul german poate fi considerată în condițiile actuale realizabilă. Cu același drept cu care se poate admite că statul național polon poate fi realizat numai după cucerirea puterii politice de către proletariat, — cu același drept se poate afirma aceasta și despre revendicarea respectivă. Dar este oare acesta un temel suficient pentru a nu o include în programul nostru practic?” („Neue Zeit”, XIV. 2, S. 513 u. 514 („Timpuri noi”, XIV. 2, pag. 513 și 514. — *Nota Trad.*). Subliniat de K. Kautsky].

etc. etc. Formulând această revendicare, noi ne deosebim de toți acești domni nu principal, ci numai în raport cantitativ ; și în acest punct ei vor rămâne întotdeauna și inevitabil în limitele reformei, iar noi nu ne vom opri (în sensul arătat mai sus) nici chiar în fața revendicărilor social-revoluționare. Dimpotrivă, prin faptul că cerem să se asigure „libera dezvoltare a luptei de clasă la sate“, se naște o contradicție *principială* între noi și toți acești domni și chiar toți revoluționarii și socialiștii *ne* social-democrați. Aceștia din urmă nu se vor opri nici ei în fața revendicărilor social-revoluționare în problema agrară, dar ei nu vor voi să subordoneze aceste revendicări tocmai unei astfel de condiții ca libera dezvoltare a luptei de clasă la sate. Această condiție este punctul central și fundamental al teoriei marxismului revoluționar în domeniul problemei agrare *. A admite această condiție înseamnă a admite că și evoluția agriculturii, cu toate că este atât de încurcată și complexă, cu toată varietatea aspectelor ei, este deasemenea o evoluție capitalistă, că ea generează deasemenea (ca și evoluția industrială) lupta de clasă a proletariatului împotriva burgheziei, că tocmai *această* luptă de clasă trebuie să fie esențiala și prima noastră grijă, trebuie să fie piatra de încercare a problemelor principiale și a sarcinilor politice, a metodelor de propagandă, de agitație și de organizare. A admite această condiție înseamnă a te obliga să te situezi ferm pe o poziție de clasă și în problema deosebit de dureroasă a participării micii țărănime la mișcarea social-democrată, a nu renunța cu nimic la punctul de vedere al proletariatului în favoarea intereselor micii burghezii, ci dimpotrivă a cere ca micul țăran, ruinat și asuprit de întregul capitalism contemporan, să renunțe la punctul său de vedere de clasă și să adopte punctul de vedere al proletariatului.

Formulând această condiție, ne delimităm astfel hotărât și categoric nu numai de *dușmanii noștri* (adică de adepții direcți sau indirecti, conștienți sau inconștienți ai burgheziei care sunt aliații noștri vremelnici și parțiali în lupta împotriva rămășițelor orânduirii feudale), ci și de acei *prieteni nesiguri*, care prin modul lor confuz de a pune

---

* În fond, tocmai la neînțelegerea acestui punct se reduc toate erorile și rătăcirile „criticilor“ marxismului în problema agrară, și cel mai curajos, cel mai consecvent (și deci și cel mai cinstit) dintre ei, d-l Bulgacov, declară pe față în „studiul“ lui că „teoria“ luptei de clasă este absolut inaplicabilă la domeniul relațiilor agrare. („Capitalismul și agricultura“, vol. II, pag. 289.)

problema agrară pot să aducă (și aduc de fapt) multe daune mișcării revoluționare a proletariatului.

Formulând această condiție, noi depănam un fir călăuzitor, după care, ghidându-se, un social-democrat, chiar zvârlit într'un sat oarecare dintr'un fund de provincie, chiar pus în fața celor mai încâlcite relații agrare, care pun pe primul plan sarcinile *general-democratice*, poate să impună și să sublinieze la rezolvarea acestei sarcini punctul său de vedere proletar, — tot așa după cum noi rămânem social-democrați și în rezolvarea sarcinilor politice *general-democratice*.

Formulând această condiție, noi răspundem prin aceasta la obiecția pe care o fac mulți după ce au luat cunoștință în mod sumar de revendicările concrete ale programului nostru agrar... „Să se restituie sumele de răscumpărare și otrezchile *obștiilor satești*“!? — dar unde este aici specificul nostru proletar și caracterul de sine stătător al proletariatului? oare, în fond, acest lucru nu va fi un dar făcut burgheziei satești??

Desigur că da, dar numai în sensul în care însăși prăbușirea iobăgiei a fost „un dar făcut burgheziei“, adică eliberarea din lanțurile și de îngrădirile feudale tocmai a dezvoltării burgheze, și nu a oricărei alte dezvoltări. Proletariatul se deosebește de celelalte clase asuprite de către burghezie și opuse ei tocmai prin faptul că el își pune speranțe nu în împiedicarea dezvoltării burgheze, nu în tocirea sau atenuarea luptei de clasă, ci dimpotrivă în cea mai deplină și liberă dezvoltare a ei, în accelerarea progresului burghez *. În societatea capitalistă în dezvoltare, rămășițele iobăgiei, care împiedică dezvoltarea acesteia, *nu pot* fi desființate fără a întări și a consolida prin aceasta burghezia. A te lăsa „turburat“ de aceasta înseamnă a repeta greșala acelor socialiști care susțineau că libertatea politică nu ne folosește la nimic, căci ea întărește și consolidează dominația burgheziei.

VI

După ce am examinat „partea generală“ a programului nostru agrar, vom trece la analiza diferitelor revendicări

---

* Se înțelege că proletariatul nu susține orice măsuri care grăbesc progresul burghez, ci numai pe acelea care influențează *direct* asupra creșterii capacității de luptă a clasei muncitoare pentru eliberarea sa. Iar „munca în dijmă“ și aservirea sunt resimțite mult mai puternic de partea țăranilor neavute și apropiate de proletariat, decât de cea înstărită.

ale acestuia. Ne vom permite cu această ocazie să începem nu cu primul punct, ci cu punctul patru (despre otrezchi), căci tocmai acest punct este central, este punctul cel mai important, punctul care atribuie un caracter special programului agrar și este totodată cel mai vulnerabil (cel puțin după părerea majorității celor care s'au pronunțat despre acest articol în nr. 3 din „Iskra“).

Amintim că conținutul acestui punct este alcătuit din următoarele părți componente: 1. El cere instituirea comitetelor țărănești împuternicite să reglementeze din nou relațiile agrare, care sunt o rămășiță directă a iobăgiei. Expresia: „comitete țărănești“ este aleasă pentru a arăta clar că, în opoziție cu „reforma“ dela 1861, cu comitetele ei de nobili, noua reglementare trebuie să fie efectuată de țărani, și nu de moșieri. Cu alte cuvinte: lichidarea definitivă a relațiilor feudale este pusă în sarcina nu a asupritorilor, ci a părții populației asuprite de aceste relații, este pusă în sarcina nu a minorității, ci a majorității celor interesați. În fond aceasta nu este altceva decât *revizuirea democratică a reformei țărănești* (adică tocmai ceea ce era primul proiect de program alcătuit de grupul „Eliberarea muncii“). Și dacă noi n'am ales această ultimă expresie — aceasta numai pentru că ea este mai puțin precisă, pentru că ea indică mai puțin expresiv caracterul real și conținutul concret al acestei revizui. Deaceia, de pildă, Martânov, în caz că ar fi avut într'adevăr ceva de spus în ceea ce privește problema agrară, ar fi trebuit să declare în mod precis dacă respinge însăși ideea unei revizuii democratice a reformei țărănești și, dacă nu, cum anume și-o reprezintă el *.

---

* Relevăm inconsecvența (sau reticenta?) lui Nadejdin, care în schița programului agrar și-a însușit, se vede, ideea „Iscrei“ în ceea ce privește comitetele țărănești, dar a formulat această idee într'un mod foarte nereușit, spunând: „crearea unei instanțe judecătorești speciale formate din reprezentanți ai poporului pentru examinarea plângerilor țăranilor și a declarațiilor cu privire la toate operațiunile care au însoțit «eliberarea»“ („Canun revoluției“, pag. 65, subliniat de mine). De reclamat se poate reclama numai încălcarea legii. „Eliberarea“ din 19 Februarie cu toate „operațiunile“ ei este ea însăși o lege. Crearea unor instanțe judecătorești speciale pentru examinarea plângerilor cu privire la caracterul nedrept al unei anumite legi nu are niciun sens atâta timp cât această lege nu este abrogată, atâta timp cât în locul ei (sau pentru ceea ce este parțial abrogat) nu sunt date noi norme legislative. „Instanța judecătorească“ trebuie să capete dreptul nu numai de a primi „plângerile“ cu privire la luarea imasurilor, ci și dreptul de a restitui (resp. de a răscumpăra etc.) acest imas, și atunci, în primul rând. „instanța judecătorească“ împuternicita de a emite legi nu va mai fi instanța judecătorească, iar în al doilea rând trebuie să se arate precis ce anume drepturi de expropriere, de răscumpărare etc. are o astfel de „instanță judecătorească“. Dar oricât de nereușită ar fi formularea lui Nadejdin, el a înțeles mult mai just decât Martânov necesitatea revizuirii democratice a reformei țărănești.

Mai departe, 2. Comitetelor țărănești li se dă dreptul de a expropria și de a răscumpăra pământul moșieresc, de a efectua schimbul de pământ etc. (punctul 4, b), acest drept fiind limitat numai la cazurile menținerii directe a relațiilor feudale. Anume (3) dreptul de expropriere și de răscumpărare se acordă numai pentru pământurile care, în primul rând, „sunt luate dela țărani cu prilejul desființării iobăgiei” (aceste pământuri aparțineau, prin urmare, din timpuri străvechi gospodăriilor țărănești, făceau parte integrantă din aceste gospodării și au fost luate în mod nefiresc prin jaful legalizat care a fost marea reformă țărănească) și, în al doilea rând, „servesc moșierilor drept mijloc de înrobire a țăranilor”.

Această a doua condiție limitează încă și mai mult dreptul de răscumpărare și expropriere, extinzând acest drept nu asupra tuturor „otrezchilor”, ci numai asupra acelor care rămân și acum o armă de înrobire, „cu ajutorul cărora — după cum a formulat aceasta „Iskra” — *continuă să se mențină* munca forțată, înrobitoare, munca bazată pe clacă, adică în fapt aceeași muncă iobagă”. Cu alte cuvinte: acolo unde, datorită caracterului inconsecvent al reformei noastre țărănești, s’au menținut până acum, cu ajutorul pământurilor luate dela țărani, forme feudale de economie, acolo se acordă țăranilor dreptul de a lichida dintr’odată și definitiv aceste rămășițe ale iobăgiei chiar prin expropriere, acolo se acordă dreptul „*de a se restitui otrezchile*”.

Deaceea putem să-l liniștim pe bunul nostru Martânov, care întreba foarte alarmat: „ce se va întâmpla cu acele otrezchi care se află fie în mâna moșierilor, fie în mâna raznocinților ce le-au cumpărat și care sunt exploatare acum într’un exemplar mod capitalist?” Nu este vorba, stimabile, despre aceste otrezchi, care constitue cazuri izolate, ci despre acele tipice (și foarte numeroase) otrezchi care servesc și acum ca bază a rămășițelor economiei feudale, rămășițe ce continuă să existe.

În sfârșit, 4. Punctul 4, b, investește comitetele țărănești cu împuterniciri de a înlătura rămășițele iobăgiei care s’au mai menținut în anumite regiuni ale statului (servituți, neterminarea operațiunilor de împrăștiere și de delimitare a pământurilor etc. etc.).

Astfel, întregul conținut al punctului 4 poate fi, pentru simplificare, exprimat în două cuvinte: „restituirea otrezchi-

lor". Se pune întrebarea cum a apărut ideea unei astfel de revendicări? Ca o concluzie directă din teza generală și fundamentală potrivit căreia noi trebuie să ajutăm pe țărani și să-i împingem la o, pe cât posibil, mai deplină lichidare a tuturor rămășițelor iobăgiei. Cu acest lucru „toți sunt de acord“, nu-i așa? Ei, dar dacă sunteți de acord să pășiți pe această cale, atunci binevoiți să înaintați pe această cale în mod de sine stătător, nu ne forțați să vă împingem, nu vă intimidați de aspectul „neobișnuit“ al acestei căi, nu vă turburați de faptul că în multe locuri nu veți găsi cale bătătorită, ci va trebui și să vă târiți pe marginea prăpastiei, și să vă furișați prin păduri, și să săriți peste gropi. Să nu vă jeluți că nu este drum: aceste jeluiri vor fi o văicăreală inutilă, căci ar fi trebuit să știți dinainte că nu porniți pe o cale umblată, îndreptată și bătătorită de toate forțele progresului social, ci pe cărăruile fundăturilor și fundurilor de provincie, care au o ieșire, dar o ieșire directă, simplă și ușoară nu veți găsi nici voi, nici noi, nici nimeni altcineva niciodată, — „niciodată“, adică în general atâta timp cât vor exista aceste funduri de provincie și fundături care pier, și care pier într'un timp chinuitor de lung.

Și dacă nu vreți să vă târiți prin aceste fundături, atunci spuneți direct că nu vreți, și nu vă eschivați prin fraze*.

Sunteți de acord să luptați pentru lichidarea rămășițelor feudalismului? — Bine. Nu uitați însă că *nu există* nicio instituție juridică unică care să exprime sau să determine aceste rămășițe, — vorbesc desigur despre rămășițele feudalismului exclusiv în domeniul relațiilor agrare, de care ne ocupăm noi acum, și nu de cele din domeniul legislației financiare, corporatiste etc. Rămășițele directe ale gospodă-

---

* De pildă, Martânov învinuiește de „frazologie“ „Iskra“, care i-a dat și bazele generale ale politicii sale agrare („introducerea luptei de clasă la sate“), și rezolvarea practică a problemei revendicărilor programatice concrete. Fără să înlocuiască aceste principii generale cu altele, neaprofundând chiar deloc aceste principii, nefcercând să lucreze la alcătuirea unui anumit program, Martânov scapă prin următoarea frază superbă: „...Noi trebuie să cerem apărarea lor (a țăranilor ca mici proprietari)... împotriva diferitelor forme înăpolate de aservire economică...“. Nu va fi oare prea ieftin? N'ați încerca voi oare să ne indicați *măcar un singur* caz de apărare fie și numai împotriva *unei singure* (și nu a „diferitelor“) forme înăpolate de aservire? (probabil că mai există încă și „forme“ neînăpolate „de aservire“!). Căci și creditul mic, și întovărășirile pentru desfacerea produselor lactate, și asociațiile de împrumut și păstrare, și uniunile micilor patroni, și banca țărănească, și agronomii zemstvelor — toate acestea sunt deasemenea „apărare împotriva diferitelor forme înăpolate de aservire economică“. Prin urmare, d-v. presupuneți că „noi trebuie să cerem“ toate acestea? Trebuie să vă gândiți mai întâi, stimabile, și apoi să vorbiți despre programe!

riei bazate pe clacă, constatate de nenumărate ori de toate studiile economice din Rusia, se mențin nu datorită unor legi care le ocrotesc în mod special, ci prin forța relațiilor agrare existente de fapt. Acest lucru este atât de adevărat încât martorii în fața cunoscutei comisii a lui Valuev³⁶ spuneau fățiș: este neîndoios că iobăgia ar renaște dacă ea nu ar fi fost interzisă printr'o lege specială. Prin urmare, una din două: sau nu ne ocupăm deloc de relațiile agrare dintre țărani și moșieri, — în acest caz toate celelalte probleme se rezolvă foarte „simplu“, dar atunci nu vă ocupați nici de principalul izvor al tuturor rămășițelor economiei feudale la sate, și atunci „pur și simplu“ lăsați la o parte o problemă foarte arzătoare, problemă care atinge cele mai profunde interese ale moșierilor-iobăgiști și ale țărănimii aservite, o problemă care poate ușor deveni mâine, sau poimâine o problemă social-politică dintre cele mai actuale în Rusia. Sau vreți să vă ocupați și de izvorul „formelor înapoiate de aservire economică“, cum sunt relațiile agrare, — și atunci trebuie să țineți seama de caracterul complex și încurcat al acestor relații, care într'a-devăr nu permite o rezolvare ușoară și simplă. Atunci, voi, nemulțumiți fiind de rezolvarea concretă a problemei încurcate propuse de noi, *nu aveți dreptul* să vă eschivați printr'o „plângere“ generală cu privire la caracterul încurcat, ci *trebuie* să încercați să vă descurcați singuri în această problemă, să propuneți o altă rezolvare concretă.

Importanța pe care otrezchi o au în economia țărănească actuală este o problemă de fapt. Și este semnificativ că oricât de adâncă este prăpastia dintre narodnicism (în sensul larg al cuvântului) și marxism în ceea ce privește aprecierea rânduinelor economice și a evoluției economice a Rusiei, — în *această* problemă nu există divergențe între aceste doctrine. Reprezentanții ambelor curente sunt de acord că în satul rus există numeroase rămășițe ale iobăgiei și că (nota-bene) sistemul de gospodărie bazat pe proprietate privată, sistem dominant în guberniile centrale din Rusia („sistemul de gospodărie bazat pe munca în dijmă“), este o rămășiță directă a iobăgiei. Mai departe, ei sunt de acord și că pământurile țăranilor luate în folosul moșierilor — adică și otrezchi în sensul direct, nemijlocit, și privarea țăranilor de dreptul la imaș, de folosire a pădurii, a adăpătoareii, a pășunilor etc. etc. — sunt una din-

tre principalele (*dacă nu principala*) baze ale sistemului muncii în dijmă. Este suficient să amintim că, potrivit celor mai noi date, sistemul gospodăriei moșierești bazate pe munca în dijmă este considerat *dominant în cel puțin 17 gubernii din Rusia europeană*. Să încerce să conteste acest fapt cei care văd în punctul cu privire la otrezchi o născocire pur artificială, „forțată”, un artificiu !

Sistemul de gospodărie bazat pe munca în dijmă înseamnă următorul lucru. De fapt, adică nu pe baza dreptului de proprietate, ci pe baza exploatării lor, pământurile și terenurile moșierilor și ale țăranilor nu sunt împărțite definitiv, ci continuă să rămână la un loc : o parte din pământul țăranilor servește, de pildă, pentru întreținerea vitelor necesare pentru lucrarea pământului moșierilor, și nu al țăranilor; o parte din pământul moșieresc este absolut necesar în condițiile acestui sistem pentru gospodăria țărănească alăturată (adăpătoare, pășuni etc.). Și această împletire de fapt în folosirea pământului generează *în mod inevitabil* (mai exact : menține aceleași relații cărora le-a dat naștere o istorie milenară) aceleași relații între țăran și boier ca și în condițiile iobăgiei. Țăranul, de facto, rămâne iobag, lucrând ca și înainte cu inventarul său străvechi, după metoda străveche a asolamentului trienal, pentru străvechiul „stăpân-moșier”. Ce vă trebuie mai mult când înșiși țăranii numesc peste tot munca în dijmă clacă sau „boieresc” ? — dacă înșiși moșierii, descriind gospodăria lor, spun : pământul mi-l lucrează „foștii mei...” (deci, nu numai foști, ci și actuali !) „...țărani” cu inventarul lor pentru imășul pe care-l închiriază dela mine ?

Când se rezolvă o problemă social-economică oarecare complexă și încurcată, regula elementară cere ca mai întâi să se ia cazul cel mai tipic, cel mai liber de orice influențe și împrejurări secundare, care îl complică, și numai apoi, pornind dela rezolvarea acestui caz, să se meargă mai departe, luând treptat în considerație împrejurările secundare care îl complică. Luați și aici, așa dar, cazul cel mai „tipic” : copiii foștilor iobagi muncesc pentru fiii fostului boier, pentru imășul pe care îl închiriază dela aceștia. Munca în dijmă determină stagnarea tehnicii și stagnarea *tuturor* relațiilor social-economice dela sat, deoarece munca în dijmă împiedică dezvoltarea economiei bănești și diferențierea țăranimii, izbăvește (comparativ) pe moșier de influența con-

curenței, care îl silește să lucreze mai bine (în loc să dezvolte tehnica, el reduce partea dijașului; între altele, această reducere este constatată într'o serie întreagă de localități de-a-lungul unui șir îndelungat de ani din perioada de după reformă), leagă pe țăran de pământ, împiedicând prin aceasta dezvoltarea migrațiunilor și a diferitelor ocupații în afară.

Se pune întrebarea : va pune oare la îndoială vreun social-democrat faptul că în acest caz „pur“ este absolut firească, dorită și realizabilă exproprierea părții respective a pământului moșieresc în folosul țăranilor ? Această expropriere va zgudui pe Oblomov și îl va obliga să treacă la o gospodărie mai perfecționată pe o întindere mai mică din pământul său, această expropriere va submina (nu spun va desființa, ci tocmai va submina) sistemul muncii în dijmă, va dezvolta independența și spiritul democratic în rândurile țăranimii, va ridica nivelul ei de trai, va da un puternic impuls dezvoltării continue a economiei bănești și a unui continuu progres capitalist al agriculturii.

Și în general : odată ce este îndeobște admis că otrezchile sunt unul dintre principalele izvoare ale sistemului muncii în dijmă, iar acest sistem este o rămășiță directă a iobăgiei, care împiedică dezvoltarea capitalismului, cum se poate pune la îndoială faptul că restituirea otrezchilor va submina munca în dijmă și va grăbi dezvoltarea social-economică ?

VII

Totuși foarte mulți s'au îndoit de acest lucru, și noi vom trece acum la analiza argumentelor pe care le-au adus cei care se îndoiau. Aceste argumente pot fi încadrate toate în următoarele rubrici : a) corespunde oare revendicarea restituirii otrezchilor bazelor teoretice ale marxismului și principiilor programatice ale social-democrației ? b) este oare rațional din punctul de vedere al utilității politice de a revendica repararea unei nedreptăți istorice a cărei importanță slăbește cu fiecare pas al dezvoltării economice ? c) este realizabilă oare această revendicare în mod practic ? d) dacă se admite că noi putem și trebuie să formulăm o revendicare de acest fel și să dăm în programul nostru agrar nu minimum, ci maximum, atunci din acest punct de vedere

este oare logică revendicarea restituirii otrezchilor ? Consti-tue oare în realitate această revendicare maximul ?

După cum judec eu, *toate* obiecțiile „împotriva otrezchi-lor“ se încadrează într'unul sau altul dintre aceste patru puncte, majoritatea celor care obiectau (printre care și Martânov) răspundeau negativ la toate cele patru chestiuni, considerând revendicarea restituirii otrezchilor și greșită din punct de vedere principial, și inutilă din punct de vedere politic, și nerealizabilă din punct de vedere practic, și incon-secventă din punct de vedere logic.

Să examinăm, în ordinea importanței, toate aceste pro-bleme.

a) Revendicarea restituirii otrezchilor este considerată o revendicare greșită din punct de vedere principial din două motive. În primul rând, se spune că aceasta „va leza“ agricultura capitalistă, adică va opri sau va întârzia dezvol-tarea capitalismului ; în al doilea rând, se spune că ea nu va face numai să se întărească mica proprietate, dar o va face să și crească. Primul dintre aceste argumente (subliniat în mod special de Martânov) este absolut nefondat, căci otrezchile tipice, dimpotrivă, împiedică dezvoltarea capita-lismului, iar restituirea lor va intensifica această dezvol-tare ; în ceea ce privește cazurile netipice (fără să mai vor-bim despre faptul că excepțiile sunt posibile oricând și peste tot și că ele nu fac decât să confirme regula) s'a făcut o re-zervă și în „Iskra“, și în program („...pământurile care au fost luate... și servesc ca instrument de aservire...“). Aceas-tă obiecție este bazată pur și simplu pe necunoașterea im-portanței reale a otrezchilor și a muncii în dijmă în econo-mia satului rus.

Al doilea argument (dezvoltat deosebit de amănunțit în unele scrisori particulare) este mult mai serios și este în general cel mai puternic argument împotriva programului susținut. În general vorbind, a dezvolta, a sprijini, a întări și cu atât mai mult a face să crească mica gospodărie și mica proprietate nu este de fel sarcina social-democrației. Aceasta este foarte just. Dar fapt este că aici, în fața noastră, avem nu un exemplu „comun“, ci tocmai un exem-plu *excepțional* de mică gospodărie, și acest caracter ex-cepțional este *clar exprimat* în introducerea la programul nostru agrar : „lichidarea rămășițelor orânduiri feudale și libera dezvoltare a luptei de clasă la sate“. În *general* vor-

bind, sprijinirea micii proprietăți are un caracter reacționar, *căci* ea este îndreptată împotriva marii gospodării *capitaliste*, împiedicând, prin urmare, dezvoltarea socială, camuflând și atenuând lupta de clasă. În cazul de față însă, noi vrem să sprijinim mica proprietate tocmai nu împotriva capitalismului, ci împotriva iobăgiei, — în cazul de față prin sprijinirea micii proprietăți noi dăm un uriaș impuls dezvoltării luptei de clasă. Într'adevăr, pe de o parte, noi facem prin aceasta o *ultimă* încercare de a atâta rămășițele vrajbei de clasă (de stare) a țăranilor față de moșierii-iobăgiști. Pe de altă parte, netezim drumul pentru dezvoltarea antagonismului de clasă burghez la sate, *căci* acest antagonism este *camuflat* astăzi prin starea de asuprire, chipurile, generală și egală a tuturor țăranilor, creată de rămășițele iobăgiei.

Orice lucru are două laturi. Țăranul proprietar din Apus și-a jucat deja rolul în mișcarea democratică și își apără situația, care în comparație cu a proletariatului este privilegiată. Țăranul proprietar din Rusia se află încă în situația când mișcarea democratică, hotărâtă și a întregului popor, cu care el nu poate să nu simpatizeze, este în ajun. El privește încă mai mult înainte decât înapoi. El luptă încă mult mai mult împotriva privilegiilor feudale corporatiste, atât de puternice încă în Rusia, decât își apără situația privilegiată. Într'un *asemenea* moment istoric noi suntem de-a-dreptul obligați să sprijinim țăranimea și să căutăm să îndreptăm nemulțumirea ei, încă vagă și inconștientă, împotriva adevăratului ei dușman. Și noi nu ne vom contrazice deloc dacă în următoarea perioadă istorică, când vor dispărea particularitățile acestei „conjuncturi“ social-politice, când țăranimea, să spunem, se va mulțumi cu pomeni mizere din partea unei infime părți dintre proprietari și „se va răsti“ cu înverșunare la proletariat, dacă noi vom scoate atunci din programul nostru lupta împotriva rămășițelor feudalismului. Atunci, probabil, va trebui să scoatem din program și lupta împotriva absolutismului, *căci* e greu de presupus ca țăranimea să se fi eliberat de cel mai respingător și greu jug feudal *înainte* de a fi existat libertatea politică.

În condițiile dominației gospodăriei capitaliste mica proprietate frânează dezvoltarea forțelor de producție, legând pe țăran de micul petec de pământ, legalizând tehnica

rutinară, îngreuind atragerea pământului în circuitul comercial. În condițiile dominației gospodăriei bazate pe sistemul muncii în dijmă, mica proprietate de pământ, eliberându-se de munca în dijmă, împinge prin aceasta înainte dezvoltarea forțelor de producție, eliberează pe țăran de lanțurile care îl țin legat de loc, eliberează pe moșier de slugile „gratuite”, ia posibilitatea de a se înlocui îmbunătățirile tehnice printr’o intensificare nelimitată a exploatarei „patriarhale”, înlesnind atragerea pământului în circuitul comercial. Într’un cuvânt, situația contradictorie a micii țărâni la hotarul dintre economia feudală și economia capitalistă justifică pe deplin această sprijinire excepțională și vremelnică a micii proprietăți de către social-democrație. Repetăm încă odată : aceasta nu este o contradicție în redactarea sau în formularea programului nostru, ci o contradicție a vieții înseși.

Ni se va obiecta : „oricât de greu ar ceda gospodăria bazată pe munca în dijmă ofensivei capitalismului, ea totuși cedează, — mai mult încă : ea este condamnată la dispariție totală ; marea gospodărie bazată pe munca în dijmă cedează și va ceda locul în mod direct mării gospodării capitaliste. Voi, însă, vreți să grăbiți procesul lichidării iobăgiei printr’o măsură care este în fond o măsură de fărâmițare (deși parțială, dar totuși fărâmițare) a mării gospodării. Oare, prin aceasta nu jertfiți intereselor prezentului interesele viitorului ? Pentru posibilitatea problematică a răscoalei țăranilor împotriva iobăgiei într’un viitor apropiat voi îngreuiati într’un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat răscoala proletariatului dela sate împotriva capitalismului !”

Acest raționament, oricât de convingător ar părea la prima vedere, păcătuiește printr’o pronunțată unilateralitate : în primul rând, și mica țărânie cedează deasemenea, deși greu, dar cedează, ofensivei capitalismului, și ea este condamnată, în ultimă instanță, la o înlăturare inevitabilă : în al doilea rând, și marea gospodărie bazată pe munca în dijmă cedează locul mării gospodării capitaliste nu întotdeauna „direct”, ci creând în cea mai mare parte păături de semidependenți, semimuncitori agricoli, semiproprietari, or, o asemenea măsură revoluționară ca restituirea otrezchilor ar fi de un uriaș folos tocmai prin faptul că cel puțin odată ar înlocui „metoda” transformării treptate și neobservate a dependenței feudale în dependență burgheză prin

„metoda“ transformării revoluționare fățișe : aceasta *nu ar putea* să nu aibă *cea mai profundă influență* asupra spiritului protestatar și de luptă independentă în rândurile întregii populații muncitoare rurale. În al treilea rând, și noi, social-democrații ruși, ne vom strădui să folosim experiența din Europa și ne vom ocupa de antrenarea „lumii satelor“ în mișcarea muncitorească socialistă, și aceasta mult mai devreme, mult mai stăruitor decât au reușit s'o facă tovarășii noștri din Apus, care după cucerirea libertății politice au mai căutat încă mult timp „pe bâjbâite“ căile spre mișcarea muncitorilor industriali : în acest domeniu noi vom lua multe de-a-gata „dela Nemți“, în domeniul agrar însă, vom elabora poate și ceva nou. Și pentru a înlesni în viitor muncitorilor agricoli și semimuncitorilor agricoli dela noi trecerea la socialism, este foarte important ca partidul socialist să înceapă *imediat* „să apere“ mica țărănime, făcând pentru ea „tot ce poate“ el să facă fără a renunța să participe la rezolvarea problemelor „străine“ (neproletare), spinoase și încurcate, învățând întreaga masă muncitoare și exploatată să vadă în el pe conducătorul și reprezentantul său.

Să trecem mai departe. b) Ei consideră revendicarea restituirii oțrezchilor inutilă din punct de vedere politic: nu este practic să se distragă atenția partidului în direcția îndreptării tuturor nedreptăților istorice care își pierde importanța actuală, — să se distragă atenția dela problema fundamentală și care devine tot mai actuală a luptei proletariatului și burgheziei. S'au gândit „cu o întârziere de 40 de ani să reelibereze țărani“ — ironizează Martânov.

Acest raționament pare plauzibil numai la prima vedere. Nedreptățile istorice sunt însă diferite. Există nedreptăți istorice care rămân, ca să spunem așa, la o parte de principalul curent istoric, fără să-l oprească, fără să împiedice cursul lui, fără să împiedice adâncirea și lărgirea luptei de clasă a proletariatului. Ar fi într'adevăr stupid să te apuci să îndrepti asemenea nedreptăți istorice. Ca exemplu, să indicăm alipirea de către Germania a Alsaciei și Lorenei. Niciun partid social-democrat nu se va gândi să includă în programul său îndreptarea unei *asemenea* nedreptăți, deși totodată niciun partid social-democrat nu se va da înapoi dela datoria sa de a protesta împotriva acestei nedreptăți și de a înfiera pentru aceasta toate clasele dominante. Și dacă noi am motiva revendicarea restituirii oțrezchilor prin

faptul și numai prin faptul că a fost comisă o nedreptate, hai s'o îndreptăm, — aceasta ar fi o frază democratică sfărăitoare. Dar noi motivăm revendicarea noastră nu prin văicăreala cum că a fost comisă o nedreptate istorică, ci prin necesitatea de a lichida rămășițele iobăgiei și de a netezi drumul pentru lupta de clasă la sate, adică printr'o necesitate foarte „practică” și foarte imperioasă pentru proletariat.

Avem de-a-face aici cu un exemplu *de altă* nedreptate istorică, și anume : o nedreptate care *în mod direct* continuă să frâneze dezvoltarea socială și lupta de clasă. A renunța la încercarea de a îndrepta *asemenea* nedreptăți istorice ar însemna „să aperi biciul, pentru motivul că este un bici istoric”. Problema eliberării satului nostru de sub jugul rămășițelor „vechiului regim” este una dintre cele mai actuale probleme ale contemporaneității, problemă ridicată de toate curentele și partidele (în afară de cel al moșierilor-iobăgiști), așa încât referirea la întârziere este în general ne la locul ei, iar în gura lui Martânov — direct amuzantă. Burghezia rusă „a întârziat” cu sarcina propriu zis a *ei* de a mătura toate rămășițele vechiului regim, — și noi suntem cei care trebuie să îndreptăm această lipsă, și o vom face atâta timp cât această lipsă nu va fi îndreptată, atâta timp cât nu vom avea libertate politică, atâta timp cât situația țărănimii va alimenta nemulțumirile din rândurile a aproape întregii masse a societății burgheze culte (după cum constatăm aceasta în Rusia), și nu să alimentăm în masse sentimentul de automulțumire conservatoare privitor la „indestructibilitatea” celui mai puternic, chipurile, reazim împotriva socialismului (după cum constatăm în Apus, unde automulțumirea menționată se observă la toate partidele, începând cu agrarienii și conservatorii pur sang *, continuând cu burghezii liberali și liberii cugetători și terminând chiar... să nu fie cu supărare domnilor Cernovi și celor dela „Vestnic Russcoi Revoluții”!... terminând chiar cu „criticii” la modă ai „marxismului” în problema agrară) Ei, și apoi, au mai „întârziat”, desigur, acei social-democrați care din principiu se târăsc în coada mișcării, ocupându-se numai de problemele care „promit rezultate palpabile”: prin întârzierea lor de a da o directivă precisă și în problema agrară, acești „codiști” nu fac decât să dea în mâna cu-

---

* — pur sânge. — *Nota Trad.*

rentelor revoluționare nesocial-democrate o armă foarte puternică și sigură.

În ceea ce privește (c) caracterul „irealizabil“ în sens practic al revendicării restituirii otrezchilor, această obiecție (în mod special subliniată de Martânov) este una dintre cele mai slabe. În ceea ce privește problema în care cazuri anume și cum anume să se efectueze exproprierea, răscumpărarea, schimbul, delimitarea etc., comitetele țărănești s'ar fi descurcat în condițiile existenței libertății politice de zece ori mai ușor decât comitetele de nobili, alcătuite din reprezentanți ai minorității și care acționau în interesul minorității. Numai oamenii obișnuiți să aprecieze prea puțin activitatea revoluționară a maselor pot să acorde importanță acestei obiecții.

Aici se ridică a patra și ultima obiecție. Dacă e vorba să contăm pe activitatea revoluționară a țărănimii și să elaborăm pentru ea nu un program-minimal, ci un program-maximal, atunci trebuie să fim consecvenți și să cerem fie „împărțirea pământului“ la țărani, fie naționalizarea burgheză a pământului! „Dacă am vrea — scrie Martânov — să găsim o lozincă cu adevărat (sic!) de clasă pentru masele țărănimii cu pământ puțin, ar trebui să mergem mai departe, ar trebui să formulăm revendicarea «împărțirea pământului», dar atunci am fi nevoiți să părăsim programul social-democrat“.

Acest raționament trădează într-o formă foarte evidentă pe „economist“ și ne amintește proverbul despre oamenii care își sparg fruntea când îi pui să se închine lui Dumnezeu.

Voi v'ați pronunțat pentru *una* dintre revendicările care înfăptuiesc *anumite* interese ale unei anumite păтури de mici producători: *prin urmare*, voi trebuie să renunțați la punctul vostru de vedere și să adoptați punctul de vedere al acestei păтури!! — Nu-i deloc așa; așa judecă numai „codiștii“, care confundă elaborarea unui program care să corespundă intereselor de clasă înțelese în sens larg cu servilismul față de această clasă. Fiind reprezentanții proletariatului, noi vom condamna, totuși, de-a-dreptul această prejudecată a proletarilor nedezvotați, concepție după care trebuie luptat numai pentru revendicări „care promet rezultate palpabile“. Sprijinind interesele și revendicările progresiste ale țărănimii, noi vom respinge cu hotărîre revendicările ei reacționare. Iar „împărțirea pământului“, care este una dintre

cele mai concrete lozinci ale vechiului narodnicism, reprezintă tocmai împletirea momentului revoluționar și a celui reacționar. Și social-democrații au afirmat de zeci de ori că ei nu aruncă câtuși de puțin peste bord întregul narodnicism, cu rigiditatea caracteristică unei anumite păsări neinteligente; ei desprind din el și recunosc ca fiind ale lor proprii elementele lui revoluționare, elementele lui general-democratice. În revendicarea împărțirii pământului este reacționară utopia de a generaliza și a eterniza mica producție țărănească, dar ea are (în afară de utopia că „țărănimia” ar putea fi purtătorul revoluției *socialiste*) și o latură revoluționară, și anume: dorința de a mătura prin răscoală țărănească toate rămășițele orânduirii feudale. După părerea noastră, revendicarea restituirii otrezchilor desprinde din toate revendicările echivoce și contradictorii ale țăranilor tocmai ceea ce poate să acționeze în mod revoluționar numai în direcția dezvoltării sociale în ansamblu și merită deaceea să fie sprijinit de proletariat. Invitația lui Martânov „de a merge mai departe” duce în fond doar la absurditatea ca noi să definim lozinca „*cu adevărat*” de clasă a țărănimii din punctul de vedere *cu adevărat* al prejudecăților țărănimii, și nu al intereselor proletariatului *cu adevărat înțelese*.

Naționalizarea pământului este altceva. Această revendicare (dacă o înțelegem în sensul burghez, și nu socialist) într’adevăr „merge mai departe” decât revendicarea restituirii otrezchilor, și în principiu noi suntem pe deplin de acord cu această revendicare. Într’un anumit moment revoluționar, noi, bine înțeleși, nu vom renunța la a formula această revendicare. Dar noi alcătuim actualul nostru program nu numai și chiar nu atât pentru epoca insurecției revoluționare, cât pentru epoca sclaviei politice, pentru epoca care precede epoca libertății politice. Iar într’o astfel de epocă revendicarea naționalizării pământului exprimă *mult mai slab* sarcinile imediate ale mișcării democratice în direcția luptei împotriva iobăgiei. Revendicarea alcătuirii comitetelor țărănești și a restituirii otrezchilor ațâță direct actuala luptă de clasă dela sate, și deaceea ea nu poate da loc la niciun fel de experiment în spiritul socialismului de stat. Dimpotrivă, revendicarea naționalizării pământului distrage până la un anumit grad atenția dela cele mai concrete manifestări și dela cele mai puternice rămășițe ale iobăgiei. Deaceea programul nostru agrar poate și trebuie să fie pro-

movat chiar acum ca unul dintre mijloacele care să dea imbold mișcării democratice din rândurile țărănimii. A formula însă revendicarea naționalizării nu numai în condițiile absolutismului, ci și în condițiile monarhiei semiconstituționale ar fi de-a-dreptul greșit, căci neexistând instituțiile politice democratice bine statornicite și profund înrădăcinate, această revendicare ne-ar duce mult mai curând cu gândul la experimente stupide ale socialismului de stat, decât ar da un imbold „dezvoltării libere a luptei de clasă la sate” *.

Iată de ce socotim noi că maximum programului nostru agrar nu trebuie să meargă în cadrul orânduirii sociale contemporane mai departe de revizuirea democratică a reformei țărănești. Revendicarea naționalizării pământului, fiind pe deplin justă din punct de vedere principial și pe deplin potrivită pentru anumite momente, nu este oportună din punct de vedere politic în momentul actual.

Este interesant de relevat faptul că Nadejdin, în străduința sa de a ajunge tocmai la un astfel de maximum ca naționalizarea pământului, s'a împotmolit (în parte sub influența hotărîrii lui de a se limita în program la „revendicări *pe înțelesul* și necesare țăranului”). Nadejdin formulează revendicarea naționalizării astfel: „transformarea pământurilor statului, a pământurilor domeniiale, bisericești și a celor moșierești în proprietate a poporului, într'un fond național pentru acordarea pământurilor în arendă pe timp îndelungat în condițiile cele mai avantajoase țărănimii muncitoare”. Această revendicare va fi, fără îndoială, pe înțelesul „țăranului”, — dar un social-democrat, desigur, nu o va înțelege. Revendicarea naționalizării pământului este din punct de vedere principial o revendicare justă a programului social-democrat numai ca măsură burgheză, și nu ca măsură socialistă, căci în sens socialist noi cerem naționalizarea *tuturor* mijloacelor de producție. Rămânând însă în cadrul societății burgheze, noi nu putem să cerem decât ca renta funciară să fie trecută statului, — trecere care prin

---

* Kautsky a remarcat foarte just într'unul din articolele sale împotriva lui Vollmar: „În Anglia muncitorii înaintați pot cere naționalizarea pământului. Dar la ce rezultat s'ar ajunge dacă întregul pământ al unui astfel de stat militar și polițist cum este Germania ar deveni proprietatea statului (eine Domäne)? Înfăptuirea unui atare socialism de stat găsim cel puțin, într'o măsură considerabilă în Mecklenburg” [„Vollmar und der Staatssocialismus”, „Neue Zeit”, 1891—1892, X, 2, S. 710 („Vollmar și socialismul de stat”, „Timpuri Noi”, 1891—1892, X, 2, pag. 710. — *Nota Trad.*)].

sine însăși nu numai că nu ar împiedica, ci, dimpotrivă, ar grăbi chiar evoluția capitalistă a agriculturii. Deaceia un social-democrat, sprijinind naționalizarea burgheză a pământului, ar trebui, în primul rând, să nu excludă de fel pământurile țăranilor, așa cum a făcut Nadejdin. Dacă noi menținem gospodăria *privată* a pământului, desființând doar proprietatea privată asupra pământului, ar fi direct reacționar să se facă *în această privință* o excepție pentru micul proprietar. În al doilea rând, în cazul unei *astfel* de naționalizări un social-democrat s'ar manifesta cu hotărâre împotriva faptului de a se da pământul naționalizat în arendă, „țăranimea muncitoare” având precădere față de capitaliștii — întreprinzători în agricultură. Această precădere ar fi deasemenea reacționară în condițiile de dominație sau de menținere a modului de producție capitalist. Dacă s'ar găsi o astfel de țară democratică care să întreprindă o naționalizare burgheză a pământului, proletariatul acestei țări nu ar trebui să dea precădere nici micilor, nici marilor arendași, ci să ceară categoric ca *orice* arendaș să respecte regulile stabilite prin lege cu privire la protecția muncii (cu privire la ziua de muncă maximă, la respectarea regulilor sanitare etc. etc.), precum și cu privire la folosirea rațională a pământului și a vitelor. De fapt, bine înțeles că o astfel de atitudine a proletariatului în cazul naționalizării burgheze ar fi egală cu accelerarea victoriei marii producții asupra micii producții (după cum legile cu privire la reglementarea muncii în fabrici accelerează această victorie în industrie).

Tendința de a fi cu orice preț pe „înțelesul țăranului” a târît pe Nadejdin în labirintul utopiei mic-burgheze*.

Așa dar, analiza obiecțiilor ridicate împotriva revendicării restituirii otrezchilor ne convinge de inconsistența acestor obiecții. Noi trebuie să cerem revizuirea democratică a reformei țărănești, și anume a transformărilor ei agrare. Iar pentru a stabili exact și caracterul, și limitele, și modul

---

* În ceea ce privește pe Nadejdin, el a dat dovadă, după părerea noastră, în schița lui de program agrar de multă inconsecvență, cerând transformarea „în proprietate a poporului” a tuturor pământurilor *cu excepția celor țărănești și darea în arendă a „fondului (funciar) național”* „pe termen îndelungat *fără-nimii muncitoare*”. Un social-democrat n'ar putea să excludă din naționalizarea generală a pământului pământurile țărănești, — aceasta în primul rând. Iar în al doilea rând, el ar face propagandă în favoarea naționalizării pământului numai pentru trecerea la marea gospodărie comunistă, și nu pentru trecerea la mica gospodărie individuală. Greșala lui Nadejdin este determinată, probabil, de hotărârea lui de a se limita în program la „revendicări *pe înțelesul* (subliniat de mine) și necesare țăranului” 37.

de efectuare a acestei revizuii, noi trebuie să cerem instituirea de comitete țărănești cu drept de a expropria, de a răscumpăra, de a schimba etc. acele „otrezchi“ prin care se mențin rămășițele economiei feudale.

VIII

În strânsă legătură cu punctul patru al proiectului nostru de program agrar este punctul cinci, care cere „învestirea judecătoriilor cu dreptul de a reduce arenzile, exagerat de mari și de a declara nule tranzacțiile cu caracter înrobitor“. Ca și punctul 4, și acest punct este îndreptat împotriva aservirii; spre deosebire de punctul 4 el nu cere o excepțională revizuire și transformarea rânduelilor agrare, ci revizuirea permanentă a relațiilor juridice civile. *Această* revizuire este pusă în sarcina „judecătoriilor“, avându-se în vedere, bine înțeles, nu acea jalnică parodie de judecătorie cum era „instituția“ zemschi nacialnicilor (sau chiar a judecătorilor de pace aleși de clasele avute dintre persoanele avute), ci acele judecătorii despre care se vorbește în § 16 al secțiunii precedente a proiectului nostru de program. În acest § 16 se cere „instituirea de judecătorii de muncă în toate ramurile economiei naționale...“ (prin urmare, și în agricultură) „...formate dintr'un număr egal de reprezentanți ai muncitorilor și patronilor“. O astfel de compoziție a judecătoriilor ar asigura și caracterul lor democratic, și exprimarea liberă a diferitelor interese de clasă ale diferitelor pături ale populației sătești. Antagonismul de clasă nu s'ar acoperi cu frunza de viță a unui birocratism putred — acest mormânt înfrumusețat al rămășițelor libertății populare —, ci ar ieși la iveală fățiș și limpede în fața tuturor și a fiecăruia, trezind totodată pe locuitorii satelor din lânzezeala lor patriarhală. Cunoașterea deplină a condițiilor de trai la sate în general și a particularităților lor locale în special ar fi pe deplin asigurată prin alegerea de judecători din rândurile populației locale. În ceea ce privește masele de țărani care nu ar putea fi împărțiți numai în „muncitori“ sau numai în „întreprinzători“, s'ar stabili, firește, reguli speciale pentru asigurarea unei reprezentări egale a tuturor elementelor populației sătești, iar noi, social-democrații, am insista categoric în orice condiții, în primul rând, pentru ca muncitorii agricoli salariați să fie re-

prezențați *în mod special*, oricât ar fi ei de puțini, și, în al doilea rând, pentru ca, după posibilități, țărănimea săracă și cea înstărită să fie reprezentate separat (căci amestecul acestor categorii duce la falsuri nu numai de ordin statistic, ci și la asuprirea și înlăturarea, în toate domeniile vieții, a primei categorii de către cealaltă).

Aceste judecătorii ar avea o competență dublă : în primul rând, ele ar avea dreptul să *reducă* arenzile, dacă acestea sunt „exagerat de mari“. Inseși aceste cuvinte din program exprimă recunoașterea indirectă a faptului că acest fenomen este larg răspândit. Dezbaterile publice și contradictorii în judecătorii cu privire la problema proporțiilor arenzii ar aduce un uriaș folos, independent chiar de hotărîrea judecătoriilor. Reducerea arenzii (chiar dacă aceste reduceri nu s'ar efectua prea des) și-ar juca rolul în înlăturarea rămășițelor feudalismului : se știe că în satul nostru arendarea are adesea un caracter mai mult feudal decât burghez, iar arenda reprezintă mai mult rentă „în bani“ (adică rentă feudală transformată) decât rentă capitalistă (adică surplusul la profitul întreprinzătorului). Reducerea arenzii ar contribui, prin urmare, direct la înlocuirea formelor feudale ale economiei prin forme capitaliste.

Mai departe, în al doilea rând, judecătoriile ar avea dreptul „de a declara nule tranzacțiile înrobitoare“. Aici noțiunea de „înrobire“ nu este definită, căci n'ar fi deloc de dorit să-i stingherim, în ceea ce privește acest punct, pe judecătorii aleși. Țăranul rus știe prea bine ce este înrobirea ! Din punct de vedere științific însă, această noțiune cuprinde toate acele tranzacții în care există elementul *cămătăresc* (angajarea de cu iarnă etc.) sau *feudal* (munca în dijmă pentru stricăciuni etc.).

Un caracter întrucâtva diferit are punctul 3, care se referă la restituirea către popor a plăților de răscumpărare. Aici nu apar îndoielile cu privire la mica proprietate cărora le dă naștere punctul 4, în schimb însă, cei care fac obiecții arată și caracterul irealizabil din punct de vedere practic al acestei revendicări și lipsa legăturii logice dintre această revendicare și partea generală a programului nostru agrar (= „înlăturarea rămășițelor feudalismului și libera dezvoltare a luptei de clasă la sate“). Totuși nimeni nu va încerca să nege că tocmai rămășițele iobăgiei, în totalitatea lor, determină o foamete permanentă în rândurile a milioane de

țărani, fapt care deosebește dela bun început Rusia de toate celelalte națiuni civilizate. Chiar absolutismul a fost nevoit deaceea să creeze din ce în ce mai des un „fond“ special (absolut mizer, desigur, și care era mai mult jefuit de delapidatori și birocrați decât întrebuințat în folosul înfometaților) „pentru nevoile culturale și de binefacere ale obștiilor sătești“. Nu se poate ca noi să nu cerem, printre alte transformări democratice, crearea unui astfel de fond. Este greu să obiecteze cineva împotriva acestui lucru.

Acum se pune întrebarea, din ce sursă să fie luate sumele pentru crearea acestui fond? Pe cât putem noi judeca, aici ni s'ar putea indica impozitul progresiv pe venit: să se ridice în mod special cota impozitelor pe veniturile oamenilor bogați și să se întrebuințeze aceste sume pentru fondul indicat. Ar fi absolut drept ca cei mai avuți membri ai statului să participe cel mai din plin la sprijinirea înfometaților și la cheltuelile pentru eventuala înlăturare a calamităților pricinuite de foamete. — Noi nu am avea nimic împotriva unei atari măsuri, despre care nu este nevoie să se vorbească în mod special în program, căci ea este cuprinsă în întregime în revendicarea impozitului progresiv pe venit, care este menționat în mod special în program. Dar de ce să ne limităm la această sursă? De ce să nu încercăm pe lângă aceasta să restituim poporului măcar o parte din acel tribut pe care îl luau și continuă să-l ia dela țărani foștii proprietari de sclavi cu ajutorul statului polițist? Oare acest tribut nu este în cea mai strânsă legătură cu foametea *de acum*? Și oare revendicarea de a restitui acest tribut nu ne va face cel mai mare serviciu în acțiunea de largire și de intensificare a indignării revoluționare a țăranilor împotriva tuturor moșierilor-iobăgiști și împotriva oricărei iobăgii?

Dar acest tribut *nu poate* fi restituit în întregime — ni se obiectează. — Acest lucru este just (după cum nu pot fi restituite în întregime nici otrezchile). Dar dacă nu poate fi cerută întreaga datorie, de ce să nu luăm o parte din ea? Ce se poate obiecta cu privire la un impozit special asupra pământurilor nobililor mari latifundieri care s'au folosit de împrumuturile de răscumpărare? Numărul acestor proprietari de latifundii (transformate uneori chiar în moșii intangibile) este foarte mare în Rusia, și ar fi just ca aceștia să fie trași la răspundere specială pentru foametea pe care o îndură țăranii. Și mai justă va fi confiscarea totală a averi-

lor mănăstirești și a pământurilor domeniiale, ca proprietăți în care tradițiile iobăgiei sunt cel mai mult înrădăcinate, care servesc la îmbogățirea celor mai reacționari și mai daunători paraziți ai societății, care sustrag totodată o mare cantitate de pământ din circulația civilă și comercială. Confiscarea acestor moșii ar fi, prin urmare, în întregime în interesul întregii dezvoltări sociale * ; aceasta ar fi tocmai naționalizarea burgheză parțială a pământului, care, desigur, nu ar putea duce la hocus-pocusul „socialismului de stat” ; ea ar avea o nemijlocită și uriașă importanță politică pentru întărirea instituțiilor democratice din *noua* Rusie ; și totodată ea ar procura și mijloacele suplimentare pentru ajutorarea înfometaiților.

IX

În ceea ce privește, în sfârșit, primele două puncte ale programului nostru agrar nu va fi nevoie să ne oprim mult asupra lor. „Abrogarea plăților de răscumpărare și de dijmă, precum și a oricăror prestații care cad în momentul de față în sarcina țăranimii ca stare socială ce plătește biruri” (punctul 1) — este ceva dela sine înțeles pentru orice social-democrat. Cât privește înfăptuirea practică a acestei măsuri, după cât putem judeca, deasemenea nu se ivesc niciun fel de nedumeriri. Al doilea punct cere : „desființarea răspunderii solidare și a tuturor legilor care împiedică pe țăran...” (notați : „pe țăran” și nu „pe țărani”) „...să dispună de pământul său”. Aici trebuie să spunem câteva cuvinte cu privire la faimoasa și de pomina „obștie”. De fapt, se înțelege, desființarea răspunderii solidare (cel puțin această reformă d-l Witte va reuși poate s'o înfăptuiască înainte de revoluție), lichidarea împărțirii în stări sociale, libertatea de a circula și libertatea pentru fiecare țăran de a dispune de pământul său vor duce la desființarea inevitabilă și rapidă a poverii fiscalio-iobage pe care o constituie, pe trei sferturi, obștea agricolă de azi. Dar un astfel de rezultat nu va face decât să demonstreze justetea concepțiilor noastre asupra obștiei, va dovedi incompatibilitatea ei cu întreaga dezvoltare economico-socială a capitalismului. Acest rezul-

---

* În cazul dării în arendă a acestor moșii confiscate, social-democrația ar trebui să ducă chiar acum nu o politică specific țărănească, ci tocmai politica pe care noi am schițat-o mai sus atunci când replicam lui Nadejdin.

tat nu va fi de fel provocat de vreo măsură oarecare „împotriva obștei“, măsură recomandată de noi, căci noi nu am susținut și nu vom susține niciodată *nicio măsură* îndreptată direct împotriva vreunui sistem de rândueli agrare țărănești. Mai mult: noi vom apăra indiscutabil obștea, ca organizare democratică a administrației locale, ca asociație tovărășească sau de vecini, împotriva oricăror atentate ale birocraților — atentate care sunt atât de mult pe placul dușmanilor obștei din lagărul ziarului „Moscovskie Vedomosti“³⁸. Noi nu vom ajuta niciodată pe nimeni „să distruge obștea“, dar vom lupta necondiționat pentru desființarea tuturor instituțiilor care vin în contradicție cu democratismul, *oricare ar fi influența acestei desființări asupra împărțirilor radicale și parțiale ale pământului etc.*: în aceasta constă deosebirea esențială dintre noi și narodnicii fățiși și ascunși, consecvenți și inconsecvenți, timizi și curajoși, care, pe de o parte, sunt, „desigur“, democrați, iar pe de altă parte se tem să-și definească hotărît și fără echivoc atitudinea față de revendicări democratice elementare ca *deplina libertate de circulație*, *deplina* desființare a împărțirii în stări sociale în obștea țărănească, și *prin urmare* și deplina desființare a răspunderii solidare, desființarea tuturor legilor care împiedică pe țăran să dispună de pământul său *.

Ni se va obiecta: tocmai ultima măsură, care consacră voința individuală a fiecărui țăran în parte, va distruge obștea nu numai ca sistem de împărțire etc., ci chiar ca asociație tovărășească de vecinătate. Fiecare țăran în parte, în ciuda voinței majorității, va avea dreptul să ceară să i se dea pământul lui ca parcelă separată. Nu contrazice oare aceasta tendința generală a tuturor socialiștilor de a contribui la lărgirea și nu la reducerea drepturilor colectivității față de individ?

La aceasta vom răspunde: din formularea noastră nu reiese dreptul fiecărui țăran de a cere separarea pământului neapărat într-o parcelă aparte. Din formula noastră reiese numai libertatea de a-și vinde pământul, fără ca acestei libertăți să-i contravină dreptul membrilor obștei de a cumpăra cu precădere pământul care se vinde.

---

* Tocmai aceasta este piatra de încercare pentru verificarea numeroșilor radicali din Rusia (și chiar a revoluționarilor dela „Vestnic Russcoi Revoluții“), care în această problemă înclină să stea în două lături.

Desființarea răspunderii solidare trebuie să transforme pe toți membrii obștiei țărănești în coproprietari liberi ai unei anumite parcele de pământ, iar felul în care vor dispune de această parcelă îi privește, aceasta fiind în funcție de legile civile generale și de înțelegerile speciale dintre ei. În ceea ce privește lărgirea drepturilor colectivității față de individ, socialiștii apără această lărgire numai atunci când ea este în interesul progresului tehnic și social *. Într-o astfel de formă, bine înțeles, că și noi am apăra orice lege corespunzătoare, cu condiția ca ea să se refere nu numai la micii proprietari, nu numai la țărani, ci la *toți* proprietarii de pământ în general.

X

În încheiere vom rezuma tezele fundamentale care au stat la baza programului nostru agrar. Oricine a avut ocazia să lucreze la alcătuirea unui program sau să cunoască amănunțele alcătuirii lui în alte țări, știe că aceeași idee poate fi formulată în diferite feluri, — pentru noi este important ca toți tovarășii cărora noi le supunem spre apreciere proiectul nostru să fie pe deplin de acord în primul rând și mai ales în ceea ce privește principiile fundamentale. Cât despre diferitele deosebiri de amănunt în ceea ce privește formularea, ele nu au o importanță hotăritoare.

Noi considerăm lupta de clasă ca fiind factorul central și în domeniul rânduelilor agrare din Rusia. Noi construim întreaga noastră politică agrară (deci și programul agrar) pe baza recunoașterii ferme a acestui fapt și a tuturor consecințelor care rezultă din el. Principalul nostru scop imediat este de a curăța drumul liberei dezvoltări a luptei de clasă la sate, a luptei de clasă a proletariatului, îndreptată spre îndeplinirea scopului final al social-democrației mondiale, spre cucerirea puterii politice de către proletariat și spre crearea bazelor societății socialiste. Declarând că lupta de clasă este firul nostru călăuzitor în toate „problemele agrare“, noi ne delimităm prin aceasta în mod hotărât și de-

---

* De pildă, Kautsky consideră justă revendicarea „limitării drepturilor proprietății funciare particulare în interesul : 1) delimitării și desființării fâșiilor intercalate ; 2) ridicării nivelului culturii agricole ; 3) prevenirii epidemiilor“ („Die Agrarfrage“, S. 437) („Problema agrară“, pag. 437. — *Nota Trad.*). Asemenea revendicări absolut fondate nu sunt deloc legate și nu trebuie să fie legate de obștea țărănească.

finitiv de adepții atât de numeroși în Rusia ai teoriilor inconsecvente și vagi: „narodnică“, „etic-sociologică“, „critică“, social-reformistă și mai știu eu cum le zice!

Pentru a curăța drumul liberei dezvoltări a luptei de clasă la sate, este necesară înlăturarea tuturor rămășițelor orânduirii feudale, care *acoperă* acum germenii antagonismelor capitaliste din sânul populației rurale, nu le permit să se dezvolte. Și noi facem *ultima* încercare de a ajuta țărănimea să măture dintr'o singură lovitură hotărâtoare toate aceste rămășițe, — „ultima“ pentru că însuși capitalismul rus în dezvoltare face în mod spontan acelaș lucru, se îndreaptă spre acelaș scop, dar merge pe o cale proprie lui, calea violenței și jugului, a ruinei și a morții prin înfometare. Transformarea exploatării feudale în exploatare capitalistă este inevitabilă, și a încerca s'o oprești sau s'o „ocolești“ ar fi o iluzie dăunătoare și reacționară. Dar această transformare poate fi concepută și sub forma răsturnării prin violență a acelor ultimi moșieri-iobăgiști care, sprijinindu-se nu pe „puterea banilor“, ci pe tradițiile puterii anterioare a sclavagismului, sug acum ultimele picături de vlagă ale țărânimii patriarhale. Această țărănime patriarhală, care trăiește din munca brațelor ei în sistemul economiei naturale, este condamnată la pieire, dar nu este nicidecum condamnată în mod „obligator“, nu de legea „imanentă“ a evoluției social-economice, la chinurile „stoarcerii birurilor“ și la bătaia cu vergi, la chinurile lente ale morții prin înfometare, moarte îngrozitoare prin durata ei.

Și iată, fără a ne face iluzii pe seama posibilității înfloririi sau chiar a existenței suportabile a micilor producători în societatea capitalistă (cum devine Rusia din ce în ce mai mult), — noi cerem desființarea și nimicirea deplină și necondiționată, nu reformistă, ci revoluționară a rămășițelor iobăgiei, noi considerăm drept țărănești pământurile luate acestora de guvernul nobililor, care continuă și până în ziua de azi să-i ție de fapt în robie. Noi devenim astfel — ca excepție și datorită unor împrejurări istorice deosebite — apărătorii micii proprietăți, dar noi o apărăm numai în lupta ei împotriva a ceea ce a rămas din „vechiul regim“, și numai cu condiția desființării instituțiilor care împiedică transformarea oblomovismului patriarhal, închistat în nemișcarea, abrutizarea și vegetarea sa: cu condiția creării unei depline libertăți de circulație, a libertății de circulație a pă-

mântului, a deplinei desființări a împărțirii în stări sociale. Noi vrem să complectăm revizuirea democratică a legilor civile și de stat ale Rusiei cu o revizuire democratică a faimoasei „reformе țărănești“.

Călăuzit de asemenea principii ale politicii agrare, social-democratul rus va ști, nimerind la țară, să se descurce în rețeaua complexă a relațiilor de acolo, va ști să *adapteze* la ele propaganda și agitația sa revoluționară riguros consecventă. Pe el nu-l va găsi nepregătit o eventuală mișcare țărănească (care a și început, pare-se, în unele locuri). El nu se va limita la revendicări în apărarea muncitorilor agricoli salariați, revendicări expuse amănunțit în secțiunea programului nostru, secțiune în care sunt formulate revendicările „muncitorești“ imediate și pe care, bine înțeles, le va susține întotdeauna și peste tot. El va fi în stare să ducă înainte și în rândurile țărănimii mișcarea general-democratică, care va începe (dacă îi va fi hărăzit în satul nostru să iasă din limitele stării embrionare) cu lupta împotriva moșierilor-iobăgiști dela sate și se va sfârși printr'o răscoală împotriva celei mai puternice și mai odioase rămășițe a iobăgiei — care se numește absolutismul țarist.

P.S. Articolul de față a fost scris înainte de începerea răscoalelor țărănești din Sudul Rusiei, în primăvara anului curent. Tezele principiale ale articolului au fost pe deplin confirmate de aceste evenimente. Cât despre sarcinile tactice, care se pun acum cu deosebită forță în fața partidului nostru în munca lui la „sate“, noi sperăm să vorbim cu altă ocazie.

•

SCRISOARE CĂTRE ZEMȚI

Redăm în întregime scrisoarea hectografiată adresată zemților, scrisoare care a trecut din mână în mână în timpul ultimei sesiuni a adunărilor zemstvelor (în mâinile noastre scrisoarea a nimerit, *din păcate*, abia de puțin timp) :

„Stimate domn !

Condițiile grele în care se află în prezent Rusia, poporul rus și zemstvele ruse ne determină să ne adresăm, prin prezenta scrisoare, Dumneavoastră, stimate domn, în speranța că veți întâmpina cu simpatie intențiile și gândurile expuse aici.

O lungă serie de fapte jalnice și revoltătoare, a căror martori tăcuți am fost în ultima vreme, apasă ca un nor negru asupra conștiinței sociale, și în fața fiecărui intelectual se pune categoric o problemă fatală : este posibil oare să continuăm a nu desfășura nicio activitate politică și a participa pasivi la sărăcirea și coruperea progresivă a patriei ?

Recoltele proaste cu caracter cronic și povara birurilor insuportabile, care îmbracă forma plăților de răscumpărare și a taxelor speciale, literalmente au ruinat poporul, făcându-l să degenereze din punct de vedere fizic.

Privarea de fapt a țărănimii de orice urmă de autoadministrare, mărunta tutelă exercitată de reprezentanții oficiali și voluntari ai «puterii ferme», precum și artificiala înfometare intelectuală în care este ținut mereu poporul de către păzitorii nedorți ai «principiilor legale și tradiționale» slăbesc puterea lui sufletească, activitatea lui de sine stătătoare și energia lui.

Forțele de producție ale țării sunt jefuite cu insolență de oameni de afaceri autohtoni și străini, la care se adaugă sprijinul binevoitor al aventurierilor care se joacă cu soarta țării. Zădarnic se străduiește «guvernul binefăcător» să înlocuiască printr-o serie de măsuri contradictorii și născocite la repezeală lupta vie și sistematică a grupurilor economice din țară. «Sprijinul» ocrotitor și hotărârile luate după «aprecierea» lor sunt neputincioase în fața precursorilor funești ai falimen-

tului economic și financiar al Rusiei: crizele agricolă, industrială și financiară — iată strălucitul rezultat al politicii de hazard și aventură. Presa este înăbușită și lipsită de posibilitatea de a revărsa lumina măcar asupra unei părți din crimele săvârșite în fiecare ceas împotriva libertății și onoarei cetățenilor ruși de apărătorii ordinii. Numai samavolnicia stupidă și crudă își ridică stăpânitor glasul și domnește asupra întregii întinderi de necuprins a ruinatului, umilitului și obijduitului pământ al patriei, neîntâmpinând nicăeri împotrivirea cuvenită.

Dată fiind această stare de lucruri, este absolut naturală suspiciunea sistematică a guvernului față de cele mai neînsemnate manifestări ale inițiativei particulare sau sociale, față de activitatea uniunilor publice de orice fel și în special față de instituțiile zemstvelor, — această piatră pe care Rusia din perioada 1860—1870 a sperat că se va statornici stăpânirea nouă. Prin triumful birocrăției instituțiile zemstvelor sunt condamnate la o moarte lentă, și fiecare an dă o nouă lovitură activității lor vitale, însemnătății și prestigiului lor în ochii societății și poporului, care aproape nu deosebește zemstvele de administrația funcționărească. Adunările zemstvelor sunt transformate, în pofida protestului clar manifestat de toate grupurile progresiste din țară, în consfătuiri birocratice limitate la o anumită stare, și ele și-au pierdut orice legătură cu masa poporului rus. Consiliile zemstvelor se transformă în anexe ale cancelariilor guvernatorilor și, pierzând din independență, capătă treptat toate lipsurile unei instituții oficiale. Adunările alese ale zemstvelor sunt reduse la un fel de comedie. Numărul redus al alegătorilor și împărțirea acestora în grupuri după stare socială fac ca aceste adunări să nu poată să servească, prin delegații aleși, drept mijloc de exprimare a diferitelor interese sociale, transformându-le într-o arenă de luptă pentru ambiții meschine și personale.

Sfera de competență a instituțiilor zemstvelor este limitată treptat, dar neconținut. Chestiunea aprovizionării nu mai face parte din competența zemstvelor. În chestiunea aprecierii zemstvele sunt transformate în executantul dispozițiilor funcționarilor. În domeniul învățământului public, rolul zemstvelor este redus aproape la zero. Statutul medical întocmit de guvernul Goremâchin nu este anulat în mod formal și întocmai ca sabia lui Damocles atârână asupra instituțiilor medicale ale zemstvelor. Spectrul negru al mandatului dat consiliilor școlare s'a risipit, se vede. Dar zemstvele nu au nicio garanție că acest spectru nu va apărea din nou, întruchipat de data aceasta sub formă de lege și că, legat de ea, școala primară a zemstvelor nu va pieri definitiv. Legăturile reciproce dintre instituțiile zemstvelor din diferite gubernii, a căror necesitate a devenit un adevăr banal, întâmpină noi piedici în ultima circulară a ministerului afacerilor interne cu privire la această chestiune. Fiecare pas al zemstvei ca instituție socială se încurcă în păienjenişul numeroaselor circulare ale diferiților miniștri, și pentru a traduce în fapt o măsură sau alta un membru al zemstvei trebuie să piardă multă vreme și energie și să dea dovadă de multă inventivitate în munca ingrătă de descurcare a acestui păienjeniş. Faimosul articol 87 din Regulamentul zemstvelor și în special punctul 2 pune întreaga activitate a zemstvelor la discreția guvernatorului. Reviziile consiliilor zemst-

velor făcute de către guvernatori se repetă tot mai des ; prin membrii permanenți ai departamentelor guberniale pentru problemele zemstvelor, guvernul, fără nicio jenă, exercită asupra zemstvelor o suptaveghere fățișă. Prin publicarea legii cu privire la limitarea plafonului de impuneri făcute de zemstve, guvernul își recunoaște fățiș extrema sa neîncredere față de dreptul fundamental al zemstvei — dreptul la autoimpunere. Datorită amestecului departamentului poliției, cei mai buni militanți ai zemstvelor, aleși și salariați, sunt înlăturați forțat din activitatea zemstvelor. Într'un viitor apropiat proiectele ministeriale cu privire la controlul operațiunilor financiare ale zemstvelor de către funcționarii controlului de stat și la reglementarea activității comisiilor consultative ale zemstvelor vor căpăta, probabil, putere de lege.

Demersurile zemstvelor nu numai că nu sunt satisfăcute, dar nici nu sunt examinate în conformitate cu regulile stabilite în acest scop și sunt respinse cu nepăsare, după bunul lor plac, de miniștri. A activa în zemstve în asemenea condiții, și a crede serios în eficacitatea acestei activități este o imposibilitate. Sub ochii noștri are loc procesul sărăcirii mereu crescânde a mediului zemstvelor și în special al organelor executive ale zemstvelor — consiliile. Pleacă din zemstve oameni profund devotați cauzei zemstvelor, dar care și-au pierdut credința în eficacitatea activității acestora în condițiile actuale. Și în locul lor vin zemți de formație nouă, vin oportuniști, care tremură cu lașitate pentru nume, pentru forma instituțiilor zemstvelor și care le degradează definitiv printr'un servilism odios față de administrație. Ca rezultat se obține descompunerea interioară a zemstvei, ceea ce este mult mai rău decât desființarea formală a autoadministrării. Campania fățișă a guvernului împotriva a însăși ideii zemstvei ar putea duce la o frământare socială pe scară largă de care se teme atât de mult birocrația. Dar sub ochii noștri are loc nimicirea mascată a principiului autoadministrării, fapt care, din nefericire, nu întâmpină o ripostă organizată.

Într'o atare stare de lucruri rezultatele materiale comparativ infime ale activității zemstvelor nu sunt recompensate de importanța lor educativă, și munca de aproape patruzeci de ani a instituțiilor zemstvelor în sensul dezvoltării simțului civic, a conștiinței sociale și a inițiativei poate să nu lase nicio urmă în viitorul apropiat. Din acest punct de vedere așteptarea calmă, supusă a zemților oportuniști contribuie doar la moartea lipsită de glorie și inutilă a măreței ideii a instituțiilor zemstvelor. A scoate zemstvele din impasul în care au fost aduse de sistemul tutelării este cu puțință numai luptând cu energie împotriva ideii stupide că examinarea problemelor care depășesc cadrul problemelor mărunte ale vieții locale constituie o primejdie pentru popor. Zemstvele pot lupta împotriva acestei sperietori îngrozitoare, desigur, nu pentru popor și securitatea statului, împotriva acestei idei, a cărei stupiditate o recunosc în mod cinic înșiși susținătorii ei (vezi nota confidențială a lui Witte «Absolutismul și zemstvele»), numai prin examinarea fățișă și curajoasă în adunările zemstvelor a problemelor de importanță generală de stat, strâns legate de nevoile și foloasele populației locale. Și cu cât adunările zemstvelor vor examina mai multilateral, mai deplin și mai energic asemenea probleme, cu atât se

va vădi mai limpede că examinarea în public a calamităților poporului nu constituie o primejdie pentru popor, ci, dimpotrivă, o previne, că starea de asuprire în care se află în prezent presa este utilă numai dușmanilor poporului, că ideile și cuvântul, stăpânite de poliție, nu pot crea cetățeni cinstiți, că legalitatea și libertatea nu se contrazic una pe cealaltă. Lămurirea publică a unor asemenea probleme, care să se facă simultan în câteva adunări guberniale ale zemstvelor, va fi întâmpinată, incontestabil, cu cea mai puternică simpatie din partea tuturor păturilor poporului și va determina o activitate energetică a conștiinței sociale. Dacă însă zemstvele nu reacționează în niciun fel împotriva actualei situații critice din Rusia, atunci, desigur, domnii Sipiaghini și Witte, privându-le de rolul de reprezentant al intereselor muncii, nu se vor jena să le pună definitiv în «concordanță» cu structura generală a instituțiilor imperiului. Având în vedere gândirea profundă și inventivitatea actualilor conducători ai țării, ne este cu desăvârșire greu să ne imaginăm ce forme va lua această «concordanță». Doar domnul ministru al afacerilor interne a dat dovadă de destulă nerușinare și de un dispreț uimitor față de «principala» stare a imperiului, atribuind aleșilor ei — mareșalii nobilimii — rolul mârșav de spioni care să supravegheze pe cititori și să urmărească ce citește poporul.

Din considerentele expuse, socotim că inactivitatea noastră și atitudinea supusă față de toate experimentele la care birocrăția supune zemstvele și întreaga Rusie reprezintă nu numai un fel de sinucidere, ci și o crimă grea față de țara noastră. Viața ne-a dovedit într-o măsură suficientă inconsistența, nebulia tacticii oportunistului — această vânzare a «dreptului primului născut» pentru un «blid de linte» —: birocrăția absolutismului, însușindu-și la început dreptul primului născut, ne-a luat acum și «blidul de linte». Pas cu pas ni se iau aproape toate drepturile cetățenești, și cele patru decenii care au trecut dela începutul «marilor reforme» ne-au adus la acelaș punct dela care am pornit acum 40 de ani, când am pășit la înfăptuirea acestor reforme. Mai avem oare mult de pierdut, și prin ce va putea fi justificată tăcerea noastră mai departe, prin ce poate fi explicată dacă nu printr-o lașitate rușinoasă și printr-o deplină lipsă de conștiință a îndatoririlor noastre cetățenești?

Ca cetățeni ruși, și încă din cei care se află «sus», suntem datori să apărăm drepturile poporului rus, suntem datori să dăm răspunsul cuvenit birocrăției absolutismului care tinde să înăbușe cea mai mică manifestare de libertate și de independență în viața poporului și să transforme întregul popor rus într-un sclav supus. Ca zemți suntem obligați în special să apărăm drepturile instituțiilor zemstvelor, să le apărăm de arbitrariul și jugul birocrăției, să le apărăm dreptul la independență și la larga satisfacere a nevoilor tuturor păturilor poporului.

Să încetăm, așa dar, de a tăcea asemenea unor școlari vino-vați; să dovedim, în sfârșit, că suntem cetățeni maturi și să cerem ceea ce ne aparține de drept, — dreptul nostru de «prim născut» drepturile noastre cetățenești.

Birocrăția absolutismului nu dă niciodată nimic de bunăvoie, ea dă numai ceea ce este silită să dea, deși se străduiește să-și dea aere că renunță la «drepturile» sale numai din mărinimie. Iar dacă

i se întâmplă să dea mai mult decât a fost silită să dea, ea ia imediat înapoi tot ceea ce a cedat în plus, așa cum s'a întâmplat cu «marile» noastre «reforme». Guvernul nu s'a preocupat de muncitori până când în fața lui nu s'a ridicat, sub forma demonstrațiilor masselor muncitorești de multe mii, o «mișcare muncitorească» importantă; atunci el s'a grăbit să treacă la «legiferarea muncitorească», deși destul de fătărnică, dar care totuși era menită să satisfacă măcar unele revendicări ale muncitorilor și să liniștească aceste mase amenințătoare. Timp de zeci de ani guvernul a mutilat tineretul nostru studios, pe surorile, frații și copiii noștri fără a admite nici cea mai mică critică a «sistemului de învățământ» născocit de el și înăbușind cu cruzime «dezordinile» studențești.

Dar iată că aceste «dezordini» s'au transformat într-o grevă de masă, mașina academică s'a oprit, și birocrația s'a pătruns deodată de sentimentul cald de «ocrotire inimoasă» a tineretului studios, și aceleași revendicări la care mai ieri singurul răspuns era șuerul nagaicii Cazacilor astăzi sunt proclamate a fi programul guvernului al «reformei învățământului».

Desigur, și în această metamorfoză există o mare doză de fătărnicie, dar totuși... Totuși nu încapе înăoială că «birocrația» este nevoită să recunoască pe față și să facă o concesie destul de mare opiniei publice. Și noi, ca și întreaga societate rusă, întregul popor rus, putem conta pe recunoașterea și înfăptuirea drepturilor noastre numai atunci când vom cere aceste drepturi cu curaj, deschis, solidar și insistent.

Având în vedere toate aceste considerente, noi am hotărît să ne adresăm prin această scrisoare Dumneavoastră, stimate domn, precum și multor altor membri ai zemstvelor din toate zemstvele guberniale, cu rugămintea de a contribui ca în actuala sesiune a adunărilor guberniale ale zemstvelor să fie ridicate, analizate și adoptate hotărârile respective în legătură cu următoarele chestiuni:

I. Despre revizuirea Regulamentului cu privire la instituțiile zemstvelor și despre schimbarea lui astfel încât:

a) să se acorde drepturi electorale egale tuturor grupurilor populației, fără niciun fel de deosebire de stare socială în condițiile reducerii considerabile a censului electoral de avere; b) să se înlăture din zemstve reprezentanții stărilor sociale ca atare; c) să se elibereze zemstvele de tutela administrației în toate acțiunile ei, să se acorde o deplină independență zemstvelor în toate problemele locale, cu condiția supunerii față de legile țării pe baze egale cu toate celelalte persoane și instituții; d) să se lărgască competența zemstvelor, acordându-li-se deplină independență în preocupările lor în ceea ce privește foloasele și toate nevoile locale, în măsura în care acestea nu încalcă interesele întregului stat; e) să se abroge legea cu privire la limitarea plafonului de impuneri făcute de zemstve; f) să se acorde cele mai largi drepturi zemstvelor în opera de răspândire prin toate mijloacele a învățământului public, ele având dreptul, în afară de problemele de administrare, să supravegheze învățământul și să-i aducă îmbunătățiri; g) să se abroge statutul medical menționat mai sus, statut care amenință drepturile zemstvelor în ceea ce privește asistența medicală; h) să se treacă din nou în mâinile zemstvelor problema aprovizionării, și să li se

acorde deplină independență în organizarea și conducerea acțiunilor de estimare statistică a zemstvelor; i) să se efectueze toate acțiunile zemstvelor exclusiv prin delegați ai zemstvelor, care să nu fie supuși confirmării administrației, și cu atât mai mult să nu fie numiți peste capul adunărilor zemstvelor; j) să se acorde zemstvelor dreptul de a angaja funcționari ai zemstvelor exclusiv la aprecierea zemstvei, fără confirmarea administrației; k) să se acorde zemstvelor dreptul de a dezbate liber toate problemele generale de stat legate de foloasele și nevoile locale, iar cererile înaintate de zemstve să fie obligatoriu examinate de instituțiile guvernamentale superioare într'un termen determinat; l) să se acorde tuturor zemstvelor dreptul de a comunica între ele, precum și de a organiza congrese ale reprezentanților zemstvelor în vederea debaterii problemelor care se referă la toate zemstvele sau la unele dintre ele.

II. Despre revizuirea și schimbarea Regulamentului cu privire la țărani, astfel încât să se facă egalizarea deplină a drepturilor lor cu drepturile celorlalte stări sociale.

III. Despre modificarea sistemului de impunere, astfel încât să se facă egalizarea poverii impozitelor prin impunerea progresivă a veniturilor provenite din avere, fiind scutite de impunere anumite venituri minimale.

Este foarte de dorit deasemenea ca în adunările zemstvelor să fie ridicate și dezbătute următoarele probleme:

IV. Despre reînființarea peste tot a judecătoriilor de pace, precum și despre abrogarea tuturor legilor care limitează competența curții cu juri.

V. Despre acordarea unei mai mari libertăți presei, despre necesitatea desființării cenzurii preliminare, despre modificarea statutului cenzurii în sensul indicării precise și exacte a ceea ce este permis și ceea ce nu este permis să fie publicat, despre desființarea arbitrariului administrativ în practica cenzurii și despre judecarea tuturor delictelor de presă exclusiv în ședințe publice de către instanțele ordinare.

VI. Despre revizuirea legilor și dispozițiilor ministeriale existente, referitoare la măsurile pentru asigurarea securității statului, despre înlăturarea «urmăririi» administrative secrete în acest domeniu și despre dezbaterea publică a tuturor proceselor de acest fel în instituțiile judecătorești generale.

Considerând că Dumneavoastră nu veți refuza să contribuiți în adunarea Dumneavoastră gubernială la ridicarea problemelor generale menționate, avem onoarea de a vă exprima rugămintea noastră de a comunica eventuala dispoziție a adunării zemstvelor, după posibilități, tuturor zemstvelor prin delegații cunoscuți sau despre care aveți cunoștință. Noi sperăm deasemeni că în cea mai mare parte a zemstvelor se vor găsi destui oameni curajoși și energici care vor ști să facă ca aceste revendicări să fie adoptate de adunările zemstvelor. Și dacă noi toți, în mod unanim, deschis și într'o formă categorică, vom formula revendicările noastre juste, birocrăția va fi nevoită să cedeze așa cum cedează întotdeauna când întâmpină o forță unită și conștientă.

Mai mulți vechi zemți"

Scrisoarea este foarte instructivă. Ea arată cum chiar pe oamenii puțin capabili de luptă și absorbiți cel mai mult de munca practică mărunță, viața însăși îi obligă să se ridice *împotriva* guvernului absolutist. Și dacă am compara această scrisoare cu o operă ca, de pildă, prefața d-lui R.N.S.³⁹ la memoriul lui Witte atunci scrisoarea, după părerea mea, produce o impresie mai bună.

Ce-i drept, în scrisoare nu există niciun fel de generalizări politice „largi“, — dar autorii ei nici nu vin cu declarații „programatice“, ci cu un sfat modest cu privire la modul în care trebuie să înceapă *practic* agitația. Ei sunt lipsiți de „avântul gândirii“ până într’atât chiar încât nu vorbesc direct de libertatea politică, dar nu sunt nici fraze despre persoane apropiate tronului care să poată, eventual, să influențeze pe țar. Nu există la ei nici preaslăvirea falsă a „înfăptuirilor“ lui Alexandru II, ci, dimpotrivă, se simte ironia la adresa „marilor reforme“ (în ghilimele). Se găsește la ei în schimb francheta și curajul de a se ridica cu hotărîre împotriva „zemților-oportuniști“, fără să se teamă de a declara război „lașității rușinoase“, fără a căuta să facă pe placul liberalilor deosebit de înapoiați.

Noi nu știm deocamdată ce succes a avut apelul vechilor zemți, dar ni se pare că inițiativa lor în orice caz merită sprijin deplin. Inviorarea în ultimul timp a mișcării zemstvelor reprezintă în general un fenomen extraordinar de interesant. Autorii scrisorii arată ei înșiși cum s’a lărgit mișcarea începută de muncitori, care s’a extins asupra studenților și care cuprinde acum și pe zemți. Toate aceste trei elemente sociale sunt dispuse, așa dar, în ordinea justă, în măsura descreșterii forței lor numerice, a mobilității lor sociale, a radicalismului lor social-politic, a hotărîrii lor revoluționare.

Cu atât mai rău pentru dușmanul nostru. Cu cât elemente mai puțin revoluționare se ridică împotriva lui, — cu atât mai bine pentru noi, dușmani hotărîți ai absolutismului și ai întregii orânduiri economice contemporane.

Să salutăm, așa dar, pe noii protestatari — și prin urmare și noii noștri aliați. Să-i ajutăm.

Vedeți doar : ei sunt săraci ; ei publică numai un mic manifest, tipărit în condiții mai proaste decât manifestele muncitorilor și studenților. Noi suntem bogați. Să-l publicăm în presă. Să facem publică o nouă palmă dată țarilor-

Obmanovi. Această palmă este cu atât mai interesantă cu cât oamenii care o dau sunt mai „serioși“.

Vedeți doar : ei sunt slabi ; ei au atât de puține legături cu poporul, încât scrisoarea lor trebuie să treacă din mână în mână, de parcă ar fi, într'adevăr, copia unei scrisori particulare. Noi suntem puternici, noi putem și trebuie să răspândim această scrisoare „în popor“, și în primul rând în rândurile proletariatului gata de luptă și care a și început lupta pentru libertatea întregului popor.

Vedeți doar : ei sunt timizi, ei abia încep să-și lărgească agitația profesională de zemstvă. Noi suntem mai curajoși decât ei, muncitorii noștri au trecut deja prin „stadiul“ (stadiu care le-a fost impus) agitației numai profesional-economice. Să le arătăm un exemplu de luptă. Dacă muncitorii au luptat pentru o astfel de revendicare ca desființarea „Regulamentului provizoriu“ — pentru a exprima protestul împotriva absolutismului —, un motiv nu mai puțin însemnat poate să fie și batjocorirea de către administrație a — oricum ar fi ea, dar totuși — „*autoadministrării*“ !

Dar aici ne opresc tot felul de adepți fățiși și ascunși, conștienți și inconștienți ai „economismului“. — Cui îi este necesar sprijinul dat de muncitori zemților ? — ne întreabă ei. Oare nu numai zemților ? Oare nu oamenilor care sunt nemulțumiți, poate, numai de faptul că guvernul mângâie mai mult pe industriași decât pe întreprinzătorii agricoli ? Oare nu numai burgheziei, ale cărei deziderate nu merg mai departe de „lupta vie a grupurilor economice ale țării“ ?

Cui ? Dar în primul rând și cel mai mult *însăși clasei muncitoare*. Această „singură clasă cu adevărat revoluționară“ a societății contemporane n'ar fi în realitate revoluționară, dacă nu s'ar folosi *de orice* motiv pentru a da o nouă lovitură celui mai înverșunat dușman al său. Și cuvintele despre agitația politică și lupta politică din declarațiile și programele noastre ar fi vorbe goale dacă nu ne-am folosi de orice prilej favorabil pentru luptă, când cu acest dușman încep să se certe chiar aliații lui de ieri (anii 1860—1870) și în parte și aliații de azi (zemții-oportuniști și moșierii-iobăgiști).

Să urmărim cu atenție viața zemstvelor, creșterea și extinderea (sau scăderea și îngustarea) noului val de proteste. Să ne străduim să facem ca clasa muncitoare să cu-

noască mai bine istoria zemstvelor, concesiile acordate de guvern societății în anii 1860—1870, spusele mincinoase ale țărilor și tactica lor : la început să dea „blidul de linte“ pentru „dreptul primului născut“, iar apoi (sprijinindu-se pe faptul că au păstrat „dreptul primului născut“) să ia chiar și blidul de linte. Muncitorii să învețe să cunoască această străveche tactică polițienească în toate manifestările ei. Această cunoaștere este necesară și luptei noastre pentru „dreptul primului născut“ *al nostru*, pentru libertatea luptei proletariatului împotriva *oricărei* asupriri economice și sociale. Să citim muncitorilor în adunările cercurilor despre zemstve și despre atitudinea lor față de guvern, să publicăm manifeste cu prilejul protestelor zemstvelor, să ne pregătim ca la orice insultă adusă de guvernul țarist mișcării zemstvelor cât de cât cinstitute, proletariatul să poată răspunde prin demonstrații împotriva guvernatorilor-pompaduri, jandarmilor-bașibuzuci și cenzorilor-iezuiți. Partidul proletariatului trebuie să învețe să urmărească și să hărțuiască *orice* slugă a absolutismului pentru *orice* violență și exces manifestate față de orice pătură socială, indiferent de naționalitate sau rasă.

„Iscra“ nr. 18 din 10 Martie 1902

Se tipărește după textul ziarului
„Iscra“

DESPRE GRUPUL „BORBA“

C. N. Întrebați ce reprezintă grupul „Borba“ ? Noi am cunoscut din acest grup câțiva colaboratori dela „Zaria“ (două articole) și dela „Iscra“ (3 corespondențe, 2 articole și 1 notă). Câteva articole trimise de ei nu au fost publicate. Acum ei au publicat o „declarație“, plângându-se de „nedemocratismul“ nostru și pronunțându-se chiar... împotriva Personencultus * ! Ca om cu experiență, vei înțelege numai din acest neasemuit și incomparabil cuvîntel care este fondul problemei. Și când „Borba“ va publica articolul său împotriva articolului „Cu ce să începem ?“, — în declarație ei vorbesc despre neacceptarea acestui articol al lor — atunci și cei mai neexperimentați tovarăși în chestiunile de partid vor înțelege de ce n'am întâmpinat noi pe acești colaboratori cu brațele deschise.

În ceeace privește „democratismul“ vezi „Ce-i de făcut ?“ IV, e) ** : ceeace s'a spus acolo despre „Rabocce Delo“ se referă și la „Borba“.

„Iscra“ nr. 18 din 10 Martie 1902

Se tipărește după textul ziarului
„Iscra“

---

* Cultul persoanei. — *Nota Trad.*

** Vezi *V. I. Lenin*, Opere, vol. 5, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 455. — *Nota Trad.*

SCRISOARE CĂTRE „UNIUNEA DE NORD“⁴⁰

OBSERVAȚII LA PROGRAMUL „UNIUNII DE NORD“

Trebue să relevăm în primul rând lipsa fundamentală a „programului“ din punct de vedere *formal*, și anume: confundarea tezelor principiale fundamentale ale socialismului științific cu sarcinile concrete înguste nu numai ale unui moment, ci și ale unei localități. Această lipsă va ieși la iveală de îndată ce vom examina conținutul tuturor celor 15 paragrafe ale programului. Să facem acest lucru.

§ 1 — scopul mișcării muncitorești în general.

§ 2 — condiția de bază pentru realizarea acestui scop.

§ 3 — sarcina politică imediată a social-democrației ruse.

§ 4 — atitudinea social-democrației ruse față de liberali și alții.

§ 5 — ibid.

§ 6 — noțiunile de „clasă“ și „partid“ (divergența parțială cu „economistii“).

§ 7 — sarcinile practice ale agitației.

§ 8 — importanța propagandei.

§ 9 — despre demonstrații și manifestații.

§ 10 — despre sărbătorirea zilei de 1 Mai.

§ 11 — manifestele și demonstrațiile dela 19 Februarie.

§ 12 — lupta economică și reformele sociale.

§ 13 — necesitatea nu numai a luptei defensive a muncitorilor, ci și a luptei ofensive.

§ 14 — rolul activ, nu numai pasiv, în ceea ce privește grevele.

§ 15 — grevele ca cel mai bun mijloc de luptă.

Putem vedea lesne că paragrafele, atât de diferite prin conținut, ar fi trebuit împărțite în diferite secțiuni (altfel sunt posibile numeroase neînțelegeri în rândurile publicului, care nu va fi în stare să deosebească principiile fundamentale de sarcinile practice ale momentului). Nu este numai lipsit de abilitate, dar chiar direct greșit și echivoc să se pună alături indicația cu privire la scopul final al socialismului și explicația cu economiștii sau definirea importanței grevelor. Ar trebui să separăm distinct declararea principială a convingerilor noastre în general, — apoi indicarea sarcinilor politice ale partidului așa cum le înțelege „Uniunea de Nord”, — și în al treilea rând din aceste teze programatice în sensul propriu al cuvântului să se separe *rezoluțiile* organizației („Uniunii de Nord”) în problemele mișcării practice (§§ 7—11 și 13—15). § 6 ar fi trebuit să aibă un loc aparte, ca unul care stabilește atitudinea „Uniunii de Nord” față de divergențele din sânul s.-d. ruși. Iar § 12 ar fi trebuit să facă parte din declarația principială (căci raportul dintre actuala luptă pentru îmbunătățiri mărunte și reforme și lupta pentru scopul final este o problemă generală, și nu o problemă special-rusă).

După această remarcă generală voi trece la analizarea diferitelor paragrafe.

§ 1 trasează țelurile generale ale social-democrației în general. Indicarea acestor țeluri este făcută foarte succint și fragmentar. E drept că în programul unei organizații locale nu se poate intra în amănunte, așa cum este *necesar* în programul partidului. Recunoscând pe deplin acest lucru și considerând foarte folositoare și importantă hotărîrea „Uniunii de Nord” de a nu trece sub tăcere principiile de bază ale social-democrației chiar și în programul unei organizații locale a acesteia, eu aș considera doar necesar să se adauge în acest caz indicația cu privire la o expunere mai temeinică a principiilor fundamentale. Adică ar trebui să se arate, de pildă, că „Uniunea de Nord” se situează pe pozițiile socialismului științific *internațional* (despre caracterul internațional al mișcării nu se vorbește nicăieri în program) și că împărtășește teoria „marxismului revoluționar”. Pe lângă o astfel de indicație *generală* a principiilor sale ar fi posibil să se introducă o teză de felul § 1, dar luat aparte, el (§1) este insuficient.

Ca organizație care face parte din Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia, „Uniunea de Nord“ ar trebui să se declare solidară cu „Manifestul“ lui, fiind totodată util ca „Uniunea de Nord“ să se declare solidară măcar cu proiectul de program al s.-d. ruși alcătuit în deceniul al nouălea de către grupul „Eliberarea muncii“. O astfel de indicație, deși nu ar fi hotărât dinainte problema modificărilor necesare în acest proiect, ar fi definit mai precis poziția principială a „Uniunii de Nord“. Una din două : *sau* trebuie ei înșiși să alcătuiască expunerea *complectă* a tuturor principiilor fundamentale ale social-democrației (adică să alcătuiască ei înșiși partea principială a programului s.-d.), *sau* trebuie să declare hotărât că „Uniunea de Nord“ *adoptă* principiile stabilite, mai mult sau mai puțin cunoscute. A treia cale, aleasă de program, — indicarea complet fragmentară a scopului final, — nu este bună.

§ 2 începe cu o declarație extrem de vagă, echivocă și periculoasă : „considerând socialismul interesul de clasă al proletariatului“. Aceste cuvinte identifică parcă socialismul cu „interesul de clasă al proletariatului“. Or, această identificare este *absolut greșită*. Tocmai acum când interpretarea *extrem de îngustă* a „intereselor de clasă ale proletariatului“ a luat o neobișnuit de largă răspândire, este de-a dreptul inadmisibil să se accepte formula care dacă de bine, de rău ar putea fi admisă, aceasta numai cu condiția unei înțelegeri *foarte largi* a expresiei „interesul de clasă“. „Interesul de clasă“ obligă pe proletari să se unească, să lupte împotriva capitaliștilor, să se gândească la condițiile eliberării lor. „Interesul de clasă“ îi face receptivi față de socialism. Dar socialismul, fiind ideologia luptei de clasă a proletariatului, se supune condițiilor generale de apariție, de dezvoltare și de consolidare a ideologiei, adică se bazează pe întregul material al cunoștințelor omenești, presupune o înaltă dezvoltare a științei, necesită o muncă științifică etc. etc. În lupta de clasă a proletariatului, care se dezvoltă spontan pe terenul relațiilor capitaliste, socialismul este *introdus* de ideologi. Iar formularea din paragraful al 2-lea tratează în mod absolut greșit raportul real dintre socialism și lupta de clasă. Și nici despre lupta de clasă § 2 nu vorbește. Aceasta este a doua lipsă a lui.

§ 3 caracterizează în mod insuficient absolutismul (nu se arată, de pildă, legătura lui cu rămășițele feudalismului),

în parte prin vorbe goale („nemărginit“) și vag („ignorarea“ *personalității*). Mai departe, cucerirea libertății politice (ar trebui subliniat că „Uniunea de Nord“ trasează această sarcină *întregului partid*) este necesară *nu numai* pentru deplina dezvoltare a luptei de clasă a muncitorilor ; trebuie să se arate într'o formă sau alta că ea este necesară și în interesul întregii dezvoltări sociale.

„Absolutismul reprezintă interesele exclusiv ale claselor dominante“. Aceasta este inexact sau neadevărat. Absolutismul satisface *anumite* interese ale claselor dominante, menținându-se, în parte, și prin imobilitatea masselor țărănimii și a micilor producători în general, în parte, prin balansarea între interesele contradictorii, reprezentând, până la un anumit grad, și o forță politică organizată, de sine stătătoare. Formularea paragrafului al 3-lea este în mod special inadmisibilă, pentru că la noi este foarte puternic răspândită identificarea absurdă a absolutismului rus cu dominarea burgheziei.

„Incompatibil cu principiul democrației“. La ce bun această frază din moment ce despre democrație nu s'a spus încă nimic ? Și oare revendicarea răsturnării absolutismului și a cuceririi libertății politice nu exprimă tocmai „principiul“ democrației ? Această frază nu merge. În locul ei ar trebui să se indice mai precis consecvența noastră și *hotărîrea* noastră (în comparație cu democrația burgheză) în problema înțelegerii „principiului democrației“, — de pildă, să se descrie într'un fel sau altul noțiunea și *conținutul* „constituției democratice“ sau să se spună despre revendicarea noastră „principială“ — *republica democratică*.

§ 4 este deosebit de nesatisfăcător. În loc să se vorbească despre „deplina“ folosire a „largii“ libertăți (acestea sunt, în fond, fraze vagi, care pot fi pe deplin înlocuite și trebuie să fie înlocuite cu indicația precisă asupra republicii democratice și constituției democratice, căci „deplinăta-tea“ constă tocmai în democratismul consecvent), — era *obligator* să se vorbească despre faptul că *nu numai* clasa muncitoare este interesată în libertatea politică. A trece sub tăcere acest lucru înseamnă a deschide larg ușile celor mai nefaste forme de „economism“ și a uita sarcinile noastre *general-democratice*.

Este cu totul inexact că înfăptuirea (?? obținerea, cucerirea) libertății politice este „la fel“ de necesară proleta-

riatului ca și ridicarea salariului și reducerea zilei de lucru. Tocmai că *nu este la fel* : această necesitate este *de altă natură*, de natură *mult mai complexă* decât necesitatea ridicării salariului etc. Deosebirea dintre „necesitatea” de o natură și necesitatea de altă natură reiese limpede, de pildă, și din faptul că absolutismul este gata să ofere (*și uneori într-adevăr oferă*) anumitor pătri sau grupuri ale clasei muncitoare o îmbunătățire a situației, *numai ca aceste pătri să se împace cu absolutismul*. Fraza analizată este absolut inadmisibilă, prin faptul că ea este expresia crasei vulgarizări pe care o reprezintă materialismul „economic”, precum și a coboririi concepției social-democrației până la concepția trade-unionistă.

Mai departe. „Din această cauză”... urmează să fie înălăturată *din cauza* celor expuse mai sus... „în lupta care urmează să se desfășoare”... (adică în lupta împotriva țarismului, evident ?)... „s.-d. au formulat un program de clasă bine determinat și revendicări...” Caracterul de *clasă* al programului nostru *politic* și al revendicărilor *politice* se exprimă tocmai în caracterul deplin și consecvent al democratismului. Dacă vorbim însă nu numai de revendicările politice, ci despre întregul nostru program în general, caracterul lui de clasă trebuie să rezulte dela sine din conținutul programului nostru. Nu trebuie să vorbim despre un program de clasă „bine determinat”, ci trebuie noi înșine să *determinăm* direct și precis, să expunem, să exprimăm și să formulăm acest program de clasă.

„...Fără a subordona programului liberal...” Aceasta este chiar ridicol. Noi ne manifestăm ca un partid democratic progresist și deodată facem rezerve cum că „nu subordonăm” !! Parcă am fi niște copii care au ieșit recent din „subordonare” !

„Nesubordonarea” noastră față de liberali trebuie să se exprime nu prin fraze despre nesubordonare, ci prin întregul caracter al programului nostru (*și, bine înțeles, al activității noastre*). Tocmai înțelegerea sarcinilor politice care identifică (sau măcar echivalează) necesitatea libertății cu necesitatea ridicării salariului *exprimă subordonarea față de liberali a social-democrației*.

Sfârșitul paragrafului 4 deasemenea nu merge ; toate cele care preced conțin și critica referitoare la acest paragraf.

§ 5 reduce atitudinea noastră generală față de întreaga democrație în general doar la colaborarea cu alte partide în chestiunile practice. Aceasta este prea îngust. Dacă ar exista asemenea partide, ar trebui (nu în program, ci într’o rezoluție specială a congresului) să fie numite exact, și să fie definită exact atitudinea față de socialiștii-revoluționari, față de „Svoboda” etc. Dacă însă nu este vorba de anumite partide, ci în general despre atitudinea față de alte curente revoluționare (*și opoziționiste*), atunci acest lucru trebuia formulat mai larg, repetând într’o formă sau alta teza „Manifestului Comunist” cu privire la sprijinirea de către noi a oricărei mișcări revoluționare împotriva orânduirii existente ⁴¹.

§ 6 nu-și are locul în program. El ar trebui formulat într’o rezoluție separată în care să se spună *fățiș* că este vorba despre divergențele (sau de două curente) în rândurile social-democrației ruse. Aceasta este mai mult decât „numeroase neînțelegeri”. Formularea divergențelor este prea îngustă, căci divergențele *nu se reduc nici pe departe* la confundarea clasei cu partidul. În ceea ce privește această teză trebuia să existe o atitudine mai hotărâtă, mai precisă împotriva „criticii marxismului”, împotriva „economismului”, împotriva îngustării sarcinilor noastre politice.

În ceea ce privește partea a doua a paragrafului 6, dat fiindcă ea este *explicată* de celelalte paragrafe (7, 14 și altele), critica acestor paragrafe se referă și la această parte.

§ 7, ca și toate cele următoare (în afară de § 12), trebuie să facă parte dintr’o rezoluție separată, și nu să facă parte direct din *program*.

§ 7 formulează îngust „sarcina” activității sale. Noi trebuie nu numai să „dezvoltăm conștiința de sine a proletariatului”, ci și să-l *organizăm* într’un partid politic, — iar apoi să *conducem* lupta lui (și economică, și politică).

Indicația că proletariatul este pus în „anumite condiții concrete” este de prisos. Sau să se omită această indicație, sau să *se definească* aceste condiții (dar acest lucru trebuie făcut în alte pasaje din program).

Nu este adevărat că agitația este „unicul” mijloc de înfăptuire a sarcinilor noastre. Nu este nici pe departe unicul.

Nu este suficient să se definească agitația ca „influențare a păturilor largi de muncitori”. Trebuie să se vorbească

despre caracterul acestei influențări. Trebuie să se vorbească despre agitația *politică* mai direct, mai hotărât, mai precis și mai amănunțit: altfel programul — trecând sub tăcere agitația pur politică și vorbind în două paragrafe întregi (14 și 15) despre agitația economică — alunecă (fără voie) pe panta „economismului”. Trebuia să se sublinieze în special necesitatea agitației cu privire la *toate* manifestările asupririi politice și economice, naționale și cele din viața de fiecare zi, indiferent *de clasa sau de pătura populației care suferă această asuprire*, — necesitatea (pentru s.-d.) de a fi în fruntea tuturor în orice ciocnire cu guvernul etc. — și apoi să se indice mijloacele de agitație (verbală, ziare, manifeste, manifestații etc. etc.).

§ 8. Inceputul este o repetare inutilă.

„Admite propaganda *numai* în măsura în care” etc. Aceasta nu este adevărat. Propaganda nu are numai această însemnătate, nu numai „pregătirea agitatorilor”, ci și răspândirea conștiinței în general. Programul îndoiaie prea mult arcul în cealaltă parte. Dacă era nevoie să se pronunțe împotriva propagandei pe care unii o rup prea mult de sarcinile agitației, era mai bine să se spună: „în ceea ce privește propaganda trebuie *mai ales* să nu pierdem din vedere sarcina pregătirii agitatorilor” sau ceva în genul acesta. Dar nu se poate reduce *întreaga* propagandă la pregătirea unor „agitatori experimentați și pricepuți”, nu se poate „nega” pur și simplu „numai pregătirea unui număr restrâns de muncitori conștienți”. Noi considerăm că aceasta este insuficient, dar nu „negăm” acest lucru. Deaceia partea a doua a paragrafului 8 (dela cuvintele: „având o atitudine negativă”) trebuie complet înlăturată.

§ 9. Sunt complet de acord în ceea ce privește fondul. Poate ar trebui să se adauge: „cu prilejul *celor mai* diferite fapte ale vieții sociale și măsuri ale guvernului...”.

În loc de „cel mai bun mijloc”, ar fi mai exact: „*unul* dintre cele mai bune mijloace”.

Numai sfârșitul paragrafului este nesatisfăcător. Demonstrațiile și manifestațiile unesc și trebuie să unească *nu numai* pe muncitori (și nici *nu* este suficientă „unirea” prin manifestații, din moment ce vrem să unim și din punct de vedere organizatoric, direct și pentru totdeauna, și nu în vederea unui singur eveniment) „...Dezvoltând în ei *prin aceasta...*” Aceasta este sau inexact: *numai* prin manifes-

tații nu dezvoltă conștiința, sau de prisos (s'a spus deja că este unul dintre cele mai bune mijloace).

N'ar fi rău să se mai adauge ceva despre necesitatea *organizării* manifestațiilor, pregătirii lor, despre felul cum trebuie să decurgă ele etc.

În general, faptul că în program nu există nicio indicație cu privire la necesitatea de a se acorda o deosebită atenție *organizației revoluționare* — organizație de luptă pe întreaga Rusie — constituie o *mare lacună*. Din moment ce se vorbește despre agitație, propagandă, greve etc., este de-a-dreptul de neiertat să se treacă sub tăcere *organizația revoluționară*.

§ 10. Ar fi trebuit să se adauge că la noi 1 Mai trebuie să devină și o demonstrație *împotriva absolutismului*, pentru revendicarea libertății politice. Nu este suficient să se arate importanța internațională a sărbătorii. Ea trebuie să fie îmbinată cu lupta pentru revendicările politice *naționale* cele mai actuale.

§ 11. Ideea este foarte bună. Dar este exprimată prea îngust. Să se spună în vreun fel „printre altele”, căci și pentru aniversarea Comunei și pentru altele trebuie să se organizeze demonstrații. Sau să se spună „în special”, altfel reiese că în legătură cu alte ocazii nu este necesar.

Mai departe. La 19 Februarie nu se poate să ne adresăm (în manifeste) *numai* muncitorilor. Fără să mai vorbim despre faptul că în general prin demonstrațiile și manifestele cu privire la ele ne adresăm întotdeauna întregului popor și chiar întregii lumi, — iar la 19 Februarie trebuie să ne adresăm neapărat și *țărănimii*. Iar a te adresa țărănimii înseamnă a elabora o politică social-democrată în problema agrară. Programul nu atinge această chestiune, și noi ne dăm pe deplin seama că organizația locală se prea poate să nu aibă timp sau forțe să se ocupe de această chestiune. Dar ar trebui neapărat să se vorbească măcar despre aceasta într-o formă sau alta, în legătură cu o încercare sau alta de a formula această problemă în literatura social-democrată rusă și în practica mișcării noastre*.

Sfârșitul § 11 nu merge („numai forța *clasei*” — a cărei clase? numai a clasei muncitoare?). Ar trebui scos.

§ 12. „Prin orice mijloace”, noi nu putem contribui și

---

* De pildă, încercările demonstrațiilor muncitorești în legătură cu bi-cuirea țăranilor etc.

nu vom contribui la îmbunătățirea situației muncitorilor în condițiile existente. De pildă, noi nu putem contribui în mod zubatovist, și chiar dacă ne-am afla în faza pervertirii zubatoviste, nu vom contribui. Noi luptăm numai pentru o atare îmbunătățire a situației muncitorilor care *să ridice* capacitatea lor de a desfășura lupta de clasă, adică în cazul în care îmbunătățirea condițiilor *nu se împletește* cu coruperea conștiinței politice, cu tutela poliției, cu legarea de domiciliu, cu înrobirea de către „binefăcător“, cu înjosirea demnității umane etc. etc. Tocmai în Rusia, unde absolutismul este atât de înclinat (și *devine* tot mai înclinat) să *se răscumpere* de revoluție prin diferite pomeni și pseudo-reforme, noi suntem obligați să ne delimităm de orice „reformiști“. Și noi luptăm pentru reforme, dar nu „prin orice mijloace“, ci luptăm pentru reforme *numai* în mod social-democrat, numai în mod revoluționar.

§ 13 este omis prin hotărîrea congresului. El și trebuia să fie omis.

§ 14 formulează prea îngust conținutul și sarcinile agitației economice. Ea nu se rezumă la greve. De „condiții mai bune“, noi avem nevoie nu numai pentru dezvoltarea culturală, ci tocmai pentru dezvoltarea revoluționară a proletariatului. „Rolul activ“ al s.-d. în greve nu se rezumă la trezirea la lupta *pentru îmbunătățirea situației economice*. Grevele (ca și agitația economică în general) trebuie să fie folosite *întotdeauna* și pentru trezirea la lupta *revoluționară* pentru libertate și pentru socialism. Grevele trebuie să fie folosite și pentru agitația *politică*.

§ 15 este deasemenea foarte nesatisfăcător. Grevele nu constituie „cel mai bun“ mijloc de luptă, ci numai *unul* dintre mijloace, și nici măcar *întotdeauna* neapărat dintre cele mai bune. Trebuie să recunoaștem importanța grevelor și să le folosim *întotdeauna*, să le conducem ; dar este cu atât mai periculos să le supraestimăm cu cât „economismul“ a făcut mai mult acest lucru.

Ceeace se spune mai departe despre greve este de prisos : s'a spus deja în § 14. Ar fi suficientă o indicație cu privire la conducerea luptei economice în general. Uneori această conducere poate să se exprime și prin abținerea dela grevă. Programul este exprimat prea absolut și tocmai de aceea prea îngust. Trebuia să se vorbească în general despre sarcina de a conduce lupta economică a proletariatului,

de a o face mai organizată și mai conștientă, de a crea sindicate muncitorești și de a tinde spre transformarea lor în uniuni pe întreaga Rusie, de a folosi orice grevă, orice manifestare a asupririi economice etc. pentru cea mai largă agitație și propagandă socialistă și revoluționară.

Sfârșitul paragrafului 15 *îngustează* sarcinile acestei agitații, punând parcă folosirea agitației politice în funcție de intervenția poliției etc. În realitate însă trebuie să ne străduim să folosim agitația politică (și cu conducători cât de cât pricepuți, aceasta este absolut posibil) și *înainte* de intervenția „arhanghelilor“, și *independent* de intervenția lor. Să se spună mai general: „să se folosească orice prilej pentru agitația politică“ etc.

Sfârșitul paragrafului 15 este deasemenea greșit. Noi trebuie să vorbim cu atât mai puțin despre „grevele generale“ cu cât la noi în Rusia există mai puține posibilități de a le *pregăti*. Și în general nu are sens să se vorbească în mod *special* în program despre grevele „generale“ (amintiți-vă stupida „grevă generală“ din broșura „Cine va săvârși revoluția politică?“⁴². Doar sunt posibile și asemenea neînțelegeri). A declara grevele „*cel mai bun* mijloc de dezvoltare a *conștiinței*“ este deasemenea greșit.

În general ar fi foarte de dorit o prelucrare serioasă a programului. În esență ar fi de dorit ca „Uniunea de Nord“ să ia parte activă atât la acțiunea unirii *partinice* a social-democrației *revoluționare*, cât și la acțiunea de elaborare a programului partidului. Din partea sa, redacția ziarelor „Zaria“ și „Iscra“ speră să comunice curând „Uniunii de Nord“ proiectul său (în mare parte deja gata) și speră că „Uniunea de Nord“ va participa la îndreptarea, la răspândirea lui și la pregătirea pentru a fi adoptat de întregul partid

Scris în Aprilie 1902

Se tipărește după manuscris

Publicat pentru prima oară în 1923

DECE SOCIAL-DEMOCRAȚIA TREBUE SĂ DECLARE UN HOTĂRÎT ȘI NECRUȚĂTOR RĂZBOI SOCALIȘTILOR-REVOLUȚIONARI?

1) Pentru că curentul gândirii noastre sociale cunoscut sub numele de „socialist-revoluționar“, în realitate, se îndepărtează și s'a îndepărtat de singura teorie internațională a socialismului revoluționar care există în momentul de față, adică de marxism. În cadrul mării scindări a social-democrației internaționale în cea oportunistă (sau „bernsteinistă“) și revoluționară, acest curent s'a situat pe o poziție absolut neprecisă și inadmisibil de inconsecventă în două luni, decretând că marxismul a fost „zdruncinat“ („Vestnic Russcoi Revoluții“ * nr. 2, pag. 62) pe baza exclusiv a criticii burghezo-oportuniste, promițând din partea sa „să revizuiască“ din nou și în felul său marxismul, fără însă să facă absolut nimic pentru a duce la îndeplinire această teribilă promisiune.

2) Pentru că curentul socialist-revoluționar depune neputincios armele în fața acelei orientări dominante în gândirea social-politică rusă, care trebuie denumită liberalo-narodnicistă. Repetând greșala organizației „Narodnaia volia“⁴³ și a întregului socialism vechi rus, în genere, socialiștii-revoluționari nu văd cât de ramolită este această orientare, nu văd contradicția internă a acesteia și-și limitează creația de sine stătătoare în domeniul gândirii revoluționare ruse la o simplă adăugire a frazei revoluționare la vechiul testament al înțelepciunii liberalo-narodniciste. Marxismul rus a subminat cel dintâi bazele teoretice ale orientării liberalo-narodniciste, a dezvăluit conținutul de clasă burghez și mic-burghez al acesteia, a pornit un război împo-

---

* — „Vestitorul Revoluției Ruse“. — *Nota Trad.*

triva ei și-l duce fără a se sinchisi de faptul că o sumedenie de marxiști critici (=oportuniști) au trecut în tabăra adversarilor. Socialiștii-revoluționari însă se situau și se situează în întreg acest război pe o poziție (*în cel mai bun caz*) de neutralitate ostilă, situându-se iarăși în două lunturi, între marxismul rus (dela care au împrumutat doar jalnice fărâme) și orientarea liberalo-narodnicistă pseudo-socialistă.

3) Pentru că socialiștii-revoluționari, din cauza sus menționatei lor lipse complete de principialitate în problemele socialismului internațional și rus, nu înțeleg sau nu admit principiul *luptei de clasă*, singurul cu adevărat revoluționar. Ei nu înțeleg că cu adevărat revoluționar și cu adevărat socialist nu poate fi în Rusia de astăzi decât un partid care *contopește* socialismul cu *mișcarea muncitorească rusă*, mișcare pe care capitalismul rus în dezvoltare o generează tot mai intens și pe o scară tot mai largă. Atitudinea socialiștilor-revoluționari față de mișcarea muncitorească rusă a fost întotdeauna cea de spectatori-diletanți, și când, de pildă, această mișcare s'a molipsit (datorită creșterii extraordinar de rapide) de „economism“, socialiștii-revoluționari, pe de o parte, jubilau, văzând greșelile oamenilor care munceau la noua și greaua operă de deșteptare a masselor muncitoare, iar pe de altă parte puneau bețe în roate marxismului revoluționar, care a pornit și a desăvârșit în mod victorios lupta împotriva acestui economism. O atitudine inconsecventă față de mișcarea muncitorească duce inevitabil la îndepărtarea în fapt de ea, și din cauza acestei îndepărtări partidul socialiștilor-revoluționari este lipsit de orice bază socială. El nu se sprijină pe nicio clasă socială, deoarece nu pot fi numite clase grupurile de intelectuali nestabili care numesc „vederi largi“ lipsa lor de precizie și de principialitate.

4) Pentru că, desconsiderând ideologia socialistă și vrând să se sprijine în acelaș timp și deopotrivă și pe intelectuali, și pe proletariat, și pe țărănime, partidul socialiștilor-revoluționari duce prin aceasta inevitabil (independent de voința lui) proletariatul rus la înrobire politică și ideologică față de democrația burgheză rusă. Desconsiderarea teoriei, atitudinea de eschivare și de jonglerie față de ideologia socialistă fac inevitabil jocul ideologiei burgheze. Intelectualii ruși și țărănimea rusă, ca păături sociale *consi-*

derate în raport cu proletariatul, pot fi un sprijin numai pentru mișcarea *burghezo-democratică*. Acesta nu este numai un considerent care rezultă în mod necesar din întreaga noastră învățătură (potrivit căreia, de pildă, micul producător nu este revoluționar decât în măsura în care o rupe complet cu societatea economiei de mărfuri și a capitalismului și-și însușește punctul de vedere al proletariatului) — nu, acesta mai este în plus și un fapt vădit, care începe să se simtă chiar de pe acum. Iar în momentul revoluției politice și a doua zi după această revoluție, acest fapt inevitabil se va face și mai mult simțit. Social-revoluționarismul este una dintre manifestările inconsecvenței ideologice mic-burgheze și ale vulgarizării mic-burgheze a socialismului, împotriva cărora social-democrația trebuie să ducă întotdeauna și va duce un război hotărât.

5) Pentrucă chiar revendicările de ordin practic-programatic pe care socialiștii-revoluționari au reușit — nu spun : să le formuleze, ci cel puțin : să le schițeze au arătat deja cum nu se poate mai limpede cât de mult dăunează în practică lipsa de principii a acestei orientări. Așa, de pildă, programul minimal agrar, schițat în numărul 8 al revistei „*Revolütionnaia Rossia*“ (poate că ar fi mai just să se spună : risipit printre postulatele răsuflăte ale *narodnicismului* nostru ?), în primul rând, induce în eroare atât țărănimea, promițându-i „*minimul*“ — socializarea pământului, cât și clasa muncitoare, sădind în ea idei absolut greșite despre adevăratul caracter al mișcării țărănești. Asemenea promisiuni ușuratică nu fac decât să compromită partidul revoluționar în general și în special învățătura socialismului științific despre socializarea tuturor mijloacelor de producție ca scop final al nostru. În al doilea rând, incluzând în programul lor minimal sprijinirea și dezvoltarea cooperăției, socialiștii-revoluționari părăsesc prin aceasta cu desăvârșire terenul luptei revoluționare și coboară așa zisul lor socialism la nivelul unui reformism mic-burghez de cea mai ordinară speță. În al treilea rând, ridicându-se împotriva revendicării social-democrației de a desființa toate lanțurile medievale, care încătușează obștea noastră, leagă pe țaran de lotul său, îl lipsesc de libertatea de deplasare și-i determină o situație umilitoare ca stare socială, socialiștii-revoluționari au arătat prin aceasta

că n'au fost în stare nici măcar să se ferească de teoriile *reacționare* ale narodnicismului rus.

6) Pentrucă, incluzând în programul lor teroarea și propovăduind-o în forma ei actuală ca mijloc de luptă politică, socialiștii-revoluționari aduc prin aceasta daune foarte mari mișcării, distrugând legătura indisolubilă a activității socialiste cu masa clasei revoluționare. Niciun fel de asigurări și jurăminte nu pot desminți faptul neîndoielnic că teroarea de astăzi, așa cum o folosesc și o propovăduiesc socialiștii-revoluționari, *n'are nicio legătură* cu activitatea în rândurile masselor, pentru mase și împreună cu masele, că organizarea de către partid a actelor teroriste sustrage forțele noastre organizatorice, extrem de puțin numeroase, dela sarcina lor grea și încă departe de a fi îndeplinită a organizării unui partid *muncitoresc* revoluționar, că în *realitate* teroarea socialiștilor-revoluționari nu este altceva decât *o luptă de unu contra unu*, pe de-a'ntregul condamnată de experiența istoriei. Până și socialiștii de peste hotare încep să se simtă șocați de propaganda țipătoare pe care o fac acum socialiștii noștri revoluționari în favoarea teroarei. Iar în rândurile masselor muncitoare ruse această propagandă nu face decât să semene de-a-dreptul iluzii dăunătoare cum că teroarea, chipurile, „obligă pe oameni să cugete politicește, fie chiar și împotriva voinței lor” („Revoluționaia Rossia” nr. 7, pag. 4), că ea, chipurile, este în stare, „mai sigur decât luni de propagandă verbală, să schimbe concepțiile... a mii de oameni despre revoluționari și despre rostul (!!) activității lor”, că ea este, chipurile, în stare „să insufle noi forțe celor care șovăie, celor descurajați, înfrânți de rezultatul trist a numeroase demonstrații” (ibid.) etc. Aceste iluzii dăunătoare pot să ducă numai la o grabnică dezamăgire și la slăbirea muncii de pregătire a asaltului masselor împotriva absolutismului.

Scris în Iunie—Iulie 1902

*Publicat pentru prima oară în 1923
în revista „Proector” nr. 14*

Se tipărește după manuscris

DOUĂ SCRISORI CĂTRE I. I. RADCENCO

I

Dragă prietene ! Mai întâi de toate, te felicit din toată inima (și pe prietenii d-tale) pentru imensul succes : trecerea la reorganizarea comitetului local. Lucrul acesta poate deveni un punct crucial în *întreaga* noastră mișcare, și deaceia a duce această reorganizare *până la capăt* este o sarcină dintre cele mai importante și mai imperioase. Păzește-te cât mai mult, pentru ca să reușești s'o îndeplinești.

Să trec la subiect. D-ta ne rogi să te ajutăm cu „o schiță concretă de plan al muncii locale în legătură cu munca generală din Rusia“. Pentru a-ți îndeplini rugămintea imediat, îți scriu deocamdată eu singur (spre a nu tergiversa lucrurile până când luăm legătura cu ceilalți membri ai redacției, împrăștiați acum în diverse locuri ; poate că mai târziu îți vor mai scrie și ei câte ceva). Nu sunt tocmai sigur dacă înțeleg just cerința d-tale. Sursele mele în momentul de față sunt : scrisoarea d-tale din 2/VI și scrisoarea lui 2a 3b⁴⁴ cu privire la cele două întâlniri (ale d-tale, 2a 3b și Crasicov) cu Vania (Uniunea din Petersburg). Judecând după aceste surse (mai ales după cea de a doua), Vania „a devenit acum tovarășul nostru de idei, care recunoaște lipsurile vechii sale poziții“. Pornind dela aceasta, voi scrie în viitor adresându-mă și d-tale, și lui Vania, lăsând pe deplin la aprecierea d-tale dacă scrisoarea mea trebuie transmisă acum lui Vania (*și Maniei* = organizației muncitorești) sau mai târziu, dacă trebuie transmisă în întregime sau cu unele îndreptări, pe care deasemenea te las să le faci în caz de nevoie (înștiințându-ne despre toate aceste îndreptări — pe cât e posibil, bine înțeles).

La drept vorbind, eu nu pot, desigur, să-ți dau acum „o schiță concretă de plan al muncii locale în legătură cu munca generală din Rusia”: e cu neputință să îndeplinesc această sarcină fără o serie de consfătuiri *amănunțite* atât cu Vania, cât și cu Mania. Tot ceea ce pot face, este de a schița măsurile practice pe care trebuie să le ia imediat și înainte de toate Vania, de vreme ce a devenit un nou Vania sau vrea să devină de facto atare. Cred că măsurile pe care le-ați preconizat d-v. cu toții la cea de a doua întâlnire cu Vania (și descrise în scrisoarea lui 2a 3b) sunt cu totul juste. Sunt cu totul de acord că „primul lucru e să te declari fățiș partizan al unor anumite concepții”. Acesta este tocmai primul lucru și aceasta se poate face numai printr’o declarație *deschisă*⁴⁵. Știi bine că majoritatea sau mulți dintre tovarășii lui Vania (adică comitetele și membrii lor) au idei preconceptuate împotriva unor asemenea declarații deschise sau, cel puțin, nu sunt deprinși cu ele. Această trăsătură este cu totul de înțeles din punctul de vedere al stadiului deja parcurs al mișcării și al greșelilor deja înlăturate. Dar tocmai pentru că Vania ocupă o poziție atât de importantă, tocmai pentru că altădată el își declara fățiș vechile concepții, care erau net contrarii celor „iscrise”, — tocmai de aceea aș sfătui cu deosebită hotărâre pe tovarăși (= pe Vania) să învingă în ei această idee preconceptuată și această lipsă de deprindere. Munca noastră locală a suferit până acum cel mai mult de pe urma caracterului ei îngust și izolat, de pe urma lipsei de dorință a militanților locali de a se apuca *în mod activ* și hotărât de elaborarea problemelor generale ale partidului. Așa dar, trecând în rândurile partizanilor social-democrației revoluționare, Vania s’o rupă dintr’odată cu această tradiție și să declare *în auzul tuturor* care anume sunt *concepțiile teoretice* și *ideile organizatorice* de bază ale sale și că el însuși se apucă acum de realizarea acestor idei, recomandând acest lucru și tuturor celorlalte comitete. Această declarație va avea o mare importanță atât pentru Vania, cât și pentru întreaga Rusie, ea va fi chiar prin sine însăși un *lucru* mare. Nu trebuie să vă fie teamă că veți jigni pe vechii prieteni ai lui Vania, care împărtășesc alte concepții: orice umbră de jignire va dispărea aici tocmai prin faptul că Vania *singur* va recunoaște deschis și sincer că împrejurările și experiența l-au convins de caracterul greșit al ve-

chilor concepții teoretice, principii tactice și planuri organizatorice legate într'un fel sau altul de economism. Aceasta nu va însemna câtuși de puțin un atac împotriva acestor concepții vechi, ci o simplă recunoaștere a *propriei* evoluții. Sinceritatea acestei recunoașteri va exercita asupra unificării *efective* a tuturor social-democrațiilor ruși și asupra încetării complete a „polemicii“ dintre ei o influență de zece ori mai mare decât o sută de proteste împotriva „polemicii“.

Așa dar, înainte de orice și mai mult decât orice : o declarație deschisă în presă (în gazeta locală sau în „Iskra“, cel mai bine ar fi în ambele). Acest pas nu trebuie nicidecum amânat nicio singură săptămână, deoarece *fără el* toate celelalte măsuri *pot ușor* să rămână fără rezultat (cădere etc.), pe când, odată făcut *acest pas*, dintr'odată calea cea nouă se consolidează.

Ce ar trebui să cuprindă această declarație ? Dacă Vania mi-ar cere un sfat tovarășesc în această privință (*dar nu mai înainte, desigur, de a mă fi întrebat el*), eu i-aș răspunde : 1) recunoașterea renunțării sale la vechile concepții (teoretice, tactice, organizatorice), însoțită de o caracterizare cât mai generală (în măsura posibilităților, în 2—3 cuvinte) a acestor concepții. 2) Recunoașterea trecerii în rândurile partizanilor „Iscrei“ și a concepțiilor teoretice, tactice și organizatorice ale acesteia, recunoașterea ei drept organ *conducător* (N. B. : conducător nu înseamnă deloc ca toți să fie neapărat în totul de acord cu el. Aceasta înseamnă tocmai numai solidarizarea cu principiile *conducătoare* ale unui anumit organ. Această recunoaștere este *pe deplin compatibilă* cu indicarea unor divergențe particulare, dacă acestea există, și cu indicația cum că eu doresc cutare schimbări și că eu, actualul partizan al „Iscrei“, *voi milita* pentru ele, *voi lupta* prin ea, prin „Iskra“, pentru aceste schimbări). 3) Punerea pe primul plan a unificării, mai bine zis a *restabilirii* efective a partidului muncitoresc social-democrat unic din întreaga Rusie, *cu ajutorul* muncii comune, care trebuie să înceapă cu gruparea în jurul „Iscrei“, pentru transformarea acesteia într'un instrument de agitație care să cuprindă într'adevăr întregul popor și care (munca) trebuie să ducă la crearea unei organizații de luptă pe întreaga Rusie, capabilă să pornească asaltul hotărât împotriva absolutismului. 4) Recunoașterea (pe care Vania a și

făcut-o, dar încă n'a dat-o publicității) necesității de a reorganiza constituția și modul de funcționare a lui Vania cu Mania (relațiile lor etc.), proclamarea (ca să zicem așa) a revizuirii constituției. 5) Recunoașterea necesității de a se apropia mai strâns și de a se contopi cu organizația din Rusia a „Iscrei“ pentru realizarea sarcinilor care de azi înainte sunt comune atât lui Vania, cât și acestei organizații. 6) Desemnarea unuia sau mai multor membri (poate, din partea lui Vania și din partea Maniei etc.) ai comitetului din Petersburg care să aibă ca sarcină să pornească imediat la înfăptuirea practică a celor de mai sus, adică la *contopirea* cu „Iskra“ și la *unificarea* partidului*.

Bine înțeles, din aceste 6 secțiuni, cea de a 6-a indiscutabil nu poate fi publicată, ca și, poate, încă alte puncte. În declarație ar putea să se pună puncte de suspensie și să se spună că din motive de conspirație cutare puncte (sau „care urmează“) nu pot fi publicate. Repet însă : dacă Vania a devenit cu adevărat partizanul nostru, el nu trebuie să amâne această declarație *nici o singură săptămână*.

Tocmai la această consfătuire a delegaților Comitetului din Petersburg cu Sonia (organizația din Rusia a „Iscrei“) și cu redacția „Iscrei“ (din străinătate) se va elabora un adevărat plan concret nu numai de restructurare a muncii din Petersburg, ci și de unificare directă a partidului, de constituire a unui Comitet de Organizare pentru pregătirea celui de al 2-lea congres al partidului și altele etc. etc.

Mai departe. La cea de a doua consfătuire a voastră s'a preconizat că „înainte de îndeplinirea menționatului proiect (trimiterea în Iulie a delegaților în străinătate) să se studieze în prealabil situația în diverse localități ale întinsei noastre patrii, pentru a avea o bază de discuții la congres“. Uite că această hotărîre eu (vă spun sincer) o consider o greșală și v'aș sfătui să renunțați la ea. Aceasta înseamnă a trăgăna lucrurile și a fugi după doi iepuri deodată. Să prindem mai întâi pe primul : să ne înțelegem (noi cu Vania) singuri. *Aceasta va echivala deja* cu o deplină solidaritate între Vania și Sonia. Existând această solidaritate, sarcina practică *ce urmează* (cutreerarea Rusiei) va fi îndeplinită de Vania $\mp$ Sonia (+ sau = ?) foarte

---

* Acest lucru (§ 6) deasemenca a fost deja hotărît *de facto* la cea de a doua consfătuire a voastră : trimiterea în străinătate, pentru a ajunge la o înțelegere definitivă.

lesne. Nu este însă rezonabil să ne împrăștiem acum : mai întâi (1) *să convingem* definitiv pe Vania și pe Mania, după aceea (2) *să declarăm* în auzul tuturor care este Stand-punktul * nostru, apoi (3) ne vom înțelege imediat cu „Iscra“ (în străinătate, unde „Iscra“ dispune de o întreagă arhivă de date referitoare la problema situației din diverse localități ale întinsei noastre patrii : nu desconsiderați această arhivă, tovarăși !) și (4) cu Sonia, și abia atunci (5) cutreerarea Rusiei cu scopul practic direct al unificării *efective* a muncii (și al convocării unui congres general al partidului).

Aceasta este, dacă vrei, și „schița concretă a planului“ de sarcini practice imediate. Dacă § 2 va prezenta greutate, — se poate pune pe primul loc § 3 (aceasta va fi, desigur, o oarecare tergiversare, dar în anumite condiții o tergiversare inevitabilă). Trebuie însă insistat cu orice preț și asupra punctului 2, și asupra punctului 3. Totodată este extrem de important ca membrii lui Vania care vin aici să fie învestiți cu împuterniciri cât mai largi, ca, dacă este posibil, ei să fie 2, iar nu 1 (deși aceasta depinde de condițiile locale și d-v. puteți să vă dați mai bine seama ce-i de făcut).

Cu acestea, cred, se poate și să termin. Scrie-mi, te rog, cât mai repede părerea d-tale : dacă am înțeles just cerința d-tale ? dacă „planul“ meu „concret“ este realizabil ? etc. Mă tem că lucrurile nu stau încă atât de bine, că Vania nu este încă un partizan deplin. Mai cu seamă este suspect faptul că nu s'a dat Maniei până în prezent „Ce-i de făcut ?“ **. Ar fi bine să mai aveți o consfătuire cu Vania în pleno (adică cu participarea *întregului* comitet din Petersburg) : acest lucru ar fi extrem de important pentru a ne *lămuri precis* dacă există adversari, care anume, care sunt punctele lor principale. Tot atât de important ar fi să aveți o întrevvedere directă cu Mania. Grăbiți *pe cât posibil și cu orice preț* venirea încoace a lui Vania (și ar fi bine și a lui Mania !) (să plece *direct* la Londra : să le dați *neapărat* adresa *dela* Londra și, în plus, pentru orice eventualitate, pe aceea din Belgia a lui Meșceriacov). Dacă veți reuși să-l faceți, acest lucru va fi deja un mare succes

* — punctul de vedere. — *Nota Trad.*

** Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 5, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 333—508. — *Nota Trad.*

care va constitui o cheazășie că munca voastră va da roade chiar în cazul că acum veți suferi un eșec total. Și să nu uitați că un asemenea eșec este foarte posibil, pentru care motiv este neapărat nevoie să se facă cât mai rapid și fără nicio întârziere primul pas *real* (declarația, plecarea).

Dacă Vania va deveni *în fapt* cu totul *al nostru*, atunci peste câteva luni vom organiza cel de al doilea congres al partidului și vom transforma „Iscra” într'un organ bilunar, sau chiar săptămânal al partidului. Căutați să convingeți pe Vania că nici nu ne gândim să-l sustragem dela munca *locală*, că Petersburgul este o „localitate” care are și o importanță *nemijlocită* pentru întreaga Rusie, că contopirea lui Vania cu Sonia va intensifica într'o măsură imensă munca locală și în acelaș timp va scoate dintr'odată întregul partid din starea lui semi-fantomatică, transformându-l nu numai într'un partid real, ci și într'o forță de prim rang.

Iți strâng mâna cu putere. Al d-tale *Lenin*

Scriș la 3 (16) Iulie 1902

*Publicat pentru prima oară în 1924
în revista „Proletarscaia Revoluția”
nr. 3*

Se tipărește după manuscris

II

Dragă prietene! Comunicarea d-tale pe care noi am primit-o zilele acestea cu privire la publicația prietenilor lui Vania — „aliați“ (= partizani ai revistei „Rabocce Delo“) stârnește la noi din nou o serie de îndoieli. Va rezista oare acum Vania? În orice caz, pune-i chestiunea fără niciun ocol, caută să obții un răspuns direct, iar în cazul unui răspuns negativ, fă-l de rușinea lumii prin cele mai hotărâte expresii și, în orice caz, comunică-ne imediat cum stau lucrurile. Dacă Vania ne-a scăpat (sau cel puțin ne scapă) din nou din mâini, este cu atât mai necesar ca d-ta să-ți îndrepți eforturile, întreindu-le, asupra Maniei: dacă se poate, direct asupra ei; dacă nu, — atunci prin intermediul noilor d-tale prieteni, despre convorbirea cu care ne-ai scris cu atâtea amănunte și atât de interesant.

D-ta trebuie să-ți pui drept sarcină (în caz că Vania se va dovedi a fi *cât de cât* nesigur sau nehotărît) pregătirea unui război al iscriștilor din Petersburg împotriva rămășițelor economismului. Nu este nevoie, desigur, să li se spună despre acest război, dar el trebuie pregătit prin toate forțele și, pe cât posibil, pe ambele flancuri. Cu alte cuvinte, străduiește-te, în primul rând, să menții relațiile personale, odată stabilite, cu prietenii noștri din jumătatea intelectuală a lui Vania, caută să-i vezi, să-i influențezi, fă-i de rușinea lumii, să vezi tineretul lor, să pregătești terenul pentru separarea iscriștilor de oamenii șovăelnici. Flancul celălalt — mult mai important — sunt muncitorii. Cercul d-tale constituie un teren minunat, și d-ta trebuie în primul rând să obții ca acest cerc să-și dezvolte dușmănia față de Vania, să devină conștient de această dușmănie și s'o cristalizeze într-o anu-

mită formă. Străduiește-te să dai acestui cerc „Ce-i de făcut?” și să obții (lucrul acesta nu e deloc greu, judecând după scrisoarea d-tale) *cea mai deplină* solidaritate, subliniind totodată în mod special și cât mai mult că „Ce-i de făcut?” este îndreptat tocmai și îndeosebi împotriva tipului „petersburghez” de oameni. Pune punctul pe i în convorbirile cu ei, referă-te mereu la Vania ca la un exemplu de ceeace este rău, un exemplu de ceeace nu trebuie făcut. Sunt gata să te ajut cu plăcere în toate acestea cu tot ce pot — de exemplu, cu o serie de scrisori către cerc. Acest cerc trebuie să devină mai întâi în mod conștient și pe deplin iscris, în mod conștient și *absolut* ostil vechiului „spirit petersburghez”, și ziarului „Raboceaia Mâsli”, și revistei „Rabocce Delo”, și oricărei atitudini inconsecvente. *Atunci (dar numai atunci)* iată ce vom face: declarația pe care l-ai sfătuit pe Vania s'o facă și despre care ți-am scris amănunțit, această declarație, într'o formă, bine înțeles, întrucâtva modificată, o va face cercul, ridicând „steagul răskoalei” împotriva economiștilor lui Vania și va porni o campanie directă, în scopul de a cuceri de partea sa întreaga Mania.

Nu mă îndoiesc nicio clipă că această campanie va repurta un succes rapid și deplin, dar consider că principala greutate constă nu în această campanie, ci tocmai în a face ca oamenii să pornească o campanie directă, în a nu aluneca din nou pe panta compromisurilor cu Vania, a concesiilor făcute lui, a tergiversărilor etc. *Absolut* niciun fel de compromisuri, război *necruțător* împotriva oricăror rămașițe ale economismului și ale primitivismului — iată ce trebuie să-ți pui, după părerea mea, ca sarcină în cadrul cercului. Mai bine să pierzi cu pregătirea un sfert sau o jumătate de an și mai mult, dar să reușești să crezi un cerc iscris *combativ*, decât să unești oameni nu tocmai formați cu diplomații și cunctatorii * lui Vania.

Profită de faptul că în ceeace privește cercul ai mână liberă, aplică-ți linia cu hotărîre, fără a lăsa să se apropie oameni care nu sunt pe deplin ai noștri.

Dacă vei proceda în felul acesta, — nu vei depinde de oscilările și șovăelile lui Vania, vei avea un punct de sprijin *propriu*. Iar dacă nevoia te va obliga uneori să faci po-

---

* — cunctatori — oameni care trăgănesc lucrurile. — *Nota Trad.*

liticianism cu Vania, cu cercul însă să nu faci absolut niciun fel de politicianism, ci acolo întotdeauna să fii *intransigent* față de Vania. Tactica d-tale va fi atunci pur și simplu următoarea : se apropie Vania de d-ta, mângâie-l pe cap, dar ține piatra ascunsă în buzunar, adică nu-i ascunde că aceasta e puțin, că trebuie să se apropie cu totul și să între, și că d-ta nu te vei mulțumi cu puțin. Se îndepărtează Vania, — nu-i ierta nicio singură greșală, nicio singură gafă. *A prinde* pe Vania la orice gafă și a-l demasca și batjocori în cerc (iar pe măsura posibilităților uneori și în „Iscra“) trebuie să fie una dintre principalele d-tale sarcini.

Intr'un cuvânt, în ceea ce îl privește pe Vania păstrează cu fermitate principiul : eu vreau pace cu tine și pentru aceasta pregătesc cu toate puterile un război împotriva ta.

În încheiere — un sfat practic. Prin natura lui, Vania este diplomat și tipicar. El a ridicat acum chestiunea restructurării magherniței și e foarte probabil că la adăpostul plauzibil al acestei „revizuii a constituției“ să târăgăneze lucrurile, să nascocoască mii de compromisuri etc. Nu te lăsa, așa dar, prins în această cursă. Ridiculizează fără cruțare pasiunea lui pentru întocmirea de statute. Nu în statute stă totul, și cine crede că, pornind dela cutare idei tactice și organizatorice, poți scrie un statut model, — acela nu înțelege absolut nimic și trebuie *hărțuit* până la capăt pentru această lipsă de înțelegere. Dacă Vania își închipue că, iată, vor discuta sub toate aspectele noul statut, vor modifica 40 de § din 50 și apoi „facem ospăț și pornim nunta“, adică, odată constituit noul statut, și munca va porni pe o cale nouă, — dacă (după cum se vede din toate) își închipue aceasta, înseamnă că el numai în vorbe s'a debarasat de vechile prejudecăți și că în realitate mai păstrează sute de idei stupide, împotriva cărora trebuie să luptați fără cruțare. Atacați bucherismul și formalistica și demonstrați că totul nu sunt statutele, ci 1) a te potrivi în concepții, *aprofundându-le până la capăt* și 2) *a te înțelege în însăși munca practică*.

Având acest punct de vedere, noi prea puțin ne sinchisim de jocul vostru (al lui Vania) de-a statutele și declarăm deschis : cine suntem noi, ce vrem și cum lucrăm, voi știți și trebuie să aflați nu numai din literatură, ci și din întrevederi personale în Rusia și în străinătate (asemenea întrevederi sunt inevitabile în activitatea revoluțio-

nară). Nu vreți să mergeți cot la cot cu noi, — atunci declarați-o deschis, nu mai umblați cu șoalda, și țineți minte că împotriva oricărei jonglerii noi vom lupta „militărește“. Să nu credeți că veți camufla jongleria voastră prin revizuiți de statute etc. Iar dacă vreți să pășim împreună, atunci puneți-vă *imediat* pe muncă, și veți vedea că însăși această muncă desfășurată în legătură cu un ziar pentru întreaga Rusie, pentru el și pe baza lui, însăși această muncă va arăta de care forme noi anume este nevoie și va arăta, probabil (chiar neîndoios), că în condițiile unei munci adevărate, vii, aceste forme se conturează dela sine, fără niciun fel de statute. Și când vom fi tari, vom organiza de patru ori pe an întreprinderi și conferințe în Rusia și de două ori — în străinătate (sau invers — după împrejurări), iar statutele de tot felul le vom întocmi la aceste conferințe (mai simplu vorbind : statutele de tot felul le vom da dracului).

Îți strâng cu putere mâna și aștept cu nerăbdare răspunsul : merg oare scrisorile mele la țintă, adică vă dau oare ceeace trebuie ?

Al d-tale *Lenin*

Scris la 9 (22) Iulie 1902

*Publicat pentru prima oară în 1928
în Operele lui V. I. Lenin, vol. V*

Se tipărește după manuscris

AVENTURISM REVOLUȚIONAR

I

Noi trecem printr'o perioadă furtunoasă, când istoria Rusiei pășește înainte cu pași de șapte poște, când fiecare an înseamnă mai mult decât decenii în perioadele de pace. Se face bilanțul epocii de o jumătate de veac de după reformă, se pun pietrele de temelie pentru construcțiile social-politice, care timp îndelungat vor determina destinele întregii țări. Mișcarea revoluționară continuă să crească cu o repeziciune uimitoare, — și „orientările noastre“ se coc (și se veștejesc) extraordinar de repede. Orientările care au prins rădăcini solide în orânduirea de clasă a unei țări capitaliste care se dezvoltă atât de rapid ca Rusia își găsesc aproape dintr'odată „locul lor“ și dibuesc clasele înrudite lor. Un exemplu : evoluția d-lui Struve, căruia revoluționarii-muncitori acum nu mai mult de un an și jumătate propuneau să i se „smulgă masca“ de marxist și care acum a apărut el singur fără mască, ca un conducător (sau slugă ?) al moșierilor liberali, care sunt mândri de autohtonism, precum și de luciditatea lor. Dimpotrivă, orientările care nu exprimă decât instabilitatea tradițională a concepțiilor păturilor intermediare și nedefinite ale intelectualilor caută să înlocuiască apropierea de anumite clase printr'o manifestare cu atât mai zgomotoasă cu cât mai răsunătoare sunt evenimentele. „Facem zarvă, frățioare, facem zarvă“ — aceasta este lozinca multor persoane cu stare de spirit revoluționară, prinse de vârtoarea evenimentelor, și care nu au nici baze teoretice, nici sociale.

Dintr'o asemenea orientare „zgomotoasă“ fac parte și „socialiștii-revoluționari“, a căror fizionomie se conturează din ce în ce mai limpede. Și e timpul ca proletariatul să

cerceteze cu atenție această fizionomie, să-și dea precis seama de ceea ce reprezintă în realitate oamenii care îi caută prietenia cu atât mai persistent, cu cât devine pentru ei mai palpabilă imposibilitatea de a exista ca o orientare aparte, fără o strânsă apropiere de o clasă socială cu adevărat revoluționară.

Trei împrejurări deosebite au contribuit cel mai mult la dezvoltarea adevăratei fizionomii a socialiștilor-revoluționari. În primul rând, sciziunea produsă între social-democrația revoluționară și oportunism, care ridică capul sub steagul „criticii marxismului”. În al doilea rând, uciderea lui Sipiaghin de către Balmașev și o nouă cotitură spre teroare în starea de spirit a unora dintre revoluționari. În al treilea rând și mai ales, cea mai nouă mișcare din rândurile țărănimii, mișcare care a făcut pe oamenii deprinși să stea în două luni și care n’au niciun fel de program să vină *post factum* * măcar cu un simulacru de program. Să examinăm toate aceste trei împrejurări, făcând rezerva că într’un articol de ziar principalele puncte ale argumentării pot fi schițate doar succint și că, pentru a face o expunere mai amănunțită a ei, va trebui, probabil, să mai revenim într’un articol de revistă sau într’o broșură.

Socialiștii-revoluționari s’au hotărât să intervină cu o declarație teoretică principală abia în nr. 2 al revistei „Vestnic Russcoi Revoluții”, într’un articol redacțional nesemnat: „Dezvoltarea pe scară mondială și criza socialismului”. Noi recomandăm cu insistență acest articol tuturor celor care vor să-și facă o idee concretă despre complectă neprincipialitate teoretică și instabilitate (precum și despre arta de a ascunde aceasta sub un torent de cuvinte). Întreg conținutul acestui foarte remarcabil articol poate fi redat în două cuvinte. Socialismul a crescut devenind o forță mondială, socialismul (= marxismul) se scindează acum datorită războiului dintre revoluționari („ortodocșii”) și oportuniști („criticii”). Noi, socialiștii-revoluționari, n’am simpatizat, „desigur”, niciodată cu oportunismul, dar noi nu mai putem de bucuria „criticii”, care ne-a eliberat de dogmă, noi luptăm deasemenea pentru revizuirea dogmei, — și deși noi n’am făcut încă niciun fel de critică (în afară de cea burghezo-oportunistă), deși n’am revizuit încă absolut nimic,

* — După ce evenimentele s’au produs. — *Nota Trad.*

tocmai această libertate a noastră față de teorie trebuie să fie considerată drept un merit special al nostru. Cu atât mai mult ea trebuie să fie considerată un merit al nostru, cu cât, în calitate de oameni liberi de teorie, noi suntem cu trup și suflet pentru unificarea generală, noi condamnăm aprig orice controverse teoretice principiale. „O organizație revoluționară serioasă — ne încredințează cu toată seriozitatea „V.R.R.“ (nr. 2, pag. 127) — ar trebui să renunțe la rezolvarea problemelor controversate ale teoriei sociale, probleme care duc întotdeauna la dezbinare, ceeace, bine înțeles, nu trebuie să împiedice pe teoreticieni să caute rezolvarea lor“, — sau, mai direct: publicistul n'are decât să scrie, cititorul — să tot citească, iar noi, până una, alta, să ne bucurăm de eliberarea unui loc gol.

Nu este, bine înțeles, cazul să analizăm în mod serios această teorie a devierii (în legătură cu controversele propriu zise) dela socialism. După părerea noastră, criza socialismului obligă pe socialiștii cât de cât serioși tocmai să acorde o mai mare atenție teoriei, — să se situeze cu mai multă fermitate pe o poziție strict determinată, să se delimiteze mai hotărît de elemente șovăelnice și nesigure. Dar, după părerea socialiștilor-revoluționari, de vreme ce există „chiar și la Nemți“ sciziune și haos, atunci nouă, Rușilor, însuși dumnezeu ne-a poruncit să ne mândrim cu faptul că singuri nu știm unde mergem. După părerea noastră, lipsa de teorie la orientării revoluționare dreptul la existență și, mai devreme sau mai târziu, o condamnă în mod inevitabil la faliment politic. După părerea, însă, a socialiștilor-revoluționari, lipsa teoriei este un lucru foarte bun, deosebit de comod „pentru unificare“. Precum vedeți, nu ne putem înțelege cu ei, deoarece noi până și de vorbit, vorbim limbi diferite. O singură speranță: poate că-i va cuminți d-l Struve, care vorbește și el (dar mai serios) de înlăturarea dogmei și de faptul că treaba „noastră“ (ca și treaba oricărei burghezii care se adresează proletariatului) este nu să dezbinăm, ci să unim. Nu vor vedea oare odată și odată socialiștii-revoluționari, cu ajutorul d-lui Struve, care este *adevărată semnificație* a poziției lor de eliberare de socialism pentru unificare și de unificare prin eliberarea de socialism?

Să trecem la al doilea punct, la problema teroarei.

Apărând teroarea, a cărei inutilitate a dovedit-o atât de limpede experiența mișcării revoluționare ruse, socialiștii-revoluționari se întrec pe ei înșiși, declarând că admit teroarea numai îmbinată cu munca în masse și că, deaceia, argumentele cu care social-democrații ruși au combătut (și au reușit să combată pentru multă vreme) utilitatea acestei metode de luptă nu se referă la ei. Aici se repetă povestea foarte asemănătoare cu atitudinea lor față de „critică”. Noi nu suntem oportuniști — țipă socialiștii-revoluționari, dând în acelaș timp la arhivă dogma socialismului proletar pe baza tocmai a criticii oportuniste, și nu a alteia. Noi nu repetăm greșala teroriștilor, noi nu abatem pe nimeni dela munca în masse, — încredințază socialiștii-revoluționari, recomandând în acelaș timp stăruitor partidului acte de felul uciderii lui Sipiaghin de către Balmașev, deși oricine știe și vede foarte bine că acest act n'a avut nicio legătură cu massele și, după felul cum a fost săvârșit, nici nu putea să aibă, — că cei care au săvârșit acest act n'au sperat și n'au contat pe nicio acțiune determinată sau pe sprijin din partea mulțimii. În mod naiv, socialiștii-revoluționari nu observă că înclinația lor spre teroare este legată prin cea mai strânsă legătură cauzală de faptul că chiar dela bun început s'au situat și continuă să se situeze la o parte de mișcarea muncitorească, fără să năzuiască măcar să devină partidul clasei revoluționare, care-și duce lupta de clasă. Când cineva se jură cu atâta foc, aceasta foarte adesea te face să te pui în gardă și să pui la îndoială veridicitatea unui lucru care are nevoie de condimente tari. Și adeseori, când citesc încredințările socialiștilor-revoluționari: prin teroare noi nu dăm înlături munca în masse, îmi revin în minte cuvintele: cum de nu le este lene să se jure atât? Acest lucru îl susțin doar aceiași oameni care s'au și îndepărtat de mișcarea muncitorească social-democrată, mișcare care într'adevăr ridică massele, aceiași oameni care continuă să se îndepărteze de ea, cramponându-se de frânturile oricăror teorii.

O minunată ilustrare a celor spuse poate s'o constituie proclamația din 3 Aprilie 1902 publicată de „partidul socialiștilor-revoluționari”. Acesta este izvorul cel mai viu, cel mai autentic, cel mai apropiat de militanții efectivi. După mărturia prețioasă a revistei „Revolucionnaia Rossia” (nr. 7, pag. 24), „felul cum este pusă problema luptei teroriste” în

această proclamație „coincide întru totul“ și „cu concepția partidului“*.

Proclamația din 3 Aprilie copiază cum nu se poate mai fidel șablonul „cele mai noi“ argumentări a teroriștilor. Îți sar în ochi, în primul rând, cuvintele: „noi chemăm la teroare nu în locul muncii în masse, ci tocmai pentru însăși această muncă și simultan cu ea“. Iar ele sar în ochi fiindcă sunt culese cu caractere de trei ori mai mari decât restul textului (procedeu pe care-l repetă, desigur, și „Rev. Rossia“). Doar este atât de simplu, într'adevăr! Să tipărești cu caractere grase „nu în locul, ci la un loc“ — și toate argumentele social-democraților, toate învățămintele istoriei cad dintr'odată. Incercați însă să citiți întreaga proclamație și veți vedea că jurămintele scrise cu caractere grase iau în deșert numele masei. — Acele vremuri „când poporul muncitor va ieși din întuneric“ și „puternicul val popular va sfărâma în bucăți porțile de fier“ — „din păcate!“ (textual așa: din păcate!) „nu vor veni încă atât de rapid și te înspăimânți la gândul numărului de victime pe care-l cere aceasta!“ Oare aceste cuvinte: „din păcate, nu atât de rapid“ nu exprimă o completă neînțelegere a mișcării de masă și neîncredere în ea? Oare acest argument nu a fost născocit cu tot dinadinsul pentru a-și bate joc de faptul că poporul muncitor deja se ridică? Și, în sfârșit, dacă acest argument răsuflat ar fi tot pe atât de temeinic pe cât de absurd este el în realitate, — din el ar decurge cum nu se poate mai vădit inutilitatea teroarei, deoarece *fără* poporul muncitor sunt neputincioase, evident neputincioase orice bombe.

Ascultați mai departe: „Fiecare lovitură teroristă îi smulge parcă absolutismului o parte din forța lui și o strămută (!) în întregimea ei (!) de partea luptătorilor pentru libertate“. „Și de vreme ce teroarea va fi organizată în mod sistematic (!), e evident că în cele din urmă de partea no-

---

* E drept că „Revoluționnaia Rossia“ face și în legătură cu acest punct un fel de echilibristică. Pe de o parte — „coincide întru totul“, pe de alta — aluzie la „exagerări“. Pe de o parte, „Revoluționnaia Rossia“ declară că această proclamație este opera doar „a unui grup“ de socialiști-revoluționari. Pe de altă parte, există faptul că pe proclamație figurează semnătura: „publicat de *partidul socialist-revoluționar*“ și, în afară de aceasta, se repetă epigraful aceleiași „Revoluționnaia Rossia“ („prin luptă îți vei câștiga dreptul“). Noi înțelegem că revistei „Revoluționnaia Rossia“ îi e neplăcut să se atingă de acest punct delicat, credem însă că a te juca de-a-v'ăți-ascunselea în asemenea cazuri este de-a-dreptul o necuviință. Și social-democrației revoluționare i-a fost deasemenea neplăcută existența economismului, dar ea l-a demascăat fățiș, fără a încerca să înducă pe nimeni, niciodată în eroare.

stră se va pleca balanța“. Da, da, pentru oricine este evident că avem în fața noastră într-o formă cum nu se poate mai brutală cea mai crasă prejudecată a terorismului : asasinatul politic prin sine însuși „strămută forța“ ! Iată, pe de o parte, teoria strămutării forței, iar pe de altă parte — „nu în locul, ci la un loc...“ Cum de nu le este lene să se jure ?

Dar acesta-i abia începutul. Restul urmează mai departe. „În cine să lovim ?“ — întreabă partidul socialiștilor-revoluționari și răspunde : în miniștri, și nu în țar, deoarece „țarul nu va împinge lucrurile la extrem“ (! ! de unde au aflat ei acest lucru ? ?), și apoi „aceasta e și mai ușor“ (literalmente așa !) : „niciun ministru nu se poate refugia în palat, ca într-o cetate“. Și această argumentare se încheie cu următorul raționament, care merită să fie eternizat ca fiind un model de „teorie“ a socialiștilor-revoluționari. „Împotriva mulțimii absolutismul dispune de soldați, împotriva organizațiilor revoluționare — de poliție secretă și fățișă, dar ce-l va salva pe el...“ (pe cine pe el ? absolutismul ? fără să-și dea seama, autorul a și identificat absolutismul cu ministrul, în care e mai ușor să lovești !) „...de diferite persoane sau de cercuri mici care în permanență, fără chiar să știe unele de altele (! !), se pregătesc pentru atac și atacă ? Nicio forță nu va ajuta împotriva inezisabilității. Așa dar, sarcina noastră este limpede : să înlăturăm pe orice demnitar abuziv al absolutismului prin singura metodă pe care ne-a lăsat-o (!) absolutismul, — prin moarte“. Oricâți munți de hârtie ar scrie socialiștii-revoluționari susținând că prin propovăduirea teroarei nu pun pe al doilea plan, nu dezorganizează munca în masse, — ei nu vor putea să desmintă prin torente de vorbe faptul că adevărata psihologie a teroristului de astăzi este just redată tocmai de proclamația pe care am citit-o. Teoria strămutării forței se complectează în mod firesc cu teoria inezisabilității, teorie care răstoarnă în mod definitiv cu susul în jos nu numai întreaga experiență a trecutului, ci și orice bun simț. Că singura „speranță“ a revoluției este „mulțimea“, că împotriva poliției poate lupta numai și numai o organizație revoluționară, care conduce (în fapt, iar nu în vorbe) această mulțime, — este un lucru elementar. E chiar rușinos să demonstrezi aceasta. Și numai oamenii care au uitat totul și n'au învă-

țat absolut nimic au putut să hotărască „invers“, ajungând să afirme o absurditate fabuloasă, strigătoare la cer, cum că soldații pot „salva“ absolutismul de mulțime, poliția — de organizațiile revoluționare, pe când, de indivizii izolați care vânează pe miniștri, *nimic nu-l va salva ! !*

Acest fabulos raționament, care, suntem siguri, este sortit să devină celebru, nu este deloc numai o simplă ciudățenie. Nu, el este instructiv prin faptul că, ducând cu îndrăsneală lucrurile până la absurd, demască greșala fundamentală a teroriștilor, comună cu cea a economiștilor (poate că e cazul să o și spunem : cu foștii reprezentanți ai răposatului economism ?). După cum am mai arătat în repetate rânduri, această greșală constă în *neînțelegerea* fundamentalei lipse a mișcării noastre. Datorită creșterii deosebit de rapide a mișcării, conducătorii au rămas în urma masselor, organizațiile revoluționare s'au dovedit a nu fi la înălțimea combativității revoluționare a proletariatului, s'au dovedit a fi incapabili de a merge înaintea masselor și de a le conduce. Că o asemenea neconcordanță există, de aceasta nu se va îndoii niciun om cinstit care cunoaște cât de cât mișcarea. Iar din moment ce lucrurile stau așa, este evident că teroriștii de astăzi sunt adevărați economiști de-a'ndoaselea, căzând într'o extremitate tot atât de stupidă, dar opusă. A chema la acte de teroare de felul organizării de către diverși indivizi și de către cercuri necunoscute unul altuia a atentatelor împotriva miniștrilor într'o vreme când revoluționarilor *nu le ajung* forțe și mijloace pentru a conduce massa care se și ridică, — înseamnă nu numai a întrerupe *prin aceasta* munca în masse, ci și a introduce în ea dezorganizarea directă. — Noi, revoluționarii, „ne-am obișnuit să ne strângem timizi într'un grup — citim în proclamația din 3 Aprilie — și chiar (NB) suflul nou, îndrăzneț, care a adiat în ultimii 2—3 ani, a creat deocamdată mai mult un avânt în starea de spirit a mulțimii decât a indivizilor“. Aceste cuvinte cuprind mult adevăr spus fără voie. Și tocmai acest adevăr zdrobește complect pe propovăduitorii teroarei. Orice socialist care gândește trage din acest adevăr concluzia : trebuie să acționăm cu toții laolaltă mai energic, cu mai multă îndrăsneală și într'o mai deplină armonie. Iar socialiștii-revoluționari conchid : „trage, individ insezisabil, deoarece, din păcate, mai e încă până la acțiunea în grup,

ba mai există și soldați împotriva acțiunii în grup“. Aceasta e cu totul lipsit de logică, domnilor!

Nu lipsește din proclamație nici teoria teroarei excitative. Ni se spune că „fiecare luptă a eroului de unu contra unu trezește în toți spiritul de luptă și de curaj“. Noi știm însă din trecut și vedem în prezent că *numai* forme noi ale mișcării de masă sau trezirea la luptă de sine stătătoare a unor noi pături ale masei trezește, într'adevăr, *în toți* spiritul de luptă și de curaj. Luptele însă de unu contra unu ale Balmașevilor stârnesc în mod direct, tocmai în măsura în care ele rămân *lupte de unu contra unu*, doar o senzație trecătoare, iar indirect duc chiar la apatie, la o așteptare pasivă a următoarei *lupte de unu contra unu*. Ni se afirmă mai departe că „fiecare fulger al teroarei luminează mintea“, ceeace, din păcate, noi n'am observat la partidul socialiștilor-revoluționari, care propovăduiește teroarea. Ni se servește teoria muncii importante și a muncii mărunte: „Cine dispune de mai multe forțe, cine are mai multe posibilități și hotărîre, acela să nu se mulțumească cu o muncă mărunță (!) ; să caute și să se consacre unei activități importante, — propagării teroarei în mase (!), pregătirii unor acțiuni teroriste complexe“ (teoria inezisabilității este uitată !). Ce uimitor de inteligent e, nu-i așa : să jertfești viața unui revoluționar pentru a te răzbuna împotriva canaliei de Sipiaghin și să-l înlocuiești cu canaliala de Plevé — aceasta este o muncă importantă. Iar să pregătești, *de pildă*, masa pentru o demonstrație armată — este o muncă mărunță. Iată că „Rev. Rossia“ în nr. 8 lămurește tocmai acest lucru, declarând că despre demonstrații armate „e ușor să scrii și să vorbești, ca despre un lucru care aparține unui viitor foarte îndepărtat“, „dar toate aceste discuții au avut până în prezent numai un caracter teoretic“. Ce bine cunoaștem noi acest limbaj al unor oameni care nu se simt stingheriți de convingeri socialiste ferme, de experiența împovărată de tot felul de mișcări populare ! Ei confundă palpabilitatea directă și elementul senzațional al rezultatelor cu spiritul practic. Cerința de a păstra cu fermitate punctul de vedere de clasă și de a păstra caracterul de masă al mișcării constituie pentru ei o „teoretizare“ „neprecisă“. Precis înseamnă pentru ei a urma servil fiecare cotitură prin care trece starea de spirit și... și neputința, inevitabilă din această cauză, în fața fiecărei cotituri. Incep

demonstrațiile — și acești oameni revarsă fraze pline de groază, vorbesc despre începutul sfârșitului. Incetează demonstrațiile — ei cad pradă disperării și, înainte de a fi uzat măcar o pereche de cisme, exclamă: „poporul, din păcate, încă nu așa rapid...“. O nouă mârșăvie a asupritorilor țariști — și ei cer să li se indice un mijloc „precis“ care să servească drept *răspuns* complet tocmai la acest act de violență, un astfel de mijloc care să dea ca rezultat o imediată „strămutare a forței“, și promit cu mândrie această strămutare! Asemenea oameni nu înțeleg că chiar numai această promisiune de „strămutare“ a forței constituie un aventurism politic și că aventurismul lor e în funcție de lipsa lor de principialitate.

Social-democrația va atrage atenția întotdeauna împotriva aventurismului și va demasca fără cruțare iluziile, care se soldează inevitabil cu o dezamăgire completă. Nu trebuie să uităm că un partid revoluționar își merită numele numai atunci când conduce *în mod efectiv* mișcarea clasei revoluționare. Nu trebuie să uităm că orice mișcare populară ia forme infinite de variate, elaborând neconținut forme noi, înlăturând pe cele vechi, modificându-le sau combinând forme vechi și noi. Și datoria noastră este să participăm activ la acest proces de elaborare a metodelor și mijloacelor de luptă. Când mișcarea studențească a luat forme mai acute, noi am chemat muncitorimea în ajutorul studenților („Iskra“ nr. 2) *, fără a ne apuca să prezicem forme noi de demonstrații, fără a promite că ele vor avea ca rezultat strămutarea imediată a forței, nici luminarea minții, nici că revoluționarii nu vor putea fi prinși. Când demonstrațiile s’au statornicit, noi am început să chemăm la organizarea lor, la înarmarea masselor, am trasat sarcina pregătirii insurecției poporului. Fără a nega câtuși de puțin în principiu violența și teroarea, noi am cerut să se ducă muncă pentru pregătirea unor forme de violență care să necesite participarea directă a masei și să asigure această participare. Noi nu închidem ochii asupra greutății acestei sarcini, dar vom munci cu fermitate și perseverență la realizarea ei, fără a ne sinchisi de obiecțiile cum că aceasta este „un viitor foarte îndepărtat“. Da, domnilor, noi suntem și pentru formele de viitor, iar nu numai pen-

* Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 4, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 391—396. — *Noia Trad.*

tru formele din trecut ale mișcării. În locul unei repetări „les-nicioase“ a ceea ce a fost deja condamnat de trecut, noi preferăm o muncă îndelungată și grea pentru ceea ce are viitor. Noi vom demasca întotdeauna pe oamenii care în vorbe duc un război împotriva șablonizării dogmei, iar în fapt nu reprezintă decât o șablonizare a celor mai învechite și mai dăunătoare teorii, ca cea a strămutării forței, a deosebirii dintre munca importantă și munca mărunță și, desigur, și cea a luptei de unul singur, de unu contra unu. „După cum odinioară, în luptele dintre popoare, conducătorii lor hotărau rezultatul luptei de unu contra unu, tot așa și teroriștii, în lupta de unu contra unu cu absolutismul, vor cuceri Rusiei libertatea“ — așa se încheie proclamația din 3 Aprilie. Asemenea fraze e de ajuns să le reproducă pentru a le respinge.

Cine își duce într'adevăr munca revoluționară în legătură cu lupta de clasă a proletariatului, acela știe foarte bine, vede și simte cât de multe dintre cerințele nemijlocite și directe ale proletariatului (și ale păturilor populare în stare să-l susțină) rămân nesatisfăcute. Acela știe că în foarte multe localități, în raioane întregi, foarte mari, poporul muncitor vrea literalmente să se arunce în luptă, și elanul lui se pierde în zadar pentru că îi lipsește literatură, conducători, pentru că organizațiilor revoluționare le lipsesc forțele și mijloacele. Și noi ne pomenim — vedem acest lucru —, ne pomenim în același blestemat cerc vicios care a planat de atâta timp ca o fatalitate asupra revoluției ruse. Pe de o parte, se irosește în vânt elanul revoluționar al mulțimii, neorganizată și insuficient de luminată. Pe de altă parte, se irosesc în vânt focurile trase de „indivizii in-sezisabili“ și care pierd încrederea în posibilitatea de a merge în rând, de a munci mână în mână cu massele.

Dar lucrurile mai pot încă fi pe deplin îndreptate, tovarăși ! Pierderea încrederii în adevărata cauză nu constituie decât o rară excepție. Pasiunea pentru teroare nu constituie decât o stare de spirit trecătoare. Să se strângă, așa dar, mai puternic rândurile social-democraților și vom uni într'un singur tot organizația de luptă a revoluționarilor și eroismul de masă al proletariatului rus !

În articolul următor vom analiza programul agrar al socialiștilor-revoluționari.

II

Atitudinea socialiștilor-revoluționari față de mișcarea țărănească prezintă un interes deosebit. Tocmai în problema agrară se considerau întotdeauna deosebit de tari atât reprezentanții vechiului socialism rus și succesorii lor liberalo-narodniciști, cât și acei — numeroși în Rusia — partizani ai criticii oportuniste care afirmă în gura mare că, în ceea ce privește acest punct, marxismul a fost deja în mod definitiv înfrânt de către „critică“. Și soc.-rev.-ii noștri critică marxismul, nu glumă, de-l fac praf și pulbere: „prejudecăți dogmatice... dogme perimate demult spulberate de viață... intelectualitatea revoluționară nu se sinchisește de sat, munca revoluționară în rândurile țărănimii era interzisă de ortodocsie“ și multe altele. Astăzi este la modă să dai cu copita în ortodocsism. Dar din care subspecie fac parte cei din rândul celor care dau cu copita care, *înainte de a începe* mișcarea în rândurile țărănimii, *n'au reușit* nici măcar să schițeze un program agrar propriu? Când „Iskra“ încă în nr. 3 * a înfățișat programul său agrar, „Vestn. Russc. Rev.“ n'a găsit altceva de făcut decât să îndruge: „problema punându-se în acest fel, se atenuează simțitor încă una dintre divergentele noastre“; numai că redacției revistei „Vestn. Russc. Rev.“ i s'a întâmplat o mică nenorocire, și anume că nu a înțeles deloc tocmai felul în care „Iskra“ pune această problemă („introducerea luptei de clasă la sate“). Acum „Rev. Rossia“ se referă post factum la broșura „O problemă la ordinea zilei“, cu toate că nici aceasta nu cuprinde niciun fel de program, ci doar preamărirea unor „celebri“ oportuniști de felul lui Hertz.

Și iată că tocmai acești oameni, care înainte de a începe mișcarea erau de acord și cu „Iskra“, și cu Hertz, a doua zi după răscoala țărănească publică manifestul „din partea uniunii țărănești (!) a partidului socialist-revoluționar“, manifest în care nu veți găsi nimic care să provină într'adevăr dela țăran, ci veți găsi doar repetarea cu-

* Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 4, Editura pentru literatură politică, 1953. pag. 397—405. — *Nota Trad.*

vânt cu cuvânt a ceea ce de sute de ori ați citit la narodnici, liberali și „critici“... Se zice că îndrăsneala cucerește cetăți. Așa e, domnilor socialiști-revoluționari, dar o astfel de reclamă grosolan mângălită nu denotă această îndrăsneală.

Am văzut că principalul „avantaj“ al socialiștilor-revoluționari constă în faptul că ei sunt liberi de teorie, iar principala lor artă — că știu să vorbească fără a spune nimic. Dar ca să formulezi un program, trebuie într'un fel sau altul să te pronunți. Trebuie, de pildă, să arunci peste bord „dogma social-democrațiilor ruși dela sfârșitul deceniului al 9-lea și începutul celui de al 10-lea al secolului trecut după care nu există forță revoluționară în afară de proletariatul orășenesc“. Ce vorbuliță comodă : „dogmă“ ! E de ajuns să denaturezi cât de puțin o teorie adversă, să acoperi această denaturare cu sperietoarea „dogmei“, — și totul e gata !

Intreg socialismul contemporan, începând cu „Manifestul Comunist“, se bazează pe incontestabilul adevăr după care singura clasă *cu adevărat* revoluționară a societății capitaliste este proletariatul. Celelalte clase pot fi și uneori sunt revoluționare numai în parte și numai în anumite condiții. Se pune întrebarea : ce trebuie să crezi despre oameni care „au transformat“ acest adevăr într'o dogmă a social-democrațiilor ruși dintr'o anumită epocă și încearcă să încredințeze pe cititorul naiv că această dogmă ar fi fost „pe de-a'ntregul bazată pe credința că lupta politică fățișă se va desfășura într'un viitor îndepărtat“ ?

Invățăturii lui Marx despre singura clasă a societății contemporane cu adevărat revoluționară socialiștii-revoluționari îi opun trinitatea : „intelectualitate, proletariat, țărănime“, dând prin aceasta dovadă de o iremediabilă confuzie de noțiuni. A opune proletariatului și țărănimii intelectualitatea, înseamnă a înțelege sub aceasta din urmă o anumită pătură socială, un grup de persoane care ocupă o poziție socială tot atât de bine determinată pe cât de bine determinată este poziția socială a muncitorilor salariați și a țăranilor. Dar ca o pătură de acest fel, intelectualitatea rusă este tocmai o intelectualitate burgheză și mic-burgheză. În ceea ce privește această pătură, d-l Struve are perfectă dreptate când denumesc organul său organ al intelectualității ruse. Iar dacă vorbiți de intelectualii care *n'au ocupat*

încă nicio poziție socială bine determinată sau pe care viața *i-a scos deja* de pe poziția lor normală, făcându-i să treacă de partea proletariatului, atunci e cu totul absurd să opuneți pe acești intelectuali proletariatului. Ca și orice altă clasă a societății contemporane, proletariatul nu numai că își creează o intelectualitate proprie, dar își recrutează deasemenea partizani din rândurile tuturor oamenilor instruiți de tot felul. Campania socialiștilor-revoluționari împotriva „dogmei” fundamentale a marxismului nu face decât să dovedească odată mai mult faptul că întreaga forță a acestui partid o reprezintă acel mănunchi de intelectuali ruși care s’au rupt de ceea ce este vechi și nu s’au alăturat la ceea ce este nou.

Cât privește țărănimea, raționamentele socialiștilor-revoluționari cu privire la ea sunt și mai confuze. Cât face până și numai modul de a pune chestiunea : „care clase sociale în genere (!) susțin întotdeauna (!!) ordinea existență... (numai cea absolutistă ? sau burgheză în genere ?)... o păzesc și nu se lasă revoluționarizate?”. La drept vorbind, la această întrebare nu se poate răspunde decât tot printr’o întrebare : care elemente dintre intelectuali în genere susțin întotdeauna haosul de idei existent, îl păzesc și nu se lasă influențați de o anumită concepție socialistă despre lume ? Dar la o întrebare neserioasă socialiștii-revoluționari vor să dea un răspuns serios. Ei consideră că din „aceste” clase face parte, în primul rând, burghezia, deoarece „interesele” ei „sunt satisfăcute”. Această prejudecată veche, după care interesele burgheziei ruse ar fi în așa măsură satisfăcute încât la noi nu există și nici nu poate exista o democrație burgheză (comp. „Vestnic Russcoi Revoluții” nr. 2, pag. 132—133), constituie astăzi bunul comun al economiștilor și socialiștilor-revoluționari. Încă odată : nu-i va învăța oare să raționeze d-l Struve ?

În al doilea rând, ei consideră că din aceste clase fac parte „păturile mic-burgheze”, „ale căror interese sunt individualiste, nedeterminate din punct de vedere de clasă și care nu sunt formulate într’un program social-politic reformativ sau revoluționar”. De unde vine aceasta, Allah știe. Că mica burghezie nu numai că nu stă în general și întotdeauna la paza ordinii existente, ci, dimpotrivă, adeseori acționează revoluționar chiar împotriva burgheziei (și anume : când se alătură proletariatului), foarte des — îm-

potriva absolutismului și aproape întotdeauna formulează programe social-reformatoare, aceasta o știe oricine. Autorul nostru pur și simplu a flecărit „ceva mai zgomotos” împotriva micii burghezii, urmând acea „regulă de viață” pe care într’una din ale sale „Poezii în proză” a expus-o Turgheniev prin gura unui „pezevenghi bătrân”: să țipi cât mai tare împotriva viciilor pe care știi că le ai și tu. Și iată: *deoarece* socialiștii-revoluționari știu că singura bază socială a poziției lor în două luni nu pot fi decât doar unele pături mic-burgheze ale intelectualității, — *deaceia* ei scriu despre mica burghezie așa ca și cum acest termen ar însemna nu o categorie socială, ci pur și simplu o expresie polemică. Ei ar vrea deasemenea să ocolească punctul neplăcut că nu înțeleg faptul că țărănimea de astăzi, în ansamblul ei, face parte din „păturile mic-burgheze”. Nu veți încerca oare să ne răspundeți la acest punct, domnilor socialiști-revoluționari? Nu ne veți spune, oare, cum se face că, repetând frânturile de teorii ale marxismului rus (de pildă, despre însemnătatea progresistă a părăsirii satelor de către țaran și a vagabondajului țărănimii), voi închideți ochii asupra faptului că același marxism a demonstrat că economia țărănească-rusă este o formație mic-burgheză? Nu ne veți lămuri oare cum se poate ca „proprietarii și semiproprietarii” din societatea contemporană să nu facă parte din păturile mic-burgheze?

Nu, zadarnică speranță! socialiștii-revoluționari nu vor răspunde, nu vor spune și nu vor lămuri nimic în fond, deoarece ei (iarăși asemenea economiștilor) și-au însușit temeinic tactica de a da, în materie de teorie, bir cu fugiții. „Rev. Rossia” trimite la „Vestn. Russc. Rev.”, cică, asta e treaba lor (comp. nr. 4, răspuns revistei „Zaria”), iar „Vestn. Russc. Rev.” vorbește cititorului despre isprăvile criticii oportuniste și tot amenință, amenință și iar amenință să facă o critică și mai drastică. E cam puțin, domnilor!

Socialiștii-revoluționari s’au păstrat neîntinați față de influența pervertitoare a teoriilor socialiste contemporane. Ei au păstrat în întregime bunele metode vechi ale socialismului vulgar. Avem în fața noastră un nou fapt istoric, o nouă mișcare în rândurile unei anumite pături a poporului. Ei nu cercetează situația acestei pături, nu-și propun ca scop explicarea mișcării ei prin caracterul acestei pături

și prin raportul ei față de orânduirea economică în dezvoltare a întregii societăți. Pentru ei toate acestea nu constituie decât o dogmă lipsită de conținut, ortodoxism perimat. La ei aceasta se face mai simplu. — Despre ce vorbesc reprezentanții înșiși ai păturii care se ridică? Despre pământ, adaosuri de pământ, reîmpărțire. Ei, iată, asta-i tot. Iată „programul semisocialist“, „principiul absolut just“, „ideea luminoasă“, „idealul care într-o formă embrionară trăiește deja în capul țăranului“ etc. Trebuie doar „să purifici și să dezvolti acest ideal“, să deduci „ideea pură a socialismului“. Nu crezi, cititorule? Ți se pare neverosimil ca aceste vechituri narodniciste să fie din nou scoase la lumina zilei de către oamenii care repetă atât de îndrăzneț ceea ce le spune ultima carte citită? Or, aceasta este o realitate, și toate vorbulițele pe care le-am citat sunt luate din declarația „din partea uniunii țărănești“ publicată în nr. 8 al revistei „Rev. Rossia“.

Socialiștii-revoluționari acuză „Iskra“ că, calificând mișcarea țărănească drept ultima rebeliune a țărănimii, ea a început prea devreme să-i cante prohodul: țărănimea, ne povățuesc ei, poate să ia parte și la mișcarea socialistă a proletariatului. Această acuzare vădește în mod concret întreaga confuzie de idei manifestată de socialiștii-revoluționari. Ei n’au înțeles nici-măcar faptul că una este mișcarea democratică împotriva rămășițelor feudalismului, și alta mișcarea socialistă împotriva burgheziei. Neînțelegând însăși mișcarea țărănească, ei n’au putut înțelege nici faptul că cuvintele „Iscrei“ care i-au speriat se referă numai la prima mișcare. Că micii producători, care sunt pe cale de pieire (inclusiv țărani), pot și trebuie să participe la mișcarea socialistă a proletariatului, „Iskra“ nu numai că a spus-o în programul său, dar a și stabilit cu precizie condițiile acestei participări. Dar mișcarea țărănească de astăzi nu este deloc o mișcare socialistă îndreptată împotriva burgheziei și a capitalismului. Dimpotrivă, ea grupează elementele burgheze și proletare ale țărănimii, care într’adevăr sunt unite în lupta împotriva rămășițelor feudalismului. Mișcarea țărănească de astăzi duce — și va duce — la instaurarea la sate a unei formații nu socialiste sau semisocialiste, ci a unei formații burgheze, curățind de cătușele iobăgiste temeliile capitaliste deja pregătite ale satului nostru.

De altfel, pentru socialiștii-revoluționari toate acestea reprezintă o carte ferecată cu șapte peceti. Ei încredințează chiar cu toată seriozitatea „Iscra” că curățirea drumului pentru dezvoltarea capitalismului este o dogmă lipsită de conținut, deoarece „reforme” (de după 1860) „au și dat (!) câmp pe deplin liber (!!) dezvoltării capitalismului”. Iată ce ajunge să scrie un om îndrăzneț care se lasă furat de o pană îndrăzneată și care își închipue că „din partea uniunii țărănești” se poate înghiți orice: țăranul nu-și va da seama! — Dar gândiți-vă, vă rog, amabile autor: n’ați auzit oare niciodată că rămășițele iobăgiei frânează dezvoltarea capitalismului? nu vi se pare oare că aceasta este aproape o tautologie? Și n’ați citit oare nicăieri despre rămășițele iobăgiei în satul rusesc de astăzi?

„Iscra” spune că viitoarea revoluție va fi o revoluție burgheză. Socialiștii-revoluționari obiectează: ea va fi „în primul rând o revoluție politică și într-o anumită măsură democratică”. N’ar încerca oare autorii acestei obiecții drăgălașe să ne explice dacă a existat vreodată în istorie, dacă se poate, în general, concepe o revoluție burgheză care să nu fi fost „într-o anumită măsură democratică”? Ba până și programul socialiștilor-revoluționari înșiși (folosirea egalitară a pământului trecut în proprietatea societății) nu depășește încă cadrul unui program burghez, deoarece menținerea producției de mărfuri și admiterea gospodăriei particulare, fie chiar și pe un pământ stăpânit în comun, nu înlătură cătuși de puțin relațiile capitaliste din agricultură.

Cu cât mai ușuratic privesc socialiștii-revoluționari cele mai elementare adevăruri ale socialismului contemporan, cu atât mai ușor inventează „deducțiile cele mai elementare”, mândrindu-se chiar cu faptul că „programul” lor „se reduce” la acestea. Să analizăm toate cele trei deducții ale lor, care, probabil, pentru mult timp vor rămâne un monument al agerimii minții și al profunzimii convingerilor socialiste ale socialiștilor-revoluționari.

Deducția nr. 1: „Încă de pe acum cea mai mare parte din teritoriul Rusiei aparține statului — trebuie ca întregul teritoriu să aparțină poporului”. „Încă de pe acum” ni s’a făcut lehamite de înduioșătoarele referiri la posesiunea pământului de către stat în Rusia cuprinse în lucrările na-rodnicilor polițiști (à la Sazonov și alții) și a tot felul de

reformatori de catedră⁴⁶. „Trebue“ ca în coada acestor domni să se târască cei care-și zic socialiști, ba încă și revoluționari. „Trebue“ ca socialiștii să sublinieze pretinsa atotputernicie a „statului“ (uitând până și faptul că cea mai mare parte a pământurilor statului este concentrată la periferiile nelocuite ale țării), iar nu opoziția de clasă dintre țărănimea semiiobagă și un mănunchi privilegiat de mari latifundieri, care stăpânesc o cantitate imensă din cele mai bune pământuri cultivate și cu care „statul“ s'a înțeles întotdeauna de minune. Inchipuindu-și că deduc ideea pură a socialismului, socialiștii noștri revoluționari nu fac, în realitate, decât să întineze această idee printr'o atitudine necritică față de vechiul narodnicism.

Deducția nr. 2 : „Încă de pe acum pământul trece dela capital la cei ce muncesc — trebue ca acest proces să fie desăvârșit de către stat“. Din lac în puț. Să mai facem un pas spre narodnicismul polițienesc, să apelăm la „statul“ (bazat pe împărțirea în clase !) ca să lărgească posesiunea de pământ țărănească în general. E ceva grozav de socialist și uimitor de revoluționar. Dar la ce putem să ne așteptăm dela oameni pentru care cumpărarea și arendarea pământului de către țărani nu înseamnă trecerea pământului dela moșierii-iobăgiști la burghezia sătească, ci trecerea „dela capital la cei ce muncesc“. Să amintim acestor oameni fie măcar datele referitoare la repartizarea efectivă a pământurilor care „trec la cei ce muncesc“ : dela 6 până la 9 zecimi din întreg pământul țărănesc cumpărat și dela 5 până la 8 zecimi din totalul pământului arendat este concentrat în mâna *unei cincimi din totalul gospodăriilor*, adică în mâna unei neînsemnate minorități de țărani înstăriți. Judecați după aceasta cât de mult adevăr conțin cuvintele socialiștilor-revoluționari când afirmă că „nici nu contăm pe țăranii înstăriți, ci doar pe „păturile pur muncitoare“ ?

Deducția nr. 3 : „Țăranul are deja pământ și-l folosește în majoritatea cazurilor pe bază de repartiție egalitară, — trebue ca această folosire a pământului de către cei ce muncesc — să fie dusă până la capăt... și desăvârșită, prin dezvoltarea a tot felul de cooperative, cu producția agricolă colectivă“. — Scuturați puțin pe socialistul-revoluționar, și veți da de d-l V. V.⁴⁷ ! De'ndată ce se ajunge la fapte, toate prejudecățile vechi ale narodnicismului, păstrate foarte bine sub paravanul frazelor dibace, ies la ivea-

lă. Posesiunea pământului de către stat — desăvârșirea de către stat a trecerii pământului în mâna țărănimii — obște —cooperatie—colectivism — în această minunată schemă a d-lor Sazonov, Iuzov, N-on ⁴⁸, a socialiștilor-revoluționari, Hofstätter, Totomianț etc. etc., — în această schemă lipsește un amănunt mic de tot. În ea nu există nici capitalismul în dezvoltare, nici lupta de clasă. Și de unde să fie acest amănunt în capetele unor oameni, al căror întreg bagaj ideologic se compune din zdrențele narodnicismului și din peticele elegante ale criticii la modă? Oare n'a spus *însuși* d-l Bulgacov că la sate nu e loc pentru lupta de clasă? Oare înlocuirea luptei de clasă prin „tot felul de cooperative“ nu va satisface și pe liberali, și pe „critici“, și în general pe toți cei pentru care socialismul nu este altceva decât o firmă tradițională? Și oare nu se poate încerca de a liniști pe naivi prin asigurarea: „noi, bine înțeles, suntem străini de orice idealizare a obștei“, deși alături de această asigurare se poate citi colosala frazeologie despre „colosala organizare a țăranilor în cadrul obștiilor“, că „în anumite privințe nicio clasă din Rusia nu este atât de mult îmboldită la lupta pur (!) politică cum este țărănimea“, că prin limitele și competența ei, autoadministrarea (!) țărănească este mult mai largă decât cea a zemstvelor, că această îmbinare a unei „largi“ ... (până hăt la marginea satului?) „activități“... cu lipsa „celor mai elementare drepturi cetățenești“ „a fost născocită parcă într'adins pentru... a deștepta și exersa (!) instinctele politice și deprinderea luptei sociale“. Cui nu-i place — să nu asculte, dar...

„Trebue să fii orb ca să nu vezi cu cât mai ușor este să treci la ideea socializării pământului dela tradițiile folosirii în obște a pământului“. Nu cumva e tocmai invers, domnilor? Nu cumva sunt iremediabil orbi și surzi aceia care nu știu nici până astăzi că tocmai închistarea medievală a obștii semiiobage, care fărâmițează țărănimea în uniuni minuscule și leagă de mâini și de picioare proletariatul sătesc, susține tradițiile de anchilozare, abrutizare și sălbătici-re? Nu cumva recunoscând utilitatea părăsirii satelor de către țăran care a și desființat pe trei sferturi faimosul egalitarism al tradițiilor de obște, și a redus aceste tradiții doar la zăzănii polițienești, vă dați voi înșivă la cap?

Programul minimal al socialiștilor-revoluționari, fiind bazat pe teoria analizată mai sus, este o adevărată ciudățenie. Acest „program” cuprinde două puncte: 1) „socializarea pământului, adică trecerea lui în proprietatea întregii societăți și în folosința oamenilor muncii”; 2) „dezvoltarea în rândurile țărănimii a tot felul de uniuni sociale și de cooperative economice... (în vederea luptei «pur» politice?)... în vederea eliberării treptate a țărănimii de sub puterea capitalului bănesc... (sub puterea celui industrial?) ...și în vederea pregătirii viitoarei producții agricole colective”. Ca soarele într-o picătură de apă, așa se reflectă în aceste două puncte întregul spirit al „social-revoluționarismului”. În teorie — frazeologie revoluționară în locul unui sistem de concepții aprofundat și unitar, în practică — cramponare neputincioasă de cutare sau cutare mijloc la modă în locul participării la lupta de clasă, — iată tot ce au ei. Să pui *alături* în programul *minimal* socializarea pământului și cooperația, pentru aceasta a trebuit, recunoaștem, un rar curaj civic. Programul nostru minimal este pe de o parte — Babeuf, pe de alta — d-l Levitschi ⁴⁹. E ceva unic în felul său.

Dacă s'ar putea lua în serios acest program, noi ar trebui să spunem că, lăsându-se înșelați de eufonia propriilor lor cuvinte, socialiștii-revoluționari înșeală și pe țaran. Este o minciună că „cooperația de tot felul” ar juca un rol revoluționar în societatea contemporană și ar pregăti colectivismul, și nu întărirea burgheziei sătești. Este o minciună că s'ar putea pune în fața „țărănimii” socializarea pământului ca un „minimum”, ca o revendicare tot atât de imediată ca și cooperația. Orice socialist ar explica soc.-rev.-ilor noștri faptul că desființarea proprietății private asupra pământului nu poate fi acum decât preludiul direct al desființării ei în general, că numai trecerea pământului în „folosința oamenilor muncii” n'ar satisface încă proletariatul, deoarece milioane și zeci de milioane de țărani ruinați nu mai sunt în stare să-și exploateze pământul chiar în ipoteza că l-ar avea. Iar înzestrarea acestor milioane de țărani ruinați cu unelte, vite etc. ar constitui socializarea tuturor mijloacelor de producție și ar necesita revoluția socialistă a proletariatului, iar nu mișcarea țărănească împotriva rămășițelor iobăgiei. Socialiștii-revoluționari confundă socializarea pământului cu naționalizarea burgheză a pă-

mântului. Abstract vorbind, aceasta din urmă e de conceput și pe baza capitalismului, fără desființarea muncii salariate. Dar tocmai exemplul acelorași socialiști-revoluționari constituie o confirmare concretă a adevărului că a revendica naționalizarea pământului într'un stat polițienesc înseamnă a pune în umbră singurul principiu revoluționar, principiul luptei de clasă, și a aduce apă la moară birocrăției de tot felul.

Nu numai atât, socialiștii-revoluționari coboară și până la reacționarismul direct, ridicându-se împotriva revendicării din proiectul nostru de program: „desființarea tuturor legilor care împiedică pe țăran să dispună de pământul său“. În numele prejudecății narodniciste cu privire la „principiul obștei“ și „principiul egalitar“, ei refuză țăranului un „drept civil elementar“ ca acela de a dispune de pământul său, ei închid cu seninătate ochii asupra închistării de clasă a adevăratei obști, devin apărători ai interdicțiilor polițienești, stabilite și sprijinite de „statul“... zem-schi nacialnicilor! Noi credem că nu numai d-l Levitschi, ci și d-l Pobedonostev nu se vor speria prea mult de revendicarea socializării pământului în vederea folosirii lui egalitare, din moment ce această revendicare se formulează ca un minimum, alături de care figurează și cooperația și susținerea legării polițienești a țăranului de lotul primit dela stat, care trebuie să-i asigure existența.

Programul agrar al socialiștilor-revoluționari trebuie să servească drept învățământ și avertisment pentru toți socialiștii, drept exemplu concret care arată unde duce lipsa de idei și de principii, pe care unii oameni ușuratici o numesc libertate față de dogme. A fost suficient să se ajungă la fapte ca să iasă la iveală că la socialiștii-revoluționari nu există niciuna dintre cele trei condiții necesare pentru formularea unui program socialist consecvent: nici ideea clară a scopului final, nici justa înțelegere a drumului care duce la acest scop, nici ideea precisă asupra situației reale din momentul actual și asupra sarcinilor imediate ale acestui moment. Scopul final al socialismului, ei l-au mușamalizat, amestecând socializarea pământului cu naționalizarea burgheză a pământului, confundând ideea țărănească primitivă a folosirii egalitare a pământului pe o scară mică cu teoria socialismului contemporan cu privire la trecerea tuturor mijloacelor de producție în proprietate

socială și la organizarea producției socialiste. Felul cum văd ei calea care duce la socialism este caracterizată de minune prin faptul că ei înlocuiesc lupta de clasă prin dezvoltarea cooperăției. În aprecierea momentului actual al evoluției agrare din Rusia, ei au uitat un amănunt: rămășițele iobăgiei care apasă asupra satului nostru. Celebra trinitate care exprimă concepțiile lor teoretice: intelectuali, proletariat și țărănime a fost complectată cu o nu mai puțin celebră trinitate „programatică”: socializarea pământului — cooperația — legarea de lot.

Comparați cu aceasta programul „Iscrei”, care indică întregului proletariat luptător scopul final unic, fără a-l reduce la „minimum”, fără a-l scobori de dragul adaptării la ideile unor pături nedezvoltate ale proletariatului sau de mici producători. Calea spre realizarea acestui scop este una singură atât la oraș cât și la sat — lupta de clasă a proletariatului împotriva burgheziei. În afară însă de această luptă de clasă în satul nostru mai continuă să fie dusă și o altă luptă: lupta întregii țărănime împotriva rămășițelor iobăgiei. Iar în *această* luptă partidul proletariatului promite sprijinul său *întregii* țărănime, căutând să-i îndrumeze avântul revoluționar spre adevăratul scop, să-i îndrumeze răscola împotriva adevăratului ei dușman, considerând necinstit și nedemn să trateze pe țăran ca fiind sub tutela sa, să-i ascundă că în momentul de față și imediat el poate obține numai înlăturarea complectă a tuturor urmelor și rămășițelor iobăgiei, numai curățirea drumului spre o luptă mai largă și mai grea a întregului proletariat împotriva întregii societăți burgheze.

„Iskra” nr. 23 din 1 August
și nr. 24 din 1 Septembrie 1902

Se îtpărește după textul ziarului
„Iskra”

SCRISOARE CĂTRE COMITETUL DIN MOSCOVA

Dragi tovarăși ! Am primit scrisoarea d-v. în care aduceți mulțumiri autorului cărții „Ce-i de făcut ?” și ne comunicați hotărîrea cu privire la reținerile de 20% în folosul „Iscrei”. La rîndul meu, vă mulțumesc călduros pentru exprimarea simpatiei și solidarității voastre. Pentru un autor care scrie ilegal acest lucru este cu atît mai prețios cu cît el este nevoit să muncească în condițiile unei înstrăinări neobișnuite de cititor. Orice schimb de idei, orice comunicare cu privire la impresia pe care o produce cutare sau cutare articol sau broșură asupra diferitelor pături de cititori are pentru noi o deosebită importanță, și vă vom fi foarte recunoscători dacă ni se va scrie nu numai despre treburi în sensul îngust al cuvîntului, nu numai pentru tipar, ci și pentru ca autorul să nu se simtă rupt de cititor.

În nr. 22 al „Iscrei” noi am publicat hotărîrea D-v. cu privire la reținerile de 20% în folosul „Iscrei”. Mulțumirile pe care le aduceți lui Lenin, însă, noi nu ne-am hotărît să le publicăm, fiindcă, în primul rînd, D-v. le-ați trimis separat, fără a pomeni de dorința D-v. de a le vedea publicate. Iar, în al doilea rînd, parcă nici forma acestor mulțumiri nu era adecvată publicării. Dar, vă rog, să nu credeți că pentru noi nu este important să dăm publicității declarațiile comitetelor cu privire la solidarizarea lor cu anumite concepții. Dimpotrivă, tocmai acum, când cu toții ne gîndim la unificarea social-democrației revoluționare, *acest lucru este deosebit de important*. Ar fi foarte de dorit ca Comitetul din Moscova să-și exprime solidaritatea cu cartea mea sub forma *unei declarații* care să și apară imediat în „Iskra”. Demult a sosit timpul ca comitetele să proclame

în mod deschis poziția lor de partid, să rupă cu tactica conșimțământului tacit, care a precumpănit în decursul „perioadei a 3-a“. Acesta este un considerent general în favoarea unei declarații fățișe. Iar în special, eu, de pildă, *am fost acuzat prin presă* (de grupul „Borba“ în „Listoc“-ul lui) că aș vrea să transform redacția „Iscrei“ într'un Comitet Central rus, astfel ca ea „să comande“ „agenților“ etc. Aceasta este o vădită denaturare a celor spuse în „Ce-i de făcut?“, dar m'am săturat să tot scriu mereu: „denaturați lucrurile“. Consider că trebuie să-și spună cuvântul practicienii care activează în Rusia și care *știu cum nu se poate mai precis* că felul în care „comandă“ „Iskra“ nu depășește cadrul sfaturilor și al exprimării părerilor ei, și care *văd* că ideile *organizatorice* expuse în „Ce-i de făcut?“ exprimă actualitatea arzătoare a zilei, problema spinoasă a *adevăratei* mișcări. Cred că acești practicieni trebuie ei înșiși să ceară cuvântul și să declare sus și tare cum privesc *ei* problema, cum prin experiența muncii lor, ei ajung la concepții solidare cu ale noastre în ceea ce privește problemele organizatorice.

Mulțumirile pe care le aduceți pentru „Ce-i de făcut?“ noi le-am înțeles și, desigur, nici nu le puteam înțelege altfel decât în sensul că voi ați găsit în această carte răspunsuri la *propriile voastre* probleme, că din cunoașterea *directă* a mișcării voi *înșivă* v'ați convins de necesitatea unei activități mai îndrăznețe, de o mai mare amploare, mai *unificate*, mai centralizate, mai strâns unite în jurul unui ziar central, — convingere formulată și în această carte. Iar din moment ce lucrurile stau așa, din moment ce într'adevăr ați ajuns la această convingere, — e de dorit ca acest lucru comitetul să-l declare fățiș, sus și tare, invitând și celelalte comitete să lucreze împreună cu el în aceeași direcție, ținându-se de același „firicel“, propunându-și aceleași țeluri organizatorice de partid imediate.

Nădăjduim, tovarăși, că veți găsi posibilitatea de a citi această scrisoare în adunarea generală a întregului comitet și că ne veți comunica hotărîrea D-v. în legătură cu problemele ridicate în ea. (Voi adăuga în paranteză că și Comitetul din Petersburg ne-a comunicat că își exprimă solidaritatea cu noi și acum se gândește la o declarație similară).

Ați avut destule exemplare din „Ce-i de făcut?” ?
Muncitorii au citit-o ? Ce părere au avut ?

Strâng cu putere mâna tuturor tovarășilor și le urez
succes deplin.

Al vostru *Lenin*

Scriș la 11 (24) August 1902

*Publicat pentru prima oară în 1922
în cartea lui P. N. Lepeșinski
„La cotitură”*

Se tipărește după manuscris

PREFAȚĂ LA EDIȚIA A DOUA A BROȘURII „SARCINILE SOCIAL-DEMOCRAȚILOR RUȘI“

Au trecut exact cinci ani de când a fost scrisă broșura de față, care acum, având în vedere nevoile agitației, apare în ediția a doua. În acest scurt interval de timp tânăra noastră mișcare muncitorească a făcut un pas atât de uriaș înainte, în situația social-democrației ruse și în felul în care se prezintă forțele ei s'au produs atât de profunde schimbări, încât, bunăoară, va părea ciudat cum de s'a putut ivi nevoia unei simple retipăriri a unei broșuri vechi. Oare „Sarcinile social-democraților ruși“ mai sunt în 1902 aceleași ca în 1897 ? Oare, în această privință, felul de a vedea lucrurile al autorului însuși, care pe atunci făcea bilanțul abia al „primei experiențe“ a activității sale de partid, n'a progresat niciun pas ?

Nu un singur cititor își va pune, probabil, întrebări de felul acesta (sau asemănătoare), și pentru a răspunde la ele, noi trebuie să ne referim la broșura „Ce-i de făcut ?“ și să complectăm câte ceva din cele spuse acolo. Trebuie să ne referim — pentru a arăta cum și-a expus autorul concepțiile despre sarcinile *actuale* ale social-democrației : să complectăm — cele spuse acolo (pag. 31—32, 121, 138) * cu privire la condițiile în care a fost scrisă broșura reeditată acum și la punctul ei de vedere în ceea ce privește „perioada“ specială din dezvoltarea social-democrației ruse. În broșura menționată („Ce-i de făcut ?“) eu am indicat în general patru perioade de acest fel, ultima fiind considerată ca făcând parte „din domeniul prezentului, în parte al viitorului“, a treia perioadă fiind denumită dominația (sau, cel

* Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 5, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 372—373, 376, 497. — *Nola Trad.*

puțin, largă răspândire) a curentului „economist“, cu începere dela 1897—1898, a doua perioadă — anii 1894—1898 și prima — 1884—1894. Spre deosebire de perioada a treia, în perioada a doua nu există divergențe în rândurile social-democraților înșiși. Social-democrația a fost atunci unită din punct de vedere ideologic, și tot atunci s'a făcut încercarea de a se ajunge deasemenea și la unitatea organizatorică, practică (formarea Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia). Principala atenție a social-democraților a fost îndreptată atunci nu spre lămurirea și rezolvarea cutărilor sau cutărilor probleme interne de partid (ca în perioada a treia), ci asupra luptei ideologice împotriva adversarilor social-democrației, pe de o parte, asupra dezvoltării muncii practice de partid, pe de altă parte.

Între teoria și practica social-democraților n'a existat acel antagonism care a existat în epoca „economismului“.

Broșura de față reflectă tocmai particularitățile situației și „sarcinilor“ de atunci ale social-democrației. Broșura chiamă la adâncirea și extinderea muncii practice, considerând că pentru aceasta faptul că unele concepții, principii și teorii generale nu erau lămurite nu constituie nicio „piedică“, considerând că nu există nicio dificultate (care pe atunci n'a existat) în a îmbina lupta politică cu cea economică. Broșura se adresează adversarilor social-democrației, grupurilor „Narodnaia Volia“ și „Narodnoe Pravo“, cu lămuriri principiale, căutând să risipească confuziile și ideile preconcepute care le făceau să se țină la o parte de noua mișcare.

Și iată că astăzi, când, după cum se vede, perioada „economismului“ se apropie de sfârșit, poziția social-democraților ajunge din nou să fie asemănătoare celei de acum cinci ani. Bine înțeles, sarcinile care ne stau în față acum sunt nemăsurat mai complexe, potrivit creșterii uriașe a mișcării în acest timp, — dar particularitățile fundamentale ale momentului actual reproduc, pe o bază mai largă și pe o scară mai mare, particularitățile perioadei „a doua“. Neconcordanța dintre teoria, programul, sarcinile noastre tactice și practică dispar pe măsura dispariției economismului. Din nou putem și trebuie să chemăm cu îndrăzneală la adâncirea și lărgirea muncii practice, deoarece premisele teoretice ale acestei munci au și fost în mare parte limpezite. Noi trebuie din nou să acordăm o atenție deosebită orientărilor ile-

gale nesocial-democrate din Rusia, în fața noastră aflându-se din nou, în fond, aceleași orientări ca și în prima jumătate a perioadei 1890—1900, — numai că ele sunt cu mult mai dezvoltate, mai bine cristalizate, mai „maturizate“.

În procesul de lepădare a vechilor lor vestminte, narodovolții au ajuns la transformarea lor în „socialiști-revoluționari“, arătând parcă prin însăși această denumire că s’au oprit la jumătatea drumului. Ei s’au rupt de ceea ce este vechi (socialismul „rus“) și nu s’au alăturat la ceea ce este nou (social-democrația). Singura teorie a socialismului revoluționar pe care o cunoaște omenirea contemporană, adică marxismul, ei o dau la arhivă, pe baza unei critici burgheze („socialiști“ !) și oportuniste (— „revoluționari“ !). Lipsa de idei și de principii îi duce în practică la „aventurism revoluționar“, fapt care își găsește expresia atât în tendința lor de a pune pe aceeași treaptă păhuri și clase sociale cum sunt intelectualitatea, proletariatul și țărănimea, cât și în zgomotoasa lor propovăduire a unei „sistematice“ terori și în remarcabilul lor program agrar minimal (socializarea pământului, — cooperația, — legarea de lot. Vezi „Iskra“ nr. nr. 23 și 24 *), precum și în atitudinea lor față de liberali (vezi „Rev. Ross.“ nr. 9 și recenzia d-lui Jitlovski despre „Osvoobojdenie“ din nr. 9 al revistei „Sozialistische Monatshefte“⁵⁰) și în multe altele, lucru despre care vom avea, probabil, ocazia să mai vorbim în repetate rânduri. În Rusia mai există atât de multe elemente și condiții sociale care alimentează instabilitatea intelectualilor, care determină la unii oameni cu stări de spirit radicale dorința de a îmbina ceea ce este vechi, ceea ce și-a trăit traiul, cu ceea ce este la modă și lipsit de viață, elemente și condiții sociale care îi împiedică să contopească cauza lor cu cauza proletariatului, care-și duce lupta de clasă, — aceste elemente și condiții sociale sunt atât de numeroase, încât social-democrația rusă va mai trebui să țină seama de orientarea sau de orientările de felul celei „social-revoluționare“ atâta vreme cât evoluția capitalistă și ascuțirea contradicțiilor de clasă nu le va lipsi de orice bază.

Narodopravții, cărora în 1897 le era caracteristică nu mai puțin decât socialiștilor-revoluționari de astăzi lipsa

---

* Vezi volumul de față, pag. 166—186. — *Nota Trad.*

unei poziții precise (vezi mai jos, pag. 20—22) *, au părăsit din această cauză foarte repede scena. Dar „lucida“ lor idee — de a separa cu totul revendicarea libertății politice de socialism — n'a dispărut și nu a putut să dispară, deoarece în Rusia curentele liberalo-democratice în rândurile celor mai diferite pături ale marii și micii burghezii sunt foarte puternice și se întăresc neconținut. Deaceea succesoarea legală a narodopravților, continuatoarea lor bine determinată, consecventă și maturizată este revista liberală „Osvobojdenie“⁵¹, care vrea să grupeze în jurul ei pe reprezentanții opoziției liberale din Rusia. Și pe cât de inevitabilă este perimarea și dispariția vechii Rusii dinaintea de reformă, a țărănimii patriarhale, a intelectualității de tip vechi, în stare să se pasioneze deopotrivă și pentru obște, și pentru cooperația agricolă și pentru teroarea „inseizabilă“, — tot pe atât de inevitabilă este creșterea și maturizarea claselor avute din Rusia capitalistă, a burgheziei și a micii burghezii, cu liberalismul lor lucid, care începe să-și dea seama că nu este rentabil să întreții un guvern absolutist obtuz, barbar, costisitor și care nu-i apără deloc împotriva socialismului, — cu cerința lor ca formele luptei de clasă și dominației de clasă să aibă un caracter european, — cu tendința lor înăscută (în epoca de deșteptare și de creștere a proletariatului) de a-și camufla interesele de clasă burgheze sub negarea luptei de clasă în general.

Avem, deaceea, pentru ce să mulțumim d-lor moșieri liberali, care încearcă să întemeieze un „partid constituțional al zemstvelor“. În primul rând — să începem cu ceea ce este mai puțin important —, le vom mulțumi pentru faptul că ei l-au scos din rândurile social-democrației ruse pe d-l Struve, transformându-l definitiv dintr'un pseudo-marxist în liberal, ajutându-ne să demonstrăm printr'un exemplu viu pentru toți și pentru fiecare în parte adevărata semnificație a bernsteinismului în general și a celui rus în special. În al doilea rând, căutând ca diverse pături ale burgheziei ruse să devină conștient-liberale, „Osvobojdenie“ ne va ajuta astfel să grăbim transformarea masei din ce în ce mai mari a muncitorilor în socialiști conștienți. La noi a existat și există atât de mult pseudo-socialism liberalo-narodnicist, confuz, încât, în comparație cu acesta, noua orientare libe-

* Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 2, ed. P.M.R. 1951, pag. 334—335. — *Nota Trad.*

rală constituie un evident pas înainte. Ne va fi foarte ușor acum să demonstrăm concret muncitorilor ce este burghezia liberală și democratică rusă, să lămurim de ce este necesar un partid politic muncitoresc de sine stătător, care să constituie un singur tot cu social-democrația internațională, — va fi foarte simplu acum să chemăm pe intelectuali să-și precizeze cu hotărâre poziția : liberalism *sau* social-democrație, — teoriile și orientările confuze vor fi foarte rapid măcinate de pietrele de moară ale acestor doi „antipozi“, care cresc și se întăresc. În al treilea rând — și acest lucru este, desigur, cel mai important —, noi vom mulțumi liberalilor, *dacă* prin opoziția lor ei vor zdruncina alianța absolutismului cu unele păături ale burgheziei și ale intelectualității. Spunem „dacă“, fiindcă prin cochetarea lor cu absolutismul, prin preamărirea muncii culturale pașnice, prin războiul lor împotriva revoluționarilor „tendențioși“ etc., liberalii zdruncină nu atât absolutismul, cât lupta împotriva acestuia. Demascând neconținut și cu intransigență orice inconsecvență a liberalilor, orice încercare a lor de a cocheta cu guvernul, vom lipsi prin aceasta de putere această latură trădătoare a activității politice a domnilor burghezi liberali, le vom paraliza prin aceasta stânga și vom asigura ca ceea ce fac cu dreptă lor să dea rezultate cât mai mari.

Astfel, atât narodovolții, cât și narodopravții au făcut uriași pași înainte în sensul dezvoltării, precizării și cristalizării adevăratelor lor tendințe și a adevăratei lor naturi. Lupta care în prima jumătate a deceniului 1890—1900 a fost o luptă între cercuri mici de tineret revoluționar reînvie acum ca o luptă hotărâtă între curente politice maturizate, între partide politice adevărate.

Deaceea, reeditarea „Sarcinilor“ nu va fi, poate, fără folos și în sensul că va reaminti tinerilor membri de partid recentul trecut al partidului, le va arăta cum s'a creat poziția social-democraților printre celelalte curente, poziție care s'a precizat pe deplin abia acum, le va ajuta să-și facă o idee mai limpede și mai precisă despre „sarcinile“ în esență aceleași, dar mai complexe, ale momentului actual.

În fața social-democrației se pune astăzi cu o deosebită vigoare sarcina lichidării oricărei confuzii și oricăror șovăiri din rândurile ei, de a-și strânge și mai mult rândurile și de a se uni din punct de vedere organizatoric sub steagul marxismului revoluționar, de a-și îndrepta toate eforturile

spre unificarea tuturor social-democraților care duc munca practică, spre adâncirea și lărgirea activității lor, acordând totodată o atenție serioasă lămuririi unei mase cât mai largi de intelectuali și muncitori, a adevăratei semnificații a celor două curente menționate mai sus, de care social-democrația este, încă de multă vreme, nevoită să țină seama.

August 1902

Publicat pentru prima oară în Decembrie 1902, în broșura editată de Liga din străinătate a social-democrației ruse

Se tipărește după textul broșurii

NOUL PROIECT DE LEGE CU PRIVIRE LA GREVE

Ne-a parvenit un nou document secret : memoriul ministerului de finanțe „cu privire la revizuirea articolelor de lege despre sancționarea grevelor și rezilierea înainte de termen a contractelor de angajare, precum și cu privire la oportunitatea înființării unor organizații muncitorești de ajutor reciproc“. Dat fiind volumul memoriului, precum și necesitatea de a-l face cunoscut unor pătri câ mai largi ale clasei muncitoare, noi îl publicăm într'o broșură separată ⁵². Acum însă vom expune pe scurt conținutul acestui document interesant, arătând totodată semnificația lui.

Memoriul începe prin a face un scurt istoric al legiilor noastre cu privire la reglementarea muncii în fabrici, menționând legile din 3 Iunie 1886 și din 2 Iunie 1897 ⁵³, și trece apoi la chestiunea desființării sancțiunilor penale pentru părăsirea lucrului și pentru greve. Ministerul de finanțe este de părere că amenințarea cu arestare sau închisoare pentru părăsirea samavolnică a lucrului de către un muncitor sau pentru încetarea lucrului prin înțelegerea a mai mulți muncitori nu-și atinge scopul. După cum a arătat experiența, prin aceasta menținerea ordinii publice nu este asigurată ; această amenințare nu face decât să întărească pe muncitori, convingându-i de nedreptatea legii. E foarte greu să aplici aceste legi „din cauza dificultății de a intenta sute și uneori mii de procese“ pentru fiecare plecare dela lucru a muncitorului, precum și din cauza faptului că fabricantului nu-i convine să rămână fără muncitori în cazul când aceștia vor fi închiși pentru grevă. Considerarea grevei drept crimă determină intervenții prea zeloase din partea poliției, ceea ce mai mult dăunează decât aduce folos,

pricinuește fabricanților mai multe greutăți și bătaie de cap decât ușurare. Memoriul propune desființarea complectă a oricăror pedepse pentru plecarea samavolnică din fabrică a vreunui muncitor și pentru participare la o grevă pașnică (care nu este însoțită nici de acte de violență, nici de vreo încălcare a ordinii publice etc.). Pedepsele trebuie să fie stabilite, după modelul legilor străine, numai „pentru acte de violență, amenințări sau *defăimare* (!) săvârșite de cineva dintre patroni sau muncitori față de persoana sau avutul altuia, și care au drept scop, în pofida intențiilor libere și legale ale acestuia, să-l constrângă sau să-l împiedice“ de a lucra în cutare sau cutare condiții. Cu alte cuvinte, în loc de sancțiune penală pentru greve, se preconizează sancțiunea penală pentru împiedicarea „celor ce vor să lucreze“.

Cât privește asociațiile de ajutor reciproc, ministerul de finanțe se plânge de debandada administrativă din acest domeniu (care s'a manifestat, cică, în special la Moscova, unde asociația muncitorilor mecanici a pretins chiar să aibă un „rol de mediator“ între muncitori și administrație) și cere introducerea pe cale legislativă a unui statut normal al acestor asociații și înlesnirea organizării acestora.

Prin urmare, caracterul general al noului memoriu al ministerului de finanțe este, fără îndoială, liberal, iar punctul central îl constituie propunerea de a desființa sancțiunile penale pentru greve. Nu ne vom ocupa aici cu analiza amănunțită a conținutului întregului „proiect de lege“ (e mai bine să facem acest lucru după ce memoriul va fi publicat în întregime), ci vom atrage atenția cititorului asupra caracterului și semnificației acestui liberalism. Propunerea de a acorda muncitorilor oarecare libertate a grevelor și libertatea organizațiilor nu este ceva nou nu numai în publicistica noastră liberală, ci și în preconizările comisiilor oficiale, guvernamentale. La începutul deceniului 1860—1870 comisia Stackelberg, care a revizuit statutul de funcționare al fabricilor și cel al meseriilor, a propus să se înstitue tribunale industriale din delegați ai muncitorilor și patronilor și să se dea muncitorilor o anumită libertate de organizare. În deceniul 1880—1890 comisia însărcinată cu alcătuirea proiectului unui nou cod penal a preconizat desființarea sancțiunilor penale pentru greve. Actualul proiect al ministerului de finanțe se deosebește însă esențial de cele precedente, și această deosebire va rămâne un semn extrem

de important al timpului chiar și în cazul că propunerile cuprinse în noul proiect vor fi clasate la dosar ca și toate cele precedente. Deosebirea esențială constă în faptul că noul proiect se caracterizează printr'o „bază“ incomparabil mai largă : simți în el nu numai glasul puținilor fruntași teoreticieni și ideologi ai burgheziei, ci glasul unei întregi pături de industriași-practicieni. Acesta nu mai este un liberalism numai al funcționarilor și profesorilor „umanitari“, acesta este un liberalism primitiv, autohton al negustorilor și industriașilor moscoviți. Faptul acesta, ca să spun sincer, îmi umple inima de un înalt sentiment de mândrie patriotică : liberalismul de trei copeici al unui negustor înseamnă mult mai mult decât liberalismul de cincisprezece copeici al unui funcționar. Și lucrul cel mai interesant din acest memoriu îl constituie nu plictisitoarele raționamente despre libertatea contractului și despre folosul statului, ci considerentele practice ale fabricanților care străbat din argumentarea juridică tradițională.

Nu mai e de răbdat ! Ne-am săturat ! Nu te băga ! — iată ce spune fabricantul rus poliției ruse prin gura autorului memoriului ministerial. Ascultați, într'adevăr, următoarele raționamente :

„După concepțiile organelor polițienești, concepții care se sprijină pe caracterul neprecis și confuz al legii în viitoare, orice grevă este privită nu ca un fenomen economic natural, ci neapărat ca o încălcare a ordinei și liniștii publice. Or, dacă ar fi existat o atitudine mai calmă față de cazurile de încetare a lucrului în fabrici și uzine și dacă grevele n'ar fi fost identificate cu încălcarea ordinei publice, ar fi fost mult mai ușor să se lămurească adevăratele cauze ale acestor greve, să se facă o deosebire între motivele legale și juste de cele ilegale și neîntemeiate și să se ia măsuri corespunzătoare pentru ca părțile să ajungă la o înțelegere pașnică. Dacă ar fi existat un astfel de mod, mai normal, de a proceda, măsurile de curmare și de reprimare s'ar fi luat numai atunci când ar fi existat fapte care să învedereze existența unor dezordini“. Poliția nu cercetează cauzele grevei, ci are grijă *numai* de a pune capăt grevei, recurgând la unul dintre cele două procedee : sau constrângând pe muncitori (prin arestări, deportări și alte măsuri „până la a face uz de forța armată inclusiv“) să reia lucrul, sau îndemnând pe patroni să facă concesii. „Nu se poate spune că

măcar unul dintre aceste procedee este potrivit“ pentru d-nii fabricanți : primul „provoacă întăritarea în rândurile muncitorilor“, al doilea „întărește în muncitori convingerea extrem de dăunătoare cum că greva constituie în toate cazurile mijlocul cel mai sigur de a obține îndeplinirea doleanțelor lor“. „Istoricul grevelor care au avut loc în decursul ultimului deceniu oferă multe exemple de daune rezultate de pe urma tendinței de a reprima rapid și cu orice preț complicațiile ivite. Arestările făcute în pripă provocau uneori o atare întăritare în rândurile muncitorilor până atunci cu totul liniștiți, încât autoritățile făceau uz de Cazaci, după care, desigur, nici nu putea fi vorba de satisfacerea chiar a revendicărilor legitime ale greviștilor. Pe de altă parte, cazurile de satisfacere rapidă a revendicărilor nelegitime ale muncitorilor prin presiunea exercitată asupra fabricanților determinau neapărat greve asemănătoare în alte întreprinderi industriale, care erau puse în situația de a aplica nu sistemul concesiilor, ci forța armată, ceea ce nu poate fi înțeles de muncitori și le insuflă convingerea unei atitudini nejuste față de ei și a samavolniciei autorităților...“. Ca poliția să fi satisfăcut vreodată până și revendicările nelegitime ale muncitorilor prin presiunea exercitată asupra fabricanților, aceasta este, desigur, o exagerare a d-lor capitaliști, care vor să spună că uneori ei singuri, după ce se vor fi locmit cu greviștii, le-ar fi dat mai puțin decât sunt nevoiți să le dea sub presiunea spectrului înfricoșător al „încălcării ordinei de stat și liniștii“. Memoriul dă o înțepătură ministerului afacerilor interne, care în circulara din 12 August 1897, „publicată fără a se fi pus de acord cu ministerul de finanțe“ (aicea-i buba !), ordonă să se facă atât arestări cât și deportări cu ocazia oricărei greve, precum și ca procesele în legătură cu grevele să fie judecate ca procese pentru infracțiuni împotriva ordinei publice. „Autoritățile administrative superioare — continuă memoriul să expună plângerile fabricanților — merg și mai departe (de lege) și atribue *tuturor* (subliniat în original) cazurilor de grevă de-a-dreptul o importanță de stat... Or, în fond, orice grevă (bine înțeles dacă ea nu este însoțită de acte de violență) este un fenomen pur economic, cu totul firesc și care nu amenință câtuși de puțin ordinea și liniștea publică. Asigurarea ordinei în aceste cazuri ar trebui să aibă forme

asemănătoare celor practicate în timpul serbărilor populare, festivităților, spectacolelor și în alte cazuri asemănătoare”.

Acesta este limbajul unor adevărați liberali-mancheșterieni ⁵⁴, care declară lupta dintre capital și muncă drept un fenomen pur natural, echivalează cu o remarcabilă francheță „negoțul cu mărfuri” cu „negoțul cu muncă” (în altă parte a memoriului), cer neamestecul statului, reduc rolul acestui stat la acela de paznic de noapte (și de zi). Și, ceea ce este deosebit de important, nimeni altcineva nu a făcut pe fabricanții ruși să adopte acest punct de vedere liberal decât muncitorii noștri. Mișcarea muncitorească a căpătat o amploare atât de mare, încât grevele au devenit într’adevăr un „fenomen economic natural”. Lupta muncitorilor a luat forme atât de îndârjite, încât amestecul statului polițienesc, care interzice orice manifestare a acestei lupte, a devenit într’adevăr dăunător nu numai pentru muncitori (acestora el niciodată nu le aducea altceva decât rău), ci și pentru înșiși fabricanții în favoarea cărora se făcea acest amestec. Muncitorii au făcut ca interdicțiile polițienești să nu aibă, de fapt, nicio putere, — poliția însă a continuat (și nici nu putea într’un stat absolutist să nu continue) să se amestece și, simțindu-și neputința, dădea din colț în colț — ba forță armată, ba concesi, ba represiuni sălbatice, ba cochetare. Cu cât amestecul poliției pierdea din importanță, cu atât fabricanții resimțeau mai acut *samavolnicia* poliției, cu atât se convingeau mai mult că *nu le convine* să sprijine această samavolnicie. Conflictul dintre o anumită parte a marilor industriași și atotputernicia poliției se înăsprea tot mai mult, luând forme deosebit de acute la Moscova, unde sistemul cochetării cu muncitorii a înflorit extrem de mult. Memoriul cuprinde o plângere directă împotriva administrației din Moscova, care a angajat un joc periculos prin faptul că discută cu muncitorii și cu asociația de ajutor reciproc a muncitorilor din industria mecanică. Pentru a ademini pe muncitori, a fost nevoie să se dea consiliului acestei asociații un anumit drept de mediator, — și fabricanții au sărit îndată ca arși. „La început, acest consiliu — se scrie după dictarea lor, în memoriu — se adresa organelor inspecției de fabrică, apoi, însă, văzând că acestea nu recunosc competența lui prin faptul că și-a asumat în mod samavolnic rolul de mediator, a început să se adreseze șefului poliției, care nu numai

că primește cererile ce-i parvin, dar le și dă curs legal, sancționând prin aceasta drepturile pe care și le însușise consiliul". Fabricanții protestează împotriva dispozițiilor administrative particulare și cer stabilirea unor noi orânduiri pe cale legislativă.

Ce-i drept, liberalismul fabricanților nu depășește deocamdată cadrul profesional foarte îngust, atitudinea lor ostilă față de samavolnicia polițienească se mărginește la diferite manifestări exagerate care nu le convin, fără să se îndrepte împotriva bazei despotismului birocratic. Dar de creșterea acestei ostilități, de extinderea prilejurilor pentru manifestarea ei, de adâncirea ei, se va îngriji dezvoltarea economică a Rusiei și a întregii lumi, ascuțind antagonismul de clasă din țările capitaliste. Forța proletariatului constă tocmai în faptul că numărul și unirea lui sporește în virtutea a însuși procesului de dezvoltare economică, în timp ce în rândurile marii și micii burghezii crește din ce în ce dezbinarea și fărâmițarea intereselor. Pentru a putea ține seama de această superioritate „naturală” a proletariatului, social-democrația trebuie să urmărească cu atenție toate conflictele de interese din rândurile claselor dominante, folosind aceste conflicte nu numai în scopul obținerii unui avantaj practic în favoarea unor pături sau a altora ale clasei muncitoare, ci și în scopul luminării întregii clase muncitoare, în scopul de a trage învățăminte folositoare din fiecare nou episod social-politic.

Avantajul practic al muncitorilor de pe urma modificării legii, modificare propusă de fabricanții liberali, este prea evident ca să mai fie necesar să ne oprim mult asupra lui. Aceasta este o neîndoielnică concesiune făcută unei forțe în creștere, o părăsire de către inamic a uneia dintre pozițiile sale, care a și fost de fapt cucerită de proletariatul revoluționar și pe care conducătorii mai clarvăzători ai armatei dușmane nu vor s'o mai apere. Această concesiune e cam mică, nimic de zis: în primul rând, e ridicol să ne gândim la posibilitatea unei *adevărate* libertăți, a libertății grevelor cât timp nu există libertatea politică. Poliția păstrează dreptul de a proceda la arestări și la deportări fără judecată și îl va păstra atâta timp cât va exista absolutismul. Iar păstrarea acestui drept înseamnă menținerea a nouă zecimi din toate intrigile polițienești, fărădelegile și samavolnicia care încep să repugne până și fabricanților.

În al doilea rând, și în domeniul îngust al legiferărilor industriale propriu zise ministerul de finanțe face un pas foarte timid înainte, imitând proiectul de lege german pe care muncitorii germani l-au poreclit „draconic”, instituind pedepse *speciale* „pentru acte de violență, amenințări și defăimări” săvârșite în legătură cu contractul de angajare, ca și cum n’ar fi existat legi penale *generale* care să sancționeze aceste delictе! Dar muncitorii ruși vor ști să se folosească și de o mică concesie pentru a-și întări poziția, pentru a intensifica și extinde măreața lor luptă pentru eliberarea omenirii muncitoare din robia salariată.

În ceea ce privește învățătura folosită pe care o putem trage din noul memoriu, trebuie să relevăm, în primul rând, faptul că protestul fabricanților împotriva legii medievale cu privire la greve vădește, pe baza unui exemplu neînsemnat și izolat, o neconcordanță generală între interesele burgheziei în dezvoltare și cele ale absolutismului pe cale de dispariție. Asupra acestui lucru ar trebui să reflecteze oamenii care (asemenea socialiștilor-revoluționari) au închis până acum cu frică ochii asupra elementelor opoziției *burgheze* din Rusia, susținând întruna, după obiceiul vechi, că „interesele” (în general!) ale burgheziei ruse sunt satisfăcute. De bună seamă că despotismul polițienesc intră în conflict când cu unele interese, când cu altele până și ale acelor pături ale burgheziei pe care poliția țaristă le *ocrotește* cât se poate de direct, pe care orice slăbire a frâului pus pe proletariat le *amenință direct* cu prejudicii materiale.

De bună seamă că o mișcare cu adevărat revoluționară dezorganizează guvernul nu numai în mod direct, prin faptul că luminează, atâtă și unește masele exploatate, ci și indirect, prin aceea că face ca legile învechite să-și piardă orice bază, ca până și acoliții legați, s’ar părea, cu trup și suflet de absolutism să-și piardă credința în aceasta, ca „certurile din familie” dintre acești acoliți să devină tot mai dese, ca fermității și unirii din tabăra dușmanilor să le ia locul discordiile și oscilările. Dar pentru a obține aceste rezultate, este necesară o condiție, pe care niciodată n’au putut s’o înțeleagă socialiștii-revoluționari dela noi. Pentru aceasta este necesar ca mișcarea să fie cu adevărat revoluționară, adică să ridice la o viață nouă păturile din ce în ce mai largi ale clasei cu adevărat revoluționare, să

transforme în fapt fizionomia spirituală și politică a acestei clase, iar prin ea și a tuturor acelor care vin în contact cu ea. Insușindu-și acest adevăr, socialiștii-revoluționari și-ar fi dat seama cât de multe daune aduce în practică lipsa lor de idei și de principii în problemele fundamentale ale socialismului, și-ar fi dat seama că oamenii care propovăduiesc că împotriva mulțimii absolutismul dispune de soldați, împotriva organizațiilor — de poliție, în timp ce teroriștii care acționează de unu contra unu, înlăturând pe miniștri și guvernatori, într'adevăr, sunt inezisabili — acești oameni dezorganizează nu forțele guvernamentale, ci pe cele revoluționare.

Din noul „pas“ al departamentului fabricilor se mai poate trage încă o învățătură folositoare. Această învățătură constă în aceea că trebuie să știi să folosești orice liberalism în fapt, fie chiar și unul de trei copeici, și trebuie în acelaș timp „să fii cu ochii în patru“ ca acest liberalism să nu pervertească masele populare prin falsul lui mod de a pune problema. Un exemplu ni-l oferă d-l Struve; convorbirea cu acesta noi am intitulat-o: „Cum vor liberalii să-i învețe pe muncitori și cum trebuie muncitorii să-i învețe pe liberali“. Incepând să publice în nr. 4 al revistei „Osvobojdienie“ memoriul pe care l-am analizat, d-l Struve spune acolo, între altele, că noul proiect este expresia „rațiunii de stat“, și este îndoielnic că această rațiune va putea răzbi prin zidul arbitrariului și al lipsei de rațiune. Nu așa stau lucrurile, d-le Struve. Noul proiect de lege cu privire la greve a fost depus nu dintr'o „rațiune de stat“, ci a fost depus de fabricanți. Acest proiect a apărut nu pentru că statul „a recunoscut“ principiile fundamentale ale dreptului civil („libertatea și egalitatea“ burgheză a patronilor și muncitorilor), ci pentru că desființarea pedepselor pentru greve a devenit *avantajoasă pentru fabricanți*. Formulările juridice și expunerile de motive pe deplin convingătoare pe care le prezintă acum „însuși“ (Osvobojdienie nr. 4, pag. 50) ministerul de finanțe au existat de foarte mult timp în literatura rusă și chiar în lucrările comisiilor guvernamentale, — dar toate acestea au fost păstrate la dosar până nu și-au spus cuvântul lor *stăpânii industriei*, cărora muncitorii le-au *demonstrat în mod practic* caracterul absurd al vechilor legi. Subliniem această însemnătate hotărâtoare a avantajelor fabricanților și a intereselor fa-

bricanților nu pentru că aceasta ar diminua, după părerea noastră, importanța celor preconizate de guvern, dimpotrivă, am mai spus că considerăm aceasta ca o creștere a importanței lor. Dar în lupta lui împotriva întregii orânduiți contemporane, proletariatul trebuie înainte de toate să învețe să privească lucrurile drept în față și lucid, să descopere adevăratele mobile ale „înalțelor înfăptuiri ale statului” și să demaște fără șovăire mincinoasele fraze sforăitoare despre „rațiunea de stat” etc., lansate din calcul de polițiști abili și din miopie de liberalii învățați.

Mai departe, d-l Struve sfătuiește pe muncitori să fie „reținuți” în agitația cu privire la desființarea pedepselor pentru greve. „Cu cât ea (această agitație) va fi mai reținută ca formă — propovăduiește d-l Struve —, cu atât importanța ei va fi mai mare”. Muncitorul trebuie să mulțumească mult de tot fostului socialist pentru aceste sfaturi. Aceasta este tradiționala înțelepciune molcealinistă * a liberalilor — de a propovădui reținerea tocmai atunci când guvernul abia a început să șovăe (în legătură cu o chestiune sau alta). Trebuie să fii mai reținut pentru a nu împiedica înfăptuirea reformei începute, pentru a nu speria, pentru a folosi momentul favorabil când primul pas a și fost făcut (memoriul a fost întocmit!) și când recunoașterea de către un departament a necesității reformelor constituie „o dovadă incontestabilă (?) atât pentru guvernul însuși, cât și pentru societate (!) a justeții și oportunității” (?) acestor reforme. Așa raționează d-l Struve despre proiectul pe care-l analizăm, așa au raționat întotdeauna liberalii din Rusia. Nu așa raționează însă social-democrația. Priviți, va spune ea, până și unii dintre fabricanți au început să înțeleagă că formele europene ale luptei de clasă sunt mai bune decât samavolnicia asiatică a poliției. Până și pe fabricanții înșiși i-am silit prin lupta noastră dârză să pună la îndoială atotputernicia opricinicilor absolutismului. Așa dar, cu mai mult curaj înainte! Răspândiți cât mai larg vestea bună despre nesiguranța ivită în rândurile dușmanului, folosiți-vă de orice șovăială cât de mică a lui nu pentru o „reținere” molcealinistă în lupta pentru revendicările voastre, ci pentru intensificarea acestei lupte. În contul datoriei sale față de

---

* — molcealinism — servilism față de superior, lipsă de principialitate, carierism. Dela Molcealin — personaj din comedia „Prea multă minte strică” de Gribodov. — *Nota Trad.*

popor, guvernul vrea să vă dea o copeică pentru o sută de ruble. Folosiți-vă de faptul că ați primit această copeică pentru a cere din ce în ce mai hotărît întreaga sumă datorată, pentru a discredita în mod definitiv guvernul, pentru a pregăti forțele noastre în scopul de a-i da lovitura hotărîtoare.

„Iskra” nr. 24 din 1 Septembrie 1903

Se tipărește după textul ziarului
„Iskra”

SCRISOARE

CĂTRE REDACȚIA ZIARULUI „IUNĀI RABOCII“ ⁵⁵

Dragi tovarăși! Ne-a bucurat extrem de mult pe toți cuprinzătoarea voastră scrisoare. Trimiteți, vă rog, cât mai rapid complectările promise și corespondenți cât mai des. Noi sperăm să trimitem în curând la voi pe un tovarăș în vederea unor tratative mai amănunțite și definitive, deocamdată însă ne vom mărgini la ceea ce este cel mai important.

Aveți de o mie de ori dreptate când spuneți că trebuie să ne unim cât mai rapid și imediat într-o singură organizație pe întreaga Rusie, care să-și pună drept scop pregătirea unității ideologice a comitetelor și a unității practice, organizatorice a partidului. Noi, din partea noastră, am făcut deja pași destul de importanți în această direcție datorită faptului că Comitetul din Petersburg a devenit cu totul iscrist și a făcut prin presă o declarație în acest sens și de facto * (aceasta, desigur, strict entre nous **), s'a contopit cu organizația din Rusia a „Iscrei“, dând membrilor ei locurile cele mai influente în grupul central al Comitetului. Dacă vom obține ca și Sudul să se solidarizeze pe deplin și să ne contopim complet, problema unificării efective a partidului se va apropia pe trei sferturi de realizarea ei. Trebuie să ne grăbim foarte mult cu aceasta. Noi luăm imediat măsuri, în primul rând, pentru ca să vină la voi membri ai Organizației „Iscrei“ din Rusia în vederea unei înțelegeri; în al doilea rând, pentru a stabili aci legătura cu Cernâșev. Voi, din partea voastră, dați zor cu tipărirea (sau publicarea în „Iskra“) a declarației voastre principiale, care

* — de fapt. — *Nota Trad.*

★★ — între noi. — *Nota Trad.*

să precizeze pe deplin poziția voastră în partid, și luați toate măsurile pentru contopirea în fapt cu Organizația „Iscrei” din Rusia.

În încheiere — câteva cuvinte în legătură cu problemele pe care le-ați ridicat. În ceea ce privește țărănimea și programul agrar, nu ne este clar ce anume vă nemulțumește în proiectul nostru de program agrar și ce modificări ați dori să se facă. Precizați acest lucru. Ați văzut oare nr. 4 al revistei „Zaria” cu articolul despre programul agrar*? În general, observațiile voastre cu privire la lipsurile „Iscrei” dovedesc cât de important este pentru noi să întreținem relații mai dese și mai regulate pentru a ne înțelege pe deplin. Forțele sunt atât de îngrozitor de puține că numai cea mai strânsă unire a *tuturor* social-democrațiilor ne poate asigura succesul în lupta atât împotriva „aventurierilor”, cât și împotriva guvernului. Or, de pildă, despre punctul vostru de vedere, despre munca voastră practică noi n’am știut până acum aproape nimic — oare acest lucru este normal? Deasemenea, oare este normal ca voi să întreprindeți acum, de pildă, de unul singur pași pentru organizarea transporturilor, și noi la fel de unul singur? (Scrieți-ne cât mai amănunțit cum, ce și unde întreprindeți, de ce mijloace dispuneți etc.) De acelaș fapt, adică de lipsa de forțe, trebuie ținut seama la discutarea problemei unui organ special, a continuării apariției ziarului „Iujnâi Rabocii”, a transformării lui în „Russchii Rabocii”. Trebuie să cântărim cu foarte mare grijă toate laturile problemei. Gândiți-vă, de unde să luăm forțe pentru două organe, din moment ce noi știm foarte bine că ele sunt puține și pentru unul singur. Nu veți da oare un imbold Petersburgului (elementelor neiscrise din Petersburg) să publice „Raboceaia Mâsli” tot ca un organ „de lămurire”, de popularizare etc., — și aceasta într’un moment când Petersburgul se pregătește să pună capăt apariției ziarului „Raboceaia Mâsli” și să se apuce, în sfârșit, de o adevărată muncă pentru „Iskra”. Nu va avea oare de suferit de pe urma planurilor voastre munca voastră de organizare a unei colaborări literare regulate din Rusia la „Iskra”, — or, fără această colaborare „Iskra” nu poate deveni un adevărat organ de partid, și să nu uitați că în afară de voi se poate spune că

★ Vezi volumul de față, pag. 91—131. — *Nota Trad.*

nici nu există oameni pe care să putem conta pentru această treabă. Și dacă nu se vor apuca de acest lucru iscriștii, atunci cine și când se va apuca? În sfârșit, discutați cât mai minuțios problema dacă sarcinile unei literaturi de lămurire, de propagandă și de popularizare destinate „mijlocașului” (cum vă exprimați voi) sunt compatibile cu sarcinile unui ziar? O literatură specială pentru mijlocaș și pentru massă trebuie să existe, aceasta e indiscutabil, dar acestea nu pot fi decât foi volante și broșuri, deoarece *nu poți lămuri* mijlocașului așa cum se cuvine *fiecare* problemă în cadrul unui ziar. Pentru aceasta trebuie s'o iei *dela început*, dela noțiuni elementare și să ajungi până la capăt, rumegând problema sub toate aspectele ei. E îndoielnic că ziarul ar fi în stare să facă aceasta chiar dacă ar fi asigurat în mod ideal cu forțe literare. Nu uitați, în sfârșit, că munca voastră va avea, cu sau fără voia voastră, importanță pentru întreaga Rusie și că vorbele, ideile, teoriile despre ziare *speciale* „pentru intelectuali” și „pentru muncitori” pot să joace un rol dintre cele mai nefaste nu numai independent de dorința voastră, ci chiar și în pofida rezistenței pe care ați opune-o voi personal. Doar oameni ca voi nu sunt decât un mănunchi printre social-democrați, iar în massa social-democraților ruși mai persistă foarte, foarte multă îngustime. Nu ne gândim, desigur, să ne mărginim în această problemă atât de importantă la aceste observații fugitive, dar vă rugăm numai să nu vă pripiti cu luarea hotărârii și să discutați problema sub toate aspectele ei. Considerăm că menținerea unui grup aparte (redacția ziarului „Iujnâi Rabocii”) este chiar *de dorit*, cel puțin până la congresul partidului, numai că acest grup n'ar trebui să se pripească cu publicarea unui ziar propriu.

Scris la 3 (16) Septembrie 1902

*Publicat pentru prima oară în 1924
în revista „Proletarskaia Revoluția”
nr. 3*

Se tipărește după manuscris

SCRISOARE CĂTRE UN TOVARĂȘ DESPRE SARCINILE NOASTRE ORGANIZATORICE ⁵⁶

Scris în Septembrie 1902

*Imprimat pentru prima oară în 1902
la hectograf*

*Se tipărește după textul broșurii
editate de C.C. al P.M.S.D.R.
în 1904*

Російская Соціалъдемократическая Рабочая Партія.

ПРОЛЕТАРИИ ВСѢХЪ СТРАНЪ, СОЕДИНЯЙТЕСЬ!

Письмо къ товарищу

о нашихъ
организаціонныхъ задачахъ

Н. Ленина

ИЗДАНИЕ ЦЕНТРАЛЬНАГО КОМИТЕТА Р. С.-Д. Р. ПАРТІИ.

ЖЕНЕВА
Типографія Партии. Rue de la Coulouvrenière. 27.
1904

Coperta broșurii lui V. I. Lenin
„Scrisoare către un tovarăș despre sarcinile noastre organizatorice”. — 1904
Micșorat

Scumpe tovarășe! Îți îndeplinesc cu plăcere rugămintea de a face critica proiectului d-tale de „Organizare a partidului revoluționar din Petersburg“. (Dumneata ai avut în vedere, probabil, organizarea muncii Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia la Petersburg.) Problema ridicată de d-ta este atât de importantă încât la discutarea ei trebuie să ia parte atât toți membrii comitetului din Petersburg, cât și chiar toți social-democrații ruși în general.

Mai întâi de toate voi sublinia că sunt în totul de acord cu explicația pe care o dai d-ta caracterului defectuos al vechii organizări („unioniste“, cum o denumești dumneata) a „Uniunii“. D-ta te referi la lipsa unei serioase pregătiri și lipsa unei educații revoluționare la muncitorii înaintați, la așa zisul sistem electiv, apărut cu atâta mândrie și înverșunare de rabocedelți în numele principiilor „democratice“, precum și la faptul că muncitorii sunt străini de munca activă.

Așa e: 1) lipsa unei serioase pregătiri și lipsa unei educații revoluționare (nu numai la muncitori, ci și la intelectuali), 2) aplicarea deplasată și excesivă a principiului electiv și 3) faptul că muncitorii sunt străini de munca *revoluționară* activă, — toate acestea constituie, într'adevăr, principala lipsă nu numai a organizației din Petersburg, ci și a multor altor organizații locale ale partidului nostru.

Fiind în totul de acord cu părerea dumitale fundamentală asupra problemelor organizatorice, mă alătur deosemena și proiectului dumitale organizatoric, în măsura în

care principalele lui trăsături mi le-am putut lămuri din scrisoarea dumatăle.

Și anume, sunt cu totul de acord cu dumneata că trebuie subliniate îndeosebi sarcinile muncii pe întreaga Rusie și ale întregului partid în general; la dumneata această idee este exprimată în primul punct al proiectului, care spune: „centrul conducător al *partidului* (și nu numai al unui comitet sau raion) este ziarul «Iscra», care are corespondenți permanenți printre muncitori și este strâns legat de munca internă a organizației“. Aș remarca doar că ziarul poate și trebuie să fie conducătorul *ideologic* al partidului, să dezvolte adevărurile teoretice, principiile tactice, ideile organizatorice generale, sarcinile generale ale întregului partid într'un moment sau altul. Dar conducătorul *practic* direct al mișcării poate fi numai un grup central special (să-i zicem fie și Comitet Central), care să aibă contact direct cu toate comitetele, să înglobeze toate elementele revoluționare cele mai bune ale tuturor social-democraților ruși și să *organizeze* toate treburile de partid, ca: repartizarea literaturii, editarea de foi volante, repartizarea forțelor, numirea de persoane și grupuri pentru conducerea acțiunilor speciale, pregătirea demonstrațiilor și a insurecției pe scara întregii Rusii etc. Dată fiind necesitatea celei mai stricte conspirații și a păstrării continuității mișcării, partidul nostru poate și trebuie să aibă *două* centre conducătoare: O.C. (Organul Central) și C.C. (Comitetul Central). Primul trebuie să conducă pe plan ideologic, cel de al doilea — direct și practic. Unitatea de acțiune și solidaritatea necesară între aceste grupuri trebuie să fie asigurate nu numai prin programul unic al partidului, dar și prin *compoziția ambelor grupuri* (trebuie ca în ambele grupuri, atât în O.C. cât și în C.C., să fie oameni între care să existe o înțelegere deplină), precum și prin organizarea unor consfătuiri regulate și permanente între ele. Numai atunci, pe de o parte, O.C. va fi pus în afara razei de acțiune a jandarmilor ruși și-i vor fi asigurate consecvență și continuitate, iar pe de altă parte C.C. va fi totdeauna solidar cu O.C. în tot ce este esențial, și destul de liber pentru organizarea directă a întregii laturi practice a mișcării.

Deaceea ar fi de dorit ca primul punct al statutului (conform proiectului dumatăle) să precizeze nu numai care

organ al partidului este considerat organ conducător (este, firește, o precizare necesară), dar și că organizația locală respectivă își propune drept sarcină să lucreze activ la *crearea*, sprijinirea și consolidarea acelor instituții centrale fără de care partidul nostru nu poate exista ca partid.

Mai departe, la punctul al doilea d-ta spui despre comitet că el trebuie „să conducă organizația locală” (poate că ar fi mai bine să se spună: „întreaga muncă locală și toate organizațiile locale ale partidului”, dar nu mă voi opri asupra amănuntelor formulării) și că trebuie să cuprindă atât muncitori, cât și intelectuali, separarea lor în două comitete fiind dăunătoare. Este un lucru absolut just. Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia trebuie să aibă un singur comitet, din el urmând să facă parte social-democrați pe deplin conștienți, care să se consacre în întregime activității social-democrate. Trebuie îndeosebi să se depună eforturi ca un număr cât mai mare de muncitori să devină pe deplin conștienți și revoluționari de profesie și să ajungă să intre în comitet *. Atunci când există un comitet *unic*, și nu un comitet dublu, devine deosebit de important ca membrii comitetului să cunoască *personal* mulți muncitori. Pentru a conduce tot ce se petrece în mediul muncitoresc, trebuie să ai posibilitatea de a fi pretutindeni, trebuie să cunoști pe foarte mulți, să poți intra peste tot etc. etc. Deaceia, în limita posibilității, din comitet trebuie să facă parte toți *conducătorii* principali ai mișcării muncitorești din rândurile muncitorilor înșiși; comitetul trebuie să conducă *toate* laturile mișcării locale și să aibă în atribuția sa *toate* instituțiile, forțele și mijloacele locale ale partidului. Despre modul cum trebuie să se formeze comitetul, d-ta nu spui nimic, — probabil că și aici voi fi de acord cu d-ta, că în această privință nu este nevoie de reguli speciale; cum să se formeze comitetul — aceasta este treaba social-democraților locali. S’ar putea arăta doar că comitetul se completează prin hotărîrea majorității membrilor săi (sau a două treimi din numărul lor etc.), că comitetul trebuie să se îngrijească să transmită legăturile sale într’un loc sigur (din punct de vedere revoluționar) și sigur (din punct de vedere politic) și să-și pregătească din timp în-

---

* Trebuie să se caute ca în comitet să fie introduși muncitori revoluționari, care au cele mai multe legături și se bucură de cel mai bun „renume” în rândurile masei muncitorești.

locuitori. Când vom avea un O.C. și un C.C., noile comitete vor trebui să se formeze numai cu participarea și cu consimțământul acestora. Numărul membrilor comitetului trebuie să fie pe cât posibil nu prea mare (pentru ca nivelul acestor membri să fie mai ridicat, iar specializarea lor în profesia de revoluționar mai amplă), dar în acelaș timp el trebuie să fie suficient pentru conducerea *tuturor* laturilor muncii, pentru asigurarea unui caracter cât mai amplu al consfătuirilor și a fermității hotărârilor. Dacă s'ar constata că numărul membrilor este destul de mare și că este periculos pentru ei să se întrunească prea des, atunci ar trebui, poate, să fie desemnat din sânul comitetului un grup organizator special, dar foarte restrâns (să zicem, cinci oameni, sau poate chiar și mai puțini), din care trebuie să facă parte neapărat secretarul și persoanele cele mai apte de a fi organizatorii practici ai întregii munci în ansamblu. *Deosebit de important* pentru acest grup ar fi să-și asigure înlocuitori pentru cazul unei căderi, pentru ca munca să nu se oprească. Adunările generale ale comitetului ar aproba acțiunile grupului organizator, ar hotărî cine să facă parte din el etc.

Mai departe, *după* comitet d-ta preconizezi, ca subordonate acestuia, următoarele instituții: 1) discuția (consfătuirea „celor mai buni“ revoluționari), 2) cercuri raionale cu 3) câte un cerc de propagandiști pe lângă fiecare din ele, 4) cercuri de uzină și 5) „adunări reprezentative“ ale delegaților din partea cercurilor de uzină din raionul respectiv. Sunt în totul de acord cu dumneata că *toate* instituțiile care urmează după comitet (și ele trebuie să fie foarte numeroase și foarte variate, pe lângă cele arătate de d-ta) trebuie să fie subordonate comitetului și că este nevoie de grupe raionale (pentru orașele foarte mari) și de uzină (întotdeauna și pretutindeni). Dar în ceea ce privește unele detalii nu sunt, pare-se, în totul de acord cu d-ta. De pildă, în ceea ce privește „discuția“, eu cred că *nu este câtuși de puțin* nevoie de o astfel de instituție. „Revoluționarii cei mai buni“ trebuie să fie toți în comitet sau să îndeplinească funcții speciale (tipografia, transportul, agitația pe teren în diferite localități, organizarea, să zicem, a unui birou pentru procurare de acte de identitate, sau a unui grup de luptă împotriva spionilor și provocatorilor, sau a unor grupuri în rândurile armatei etc.).

„Consfătuiri“ vor avea loc atât în cadrul comitetului, cât și în *fiecare* raion, în fiecare cerc de uzină, propagandistic, sindical (de țesători, mecanici, pielari etc.), studentesc, literar etc. Dece mai e nevoie atunci de o instituție specială pentru consfătuiri ?

Mai departe. D-ta ceri, și pe bună dreptate, ca „tuturor doritorilor“ să li se dea posibilitatea de a trimite corespondențe direct la „Iscra“. Numai că „direct“ trebuie înțeles nu în sensul ca „toți doritorii“ să aibă acces la redacție și să li se dea adresa ei, ci ca scrisorile dela *toți doritorii* să fie transmise (sau trimise) neapărat redacției. Adresele trebuie date *pe o scară destul de largă*, nu însă tuturor doritorilor, ci numai revoluționarilor siguri și remarcabili prin abilitatea lor conspirativă, — poate chiar și nu la câte unul pe raion, cum vrei d-ta, ci la mai mulți ; trebuie de asemenea ca toți participanții la muncă, toate cercurile de orice fel să *aibă dreptul* de a aduce la cunoștință *atât comitetului*, cât și O.C. și C.C. hotărârile, dorințele și cerințele lor. Dacă vom asigura acest lucru, atunci *caracterul cât mai amplu al consfătuirilor tuturor activiștilor de partid* va fi asigurat fără crearea unor instituții atât de greoaie și neconspirative cum este „discuția“. Bine înțeles că mai trebuie să ne străduim să organizăm *consfătuiri personale* ale unui număr cât mai mare de activiști de tot felul, dar aici totul este în funcție de conspirație. Adunările generale și întrunirile sunt posibile în Rusia numai din când în când și numai ca excepție, și se cere foarte multă precauție în ceea ce privește aducerea „celor mai buni revoluționari“ la aceste adunări, deoarece la adunările generale unui provocator îi este în general mai ușor să pătrundă, iar unui spion să urmărească pe unul dintre participanți. Cred că ar fi, poate, mai bine să se procedeze astfel : când se pot organiza (de pildă, vara la pădure sau într-o casă conspirativă găsită în mod special) adunări generale mari (să zicem 30—100 de persoane), atunci comitetul trebuie să trimită acolo 1—2 dintre „cei mai buni revoluționari“ și să *se îngrijească* de buna compoziție a adunării, adică să invite, de pildă, un număr cât mai mare de membri siguri ai cercurilor de uzină etc. Dar aceste adunări nu trebuie să fie reglementate, nu trebuie introduse în statut, nu trebuie să devină adunări regulate, nu trebuie făcut în așa fel încât toți membrii adunării să cunoască

pe toți participanții, adică să știe că toți sunt „reprezentanți“ ai unor cercuri etc. ; iată de ce sunt nu numai împotriva „discuțiilor“, dar și împotriva „adunării reprezentative“. În locul acestor două instituții eu aș propune să se stabilească aproximativ următoarea regulă. Comitetul se îngrijește de organizarea unor adunări mari la care să ia parte un număr cât mai mare de participanți practici ai mișcării și toți muncitorii în general ; timpul, locul și scopul adunării, precum și compoziția ei, se stabilesc de comitet, care răspunde pentru organizarea conspirativă a unor asemenea acțiuni. E delă sine înțeles că aceasta nu stingherește câtuși de puțin organizarea și de către muncitori a unor întruniri și mai puțin oficiale în timpul excursiilor, la pădure etc. Poate că ar fi și mai bine să nu se vorbească despre acest lucru în statut.

Mai departe, în ceea ce privește grupurile raionale sunt în totul de acord cu d-ta că una dintre cele mai importante sarcini ale lor este justa organizare a *difuzării* literaturii. Eu socot că grupurile raionale trebuie să fie mai ales *intermediari* între comitete și uzine, intermediari și chiar, mai ales, *transmițători*. Organizarea conspirativă a unei juste difuzări a literaturii primite delă comitet trebuie să constituie sarcina lor de căpetenie. Și această sarcină este extrem de importantă, deoarece dacă unui grup raional special de agenți însărcinați cu difuzarea i se asigură legături regulate *cu toate uzinele* din raion, cu un număr cât mai mare de *locuințe muncitorești* din raion, aceasta va avea o mare importanță atât pentru demonstrații, cât și pentru insurecție. A pune la punct, a organiza transmiterea rapidă și regulată a literaturii, a foilor volante, a manifestelor etc., a deprinde cu această muncă o întreagă rețea de agenți, — înseamnă a face o *bună jumătate* din munca de pregătire în viitor a unor demonstrații sau a insurecției. Într'un moment de încordare, de grevă, de frământări este prea târziu să organizezi difuzarea literaturii — cu această muncă poți deprinde oamenii numai cu încetul, făcând-o *neapărat* de vreo două, trei ori pe lună. Dacă nu există ziar, această muncă poate și trebuie făcută prin difuzare de foi volante, dar în niciun caz acest aparat de difuzare nu trebuie lăsat să stea în inactivitate. Trebuie să ne străduim să ridicăm acest aparat la o astfel de perfecțiune încât într'o singură noapte întreaga populație muncitorească a

Petersburgului să poată fi încunoştiinţată şi, ca să zic aşa, mobilizată. Şi aceasta nu este câtuşi de puţin o sarcină utopică atunci când se duce o muncă sistematică de transmitere a foilor volante dela centru la cercurile intermediare mai înguste şi dela acestea la agenţii însărcinaţi cu difuzarea. După părerea mea, sfera atribuţiilor grupului raional n'ar trebui extinsă asupra altor funcţii, în afară de funcţia pur intermediară şi de transmitere, sau, mai bine zis, ar trebui extinsă numai cu cea mai mare precauţie; aceasta nu poate decât să dăuneze atât conspirativităţii, cât şi caracterului unitar al muncii. Consfătuiri asupra tuturor problemelor de partid se vor ţine, desigur, şi în cadrul cercurilor raionale, dar numai comitetul trebuie să *hotărască* asupra tuturor problemelor generale ale mişcării locale. Independenţa grupului raional ar trebui admisă numai în problemele privind tehnica transmiterii şi a difuzării. Compoziţia grupului raional trebuie să fie stabilită de comitet, adică comitetul *numeşte* pe unul sau doi din membrii săi (sau chiar şi persoane care nu fac parte din comitet) ca delegaţi la cutare raion şi însărcinează pe aceşti delegaţi să *formeze un grup raional*, ai cărui membri, la rândul lor, sunt şi ei toţi confirmaţi, ca să zicem aşa, în funcţie de către comitet. Grupul raional este o filială a comitetului, şi numai dela acesta îşi trage el împuternicirile sale.

Trec la problema cercurilor de propagandişti. A le organiza separat pe lângă fiecare raion nu pare să fie cu putinţă, dată fiind sărăcia de forţe propagandistice, şi nici nu cred să fie de dorit. Propaganda trebuie să fie dusă în acelaş spirit de întregul comitet şi ea trebuie să fie strict centralizată; deaceea îmi închipui lucrurile în felul următor: comitetul însărcinează pe câţiva dintre membrii săi să organizeze un grup de propagandişti (care va fi o filială a comitetului sau *una din instituţiile comitetului*). Folosindu-se, în ceeace priveşte conspiraţia, de *serviciile* grupurilor raionale, acest grup trebuie să ducă propagandă *în întregul oraş*, în întreaga localitate aflată în „subordinea” comitetului. La nevoie, acest grup poate să formeze şi subgrupuri, să încredinţeze, ca să zic aşa, unui subgrup o parte sau alta din funcţiile sale, dar toate acestea numai cu condiţia confirmării din partea comitetului; comitetul trebuie să aibă întotdeauna şi neapărat dreptul de a trimite un

delegat al său în orice grup, subgrup sau cerc care vine cât de cât în atingere cu mișcarea.

După acelaș tip de însărcinări, după tipul filialelor comitetului sau al instituțiilor lui, trebuie să fie organizate toate grupurile diverse care deservesc mișcarea — atât grupurile de tineret studențesc și școlar, cât și grupurile, să zicem, de funcționari care ajută mișcarea, și grupurile însărcinate cu transportul, cu tipografia, cu procurarea actelor de identitate, grupurile pentru organizarea de case conspirative, grupurile pentru urmărirea spionilor, grupurile de militari, grupurile pentru procurare de arme, grupurile pentru organizarea, de pildă, a unei „întreprinderi aducătoare de venit“ etc. Toată arta organizării conspirative trebuie să constea în a folosi *totul și toate*, în „a da de lucru tuturor și fiecăruia“, păstrând în acelaș timp *conducerea* întregii mișcări, păstrând-o, bine înțeles, nu prin putere, ci prin prestigiu, prin energie, printr'o mai mare bogăție de experiență, printr'o dezvoltare multilaterală mai accentuată, printr'o mai mare bogăție de talent. Această observație are în vedere eventuala obiecție obișnuită cum că o centralizare riguroasă poate prea ușor să strice totul, dacă *întâmplător* se va afla la centru la un moment dat o persoană *incapabilă*, investită cu puteri largi. Acest lucru este posibil, firește, dar remediul împotriva lui nu poate fi eligibilitatea și descentralizarea, care sunt absolut inadmisibile pe o scară cât de cât largă, și sunt chiar de-a-dreptul dăunătoare muncii revoluționare în condițiile absolutismului. Remediul împotriva acestui lucru nu-l poate da niciun statut, ci numai măsurile de „înărăurire tovarășească“, începând cu rezoluțiile a tot felul de subgrupuri, continuând cu adresarea acestora către O.C. și C.C. și terminând (în cazul cel mai rău) cu *răsturnarea* conducerii absolut incapabile. Comitetul trebuie să caute să aplice cât mai complect diviziunea muncii, ținând minte că pentru diferitele laturi ale muncii revoluționare este nevoie de diferite aptitudini, că uneori un om cu totul neapt pentru munca de organizator va fi un agitator neîntrecut, sau că un om incapabil de perseverență în munca strict conspirativă poate fi un excelent propagandist etc.

În treacăt fie zis, cu privire la propagandiști aș vrea să mai spun câteva cuvinte împotriva practicii obișnuite de a *înșesa* această profesie cu oameni de o capacitate re-

dușă și de a coborî astfel nivelul propagandei. Uneori, la noi, orice student este considerat — fără discernământ — propagandist, și toți *tinerii* cer „să li se dea un cerc“ etc. Această practică ar trebui combătută, deoarece ea pricinuește foarte mult rău. Propagandiști capabili și cu adevărat consecvenți din punct de vedere principal *sunt foarte puțini* (și pentru a deveni un astfel de propagandist se cere multă învățătură și acumulare de experiență); pe acești oameni trebuie să-i specializăm, să folosim în întregime capacitatea lor de muncă și să-i ferim cu multă grijă. Pentru aceste persoane trebuie organizate câteva lecții în fiecare săptămână și să știm să-i chemăm la timp în alte orașe, să organizăm în general vizitarea diferitelor orașe de către propagandiști pricepuți. Iar masa tineretului începător trebuie pusă mai mult la munci practice, care la noi sunt socotite drept munci inferioare față de umblatul studenților pe la cercuri, care este în mod optimist denumit „propagandă“. Firește, și pentru munci practice serioase se cere o pregătire temeinică, totuși aici e mai ușor de găsit o muncă și pentru „începători“.

Acum despre cercurile de uzină. Ele sunt foarte importante pentru noi, căci forța principală a mișcării stă în organizarea muncitorilor dela uzinele *mari*, dat fiind că uzinele (și fabricile) mari înglobează acea parte a clasei muncitoare care nu numai că precumpănește numericeste, dar precumpănește și mai mult prin influența ei, prin dezvoltarea ei și prin combativitatea ei. Fiecare uzină trebuie să fie un bastion al nostru. Iar în acest scop organizația muncitorească „de uzină“ trebuie să fie tot atât de conspirativă în interiorul ei, tot atât de „ramificată“ în afară, adică în legăturile ei exterioare; ea trebuie să-și întindă tentaculele — și să le întindă în cele mai diferite direcții — tot atât de departe ca și orice organizație revoluționară. Subliniez că, și aici, nucleu și conducător, „stăpân“, trebuie să fie neapărat grupul de revoluționari-muncitori. Cu tradiția organizațiilor social-democrate de tip pur muncitoresc sau sindical trebuie să rupem cu desăvârșire, mergând până la cercurile „de uzină“ *inclusiv*. Grupul de uzină sau comitetul de uzină (de fabrică) (pentru a-l deosebi de celelalte grupuri, care trebuie să fie foarte numeroase) trebuie să fie alcătuit dintr'un număr foarte restrâns de *revoluționari*, care să primească *direct dela comitet* însărcinări și îm-

puterniciri de a duce întreaga muncă social-democrată din uzină. Toți membrii comitetului de uzină trebuie să se considere agenți ai comitetului, obligați să se supună tuturor dispozițiilor lui, obligați să respecte toate „legile și uzanțele” „armatei active” în care au intrat și pe care în timp de război n’au dreptul s’o părăsească fără aprobarea superiorilor. Compoziția comitetului de uzină are deaceia o foarte mare importanță, și una din principalele preocupări ale comitetului trebuie să fie justa organizare a acestor subcomitete. Eu îmi închipui lucrurile în felul următor: comitetul însărcinează pe cutare membri ai săi (plus, să zicem, cutare persoane dintre muncitori, persoane care dintr’o cauză sau alta n’au intrat în comitet, dar care pot fi de folos prin experiența lor, prin cunoașterea oamenilor, prin inteligența lor, prin legăturile lor) să organizeze pretutindeni subcomitete de uzină. Comisia se consultă cu împuterniciții raionali, fixează o serie de întâlniri, verifică bine de tot pe candidații pentru subcomitetele de uzină, îi supune unui interogatoriu încrucișat „șicanator”, la nevoie îi pune la încercare, caută totodată să vadă și să verifice ea însăși în mod direct *cât mai mulți* candidați pentru subcomitetul de uzină al uzinei respective și, în sfârșit, propune comitetului să confirme cutare compoziție a fiecărui cerc de uzină sau să împuternicească pe cutare muncitor să alcătuiască, să indice, să aleagă un întreg subcomitet. În felul acesta tot comitetul va stabili care din acești agenți trebuie să țină legătura cu el *și cum* s’o țină (în regulă generală prin împuterniciții raionali, dar această regulă poate suferi complectări și modificări). Dată fiind importanța acestor subcomitete de uzină, trebuie să tindem în limita posibilității ca *fiecare* subcomitet să aibă atât o adresă pentru a putea scrie O.C., cât și un *depozit* al legăturilor sale într’un loc secret (cu alte cuvinte, ca datele necesare pentru restabilirea imediată a subcomitetului în caz de cădere să fie transmise centrului de partid cât mai regulat și mai amănunțit, pentru a fi păstrate acolo unde jandarmii ruși n’au puterea să răzbată). Se înțelege dela sine că această transmitere de adrese trebuie să fie stabilită de comitet pe bază de considerente și date proprii, iar nu pe baza dreptului inexistent la o repartizare „democratică” a acestor adrese. În sfârșit, nu e de prisos, poate, să menționăm că uneori în loc de sub-

comitet de uzină compus din mai mulți membri va trebui sau *va fi mai potrivit* a ne limita la numirea unui singur agent din partea comitetului (și a unui înlocuitor al lui). Odată subcomitetul de uzină format, el trebuie să procedeze la crearea unei serii întregi de grupuri și cercuri de uzină cu sarcini diferite, cu diferite grade de conspirativitate și de constituire formală, de pildă cercuri pentru transportarea și difuzarea literaturii (una dintre funcțiile cele mai importante, care trebuie organizată în așa fel încât să avem o adevărată poștă proprie, să fie încercate și verificate nu numai metodele de difuzare, dar și transportarea literaturii la locuințe, să se cunoască neapărat toate casele și intrările la ele), cercuri pentru citirea de literatură ilegală, cercuri pentru urmărirea spionilor *, cercuri pentru conducerea specială a mișcării sindicale și a luptei economice, cercuri de agitatori și propagandiști care să știe să înceapă o discuție și s'o ducă mult timp într'un cadru *perfect legal* (despre mașini, despre inspecție etc.), pentru a vorbi fără primejdie și în mod public, pentru a încerca oamenii și a sonda terenul etc. **. Subcomitetul de uzină trebuie să caute să cuprindă toată uzina, un număr de muncitori cât mai mare posibil printr'o rețea de cercuri (sau agenți) de tot felul. Prin abundența acestor cercuri, prin posibilitatea pe care un propagandist care vizitează diferite orașe o are de a pătrunde în aceste cercuri, dar mai ales prin buna organizare a muncii regulate de *difuzare a literaturii* și de obținere de informații și corespondențe, trebuie să se măsoare succesul activității subcomitetului.

În așa dar, organizația de tip general, după părerea mea, trebuie să fie următoarea : în fruntea întregii mișcări locale, activității activității social-democrate stă comitetul. De la el se emană instituțiile și filialele subordonate lui sub formă de comitete. În primul rând, *a unei rețele de agenți executanți*, care să cuprindă (pe cât se poate) întreaga masă muncitoare.

— Trebuie să convingem pe muncitori că omorîrea spionilor, provocatorilor și trădătorilor poate fi, desigur, uneori o necesitate absolută, dar că ar fi cât se poate de nedorit și de greșit să se transforme aceasta într'un sistem, că noi trebuie să ne străduim să creăm o organizație care să fie capabilă să *facă inovativ* pe spioni prin descoperirea și urmărirea lor. A extermina pe spioni nu este cu putință, dar a crea o organizație care să dea de urma lor și să *educe* masa muncitorească, — *aceasta se poate face și trebuie făcut*.

*** E nevoie și de cercuri de luptă care să utilizeze pe cei care au făcut serviciul militar sau pe muncitorii deosebit de voinici și agili pentru caz de demonstrații, de eliberare din închisori etc.

rească și este organizată sub forma de grupuri *raionale* și de subcomitete de uzină (de fabrică). În timp de pace această rețea va difuza literatură, foi volante, manifeste și comunicările conspirative ale comitetului; în timp de război va organiza demonstrații și alte acțiuni colective. În al doilea rând, dela comitet emană o serie de diverse cercuri și grupuri care deservesc întreaga mișcare (propaganda, transportul, tot felul de întreprinderi conspirative etc.). Toate grupurile, cercurile, subcomitetele etc. trebuie să funcționeze ca instituții sau filiale ale comitetului. Unele dintre ele își vor exprima direct dorința de a intra în Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia și, cu condiția aprobării comitetului, vor intra în partid, își vor asuma (din însărcinarea comitetului sau de acord cu el) anumite funcții, se vor obliga să se supună dispozițiilor organelor de partid, vor căpăta drepturile pe care le au toți membrii de partid, vor fi socotite drept primii candidați pentru comitet etc. Altele nu vor intra în Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia funcționând ca cercuri organizate de membri de partid sau legate de cutare sau cutare grupă a partidului etc.

În toate chestiunile lor *interne*, membrii *tuturor* acestor cercuri sunt, bine înțeles, tot atât de egali în drepturi ca și membrii comitetului între ei. Singura excepție dela această regulă va fi că dreptul de a avea legături *personale* cu comitetul local (precum și cu C.C. și cu O.C.) nu va avea decât persoana (sau persoanele) numită de acest comitet. În toate celelalte privințe această persoană va fi egală în drepturi cu ceilalți, care au același drept de adresă (dar nu personal) cereri atât comitetului local, cât și C.C. și O.C. În felul acesta excepția arătată nu va constitui în fond nicidecum o încălcare a egalității în drepturi, ci numai o concesie necesară făcută cerințelor neapăratelor ale conspirației. Un membru al comitetului care nu va avea legături personale cu comitetului, C.C. sau O.C. cererile grupului „său” nu va fi răspunzător de încălcarea directă a datoriei de partid. Într-o măsură deosebit de departe, în ceea ce privește gradul de conspirativitate, constituire formală a diferitelor cercuri, aceasta va depinde de natura funcțiilor lor: în funcție de aceasta vor fi cele mai felurite organizații (dela organizația cea mai „strictă”, îngustă și închisă, până la cea mai „liberă”, largă, deschisă, constituită mai puțin formal). De exem-

plu, pentru cei din grupul de difuzare se cere cea mai strictă conspirație și o disciplină militară. Și pentru cei din grupul de propagandiști se cere conspirație, dar disciplină militară — mult mai puțină. Pentru grupurile de muncitori care citesc literatură legală sau care organizează convorbiri despre nevoile și cerințele profesionale, se cere și mai puțină conspirație etc. Grupurile de difuzare trebuie să aparțină Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia și să cunoască un anumit număr de membri de partid și de persoane cu funcții în partid. Un grup care studiază condițiile profesionale de muncă și care elaborează diferitele categorii de revendicări profesionale nu trebuie să aparțină neapărat Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Un grup de studenți, ofițeri, funcționari care se ocupă cu studiul individual, *cu participarea* unui membru sau a doi membri de partid, uneori nici nu trebuie să știe că aceștia din urmă fac parte din partid etc. Într-o singură privință însă trebuie să cerem *neapărat maximum de rigurozitate* în toate aceste grupuri filiale, și anume: fiecare membru de partid care participă la ele este obligat să răspundă în mod formal pentru desfășurarea muncii în aceste grupuri, este obligat deasemenea să ia *toate* măsurile ca în fața O.C. și C.C. *să fie cât mai deschise* atât compoziția fiecăruia din aceste grupuri, cât și întregul *mecanism* al muncii lui, ca și întregul conținut al acestei munci. Acest lucru este necesar și în scopul ca centrul să aibă un tablou *complect* al întregii mișcări, și în scopul ca alegerea pentru diferite funcții de partid să se poată face dintr'un cerc cât mai mare de persoane, și în scopul ca (prin intermediul centrului) dela un grup să poată învăța toate grupurile de acelaș fel în întreaga Rusie, și în scopul de a preîntâmpina apariția unor provocatori și a unor persoane dubioase, — într'un cuvânt, aceasta este fără doar și poate și în toate cazurile un lucru imperios necesar.

Cum s'o facem? Rapoarte regulate către comitet, comunicarea către O.C. a unei părți cât mai mari din conținutul unui număr cât mai mare din aceste rapoarte, organizarea vizitării diverselor cercuri de către membrii C.C. sau ai comitetului local, în sfârșit, transmiterea *obligatorie* într'un loc sigur (și în biroul de partid de pe lângă O.C. și C.C.) a legăturilor cu acest cerc, adică transmiterea nu-

melor și adreselor câtorva dintre membrii acestui cerc. Numai atunci când rapoartele se comunică și legăturile se transmit, se poate considera că membrul de partid care participă la cutare cerc și-a îndeplinit datoria; numai atunci întregul partid în ansamblu va fi în stare să *învețe* dela fiecare cerc care duce o muncă practică; numai atunci nu ne vom teme noi de căderi, căci de vreme ce există legăturile cu diversele cercuri, delegatului Comitetului nostru Central îi va fi întotdeauna ușor să găsească *de îndată* pe înlocuitori și să restabilească munca. Căderea unui comitet nu va distruge atunci întreaga mașină, ci doar va reteza pe conducători, care au înlocuitori pregătiți. Și să nu se spună că comunicarea rapoartelor și a legăturilor nu este cu puțință din motive de conspirație: e de ajuns să vrei, căci posibilitate de a transmite (sau trimite) comunicările și legăturile există întotdeauna și *va exista întotdeauna*, atâta timp cât vor exista la noi comitete, cât va exista C.C. și O.C.

Am ajuns la un principiu foarte important al întregii organizări de partid și activități de partid: dacă în ceeace privește *conducerea* ideologică și practică a mișcării și a luptei revoluționare a proletariatului este nevoie de o *centralizare cât mai mare*, apoi în ceeace privește *informarea* centrului partidului (deci și a întregului partid în general) asupra mișcării, în ceeace privește *răspunderea* față de partid, e nevoie de o *descentralizare cât mai mare*. Conducerea mișcării trebuie să fie exercitată de un număr cât mai mic de grupuri cât mai omogene de revoluționari de profesie experimentați. De participat la mișcare trebuie să participe un număr cât mai mare de grupuri cât mai variate și mai eterogene din cele mai diverse pături ale proletariatului (și ale altor clase ale poporului). Și, referitor la fiecare din aceste grupuri, centrul partidului trebuie să aibă întotdeauna înaintea sa nu numai date exacte despre activitatea lor, ci și *date cât mai complete cu privire la compoziția* lor. Trebuie să centralizăm conducerea mișcării. Trebuie deasemenea (și trebuie s'o facem *în acest scop*, deoarece fără informare nu e posibilă centralizarea) să *descentralizăm* cât mai mult *răspunderea față de partid* a fiecărui membru de partid în parte, a fiecărui participant la muncă, a fiecărui cerc care face parte din partid sau care se alătură lui. Această descentralizare constituie o condiție nece-

sară a centralizării revoluţionare şi *corectivul ei necesar*. Şi anume, când centralizarea va fi dusă până la capăt şi vom avea un O.C. şi un C.C., atunci posibilitatea pentru fiecare grup cât de mic de a se adresa către O.C. şi C.C., — şi nu numai posibilitatea de a se adresa, ci şi *regularitatea* adresării către O.C. şi C.C., regularitate rezultată dintr'o practică îndelungată — va înlătura posibilitatea unor rezultate triste în cazul când un comitet local sau altul va avea din întâmplare o compoziţie nu tocmai reuşită. În momentul de faţă, când ne apropiem de unificarea în fapt a partidului şi de crearea unui adevărat centru conducător, trebuie să ţinem minte bine că *acest centru va fi neputincios* dacă în acelaş timp nu vom înfăptui *maximum de descentralizare* atât în ceea ce priveşte răspunderea faţă de el, cât şi în ceea ce priveşte informarea lui asupra tuturor roţilor şi roţiţelor maşinii de partid. O astfel de descentralizare nu este altceva decât reversul acelei *diviziuni a muncii* care, după cum este îndeobşte recunoscut, constituie una dintre cele mai arzătoare necesităţi practice ale mişcării noastre. Niciun fel de recunoaşteri oficiale ale unei anumite organizaţii drept organizaţie conducătoare, niciun fel de instituii de C.C. formale nu vor face încă din mişcarea noastră o mişcare cu adevărat unitară, nu vor crea încă un trainic partid de luptă, dacă între centrul de partid şi munca practică directă vor continua să se interpună comitete locale de tip vechi, adică astfel de comitete în care, pe de o parte, intră o sumedenie de persoane care se ocupă fiecare cu tot felul de munci, care nu se consacră unor anumite funcţii ale muncii revoluţionare, nu sunt răspunzătoare pentru munci speciale, nu duc până la capăt o sarcină asumată care să fie bine chibzuită şi bine pregătită, pierde o grămadă de timp şi de forţe cu forfoteală radicală, — iar pe de altă parte există o sumedenie de cercuri studenţeşti şi muncitoreşti care sunt pe jumătate cu totul necunoscute comitetului şi pe jumătate tot atât de greoaie, nespecializate, lipsite de preocuparea de a elabora o experienţă profesională, de a folosi experienţa altora, şi sunt ocupate, întocmai ca şi comitetul, cu nesfârşite consfătuiri „despre toate“, cu alegeri şi cu întocmiri de statute. Pentru ca centrul să poată lucra bine, comitele locale trebuie să *se transforme*, să devină organizaţii specializate şi mai „practice“, care să ajungă la o adevă-

rată „perfecțiune“ când într-o funcție practică, când într’alta. Pentru ca centrul să poată nu numai sfătui, convinge, discuta (cum se făcea până acum), ci să și dirijeze efectiv orchestra, pentru aceasta e nevoie să se cunoască exact cine, unde și la ce vioară cântă, unde cum și ce fel de instrument a studiat și studiază, cine, unde și de ce cântă fals (când muzica începe să-ți supere urechea) și cine, cum și unde trebuie mutat pentru a corecta disonanța etc. În momentul de față — trebuie s’o spunem pe șleau — noi ori nu știm nimic despre *adevărata* muncă internă a comitetului, în afară de manifestele sale și de corespondențele sale cu caracter general, ori știm ceva dela prieteni sau dela niște buni cunoscuți ai noștri. Dar este ridicol să se creadă că un partid imens, care trebuie să fie capabil să conducă mișcarea muncitorească rusă și să pregătească atacul general împotriva absolutismului, să se poată mărgini la atât. A reduce numărul de membri ai comitetului, a însărcina pe cât posibil pe fiecare dintre ei cu o anumită funcție specială de a cărei îndeplinire să dea socoteală și să fie răspunzător, a crea un centru conducător special cu un număr foarte mic de membri, a făuri o rețea de agenți executanți care să lege comitetul cu fiecare uzină mare și cu fiecare fabrică mare, care să se ocupe regulat cu difuzare de literatură și care să dea centrului un tablou exact al acestei difuzări și al întregului mecanism al muncii, în sfârșit, a crea numeroase grupuri și cercuri care să-și asume diverse funcții sau care să grupeze pe cei ce aderă la social-democrație, o ajută pe aceasta, se pregătesc să devină social-democrați, astfel încât comitetul și centrul să cunoască întotdeauna activitatea (și compoziția) acestor cercuri, — iată în ce trebuie să constea reorganizarea comitetului de partid din Petersburg, ca și a tuturor celorlalte comitete de partid, și iată pentru ce problema statutului are o importanță atât de redusă.

Am început cu analiza schiței de statut, pentru a arăta mai limpede unde vreau să ajung cu propunerile mele. Și la urmă cititorului i-a devenit limpede, sper, că în fond am putea, probabil, *să ne lipsim de statut*, înlocuindu-l prin obligația de a prezenta regulat dări de seamă despre fiecare cerc, despre fiecare funcție a muncii. Ce se poate înscrie în statut? Comitetul conduce pe toți (aceasta e limpede și așa). Comitetul alege un grup conducător (acest lucru nu este

întotdeauna necesar, iar atunci când e necesar, nu interesează statutul, ci faptul de a comunica centrului compoziția acestui grup și cine sunt înlocuitorii lui). Comitetul repartizează între membrii săi diferitele laturi ale muncii, însărcinând pe fiecare să raporteze regulat comitetului și să informeze regulat O.C. și C.C. despre mersul muncii (și aici e mai important să se comunice centrului cutare repartizare decât să se înscrie în statut o regulă care, dată fiind sărăcia noastră de forțe, rămâne *adesea* fără aplicare). Comitetul trebuie să stabilească precis cine face parte din el. Comitetul se completează prin cooptare. Comitetul numește grupuri raionale, subcomitete de uzină, cutare și cutare grupuri (dacă e vorba să se enumere ceeace este de dorit, nu se mai isprăvește niciodată, iar ca să se enumere cu aproximație în statut, e fără folos; e deajuns să se comunice la centru despre înființarea lor). Grupurile raionale și subcomitetele înființează cutare cercuri... Intocmirea unui asemenea statut e cu atât mai puțin utilă în timpul de față cu cât pe scara întregului partid noi aproape că nu avem (în multe locuri nu avem deloc) experiența activității diverselor grupuri și subgrupuri de acest fel, iar pentru a avea această experiență avem nevoie nu de statut, ci de organizarea, dacă mă pot exprima astfel, a informației de partid: la noi fiecare organizație locală pierde cu statutul cel puțin câteva seri. Dacă fiecare în cadrul funcției sale speciale ar consacra acest timp unei dări de seamă amănunțite și bine chibzuite asupra acestei funcții *în fața întregului partid*, munca ar câștiga de o sută de ori mai mult.

Și statutele sunt inutile nu numai din cauză că nu întotdeauna munca revoluționară admite reglementarea. Nu, reglementarea este necesară, și noi trebuie să ne străduim *să reglementăm* întreaga muncă în măsura în care acest lucru este posibil. Și reglementarea e admisibilă într-o măsură mult mai mare decât se crede de obicei, dar poate fi obținută nu prin statute, ci numai și în mod exclusiv (o repetăm încă și încă odată) prin informarea exactă a centrului de partid: numai atunci aceasta va fi o reglementare reală, legată de o reală răspundere și publicitate (de partid). Cine dintre noi nu știe oare că conflictele și divergențele *serioase* nu se rezolvă la noi, în fond, nicidecum prin votare „după statut“, ci prin luptă și prin amenințarea cu „plecare“? În ultimii 3—4 ani de viață de partid, istoria *ma-*

jorității comitetelor noastre este plină de această luptă internă. E foarte regretabil că această luptă n'a fost înregistrată în documente oficiale : ea ar fi dat atunci mult mai multe învățăminte pentru partid, mult mai mult pentru experiența celor care vor veni după noi. Dar o *asemenea* înregistrare utilă și necesară nu se creează prin niciun fel de statute, ci exclusiv prin *publicitate de partid*. În condițiile absolutismului nu poate exista la noi alt mijloc și alt instrument de publicitate de partid decât informarea regulată a centrului de partid.

Și numai atunci când vom învăța să aplicăm pe scară largă această publicitate, vom avea efectiv la noi experiența funcționării unor organizații sau altora ; numai pe baza unei asemenea experiențe largi și îndelungate se pot elabora *statute care să nu rămână pe hârtie*.

LUPTA POLITICĂ ȘI POLITICIANISMUL

Se pare că ceea ce se poate reproșa cel mai puțin în momentul de față politicii interne a guvernului rus este lipsa de hotărîre și a unei linii precise. Lupta împotriva dușmanului intern este în toi. Este puțin probabil ca fortărețele, cazematele, închisorile, camerele speciale de pe lângă secțiile polițienești și chiar casele și locuințele particulare transformate provizoriu în închisori să fi fost vreodată în trecut atât de ticsite cu arestați. Nu mai este loc unde să fie închiși toți cei înșfăcați, nu mai e cu putință, fără organizarea unor „expediții” extraordinare, să fie trimiși în Siberia cu „transporturi” obișnuite toți cei condamnați la deportare, nu mai există forțe și nici mijloace pentru a se acorda acelaș regim tuturor deținuților pe care arbitrariul absolut al autorităților locale, care s’au zăpăcit și-și fac de cap, îi revoltă în mod deosebit și-i îndeamnă la proteste, la luptă și la greva foamei. Iar autoritățile superioare, lăsând pe cei mici să se răfuiască cu dușmanii interni deja prinși, continuă să lucreze cu zel la „îmbunătățirea” și reorganizarea poliției în vederea luptei mai departe împotriva rădăcinilor și firelor. Este un război direct și adevărat pe care masele tot mai largi ale cetățenilor ruși nu numai că-l observă, ci, mai mult sau mai puțin direct, îl și simt. În urma avangărzii detașamentelor volante ale poliției și jandarmiei înaintează încet, dar sigur și greaua mașină legislativă. Priviți legile din ultima lună, — și vă vor să-i în ochi, în primul rând, noile decrete care dau o lovitură de grație ultimelor rămășițe ale libertăților finlandeze, ba și, eventual, vasta lege a casselor de ajutor reciproc ale nobilimii. Prima dintre aceste măsuri subminează cu totul independența jus-

țiției și senatului finlandez, dând guvernatorului general posibilitatea de a ști și de a conduce toate, adică transformând de fapt Finlanda într'una dintre numeroasele provincii ruse, lipsite de drepturi și umilite. De azi înainte — observă ziarul polițienesc-oficial „Finliandscaia Gazeta” — putem nădăjdui că va exista „o armonioasă” activitate a tuturor instituțiilor locale... Nu știu dacă aceasta este o batjocură răutăcioasă la adresa unui inamic neînarmat care a primit o lovitură dintre cele mai mârșave și nimicitoare sau flecăreală dulceagă în spiritul lui Iudușca Golovliov.

Cea de a doua dintre menționatele legi este o nouă creație a aceleiași Consfătuiri speciale pentru chestiunile stării nobililor care a mai fericit patria cu jefuirea pământurilor din Siberia („introducerea proprietății moșierești în Siberia”) ⁵⁷. În timpul unei crize comercialo-industriale acute și al pauperizării totale a satului, când milioane de muncitori și țărani sunt aduși într'o stare de înfometare, sunt subalimentați și trăiesc în mizerie, bine înțeles că nici nu-ți poți imagina o mai bună întrebuințare a banilor poporului decât pentru a împărți pomeni nenorociților de domni nobili-proprietari funciari. Guvernul va acorda pentru fiecare cassă de ajutor reciproc a nobilimii, în primul rând, o anumită sumă fixă („la aprecierea împăratului” !), iar, în al doilea rând, în decurs de zece ani va acorda sume egale cu sumele strânse de înșiși nobili localii. Cassa va acorda ajutoare acelor care au greutăți în achitarea procentelor pentru datoriile contractate. Domnii nobili pot să contracteze fără nicio jenă împrumuturi, de vreme ce s'a indicat o cale atât de ușoară de a se lua din buzunarul poporului banii pentru achitare.

Și parcă într'adins pentru a face bilanțul acestei politici de persecuții, de violență și de jaf, pentru a o generaliza și consfinți, țarul a vorbit nobililor, zemților, țăranilor și muncitorilor (la Cursc și Petersburg). Țarul a adus mulțumiri nobililor pentru slujbă, pentru faptul că-l slujesc „cu credință și devotament” și a făgăduit că va avea o permanentă grijă pentru întărirea proprietății moșierești, „care constituie reazimul de veacuri al ordinei și forței morale a Rusiei”. Zemților țarul nu le-a spus absolut niciun cuvânt nici despre reazim, nici despre forța morală a Rusiei, nici despre slujirea cu credință și devotament. El le-a declarat scurt și cuprinzător că „menirea lor este de a

rezolva problemele gospodărești de ordin local“ și că numai dacă vor ține seamă de acest lucru, numai dacă vor duce la îndeplinire cu succes această menire, vor putea să conteze pe bunăvoința lui. Acesta a fost un răspuns cu totul precis la tentativele constituționale ale zemților, un avertisment direct (sau, mai exact, o provocare), o amenințare de a-i lipsi de „bunăvoință“ în cazul unei cât de mici depășiri a limitelor „rezolvării problemelor gospodărești de ordin local“.

Mai departe, țăranilor țarul le-a exprimat de-a-dreptul dezaprobarea pentru „dezordinile“ și „jefuirea moșiilor“, calificând sălbatica reprimare și schingiuire a țăranilor răsculați din cauza foametei și a desnădejdiei drept „o pedeapsă meritată“ și reamintind cele spuse de Alexandru al III-lea, care poruncea „să se dea ascultare mareșalilor nobilimii“. În sfârșit, muncitorilor țarul le-a vorbit nici mai mult nici mai puțin decât „despre dușmani“, dușmanii *săi*, care trebuie să fie și dușmanii muncitorilor.

Așa dar, nobilii sunt slujitorii credincioși și reazimul de veacuri al ordinei. Zemții (sau nobilii din zemstve ?) merită un avertisment. Țăranii — dezaprobare și porunca de a da ascultare nobililor. Muncitorilor li se pune fără ocol chestiunea *dușmanilor*. Cuvântări instructive. Instructivă este și compararea lor, și ar fi extrem de dorit ca prin proclamații, foi volante, convorbiri în cadrul cercurilor și la adunări cât mai mult popor să ia cunoștință atât de textul exact, cât și de adevărata semnificație a acestor cuvântări. Comentarii simple, lămuritoare la textul acestor cuvântări ar putea servi drept un minunat material pentru agitație în rândurile celei mai înapoiate părți a celor mai nedezvoltate pături ale clasei muncitoare, ale micilor negustori și industriași, precum și ale țăranimii. Dar nu numai poporului „întunecat“, ci și multora dintre cetățenii ruși luminați și culți nu le-ar strica să aprofundeze bine spusele țarului, — și aceasta mai cu seamă cetățenilor din rândurile liberalilor în general și ale zemților în special. Nu atât de des ai ocazia să auzi din gura capetelor încoronate o recunoaștere, confirmare și o declarație atât de precisă de război intern : războiul dintre diferite clase ale populației, războiul împotriva dușmanilor interni. Și recunoașterea fățișă a războiului constituie un mijloc foarte bun împotriva tuturor și oricăror forme de politicianism, adică împotriva încercărilor de a masca,

a ocoli, a cocoloși războiul sau a încercărilor de a îngusta și de a minimaliza caracterul acestuia.

Politicianismul despre care vorbim este manifestat atât de guvern, cât și de opoziția pașnică și uneori chiar de revoluționari (ce-i drept, în cazul din urmă sub o formă specială, care nu seamănă cu cele precedente). Din partea guvernului aceasta este o cochetare conștientă, corupție și pervertire, într'un cuvânt, un sistem care a căpătat denumirea de „zubatovism“. Făgăduirea unor reforme mai mult sau mai puțin largi, iar în realitate hotărîrea de a înfăptui o foarte mică părțică din cele făgăduite, și pretenția de a se renunța pentru aceasta la lupta politică, — iată în ce constă esența zubatovismului. Acum până și unii dintre zemți văd că discuțiile d-lui Plevé, ministrul afacerilor interne, cu d-l D. N. Șipov (președintele consiliului zemstvei din Moscova) este un început de „zubatovism de zemstvă“. Plevé promite că va avea o atitudine „mai binevoitoare“ față de zemstve (comp. „Osvobojdenie“ nr. 7), promite să convoace la începutul anului viitor o consfătuire a președinților consiliilor de zemstve în vederea „rezolvării tuturor problemelor referitoare la organizarea instituțiilor zemstvelor“, cerând pentru aceasta ca zemții „să nu vorbească nimic despre reprezentare în instituțiile guvernamentale superioare“. S'ar părea că totul e cum nu se poate mai limpede : promisiunea este cât se poate de vagă, iar pretențiile sunt de așa natură încât îndeplinirea lor face ca năzuințele zemstvelor să devină irealizabile. Impotriva acestei înșelătorii politice, a scamatoriilor și corupției nu poate să existe decât un singur mijloc : demascarea necruțătoare a scamatorilor și o luptă politică hotărîită (adică, în condițiile ruse, *revoluționară*) împotriva samavolniciei polițienești. Zemții noștri, însă, după câte se poate judeca din cele scrise în „Osvobojdenie“, nu se dovedesc a fi încă la înălțimea acestei sarcini. La politicianism ei răspund prin politicianism, organul lor dă dovadă de o totală lipsă de fermitate. În nr. 7 al revistei „Osvobojdenie“ vezi această lipsă de fermitate deosebit de concret, datorită faptului că asupra acestei probleme se pronunță nu numai redacția, ci și unii dintre colaboratori, cu care redacția nu este într'o măsură sau alta de acord. Părerea că promisiunile lui Plevé nu sunt decât o cursă și zubatovism este prezentată în articolul redacțional doar ca o părere a unor zemți, iar alături de această părere se

citează și părerea altor zemți care „sunt înclinați să urmeze indicațiile d-lui ministru“ (!!). Departe de redacție gândul de a porni o campanie împotriva zubatovismului de zemstvă. Ea a avertizat pe zemți împotriva „concesiilor“ făcute guvernului (în nr. 5 și 6), dar ea nu condamnă cu hotărîre pe d-l Șipov și comp., care, ascultând de sfaturile bătrânului vulpoi polițienesc, au scos din programul congresului de primăvară al zemstvelor punctul 4 (care arăta necesitatea complectării Consfătuirii speciale cu privire la nevoile industriei agricole cu un număr de delegați din partea membrilor zemstvelor). În editorialul ei redacția nu trage concluzia că zemstvele sunt înjosite prin faptul că o parte dintre zemți au acceptat mârșavele momeli ale poliției, ci concluzia că însuși faptul că guvernul duce tratative cu zemstvele „dovedește că zemstvele încă de pe acum sunt o „reprezentanță“ (!! și că „congresul“ promis de d-l Pleve (d-l Pleve a vorbit, pare-se, numai de „consfătuire“ ?) „este în orice caz de dorit“, deoarece el „nu poate să nu limpezească relațiile dintre zemstve și guvern“. Redacția „este ferm convinsă că militanții zemstvelor vor ști să se prezinte la acest congres drept ceea ce trebuie să fie — reprezentanți ai populației, iar nu ajutoarii miniștrilor pentru treburile gospodărești“. Dacă e să judecăm numai pe baza editorialului, trebuie, dimpotrivă, să fim ferm convinși că zemții vor ajunge din nou în situația de „ajutoari“ ai departamentului de poliție, așa cum au ajuns domnii Șipov & Co. (până nu-i va da la o parte sau nu îi va transforma un alt curent al zemstvelor).

După politicianismul din editorial, te odihnești cu plăcere citind articolele următoare ale colaboratorilor: d-l Anton Starițchi, dar mai ales d-l T. membru al zemstvei. Primul numește fapta d-lui Șipov & Co. „un pas greșit“, sfătuște pe zemți „să nu se grăbească să vadă într'un congres oarecare, pe care-l va organiza d-l Pleve, recunoașterea dreptului lor de primul născut“, îi sfătuște să nu se lase momiți și să nu facă politicianism. Redacția face adnotarea: „suntem în general de acord cu autorul articolului“, considerând, probabil, că, în special, nu se poate condamna atât de unilateral politicianismul*.

* În numărul 8 al revistei „Osvobođenje“, pe care l-am primit chiar acum, găsim o condamnare mai hotărîtă a politicianismului și a pasului greșit al d-lui Șipov. Să fie într'un ceas bun! Poate că cazul acestui venerabil membru al zemstvei va îndemna redacția să caute rădăcinile „politicianismului“ în concepțiile ei fundamentale asupra raportului dintre liberalism și curentele revoluționare!

Celălalt colaborator se ridică de-a-dreptul împotriva întregii poziții a revistei „Osvobojdenie“, atacând atitudinea ei neclară și nehotărâtă, condamnând frazele false de felul referirii la „anarhia populară“, declarând că „nu este voie să ne mulțumim cu jumătăți de măsuri, că trebuie să ne hotărîm să mergem până la capăt“, că „trebuie să isprăvim cu servilele jumătăți de măsuri ale opoziției legale...“, „fără să ne oprim în fața jertfelor“, că „fără a deveni revoluționari, noi (zemți) nu vom putea să aducem o contribuție esențială la opera de eliberare politică a Rusiei“. Salutăm din toată inima aceste cuvinte cinstitute și pline de fermitate ale d-lui membru al zemstvei și sfătuim stăruitor pe toți cei pe care-i interesează problema pe care o analizăm să le cunoască mai îndeaproape. D-l membru al zemstvei confirmă pe *de-a'ntregul* aprecierea făcută de noi în „Iscra“ despre programul revistei „Osvobojdenie“. Mai mult încă: articolul său învederează nu numai justetea punctului nostru de vedere, ci și oportunitatea demascării hotărîte făcute de noi inconsecvenței liberalismului. Se vede treaba că chiar și în mediul zemstvelor există oameni pe care îi dezgustă orice duplicitate și pe care noi trebuie să ne străduim în mod deosebit să-i sprijinim printr'o necruțătoare critică, din punctul nostru de vedere, a acestei duplicități.

Redactorul revistei „Osvobojdenie“ nu este, desigur, de acord cu d-l membru al zemstvei T. și declară respectuos, dar cu fermitate: „noi privim multe lucruri altfel...“ Bineînțeles! Și care sunt obiecțiile redacției? — Ele se rezumă toate la două puncte principale: în primul rând, d-l Struve „din principiu“ preferă căile pașnice, spre deosebire, după părerea lui, de unii revoluționari; în al doilea rând, acestora din urmă el le aduce învinuirea de a fi lipsiți de toleranță. Să analizăm aceste obiecții.

În articolul „În legătură cu un reproș“, d-l Struve (articolul e semnat — Red.) citează articolul meu din nr. 2—3 al revistei „Zaria“ („Prigonitorii zemstvelor și Hanibalii liberalismului“). Bine înțeles că nu i-au plăcut îndeosebi cuvintele: „dacă poporul ar fi dat măcar o singură lecție usturătoare guvernului“, aceasta ar fi avut „o enormă importanță istorică“ *. D-l Struve, vedeți dumneavoa-

* Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 5, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 56. — *Nota Trad.*

voastră, este în mod hotărît și absolut împotriva ideii că revoluția violentă e de preferat reformei pașnice. Cei mai hotărîți revoluționari ruși — spune el — preferau din principiu calea pașnică, și această glorioasă tradiție nu poate fi înnăbușită de niciun fel de doctrine.

E greu să-ți imaginezi ceva mai fals și mai tras de păr decât acest raționament. Oare d-l Struve nu înțelege că sclavul răsculat este îndreptățit să vorbească despre faptul că e de preferat pacea cu proprietarul de sclavi, în timp ce sclavul care renunță la răscoală, repetând aceleași vorbe, ajunge într-o situație falsă și rușinoasă? „Elementele revoluției din Rusia, din păcate *sau din fericire*, nu s’au copt încă” — spune d-l Struve, și aceste cuvinte „din fericire” îl trădează complet.

Cât despre glorioasele tradiții ale gândirii revoluționare, d-l Struve ar face mai bine să tacă. E deajuns să cităm celebrele cuvinte de încheiere din „Manifestul Comunist”⁵⁸. E deajuns să reamintim că la treizeci de ani după apariția „Manifestului”, când muncitorii germani fuseseră lipsiți de o părticică din drepturile pe care poporul rus nu le-a avut niciodată, Engels a dat următoarea ripostă lui Dühring :

„Pentru d-l Dühring violența este răul absolut, primul act de violență este pentru el păcatul original, toată expunerea sa nu este decât o jeluire împotriva contaminării întregii istorii de până acum cu păcatul acesta ereditar, împotriva falsificării rușinoase a tuturor legilor naturale și sociale de către această forță diabolică, violența. Că violența joacă însă în istorie și alt rol, și anume un rol revoluționar, că ea este, cum spune Marx, moașa oricărei societăți vechi care poartă în sine societatea nouă, că ea este instrumentul cu ajutorul căruia se realizează mișcarea socială, sfărâmând formele politice anchilozate și moarte — despre toate acestea d-l Dühring nu pomeneste niciun cuvânt. Numai suspinând și gemând el admite posibilitatea ca pentru răsturnarea sistemului de exploatare să fie nevoie de violență — din păcate! căci orice violență demoralizează pe cel ce face uz de ea. Și acest lucru îl spune în ciuda înaltului avânt moral și spiritual care a urmat oricărei revoluții victorioase! Și îl spune tocmai în Germania, unde o ciocnire violentă care ar putea fi impusă poporului, ar avea cel puțin avantajul de a stârpi servilismul care a pătruns

în conștiința națională ca rezultat al înjosirilor suferite în timpul războiului de 30 de ani. Și această searbădă concepție de predicator, lipsită de sevă și vigoare, are pretenția să se impună tocmai celui mai revoluționar partid pe care îl cunoaște istoria !”⁵⁹.

Să trecem la cel de al doilea punct — cu privire la toleranță. E nevoie de „o înțelegere reciprocă”, de „o deplină sinceritate” și de „o largă toleranță” în raporturile dintre diferitele curente — ne povățuește dulceag d-l Struve (asemenea multora dintre socialiștii-revoluționari și reprezentanți ai publicului). Dar ce-i de făcut — îl vom întreba noi — în caz că deplina noastră sinceritate o să vi se pară lipsită de toleranță ? Dacă noi, de pildă, găsim că în „Osvobojdenie” există o mână dreaptă și o mână stângă, o stângă dăunătoare, trădătoare, complectă sinceritate nu ne obligă oare la luptă necruțătoare împotriva acestei mâini stângi ? Nu ne obligă ea oare la luptă împotriva aventurismului (și deasemenea a politicianismului) socialiștilor-revoluționari, când ei îl manifestă atât în problemele teoriei socialismului cât și în atitudinea față de lupta de clasă în întreaga lor tactică ? Există oare măcar un pic de sens politic în cerința de a tăia acestei lupte aripile, de a o lipsi de vlagă de dragul a ceea ce tocmai oamenilor împotriva cărora și este îndreptată lupta le place să numească toleranță ?

Ar fi timpul să vă lăsați de naivitatea de fetiță de pension, domnilor ! Ar fi timpul să înțelegeți acel simplu adevăr că o adevărată (iar nu verbală) luptă comună împotriva dușmanului comun se asigură nu prin politicianism, nu prin ceea ce defunctul Stepniac a denumit cândva autociuntire și autoascundere, nu prin minciuna convențională a recunoașterii diplomatice reciproce, ci prin participare efectivă la luptă, prin unitatea efectivă de luptă. Când la social-democrații germani lupta împotriva reacțiunii militaro-polițienești și feudalo-clericale devenea într’adevăr comună cu lupta vreunui adevărat partid care se sprijinea pe o anumită clasă a poporului (de pildă, pe burghezia liberală), atunci acțiunea comună se stabilea fără nicio frazeologie despre recunoașterea reciprocă. Despre recunoașterea unui fapt evident pentru toată lumea și palpabil pentru toți nu se vorbește (nu cerem doar nimănui să recunoască mișcarea muncitorească !). A crede că

o adevărată alianță politică poate să fie împiedicată printr'un „ton“ polemic, de aceasta sunt în stare numai oamenii care confundă politica cu politicianismul. Iar atâta timp cât în locul unei adevărate participări la lupta noastră noi constatăm fraze evazive, în locul unei adevărate apropieri de lupta noastră a vreunei alte păтури sau clase sociale, numai o tactică aventurieră, — niciun fel de torente de cuvinte, fie ele amenințătoare sau jalnice, nu vor apropia nici cu o iotă „recunoașterea reciprocă“.

„Iscra” nr. 26 din 15 Octombrie 1902

Se tipărește după textul ziarului
„Iscra”

DESPRE DEMONSTRAȚII ⁶⁰

Ne face impresia că autorul scrisorii pune problema întrucâtva prea rigid și subapreciază importanța gradului de organizare a demonstrațiilor. În această problemă principală noi am făcut încă puțin, și spre munca de organizare trebuie să îndreptăm înainte de toate cele mai multe forțe. Atâta timp cât nu vom avea organizații revoluționare strâns unite, capabile să pornească câteva detașamente de oameni aleși pentru conducerea tuturor laturilor demonstrației, — eșecurile vor fi inevitabile. Iar din moment ce această organizație se va înjgheba și se va întări în procesul muncii însăși, pe baza unei serii de experiențe, — atunci ea (și numai ea) va putea să hotărască chestiunea când și cum trebuie să ne înarmăm, când și cum trebuie să facem uz de arme. Această organizație va trebui să depună o muncă serioasă atât la sporirea „repeziciunii mobilizării“ (o împrejurare extrem de importantă, subliniată absolut întemeiat de autorul scrisorii), cât și la mărirea numărului demonstranților activi, și la pregătirea responsabililor, și la lărgirea agitației în mase, și la atragerea „multimii de curioși“ la participarea la „acțiune“, și la „seducerea“ armatei. Tocmai pentru că un pas ca trecerea la lupta armată de stradă este „crunt“ și pentru că el va fi „mai devreme sau mai târziu inevitabil“, — poate și trebuie să-l facă numai o puternică organizație revoluționară, care să conducă mișcarea *direct*.

Scris la sfârșitul lui Octombrie 1902

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

SOCIALISMUL VULGAR ȘI NARODNICISMUL REINVIATE DE SOCIALIȘTII-REVOLUȚIONARI

Ironia își face efectul folositor. În articolele întitulate „Aventurism revoluționar” * noi ne-am exprimat convingerea fermă că socialiștii noștri-revoluționari nu vor vrea niciodată să-și definească deschis și precis poziția lor teoretică. Pentru a desminți această nejustă și calomnioasă prezumție, „Revoluționnaia Rossia” începe să publice în nr. 11 o serie de articole întitulate „Probleme programatice”. Să fie într’un ceas bun! Mai bine mai târziu decât niciodată. Salutăm anticipat toate articolele revistei „Rev. Rossia” privitoare la „Probleme programatice” și promitem să urmărim cu atenție dacă conțin, într’adevăr, vreun *program*.

Să examinăm în acest scop mai îndeaproape primul articol: „Lupta de clasă la sate”, dar mai întâi să relevăm că adversarii noștri... „exagerează” iarăși prea din cale afară, declarând (nr. 11, pag. 6): „programul nostru a fost formulat”. Aceasta nu e adevărat, domnilor! Niciun fel de program n’ați formulat încă, adică nu numai că n’ați făcut o expunere completă și oficial-partinică a concepțiilor voastre (a unui program în înțelesul îngust al cuvântului sau fie măcar a unui proiect de program), dar nu v’ați precizat chiar deloc atitudinea față de „probleme programatice” fundamentale ca cea a marxismului și a criticării lui oportuniste, a capitalismului rus și a situației, importanței și sarcinilor proletariatului generat de acest capitalism etc. Tot ce știm noi despre „programul vostru” este că vă situați pe o poziție cu totul neprecisă *între* social-democrația revoluționară și curentul oportunist, pe de o parte, *între*

---

* Vezi volumul de față, pag. 166—186. — *Nota Trad.*

marxismul rus și orientarea liberalo-narodnicistă rusă, pe de altă parte.

În ce contradicții de nerezolvat vă încurcați voi în urma acestui efort de a sta în două luntre, aceasta vă vom arăta-o îndată și în legătură cu problema pe care ați ales-o. „Nu că nu înțelegem, dar noi nu admitem că țărănimea contemporană, ca un tot întreg, face parte din păturile mic-burgheze“ — scrie „Rev. Rossia“ (nr. 11). „Pentru noi, țărănimea se împarte în mod pronunțat în două categorii principal deosebite: 1) țărănimea muncitoare, care trăiește din exploatarea propriei sale forțe de muncă (!?), și 2) burghezia sătească — mijlocie și mică —, care trăiește, într-o măsură mai mare sau mai mică, din exploatarea forței de muncă străine“. Considerând că „principala caracteristică distinctivă“ a clasei burgheze este „sursa de venit“ (folosirea muncii neplătite a altor oameni), teoreticienii soc.-rev. văd „o mare asemănare principală“ între proletariatul sătesc și „agricultorii de sine stătători“, care trăiesc lucrând ei înșiși cu mijloacele de producție. „Baza existenței atât a unora cât și a altora o constituie *munca*, ca o categorie politico-economică determinată. Aceasta este una. În al doilea rând, în condițiile actuale și unii și alții *sunt exploatați fără milă*“. De aceea ei trebuie să fie grupați într-o *singură* categorie de țărani muncitori.

Noi dinadins am expus atât de amănunțit raționamentul revistei „Rev. Ross.“, pentru ca cititorul să-l poată aprofunda cât mai bine și să aprecieze tezele sale teoretice. Inconsistența acestor teze sare în ochi. A căuta principala caracteristică distinctivă a diferitelor clase ale societății în sursa de venit înseamnă a pune pe primul plan relațiile de repartitie, care în realitate sunt un rezultat al relațiilor de producție. Marx a arătat demult această greșală, denumind pe oamenii care nu o văd socialiști vulgari. Principalul indiciu de deosebire dintre clase este locul lor în producția socială și, prin urmare, raportul în care se află ele față de mijloacele de producție. Insușirea unei părți sau a alteia din mijloacele de producție sociale și îndreptarea lor înspre economia privată, înspre economia în scopul vânzării produsului — iată deosebirea fundamentală dintre o clasă a societății contemporane (burghezia) și proletariat, care este lipsit de mijloace de producție și-și vinde forța de muncă.

Să mergem mai departe. „Baza existenței unora și a al-

tora o constituie *munca*, ca o categorie politico-economică determinată“. Nu munca este o categorie politico-economică determinată, ci doar forma socială a muncii, organizarea socială a muncii, sau altfel : relațiile dintre oameni potrivit participării lor la munca socială. Aici se repetă într'o altă formă aceeași greșală a socialismului vulgar pe care am mai analizat-o. Când socialiștii-revoluționari declară : „Esența relațiilor reciproce dintre proprietarul agricol și muncitorul agricol, pe de o parte, dintre agricultorul independent și creditori, chiaburi, pe de altă parte, este absolut aceeași“, ei repetă în întregime greșala fie chiar a socialismului vulgar german, care, de pildă, în persoana lui Mühlberger, declara că esența relațiilor dintre patron și muncitori este aceeași ca dintre proprietar și chiriaș. Tot așa Mühlbergerii noștri nu sunt capabili să deosebească formele principale ale exploatării de cele derivate, mărginindu-se la declamații cu privire la „exploatare“ în general. Tot așa Mühlbergerii noștri nu înțeleg că tocmai exploatarea muncii salariate constituie baza întregii orânduiri actuale de jaf, că tocmai ea determină împărțirea societății în clase de neîmpăcat-opuse și că numai din punctul de vedere al *acestei* lupte de clasă se poate face o apreciere consecventă a tuturor celorlalte forme de exploatare, fără a da dovadă de confuzie și de inconsecvență. Deaceia Mühlbergerii noștri trebuie să primească din partea socialiștilor ruși care țin la integritatea mișcării lor și la „bunul renume“ al steagului lor revoluționar un răspuns tot atât de hotărît și de necruțător ca și acela pe care l-a primit Mühlbergerul german.

Pentru a arăta mai limpede caracterul confuz al „teoriei“ soc.-rev.-ilor noștri, noi vom mai aborda aceeași problemă din punct de vedere practic, vom încerca să ilustrăm problema pe care o analizăm cu exemple concrete. În primul rând, imensa majoritate a micii burghezii *munceste* și este exploatată pretutindeni, întotdeauna și oriunde. Ce rost ar avea altfel să fie considerată ca făcând parte din păturile de tranziție și intermediare ? În al doilea rând, micii meseriași și negustori *muncesc* și sunt exploatați într'o societate bazată pe producția de mărfuri absolut la fel ca și țărani. Nu cumva soc.-rev.-ii noștri vor să creeze deasemenea și „o categorie“ de populație comercialo-industrială „muncitoare“ în locul categoriei „înguste“ a proletariatului ? În al treilea rând, pentru a înțelege impor-

tanța „dogmei“, care le este atât de puțin pe plac, să încerce soc.-rev.-ii să-și închipuie pe un țaran dintr'o suburbie care, fără a angaja muncitori, trăiește de pe urma muncii sale și a vânzării a tot felul de produse agricole. Ne permitem să sperăm că nici chiar cei mai înveterați narodnici nu vor avea curajul să nege apartenența unui *astfel* de țaran la mica burghezie și imposibilitatea de a-l „grupa“ în aceeași *clasă* (notați bine, este vorba tocmai de clasă, iar nu de partid) cu muncitorii salariați. Dar există oare într'o societate bazată pe producția de mărfuri în dezvoltare vreo deosebire principială în ceea ce privește situația agricultorului-negustor dintr'o suburbie și cea a oricărui mic agricultor?

Se pune acum întrebarea, prin ce se explică această apropiere (ca să ne exprimăm delicat) a d-lor soc.-rev. de socialismul vulgar? Poate că aceasta este o particularitate întâmplătoare a autorului respectiv? Pentru a răsturna această prezumție, e de ajuns să cităm următorul pasaj din nr. 11 al revistei „Rev. Ross.“: „Parcă — exclamă autorul — importă proporțiile din cadrul uneia și aceleiași categorii economice“ (marele burghez și micul burghez), „și nu deosebirea principială“ (ascultați!) „dintre cele două categorii: economia bazată pe muncă și economia burghezo-capitalistă!“ Nici nu ne-am fi putut închipui o confirmare mai complectă și mai concretă a celor spuse de noi în articolul „Aventurism revoluționar“: scormoniți pe soc.-rev. și veți da de d-l V. V. Pentru oricine cunoaște măcar cât de cât evoluția gândirii social-politice ruse, poziția soc.-rev. iese la iveală fie și numai din această singură frază. Este știut că la baza pseudo-socialismului de un roz spălăcit care a împodobit (ba și astăzi mai împodobește) orientarea liberalo-narodnicistă care domină în societatea noastră cultă a stat ideea contrastului diametral dintre „gospodăria“ țărănească „bazată pe muncă“ și economia burgheză. Această idee, analizată pe larg în diversele ei nuanțe de către d-nii Mihailovschi, V. V., Nic-on și alții, a fost una dintre citadelele împotriva cărora și-a îndreptat critica marxismul rus. Pentru a ajuta țărănimea care este ruinată și asuprită, spuneam noi, trebuie să știi să renunți la iluzii și să privești în față realitatea care spulberă visurile vagi despre gospodăria bazată pe muncă (sau „producția populară“?) și vedește *structura mic-burgheză* a gospodăriei ță-

rănești. Și la noi, ca și oriunde, dezvoltarea și consolidarea micii gospodării bazate pe muncă nu e cu puțință decât pe calea transformării ei în gospodărie mic-burgheză. Această transformare are, într'adevăr, loc, și *adevărata* tendință reală a țaranului muncitor de a se transforma într'un mic întreprinzător a fost dovedită fără puțință de tăgadă de realitatea vieții. Ca orice mici producători, țaranii noștri se încadrează prin aceasta în categoria micilor burghezi, în măsura în care se dezvoltă economia de mărfuri: ei se scindează într'o minoritate de întreprinzători și masa proletariatului, care este legat de „proprietărași“ printr'o serie întreagă de trepte intermediare de semi-muncitori și semi-proprietari (aceste forme intermediare există în toate țările capitaliste și în toate ramurile industriale).

Ce atitudine au luat însă soc.-rev.-ii față de această succedare a două curențe ale gândirii socialiste, față de lupta dintre vechiul socialism rus și marxism? Ei au încercat pur și simplu să se eschiveze cât timp a fost cu puțință dela analizarea problemei în fond. Iar când nu s'au mai putut eschiva, când oamenilor care au manifestat dorința de a-și crea un „partid“ aparte li s'au cerut explicații precise, când au fost constrânși să dea un răspuns, constrânși atât prin ironizare, cât și prin învinuirea directă de a fi lipsiți de principii, — abia atunci au început ei să repete vechea teorie narodnicistă a „gospodăriei bazate pe muncă“ și vechile greșeli ale socialismului vulgar. Repetăm: nici nu ne puteam aștepta la o mai bună confirmare a învinuirii aduse de noi soc.-rev.-ilor, cum că sunt complect lipsiți de principii, — decât articolul din nr. 11, care încearcă să „îmbine“ și teoria „gospodăriei bazate pe muncă“, și teoria luptei de clasă.

Ca o curiozitate, vom mai remarca că în nr. 11 al revistei „Rev. Ross.“ se fac încercări de a se explica „în mod plauzibil“ hotărîrea de a se eschiva dela o polemică principială. În articolul „Aventurism revoluționar“, „Iskra“, vedeți dumneavoastră, nu citează exact. De pildă? De pildă, omite cuvântul „pe alocuri“ (pe alocuri pământul trece dela capitalism la cei ce muncesc). Ce oroare! Se omite un cuvânt care nu se referă la problema în discuție! Sau poate că

„Rev. Ross.“ se va încumeta să afirme că cuvântul „pe alocuri“ are *măcar o oarecare* legătură cu problema *aprecierilor* asupra trecerii pământului *în general* (dacă acest proces este un proces burghez sau nu). Să încerce.

Mai departe. Într'un citat „Iscra“ s'a oprit la cuvântul „prin stat“, deși mai urmează, „desigur, nu actualul“. „Iscra“ a procedat și mai răutăcios (vom adăuga dela noi) : ea s'a încumetat să afirme că acest stat este un stat *bazat pe împărțirea în clase*. Nu cumva adversarii noștri „jigniți în cele mai frumoase sentimente“ se vor apuca să susțină că în „programul minimal“ pe care-l analizăm putea fi vorba *nu* de un stat bazat pe împărțirea în clase ?

În sfârșit, „Iscra“ a citat proclamația din 3 Aprilie, care cuprinde o apreciere asupra teroarei, apreciere pe care *însăși* „Rev. Rossia“ a considerat-o exagerată. — Da, și noi *am citat* această rezervă a revistei „Rev. Ross.“, adăugând însă dela noi că o considerăm drept „echilibristică“ și aluzii neclare. „Rev. Ross.“ se arată foarte nemulțumită de acest lucru și se lansează în explicații, aducând mai multe amănunte (confirmând astfel, *de fapt*, că a existat o neclaritate, care necesită explicații). Și care sunt aceste explicații ? În proclamația din 3 Aprilie s'au făcut vedeți dumneavoastră, *îndreptări* în urma cererii partidului. Aceste îndreptări însă „au fost considerate ca fiind neîndestulătoare“, și deaceia cuvintele „din partea partidului“ au fost scoase din proclamație. Dar cuvintele „publicația partidului“ au rămas, și cealaltă („adevărata“) proclamație tot din 3 Aprilie n'a pomenit niciun cuvânt despre divergențe sau exagerări. Aducând aceste explicații și simțind că ele nu fac decât să confirme caracterul legitim al cererii exprimate de „Iscra“ (prin cuvintele : echilibristică și aluzii) de a se da explicații, „Rev. Ross.“ ea însăși își pune întrebarea : cum a putut partidul să tipărească în tipografia sa o proclamație cu care el însuși nu este de acord ? În răspunsul dat de „Rev. Rossia“ se spune : „Tot așa cum sub firma Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia se tipărește «Rabocce Delo», «Iscra», «Rabocceia Măsli»⁶¹ și «Borba»⁶²“. Foarte bine. Dar, în primul rând, la noi publicațiile sunt diferite și se tipăresc nu în tipografia „partidului“, ci în tipografiile grupurilor. În al doilea rând, când „R. Măsli“, și „R.D.“, și „Iscra“ apăreau la noi la un loc, chiar noi înșine am denumit această situație *haos*, Priviți dar ce reiese de aici : so-

cial-democrația ea însăși dezvăluie și biciuește haosul *din sânul ei* și caută să-l înlăture printr'o serioasă muncă teoretică, pe când soc.-rev.-ii încep să admită haosul dela ei abia *după ce* sunt demascați, și odată mai mult fac paradă cu acest prilej de spiritul lor larg, care le-a permis ca, în legătură cu unul și acelaș eveniment politic, să publice în aceeași zi două proclamații, în care însemnătatea politică a acestui eveniment (o nouă acțiune teroristă) este interpretată într'un mod de-a-dreptul opus. — Știind că din haosul ideologic nu va ieși nimic bun, noi social-democrații am preferat „mai întâi să ne delimităm, și după aceea să ne unim“*, asigurând prin aceasta trăinicia și rodnicia viitoare unificări. Iar soc.-rev.-ii, interpretându-și programul în fel și chip, „care cum îl taie capul“**, se joacă de-a ficțiunea unității „practice“, declarându-ne cu un aer de superioritate: numai la voi, la social-democrați, sunt fel de fel de „grupuri“, la noi însă este un partid! Absolut exact, domnilor, istoria ne învață însă că uneori raportul dintre „grupuri“ și partide este asemenea aceluia dintre vacile slabe și grase ale faraonului. Există doar diferite „partide“. A existat, de pildă, un „Partid muncitoresc al eliberării politice a Rusiei“, cu toate acestea, cei doi ani de existență a acestuia au trecut fără să lase urme, așa cum n'a lăsat nici dispariția lui.

„Iscra“ nr. 27, 1 Noembrie 1902

Se împărește după textul ziarului „Iscra“

---

* Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 4, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 331. — *Nota Trad.*

** Comparați numai „Sarcinile noastre“ ale fostei „Uniuni a soc.-rev.“ cu „Manifestul“ fostului „Partid al soc.-rev.“ (vezi cu privire la aceasta nr. 5 al „Iscrei“), apoi cu declarația din partea redacției din nr. 1 al revistei „Vestn. Russc. Rev.“, cu articolele „programatice“ din nr.-ele 7—11 ale revistei „Rev. Ross.“ și cu broșura „Svoboda“, publicată de așa numitul „Partid muncitoresc al eliberării politice a Rusiei“, despre a cărui unificare cu partidul soc.-rev. s'a dat recent un comunicat în „Rev. Rossiia“.

DESPRE SARCINILE MIȘCĂRII SOCIAL-DEMOCRATE⁶¹

Când cocmetarea fățarnică atât cu clasa muncitoare, cât și cu opoziția „legală” merge mână în mână cu acțiunea unei hoarde de ticăloși turbați de teapa lui Val sau Obolenschi, — aceasta înseamnă că guvernul urmărește să corupă și să fărâmițeze masele și păturile poporului pe care nu le poate frânge, iar pentru a-și ușura sarcina vrea să abată forțele revoluționare, puțin numeroase, dela drumul lor, făcându-le să urmărească pe fiecare dintre acești ticăloși în parte. Nu importă dacă își dau seama în general sau în ce măsură își dau limpede seama de acest lucru unii reprezentanți ai guvernului sau alții. Important este că tactica la care este împins guvernul de întreaga lui uriașă experiență politică, precum și de instinctul polițist are *în realitate* tocmai această semnificație. Când mișcarea revoluționară pătrunde în întregime în clasele cu adevărat revoluționare ale poporului, când această mișcare crește, pe lângă aceasta, nu numai în adâncime, ci și în amploare, promițând să devină curând o forță de nebiruit, — atunci guvernului îi convine să provoace cele mai bune forțe revoluționare la vânătoare după conducătorii de duzină ai celor mai revoltătoare violențe. Dar noi nu trebuie să ne lăsăm provocați. Noi nu trebuie ca chiar dela cele dintâi bubuituri de tunet adevărate ale revoluției populare să ne pierdem capul și să ne lăsăm târâți pe o cale greșită, aruncând peste bord, pentru a ne ușura mintea și conștiința, întreaga experiență a Europei și experiența Rusiei, orice convingeri socialiste cât de cât determinate, orice pretenții la o tactică consecvent-principială și nu la o tactică aven-

turoasă. Intr'un cuvânt, noi nu trebuie să permitem ca încercarea pe care au făcut-o și o desfășoară tot mai mult soc.-revoluționarii de a restaura „Narodnaia volia” și de a repeta greșelile ei teoretice și practice, să reușească. La perversitatea masselor, la provocarea revoluționarilor noi trebuie să răspundem nu printr'un „program” care să deschidă larg ușile celor mai dăunătoare greșeli vechi și unor noi confuzii de idei, nu printr'o tactică care să accentueze ruperea revoluționarilor de mase, ceea ce constituie principalul izvor al slăbiciunii noastre, al incapacității noastre de a începe o luptă hotărâtă chiar imediat. Noi trebuie să răspundem prin întărirea legăturii dintre revoluționari și popor, iar crearea unei asemenea legături nu poate fi realizată în vremea noastră prin nimic altceva decât prin dezvoltarea și consolidarea mișcării muncitorești social-democrate. Numai mișcarea revoluționară ridică clasa cu adevărat revoluționară și înaintată, care n'are nimic de pierdut de pe urma prăbușirii actualelor rândueli politice și sociale, — clasă care reprezintă produsul cel din urmă și inevitabil al acestor rândueli, singura clasă care este dușmanul până la capăt și de neîmpăcat al acestor rândueli. Numai sprijinindu-ne pe teoria marxismului revoluționar, pe experiența social-democrației internaționale, vom putea contopi mișcarea noastră revoluționară cu mișcarea muncitorească, vom putea crea o mișcare social-democrată de neînvins. Numai în numele unui partid devenit în mod efectiv partid muncitoresc putem să chemăm, fără a trăda convingerile noastre, la activitate revoluționară toate elementele progresiste din țară, să chemăm la sprijinirea socialismului pe toți oamenii muncii, pe toți cei care suferă, pe toți cei împovărați de nevoi.

Scris în Noembrie 1902

*Publicat pentru prima oară în 1939
în revista „Proletarscaia Revoluția”
nr. 1*

Se tipărește după manuscris

TEZA FUNDAMENTALĂ ÎMPOTRIVA ESERILOR

Teza fundamentală pe care o formulez împotriva socialiștilor-revoluționari printre altele și pentru a aprecia sub toate aspectele activitatea (și întreaga esență) a acestei orientări constă în următoarele: *întreaga orientare a socialiștilor-revoluționari și întregul lor partid nu reprezintă altceva decât o tentativă a intelectualității mic-burgheze de a escamota mișcarea noastră muncitorească, și prin urmare întreaga mișcare socialistă și cea revoluționară din Rusia.*

Mă grăbesc să explic pentru ce n'am putut evita în această teză, atât de importantă pentru mine, un cuvânt străin, rar întrebuințat și pe care majoritatea cititorilor, fără îndoială, nu-l înțelege. A escamota înseamnă propriu zis a înșela, a-și însuși prin înșelăciune rezultatele muncii altuia și a reduce prin aceasta la zero întreagă această muncă, a prosti și a păcăli etc. Nu e greu de înțeles ce m'a făcut să renunț la aceste expresii rusești și să aleg una străină. Cuvintele „a prosti, a păcăli, a înșela“ fac să se nască neapărat ideea unei minciuni intenționate, conștiente, — aceasta în primul rând, iar în al doilea rând, a unor motive interesate, necinstite care au determinat această minciună din partea aceluia care recurge la ea. Or, departe de mine gândul de a învinui pe socialiștii-revoluționari de ceva de felul minciunii conștiente sau a unor motive necinstite care ar fi determinat acțiunea lor. Nimic din toate acestea. Nu mă îndoiesc că socialiștii-revoluționari au putut să apară (sau să se mențină din vremurile existenței curentului „Narodnaia volia“) ca orientare, ca „partid“, iar în ultimul timp să crească și întrucâtva să se întărească datorită *pe de-a-ntregul* faptului că au atras spre ei oameni cu o stare de spirit

neîndoielnic revoluționară, chiar plini de abnegație eroică, oameni care în modul cel mai sincer sunt gata să-și dea sufletul pentru interesele libertății și interesele poporului. Dar faptul că oamenii se situează în mod sincer și din convingere pe o anumită poziție social-politică, nu înseamnă încă cătuși de puțin că această poziție nu este absolut falsă și că nu conține contradicții lăuntrice. Oare rezultatele celei mai frumoase activități duse de pe această poziție nu vor fi în mod inevitabil (chiar dacă acest lucru se face împotriva voinței celor care duc această activitate și fără ca ei să fie conștienți de aceasta) o „escamotare“ a mișcării muncitorești, o abatere a acesteia dela drumul cel just, o aducere a ei într'un impas etc. ?

Voi încerca să lămuresc ideea mea printr'un exemplu. Inchipuiți-vă că noi ne aflăm într'o imensă pădure semi-virgină, întunecoasă, umedă și deasă. Inchipuiți-vă că numai distrugerea acestei păduri prin foc poate curăți drumul spre dezvoltarea culturală a întregului ținut ocupat de pădure sau înconjurat de ea și că procurarea și întreținerea focului este legată în această pădure de cele mai mari greutăți. Trebuie uscat materialul lemnos, care se găsește pretutindeni într'o cantitate imensă, dar care se aprinde atât de greu și se stinge atât de ușor și des în atmosfera mucegăită și umedă. Trebuie să strângem împreună materialul inflamabil. Trebuie să întreținem focul (arderea), să veghem asupra lui, să îngrijim fiecare foculeț izbucnit, să facem ca flacăra să prindă putere, și sistematic, cu fermitate să pregătim incendiul general, fără de care pădurea umedă și întunecoasă nu va înceta de a fi o pădure. Iar munca aceasta este foarte anevoioasă nu numai din cauza condițiilor externe, atmosferice, ci și din cauză că e foarte neîndestulător materialul bun pentru ardere, care nu încetează să ardă oricare ar fi condițiile, care într'adevăr s'a aprins și arde fără întrerupere cu o flacăra care nu mai seamănă cu numeroasele flăcărui rătăcitoare cărora le lipsește puterea lăuntrică și care se aprindeau și în trecut atât de des, dar numai pentru a se stinge după ce au ars un scurt răstimp. Și iată că atunci când acest material inflamabil de bază a început deja să ardă în așa măsură încât a provocat o urcare generală a temperaturii, dând prin aceasta putere și strălucire și numeroaselor celorlalte flăcărui rătăcitoare, — apar dintr'odată niște oameni care declară cu tupeu :

ce îngustime de vederi e să crezi într'o dogmă învechită cum că ar exista un singur material inflamabil de bază, *„singurul absolut sigur ! Ce concepție șablon e să consideri toate celelalte flăcărui doar mijloace secundare, doar elemente auxiliare și să socoți că e obligatoriu să ne ținem neapărat și cu orice preț înainte de toate și cel mai mult de un singur material ! Ce unilateral e să pregătești veșnic și să tot pregătești un adevărat incendiu general și să permiți acestor ticăloși fără pereche, vârfurilor de copaci să acopere și să mențină umezeala și întunericul. Trebuie să lansăm rachete care să taie vârfurile copacilor, să le pârlască, să înfricoșeze toate forțele tenebroase și să producă o mare senzație, o mare răscolire, înviorare, ațătare. Și oamenii aceștia se pun activ pe lucru. Cu un suspin de ușurare ei aruncă peste bord prejudecățile învechite cu privire la un oarecare material inflamabil de bază. Cu cugetul împăcat primesc în mijlocul lor pe toți și pe oricine, fără să țină seama de concepții și opinii, convingeri și aspirații : noi suntem un partid de acțiune, și ne este indiferent chiar dacă unii dintre noi s'au agățat de raționamentele care preconizează stingerea incendiului. Ei chiamă fără teamă la o atitudine lipsită de discernământ față de tot felul de flăcărui și la lansarea de rachete, eludând cu dispreț învățămintele trecutului : acum, vedeți d-v., e mult mai mult material inflamabil, și deaceea orice ușurință este permisă !... Așa stând lucrurile, cu toate daunele pe care le pricinuesc mișcării asemenea oameni, putem oare crede că ei sunt simpli înșelători ? Nicidecum. Ei nu sunt deloc înșelători, ei nu sunt decât niște pirotehnicieni.*

Acesta este, între altele, răspunsul meu aceloră dintre socialiștii-revoluționari care traduceau pur și simplu termenul de aventurier prin acela de escroc (d-l Rafailov la Geneva) și pungaș (d-l Jitlovschi la Berna). Nu e cazul, domnilor, le răspundeam eu, să priviți totul neapărat prin prisma codului penal ! Nu e cazul să confundați aventura unei orientări revoluționare, având contradicții lăuntrice, lipsită de principii și de stabilitate, care-și ascunde lipsa de conținut îndărătul unor fraze sonore și deaceea inevitabil sortită falimentului, — cu aventura unor escroci care știu foarte bine că săvârșesc acte pasibile de sancțiuni penale și că-i așteaptă acuzarea de escrocherie. Noi v'am acuzat

de aventurism, spunând deschis și precis (vezi „Iscra“ nr. 23 și 24 *) că aceasta rezultă din totala voastră lipsă de principii în toate problemele fundamentale ale socialismului internațional, din extraordinara confuzie de concepții din programul vostru agrar fabricat la repezeală și servit cu un sos picant „consumatorului“, din șubrezenia și lipsa de bază a tacticii voastre teroriste. Iar voi răspundeți: uitați-vă, nouă ne sunt adresate invective de teroriști-pungași-escroci, suntem insultați, jigniți! Aceste vociferări, stimați domni, denotă că în fond nici n'aveți ce răspunde.

Se pune acum întrebarea: în ce trebuie să conștina do-
vada justetei tezei formulate de mine? Care sunt trăsăturile
distinctive, caracteristice ale întregii orientări a socialiș-
tilor-revoluționari pe care trebuie să le arăt pentru a jus-
tifica aprecierea făcută în această teză asupra întregii lor
orientări? Dacă această apreciere este justă, atunci niciun
(trebuie să sperăm) socialist cât de puțin cinstit și serios nu
va nega necesitatea unui hotărât și necruțător război împo-
triva unei asemenea orientări, necesitatea complectei de-
mascări a întregului ei caracter dăunător în fața unor pătri
cât se poate mai largi ale poporului. Și iată, pentru a putea
analiza sub toate aspectele și în fond această problemă, eu
propun înainte de toate și cel mai mult concentrarea atenției
asupra elementelor din care trebuie formate *răspunsurile*
la această problemă. Oamenii care vor să desmintă justetea
acestei aprecieri nu trebuie să se mărginească la „plângeri“
sau „îndreptări“, ci să răspundă tot atât de direct: care
sunt punctele a căror demonstrare ei cred că e necesară
pentru a confirma justetea tezei formulate?

Punctul central al acestei teze (escamotarea mișcării
muncitorești de către intelectualitatea mic-burgheză) îl
constitue faptul escamotării, cu alte cuvinte: al contradic-
ției fundamentale dintre principiile, programul „partidului“
și adevărata lui atitudine față de procesul de revoluționare
a societății contemporane. Contradicția constă în faptul că
partidul „socialiștilor-revoluționari“ în realitate nu se si-
tuează câtuși de puțin pe poziția socialismului revoluționar
științific (= marxismul), nici în problemele mișcării inter-
naționale, nici în problemele mișcării ruse. În realitate

---

* Vezi volumul de față, pag. 166—186. — *Nota Trad.*

„partidul“ se caracterizează printr'o totală lipsă de principii în toate problemele principiale foarte importante ale socialismului contemporan *.

Seris în Noembrie-Decembrie 1902

*Publicat pentru prima oară în 1936
în revista „Proletarskaia Revoluția”
nr. 7*

Se tipărește după manuscris

•

---

* Aici manuscrisul se întrerupe. — *Nota Red.*

EVENIMENTE NOI ȘI PROBLEME VECHI

După cum se vede, scurta „acalmie“ care a caracterizat mișcarea noastră revoluționară în ultima jumătate sau trei sferturi de an — în comparație cu rapida și furtunoasa ei dezvoltare anterioară — începe să se apropie de sfârșit. Oricât de scurtă a fost această „acalmie“, oricât de evident a fost pentru orice observator atent și inițiat faptul că lipsa (pentru un timp atât de scurt) a unor manifestări fățișe și de masă ale revoltei muncitorilor nu înseamnă cătuși de puțin că această revoltă a încetat să se dezvolte atât în adâncime cât și în extindere, totuși în rândurile intelectualității noastre cu o stare de spirit revoluționară, dar care adeseori nu are nicio legătură trainică cu clasa muncitoare, nici temelii trainice în ceea ce privește convingerile socialiste bine definite, au început să răsunе numeroase voci care exprimă descurajare și neîncredere în mișcarea muncitorească de masă, pe de o parte, iar pe de altă parte, voci în favoarea revenirii la vechea tactică de asasinatе politice izolate, ca metodă de luptă politică necesară și obligatorie în momentul de față. În cele câteva luni de zile care au trecut dela demonstrațiile din anul trecut, la noi a și reușit să se formeze un „partid“ al „soc.-revoluționari“, care a început să vorbească în gura mare despre impresia descurajantă pe care o produc demonstrațiile, că „poporul, din păcate, încă nu atât de rapid“, * că e ușor, *desigur*, să scrii și să vorbești despre înarmarea masselor, dar acum trebuie să ne apucăm de „riposta individuală“, fără a ne eschiva dela necesitatea imperioasă a teroarei individuale prin referirile răsuflate la aceeași, una și aceeași, sarcină

* Vezi vol. de față, pag. 170. — *Nota Trad.*

(plictisitoare și „lipsită de interes“ pentru un intelectual liber de credința „dogmatică“ în mișcarea muncitorească!) a agitației în rândurile masselor proletariatului și a organizării asaltului de masă.

Dar iată că izbucnește la Rostov-pe-Don una dintre grevele cele mai obișnuite și mai „banale“, la prima vedere, și această grevă duce la evenimente care arată în mod evident întreaga absurditate și întregul caracter dăunător al încercării pe care o fac soc.-revoluționarii de a restaura curentul „Narodnaia volia“ cu toate greșelile lui teoretice și tactice. Cuprinzând multe mii de muncitori, greva începută pentru revendicările ce aveau un caracter pur economic se dezvoltă rapid, transformându-se într'un eveniment politic, în ciuda participării extrem de insuficiente la ea a forțelor revoluționare organizate. Masse de oameni, care atingeau, după mărturia unor participanți, numărul de 20.000-30.000, țin adunări politice care uimesc prin seriozitatea și organizarea lor și în care se citesc și se comentează cu nesaț proclamațiile soc.-democrate, se țin cuvântări politice, se lămuresc reprezentanților celor mai întâmplători și cel mai puțin pregătiți ai poporului muncitor principiile elementare ale socialismului și ale luptei politice, se predau lecții practice și „concrete“ de comportare cu soldații și de felul cum trebuie să se vorbească soldaților. Administrația și poliția își pierd capul (în parte, poate, din cauză că armata nu este sigură?) și se dovedesc a nu fi în stare să împiedice organizarea în decurs de câteva zile a întrunirilor politice de masă ținute în aer liber, întruniri fără precedent în Rusia. Și când, în cele din urmă, se face uz de forță armată, mulțimea îi opune o împotrivire înverșunată, iar omorîrea unui tovarăș servește drept motiv pentru o demonstrație politică organizată a doua zi la cadavrul acestuia... De altfel, pentru soc.-rev. lucrurile apar, probabil, într'o altă lumină și, din punctul lor de vedere, ar fi fost, de bună seamă, „mai rațional“ dacă cei șase tovarăși uciși la Rostov și-ar fi dat viața în aten-tate împotriva unora sau altora dintre bestiile polițiste?

Noi însă credem că numai mișcările de masă legate de creșterea, care apare în mod concret în fața tuturor, a conștiinței politice și a combativității revoluționare a clasei muncitoare își merită numele de acte *cu adevărat revoluționare* și sunt în stare să insufle un adevărat curaj acelor care luptă pentru revoluția rusă. Noi vedem aici nu faimoasa

„ripostă individuală“, a cărei legătură cu masele constă numai în declarații verbale, în sentințe tipărite etc. Noi vedem o adevărată ripostă a mulțimii și lipsa de organizare și de pregătire, caracterul spontan al acestei riposte ne reamintește cât de nechibzuit este să-ți exagerezi forțele revoluționare, ce crimă e să desconsideri sarcina de a introduce tocmai în rândurile acestei mulțimi care duce în văzul nostru o adevărată luptă tot mai multă și mai multă organizare și pregătire. A nu crea prin împușcări motive de ațâțare, material pentru agitație și pentru gândire politică, ci a învăța să prelucrezi, să folosești, să iei în mână ta materialul pe care viața rusească ți-l oferă într-o cantitate mai mult decât suficientă — iată sarcina, singura demnă de un revoluționar. Soc.-rev. nu se pot lăuda îndeajuns arătând cât de mare este acțiunea „agitatorică“ a asasinatelor politice, despre care se șușotește atât de mult și în saloanele liberale, și în cârciumile poporului de jos. Pentru ei nu constituie nicio greutate (noroc că sunt liberi de orice dogme înguste ale vreunei teorii socialiste cât de cât precise!) să înlocuiască (sau fie chiar să completeze) educația politică a proletariatului prin producerea de *senzație* politică. Noi însă considerăm că pot avea o acțiune cu adevărat și serios „agitatorică“ (de ațâțare), și nu numai de ațâțare, ci și (ceea ce este mult mai important) educativă, *numai* evenimentele în care personajul principal este însăși masa, cele care sunt generate de starea ei de spirit, iar nu înscenate „cu un scop special“ de cutare sau cutare organizație. Noi credem că asasinarea, fie și a o sută de țari n'ar putea niciodată să producă o acțiune atât de educativă și de ațâțare ca aceea produsă fie și numai de această participare a zeci de mii de muncitori la adunări la care se discută interesele lor vitale și legătura dintre politică și aceste interese, — ca această participare la o luptă care *ridică* într'adevăr mereu noi păături „neatinse“ ale proletariatului la o viață mai conștientă, la o luptă revoluționară mai largă. Ni se vorbește de dezorganizarea guvernului (nevoit să înlocuiască pe domnii Sipiaghini cu domnii Plevé și „să aleagă“ în serviciul lor pe cei mai mârșavi ticăloși), noi suntem convinși însă că a da un revoluționar fie chiar pe zece ticăloși înseamnă numai a dezorganiza propriile rânduri, care și așa sunt rare, atât de rare încât nu pridisesc cu întreaga muncă ce li se „pretinde“ de către mun-

citori. Noi credem că adevărata dezorganizare a guvernului o constituie astfel și numai astfel de cazuri când masele largi, organizate într'adevăr de lupta însăși, fac guvernul să-și piardă cumpătul, când de legitimitatea revendicărilor oamenilor înaintați din rândurile clasei muncitoare își dă seama mulțimea de pe stradă și începe să-și dea seama chiar și o parte din trupele chemate pentru „reprimare“, când operațiunile militare împotriva a zeci de mii de oameni sunt precedate de șovăiala autorităților, care n'au nicio posibilitate reală să stabilească dinainte unde se va ajunge cu aceste operațiuni militare, — când în cei uciși pe câmpul războiului civil mulțimea vede și simte niște tovarăși ai săi, niște frați și acumulează în ea o nouă rezervă de ură și dorința unei încăierări mai hotărâte cu dușmanul. Și nu un ticălos izolat, ci întreaga orânduire actuală apare aici ca dușman al poporului, împotriva căruia sunt mobilizate autoritățile locale și cele din Petersburg, poliția, cazacii și armata, fără a mai vorbi de jandarmi și de tribunale, care ca întotdeauna vin să completeze și să încununeze orice răscoale populare.

Da, răscoale. Oricât de departe ar fi de o „adevărată“ răscoală începutul acestei, de bună seamă, mișcări greviste dintr'un îndepărtat onăș de provincie, continuarea și finalul ei te fac să te gândești, fără să vrei, tocmai la răscoală. Motivul obișnuit al grevei, caracterul mărunț al revendicărilor formulate de muncitori scot cu o deosebită tărie în relief atât forța viguroasă a solidarității proletariatului care a văzut dintr'odată că lupta muncitorilor feroviari este cauza lui comună, cât și receptivitatea lui față de ideile politice, de propaganda politică, și hotărîrea de a apăra cu pieptul său în luptă directă cu armata drepturile la o viață liberă, la dezvoltare liberă, care au și reușit să devină un bun comun și elementar al tuturor muncitorilor care cugetă. Și de o mie de ori a avut dreptate Comitetul din regiunea Donului, care, în proclamația pe care o reproducem în întregime mai jos, a vorbit „tuturor cetățenilor“ despre greva dela Rostov ca despre una dintre treptele de ridicare generală a muncitorilor ruși la lupta pentru revendicarea libertății politice⁶⁴. Evenimentele de felul acesta ne arată într'adevăr în mod concret cum răscoala armată a întregului popor împotriva guvernului absolutist se coace în mințile și programele revoluționarilor nu numai ca idee, ci și ca pasul următor,

inevitabil și firesc din punct de vedere practic, al mișcării înseși, ca rezultat al revoltei crescânde, al experienței crescânde, al curajului crescând al masselor, cărora realitatea rusă le dă lecții atât de prețioase, o educație atât de minunată.

Am spus un pas inevitabil și firesc — și mă grăbesc să fac o rezervă : *numai dacă* nu ne vom permite să ne abatem nici măcar cu un singur pas dela sarcina imperioasă ce ne revine — de a ajuta aceste mase, care se și ridică, să se ridice cu mai mult curaj și mai solidar, de a le da nu doi, ci zeci de oratori de stradă și conducători, de a crea o adevărată organizație de luptă, capabilă să îndrumeze masele, iar nu o așa zisă „organizație de luptă“ care îndrumează (dacă îndrumează) pe indivizii inezisabili. E o sarcină grea, nimic de zis, dar noi suntem pe deplin îndreptățiți să parafrazăm spusele lui Marx, atât de des și de anapoda citate în ultimul timp, și să spunem : „fiecare pas al unei *adevărâte* mișcări face mai mult decât o duzină“ de aten-tate și riposte individuale, face mai mult decât sute de organizații și de „partide“ formate numai din intelectuali ⁶⁵.

Dintre faptele politice din ultimul timp ies pe primul plan, pe lângă bătălia dela Rostov, sentințele draconice pronunțate împotriva demonstrațiilor. Guvernul a hotărât să intimideze pe orice cale, începând cu vergile și terminând cu ocna. Și ce replică minunată i-au dat muncitorii ale căror cuvântări la proces le cităm mai jos ³⁶, — cât de instructivă este această replică pentru toți acei care făceau atâta zarvă pe tema acțiunii descurajante a demonstrațiilor, nu în scopul de a încuraja la continuarea muncii în aceeași direcție, ci în scopul de a propovădui faimoasa ripostă individuală ! Aceste cuvântări constituie un minunat comentariu, provenit chiar din adâncurile proletariatului, al evenimentelor de felul celor dela Rostov și totodată o minunată declarație („manifestare publică“, aș zice eu, dacă acesta n'ar fi un termen specific polițist) care introduce un puternic suflu de optimism în munca îndelungată și grea pe care o necesită „adevărații“ pași ai mișcării. Remarcabilă este în aceste cuvântări înfățișarea simplă, absolut exactă a felului în care se înfăptuește trecerea dela faptele cele mai obișnuite, care se repetă *de zeci și sute de milioane de ori*, „de mizerie, de asuprire, de robie, de degenerare, de exploatare“ a muncitorilor în societatea contemporană la deșteptarea conștiinței

lor, la creșterea „revoltei“ lor, la manifestarea revoluționară a acestei revolte (am pus între ghilimele expresiile pe care *a trebuit* să le întrebuițez pentru a caracteriza cuvântările muncitorilor din Nijni-Novgorod, deoarece acestea sunt celebrele cuvinte întrebuițate de Marx în ultimele pagini ale primului volum al „Capitalului“ care au stârnit din partea „criticilor“ oportuniști, revizionști etc. atâtea încercări zgomotoase și nereușite de a desminți și demasca pe social-democrați, care ar afirma, cică, lucruri neadevărate).

Tocmai pentru că așa au vorbit niște muncitori simpli care, după nivelul dezvoltării lor, nu sunt deloc înaintați, care n’au vorbit nici măcar în calitate de membri ai vreunei organizații, ci au vorbit ca niște oameni din mulțime, tocmai pentru că puneau accentul nu pe convingerile lor personale, ci pe fapte din viața oricărui proletar sau semi-proletar din Rusia — tocmai de aceea produc o impresie atât de încurajatoare concluziile trase de ei : „Iată pentru ce am mers noi în mod conștient la demonstrația împotriva guvernului absolutist“. Caracterul curent, „de fenomen general“ al faptelor din care ei au tras această concluzie constituie o garanție că la această concluzie pot ajunge și în mod inevitabil vor ajunge mii, zeci și sute de mii de muncitori, dacă noi vom ști să continuăm, să lărgim și să întărim înrăurirea revoluționară (social-democrată) sistematică, consecvent principială și multilaterală exercitată asupra lor. Noi suntem gata să mergem la ocnă pentru lupta împotriva robiei politice și economice, odată ce am simțit suflul libertății — spuneau patru muncitori din Nijni-Novgorod. Suntem gata să mergem la moarte — le țineau, parcă, isonul miile de muncitori din Rostov, cucerindu-și pentru câteva zile libertatea întrunirilor politice și respingând o serie întreagă de atacuri militare împotriva unei mulțimi neînarmate.

Prin aceasta vei învinge — ne rămâne să spunem la adresa acelor care au ochi să vadă și urechi să audă.

„Iskra“ nr. 29 din 1 Decembrie 1902

Se tipărește după textul ziarului „Iskra“

CĂTRE ELEVII ȘCOLILOR SECUNDARE⁶⁷

Salutând din tot sufletul energica inițiativă a elevilor, le vom da, din partea noastră, următorul sfat tovărășesc. Străduiți-vă ca principalul scop al organizației voastre să devină studiul individual, să formați din voi social-democrați convinși, fermi și consecvenți. Separați cât mai strict această muncă de pregătire, extrem de importantă și necesară, de activitatea practică directă. Străduiți-vă ca la intrarea (și înainte de a intra) în rândurile armatei active să legați cele mai strânse (și cele mai conspirative) relații cu organizațiile social-democrate locale sau cu organizația s. d. pe întreaga Rusie, pentru a nu fi nevoiți să porniți la muncă de unul singur, pentru a putea s'o luați nu dela început, ci să continuați cele realizate până acum, să vă rânduți dintr'odată în coloane, să împingeți înainte mișcarea, ridicând-o pe o treaptă superioară.

„Iskra” nr. 29 din 1 Decembrie 1902

Se tipărește după manuscris

DESPRE GRUPUL „SVOBODA“

Care este atitudinea d-lor „revoluționari-socialiști“ față de examinarea fondului divergențelor se vede din următoarele. În broșura „Ce-i de făcut?“ Lenin a provocat direct grupul „Svoboda“, propunându-i să desmintă teza potrivit căreia „organizația revoluționarilor“ este necesară pentru *extinderea și întărirea muncii în sânul masselor*. Tot acolo s'a explicat pe larg d-lui Nadejdin cât de dăunătoare și de indecentă este ușurința teoretică, jongleria în materie de program („revoluționar-socialist“ și te pomenești că mai este și „social-democrat“ !), oscilările tactice între revoluționarism și economism, între terorism și lupta de clasă a proletariatului. Acolo se arăta direct și se demonstra că „Svoboda“ *coboară până la demagogie* *. D-l Nadejdin a preferat să se ferească de o provocare directă. În locul unui război deschis cu viziera ridicată, acest nobil războinic a preferat să acționeze de după colțul discordiei organizatorice. În „revista pentru muncitori“ (? ?) grupul „Svoboda“, fără a lămuri concepțiile sale, nu face decât să spumege, asmuțind „massele“ împotriva „organizației revoluționarilor“ și încredințându-le că „Iscra“ taie „trunchiul sănătos“ al economismului. A discuta problemele în fond — aceasta nu e doar decât o născocire de intelectuali. Iar pentru „masse“ sunt de ajuns vociferările împotriva „șefiei“ și vorbele de haz cu privire la „burta flămândă și sfântul duh“, la „păcătoasa cismă cu cuie“, la „porci și capete tari“, la „cavitățile slăbite ale creierului“ și „râtul de porc“, la „secția de în-

---

* Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 5, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 433—449. — *Nota Trad.*

hățare de guler și de sfărâmare a măselelor“ etc. (Vezi „Otclichi“, pag. 30—55.) Domnii noștri revoluționari-socialiști și socialiști-revoluționari continuă să coboare literatura „de massă“ la nivelul literaturii bulevardiere, pretinzând pentru acest merit al lor dreptul de a semăna haos și desfrâu în toate problemele serioase de partid. Programul lor — o dublă contabilitate, tactica — o contabilitate în partidă dublă, activitatea practică — demagogie, — iată portretul grupului „revoluționar-socialist“ „Svoboda“.

„Iscra“ nr. 30 din 15 Decembrie 1902

Se tipărește după textul ziarului „Iscra“

’
3
-f

FRAGMENT DINTR'UN ARTICOL INDREPTAT ÎMPOTRIVA ESERILOR

Contopirea socialismului cu mișcarea muncitorească (această *singură* chezășie a unei mișcări trainice și cu adevărat revoluționare) nu este un lucru ușor, și nu e de mirare că înfăptuirea lui este însoțită de tot felul de oscilări — am scris noi acum exact doi ani în primul articol din primul număr al „Iscrei”.[★] Și dacă este necesară lupta împotriva orientării (curentului) care a ales o cale justă, dar și-a stabilit greșit sarcinile pe această cale, cu mult mai necesară este lupta împotriva unei orientări căreia nici prin gând nu-i trece să înfăptuiască vreo contopire cât de cât integră și bine chibzuită a socialismului cu mișcarea muncitorească. Lipsită de o bază socială, fără nicio legătură cu o anumită clasă socială, ea încearcă să-și ascundă neputința lăuntrică sub amploarea elanului și „caracterul larg” al programului, *adică* (citește) sub îmbinarea neprincipială a celor mai diverse și mai opuse programe, care tocmai în virtutea acestei însușiri a lor pot fi valabile deopotrivă și pentru intelectualitate, și pentru proletariat, și pentru țărănime. În spațele intelectualității en masse^{★★}, ca și al opoziției liberale poți să nu observi nicio clasă socială (noroc că orientarea liberalo-narodnicistă, față de care vechiul socialism rus n'a fost capabil să ia atitudine critică, după cum nu sunt capabili să ia nici soc.-revoluționarii de astăzi, se declară a nu avea un caracter de clasă). Cât privește țărănimea, ea poate fi tratată fără nicio rezolvare a „blestematelor” probleme ale temeliilor modului ei de viață, ale locului ei în evoluția

---

★ Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 4, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 345. — *Nota Trad.*

★★ În massa ei. — *Nota Trad.*

social-economică a Rusiei și a întregii lumi, poate fi tratată cu fraze revoluționare și socialiste generale (socialiste la prima vedere) care pe cât posibil să nu contrazică niciuna dintre rezolvările cunoscute și statornicite ale problemei țărănești. Momentul furtunos prin care trecem, când lupta izbucnește, ba ici, ba colo, permite să ocolești „în zarva” acestei lupte orice fel de probleme principiale, mărgininu-te la o atitudine de simpatie și de sprijinire a tuturor manifestărilor ei, precum și la născocirea „ripostei individuale” în perioada de relativă acalmie. Rezultă o orientare foarte revoluționară după frazele ei, dar care nu e deloc revoluționară după adevăratele ei concepții și legături pe care le are cu clasa revoluționară, — orientare revoluționară după caracterul vehement al atacurilor împotriva guvernului și totodată absolut incapabilă să facă o justă apreciere a tacticii generale a acestui guvern și să răspundă just la această tactică. În realitate, nu este greu să vezi că, cu toate salturile și oscilările, cu toată dezorientarea guvernului în unele cazuri izolate sau altele, tactica lui în ansamblu trădează vădit două linii principale ale autoapărării lui.

• *Scriș în Decembrie 1902*

*Publicat pentru prima oară în 1939
în revista „Proletarscaia Revoluția”
nr. 1*

Se tipărește după manuscris

PROIECT DE APEL AL COMITETULUI DE ORGANIZARE DIN RUSIA CĂTRE LIGĂ, UNIUNE ȘI COMITEUL DIN STRĂINĂTATE AL BUNDULUI

Spre a duce la îndeplinire hotărîrea conferinței din primăvară (1902) a Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, *Comitetul de Organizare* propune Ligii social-democrației revoluționare ruse, „Uniunii social-democraților ruși” din străinătate și Comitetului din străinătate al Bundului să înființeze o secție din străinătate a Comitetului de Organizare al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia.

Funcțiile acestei secții din străinătate a Comitetului de Organizare din Rusia trebuie să constea în următoarele :

1) elaborarea problemei reprezentării organizațiilor social-democrate din străinătate la congres. Rezolvarea definitivă a acestei probleme depinde de Comitetul de Organizare din Rusia și apoi de însuși congresul ; 2) concursul dat din străinătate pentru organizarea congresului (de pildă, bani, pașapoarte etc.) și 3) pregătirea unificării organizațiilor social-democrate din străinătate, atât de imperios necesară în interesul partidului și al întregii mișcări muncitorești social-democrate din Rusia.

Scris în Decembrie 1902-Ianuarie 1903

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

К вопросу о докладах Комиссии
и другим Тес. С. П. Н.
объединяющемуся съезду.

Один из членов Центр. Ком. Ком. обратился ко
мне с просьбой представить список вопро-
сов, по которым французские комитеты докладывают
на съезде и другим членам Центр. Ком. 2-го съезда
с. с. Правление Центр. Ком. приняло список
этих вопросов, но предварительно скажу
несколько слов по поводу списка этого
списка. Если список разумеется, то до
сих пор французские комитеты отклоняли
свои отчеты и на эту идеальную доклад
о деятельности своих комитетов не возвращались к вопросу
о деятельности Комитета о выполнении

Prima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin
„Cu privire la problema rapoartelor comitetelor și grupurilor P.M.S.D.R.
către Congresul general al partidului”. — Decembrie 1902-Ianuarie 1903.

Micșorat

CU PRIVIRE LA PROBLEMA RAPOARTELOR COMITETELOR ȘI GRUPURILOR P.M.S.D.R. CĂTRE CONGRESUL GENERAL AL PARTIDULUI⁶⁸

Unul dintre membrii Comitetului de Organizare mi s'a adresat cu rugămintea de a trimite o listă cu întrebările la care este de dorit ca comitetele și grupurile partidului să dea răspuns în rapoartele lor la al doilea congres al lui. Anexez mai jos lista aproximativă a acestor întrebări, dar în prealabil voi spune câteva cuvinte despre lungimea acestei liste. Se înțelege dela sine că este *de dorit* ca rapoartele să reflecte *toate* domeniile de activitate social-democrată, și deaceea un raport ideal cuprinde un număr aproape infinit de probleme. Nu este cazul, desigur, să ne facem iluzii că este posibilă prezentarea unor asemenea rapoarte complete. Dar cu toate acestea consider că e foarte important și necesar ca Comitetul de Organizare să caute să facă cunoscut fiecărui comitet sau fiecărui grup *totalitatea* întrebărilor care interesează (și de care are nevoie) congresul. Al doilea congres al nostru va avea un caracter *constituant* și mai pronunțat decât primul, și deaceea trebuie să depunem toate eforturile pentru ca rapoartele să fie cât mai complete și mai temeinice : cu cât mai mare va fi *partea* programului ideal al unui raport pe care o va îndeplini fiecare grup, cu atât mai deplin și mai precis va fi reprezentată la congresul nostru întreaga mișcare în ansamblu, cu atât mai solide vor fi rezultatele congresului.

Este necesar ca pregătirea rapoartelor, discutarea lor în comitete și grupuri etc. să înceapă cu cât mai mult timp înaintea congresului. Totodată ar fi extrem de important ca comitetele și grupurile, în primul rând, să repartizeze munca de întocmire a raportului între mai mulți membri ; în al doilea rând, ca *imediat* după întocmirea *fiecărei* părți a ra-

portului ele să transmită o copie după ea (și să nu aștepte în niciun caz până va fi întocmit *întregul* raport) în străinătate, adică într'un loc sigur; în al treilea rând, ca ele să caute să atragă la această muncă nu numai pe membrii actuali, ci și pe foștii membri ; nu numai pe membrii activi, ci și pe cei în rezervă, adică pe cei aflați în deportare sau în străinătate. Astfel de persoane pot fi însărcinate cu întocmirea de rapoarte fie privitor la un anumit grup de întrebări, fie pentru o anumită perioadă de timp, când aceste persoane activau în comitet sau grup. Asemenea rapoarte sau părți de rapoarte pot înlesni mult sarcina delegaților la congres. Se înțelege dela sine, deasemenea, că delegații vor trebui să folosească și literatura de partid, care conține o mulțime de răspunsuri la întrebările raportului, adică ei vor trebui să caute să sintetizeze această literatură, să extragă din ea tot ce este esențial, să îndrepte greșelile, să completeze, să adauge ceea ce n'a putut fi tipărit din motive de conspirație etc. (și la această muncă este foarte important să fie atrași foștii membri ai comitetelor și grupurilor aflați vremelnice în străinătate). În treacăt fie zis, în ceea ce privește conspirativitatea trebuie adăugat că la unele întrebări nu pot și nu trebuie să fie întocmite răspunsuri scrise, fiindcă aceasta ar însemna divulgare de secrete. Totuși trebuie neapărat ca răspunsurile la aceste întrebări să fie chibzuite, pregătite și discutate de către comitete și grupuri, deoarece la congresul de partid raportul cu privire la aceste întrebări va fi *obligatoriu* (dacă nu în pleno * congresului, atunci în fața unei comisii speciale, în fața C.C. etc.).

În scopul de a atrage un număr cât mai mare de persoane la întocmirea rapoartelor, ar fi de dorit ca *însăși* lista întrebărilor (împreună cu complectările comitetelor, grupurilor sau a tovarășilor) să fie difuzată *cât mai larg cu putință*, iar din motive de conspirație cercului larg al social-democraților trebuie să i se ascundă numai faptul că aceste întrebări și rapoarte sunt destinate congresului al doilea al partidului.

În sfârșit, se pune întrebarea : pentru care perioadă de timp trebuie să fie făcută darea de seamă ? Formal vorbind, pentru perioada dintre primul și al doilea congres, adică

---

* — în ședință plenară. — *Nota Trad.*

dela 1898 până la 1903. Deoarece însă primul congres a fost și incomplet, și de prea scurtă durată, și s'a ținut în condiții foarte nefavorabile, — ar fi de dorit ca rapoartele să fie extinse și asupra perioadei de timp premergătoare anului 1898.

Nu este de prisos, cred, să menționez că lista foarte amănunțită a întrebărilor pentru raport nu trebuie să fie nici-decum interpretată în sensul că cel mai bun delegat la congres va fi tovarășul care cunoaște cel mai bine istoria mișcării sau care este în general mai în măsură să răspundă la toate aceste întrebări. Congresul trebuie să aibă o însemnată practică pentru unificarea mișcării și pentru a-i imprima un puternic impuls, așa încât cei mai buni delegați trebuie să fie considerați tovarășii, fie și noi, care sunt cei mai energici, cei mai influenți, care se consacră cel mai mult muncii revoluționare. Cât privește rapoartele, ele pot fi alcătuite din lucrări făcute de mai multe persoane, iar în afară de aceasta, în unele cazuri, va fi, poate, posibil să se delege mai mult de o persoană: în special ar fi de dorit să se dea posibilitatea de a participa la congres unui *mare număr* de delegați *muncitori*.

Dau acuma lista întrebărilor, împărțită în opt secțiuni sau grupuri (împărțirea diferitelor întrebări sau chiar grupuri de întrebări este adesea artificială, făcută doar pentru înlesnirea unei priviri de ansamblu, deoarece toate întrebările sunt în modul cel mai strâns legate între ele).

I. MIȘCAREA MUNCITOREASCA, ISTORIA EI ȘI STAREA EI ACTUALA

1. Scurtă caracterizare a condițiilor și a stării industriei. Numărul, compoziția, repartizarea și alte particularități ale proletariatului local (industrial, comercial, meșteșugăresc etc., eventual și agricol).

2. Cât de larg este dusă agitația socialistă printre muncitori? Ce raioane cuprinde ea? ce uzine? fabrici? muncitori la domiciliu etc. A se descrie cât mai amănunțit lărgirea acestui cerc de muncitori dela începutul mișcării.

3. Enumerarea cât mai completă a grevelor care au

avut loc și descrierea amănunțită a fiecărei greve cât de cât importante. Sunt de dorit date totalizatoare.

4. Dacă au avut loc cazuri mai însemnate de boicot și de alte acțiuni colective * ale muncitorilor în afară de greve ? Amănunte despre ele.

5. Ce fel de cercuri muncitorești au existat și există ? — ce fel de casse ? — asociații pentru studiul individual ? — organizații muncitorești ? — syndicate ? Se vor descrie cât mai complet toate uniunile de acest fel, tipul lor de organizare, compoziția lor precumpănitoare, numărul membrilor lor, durata existenței lor, caracterul funcționării lor, rezultatele experienței în această privință etc.

6. Dacă au avut loc încercări de a organiza asociații muncitorești legale ? Date amănunțite cu privire la fiecare încercare de acest fel și la rezultatele ei, influența ei, soarta ei, starea și importanța ei de astăzi. Idem despre asociațiile zubatoviste. Dacă s'au făcut încercări de a folosi asociațiile legale în scopurile social-democrației ?

7. Influența crizei actuale ? Caracterizarea ei în special după datele furnizate de muncitori. Șomerii, starea lor de spirit, agitația în rândurile lor etc.

II. ISTORIA CERCURILOR SOCIALISTE LOCALE, APARIȚIA SOCIAL-DEMOCRAȚILOR, LUPTA DE CURENTE DIN RÂNDURILE LOR

8. Dacă în momentul apariției social-democrațiilor se mai păstrau urme ale vechilor organizații socialiste ? In ce au constat ele și ce influență au avut ? Când și cine a început propaganda și agitația în rândurile clasei muncitoare ? Narodovoltii ? Atitudinea lor față de social-democrați ?

9. Când și în ce împrejurări au apărut diferiți social-democrați sau diferite cercuri social-democrate ? A se descrie cât mai amănunțit *fiecare* cerc (în legătură cu programul respectiv), importanța lui și influența lui asupra cercurilor ce au apărut ulterior.

10. Cum s'au format și s'au dezvoltat concepțiile social-democrate în cercurile locale ? Influența altor (orașe) localități ? — a literaturii din străinătate ? — a literaturii

---

* declarații colective ? adunări publice ? participare la „manifestări” publice etc. etc.

marxiste legale (și a „criticii marxismului“) ? A se caracteriza cât mai amănunțit influența celei dintâi, a celei de a doua și a celei de a treia.

11. Divergențe în rândurile social-democraților. Au existat ele înainte de apariția Manifestului din 1898 ? Care era obiectul lor ? Dacă s'au păstrat documente cu privire la ele ? Cum a fost primit Manifestul ? Ce anume proteste sau nemulțumiri a provocat el și din partea cui ? Cum anume au apărut așa zisele concepții „economiste“ ? Cum se dezvoltau și se răspândeau ele ? Este foarte important să se descrie aceasta mai exact și mai documentat în ceea ce privește fiecare „fază“ economică din mișcarea locală. Cum s'au manifestat divergențele în aprecierea diverselor organe de partid și în lupta dintre partizanii acestora ? — „Rabociaia Gazeta“⁶⁹ (1897), „Rabotnic“⁷⁰ din străinătate și „Foile“ acestuia, „Rabociaia Mâsli“, „Rabocce Delo“, „Iscra“, „Zaria“, „Borba“, „Jizni“⁷¹ etc. etc. ?

11 *bis*. Dacă au avut loc sciziuni și disensiuni între muncitori și „intelectuali“ în rândurile social-democraților ? E foarte important a stabili cauzele și influența lor.

12. Cum anume s'a desfășurat lupta de curenți în cercurile locale ? Numai în rândurile social-democraților intelectuali ? — sau și în rândurile muncitorilor ? — în sânul cercurilor studențești care vin în contact cu mișcarea ? — dacă această luptă s'a manifestat prin sciziuni ? — prin formarea de grupuri separate ? — dacă ea se încingea în jurul unor probleme principiale generale ? — în jurul conținutului foilor volante ? — în jurul problemei demonstrațiilor ? — a atitudinii față de mișcarea studențească ? — în jurul problemei revendicărilor formulate de 1 Mai ?

Se va descrie cât mai amănunțit mersul și urmările luptei de curenți și starea de lucruri actuală sub acest raport.

III. ORGANIZAREA COMITETULUI LOCAL. A GRUPURILOR ȘI CERCURILOR LOCALE

13. Compoziția predominantă a comitetului (respectiv a grupului, a cercului și, dacă numărul lor este mare, a fiecăruia în parte) ? — studenți ? muncitori ? Dacă se completează prin alegere (și cum anume ?) sau într'un alt mod ? Dacă există deosebit un comitet de intelectuali și unul mun-

citoresc ? dacă există grupuri deosebite tehnice, de propagandă, de agitație ? grupuri de publicişti, grupuri centrale, regionale, locale, executive ? relațiile dintre ele potrivit „statutului“ (în caz că așa ceva există) și în realitate ? Adunări generale, competența, frecvența și proporțiile lor ? Organizarea legăturilor cu alte orașe și cu străinătatea (adică oameni speciali, grupuri speciale sau oameni din afara grupurilor etc.) ? Organizarea difuzării literaturii ? Organizarea deplasărilor ?

Concluziile trase din experiență sub raport organizatoric și părerile predominante asupra principiilor organizatorice în comitete, la intelectuali și la muncitori ?

E deosebit de important să se stabilească în amănunțime cauzele și *urmările* apariției comitetelor deosebite de intelectuali și de muncitori (comitete de uzină, de meseriași etc.).

14. Extinderea activității asupra localităților învecinate și a altor localități. Sub ce formă s'a produs această extindere : pe linie organizatorică sau în mod întâmplător ? Dacă au avut loc încercări de a forma organizații *raionale* sau de a participa la astfel de organizații ?

Caracterul legăturilor cu alte localități.

Istoria apariției și funcționării organizațiilor raionale. Compoziția comitetului raional central ? relațiile cu comitele locale ? colecte de bani ? case raionale ? depozite de literatură ? Influența organizațiilor raionale asupra amplexării muncii, stabilitatea acestora, legăturile dintre comitete etc. etc.

15. Finanțele comitetului ? Cifre totalizatoare cu privire la venituri și cheltuieli (pe baza dărilor de seamă, dacă au existat) pentru întreaga perioadă de existență ? Bugetul obișnuit și mijlociu, caracterul surselor, colecte dela muncitori, impunerea membrilor, achitarea costului literaturii, serate, donații etc. (influența pe care au avut-o în această privință revista „Osvobojdenie“ și socialiștii-revoluționari).

Mărimea și caracterul cheltuielilor : tehnica ? întreținerea oamenilor ? deplasările ? etc.

IV. CARACTERUL, CONȚINUTUL ȘI AMPLOAREA MUNCII LOCALE

16. Propaganda. Compoziția propagandiștilor (a cercurilor de propagandiști), numărul lor, modul de acțiune? Dacă există printre ei muncitori? Predomină studenții? Dacă există control și îndrumare din partea tovarășilor cu mai multă experiență? Programele obișnuite ale conferințelor și modificarea lor în timp? Cum reacționează muncitorii și care sunt cerințele lor în ceea ce privește un obiect sau altul? Dacă se practică trimiterea de referenți cu referate bune în diverse orașe, în diverse raioane etc.? Compoziția și numărul participanților la adunările pentru citit, frecvența adunărilor și atmosfera lor?

17. Agitația economică. De când s'a început să se scoată foi volante? Dacă se poate calcula numărul tuturor foilor și exemplarelor scoase? (cu aproximație?) Ce raioane, uzine și ramuri de muncă cuprinde această agitație? Modul de întocmire și de aprobare a foilor volante? Participarea muncitorilor la aceasta? Tehnica editării și *difuzării*? Dacă există muncitori însărcinați cu munca de difuzare? În ce măsură se satisface cererea de foi volante?

18. Agitația politică. Trecerea dela agitația economică? când a început această trecere? dacă a provocat proteste? când au apărut primele foi politice? dacă a fost un timp când apăreau *numai* foi economice? modul de a pune chestiunea și motivele agitației politice? A se descrie cât mai amănunțit lărgirea ei atât în ceea ce privește caracterul foilor, cât și în ceea ce privește sferele de difuzare. E de dorit să fie documente, deoarece este important să se cunoască *toate cazurile* de agitație politică și toate sferele ei. Dacă ea a fost dusă numai în rândurile muncitorilor sau și în rândurile celorlalte clase (comp. mai jos). Procedeele și modul de întocmire a foilor, cererile de foi, în ce măsură aceste cereri sunt satisfăcute? Dacă e nevoie mai mult de foi locale sau de foi centrale?

19. Literatura. Ce publicații ilegale se difuzează? Vor fi enumerate publicațiile, se va arăta gradul de difuzare, atitudinea comitetului și a muncitorilor (respectiv a publicului în general) față de *fiecare* publicație (broșură etc.), timpul când se face difuzarea, care este cererea, în care părți, ce fel de literatură este cerută mai cu deosebire?

Distribuirea, răspândirea, cititul în colectiv în cercuri ? Ce lucruri au necesitat lămuriri din partea unor intelectuali ? — dacă se practică pe scară largă cititul însoțit de explicații ? — al căror opere anume ?

20. Organe de partid locale și centrale. Istoria organului local : frecvența apariției ? numărul de exemplare ? Cum a fost organizată latura publicistică ? Culegerea și păstrarea (pierderea ?) materialelor ? Organizarea colaborării la organele locale și centrale ? grupuri speciale de publiciști ? „reporteri“ ? legăturile în mediul publiciștilor ? Modurile de a trimite corespondențe ? — prin comitet ? prin persoane particulare și dacă aceasta se practică pe scară largă ? Incercări de a folosi studențimea ? de a folosi pe deportați ?

Concluzii și cerințe cu privire la organe.

21. Adunări de 1 Mai. Istoricul fiecărei adunări de 1 Mai și învățăminte pentru viitor.

22. Demonstrații. Totalizarea datelor cu privire la fiecare demonstrație. Incercări de organizare în general ? — încercări de ripostă în special ? — încercări de înarmare ? Ce părere au în această privință muncitorii și „practicienii“ în general ?

Complectarea și verificarea literaturii de partid privitoare la demonstrații.

Atitudinea actuală față de această problemă.

V. RELAȚIILE CU GRUPURILE REVOLUȚIONARE (IN SPECIAL SOCIAL-DEMOCRATE) DE ALTE RASE ȘI NAȚIONALITAȚI

23. Dacă există muncitori de alte naționalități și rase ? Munca în rândurile lor ? este organizată sau întâmplătoare ? în ce limbă ? Relațiile cu grupurile de social-democrați care activează alături în altă limbă ? E de dorit o caracterizare precisă și amănunțită a acestor relații. Dacă există divergențe ? — în problema principială a unui program naționalist ? — divergențe tactice ? — organizatorice ? Relațiile de dorit în vederea unei munci comune. Posibilitatea unui *singur* organ de partid ? Federația, dacă e de dorit și de ce tip anume ?

VI. TIPOGRAFII, TRANSPORTURI ȘI ORGANIZAREA CONSPIRATIVĂ A MUNCII

24. Tipografii. Experiența organizării lor. Cheltueli de bani și de oameni. Productivitate. Nevoia de tipografii locale (pentru foi volante ?) și de tipografii comune pentru mai multe orașe ? Latura tehnică, organizatorică, financiară și conspirativă a acestei munci.

25. Transporturi. Dacă au existat legături în acest domeniu ? — întreprinderi ? — istoricul fiecăreia din ele și datele amănunțite cu privire la organizarea, mersul, rezultatele și perspectivele de viitor. Ce fel de organizare este de dorit.

26. Organizarea conspirativă. Case conspirative ? Semne ? Dacă există persoane care activează în ilegalitate ? — procurarea de acte de identitate ? — experiența în această privință ? — dacă există legături în acest scop ?

Organizarea întâlnirilor ?

Urmărirea spionilor ? Lupta împotriva spionilor și provocatorilor ? Formele ei, cele din trecut și care forme sunt de dorit.

Coduri secrete. Corespondență între orașe, în interiorul orașului, cu străinătatea ?

Lecturi cu privire la modul „cum trebuie să se comporte cineva la interogatorii” ? Este nevoie de o astfel de broșură și de altele asemănătoare ?

Arhivele comitetului ? Dacă mai înainte existau și se păstrau arhive ? dar astăzi ?

VII. LEGĂTURILE ȘI ACTIVITATEA ÎN RÂNDURILE ALTOR PĂTURI ALE POPULAȚIEI ÎN AFARĂ DE CLASA MUNCITOARE

27. Munca în rândurile țărânimii ? Dacă există legături ? — date amănunțite cu privire la ele ? — cum au fost stabilite aceste legături și cum sunt întreținute, cu ce țărani anume ? — cu muncitorii agricoli ? Rolul muncitorilor care pleacă la sate ?

Încercări de propagandă ? — de difuzare de broșuri ? — foi volante ? — care anume, cu ce rezultate ?

Situația actuală și perspectivele de viitor.

28. Studențimea. Dacă influența este întâmplătoare și personală sau organizată? Mulți social-democrați ies din rândurile studenților? Dacă există legături cu cercurile, asociațiile teritoriale, consiliile unionale studențești? Cum se întrețin aceste legături? — cum se fac lecturile? — cum se difuzează literatura? Tendințele predominante în sânul studențimii și istoria succesiunii diverselor tendințe.

Atitudinea față de turburările studențești?

Participarea studenților la demonstrații? Au existat încercări de a se stabili din timp o înțelegere în această privință?

Studenții ca propagandiști, pregătirea lor?

29. Școli medii, licee, seminarii etc., școli de comerț și licee comerciale? Caracterul legăturilor cu elevii? Atitudinea față de noua fază de avânt a mișcării în rândurile lor? Incercări de a organiza cercuri și studii? Dacă au fost social-democrați (și cât de des) printre proaspeții absolvenți de liceu (sau printre cei care nu l-au absolvit)? Cercuri, lecturi? difuzarea literaturii?

30. Legături cu „societatea”? Dacă au existat mai înainte și dacă există astăzi? în sânul căror pătri? Pe bază de colecte de bani? — de difuzare a literaturii? — pentru organizare de biblioteci legale? — pentru strângere de informații și corespondențe? Schimbări survenite în atitudinea „societății” față de social-democrați. Cererea de literatură social-democrată? Legături în lumea funcționarilor de stat? în rândurile funcționarilor dela poștă și telegraf, dela căile ferate? în rândurile inspectorilor de fabrică? în rândurile funcționarilor dela poliție? — în rândurile clerului? etc.?

Ar fi de dorit să se arate și experiența pe care o au diferiți membri ai comitetului în legăturile lor personale în diverse pătri.

31. Legături în mediul militar? Rolul intelectualilor și muncitorilor social-democrați care își fac serviciul militar? Legături în rândurile ofițerilor și ale gradelor inferioare? Cum sunt întreținute și cum sunt folosite aceste legături? Importanța acestor legături sub raportul agitației, propagandei, sub raport organizatoric și sub celelalte raporturi.

În problema de față și în cea precedentă sunt de dorit date deosebit de amănunțite, dată fiind noutatea problemei și necesitatea de a generaliza și lega multe măsuri răslețe.

VIII. SITUAȚIA CURENTELOR REVOLUȚIONARE ȘI OPOZIȚIONISTE NESOCIAL-DEMOCRATE ȘI ATITUDINEA FAȚĂ DE ELE

32. Curente liberale. Liberalo-narodniciste. În societate? — în rândurile studențimii? Revista „Osvobojdienie“, răspândirea ei (în rândurile studențimii? printre muncitori?) și influența ei? Dacă există cercuri de aderenți ai revistei „Osvobojdienie“? Atitudinea lor față de social-democrați.

Interesul față de revista „Osvobojdienie“ în cercurile social-democrate și punctul de vedere asupra ei. Dacă este folosită pentru propagandă și agitație?

Adunări comune însoțite de polemică?

33. Socialiștii-revoluționari. Istoria amănunțită a apariției lor în localitatea respectivă? — când? — din narodovolți? — transformarea în socialiști-revoluționari? — influența „economismului“? Caracterul și compoziția legăturilor și cercurilor lor — veterani? — studenți? — muncitori? Lupta împotriva social-democrațiilor, mersul ei și metodele cu care este dusă?

Grupuri comune de s.-d. și s.-r. Istoria lor amănunțită, date cu privire la munca, la *foile volante* și rezoluțiile grupurilor ș. a.

Condiții speciale de slăbiciune sau tărie a s.-r.? Pașiunea pentru terorism — în rândurile studențimii? — în mediul muncitoresc?

Activitatea s.-r. în rândurile țărănimii? Caracterul legăturilor și activității lor acolo? Influența „programului“ lor „agrар“?

34. Celelalte grupuri și curente. „Svoboda“, „Partidul muncitoresc al eliberării politice a Rusiei“, mahaeviștii⁷², grupul „Rabocce Znamia“ etc. Caracterizarea concepțiilor, atitudinea față de social-democrați, date cu privire la legăturile și la activitatea lor.

Scris în Decembrie 1902—Ianuarie 1903

Publicat pentru prima oară în 1924
în revista „Proletarskaia Revoliuția“
nr. 1

Se tipărește după manuscris

ZUBATOVIȘTII DIN MOSCOVA LA PETERSBURG

În „Moscovskie Vedomosti“ (nr. 345 din 15 Decembrie 1902) s'a publicat „scrisoarea către editor“ a muncitorului F. A. Slepov, scrisoare pe care o reproducem *în întregime* mai jos. În primul rând, vrem să încurajăm pe onorabilul nostru „confrate de condei“, d-l redactor al ziarului „M. Ved.“ Gringmut, care a publicat un document atât de interesant. Și fără îndoială că d-l Gringmut are nevoie de încurajare căci activitatea lui foarte utilă de procurare (și tratare) a materialului pentru agitația revoluționară a cam slăbit în ultima vreme, a pălit... avântul a scăzut. Trebuie să te străduiești mai mult, colega! În al doilea rând, pentru muncitorii din Petersburg este deosebit de important acum să urmărească fiecare pas al zubatovismului, să strângă mai regulat, să răspândească mai larg și să lămurească mai fundamentat tuturor și fiecăruia știrile despre felul în care muncitorii, braț la braț cu spionii, discută cu foștii, actualii și viitorii generali, cu femei mondene și cu intelectuali „cu adevărat ruși“.

Iată această scrisoare, la care noi dăm câteva note în paranteze :

„M. G. Va fi oare posibil de a se publica în «Mosc. Vedomosti», ziar respectat de adevărații ruși, următoarele :

În ziua de 10 a lunii curente, la Petersburg, în localul organizației «Russcoe Sobranie»⁷³, a avut loc o ședință a membrilor consiliului acestei organizații — «Russcoe Sobranie» —, consacrată exclusiv problemelor referitoare la viața muncitorilor ruși din fabrici și uzine. — Dintre cei mai de vază reprezentanți ai societății petersburgheze au

fost următoarele persoane : generalul C. V. Comarov, fostul adjunct al generalului-gubernator din Varșovia, generalul-controlor A. V. Vasiliev, colonelul A. P. Veretennicov, contele Apracsin, contele A. P. Ignatiev, fost general-gubernator la Chiev, contele P. A. Golenișcev-Cutuzov, generalul Zabudski, amiralul Nazimov, Nicolai Viaceslavici von Pleve, I. P. Hrușciiov, membru în consiliul de pe lângă Ministerul instrucțiunii publice, Zolotarev, profesor al Comandamentului general, V. S. Crivenco, contele N. F. Heiden, generalul Demianencov, protoiereul Ornatschi și alți reprezentanți ai bisericii; au fost de față deasemenea femei din înalta societate petersburgheză, precum și primarul Lelianov și consilierul Dehterev dela Administrația orașenească. — Dintre reprezentanții presei — V. V. Comarov, redactorul ziarului „Svet“, V. L. Velicico, redactorul revistei „Russchii Vestnic“, Sâromiatnicov, colaborator al ziarului „Novoe Vremia“, C. C. Slucevski, fost redactor al ziarului „Pravitelstvennâi Vestnic“, Leichin, redactorul-editor al revistei „Oscolchi“, pictorul Carazin și alții. — Ședința a fost deschisă prin prezentarea raportului cu privire la situația muncitorilor din industria de fabrică, citit de muncitorul I. S. Socolov (vezi despre el în nr. 30 al „Iscrei“, unde este dată, potrivit celor spuse de ziarul „Svet“, o listă mai completă a muncitorilor zubatoviști din Petersburg. *Red. „Iscrei“*). Raportul a arătat în special actuala situație a clasei muncitoare din orașele industriale, nevoile ei materiale și spirituale, năzuința ei spre știință etc. (Păcat că nu s'a tipărit raportul d-lui Socolov ! Ar fi interesant de văzut cum a putut el „arăta“ năzuința muncitorilor spre știință fără să vorbească despre persecutarea acestei năzuințe de către poliție. *Red. „Iscrei“*.) Apoi reprezentanții muncitorilor din Moscova (nu ar fi oare mai just să se spună : reprezentanții departamentului ohranei din Moscova ? Oare nu pe bănișorii poliției ați venit d-vs. și tovarășii d-vs. la Piter, d-le Slepov ? *Red. „Iscrei“*), printre care am fost și eu, am avut deasemenea cinstea să asistăm la ședința organizației «Russcoe Sobranie» și să raportăm onoratei adunări despre starea de lucruri din lumea muncitorească din Moscova. În raportul nostru am exprimat în primul rând în numele muncitorilor ruși adâncă mulțumire față de membrii organizației «Russcoe Sobranie» pentru faptul că au permis reprezentanților muncitorilor să explice situația în care se află în

prezent clasa muncitoare din Rusia. Apoi am rugat pe reprezentanții înaltei societăți ruse să acorde o serioasă atenție instruirii muncitorilor ruși (ei, desigur! Tocmai dela clasele superioare trebuie să aștepte muncitorul instruirea — cu nagaica, de bună seamă! *Red. „Iscrei”*), instruire care nici pe departe nu este satisfăcătoare, fapt de care se folosesc cu succes indivizii rău intenționați pentru a face propagandă socialistă (dacă *socialiștilor* le convine lipsa de instruire, atunci pentruce *guvernul* închide școlile pentru muncitori și sălile de lectură? ceva nu este aici în regulă, d-le Slepov! *Red. „Iscrei”*), dăunând prin aceasta nu numai muncitorilor, ci și întregului Stat Rus. — Apoi ne-am străduit să atragem atenția onoratei adunări asupra faptului că fabricanții din Moscova nu simpatizează cu ideea muncitorilor din Moscova de a se uni într-o familie strânsă în vederea instituirii unor casse de ajutor reciproc proprii, atât de importante pentru a scăpa de nevoile care îi apasă. În legătură cu aceasta, noi am rugat pe membrii onoratei adunări să pună în sferele guvernamentale problema creditului pentru cassele muncitorești de ajutor reciproc (vezi cuvântarea rostită la judecată de muncitorul Samâlin, din Nijni-Novgorod, publicată în nr. 29 al „Iscrei”, în care arată cum a fost arestat pentrucă a făcut parte dintr’un cerc de studiu al economiei. Iată și instruire, iată și casse! *Red. „Iscrei”*). Incontestabil că sprijinirea muncitorilor în ceea ce privește nevoile materiale ar constitui cea mai bună combatere a propagandei rău intenționate în mediul lor (oare d-l Slepov* — și i s’a nimerit un nume atât de reușit! — crede în mod serios că un muncitor conștient va renunța la năzuința spre libertate pentru niște jalnice pomeni? Iar *massa* amorfă, inconștientă nu poate fi „sprijinită în ceea ce privește nevoile materiale” nici chiar de cei mai suspuși protectori ai zubatoviștilor, căci pentru o astfel de sprijinire trebuie să fie schimbată mai întâi întreaga orânduire socială, care se bazează pe asuprirea maselor. *Red. „Iscrei”*). — Acești falși „binevoitori” față de muncitori spun de obicei că ei pot îmbunătăți viața numai prin răsmerițe, răskoale, împotrivire în fața puterii etc. Spre nenorocirea noastră, o astfel de instigare are uneori, după cum știe toată lumea, succes. Îmbunătățirea pașnică a

---

* Slepov — orb. — *Nota Trad.*

traului muncitorilor combate mai bine decât orice pe agitari. — Apoi noi am avut cinstea să raportăm onoratei adunări că la Moscova, în pofida șomajului foarte mare, propaganda socialistă nu mai are în ultimul timp niciun succes (iar noi nu demult am auzit despre numeroasele arestări efectuate la Moscova ! La ce ar fi nevoie de arestări și pe cine să fi arestat dacă propaganda nu ar fi avut succes ?? *Red. „Iscrei“*) tocmai pentru că muncitorii încep deja să se organizeze, având Asociația de ajutor reciproc, Asociația consumatorilor, și pentru că atenția autorităților este îndreptată cu simpatie înspre nevoile muncitorilor, dând posibilitatea de a se organiza pentru ei lecturi de cultură generală etc. — În afară de cele spuse mai sus, noi am raportat deasemenea adunării despre cele petrecute la Moscova, unde noi am figurat ca intermediari, împăcând pe muncitori cu fabricanții, și nu numai că am înlăturat, dar am și prevenit dezordinile care ar fi putut să izbucnească, așa a fost, de pildă, la uzina Hakental, la uzina Bromlei, la uzina Dobrov-Nabgolț. Am amintit deasemenea despre greva muncitorilor dela uzina metalurgică Gujon, unde muncitorii dela secțiile de laminate și cuie, deși au încetat lucrul, numai datorită intervenției noastre nu au ajuns până la dezordini, și muncitorii au reluat lucrul, ascultând de sfaturile noastre tovărășești (astfel de sfaturi «tovărășești» muncitorii au parte să audă destule la fiecare grevă, atât din partea poliției, cât și din partea inspectorilor de fabrică, care roagă întotdeauna «să se reia lucrul». Acestea nu sunt sfaturi tovărășești, ci polițienești. *Red. „Iscrei“*).

Membrii organizației «Russcoe Sobranie» au ascultat cu bunăvoință (cum doar să nu asculte cu bunăvoință pe muncitorii care ajută poliției în acțiunea ei ! *Red. „Iscrei“*) rapoartele noastre și mulți și-au exprimat părerea că ar trebui să se gândească serios la problema muncitorilor și să dea muncitorilor posibilitatea și mijloacele de a scăpa de sub influența învățăturii socialiste (interesant tablou : generalii și popii, spionii zubatoviști și scriitorii credincioși spiritului polițienesc s’au adunat «să ajute» muncitorului să scape de sub influența învățăturii socialiste ! — iar între altele să și ajute la înhățarea muncitorilor imprudenți care vor cădea în cursă. *Red. „Iscrei“*), permițându-le să-și desfășoare activitatea sub controlul legiferării guvernamentale

și sub conducerea acelei părți a intelectualității care își iubește în mod sincer patria și năzuește spre bunăstarea și înflorirea ei (frumoasă activitate sub controlul poliției ! Nu, muncitorii cer acum să-și desfășoare activitatea fără supravegherea poliției, libertatea să-și aleagă drept conducători pe acei intelectuali în care ei, muncitorii, au încredere. *Red. „Iscrei“*). V.V. Comarov, A.V. Vasiliev, colonelul Veretennicov, d-l Dehterev, pictorul Carazin, prințul D. P. Golițân și mulți alții au întâmpinat cu multă căldură problema cu privire la muncitori. S'au exprimat păreri după care ar fi necesar să se institue consilii speciale ale muncitorilor, conduse de un consiliu central, al căror rol ar fi binefăcător în sensul prevenirii neînțelegerilor care se ivesc între muncitori și fabricanți. După expresia d-lui Dehterev, acest lucru trebuie permis pentru că mulțimea nu poate niciodată acționa conștient și că cel mai bine pot influența mulțimea muncitorilor înșiși muncitorii ; el a dat ca exemplu instituții de acest fel existente în Franța, care îndeplinesc cu succes sarcinile arătate mai sus. (Da, consiliile de muncitori au succes în Franța și în toată Europa. Aceasta este adevărat. Dar ele au succes pentru că muncitorii se bucură acolo de libertate politică, au uniunile lor, ziarele lor, aleșii lor în parlamente. Oare d-l Dehterev crede că muncitorii din Petersburg sunt cu toții atât de naivi încât nu știu acest lucru ? *Red. „Iscrei“*). — Problema creditului acordat de guvern casselor muncitorești de ajutor reciproc a fost de asemenea întâmpinată cu simpatie de membrii organizației «Russcoe Sobranie». Ședința s'a terminat cu hotărîrea de a se alege o comisie specială în vederea examinării măsurilor care trebuie luate în legătură cu această problemă. — Sperăm că d-vs., d-le redactor, ca un adevărat rus, veți da de asemenea dovadă de simpatie pentru noi, muncitorii, și veți permite să apară în ziarul d-vs. cele arătate mai sus, pentru ca cei mai buni oameni ai noștri să se unească în vederea luptei comune împotriva dușmanilor patriei noastre, care introduc în rândurile masselor populare neliniște, care aruncă sămânța luptei intestinale și care slăbesc credința față de tradițiile vechi consfințite de veacuri, respectul și venerarea puterii supreme. — Noi suntem ferm convinși că și în Rusia sunt oameni gata să-și consacre forțele servirii patriei, să-și închine pe altarul ei forțele și capacitatea și,

unindu-se strâns, să opună o piedică de neînvins minciunii și răului din Rusia.

Muncitorul F. A. Slepov“

Până la urmă d-l Slepov s'a trădat totuși ! Toată sprijinirea nevoilor muncitorilor, toată simpatia din partea guvernului s'au redus la un singur lucru : să se formeze grupuri chiar dintre muncitori pentru lupta împotriva socialismului. Acesta este adevărul. Și pentru muncitori va fi foarte interesant să afle că, în afară de nagaice și închisori, deportări și închisori, se va mai cultiva în rândurile lor de către d-nii muncitori zubatoviști „respectul și venerarea puterii supreme“. La adunările deschise niciun muncitor cu judecată nu se va apuca să vorbească ceea ce gândește, — aceasta ar însemna să se predea direct în mâna poliției. Dar prin ziarele *noastre*, prin manifestele *noastre* și adunările *noastre*, noi putem și trebuie să obținem ca noua campanie zubatovistă să fie în întregime în folosul socialismului.

„Iskra“ nr. 31 din 1 Ianuarie 1908

Se tipărește după textul ziarului „Iskra“

ÎNȘTIINȚARE DESPRE FORMAREA „COMITEIULUI DE ORGANIZARE“ ⁷⁴

Acum patru ani câteva organizații social-democrate ruse s'au unit în „Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia“, elaborând un oarecare plan de organizare și principiile generale de activitate expuse în „Manifestul“ publicat de partid. Din păcate, această primă încercare nu a fost încununată de succes: nu existau încă elementele necesare pentru crearea unui partid social-democrat unic și puternic, care să lupte cu fermitate pentru eliberarea proletariatului de orice jug și exploatare. Pe de o parte, înseși formele activității practice a social-democrației ruse abia se creau; social-democrația, care a pășit de curând pe calea luptei, mai căuta încă căile pentru realizarea celor mai bune concepții teoretice ale sale, mergea încă cu pași timizi, nesiguri. Mișcarea muncitorească, care stă la baza activității ei și care s'a exprimat prin greve grandioase, abia acum a izbucnit cu acea strălucire vie care a orbit pe mulți, eclipsând sarcinile și țelurile atât de clare și precise ale social-democrației revoluționare, făcându-i să se antreneze în lupta îngust-profesională. Pe de altă parte, represiunile neîncetate cu care guvernul s'a năpustit asupra organizațiilor social-democrate încă neîntărite, care nu reușiseră încă să prindă rădăcini sigure, nimiceau orice succesiune, nimiceau orice tradiții în activitate.

Dar această încercare nereușită nu a trecut fără urme. Însăși ideea unui partid politic organizat al proletariatului, care a călăuzit pe înaintașii noștri, a devenit de atunci steaua călăuzitoare și țelul dorit al tuturor militanților social-democrați conștienți. În decursul acestor patru ani s'au făcut numeroase încercări de a se înfăptui această idee transmisă nouă de primii militanți social-democrați. Dar până în prezent, noi ne aflăm în fața aceleiași dezorganizări ca și acum patru ani.

Or, viața ne pune cerințe din ce în ce mai mari. Dacă primii militanți ai partidului și-au trasat ca sarcină deșteptarea forțelor revoluționare ce dormitează în rândurile masselor muncitorești, în fața noastră stă o sarcină cu mult mai complexă — sarcina de a îndrepta forțele deșteptate acolo unde trebuie, de a trece în fruntea acestor forțe și de a le conduce. Noi trebuie să fim gata ca azi-măine să auzim strigătul de chemare: „Conduceți-ne acolo unde ne-ați chemat!“, și va fi îngrozitor, dacă această clipă ne va sur-

prinde tot așa de dezbinați, tot așa de nepregătiți ca și în momentul de față. Să nu ni se spună că noi exagerăm seriozitatea momentului. Cine este în stare să privească mai departe de fenomenele de suprafață, cine este în stare să deosebească procesul care se săvârșește în adânc, acela nu ne va acuza de exagerare.

Dar seriozitatea situației se mai accentuează și prin alte împrejurări. Noi trecem printr'un memorabil moment istoric. Deștep-tarea clasei muncitoare în legătură cu desfășurarea generală a vieții rusești a chemat la acțiune diferite pături sociale. În mod mai mult sau mai puțin conștient ei tind să se organizeze, pentru ca într'un fel sau altul să se alăture luptei împotriva regimului perimat. Să fie într'un ceas bun! Social-democrația nu poate decât să salute pe oricine se atașează unei astfel de lupte. Dar ea trebuie să vegheze cu atenție ca astfel de aliați să n'o transforme într'un cio-can în mâinile lor, să n'o îndepărteze dela arena principală a activității, să n'o lipsească de rolul conducător în lupta împotriva absolutismului și, mai ales, să nu dăuneze mersului progresiv al luptei revoluționare, abătând-o de pe calea justă. Că un astfel de pericol nu este o născocire este clar pentru oricine a urmărit cu atenție lupta revoluționară din ultimii ani.

Așa dar, în momentul actual în fața social-democrației ruse stă o sarcină uriașă care nu este pe măsura niciunor comitete locale, nici chiar a unor organizații raionale. Oricât de desăvârșite ar fi organizațiile locale, ele nu se vor putea achita de această sarcină, căci ea a depășit cadrul local. Ea poate fi îndeplinită numai prin forțele colective ale tuturor social-democrațiilor ruși, uniți într'o armată centralizată și disciplinată. Dar cine să ia asupra sa inițiativa unirii?

Această problemă a fost analizată anul trecut la conferința reprezentanților: „Uniunii de luptă” din Petersburg, ai Comitetului Central al comitetelor și organizațiilor unite din Sud, ai organizației „Iscra”, ai Comitetelor Centrale (din Rusia și din străinătate) ale Bundului, ai „Uniunii social-democraților” din străinătate⁷⁵ și ai altor organizații. Conferința a însărcinat pe reprezentanții unor organizații să formeze Comitetul de Organizare, care să ia asupra sa sarcina reorganizării efective a Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia.

Pentru îndeplinirea acestei hotărâri reprezentanții: „Uniunii de luptă” din Petersburg, ai organizației „Iscra” și ai grupului „Iujnâi Rabocii” ★⁵⁵ au format Comitetul de Organizare, care își pune ca principală și primordială sarcină *pregătirea condițiilor pentru convocarea congresului de partid*.

Dar dat fiind că problema convocării congresului este extrem de complexă și dat fiind că pentru aceasta este necesar un timp considerabil, Comitetul de Organizare își asumă, până la refacerea organizației centrale de partid, îndeplinirea unor funcțiuni generale (publicarea manifestelor pe întreaga Rusie, transportul general și tehnica, stabilirea legăturilor între comitete etc.).

Se înțelege dela sine că Comitetul de Organizare, care a apă-

---

★ Și Bundului i s'a propus să-și trimită un reprezentant în Comitetul de Organizare, dar din motive necunoscute nouă Bundul nu a răspuns la această invitație. Sperăm că aceste motive au fost pur întâmplătoare și că Bundul nu va întârzia să-și trimită reprezentantul.

rut din inițiativa particulară a câtorva organizații, are relații obligatorii numai cu acele organizații care l-au împuternicit deja sau care îl vor împuternici. Pentru toate celelalte comitete și grupuri el reprezintă o organizație particulară, care le oferă serviciile sale.

Sarcina pe care Comitetul de Organizare se hotărăște să și-o asume este o sarcină mare și de răspundere, și dacă totuși el se încumetă să facă acest lucru, o face pentru că necesitatea unirii este prea imperioasă, haosul se face prea mult simțit, dezorganizarea persistentă amenință prea mult cauza comună. Trecând la acțiune, Comitetul de Organizare consideră că succesul acestei activități va fi într-o măsură considerabilă determinat de atitudinea comitetelor și organizațiilor social-democrate față de el, și însăși această atitudine va fi pentru el criteriul măsurii în care a apreciat just momentul actual.

Decembrie 1902

Comitetul de Organizare

*
*   *

Declarația Comitetului de Organizare nou format al partidului nostru este prin ea însăși destul de limpede, și nu mai e nevoie să mai vorbim despre marea importanță a pasului făcut. Unirea, refacerea integrității partidului este cea mai vitală sarcină a social-democraților ruși, sarcină care cere imperios o rezolvare imediată. Această sarcină este foarte grea, pentru că noi avem nevoie nu de unirea câtorva grupuri de intelectuali cu o stare de spirit revoluționară, ci de unirea tuturor conducătorilor mișcării muncitorești, care a ridicat la luptă și viață independentă o întreagă clasă largă a populației. Noi avem nevoie de o unire pe baza unei unități strict principiale, la care trebuie să adere în mod conștient și hotărît toate sau imensa majoritate a comitetelor, organizațiilor și grupurilor, a intelectualilor și muncitorilor, care activează în situații diferite, în condiții diferite, care au ajuns uneori prin cele mai diferite căi la convingerile lor social-democrate. O astfel de unire nu numai că nu poate fi decretată, dar nici nu poate fi creată dintr'odată, numai prin rezoluțiile delegaților adunați, ea trebuie pregătită și formată în mod sistematic și treptat, în așa fel încât congresul întregului partid să consfințească și să corecteze ceea ce a fost deja făcut, să continue ceea ce a fost început, să termine și să confirme formal fundamentul solid al muncii de mai departe, mai largi și mai aprofundate. Și deaceia noi salutăm în mod deosebit felul prudent, chibzuit și modest în care C.O. și-a început munca. Fără să pretindă relații obli-

gatorii cu întreaga massă a social-democraților ruși, C.O. se limitează la *a-și oferi serviciile* tuturor acestora. Toți social-democrații ruși fără excepție, toate comitetele și cercurile, organizațiile și grupurile, toți acei care activează și acei care sunt vremelnic scoși din muncă (deportați etc.) să răspundă deîndată la această chemare, să se străduiască să stabilească legături vii și directe cu C.O., să pornească cu cea mai mare energie la sprijinirea activă a întregii munciri uriașe de unificare. Trebuie să obținem să nu existe *niciun singur* grup de social-democrați ruși care să nu fie legat de C.O., care să nu lucreze într-o unire tovarășească cu el. Mai departe, considerând ca prima și principală sa sarcină pregătirea și convocarea congresului întregului partid, C.O. își asumă și unele funcțiuni generale *pentru a deservi mișcarea*. Noi suntem convinși că nu se va găsi niciun social-democrat care să nu admită necesitatea imperioasă a acestei largiri a funcțiunilor C.O., căci aceasta este doar o *propunere de servicii* lărgită, propunere care răspunde cerințelor formulate de mii și mii de ori, propunere care nu cere renunțarea la oarecare „drepturi”, ci doar să se renunțe cât mai rapid, în fapt, la separatism și să se înceapă laolaltă organizarea unei serii întregi de acțiuni comune. În sfârșit, noi considerăm absolut justă și nimerită declarația C.O. cu privire la faptul că problema convocării congresului este cât se poate de complexă și necesită pentru realizarea ei un timp considerabil. Aceasta, desigur, nu înseamnă cătuși de puțin că trebuie amânată convocarea congresului. Nicidecum. Dacă e să vorbim despre caracterul imperios al congresului, atunci am considera și termenul de o lună pentru convocarea lui ca fiind „prea îndelungat”. Dar dacă ținem seama de condițiile noastre de muncă și de necesitatea ca întreaga mișcare să fie serios reprezentată la congres, atunci chiar și un termen de cinci, de zece ori mai mare nu va descuraja pe niciun militant cât de cât experimentat.

Să urăm un succes total cauzei unirii și refacerii cât mai grabnice a partidului, să dovedim simpatia noastră nu numai în vorbe, ci și prin acțiuni imediate ale tuturor și ale fiecăruia în parte; să trăiască social-democrația revoluționară rusă, să trăiască social-democrația revoluționară internațională!

CÂTEVA IDEI CU PRIVIRE LA SCRISOAREA LUI 7 f. 6 f.⁷⁰

Scriu sub impresia proaspătă a scrisorii dumneavoastră, citită chiar acum. Ea m'a indignat prin frazele ei răsunătoare și negândite și nu-mi pot înăbuși dorința de a-mi exprima deschis părerea. Predați, vă rog, scrisoarea mea autorului și spuneți că n'are de ce să se supere pentru cuvintele aspre din ea. Doar nu este pentru presă.

Scrisoarea merită răspuns, după mine, pentrucă ea scoate la iveală deosebit de reliefat o trăsătură caracteristică stării de spirit a multor revoluționari de azi. A aștepta indicații, a cere *totul* de sus, din altă parte, din afară, a da neputincios din mâini în fața insucceselor suferite de organizațiile locale, datorită inactivității, plângeri și iar plângeri, născocirea unor rețete care să vindece ieftin și simplu răul.

Nu veți reuși să născociți, domnilor! Dacă *dumneavoastră înșivă* nu veți fi activi, dacă veți admite sub nasul dumneavoastră sciziuni și apoi veți ofta, vă veți văicări și vă veți plânge, — *niciun fel de rețete nu vă vor ajuta*. Și nu este deloc înțelept să ne coplesim cu plângeri. Să nu credeți că ne supărăm din cauza acuzațiilor și atacurilor voastre: ne-am obișnuit, știți, al dracului ne-am obișnuit cu ele, așa încât ele nu ne supără!

Literatura „de masă“, de „zeci de puduri“ — acest strigăt de luptă al vostru nu este nimic altceva decât tocmai o *rețetă născocită* cu ajutorul căreia să fiți vindecați de către alții de propria voastră inactivitate. Credeți-mă că niciun fel de rețete de acest fel nu vor avea efect *nici-odată!* Dacă voi singuri nu veți fi energici și agili, nimeni nu va putea să vă ajute cu nimic. A țipa *dați-ne* asta și asta, *procurați-ne* asta și asta — n'are niciun rost,

deoarece *voi singuri trebuie să vă luați și să vă procurați*. Este inutil să scriem despre aceasta, căci noi nu putem face acest lucru de aici, iar voi de acolo puteți și trebuie: vorbesc despre transportul literaturii care există la noi și pe care o publicăm.

Unii „activiști“ locali (care au căpătat această denumire pentru inactivitatea lor), văzând numai câteva numere din „Iscra“, nelucrând activ pentru ca ea să fie primită și răspândită în *massă*, născocesc o scuză ușoară: nu este ceeace ne trebuie. Nouă să ne dați o literatură *de massă*, pentru *massă*! Mestecă, dă-ne în gură, și de înghițit poate vom înghiți și singuri.

Cât de fenomenal de absurde par aceste țipete aceleia care știe și vede că ei, acești „activiști“ locali, nu știu să organizeze nici răspândirea a ceeace există! Nu este oare ridicol când citești: dați-ne zeci de puduri, când voi nu vă *pricepeți* să luați și să răspândiți nici *cinci puduri*? Faceți aceasta mai întâi, onorabili „fanteziști pentru o oră“ (deoarece primul insucces vă abate dela toate, chiar dela toate convingerile voastre!). Faceți aceasta, și atunci când veți face aceasta nu odată, ci de zeci de ori, *va crește* și publicarea în pas cu cererea.

Spun: va crește, căci țipetele voastre despre o literatură *de massă* (împrumutate necritic și fără sens dela soc. rev. și dela cei din grupul „Svoboda“ și alți „neactiviști“ dezorientați) sunt bazate pe uitarea unui amănunt, unui foarte mic amănunt, și anume pe uitarea faptului că voi nu v'ați priceput să luați și să răspândiți nici *măcar a suta parte* din literatura *de massă* pe care o publicăm acum. Iau una din ultimele liste ale unuia dintre puținele (din mizerabilele, jalnicele, rușinos de puținele) transporturi ale noastre. *Cuvântările dela Nijni-Novgorod, luptele dela Rostov, broșura despre greve, Dickstein* * — mă limitez la acestea. Patru, numai patru lucrătoare! Ce puțin!!

---

* Acestea-s vechi! — țipați voi. Da. Toate partidele care au o literatură cu caracter popular *bună* răspândesc *vechituri*: Guesde și Lafargue, Bebel, Bracke, Liebknecht și alții, și aceasta *timp de decenii*. Auziti: de decenii! Și *numai acea* literatură cu caracter popular *este bună, numai aceea are valoare* care servește de-a-lungul *deceniilor*. Căci literatură cu caracter popular înseamnă o serie de *manuale pentru popor*, iar manualele exnun lucrurile elementare care nu se schimbă *în decurs de jumătăți de veac*. Literatura „cu caracter popular“ care vă „captivează“ și pe care „Svoboda“ și s.-r. o publică cu pudurile în fiecare lună, este *maculatură și șarlatanie*. Șarlatanii sunt întotdeauna aferați și fac mai multă zarvă, iar unii oameni naivi consideră aceasta drept o dovadă a energiei.

Da, foarte puțin ! Da, nouă ne trebuie patru sute, și nu patru.

Dar permiteți-ne să vă întrebăm, ați știut voi oare să difuzați *măcar aceste patru în zeci de mii de exemplare* ? Nu, nu ați știut să faceți aceasta. Nu ați știut să le difuzați nici în sute de exemplare. *Deaceea* și țipați : *dați-ne* zeci de puduri ! (Nimeni și niciodată nu vă *va da* nimic, dacă nu veți ști să *luați* : țineți minte aceasta.)

Ați știut voi oare să folosiți acele *sute* care v'au fost *trimise, aduse, date în gură* ?? Nu, nu ați știut să faceți aceasta. Nici măcar n'ați știut să vă folosiți de puținul acesta ca să legați *massele* de social-democrație. Noi primim lunar zeci și sute de manifeste, de comunicări, de corespondențe și scrisori din toate colțurile Rusiei, dar noi nu am primit *nicio singură* comunicare (gândiți-vă bine la sensul exact al acestor cuvinte exacte : „niciuna“ !) despre difuzarea acestora *în masse*, despre impresia pe care au produs-o asupra *massei*, despre aprecierile făcute de *masse*, despre discuțiile organizate în rândurile *masselor* asupra *acestor* lucruri ! Ne puneți într'o situație în care scriitorul scrie, iar cititorul (intelectualul) citește, — și apoi acelaș cititor-gură-cască tună și fulgeră împotriva scriitorului, pentrucă el (scriitorul!!!) nu dă „zeci de puduri“ oriunde și peste tot. Omul, a cărui întreaga sarcină constă în *a lega* pe scriitor de *massă*, stă ca un curcan umflat în pene și țipă : dați literatură de *massă*, *fără a ști totodată* să folosească nici *a suta parte* din ceea ce există.

Veți spune, desigur, că „Iskra“, de pildă, acest principal produs al nostru, nici *nu se poate*, în general nu se poate *lega* de *masse*. Știu că veți spune aceasta. Am auzit aceasta de sute de ori și am răspuns întotdeauna că nu este adevărat, că acesta este un pretext, eschivare, nepricepere și lipsă de energie, dorință de a primi mură în gură.

Știu din fapte că oamenii activi *au știut* „să lege“ „Iskra“ (această „Iskră“ arhiintelectualistă, după părerea intelectualilor neizbutiți) cu *massa* chiar a unor astfel de muncitori înapoiți, puțin dezvoltati, cum sunt muncitorii din guberniile industriale din jurul Moscovei. Eu am cunoscut *muncitori* care difuzau singuri în rândurile *massei* (de acolo) „Iskra“ și spuneau doar că sunt prea puține exemplare. Am auzit nu demult povestea spusă de un „soldat de pe câmpul de luptă“ cum într'una din aceste regiuni in-

dustriale înapoiate din centrul Rusiei „Iskra“ este citită dintr’odată în mai multe cercuri, în adunări de 10-15 oameni, iar comitetul și subcomitetele citesc ele *însele* în prealabil fiecare număr, *stabilind* în comun cum anume trebuie folosit fiecare articol în comunicările agitatorice. Și știau să folosească chiar și acele biete 5—8 (maximum *opt* !!) exemplare care ajungeau la ei datorită inactivității activiștilor complect nepricepuți ce se aflau lângă graniță (care nu știau niciodată să organizeze nici măcar recepționarea materialului care urma să fie difuzat și care sperau că scriitorul va zămisli nu numai articole, ci și oameni pricepuți !).

Spuneți sincer, cu mâna pe inimă : mulți dintre voi au folosit în *felul acesta fiecare* exemplar din „Iskra“ primit de voi (care v’a fost adus sau v’a fost trimis) ? Tăceți ? Atunci vă voi spune eu : unul *dintr’o sută* din exemplarele care nimeresc în Rusia (din voia hazardului și datorită și inactivității „cititorilor“) este folosit în *acest fel*, analizându-se fiecare notă în sensul importanței ei agitatorice, citindu-se fiecare notă în cercul muncitorilor, *în toate* cercurile *tuturor* muncitorilor, care au numai obișnuința de a se aduna împreună în orașul respectiv. Și iată că oamenii care nu știu *să prelucreze* nici a suta parte din materialul pe care îl primesc tipă : dați-ne zeci de puduri !! În formula lui Șcedrin (scriitorul scrie) „cititorul“ este văzut într’un mod încă prea, prea optimist ! !

Cititorul de azi (dintre social-democrații intelectuali) a ajuns până acolo încât se plânge de *scriitori* pentru faptul că intelectualii nu sunt activi în organizațiile locale și „comandă“ muncitorilor fără să facă nimic pentru ei. Plângerea este justă, de o mie de ori justă, dar... este ea oare bine adresată ? Nu ne veți permite oare *să restituim această plângere trimițătorului*, aplicându-i o amendă dublă ? ? Dar d-v. ce păziți, stimați domni reclamanți ? Dacă prietenii dumneavoastră *nu știu* să folosească „Iskra“ pentru a o citi în cercurile muncitorești, *nu știu* să găsească oameni pentru transportarea și difuzarea literaturii, *nu știu* să ajute pe muncitori să-și formeze ei singuri cercuri pentru aceasta, atunci de ce *nu-i alungați* pe acești prieteni neputincioși ? ? Gândiți-vă numai în ce situație plăcută vă aflați când vă plângeți *nouă* de propria *voastră* neputință ? ?

Este *fapt* că „practicienii“ nu folosesc nici a suta parte din ceeace *pot* lua. Și nu mai puțin neîndoielnic este *fap-*

tul că născocirea de către acești practicieni a unui fel special de literatură de „massă” nu este altceva decât un pretext, numai dorința de a se eschiva. În scrisoarea lui 7 ț. 6 f., de pildă, „ni” se recomandă (desigur, nouă) trei feluri de literatură :

1) Un ziar popular. Mestecați fiecare fapt în așa fel încât fără să mai fie nevoie să-l digerăm, să ne priască. Așa încât *noi*, „activiștii”, să nu avem nevoie deloc de stomac.

Nu contează dacă până acum lumea nu a văzut un astfel de „ziar” „popular”, căci ziarul *răspunde* la *toate*, iar literatura cu caracter popular *învață* pe oameni numai *anumite* lucruri. Nu contează că *toate* mostrele noastre de astfel de literatură, începând cu „Raboceaia Mâsli” și continuând cu ziare ca alde „Vperiod”⁷⁷, „Rabocee Delo”, revista „Crasnoe Znamia”⁷⁸ etc. s’au dovedit a fi inevitabil și neapărat avortoare care n’au fost nici populare, nici ziare. Nu contează că *toate* încercările ziarelor „muncitorești” au alimentat numai și vor alimenta întotdeauna la noi absurdă împărțire a mișcării în mișcarea intelectualilor și mișcarea muncitorească (împărțire determinată de mărginirea și neputința intelectualilor, care ajung până acolo încât trimit *din organizațiile locale* plângeri peste mări și țări, tânguindu-se de propria lor neputință !). Nu contează că *toate* încercările ziarelor „muncitorești” au dat naștere și vor da naștere la noi unor metode meșteșugărești și unor profunde teorii speciale dela Cazan și Harcov. Toate acestea nu contează ! Doar *fermecătorul* „Svoboda” și *fermecătorii* („ni se oprește respirația”) soc.-rev. publică — și vai, ce multe ! — ziare populare și ziare-reviste !! „Narodnoe Delo”, „Crasnoe Znamia”, „Svoboda” — revistă pentru muncitori, „Otclich” — ziar și revistă pentru muncitori, „Lucina” — pentru țărani, „Raboceaia Mâsli” — ziar din Geneva pentru muncitorii din Petersburg !! Nu contează că toate acestea sunt o porcărie, ele sunt în schimb o porcărie *de masă*.

Iar voi n’aveți decât „Iskra”, asta e plictisitor ! 31 de numere, și tot din „Iskra”, pe când la oamenii fermecători, după ce apar două numere cu un titlu (o porcărie), urmează imediat trei numere cu alt titlu (altă porcărie). Iată ce înseamnă energie, iată vioiciune, iată ceva nou ! Iar social-democrații noștri...

2) Și broșurile la „ei“ sunt mereu noi și iar noi. Și fiecare retipărire este o broșură, și pentru toate acestea se face un tapaj șarlatanesc, colile de tipar se numără (**un milion** de coli de tipar : vezi nr. 16 din „Revoluționnaia Rossia“. Au bătut recordul ! Campioni !).

Pe când la noi ! Retipăririle nu sunt considerate broșuri — intelectualism, literaturism !! Se reeditează vechii și străvechii Dicksteini, — când toate domnișoarele din Paris și Cernigov știu că zece broșuri noi (porcării) înseamnă de o sută de ori mai mult decât una veche, dar bună.

Numai la nemți se întâmplă ca, de pildă, în 1903 să se reediteze a *unsprezecea* oară broșura lui Bebel „Țelurile noastre“, scrisă acum 34 de ani !! Aceasta este plictisitor. La noi „fermecătorii“ socialiști-revoluționari pufnesc în răs la fiecare pas. Iar „activiștii“ noștri din organizațiile locale nu știu să folosească nici *vechile* (de acum 20 de ani : vechituri ! la arhivă !) broșuri ale lui Plehanov, nici o „oarecare“ singură (singură !) broșură cu privire la greve⁷⁹ și cu privire la memoriul lui Vitte !

Nu mai vorbesc despre faptul că „activistul“ din organizațiile locale nu a mișcat un deget pentru a scoate broșuri *bune* dela scriitorii aflați în deportare, — *pentru a organiza colaborarea la „Iskra“ a literaților de prin partea locului*. La ce bun ? Este mai ușor să te plângi decât să organizezi un lucru atât de complicat ! Și cititorul de azi își spune, fără să roșească, „iscrist“, pe baza faptului că trimite plângeri la „Iskra“. Și nu îi este deloc rușine că la „Iskra“ 99% sunt scrise de aceiași 3 oameni și jumătate. Și lui nici nu-i trece prin cap că apariția „Iscrei“ nu poate în-ceta, că apariția bilunară a unei pagini și jumătate sau două implică multă bătaie de cap. Iar el cu o ușurință direct nemaipomenită exclamă : 31 de numere, și totuși mai există destui proști și plângăreți neputincioși în organizațiile locale !! Argumentul este într’adevăr nimicitor... nu-mai că pe cine și ce nimicește ?

3) Manifeste.

Dați-ne manifeste ! Comitetele nu pot !! Scrieți, trimiteți, aduceți (și difuzați ?) manifeste !

N... da, iată ce se cheamă consecvență. Eu deschid gura, și voi turnați : iată o nouă formulă a relațiilor dintre „scriitor“ și „iscristul“ — practician ! A ajunge până acolo că organizațiile locale (alcătuite din „activiști“ gură-cască ?) nu

sunt în stare să publice manifeste locale, că aceste manifeste trebuie să fie aduse din străinătate, aceasta este *culmea*. Aceasta este o atât de superbă (din punctul meu de vedere) încununare a edificiului întregii scrisori a lui 7 ț. 6 f., încât pot să închei chiar cu această „cunună”. Adăugirile sau comentariile nu pot să facă decât să pălească această scânteietoare cunună.

*Scris în a doua jumătate a lunii
Ianuarie 1903*

*Publicat pentru prima oară în 1924
în revista „Molodaia Gvardia”
nr. 2—3*

Se tipărește după manuscris

CU PRIVIRE LA DECLARAȚIILE BUNDULUI

Abia am primit nr. 106 din „Poslednie Izvestia“ al Bundului (din 3 Februarie — 21 Ianuarie), care cuprinde comunicarea despre pasul extraordinar de important, de hotărîtor și extrem de trist făcut de Bund. După cum rezultă, în Rusia a apărut declarația Comitetului Central al Bundului în legătură cu comunicarea Comitetului de Organizare. De altfel, mai exact ar fi să se spună : declarația în legătură cu *nota* din comunicarea C. O., deoarece *mai ales* în legătură cu această notă face Bundul raționamente în declarația sa.

Iată despre ce este vorba. După cum cititorii noștri știu, C. O. a spus în această îngrozitoare „notă“, care a fost scânteia din care (chipurile, din aceasta) a izbucnit focul, textual următoarele :

„Și Bundului i s'a propus să-și trimită un reprezentant în Comitetul de Organizare, dar din motive necunoscute nouă Bundul nu a răspuns la această invitație. Sperăm că aceste motive au fost pur întâmplătoare și că Bundul nu va întârzia să-și trimită reprezentantul“ *.

Se pune întrebarea ce poate fi mai firesc și mai nevinovat decât această notă ? Cum ar fi putut să procedeze altfel C. O. ? Să treacă Bundul sub tăcere ar fi fost nejust, căci C. O. nu l-a ignorat, și nici nu-l putea ignora atâta timp cât Bundul, pe baza hotărîrii congresului de partid din 1898 face parte din Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia. Iar dacă nu-l trece sub tăcere, atunci trebuie să se spună că noi l-am invitat. Se pare că este clar. Și mai clar încă este faptul că dacă motivele tăcerii Bundului erau

---

* Vezi volumul de față, pag. 285. — *Nota Trad.*

necunoscute C. O., el *a trebuit* să spună chiar așa : „din motive necunoscute nouă“. Adăugând cuvintele : sperăm că aceste motive sunt *pur întâmplătoare* și că Bundul nu va întârzia să-și trimită reprezentantul, C. O. și-a exprimat deschis și direct dorința de a lucra *împreună cu Bundul* la organizarea congresului și refacerea partidului.

Evident că dacă Bundul ar fi împărțășit această dorință, n'ar fi avut decât să-și trimită reprezentantul care a fost *invitat* și pe cale conspirativă, și prin declarații în presă. În loc de aceasta, Bundul *începe o polemică* cu nota (!!) și într-o declarație în presă își expune *separat* și *special* părerile sale și concepțiile sale asupra sarcinilor C.O., asupra condițiilor de convocare a congresului. Înainte de a analiza „polemica“ Bundului, înainte de a analiza părerile sale, trebuie să *protestăm* cât se poate de hotărât împotriva declarației făcute în presă de Bund, căci acest lucru încalcă cele mai elementare reguli ale conducerii *în comun* a muncii revoluționare, și în special a muncii organizatorice. Una din două, domnilor : sau d-voastră *nu vreți* să lucrați *într'un C.O. comun*, și atunci nimeni nu se va plânge, desigur, de acțiunile voastre separate. Sau vreți să lucrați în comun și atunci sunteți *obligați* să vă exprimați părerile nu separat în fața publicului, ci în fața tovarășilor din C.O., care se manifestă public numai ca un tot întreg.

Bundul își dă, desigur, foarte bine seama el însuși că acțiunea sa contrazice toate regulile de conducere tovarășească a cauzei *comune*, și deaceia încearcă să recurgă la următoarea justificare foarte slabă : „Neavând posibilitatea de a ne exprima părerile asupra sarcinilor viitorului congres nici prin participarea personală la consfătuiri, nici prin participarea la redactarea «Comunicării», suntem nevoiți să umplem, măcar într-o oarecare măsură, această lacună prin prezenta declarație“. Se pune întrebarea, oare Bundul intenționează serios să ne încredințeze că „n'a avut posibilitatea“ să trimită o scrisoare C.O. ? sau să trimită o scrisoare Comitetului din Petersburg ?, Organizației „Iscrei“, „Muncitorului din Sud“ ? Nici să-și trimită un delegat la una dintre aceste organizații nu a avut posibilitatea ? A încercat oare Bundul să facă măcar unul dintre acești pași „imposibil“ de grei, deosebit de grei, probabil,

pentru o organizație atât de slăbuță, de lipsită de experiență și de orice legături, ca Bundul ?

Să nu ne jucăm de-a-v'ați-ascunselea, domnilor ! Nu este nici inteligent, nici demn. Ați acționat separat, pentru că ați vrut să acționați separat. Și ați vrut să acționați separat, pentru ca dintr'odată să arătați și să faceți să treacă *hotărîrea* voastră de a pune pe o *nouă* bază relațiile cu tovarășii ruși : a nu *intra* în Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia pe baza Statutului din 1898, ci a vă constitui într'o uniune *federativă* cu el. În loc de a *discuta* această chestiune temeinic și sub toate aspectele în fața întregului congres, cum am vrut să facem noi, *care ne-am abținut prea multă vreme dela continuarea polemicii începute de noi* cu privire la principiul federativ și principiul național⁸⁰, — cum au vrut s'o facă, fără îndoială, toți sau imensa majoritate a tovarășilor ruși, în loc de aceasta, d-v. ați *zădărnicit* discutarea în comun. D-v. ați acționat nu ca un tovarăș care face parte din organizația Petersburg, Sud, „Iscra“, care dorește să examineze în comun cu ei (și *înainte de congres*, și *la congres*) cea mai bună formă de relații, — d-v. ați acționat direct ca *cineva din afară*, separat de toți membrii P.M.S.D.R., punând întregului acest partid *condițiile voastre*.

Dragoste cu sila nu se poate, spune un proverb rusesc. Dacă Bundul nu vrea să rămână în acea strânsă legătură cu Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia, așa cum a stabilit în mod just congresul din 1898, atunci, desigur, el nu va menține relațiile vechi. Noi nu negăm „dreptul“ lui de a-și promova părerea și dorința sa (în general, noi nu recurgem, fără strictă nevoie, la discuții despre „drepturi“ când e vorba de cauza revoluționară). Dar regretăm foarte mult că Bundul a pierdut orice tact, promovându-și părerea, printr'o acțiune publică separată, în timp ce a fost invitat în organizația comună (C.O.), *care nu și-a exprimat dinainte nicio părere categorică în această chestiune* și care a convocat congresul tocmai pentru a examina toate și orice fel de păreri.

Bundul a vrut să *provoace* pe toți acei care văd altfel problema, să-și exprime imediat părerea. Ei bine ! Bine înțeles că noi nu vom refuza aceasta. Noi vom spune proletariatului rus și vom repeta în mod special proletariatu-lui evreesc că actualii conducători ai Bundului fac o se-

rioasă greșală politică, pe care, fără îndoială, o va corecta timpul, o va corecta experiența, o va corecta creșterea mișcării. Cândva Bundul a susținut economismul, a contribuit la sciziunea din străinătate, a adoptat hotărîri în sensul că lupta economică este *cel mai bun* mijloc de agitație politică. Noi ne-am ridicat împotriva acestui lucru și am luptat. Și lupta a ajutat la îndreptarea vechilor greșeli, din care, acum, probabil, nu a rămas nici urmă. Noi am luptat împotriva pasiunii pentru teroare, care a trecut, se vede, încă mult mai repede. Suntem convinși că vor dispărea și exagerările naționaliste. Proletariatul evreesc va înțelege, până la urmă, că *cea mai strînsă* unire cu proletariatul rus într'un singur partid este cerută de cele mai vitale interese ale sale, că culmea nechibzuinței este de a determina dinainte dacă evoluția evreimii din Rusia liberă se va deosebi de evoluția ei într'o Europă liberă, că Bundul nu trebuie să meargă mai departe de revendicarea (în Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia) a deplinei autonomii în chestiunile care privesc proletariatul evreesc, fapt în întregime recunoscut de Congresul din 1898 și care nu a fost niciodată și de nimeni negat.

Dar să ne întoarcem la declarația Bundului. Nota făcută de C. O. la „Comunicare“ el o numește „echivocă“. Acesta este un neadevăr, care aduce a insinua. Câteva rânduri mai departe C.C. al Bundului recunoaște el însuși că „motivele care au determinat lipsa reprezentantului nostru dela consfătuire au fost pur întâmplătoare“. Și ce a spus C.O. ? El și-a exprimat speranța că reprezentantul Bundului nu a venit datorită unei cauze întâmplătoare. Voi înșivă confirmați presupunerea lui și tot voi vă supărați. Pentru ce ? Mai departe ! Nimeni nu poate cunoaște dinainte ceea ce este întâmplător. Prin urmare, cuvintele Comitetului din străinătate al Bundului, cum că C.O. *a cunoscut* cauzele care au împiedicat venirea la consfătuire, sunt cu totul nefondate. Comitetul din străinătate al Bundului are, în general, în această istorie un rol foarte urît : Comitetul din străinătate al Bundului adaugă la declarația C.C. al Bundului născocirile sale, care contrazic direct chiar cuvintele C.C. însuși ! Cum a putut Comitetul din străinătate al Bundului să se informeze că C.O. *a cunoscut* cauzele lipsei Bundului, când cel invitat a fost C.C. (și nu Comitetul din străinătate) al Bundului ?, când în-

suși C.C. al Bundului spune că motivele lipsei au fost pur întâmplătoare ??

„Suntem convinși — spune C.C. al Bundului — că dacă inițiatorii consfătuirii ar fi depus ceva mai multe eforturi, aceste motive întâmplătoare nu ar fi putut să ne împiedice să răspundem...“. Am întreba pe orice om obiectiv : dacă doi tovarăși care se pregătesc să se întâlnească la C.O. recunosc într'un glas că motivele care au împiedicat întâlnirea au fost „pur întâmplătoare“, atunci este oare ni merit, este oare frumos *să se pornească o polemică publică* în legătură cu chestiunea cine este mai vinovat de cele întâmplate ? Din partea noastră remarcăm că noi ne-am exprimat demult (desigur, nu în presă, ci într'o scrisoare) regretul cu privire la lipsa Bundului, și ni s'a comunicat că Bundul a fost invitat *de două ori* : prima oară printr'o scrisoare și a doua oară prin comunicarea personală prin intermediul comitetului din... al Bundului.

Delegatul a venit la *aproape o lună* după consfătuire, se plânge Bundul. Da, aceasta este o crimă îngrozitoare, demnă, desigur, de a fi publicată în presă, căci ea subliniază cu deosebită evidență punctualitatea Bundului, care nu s'a gândit să-și trimită delegatul nici după două luni !

Delegatul „nu și-a îndeplinit promisiunea sa“ de a trimite „Comunicarea“ C.O. în manuscris sau tipărită, dar *neapărat* înainte de difuzare... Noi sfătuim pe tovarășii noștri ruși să nu discute cu unii oameni fără a se întocmi proces-verbal. Și noi am avut promisiunea din partea organizației „Iskra“ de a ne trimite și manuscrisul, și un exemplar tipărit din „Comunicare“, dar, cu toate acestea, manuscrisul nu ne-a parvenit deloc, iar exemplarul tipărit l-am văzut *mult mai târziu* decât membrii organizațiilor care nu au legături cu organizația „Iskra“. Să hotărască bundiștii : ar fi fost frumos din partea noastră dacă noi am fi învinuit prin presă organizația „Iskra“ că și-a călcat promisiunea ? Delegatul C.O. a promis C.C. al Bundului că scrie imediat tovarășului care se ocupa cu tipărirea „Comunicării“ să fie oprită tipărirea : iată care a fost *adevă-rata* promisiune (după câte ne putem da seama din informațiile noastre). Ea a fost îndeplinită, dar a opri tipărirea s'a dovedit a fi imposibil, deoarece nu mai era timp pentru a se lua contact cu tehnicul.

În rezumat : inițiatorii C.O. au trimis scrisori, au comunicat personal prin comitetul din... au trimis un delegat la C.C. al Bundului, pe când Bundul nu a trimis în decurs de luni de zile *nicio scrisoare*, fără a mai vorbi de trimiterea unui delegat ! Și tot Bundul este acela care aduce învinuiri prin presă ! Iar comitetul din străinătate al Bundului are ciudățenia să ne încredințeze că inițiatorii consfătuirii s'au comportat „ciudat“, că acțiunile lor sunt în flagrantă contradicție cu scopul lor, că ei au dat dovadă de „pripeală“ (C.C. al Bundului, dimpotrivă, îi acuză de încetineală !), că ei vor „să dea impresia“ că Bundul „a avut o atitudine diferentă“ !!

Ne mai rămâne să spunem câteva cuvinte cu privire la acuzația adusă C.O. cum că el nu a tras „singura concluzie justă“ și care constă în următoarele : „Din moment ce partidul nu există în fapt, congresul care va avea loc trebuie să aibă un caracter constituant, și deaceia dreptul de a participa la Congres trebuie acordat tuturor organizațiilor social-democrate existente în Rusia, atât celei ruse, cât și organizațiilor tuturor celorlalte naționalități“. Bundul încearcă să ocolească faptul neplăcut pentru el, și anume : că Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia, fără să aibă un centru unic, există printr'o serie de comitete și organe, are un „Manifest“ și hotărârile primului congres, la care, printre altele, au participat oameni și din partea proletariatului evreesc, oameni care n'au reușit încă să facă progrese în ale oscilărilor economiste, teroriste și naționaliste. Proclamând în mod formal „dreptul“ „tuturor“ naționalităților la constituirea Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia demult constituit, Bundul confirmă prin aceasta în mod evident că tocmai din cauza faimoasei „fедераții“ a deslănțuit el întreaga istorie. Dar nu Bundul este în drept să vorbească despre această problemă, și nu despre „drepturi“ trebuie să fie vorba aci, între revoluționari serioși. Că la ordinea zilei se află acum unirea și încheierea nucleului principal al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia este îndeobște știut. Nu putem avea nimic împotriva faptului ca „toate“ naționalitățile să fie reprezentate la Congres, dar nici nu se poate uita că de *lărgirea* nucleului sau de unirea lui cu alte organizații poate fi vorba *numai după ce formarea acestui nucleu va fi înfăptuită* (sau, cel puțin, după ce consolidarea lui va fi

neîndoielnică). Atâta timp cât noi singuri nu suntem uniți din punct de vedere organizatoric și nu am pășit cu hotărîre pe calea justă, unirea cu noi nu va da nimic „tuturor celorlalte” naționalități! Și rezolvarea problemei *posibilității* (și nu a „dreptului”, domnilor!) ca „toate celelalte” naționalități să fie reprezentate la congresul nostru depinde de o serie întreagă de măsuri tactice și organizatorice ale C.O. și ale comitetelor din Rusia, depinde, într'un cuvânt, de succesul activității C.O. Iar că Bundul s'a străduit dela început să pună bețe în roate C.O., acesta este un fapt istoric.

„Iscra” nr. 33 din 1 Februarie 1903

Se tipărește după textul ziarului
„Iscra”

DESPRE MANIFESTUL SOCIAL-DEMOCRAȚILOR ARMENI

În Caucaz a apărut o nouă organizație social-democrată: „*Uniunea social-democraților armeni*“. Această uniune, după cum știm, și-a început activitatea practică acum mai bine de o jumătate de an și are deja un organ propriu în limba armeană. Noi am primit nr. 1 din acest organ, care poartă titlul „Proletariat“ și o specificație în titlu: „Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia“. El cuprinde o serie de articole, de note și corespondențe care înfățișează condițiile sociale și politice ce au dus la apariția „Uniunii social-democrate armenie“ și care trasează, în linii generale, programul activității ei.

În articolul de fond, intitulat „Manifestul social-democraților armeni“, citim: „Fiind una dintre ramurile Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, care s'a întins larg peste întregul teritoriu al Rusiei, «Uniunea social-democrată armeană» este complet solidară cu el în activitatea sa și va lupta laolaltă cu el pentru interesele proletariatului din Rusia în general și ale celui armean în special“. Mai departe, vorbind despre rapida dezvoltare a capitalismului în Caucaz și despre rezultatele monstruoase, prin forța și multilateralitatea lor, care însoțesc acest proces, autorii trec la problema situației actuale a mișcării muncitorești din Caucaz. În centrele industriale din Caucaz, ca Bacu, Tiflis și Batum, cu marile lor întreprinderi capitaliste, cu numerosul lor proletariat industrial, această mișcare a și prins rădăcini adânci. Dar lupta dusă de muncitorii din Caucaz împotriva patronilor a avut, desigur, până acum, din cauza nivelului lor cultural scăzut, un caracter

mai mult sau mai puțin spontan, inconștient. Era necesară o forță care să poată uni forțele disparate ale muncitorilor, să dea revendicărilor lor o formă inteligibilă și să le formeze conștiința de clasă. O astfel de forță este socialismul. Expunând apoi pe scurt tezele fundamentale ale socialismului științific, Uniunea explică poziția sa față de curentele actuale din sânul social-democrației internaționale și în special ale social-democrației ruse. „Înfăptuirea idealului socialist — se spune în Manifest — nu este de conceput, după părerea noastră, nici prin activitatea economică a clasei muncitoare, nici prin reforme politice și sociale parțiale; ea este posibilă numai prin sfărâmarea radicală a întregii orânduiri existente, prin revoluția socială, al cărei preludiu necesar trebuie să fie dictatura proletariatului“. Mai departe, vorbind despre orânduirea politică existentă în Rusia, ca vrăjmașă oricărei mișcări sociale și în special mișcării muncitorești, Uniunea declară că ea își trasează ca sarcină politică imediată educarea politică a proletariatului armean și atragerea lui în lupta întregului proletariat rus pentru răsturnarea absolutismului țarist. Fără să nege complet necesitatea luptei economice parțiale a muncitorilor împotriva patronilor, Uniunea nu-i acordă totuși o importanță de sine stătătoare. Ea admite această luptă în măsura în care ea îmbunătățește situația materială a muncitorilor și contribuie la formarea conștiinței lor politice și a solidarității de clasă.

Deosebit de interesantă pentru noi este atitudinea Uniunii față de problema națională. „Având în vedere — se spune în Manifest — că în cadrul statului rus există multe naționalități diferite, care se află pe diferite trepte de dezvoltare culturală, și presupunând că numai larga dezvoltare a autoadministrării locale poate să asigure interesele acestor elemente eterogene, noi considerăm necesară instituirea, în viitoarea Rusie liberă, a republicii *federative* (subliniat de noi). În ceea ce privește Caucazul, având în vedere varietatea de neamuri care alcătuiesc populația sa, noi ne vom strădui să unim toate elementele socialiste locale și pe toți muncitorii, aparținând diferitelor naționalități; vom tinde să creăm o organizație social-democrată unită și puternică, pentru a lupta cu mai mult succes împotriva absolutismului. În viitoarea Rusie noi recunoaștem tuturor națiunilor dreptul la autodeterminare liberă, dat

fiind că considerăm libertatea națională doar ca un aspect al libertății cetățenești în general. Pornind dela această teză și ținând seama, după cum am arătat mai sus, de componența multinațională a Caucazului și de inexistența unei delimitări geografice între diferitele neamuri, noi nu considerăm că este posibil să introducem în programul nostru revendicarea autonomiei politice pentru naționalitățile din Caucaz ; noi cerem doar autonomia în ceea ce privește viața culturală, adică libertatea limbii, a școlii, a învățământului etc.“.

Salutăm din tot sufletul Manifestul „Uniunii social-democraților armeni“ și în special minunata încercare de a pune just problema națională. Ar fi foarte de dorit ca această încercare să fie dusă până la capăt. Două principii fundamentale de care trebuie să se călăuzească toți social-democrații din Rusia în problema națională sunt *trasate* de Uniune absolut just. Este, în primul rând, revendicarea nu a autonomiei naționale, ci a libertății politice și cetățenești și a deplinei egalități în drepturi ; este, în al doilea rând, revendicarea dreptului la autodeterminare pentru fiecare naționalitate care face parte din cadrul statului. Dar aceste două principii nu sunt încă pe deplin consecvent aplicate de „Uniunea social-democraților armeni“. Într'adevăr, se poate oare vorbi, *din punctul lor de vedere*, de revendicarea republicii *federative* ? Federația *presupune* unități politice naționale autonome, iar Uniunea respinge revendicarea autonomiei naționale. Pentru a fi pe deplin consecventă, Uniunea trebuie să elimine din programul ei revendicarea republicii *federative*, limitându-se la revendicarea republicii democratice în general. Nu este treaba proletariatului să *propage* federalismul și autonomia națională, nu este treaba proletariatului de a avea revendicări care se reduc în mod inevitabil la revendicarea creării unui stat autonom bazat pe *împărțirea în clase*. Treaba proletariatului este de a uni *mai strâns masse* cât mai largi de muncitori aparținând tuturor naționalităților, de a-i uni pentru luptă *pe o arenă cât se poate mai largă* pentru republica democratică și pentru socialism. Și dacă arena de stat existentă a fost creată, sprijinită și lărgită printr'o serie de violențe revoltătoare, noi trebuie, tocmai în vederea luptei cu succes împotriva tuturor felurilor de exploatare și asuprire, să nu fărâmițăm, ci să unim forțele *clasei muncitoare*,

clasa cea mai asuprită și cea mai capabilă de luptă. Revendicarea recunoașterii dreptului la autodeterminare pentru fiecare naționalitate înseamnă prin sine însăși doar faptul că noi, partidul proletariatului, trebuie să fim întotdeauna și în mod absolut *împotriva oricărei încercări de a influența din afară, prin violență sau prin mijloace nedrepte, asupra autodeterminării* poporului. Îndeplinindu-ne întotdeauna această datorie negaționistă (lupta și protestul împotriva violenței), noi ne preocupăm, în ceea ce ne privește, de autodeterminarea nu a popoarelor și națiunilor, ci a *proletariatului* din cadrul fiecărei naționalități. Astfel, programul general, de bază, întotdeauna obligatoriu pentru social-democrația din Rusia, trebuie să constea doar în revendicarea deplinei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor (fără deosebire de sex, limbă, religie, rasă, naționalitate etc.) și a dreptului lor la libera *autodeterminare* democratică. Cât privește *susținerea* revendicării autonomiei *naționale*, această susținere nu constituie cătuși de puțin o obligație programatică, permanentă a proletariatului. Această susținere poate să devină necesară pentru el numai în anumite cazuri excepționale. În ceea ce privește social-democrația armeană, inexistența unor astfel de împrejurări excepționale este recunoscută chiar de „Uniunea social-democraților armeni“.

Sperăm să mai revenim la problema principiului federativ și a principiului național *. Acum încheiem salutând încă odată noua membră a Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia — „Uniunea social-democraților armeni“.

„Iscra“ nr. 33 din 1 Februarie 1903

Se tipărește după textul ziarului „Iscra“

---

* Vezi volumul de față, pag. 427---436. -- Nota Trad.

ARE OARE NEVOIE PROLETARIATUL EVREESC DE UN „PARTID POLITIC DE SINE STĂTĂTOR“?

În nr. 105 din „Poslednie Izvestia“ (din 28/15 Ianuarie 1903), editat de „Comitetul din străinătate al Uniunii generale muncitorești evreești din Lituania, Polonia și Rusia“, în articolașul „Cu privire la o proclamație“ (anume proclamația Comitetului din Ecaterinoslav al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia), găsim următoarea afirmație pe cât de surprinzătoare, pe atât de importantă și cu adevărat „bogată în consecințe“: „proletariatul evreesc s'a constituit (sic!) într'un partid politic de sine stătător (sic!) Bundul“.

Până acum noi nu am știut acest lucru. Aceasta este o noutate.

Până acum Bundul a fost o parte integrantă a Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, și chiar (chiar!) în nr. 106 din „Poslednie Izvestia“ găsim o declarație a Comitetului Central al Bundului cu titlul: „Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia“. E drept că la ultimul său congres, al IV-lea, Bundul a hotărât să-și schimbe denumirea (fără a menționa dorința de a asculta părerea tovarășilor ruși în problema denumirii unei părți sau a alteia a Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia) și de „a introduce“ noi relații *federative* în statutul partidului din Rusia. Comitetul din străinătate al Bundului „a“ și „introdus“ aceste relații, dacă se poate numi așa ieșirea lui din „Uniunea social-democraților ruși“ din străinătate și încheierea unui acord federativ cu această Uniune.

Dar chiar Bundul, atunci când „Iscra“ a dus polemică în legătură cu hotărârile Congresului al IV-lea al acestuia,

a declarat absolut precis că el intenționează doar să realizeze în cadrul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia *dorințele și hotărârile sale*, adică a recunoscut direct și categoric că continuă să fie o parte a P.M.S.D.R. până la adoptarea de către acest partid a unui nou statut, până la elaborarea de către el a unor noi forme de relații cu Bundul.

Și deodată se dovedește că proletariatul evreesc s'a constituit deja într'un partid politic *de sine stătător* ! Repetăm din nou : aceasta este o noutate.

Tot o noutate constituie atacul teribil și neinteligent al Comitetului din străinătate al Bundului împotriva Comitetului din Ecaterinoslav. Noi am primit, în sfârșit (*deși, din păcate, cu o foarte mare întârziere*), această proclamație și vom spune fără ezitare că atacul împotriva unei asemenea proclamații reprezintă, *fără îndoială*, un însemnat pas politic din partea Bundului *. Acest pas este în deplină concordanță cu declararea Bundului ca partid politic de sine stătător și arată care este adevărata fizionomie și modul de acțiune a acestui nou partid.

Din păcate, spațiul insuficient ne împiedică să redăm în întregime proclamația dela Ecaterinoslav (ea ar ocupa aproape două coloane din „Iscra” **), fapt pentru care ne vom limita la remarcă că această minunată proclamație lămurește în mod excepțional muncitorilor evrei din orașul Ecaterinoslav (vom explica imediat de ce am subliniat aceste cuvinte) atitudinea social-democrată față de sionism și antisemitism. Totodată, proclamația are o atitudine atât de grijulie, tovarășesc-grijulie față de sentimentele, tendințele și dorințele muncitorilor evrei, încât vorbește în mod special și subliniază necesitatea de a lupta sub steagul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia „*chiar pentru păstrarea și dezvoltarea mai departe a culturii voastre* (proclamația se adresează Evreilor-muncitori) *naționale, chiar în interes pur național*” (subliniat și cules cursiv chiar în proclamație).

Și cu toate acestea, Comitetul din străinătate al Bundului (era să spunem : C.C. al noului partid) s'a năpustit asupra acestei proclamații, pentru că *ea nu pomenește niciun*

---

* Dacă, bine înțeles, Comitetul din străinătate al Bundului exprimă păreri Bundului ca un tot întreg.

** Noi intenționăm să tipărim în întregime această proclamație, precum și atacul deslănțuit împotriva ei de Comitetul din străinătate al Bundului într'o broșură pe care o pregătim pentru tipar.

cuvânt despre Bund. Iată singura ei crimă, dar o crimă de neiertat, îngrozitoare. Iată de ce Comitetul din Ecaterinoslav este învinuit de lipsă de „simț politic“. Tovarășii din Ecaterinoslav sunt pedepsiți, pentru faptul că nu au „digerat încă ideea necesității unei organizații separate (profundă și importantă idee !) a forțelor (!!) proletariatului evreesc“, pentru faptul că „se mai lasă încă legănați de visul absurd de a se debarasa într'un fel de el (de Bund)“, că răspândesc „basmul nu mai puțin dăunător (decât cel sionist)“ cu privire la legătura antisemitismului cu păturile burgheze și nu cu cele muncitorești și cu interesele acestor pături. Iată de ce Comitetul din Ecaterinoslav este sfătuit „să renunțe la obișnuința dăunătoare de a trece sub tăcere mișcarea muncitorească evreiască de sine stătătoare“ și „să se împace cu faptul existenței Bundului“.

Se pune acum întrebarea : este aici într'adevăr o crimă din partea Comitetului din Ecaterinoslav ?, trebuia el într'adevăr să amintească neapărat despre Bund ? La aceste întrebări se poate răspunde numai negativ, fie și din simplu motiv că proclamația nu este adresată „Evreilor-muncitori“ în general (cum susține absolut inexact Comitetul din străinătate al Bundului), ci „muncitorilor evrei din orașul Ecaterinoslav“ (Comitetul din străinătate al Bundului a uitat să citeze ultimele două cuvinte !). La Ecaterinoslav *nu există nicio organizație a Bundului*. (Și, în general, în ceea ce privește Sudul Rusiei, Congresul al IV-lea al Bundului a hotărât *să nu se organizeze comitete separate ale Bundului* în acele orașe în care organizațiile evreești sunt cuprinse în cadrul comitetelor de partid, unde nevoile lor pot fi pe deplin satisfăcute fără separarea de aceste comitete). Din moment ce în Ecaterinoslav Evreii-muncitori nu sunt organizați într'un comitet separat, înseamnă că mișcarea lor (legată cu întreaga mișcare muncitorească din locul respectiv) este condusă în întregime de Comitetul din Ecaterinoslav, care îi subordonează *direct* Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, care *trebuie* să le pretindă muncă *pentru întregul partid*, și nu pentru anumite părți ale lui. Evident că în astfel de condiții Comitetul din Ecaterinoslav nu numai că nu a fost obligat să amintească de Bund, ci, dimpotrivă, dacă i-ar fi venit în minte să propovăduiască „necesitatea unei organizații separate a forțelor (aceasta ar fi mai exact și mai probabil o orga-

nizație *lipsită de forță*) * proletariatului evreesc“ (ceea ce doresc bundiștii), aceasta ar fi fost din partea lui o foarte mare greșală și o directă încălcare nu numai a Statutului partidului, ci și a intereselor unității luptei de clasă proletare.

Mai departe. Comitetul din Ecaterinoslav este învinuit de lipsă de „orientare“ în problema antisemitismului. Comitetul din străinătate al Bundului dă dovadă de concepții într'adevăr copilărești asupra importantelor mișcări sociale. Comitetul din Ecaterinoslav vorbește despre mișcarea antisemită *internațională* din *ultimele decenii* și remarcă faptul că „din Germania această mișcare a trecut în alte țări și pretutindeni a găsit adepți în rândurile păturilor burgheze ale populației, și nu în cele muncitorești“. „Acesta este un basm nu mai puțin dăunător“ (decât basmele sioniste) — izbucnește supărat de tot Comitetul din străinătate al Bundului. Antisemitismul „a prins rădăcini în masa muncitorească“, și pentru a dovedi aceasta, Bundul, care este „orientat“, aduce două fapte: 1) participarea muncitorilor la pogromul din Censhohov și 2) fapta a 12 (*doisprezece*!) muncitori-creștini din Jitomir, care au înlocuit pe greviști și au amenințat „să omoare pe toți jidanii“. Dovezile sunt, într'adevăr, serioase, în special ultima! Redacția „P.I.“ este așa de obișnuită să opereze cu greve mari de 5 sau 10 oameni, încât se folosește de fapta a 12 muncitori înapoiți din Jitomir pentru a face o apreciere cu privire la legăturile antisemitismului internațional cu unele „pături ale populației“ sau altele. Aceasta este, într'adevăr, superb! Dacă Bundiștii, în locul mâniei lor stupide și ridicole împotriva Comitetului din Ecaterinoslav, s'ar fi gândit puțin asupra acestei probleme și s'ar fi documentat măcar din broșura lui Kautsky despre revoluția socială⁸¹, publicată nu demult de ei în jargon, ar fi înțeles legătura *neîndoie-nică* dintre antisemitism și interesele tocmai ale păturilor burgheze ale populației, și nu ale păturilor muncitorești. Gândindu-se încă puțin, ei ar fi putut să înțeleagă și faptul

---

* Tocmai cauza „organizației lipsite de forță“ o servește Bundul, folosind, de pildă, expresia: tovarășii noștri din „organizațiile muncitorești creștine“. Aceasta este tot atât de absurd ca și întreaga leșire împotriva Comitetului din Ecaterinoslav. Noi nu cunoaștem niciun fel de organizații muncitorești „creștine“. Organizațiile care fac parte din Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia nu au făcut niciodată deosebire între membrii lor după religia acestora, niciodată nu i-au întrebat de religie și niciodată nu vor face aceasta, — nici chiar atunci când Bundul într'adevăr „se va constitui într'un partid politic de sine stătător“.

că participarea la un pogrom sau altul nu numai a zeci, dar și a sute de muncitori neorganizați, dintre care nouă zecimi sunt încă complet înapoiați, nu schimbă caracterul social al antisemitismului contemporan.

Comitetul din Ecaterinoslav s'a ridicat (și s'a ridicat în mod legitim) împotriva basmului sioniștilor despre veșnicia antisemitismului, Bundul, însă, prin intervenția sa mâniaoasă, n'a făcut decât să încurce problema și să semene printre muncitorii evrei idei care duc la *întunecarea* conștiinței lor de clasă.

Din punctul de vedere al luptei întregii clase muncitoare din Rusia pentru libertate politică și pentru socialism, ieșirea Bundului împotriva Comitetului din Ecaterinoslav este culmea nechibzuinței. Din punctul de vedere al „partidului politic de sine stătător al Bundului”, această ieșire devine de înțeles : nu îndrăсниți să organizați nicăieri pe muncitorii „evrei” laolaltă cu muncitorii „creștini” și neșeparat de ei ! nu îndrăсниți să vă adresați în numele Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia sau al comitetelor lui muncitorilor evrei direct, „peste capul” Bundului, nu prin intermediul lui, fără a aminti despre Bund !

Și acest fapt profund-regretabil nu este o întâmplare. Din moment ce în locul autonomiei în chestiunile care privesc proletariatul evreesc voi ați cerut „fedație”, *ar trebui* să declarați Bundul „partid politic de sine stătător” pentru a avea posibilitatea de a face să treacă această fedație *cu orice chip*. Dar declararea Bundului partid politic de sine stătător înseamnă tocmai a duce până la absurd greșala fundamentală în problema națională, care va servi neapărat și inevitabil drept punctul de plecare al cotiturii în concepțiile proletariatului evreesc și ale social-democraților evrei în general. „Autonomia” din Statutul din 1898 asigură mișcării muncitorești evrești tot ce îi este necesar: propaganda și agitația în jargon, literatură și congrese, formularea revendicărilor speciale în dezvoltarea unui singur program social-democrat comun și satisfacerea nevoilor și cerințelor locale care decurg din specificul condițiilor de trai ale Evreilor. În toate celelalte este necesară o totală și strânsă contopire cu proletariatul rus, necesară în interesul luptei întregului proletariat din Rusia. Și este nefondată, prin însuși fondul chestiunii, frica de „covâr-

șire“ în cazul unei astfel de contopiri, căci o garanție împotriva covârșirii în problemele speciale ale mișcării *evreești* este tocmai autonomia, iar în problemele luptei împotriva absolutismului, luptei împotriva burgheziei din întreaga Rusie, noi trebuie să ne ridicăm ca o organizație de luptă unică, centralizată, trebuie să ne sprijinim pe întregul proletariat, fără deosebire de limbă și naționalitate, strâns unit prin permanenta rezolvare în comun a problemelor teoretice și practice, tactice și organizatorice, și nu să creăm organizații separate, care să meargă fiecare pe drumul său, nu să slăbim puterea asaltului nostru prin fărâmițarea în numeroase partide politice de sine stătătoare, nu să introducem înstrăinare și separare, pentru ca apoi să tratăm boala pe care ne-am inoculat-o artificial, cu plasturele faimoasei „federații“.

„Iscra” nr. 34 din 15 Februarie 1903

Se tipărește după textul ziarului „Iscra”

**CONCEPȚIILE MARXISTE
ASUPRA PROBLEMEI AGRARE
IN EUROPA ȘI IN RUSIA ⁸²**

Scriș în Februarie 1909

*Publicat pentru prima oară în 1932
în „Culegeri din Lenin” vol. XIV*

Se tipărește după manuscris

Марксизм и борьба за аграрную
борьбу в Европе и в России.

Лекция I. Общая теория аграрного вопроса
 Развитие капиталистического производства. Раз-
 витие формы роста торгового производства
 и развития класса с.-х. наемных рабочих.
 Марксистская теория. Теоретический ха-
 рактер учения т.-л. "критический" ха-
 рактер (Н. Булганов, Герц, Давид, Чернов, Овчин-
 nikov и др.), отрицание объективности
 "естественных" законов (вряд ли можно
 найти учение, которое не одобряет по-
 ступки, совершаемые людьми, вытекающей из объек-
 тива землевладения. Промышленность
 капитализма в земледелии.

Prima pagină din manuscrisul lui V. I. Lenin
 „Conceptiile marxiste asupra problemei agrare
 în Europa și în Rusia”. — 1903.

Micșorât

PROGRAMUL LECȚIILOR

Lecția I. *Teoria generală a problemei agrare*. Formarea agriculturii capitaliste. Diferite forme de dezvoltare a agriculturii comerciale și formarea clasei muncitorilor agricoli salariați. Teoria rentei a lui Marx. Caracterul burghez al teoriilor așa numitei școli critice (d-nii Bulgacov, Hertz, David, Cernov, în parte Maslov și alții), care încearcă să explice prin legi naturale (de felul faimoasei legi a fertilității descrescânde a solului) existența tributului perceput de proprietarii funciari dela societate. Contradicțiile capitalismului în agricultură.

Lecția II. *Mica și marea producție în agricultură*. Eforturile așa numitei școli critice de a masca robia micului producător în societatea contemporană. Analiza cercetărilor monografice, interpretate absolut greșit de această școală (M. Hecht, K. Klavki, Auhagen).

Lecția III. *Continuare*. Ancheta dela Baden. Deplina confirmare a concepțiilor marxiste prin rezultatele anchetei. Date generale ale statisticii agrare germane. Basmul cu privire la descompunerea marelui capital prin investirea lui în latifundii. Mașinile în agricultură. Înrautățirea extremă a stării vitelor de muncă în gospodăria țărănească mijlocie. Cooperația în agricultură; numeroasele date germane din 1895 despre cooperativele de produse lactate. Deosebirea de formă între cooperative în agricultură și trusturi în industrie, care a împiedicat așa numita școală critică să înțeleagă omogeneitatea deplină a unora și a altora în ceea ce privește conținutul lor social-economic.

Lecția IV. *Modul de a pune problema agrară în Rusia*. Bazele concepției narodnice despre lume și însemnătatea

ei istorică ca formă primitivă a democrației agrare. Importanța centrală a problemei țărănimii (obștea și producția populară). Dezagregarea țărănimii în burghezie sătească și proletariat sătesc. Metode de studiere a acestui proces și importanța lui. Înlocuirea gospodăriei bazate pe clacă prin gospodăria capitalistă. Caracterul reacționar al concepțiilor narodnice. Cerințele momentului istoric actual: înlăturarea rămășițelor iobăgiei și libera dezvoltare a luptei de clasă la sate.

CONSPECTUL PRIMEI LECȚII

TEORIA GENERALĂ

Teoria lui Marx cu privire la dezvoltarea modului de producție capitalist este valabilă pentru agricultură, la fel ca și pentru industrie. Nu trebuie confundate trăsăturile fundamentale ale capitalismului cu diferitele sale forme în agricultură și în industrie.

Să analizăm în ce constau trăsăturile caracteristice fundamentale și formele specifice ale procesului care generează orânduirea capitalistă în agricultură. Cauza apariției acestui proces este dublă: 1) producția de mărfuri și 2) faptul că apare ca marfă nu un produs, ci forța de muncă. Atunci când această forță este atrasă în orbita schimbului, întreaga producție devine capitalistă, ia naștere o clasă deosebită, proletariatul. Creșterea producției de mărfuri și dezvoltarea folosirii muncii salariate în agricultură are loc sub altă formă decât în industrie, deaceia aplicarea teoriei lui Marx aici poate să pară nejustă, dar trebuie să se știe în ce formă agricultura devine capitalistă. Pentru aceasta trebuie, în primul rând, lămurite două fenomene:

I. Cum se dezvoltă agricultura comercială? și

II. Cum se manifestă formarea clasei muncitoare?

I. Fenomenul principal al acestui proces este creșterea rapidă a populației industriale și vânzarea produselor pe piață. Deci, pentru o largă dezvoltare a agriculturii producătoare de mărfuri, este necesară o largă dezvoltare a populației neagricole. Acest proces se desfășoară sub diferite forme și are loc atât în țările care importă cereale, cât

și în cele care exportă. Creșterea rapidă a populației industriale creează însă o lipsă de cereale în țările industriale, adică imposibilitatea de a se renunța, în cazul unui sistem neschimbat al tehnicii, la importul de cereale din alte țări. Creșterea cererii de cereale, în condițiile când întregul pământ este proprietate privată, duce la formarea prețurilor de monopol.

Acest lucru este important pentru explicarea rentei.

Insuși procesul de formare a agriculturii comerciale se desfășoară nu întocmai ca în industria de fabrică: în industrie acesta are loc într-o formă simplă și directă, în agricultură însă constatăm altceva: acolo predomină împletirea agriculturii comerciale cu cea necomercială. Aici se îmbină forme diferite. Pe piață se aduce mai ales un oarecare produs *unic* pentru fiecare localitate dată. Pe de o parte, producția moșierului și în special a țăranului este o producție de mărfuri, pe de altă parte, ea își păstrează caracterul de producție pentru consum.

Necesitatea de a căpăta bani determină trecerea dela economia naturală la economia de schimb. Puterea banilor apasă asupra țăranilor nu numai în Europa apuseană, ci și în Rusia. Statistica zemstvelor arată că chiar acolo unde rămășițele economiei patriarhale sunt foarte puternice, — subordonarea țăranului față de piață atinge proporții uriașe.

II. Procesul de formare a clasei muncitorilor salariați reprezintă dezagregarea țăranimii în două pături: 1) fermierii, care consideră agricultura drept o industrie, și 2) muncitorii salariați. Acest proces este numit adesea diferențierea țăranimii. În Rusia, în special, acest proces a apărut foarte evident. El a fost remarcat de economiști încă în perioada existenței sistemului feudal.

Specificul formării.

Acest proces are loc în mod inegal. Alături de formarea clasei muncitorilor salariați, putem constata existența sistemului patriarhal și formarea unui sistem nou, capitalist. Clasa muncitoare salariată este legată de pământ într-un fel sau altul: formele procesului, prin urmare, vor fi foarte variate.

DESPRE DOMINAREA AGRICULTURII CAPITALISTE

Renta

Populația unei țări capitaliste se împarte în 3 clase: 1) muncitori salariați, 2) proprietarii funciari și 3) capitaliști. La studierea sistemului trebuie să se facă abstracție de particularitățile locale, unde o astfel de împărțire precisă s'ar putea să nu existe încă.

Principala împărțire a produsului, după Marx, este împărțirea în produs necesar și plusprodus. O anumită parte a acestui plusprodus îl constituie renta funciară, anume acea parte care rămâne după scăderea profitului mijlociu la capital. Iar profitul mijlociu într-o societate capitalistă dezvoltată se formează sub influența concurenței, care repartizează plusprodusul între capitaliști nu proporțional cu numărul muncitorilor, ci proporțional cu volumul întregului capital investit în întreprindere.

Formarea profitului mijlociu este analizată de Marx în volumul III al „Capitalului”. Pe terenuri cu fertilitate diferită capitalul va da un profit diferit: pe un pământ mai prost profitul va fi mai mic, pe un pământ mai bun — va fi mai mare, suplimentar. (Încă înainte de Marx, Ricardo a pus bazele teoriei rentei.) Datorită monopolului prețurilor, pe piața cerealieră și datorită cantității în general insuficiente de cereale, prețurile sunt determinate de terenurile cele mai proaste. Surplusul de profit, obținut de pe pământurile de o calitate mai bună sau de pe pământurile care se află aproape de piață, în comparație cu pământurile mai proaste sau mai îndepărtate, este denumit de Marx rentă *diferențială*.

Renta este luată de proprietarii funciari dela fermieri.

Mărimea deosebită a profitului suplimentar poate fi de două feluri: 1) profitul suplimentar care provine din diferența de fertilitate și 2) cel care provine din întrebuințarea diferită a capitalului. Mai departe. În afară de monopolul exploatării private a pământului, mai există monopolul proprietății private asupra pământului: proprietarul funciar poate să nu dea pământ fermierului atâta timp cât prețurile la cereale nu vor spori, și atunci el primește rentă *absolută*, care reprezintă un monopol elementar. Ea poate fi: 1) monopol în formă pură (atunci, analizând strict, ea nu ar trebui să fie numită rentă). Și 2), renta absolută

poate fi obținută din profitul suplimentar la capitalul funciar în virtutea următoarei împrejurări. În agricultură tehnică este mai puțin dezvoltată, deaceia partea capitalului variabil (= care creează profitul) este mai mare decât în industrie. Deaceia și partea profitului trebuie să fie în agricultură mai mare decât în industrie. Și iată că monopolul proprietății asupra pământului împiedică egalarea profitului ridicat din agricultură cu profitul scăzut din industrie. Din profitul mai ridicat în agricultură, care n'a fost nivelat, provine renta absolută în sensul propriu al cuvântului. Izvorul ei este ridicarea prețurilor la cereale. Renta diferențială provine însă din produs. Ultimii ani, care se caracterizează prin atragerea în comerț a unor țări noi, au dus la criză.

Prețul pământului reprezintă renta calculată anticipat. Deaceia el este considerat ca venit de pe un anumit capital. La cumpărarea pământului se cheltuește un capital care poate aduce un venit egal cu renta mijlocie. Deaceia dezvoltarea rapidă a industriei a umflat puternic renta în Europa și a consolidat-o.

O mare parte din cartea lui Maslov, publicată nu demult: „Condițiile dezvoltării agriculturii în Rusia“ este consacrată teoriei rentei, și în această problemă Maslov se situează pe o poziție absolut greșită, repetând argumentele așa numiților „critici“ burghezi ai lui Marx, ca d-l Bulgacov și alții. Marx a arătat că vechea economie politică engleză a privit mult prea simplu această problemă, nu ca pe un proces care creează condiții istorice speciale, ci ca pe un proces care creează condiții naturale, deaceia ea raționa astfel: renta se formează datorită necesității trecerii dela terenuri mai bune la terenuri mai proaste. Dar există și trecere inversă, dat fiind că există perfecționări. Criticii au mers înapoi, dela Marx la economia burgheză.

O altă înțelegere îngustă a teoriei rentei este contopirea legii de formare a rentei diferențiale cu legea fertilității descrescânde a solului, din care cauză, pe acelaș pământ, profitul, chipurile, s'ar micșora. Ricardo explică trecerea dela terenuri mai bune la terenuri mai proaste prin *imposibilitatea* de a investi un capital din ce în ce mai mare. — Dintre „criticii“ ruși toți s'au situat pe poziția de susținere a teoriei fertilității descrescânde a solului, ca și Maslov, care în celelalte probleme vrea să rămână marxist. Dar ar-

gumentele în susținerea acestei teorii nu au mers mai departe de artificii spirituale, de felul aceluia că, dacă nu admiți această teorie, trebuie să admiți că dintr'un singur petec de pământ poate fi hrănit un stat întreg.

Marx a luptat împotriva acestei teorii. Ea privește cheltuirea de capital în mod aritmetic și, ignorând condițiile economiei generale, comite o greșală. Dacă am presupune că investirea unui capital din ce în ce mai mare este întotdeauna posibilă, atunci ea ar fi fost justă, dar acest lucru presupune transformarea sistemelor, iar sistemele în agricultură se mențin veacuri de-a-rândul, și acest fapt face ca investirea de capital să fie redusă la anumite limite. Dacă tehnica rămâne neschimbată, investirea mai departe de capital este imposibilă sau este posibilă într'un cadru redus. Marx arată că nici în industrie producția nu se poate dezvolta în mod nelimitat pe aceeași suprafață de pământ: dacă întreprinderea ocupă o anumită suprafață de pământ, pentru a o dezvolta trebuie mărită suprafața. Dacă însă pământul este lucrat rațional, acest lucru nu poate decât să îmbunătățească producția, și astfel Marx trage concluzia că în această privință pământul nu numai că nu aduce dezavantaje, dar, dimpotrivă. Tocmai acest „dacă” a fost ignorat de adversarii teoriei lui Marx. Astfel, Maslov, ca pretins marxist, poate să inducă pe mulți în eroare cu concepțiile sale în această problemă. Cartea lui reprezintă unul dintre numeroasele exemple din vremea noastră — de mers înapoi, în loc de mers înainte.

Populația agricolă descrește în mod absolut, dar producția agricolă progresează. În decursul secolului al XIX-lea acest progres a fost strâns legat de creșterea agriculturii producătoare de mărfuri. El caracterizează una dintre trăsăturile fundamentale ale orânduirii capitaliste actuale, care se manifestă în faptul că apare concurența în agricultură, piața pentru aceasta și diferențierea populației. El a constituit un imbold puternic pentru dezvoltarea agriculturii, dar fiecare pas al progresului este însoțit de apariția contradicțiilor, care fac imposibilă folosirea tuturor forțelor productive din agricultura nouă, științifică. Capitalismul creează marea producție, concurența, întovărită de folosirea prădalnică a forțelor productive ale pământului. Concentrarea populației în orașe duce la pustierea pământului, se creează un schimb anormal de sub-

stanțe. Lucrarea pământului nu se îmbunătățește sau nu se îmbunătățește în măsura în care ar trebui.

Critica socialistă a atras demult atenția asupra acestui lucru (Marx). D-l Hertz, iar la noi în Rusia, mai târziu, d-nii Bulgacov, Cernov, Struve au pretins că teoria lui Marx, care se sprijinea pe Liebig, este învechită. Această părere a „criticilor“ este absolut greșită. Ruperea de către capitalism a echilibrului dintre exploatarea pământului și îngrășarea lui este neîndoieală (rolul despărțirii orașului de sat). La mulți scriitori, care simpatizează nu cu teoria marxistă, ci cu „critica“ ei, propriile lor date vorbesc împotriva lor. De pildă, Nossig. Potrivit datelor lui, forțele productive ale pământului nu sunt înlocuite, pământului nu i se restituie ceea ce se ia de la el. Sunt necesare îngrășăminte chimice și animale. În medie, din 60.000 kg. de îngrășăminte folosite la un hectar de pământ, este necesar ca $\frac{1}{3}$ să fie îngrășăminte naturale, dar sistemul actual al agriculturii nu este în stare să realizeze acest lucru.

Așa dar, influența capitalismului în agricultură se manifestă în următoarele :

El cere libertatea muncitorului salariat și înlătură toate formele vechii robii. Dar muncitorii agricoli salariați continuă să fie asupriți. Asuprirea s'a intensificat și necesită o luptă mai puternică.

Capitalismul a ridicat în proporții uriașe tributul luat de proprietarii funciari, mărimea rentei absolute și diferențiale. Renta umflată pune piedici dezvoltării continue a agriculturii.

ABSOLUTISMUL SE CLATINĂ...

Absolutismul se clatină. Insuși autocratul mărturisește aceasta în mod public în fața poporului. Aceasta este însemnătatea uriașă a manifestului țarist din 26 Februarie, și niciun fel de fraze convenționale, niciun fel de rezerve și pretexte în care abundă manifestul nu vor schimba însemnătatea istorică a pasului făcut.

Țarul începe ca în trecut — *deocamdată încă* ca în trecut: „prin grația lui Dumnezeu“... și sfârșește printr'un apel pe cât de laș, pe atât de ipocrit, în care cere ajutor oamenilor care se bucură de *încrederea societății*. Țarul simte deja el însuși că vremurile în care un guvern se putea menține în Rusia prin grația lui Dumnezeu apun pentru totdeauna, că de acum singurul guvern trainic poate fi în Rusia un guvern *prin voința poporului*.

Țarul își confirmă sacra promisiune de a păstra temeliile de veacuri ale statului rus. În traducere din limba oficială în limba rusă aceasta înseamnă: să păstreze absolutismul. Cândva Alexandru al III-lea a declarat aceasta în mod deschis și direct (în manifestul dela 29 Aprilie 1881), — când mișcarea revoluționară era în descreștere și decădere. Acum, când strigătul de luptă „jos absolutismul“ răsună tot mai tare și mai impunător, Nicolae al II-lea preferă să-și acopere declarația cu o mică frunză de viță și să se refere pudic la neuitatul său părinte. Subterfugiu absurd și demn de dispreț! Problema a fost pusă direct și a devenit publică: a fi sau a nu fi absolutism. Și fiecare promisiune de „reformă“ — vorba vine „reformă“! —, care începe cu promisiunea de a păstra absolutis-

mul, este o minciună sfruntată, o batjocură la adresa poporului rus. Dar nu există prilej mai bun pentru a demasca în fața întregului popor puterea guvernamentală decât apelul însuși plin de promisiuni ipocrite și false, adresat de această putere întregului popor.

Țarul vorbește (acoperindu-se iarăși cu o frunză de viță) despre mișcarea revoluționară, plângându-se că „răsmărița” împiedică munca de îmbunătățire a bineistării a poporului, că ea agită mințile, că sustrage poporul dela munca productivă, că distruge forțele scumpe inimii țarului, distruge tinerele forțe necesare patriei. Și iată, *deodarece* participanții la mișcarea revoluționară care pier sunt scumpi inimii țarului, *tocmai deaceea* țarul promite pe loc să curme cu asprime orice abatere dela cursul normal al vieții sociale, adică să deslănțue o prigoană sălbatică împotriva cuvântului liber, împotriva grevelor muncitorești, împotriva demonstrațiilor populare.

Aceasta este deajuns. Prea deajuns. Spusele iezuite vorbesc singure pentru ele. Noi vom îndrăzni doar să ne exprimăm convingerea că acest „cuvânt al țarului”, ajungând în toate colțurile și fundurile cele mai îndepărtate ale Rusiei, va fi cea mai minunată agitație în favoarea revendicărilor revoluționare. La acei în care mai există o picătură de cinste cuvântul țarului poate să determine un singur răspuns: *cererea* eliberării necondiționate și imediate a *tuturor* celor care se află, în urma judecății sau fără judecată, după sentință sau înainte de sentință, în închisoare, în deportare sau sub arest pentru chestiuni politice și religioase, pentru chestiuni în legătură cu grevele și împotrivirea față de autorități.

Am văzut ce limbă fățarnică vorbește țarul. Să vedem acum *despre ce* vorbește.

În special despre trei lucruri. În primul rând, despre toleranța religioasă. Trebuie să fie confirmate și consfințite legile noastre fundamentale care asigură libertatea cultului tuturor confesiunilor. Religia pravoslavnică însă trebuie să fie dominantă. În al doilea rând, țarul vorbește despre revizuirea legilor care se referă la țărănime, despre participarea la această revizuire a persoanelor care se bucură de încrederea societății, despre munca în comun a tuturor supușilor pentru a întări principiile morale în familie, școală și viața socială. În al treilea rând, despre ușurarea

ieșirii țăranilor din obștii, despre eliberarea țăranilor de răspunderea solidară care îi apasă.

La cele trei declarații, promisiuni, propuneri ale lui Nicolai al II-lea, social-democrația rusă răspunde cu trei cerințe pe care le-a formulat încă demult, le-a susținut întotdeauna și le-a răspândit din toate puterile, și care acum, în legătură cu manifestul țarist și cu răspunsul la el, trebuie să fie reconfirmate cu deosebită tărie.

În primul rând, noi cerem recunoașterea imediată și necondiționată prin lege a libertății întrunirilor, libertății presei, precum și amnistierea tuturor „deținuților politici” și a tuturor sectanților. Cât timp nu este făcut acest lucru toate cuvintele despre toleranță, despre libertatea cultului vor rămâne un joc jalnic și o minciună nedemnă. Cât timp nu este declarată libertatea întrunirilor, a cuvântului și a presei, atâta timp nu va dispărea rușinoasa inchiziție rusă care persecută confesarea religiilor neoficiale, a părerilor neoficiale, a învățăturilor neoficiale. Jos cenzura ! Jos paza polițienească și jandarmerească a bisericii „dominante” ! Pentru aceste revendicări proletariatul rus conștient se va bate până la ultima picătură de sânge.

În al doilea rând, cerem convocarea Adunării Constituante naționale, care să fie aleasă de toți cetățenii fără excepție și care să instaureze în Rusia o formă de conducere eligibilă. Ne-am săturat de acest joc de-a consfătuirea localnicilor, de-a parlamentele moșierești pe lângă guvernatori, de-a conducerea reprezentativă a domnilor mareșali (și poate încă și a delegaților ?) ai nobilimii ! Destul s’a amuzat birocrăția atotputernică cu tot felul de zemstve, ca pisica cu șoarecele, când, respingându-le, când mângâindu-le cu lăbuțele ei catifelate ! Cât timp nu este convocată adunarea deputaților întregului popor, atâta timp minciună și iarăși minciună vor fi orice fel de vorbe despre încrederea în societate, despre principiile morale ale vieții sociale. Atâta timp nu va slăbi lupta revoluționară a clasei muncitoare ruse împotriva absolutismului rus.

În al treilea rând, cerem recunoașterea imediată și necondiționată prin lege a deplinei egalități în drepturi a țăranilor cu toate celelalte stări și convocarea *comitetelor țărănești* în vederea desființării tuturor rămășițelor iobăgiei la sate, în vederea luării de măsuri serioase pentru îmbunătățirea situației țărănimii.

Lipsa de drepturi a țărănimii, care reprezintă nouă zecimi din populația Rusiei, nu poate fi tolerată nicio zi mai mult. De pe urma acestei lipse de drepturi suferă și întreaga clasă muncitoare, și întreaga țară; pe această lipsă de drepturi se menține întreg asiaticismul vieții ruse; din cauza acestei lipse de drepturi au loc tot felul de consfătuiri și comisii fără a lăsa vreo urmă (*sau în dauna țăranilor*). Țarul vrea și acum să scape prin „consfătuirile” din trecut ale funcționarilor și nobililor, el vorbește chiar despre o „autoritate cu mână forte” pentru conducerea activității localnicilor. Țăranii știu foarte bine din exemplul zemschi nacialnicilor ce înseamnă această „autoritate cu mână forte”. Nu degeaba au trăit țăranii patruzeci de ani de sărăcie, de mizerie și de permanentă foamete în urma binefacerii comitetelor nobililor. Țăranii vor înțelege acum că orice fel de „reformă” și îmbunătățiri nu vor fi decât o înșelare, dacă nu vor fi înfăptuite *chiar de țăranii înșiși*. Țăranii vor înțelege — și noi îi vom ajuta să înțeleagă — că numai *comitetele țărănești* sunt în stare să desființeze cu adevărat nu numai răspunderea solidară, ci toate și tot felul de rămășițe ale clăcii și iobăgiei care apasă până și în secolul al XX-lea zeci de milioane de oameni din popor. Muncitorilor dela oraș le ajunge pe deplin libertatea întrunirilor și libertatea presei: noi vom ști să folosim aceste libertăți!! Țăranilor, însă, risipiți prin funduri îndepărtate, oropsiți și sălbăticiți, nu le ajunge aceasta, și muncitorii trebuie să-i ajute, trebuie să-i lămurească că vor rămâne în mod iminent și inevitabil niște robi jalnici atâta timp cât nu-și vor lua soarta în propriile lor mâini, atâta timp cât nu vor obține, ca prim și principal pas, instituirea *comitetelor țărănești* în vederea eliberării reale și nu iluzorii a țărănimii.

Oamenii înțelepți și cu experiență au remarcat încă demult că într-o epocă revoluționară nu există un moment mai primejdios pentru guvern decât momentul în care începe să facă concesii, începe să ezite. Viața politică rusă din ultimii ani a confirmat aceasta în mod strălucit. Guvernul a ezitat în problema privitoare la mișcarea muncitorească, dând frâu liber zubatovismului și a dat greș, făcând de minune jocul agitației revoluționare. Guvernul ar fi vrut să cedeze în problema studentească și a dat greș, făcând să avanseze cu pași de șapte poște revoluționarea

studentimii. Guvernul repetă acum acelaș procedeu în proporții mari față de toate problemele politicii interne și va da greș în mod inevitabil, va înlesni, va intensifica, va dezvolta în mod inevitabil asaltul revoluționar împotriva absolutismului !

Este necesar să ne mai oprim asupra problemei practice cu privire la felul în care să folosim pentru agitație manifestul țarist din 26 Februarie. Social-democrații ruși au dat încă demult acest răspuns la problema mijloacelor de luptă : organizarea și agitația — iar ironiile din partea oamenilor naivi, care considerau că acestea sunt ceva „neprecis“ și că mijloace „precise“ sunt numai împușcările nu i-au intimidat. Și iată că în clipe ca cele de acum, când în fața noastră s'a ivit pe neașteptate un prilej atât de favorabil și care cere în mod atât de imperios încordarea tuturor forțelor pentru o agitație în rândurile întregului popor, în asemenea clipe mai ales se fac simțite deficiențe în această privință, ca și în trecut tot în această privință, mereu în aceeași privință : în privința organizării, a capacității de a desfășura rapid o agitație.

Dar noi vom recăștiga timpul pierdut !

Înainte de toate trebuie să răspundem la manifestul din 26 Februarie prin manifeste atât pe întreaga Rusie cât și locale. Dacă înainte manifestele apăreau în întreaga Rusie în zeci de mii de exemplare, acum să fie răspândite în milioane de exemplare, pentru ca întregul popor să cunoască răspunsul proletariatului rus conștient la apelul țarului către popor, pentru ca toți să vadă cât de precise și de practice sunt revendicările noastre în comparație cu cuvântarea țarului *pe aceeași temă*.

Mai departe. Noi nu trebuie să admitem ca numai adunările legale ale zemților și nobililor bine intenționați, ale negustorilor și profesorilor etc. etc., — să răspundă printr'un extaz pios la manifestul din 26 Februarie. Nu sunt suficiente nici răspunsurile pe care le vor da prin foi volante organizațiile social-democraților. *În fiecare cerc, la fiecare adunare a muncitorilor* să se elaboreze un răspuns propriu, să se confirme formal și solemn revendicările social-democrației. Hotărârile acestor adunări muncitorești

(și dacă se va reuși și a celor țărănești) să fie tipărite sub formă de manifeste locale și să fie comunicate ziarelor noastre. Să știe toți că noi socotim drept răspuns al poporului numai răspunsurile muncitorilor și țăranilor înșiși. De pe acum toate cercurile să înceapă să se pregătească pentru a susține revendicările noastre principale *prin forță*.

Apoi noi nu trebuie să admitem ca adresele de mulțumire către țar să fie elaborate în tot felul de adunări fără opoziție. Destul au falsificat opinia publică a poporului rus domnii noștri liberali! Destul au mințit spunând nu ceeace gândesc, spunând nu ceeace gândește întreaga parte a poporului care judecă și care e gata de luptă! Trebuie să căutăm să pătrundem în adunările lor, să ne expunem și aici pe cât posibil mai pe larg, mai public și mai fățiș părerile noastre, protestul nostru împotriva recunoștinței servile, *adevăratul* nostru răspuns țarului să-l dăm prin manifeste pe care le vom răspândi și în măsura posibilităților și prin cuvântări publice la toate aceste adunări (chiar dacă domnii președinți vor încerca să întrerupă asemenea cuvântări).

În sfârșit, trebuie să căutăm să aducem și în stradă răspunsul muncitorilor, să facem cunoscute revendicările noastre prin demonstrații, să arătăm în mod fățiș numărul și forța muncitorilor, gradul lor de conștiință și hotărârea lor. Demonstrația de 1 Mai care urmează să aibă loc odată cu formularea generală a revendicărilor noastre proletare să fie și un răspuns deosebit, special, precis la manifestul din 26 Februarie!

„Iscra” nr. 35 din 1 Martie

Se lipărește după textul ziarului
„Iscra”

D-I STRUVE DEMASCAT DE COLABORATORUL SĂU

„Osvobojdienie“ nr. 17 a făcut multă plăcere „Iscrei“ în general și celui care scrie aceste rânduri în special. „Iscrei“ pentru că i-a făcut plăcere să vadă un oarecare rezultat al eforturilor făcute de ea pentru a împinge pe d-l Struve spre stânga, i-a făcut plăcere să constate o critică aspră a inconsecvenței din partea d-lui S. S., i-a făcut plăcere să citească despre intenția „osvobojdentilor“ de a crea „un partid în mod fățiș și hotărît constituțional“, care să ceară în programul său sufragiul universal. Celui care scrie aceste rânduri — pentru că d-l S. S., care „a luat parte activă“ la elaborarea declarației „din partea constituționaliștilor ruși“ în „Osvobojdienie“ nr. 1 și care, prin urmare, este nu un simplu colaborator, ci într-o oarecare măsură *șeful* d-lui Struve, a adus pe neașteptate un mare serviciu polemicii *cu d-l Struve*. Imi voi permite să încep cu acest de al doilea punct. În nr. 2—3 din „Zaria“ am polemizat în articolul „Prigonitorii zemstvelor și Hanibalii liberalismului“ * cu d-l R. N. S., autorul prefeței la cunoscutul memoriu al lui Witte. Am arătat acolo caracterul echivoc al întregii poziții a d-lui R. N. S., care a vorbit despre jurământul lui Hanibal de a lupta împotriva absolutismului și care în același timp se adresa cu cuvinte mieroase puternicilor zilei, conservatorilor înțelepți, lansând totodată „formula“: „drepturi și zemstve investite cu putere“ etc. etc. Publicul a aflat acum din cea de a doua ediție a „Memoriului“ că d-l R. N. S. este d-l Struve. Critica mea n'a

---

* Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 5, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 19—66. — *Nota Trad.*

fost cătuși de puțin pe plac d-lui Struve, și el s'a năpustit asupra mea cu o interminabilă și mânioasă „adnotare la adnotare“.

Să vedem argumentele d-lui Struve.

Primul exemplu de „nefondare și injustețe“ a „perlelor“ mele „polemice“ este faptul că am vorbit despre antipatia d-lui Struve față de revoluționari în pofida „declarației“ lui, chipurile, „perfect clare“. Reproducem această declarație în întregime. „Atestatul dat zemstvelor de birocrație însăși — scria d-l Struve — servește drept minunat răspuns tuturor acelor care din lipsă de pregătire politică sau antrenări de frazeologie revoluționară nu au dorit și nu doresc să vadă marea însemnătate politică a zemstvelor ruse și activitatea lor culturală legală“. În nota la această tiradă d-l Struve a făcut o rezervă: „prin aceste cuvinte noi nu vrem cătuși de puțin să lezăm pe militanții revoluționari, la care nu putem să nu prețuim înainte de toate curajul moral în lupta împotriva arbitrarului“.

Acestea sunt „documentele în chestiunea“ criticii nefondate și nejuste. Il lăsăm pe cititor să judece cine are dreptate: cel care a găsit că declarația este perfect clară, sau cel care a spus că d-l Struve, corectându-se, cade din lac în puț, „jignind“ pe revoluționari (*fără a-i numi exact*) nu numai prin învinuirea „anonimă“ (nu se știe împotriva cui îndreptată) că sunt ignoranți, ci și prin presupunerea că îndulcind hapul învinuirii că sunt ignoranți prin recunoașterea „curajului“ lor „moral“, i-ar putea face pe aceștia să-l înghită.

Eu însă, din partea mea, voi spune doar: gusturile diferă. Mulți liberali consideră că dau dovadă de un tact și de o înțelepciune supremă atunci când acordă revoluționarilor atestate de curaj, tratând în același timp programul lor pur și simplu ca pe o frază, ca pe o manifestare de insuficientă pregătire, *fără măcar a analiza în fond* concepțiile lor. După noi, aceasta nu este nici tact, nici înțelepciune, ci doar un subterfugiu nedemn. Chestiune de gust. Thiersilor ruși desigur că le plac manierele *fraze oportuniste* de salon, parlamentare și ireproșabile ale actualilor Thiersi⁸³.

Să mergem mai departe. Eu, vedeți d-v., „m'am prefăcut că nu pricep că formula «zemstve investite cu putere

și pe întreaga Rusie» înseamnă revendicarea unei constituții“, și raționamentele mele în această privință „au confirmat odată mai mult (pentru d-l Struve) larga răspândire pe care o are în literatura noastră din străinătate fraza autentic revoluționară și totodată răutăcios — tendențioasă (acest stil literar puțin atrăgător înfloarește în special în paginile ziarelor «Iskra» și «Zaria»)“, pag. XII din a II-a ediție a „Memoriului“. Ei, în ceea ce privește tendențiozitatea răutăcioasă, aici ne vine greu să discutăm cu d-l Struve: el consideră reproș ceea ce noi considerăm compliment. Liberalii și mulți radicali numesc tendențiozitate fermitatea neînduplecată a convingerilor, iar criticarea aspră a concepțiilor greșite o numesc „răutate“. Aici nu este nimic de făcut. Mea culpa, mea maxima culpa! *, am fost și voi fi „răutăcios-tendențios“ față de d-nii Struve. Și iată altă învinuire — în fond. M'am prefăcut că nu înțeleg, nu am înțeles într'adevăr, ori nici nu se putea înțelege? Aceasta-i întrebarea.

Am afirmat că formula „drepturi și zemstve investite cu putere“ este o cochetărie nedemnă cu prejudecățile politice ale masei largi de liberali ruși, că aceasta „*nu este un steag care să ajute să deosebești pe dușmani de aliați*“ (remarcați aceasta!), ci „o cârpă care va ajuta numai pe oamenii cei mai nesiguri să se strecoare în mișcare“ (pag. 95 în nr. 2-3 din „Zaria“) **. Întreb pe toți și pe fiecare: unde este aici „prefăcătorie“ mea? Eu spun direct că consider acest steag o cârpă, și mi se răspunde: vă prefaceți că nu înțelegeți! Aceasta însă nu este altceva decât un nou mod de a se da la o parte dela analizarea problemei *în fond*, dela analizarea problemei: se potrivește oare „formula“ mai mult steagului sau mai mult cârpei?

Nu numai atât. Eu pot acum, datorită ajutorului acordat amabil de d-l S. S., să *dovedesc în fapt* cu mult mai mult. Pot dovedi că din partea d-lui Struve a fost o „cochetărie nedemnă“ nu numai în sensul unui doctrinarism filistin, care dorește să înduioșeze guvernul prin modestia sa, nu numai în sensul dorinței nechibzuite de a uni pe „liberali“ pe baza programului minimal, ci și în sensul unei „*cochetări*“ directe, *nemijlocite cu adepții absolutismului cunoscuți*

* — Vina mea, vina mea cea mai mare! — *Nota Trad.*

** Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 5, Editura pentru literatură politică, 1953. pag. 61 — *Nota Trad.*

d-lui Struve. D-l S. S. demască pe d-l Struve fără cruțare și în mod definitiv, spunând că „lozinca slavofilă, neclară și echivocă (ascultați !), «Zemschi sobor»“ este lansată în scopul de a face să fie mai comodă „alianța nefirească“ dintre liberalii-constituționaliști și adepții liberali ai absolutismului ideal. D-l S. S. întitulează acest fapt nici mai mult nici mai puțin decât „echilibristică politică“ !! Și d-l Struve iscălește de primire..., spunând că lozinca Zemschi sobor este „neprecisă și *valoroasă prin lipsa ei de precizie* (subliniat de noi!), și în același timp periculoasă“.

Nu-i așa că e bine? Când social-democratul a numit lozinca și mai echivocă încă (zemstve investite cu putere) o cochetărie nedemnă, atunci d-l Struve, înveșmântându-se în toga inocenței ofensate, a început să vorbească afectat despre prefăcătorie de a nu fi fost înțeles. Iar când liberalul d-l S. S. a repetat același lucru, d-l Struve a salutat cu amabilitate și a iscălit de primire! Lozinca neprecisă a fost, tocmai prin lipsa ei de precizie, *valoroasă* pentru d-l Struve, care nu s'a jenant câtuși de puțin să recunoască cum că el este gata să lanseze și lozinci periculoase, *după cum bate vântul*. Dacă d-l Șipov pare puternic și autoritar, redactorul organului liberal va vorbi despre zemstve investite cu putere. Dacă d-l S. S. a făcut impresie că este puternic și autoritar, redactorul organului liberal va vorbi despre constituție și despre sufragiul universal! Nu e rău tabloul moravurilor politice și moralității politice din lagărul liberal... Numai că d-l Struve uită să se gândească ce valoare vor avea declarațiile sale după această splendidă metamorfoză: în Ianuarie 1901 d-l Struve cere „drepturi și zemstve investite cu putere“; în Decembrie 1902 d-l Struve declară drept „prefăcătorie“ faptul de a nu înțelege că aceasta înseamnă revendicarea unei constituții; în Februarie 1903 d-l Struve declară că în fond el nu s'a îndoit niciodată de justetea lozincii sufragiului universal și că lozinca neprecisă de Zemschi sobor a fost *valoroasă* tocmai prin lipsa ei de precizie. Se pune întrebarea: *ce drept* are acum orice om politic, orice cetățean rus să afirme că *măine d-l Struve nu va lansa o nouă lozincă, „valoroasă prin lipsa ei de precizie“ ??*

Să trecem la ultimul punct din răspunsul d-lui Struve. „Oare raționamentele d-lui T. P.⁸⁴ despre importanța zemstvelor ca instrument de consolidare a absolutismului nu

reprezintă o frază revoluționară — se întreabă el — sau un doctrinarism rupt cu totul de viață? D-l Struve vede aici și însușirea ideii slavofililor, și acordul cu Goremâchin, și coloanele lui Hercule ale unei doctrine moarte. D-l Struve nu este deloc în stare să înțeleagă atitudinea *revoluționară* față de reformele înfăptuite pe jumătate, întreprinse pentru *preîntâmpinarea revoluției*. D-l Struve consideră slavofilism și reacționarism orice indicație asupra jocului dublu al reformatorilor de sus și, întocmai ca toți de alde Yves Guyau europeni, declară drept reacționară critica socialistă a proprietății private! Nu-i de mirare, desigur, că d-l Struve, *devenit* reformator, și-a pierdut capacitatea de a înțelege caracterul bilateral al reformelor și importanța lor ca instrument de consolidare a dominației guvernanților, consolidare cu prețul acordării de reforme. Dar... a fost un timp când d-l Struve înțelegea această mașinație uimitor de vicleană. Aceasta a fost demult, pe când era „puțintel marxist“ și când noi luptam împreună cu el împotriva narodnicilor în coloanele răposatului „Novoe Slovo“. ⁸⁵ În numărul din Iulie 1897 al acestei reviste d-l Struve scria despre N. V. Vodovozov: „Imi amintesc cum în 1890, în cercul nostru — eu mă întorsesem de curând dintr'o călătorie de vară prin Germania bogată în impresii noi și puternice — a venit vorba despre politica socială și planurile reformatoare ale lui Wilhelm al II-lea. Vodovozov le dădea importanță și nu era de acord cu mine, pentru care atunci (și acum cu atât mai mult) problema importanței faptului și ideii așa zisei «monarhii sociale» o rezolvasem în mod irevocabil în sens negativ. Vodovozov considera *ideea* reformei sociale desprinsă de forțele sociale reale care o creează. Iată de ce socialismul catolic este pentru el, în special, o mișcare ideologică specifică în favoarea reformei sociale, și nu o formă specifică a reacțiunii preventive folosită de burghezia europeană și în parte de rămășițele feudalismului european împotriva mișcării muncitorești în creștere...“. Iată: în vremurile demult trecute, în epoca pasiunilor tinereței, d-l Struve înțelegea că reformele pot fi o reacțiune preventivă, adică o măsură care ferește clasele guvernante de prăbușire, care este îndreptată împotriva clasei revoluționare, cu toate că îmbunătățește situația acestei clase. Și întreb acum pe cititor: cine are dreptate? Am folosit eu „frazologie revoluționară“ demascând unilateralitatea re-

formistă din atitudinea d-lui Struve față de o reformă care privește zemstvele?, sau d-l Struve *a devenit mai înțelept* și a părăsit „în mod irevocabil” poziția revoluționarului apărută odată de el (cică în mod irevocabil)? Am devenit eu oare adeptul slavofililor și al lui Goremâchin, sau „impresiile puternice” de pe urma călătoriei prin Germania socialistă i-au ajuns d-lui Struve numai pentru câțiva ani??

Da, da, ideile despre *puterea* impresiilor, despre puterea convingerilor, despre însemnătatea convingerilor, despre compatibilitatea moralității politice și a gradului de convingere politică cu formularea lozincilor valoroase prin lipsa lor de precizie sunt diferite...

În încheiere, nu pot să nu relev câteva declarații ale d-lui Struve, „care întunecă” în mod considerabil impresia plăcută produsă de cotitura lui spre stânga. După ce a formulat doar o singură revendicare democratică (votul universal), d-l Struve se grăbește să vorbească despre „partidul liberal-democrat”. Oare nu-i prea devreme? Nu ar fi fost oare mai bine să arate *mai întâi* exact toate transformările *democratice* pe care le cere *în mod absolut* partidul nu numai în programul agrar și muncitoresc, ci și în programul *politic*, și după aceea să lipească eticheta, după aceea să pretindă să fie ridicați dela „rangul” de liberali la rangul de democrați liberali? Doar votul universal este acel *minimum* de democratism admis chiar de unii conservatori care s’au împăcat (în Europa) cu alegerile în general. Mai departe de acest minimum d-l Struve, nu știu de ce, nu merge nici în nr. 17, nici în nr. 18. Vom releva mai departe, în treacăt, observația curioasă a d-lui Struve, cum că problema socialismului trebuie lăsată complet la o parte de partidul liberal-democrat, „în primul rând deoarece socialismul nu este încă în realitate decât o problemă”. Și nu, prea stimabile d-le Struve, pentru că elementele „liberal-democrate” din societatea rusă exprimă interesele claselor *care se opun* revendicărilor socialiste ale proletariatului? Aceasta, repet, o spunem în treacăt pentru a releva noile *mijloace* „de negare” a socialismului de către d-nii liberali. În fond d-l Struve are, bine înțeles, dreptate: partidul liberal-„democrat” nu este un partid socialist și nu s’ar cuveni să-și dea seama cum că ar fi un asemenea partid.

În ceea ce privește tactica noului partid, d-l Struve se

exprimă cum nu se poate mai evaziv. Acest lucru este foarte regretabil. Și încă și mai regretabil este faptul că el repetă și subliniază iară și iară necesitatea unei „tactici binare” în sensul „unei îmbinări pricepute, elastice și indisolubile” a mijloacelor de acțiune legale și ilegale. În cazul cel mai bun, aceasta este o eschivare dela problemele imperioase privitoare la mijloacele de acțiune *ilegale*. Iar această problemă este imperioasă, deoarece numai o sistematică activitate ilegală determină în fapt fizionomia unui *partid*. Iar în cazul cel mai rău este o repetare a subterfugiilor de care se sluzea d-l Struve pentru a se eschiva, scriind despre „drepturi și zemstve investite cu putere”, și nu despre un partid fățiș și hotărât constituțional și „democrat”. Orice partid ilegal „îmbină” acțiunile ilegale cu cele legale *în sensul* că el se sprijină pe masse de oameni care nu participă direct la „activitatea ilegală”, că el susține protestele legale, se folosește de posibilitățile legale de propagandă, de organizare etc. Aceasta este îndeobște cunoscut, și nu despre aceasta e vorba când se vorbește despre tactica *unui partid ilegal*. Este vorba despre recunoașterea absolută de către acest partid *a luptei*, despre elaborarea mijloacelor de luptă, despre *obligația* membrilor de partid de *a nu se mărgini* la proteste legale, ci de a subordona *absolut totul* intereselor și cerințelor *luptei revoluționare*. Dacă nu există o activitate ilegală sistematică și o luptă revoluționară, atunci nu există nici *partid* care să poată fi într’adevăr *constituțional* (fără să mai vorbim de unul democrat). Și nu se pot pricinui daune mai mari cauzei luptei decât *confundând* munca revoluționară, care se sprijină pe massa largă, care folosește organizații largi, care contribue la educația politică a militanților *legali*, cu munca ce se *limitează* la cadrul legalității.

„Iscra” nr. 37 din 1 Aprilie 1903

Se tipărește după textul ziarului
„Iscra”

CĂTRE SĂRĂCIMEA SATELOR

EXPLICAȚIE PENTRU ȚĂRANI,
CE VOR SOCIAL-DEMOCRAȚIA¹³

*

Scris în Martie 1903

*Publicat pentru prima oară în
broșură separată în Mai 1903 la Ge-
neva, editată de Liga din străinătate
a social-democrației-ruse*

Se tipărește după textul broșurii

РОССІЙСКАЯ СОЦІАЛЪДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ РАБОЧАЯ ПАРТІЯ

Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!

Н. ЛЕНИНЪ

Къ деревенской бѣднотѣ.

Объясненіе для крестьянъ, чего хотятъ
соціалъдемократы.

Съ приложеніемъ
Проекта программы Россійской Соціалъдемократической
Рабочей Партіи.

Изданіе Загран. Лиги Русск. Революціонной Соціалъдемократіи.

ЖЕНЕВА

Типографія Лиги, Route Caroline, 27.

1903

Coperta broşurii lui V. I. Lenin
„Către sărăcimea satelor“. — 1903

Micşorât

1. LUPTA MUNCITORILOR DELA ORAȘE

Mulți țărani probabil că au auzit deja despre turburările muncitorești dela orașe. Unii au mai fost ei înșiși prin capitale și fabrici și au văzut rebeliunile de acolo, cum le numește poliția. Alții cunosc muncitori care au luat parte la turburări și care au fost expulzați de autorități la țară. Altora le-au căzut în mână manifeste muncitorești și cărți despre lupta dusă de muncitori. Mai sunt alții care pur și simplu au auzit din cele povestite de oameni umblați despre cece se petrece la orașe.

Altădată la rebeliuni luau parte numai studenții, acum însă în toate orașele mari s'au ridicat mii și zeci de mii de muncitori. Ei luptă de cele mai multe ori împotriva patronilor lor, împotriva fabricanților, a capitaliștilor. Muncitorii organizează greve, încetează cu toți odată munca în fabrică și cer sporirea salariilor, cer să fie puși să lucreze nu câte unsprezece, nu câte zece, ci numai câte opt ore pe zi. Muncitorii cer deasemenea diferite alte înlesniri în viața omului muncii. Ei vor ca atelierele să fie organizate mai bine, ca mașinile să fie înzestrate cu dispozitive speciale, așa încât ele să nu schilodească pe cei care lucrează, vor ca copiii lor să poată să meargă la școală, ca cei bolnavi să fie îngrijiți cum trebuie în spitale, ca locuințele muncitorilor să fie case de oameni, iar nu niște cotețe pentru câini.

Poliția se amestecă în lupta muncitorilor. Poliția înhață pe muncitori, îi aruncă în închisori, îi trimite fără să-i judece la urmă, ba chiar și în Siberia. Guvernul interzice prin lege grevele și întrunirile muncitorilor. Dar muncitorii duc lupta și împotriva poliției și împotriva guvernului. Muncitorii

spun: destul ne-am plecat grumazul noi, milioane de oameni ai muncii! destul am muncit pentru cei bogați, rămânând noi înșine săraci lipiți pământului! destul ne-am lăsat jefuiți! vrem să ne unim în asociații, să unim pe toți muncitorii într'o singură mare asociație muncitorească (*partid muncitoresc*) și să luptăm laolaltă pentru o viață mai bună. Vrem să obținem o nouă, o mai bună organizare a societății: în această nouă, mai bună societate nu trebuie să existe nici bogați, nici săraci, toți trebuie să ia parte la muncă. Nu un mănunchi de bogățani, ci toți oamenii muncii trebuie să se folosească de roadele muncii comune. Mașinile și alte perfecționări trebuie să înlesnească munca tuturor, iar nu să îmbogățească pe câțiva pe seama a milioane și zeci de milioane de oameni. Această nouă, mai bună societate se numește *societate socialistă*. Învățătura despre ea se numește *socialism*. Asociațiile muncitorilor create în vederea luptei pentru această mai bună organizare a societății poartă numele de partide *social-democrate*. Asemenea partide există în mod legal aproape în toate țările (în afară de Rusia și Turcia), și muncitorii noștri, laolaltă cu socialiștii din rândurile oamenilor culti, au organizat și ei un astfel de partid: *Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia*.

Guvernul îl persecută, dar în ciuda tuturor interdicțiilor, partidul există în secret, publicându-și ziarele și cărțile și organizând asociații secrete. Și muncitorii nu numai că se întrunesc în adunări secrete, dar ies în masse compacte și în stradă, desfășurând steaguri pe care scrie: „Trăiască ziua de muncă de 8 ore, trăiască libertatea, trăiască socialismul!”. Din această cauză guvernul deslănțue o prigoană aprigă împotriva muncitorilor. El trimite chiar și armata să tragă în muncitori. Soldații ruși au ucis muncitori ruși la Iaroslavl și Petersburg, la Riga, la Rostov-pe-Don, la Zlatoust.

Dar muncitorii nu capitulează. Ei continuă lupta. Ei spun: niciun fel de prigoană, nici închisorile, nici deportarea, nici munca silnică, nici moartea nu ne vor speria. Cauza noastră este dreaptă. Noi luptăm pentru libertatea și fericirea tuturor celor ce muncesc. Noi luptăm pentru a elibera de violență, de asuprire, de sărăcie zeci și sute de milioane de oameni. Muncitorii devin din ce în ce mai conștienți. Numărul social-democraților crește cu repeziciune în toate țările. În ciuda oricăror persecuții, noi vom învinge.

Sărăcimea satelor trebuie să înțeleagă limpede cine sunt acești social-democrați, ce vor ei și ce acțiune trebuie desfășurată la sate pentru a le ajuta să obțină fericirea pentru popor.

2. CE VOR SOCIAL-DEMOCRAȚII ?

Social-democrații ruși luptă în primul rând pentru *libertate politică*. De această libertate au nevoie spre a efectua o largă unire legală a tuturor muncitorilor ruși în lupta pentru o nouă, o mai bună organizare a societății, organizarea socialistă.

Ce este libertatea politică ?

Pentru a înțelege aceasta, țăranul trebuie mai întâi să facă o comparație între libertatea lui de astăzi și iobăgie. În timpul iobăgiei țăranul nu avea voie să se însoare fără încuviințarea moșierului. Acum țăranul este liber să se însoare fără niciun fel de încuviințare. În timpul iobăgiei țăranul trebuia să lucreze pentru boierul său neapărat în zilele pe care i le hotăra vechilul. Acum țăranul este liber să aleagă stăpânul pentru care va lucra, în care anume zile și pentru ce plată. În timpul iobăgiei țăranul nu avea voie să plece nicăieri din sat fără permisiunea boierului. Acum țăranul este liber să meargă unde vrea, dacă îl învoiește obștea, dacă nu are restanțe de dări, dacă i se eliberează pașaportul *, dacă guvernatorul sau ispravnicul nu-i interzic să se deplaseze. Prin urmare, țăranul nici astăzi nu are libertatea deplină de a merge unde vrea, libertatea de deplasare, țăranul se mai află încă în situație de semiobag. Mai departe vom arăta amănunțit de ce țăranul rus rămâne în situația de semiobag și cum poate el ieși din această situație.

În timpul iobăgiei țăranul n'avea voie să strângă avere fără permisiunea boierului, nu avea voie să cumpere pământ. Acum țăranul este liber să strângă orice avere (libertate deplină de a părăsi obștea, libertate deplină de a dispune după voia lui de pământul lui, țăranul nici acum nu are). În timpul iobăgiei țăranul putea fi supus de către moșier la pedepse corporale. Acum țăranul nu poate fi pedepsit de

---

* Țăranul din Rusia nu putea să se deplaseze dintr-o localitate în alta fără pașaport. — *Nota Trad.*

moșierul său, deși astăzi țăranul încă nu a scăpat de pedepse corporale.

Această libertate se numește libertate *civilă* — libertate în ceea ce privește chestiuni familiale, chestiuni personale, chestiuni de avere. Țăranul și muncitorul sunt liberi (deși nu pe deplin) să-și organizeze viața familială, chestiunile lor personale, să dispună de munca lor (să-și aleagă stăpânul), să dispună de avutul lor.

Dar nici muncitorii ruși, nici întregul popor rus n'au până acum libertatea de a dispune de treburile lor publice. Poporul, în întregul lui, rămâne tot atât de înfeudat funcționarilor pe cât erau de înfeudați țăranii iobagi moșierilor. Poporul rus n'are dreptul de a alege pe funcționari, nu are dreptul de a-și alege reprezentanți care să alcătuiască legi pentru întregul stat. Poporul rus nu are nici măcar dreptul de a organiza întruniri pentru discutarea treburilor *de stat*. Fără autorizația funcționarilor puși deasupra noastră fără consimțământul nostru, întocmai cum boierul numea pe vremuri pe vechil fără consimțământul țăranilor, — noi nu avem voie nici măcar să tipărim ziare și cărți, nu avem voie să vorbim în fața tuturor și pentru toți despre treburile întregului stat!

Așa cum țăranii au fost sclavii moșierilor, tot așa poporul rus rămâne și acum sclavul funcționarilor. Așa cum în timpul iobăgiei țăranii nu aveau libertate civilă, tot așa poporul rus nu are nici acum libertate *politică*. Libertatea politică înseamnă libertatea poporului de a rezolva treburile lui de stat, treburile publice. Libertatea politică înseamnă dreptul poporului de a-și alege reprezentanții (deputații) în Duma de stat (parlament). Toate legile trebuie să fie discutate și promulgate, toate impozitele și dările trebuie să fie fixate numai de această Dumă de stat (parlament), aleasă de poporul însuși. Libertatea politică înseamnă dreptul poporului de a-și alege el însuși pe toți funcționarii, de a organiza tot felul de întruniri pentru discutarea tuturor treburilor statului, de a publica, fără niciun fel de autorizații, orice cărți și ziare.

Toate celelalte popoare din Europa și-au cucerit încă demult libertatea politică. Numai în Turcia și în Rusia poporul rămâne în robia politică a guvernului sultanului și a guvernului absolutist țarist. Absolutismul țarist înseamnă puterea nelimitată a țarului. Poporul nu ia deloc

parte la organizarea statului și nici la conducerea lui. Țarul singur, prin puterea sa absolutistă, nelimitată, autocrată, promulgă toate legile, numește pe toți funcționarii. Țarul însă, bine înțeles, *nici nu poate să cunoască* toate legile rusești și pe toți funcționarii ruși. Țarul nici nu poate ști ce se petrece în stat. Țarul pur și simplu sancționează voința câtorva zeci de funcționari, dintre cei mai mari și cei mai de seamă. Un singur om, oricât ar vrea el, nu poate conduce un stat atât de imens ca Rusia. Nu țarul este cel care cârmuește Rusia — autocrația unui singur om este numai un fel de a vorbi! —, Rusia este cârmuită de un mănunchi format din cei mai bogați și cei mai de seamă funcționari. Țarul află numai ceea ce acest mănunchi găsește de cuviință să-i comunice. Țarul n'are nicio posibilitate să acționeze împotriva voinței acestui mănunchi de nobili demnitari: țarul însuși este moșier și nobil; din copilărie el n'a trăit decât în mijlocul unor asemenea oameni de seamă; tot ei l-au educat și l-au instruit; despre întregul popor rus el nu știe decât ceea ce știu și acești nobili de seamă, moșierii bogați și cei câțiva dintre cei mai bogați negustori care au acces la curtea țarului.

Aproape în fiecare local al administrației de plasă poți găsi un tablou reprezentând pe țar (tatăl celui de astăzi, Alexandru al III-lea). Țarul ține o cuvântare în fața șefilor de plasă sosiți la încoronarea lui. Țarul le poruncește: „*să dați ascultare mareșalilor nobilimii dela voi!*“. Și țarul de astăzi, Nicolai al II-lea, a repetat acelaș lucru. Prin urmare, țarii recunosc ei înșiși că nu pot cârmui statul decât cu ajutorul nobililor, prin nobili. Trebuie ținute bine minte aceste spuse ale țarilor cu privire la supunerea țăranilor față de nobili. Trebuie înțeles limpede ce minciună spun poporului oamenii care se străduiesc să prezinte cârmuirea țarului drept cea mai bună cârmuire. În alte țări — spun acești oameni — conducerea este aleasă; acolo se aleg cei bogați, iar aceștia conduc fără dreptate, împilează pe cei săraci. În Rusia însă cârmuirea nu este aleasă; totul este condus de țarul autocrat. Țarul este deasupra tuturor, și a celor săraci și a celor bogați. Țarul, chipurile, este drept față de toată lumea, și față de cei săraci și față de cei bogați, deopotrivă.

Asemenea vorbe nu sunt decât fățarnicie. Orice om din Rusia știe cât de dreaptă este cârmuirea noastră. Oricine

știe dacă la noi poate un simplu muncitor sau un țăran-muncitor agricol să ajungă în Consiliul de stat. Pe când în toate celelalte țări europene în Dumele de stat (parlamente) ajungeau și muncitorii din fabrică și muncitorii agricoli dela coarneau plugului: ei vorbeau liber în fața întregului popor despre viața plină de mizerie a muncitorilor, che-mau pe muncitori la unire și la luptă pentru o viață mai bună. Și nimeni nu avea voie să împiedice aceste cuvântări ale aleșilor poporului, niciun polițist nu avea voie să-i atingă nici cu un deget.

În Rusia nu există o conducere aleasă, aici conduc nu numai cei bogați și de seamă, dar totodată cei mai răi dintre aceștia. Conduc aceia care sunt mai versați în a denunța la curtea țarului, care sunt mai dibaci în a pune piedici în calea altora, care mint și calomniază în fața țarului, îl lingușesc și caută să-i între în voie. Conduc pe ascuns, poporul nu știe și nici nu poate să știe ce fel de legi se pregătesc, ce fel de războaie se pun la cale, ce fel de impozite noi se introduc, care dintre funcționari și pentru ce primesc decorații, care sunt destituiți. În nicio țară nu există atât de mulți funcționari ca în Rusia. Și acești funcționari stau deasupra poporului, lipsit de glas, ca o pădure întunecată, — un simplu om muncitor niciodată n'ar fi în stare să răzbată prin această pădure, n'ar putea niciodată să-și facă dreptate. Nicio plângere împotriva funcționarilor pentru luare de mită, jaf și violență nu ajunge la lumina zilei: orice plângere este redusă la zero de tăragăneala birocratică. Glasul unui om singuratic nu ajunge niciodată până la întregul popor, ci se pierde în acest desigur întunecos, e sugrumat în camerele de tortură ale poliției. O armată de funcționari care n'au fost aleși de popor și care nu sunt obligați să dea socoteală în fața poporului a țesut un des păienjeniș, și oamenii se zbat în acest păienjeniș asemenea unor muște.

Autocrația țaristă este autocrația funcționarilor. Autocrația țaristă este dependența iobăgistă a poporului față de funcționari și mai ales față de poliție. Absolutismul țarist este un absolutism al poliției.

Iată dece muncitorii ies în stradă și scriu pe steagurile lor: „Jos absolutismul!“, „Trăiască libertatea politică!“. Iată dece sărăcimea satelor, care numără zeci de milioane, trebuie să sprijine și să reia acest strigăt de luptă al muncitorilor dela orașe. Aidoma lor, muncitorii

dela sate și țăranii săraci, fără a se teme de persecuții, fără a se lăsa înfricoșați de niciun fel de amenințări și acte de violență din partea dușmanului, fără a se turbura de pe urma primelor insuccese, trebuie să se ridice la luptă hotărâtă pentru libertatea întregului popor rus și să ceară în primul rând *convocarea reprezentanților poporului*. Poporul singur să-și aleagă pe întreaga Rusie delegații (deputații). Acești delegați să alcătuiască o adunare supremă, care să institue o conducere aleasă în Rusia, să elibereze poporul de dependența iobăgistă față de funcționari și de poliție, să asigure poporului dreptul de a se întruni liber, de a se exprima liber și de a avea o presă liberă!

Iată ce vor în primul rând social-democrații. Iată ce înseamnă prima lor revendicare: *revendicarea libertății politice*.

Noi știm că libertatea politică, libertatea de a alege reprezentanți în Duma de stat (parlament), libertatea întrunirilor, libertatea presei încă nu va face ca poporul muncitor să scape dintr'odată de sărăcie și asuprire. Nici nu există în lume un mijloc care să elibereze dintr'odată sărăcimea orașelor și satelor de munca în folosul celor bogați. Poporul muncitor n'are pe cine să se bizue, n'are pe cine să conteze *în afară de sine însuși*. Pe omul muncitor nimeni nu-l va elibera de sărăcie *dacă el însuși nu se va elibera*. Iar pentru a se elibera, muncitorii trebuie să se unească pe scara întregii țări, pe scara întregii Rusii, într'o singură asociație, într'un singur partid. Dar milioanele de muncitori nu se pot strânge laolaltă dacă guvernul polițist absolutist interzice orice întruniri, orice ziare muncitorești, orice alegeri de deputați ai muncitorilor. Pentru a te uni, trebuie să ai dreptul de a organiza orice asociații, trebuie să ai libertatea asociațiilor, trebuie să ai libertate politică.

Libertatea politică nu va elibera dintr'odată poporul muncitor de sărăcie, *dar ea va da muncitorilor o armă de luptă împotriva sărăciei*. Nu există și nici nu poate exista un alt mijloc de luptă împotriva sărăciei decât *unirea muncitorilor înșiși*. Nu există posibilitatea ca poporul de milioane să se unească dacă nu există *libertate politică*.

În toate țările europene în care poporul și-a cucerit libertatea politică, muncitorii au început deja demult să se unească. Astfel de muncitori, care n'au nici pământ, nici

ateliere, care o viață întreagă muncesc angajându-se la străini, — astfel de muncitori sunt numiți în întreaga Europă *proletari*. Acum mai bine de cincizeci de ani a răsunat chemarea la unirea poporului muncitor. „Proletari din toate țările, uniți-vă !“ — aceste cuvinte au făcut în ultimii cincizeci de ani ocolul întregii lumi, aceste cuvinte se repetă la zeci și sute de mii de adunări muncitorești, aceste cuvinte le veți citi în toate limbile în milioane de cărți și ziare social-democrate.

Să unești într'o singură asociație, într'un singur partid milioane de muncitori este, bine înțeles, un lucru foarte, foarte anevoios, care cere timp, perseverență, dârzenie și curaj. Muncitorii sunt copleșiți de mizerie și sărăcie, abrutizați de veșnica muncă de ocnă în folosul capitaliștilor și moșierilor, adeseori n'au timp nici măcar să se gândească de ce rămân ei veșnic săraci lipiți pământului, sau cum să scape din această situație. Muncitorii sunt în fel și chip împiedicați să se unească : fie printr'o violență fățișă și sălbatică în țări ca Rusia, unde nu există libertate politică, — fie prin refuzul de a angaja pe muncitorii care propovăduiesc învățătura socialistă, — fie, în sfârșit, prin înșelăciune și corupție. Dar niciun fel de violență, niciun fel de persecuții nu opresc pe muncitorii-proletari, care luptă pentru marea cauză a eliberării întregului popor muncitor de sărăcie și asuprire. Numărul muncitorilor social-democrați e în continuă creștere. Iată în statul vecin, Germania, există o cârmuire aleasă. Înainte vreme și în Germania a fost o cârmuire regală absolutistă nelimitată. Dar poporul german a desființat încă de multă vreme, de acum mai bine de cincizeci de ani, absolutismul, dobândindu-și cu forța libertatea politică. În Germania legile sunt promulgate nu de un mănunchi de funcționari, ca în Rusia, ci de o *adunare a aleșilor poporului*, parlamentul, sau *seimul imperial*, cum îi spun Nemții. Deputații în acest seim sunt aleși de către toți bărbații adulți. Deaceea se poate calcula câte voturi au obținut social-democrații. În 1887 social-democrații au obținut *a zecea parte* din totalul voturilor. În 1898 (când au avut loc ultimele alegeri pentru seimul imperial german) numărul de voturi obținute de social-democrați *aproape s'a triplat*. Social-democrații au obținut *mai bine de o pătrime* din totalul voturilor. *Peste două milioane* de bărbați adulți au ales *deputați social-democrați* în parlament. În rândurile

muncitorilor dela sate din Germania socialismul este încă puțin răspândit, dar acum el pășește deosebit de rapid înainte. Și când massa muncitorilor agricoli, zilerilor și a țărănimii nevoiașе, sărăcite se va alătura fraților lor dela orașе, — muncitorii germani vor învinge și vor crea astfel de rândueli în care nu vor mai exista sărăcia și asuprirea oamenilor muncii.

Dar cum vor social-democrații să izbăvească poporul de sărăcie ?

Pentru a înțelege aceasta, trebuie să ne dăm seama limpede de unde provine sărăcia uriașelor masse ale poporului în rânduelile sociale actuale. Cresc orașе bogate, se construesc magazine și case luxoase, se construesc căi ferate, se introduc tot felul de mașini și îmbunătățiri atât în industrie, cât și în agricultură, — iar poporul, milioanele de oameni tot nu scapă de sărăcie, tot continuă să muncească toată viața numai pentru întreținerea familiei. Mai mult încă : numărul șomerilor crește din ce în ce mai mult. Sporește mereu atât la sate, cât și la orașе numărul oamenilor care nu pot găsi deloc niciun fel de lucru. La sate ei flămânzesc, la orașе îngroașă rândurile derbedeilor și haimanalelor, se aciuesc ca fiarele prin bordeiele dela marginile orașelor sau prin cocioabe îngrozitoare și prin sub-soluri de felul celor din piața Hitrovo din Moscova.

Dar cum se poate așa ceva ? Bogăția și luxul cresc din ce în ce mai mult, iar acele milioane și milioane de oameni care prin munca lor creează toate bogățiile rămân totuși pradă sărăciei și mizeriei ? Țăranii mor de pe urma foamei, muncitorii rătăcesc fără de lucru, — iar negustorii exportă din Rusia milioane de puduri de cereale, fabricile și uzinele nu lucrează, pentrucă n'ai ce face cu mărfurile, n'ai unde să le desfaci ?

Aceasta se întâmplă în primul rând datorită faptului că o uriașă suprafață de pământ, precum și fabricile, uzinele, atelierele, mașinile, clădirile, vapoarele se află în proprietatea unui număr restrâns de bogătași. Pe aceste pământuri, în aceste fabrici și ateliere muncesc zeci de milioane de oameni — în vreme ce ele aparțin câtorva mii sau câtorva zeci de mii de bogătași, moșieri, negustori și fabricanți. În folosul acestor bogătași oamenii muncesc, ca salariați, pentru plată, pentru o bucată de pâine. Tot ce este produs peste întreținerea mizeră a muncitorilor, totul

se scurge în mâinile bogătaşilor, totul constituie profitul lor, „veniturile“ lor. Toate avantajele de pe urma mașinilor, de pe urma îmbunătățirilor în muncă sunt în folosul proprietarilor funciari și capitaliștilor: ei acumulează bogății de milioane; iar celor ce muncesc le revin din această bogăție doar fărâmituri mizere. Cei ce muncesc sunt strânși laolaltă pentru a munci: pe marile moșii și în fabricile mari lucrează câte câteva sute de muncitori la un loc, iar uneori chiar câteva mii. Datorită acestei munci laolaltă, folosindu-se cele mai diverse mașini, munca devine mai spornică: un singur muncitor produce mult mai mult decât produceau înainte zeci de muncitori care munciau de unul singur și fără niciun fel de mașini. Dar de această muncă mai spornică, mai productivă se folosesc nu toți cei ce muncesc, ci doar un număr infim de mari proprietari funciari, negustori și fabricanți.

Adeseori poți să auzi cum că moșierii și negustorii „dau de lucru“ poporului, „dau“ de câștigat oamenilor săraci. Se spune, de pildă, că pe țăranii dintr'o localitate îi „hrănește“ fabrica vecină sau moșia vecină. În realitate însă muncitorii *se hrănesc* prin munca lor pe ei și hrănesc și pe toți cei care nu muncesc ei înșiși. *Dar pentru permisiunea* de a munci pe pământul moșieresc, la fabrică sau la calea ferată, muncitorul *dă în mod gratuit* proprietarului tot ceea ce produce, el primind numai pentru o întreținere sărăcăcioasă. Deci, în realitate nu moșierii și nu negustorii dau de lucru muncitorilor, ci muncitorii prin munca lor întrețin pe toți, dând în mod gratuit o mare parte din munca lor.

Mai departe. În toate statele de astăzi sărăcia poporului provine din faptul că oamenii muncii produc diferite obiecte pentru vânzare, pentru piață. Fabricantul și muncitorul de fabrică, moșierul și țăranul înstărit produc unele produse sau altele, cresc vite, seamănă și recoltează cereale *pentru vânzare*, pentru a câștiga *bani*. Banii au devenit astăzi peste tot forța principală. Pe bani se schimbă orice fel de produse ale muncii omenești. Pe bani poți cumpăra tot ce dorești. Pe bani poți cumpăra chiar pe om, adică să silești pe omul neavut să muncească în folosul celui care are bani. Înainte vreme principala forță era pământul, — așa a fost în timpul iobăgiei; acela care avea pământ avea și forță și putere. Iar acum principala forță au devenit

banii, capitalul. Pe bani poți cumpăra pământ cât dorești. Fără bani nu faci mare lucru nici cu pământul: n'ai cu ce să cumperi un plug sau alte unelte, să cumperi vite, îmbrăcăminte și tot felul de alte mărfuri dela oraș, fără să mai vorbim de plata dărilor. Pentru bani mai toți moșierii și-au ipotecat moșiile la bancă. Pentru a procura bani, guvernul contractează împrumuturi la oameni bogați și la bancherii din întreaga lume și plătește pentru aceste împrumuturi dobânzi de milioane de ruble pe an.

Din cauza banilor toți duc astăzi un crâncen război unii împotriva altora. Care mai de care caută să cumpere mai ieftin, să vândă mai scump, care mai de care caută s'o ia înainte celuilalt, să vândă cât mai multă marfă, să scadă prețul, să ascundă altuia locurile de desfacere avantajoasă sau o furnizare avantajoasă. În această încăierare generală provocată de bani, cel mai greu loviți sunt oamenii de rând, micul meseriaș și micul țăran: ei rămân întotdeauna în urma negustorului bogat sau a țăranului bogat. Ei n'au niciodată niciun fel de rezervă, ei trăiesc de pe o zi pe alta, sunt nevoiți ca de fiecare dată când întâmpină vreo greutate, la fiecare nenorocire să-și amăneteze ultimele boarfe sau să-și vândă pe preț de nimic vitele de muncă. Odată căzuți în labele unui chiabur sau cămătar, foarte rar se întâmplă să se mai poată elibera din cătușe, iar de cele mai multe ori se ruinează complet. În fiecare an zeci și sute de mii de mici țărani și de mici meseriași își închid casele, donează lotul lor obștii și devin muncitori salariați, argați, salahori, proletari. Iar oamenii bogați se îmbogățesc din ce în ce mai mult în această luptă pentru bani. Oamenii bogați adună în bănci milioane și sute de milioane de ruble, îmbogățindu-se nu numai de pe urma propriilor lor bani, ci și a banilor străini depuși la bancă. Pentru cele câteva zeci sau sute de ruble pe care le depun la bancă sau la casele de economii și de depuneri, oamenii de rând primesc un procent de trei sau patru copeici la rublă, în vreme ce bogătașii fac din aceste zeci de ruble — milioane, își lărgesc cu ajutorul acestor milioane afacerile, câștigând câte zece și douăzeci de copeici la rublă.

Iată de ce muncitorii social-democrați spun că singurul mijloc de a pune capăt sărăciei poporului este acela de a schimba de jos până sus rânduelile actuale în întregul stat

și de a instaura *rânduelile socialiste*, adică : de a lua dela marii proprietari funciari moșiile, dela fabricanți fabricile și uzinele, dela bancheri capitalurile bănești, de a desființa *proprietatea lor particulară* și a o trece în mâinile poporului muncitor din întregul stat. Atunci se vor bucura de munca muncitorilor nu oamenii bogați, care trăiesc din munca altora, ci muncitorii înșiși și aleșii lor. Atunci roadele muncii comune și avantajele de pe urma tuturor îmbunătățirilor, precum și a introducerii mașinilor vor fi în folosul tuturor oamenilor muncii, al tuturor muncitorilor. Atunci bogăția va crește și mai rapid, deoarece muncitorii vor munci pentru ei înșiși mai bine decât pentru capitaliști, iar ziua de lucru va fi mai scurtă, întreținerea muncitorilor va fi mai bună, întreaga lor viață se va schimba în mod radical.

Dar a schimba toate rânduelile în întregul stat nu este un lucru ușor. Acest lucru necesită multă muncă, o luptă îndelungată și perseverență. Toți oamenii bogați, toți proprietarii, întreaga *burghezie* * își vor apăra bogățiile din toate puterile. În apărarea întregii *clase a bogătașilor* se va ridica funcționăria și armata, deoarece guvernul însuși se află în mâinile clasei bogătașilor. Muncitorii trebuie să-și strângă rândurile ca un singur om în vederea luptei împotriva tuturor celor care trăiesc din munca altora ; muncitorii trebuie să se unească ei înșiși și să unească pe toți cei neavuți într'o singură *clasă muncitoare*, într'o singură *clasă a proletariatului*. Nu va fi o luptă ușoară pentru clasa muncitoare, dar această luptă se va termina neapărat prin victoria muncitorilor, deoarece burghezia, sau oamenii care trăiesc din munca altora, constituie o infimă parte a poporului. Iar clasa muncitoare reprezintă o covârșitoare majoritate a poporului. Muncitorii sunt împotriva proprietarilor, ceea ce înseamnă milioane împotriva a mii.

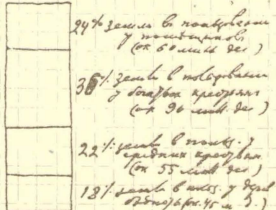
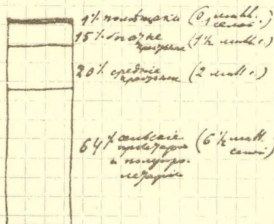
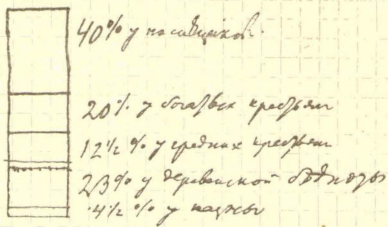
Și muncitorii din Rusia încep deja să se unească în vederea acestei mărețe lupte într'un singur partid muncitoresc social-democrat. Oricât de greu este să se unească pe furiș, ascunzându-se de poliție, totuși unirea se întărește și crește. Iar când poporul rus își va fi cucerit liber-

---

* *Burghez* înseamnă proprietar. *Burghezie* — toți proprietarii la un loc. *Mare burghez* înseamnă mare proprietar. *Mic-burghez* înseamnă mic proprietar. *Burghezie* și *proletariat* este același lucru cu *proprietari* și *muncitori*, *bogați* și *săraci*, *oameni care trăiesc din munca altora* și *oameni care muncesc pentru alții în schimbul unei plăți*.

X-b	кон. деа	Земли в кол-в (мил.)	Земли в кол-в - ланис (+ агра - деа)
0.1	3	100	60
1.5	7 ₅	50	90
2	4	35	55
6.5	3 $\frac{1}{2}$	55	45
10.1	18	240	250
сумм	сумм	+ 10 кол 250 сумм. деа	

содержание по землям (всего 250 сумм. деа)

Всего 10,1 сумм. деа
сумм. деа

Всего 250 сумм. деа
сумм. деа

Situația pământurilor pe grupuri de clasă,
intocmită de V. I. Lenin în perioada când pregătea broșura
„Către sărăcimea satelor“. — 1903

Micșorât

tatea politică, atunci cauza unirii clasei muncitoare, cauza socialismului va progresa neasemuit mai repede, cu mult mai repede decât progresează ea la muncitorii germani.

3. BOGAȚIA ȘI MIZERIA, PROPRIETARII ȘI MUNCITORII DELA SATE

Noi știm acum ce vor social-democrații. Ei vor să lupte împotriva întregii clase a bogătașilor pentru scoaterea poporului din mizerie. Iar la sate mizeria nu este mai mică, ci poate chiar mai mare decât la orașe. Cât de mare este mizeria la sate, despre aceasta nu vom vorbi aici: orice muncitor care a fost la țară, precum și orice țăran cunoaște foarte bine sărăcia, foametea, frigul și ruina dela sate.

Țăranul însă nu știe *dece* îndură el lipsurile, *dece* flămânzește și se ruinează, precum și *cum* să scape el de această sărăcie. Pentru a ști acest lucru, trebuie, în primul rând, să vedem care este cauza oricărei mizerii și sărăcii atât la orașe, cât și la sate. Noi am mai vorbit pe scurt despre aceasta și am văzut că țăranii neavuți și muncitorii dela sate trebuie să se unească cu muncitorii dela orașe. Dar aceasta nu e deajuns. Trebuie, mai departe, să ne dăm seama care oameni dela sate vor urma pe cei bogați, pe proprietari, și care — pe muncitori, pe social-democrați. Trebuie să ne dăm seama dacă sunt mulți țărani dintr'aceia care se pricep tot atât de bine ca și moșierii să realizeze un capital și să trăiască din munca altora. Dacă nu este examinat minuțios acest lucru, — apoi atunci orice vorbe despre mizerie tot nu vor duce la nimic, și sărăcimea dela sate nu va înțelege *cine* dela sate trebuie să se unească între ei și cu muncitorii dela orașe și *cum* să facă pentru ca aceasta să fie o alianță *sigură*, pentru ca pe țăran să nu-l înșele, în afară de moșier, nici frate-său — țăranul bogat.

Pentru a examina aceasta, vom vedea acum ce forță reprezintă moșierii la sate și ce forță — țăranii bogați.

Să începem cu moșierii. Forța lor se poate vedea în primul rând din cantitatea de pământ aflat în proprietatea lor privată. Suprafața tuturor pământurilor din Rusia europeană, atât a loturilor țărănești, cât și a pământurilor aflate în proprietate privată, era socotită la circa 240

milioane de desiatine * (în afară de pământurile statului, despre care vom vorbi separat). Din aceste 240 milioane de desiatine aflate în mâna țăranilor, adică în mâna *a peste zece milioane de gospodării*, 131 milioane de desiatine le constituie loturile. Iar în mâna proprietarilor privați, adică în mâna *a mai puțin de jumătate de milion de familii*, se află 109 milioane de desiatine. Prin urmare, chiar dacă am socoti în medie, la o familie de țăran ar reveni câte 13 desiatine, în timp ce la o familie de proprietar privat — câte 218 desiatine ! Dar după cum vom vedea îndată, inegalitatea în ceea ce privește repartizarea pământului este și mai mare.

Din cele 109 milioane de desiatine de pământ aparținând proprietarilor privați, *șapte* milioane sunt pământuri *domeniale*, adică proprietate privată a membrilor familiei țărilor. Țarul este împreună cu familia sa primul dintre moșieri, cel mai mare moșier din Rusia. *O singură familie are mai mult pământ decât o jumătate de milion de familii țărănești !* Mai departe, bisericile și mănăstirile dețin circa *șase* milioane de desiatine de pământ. Popii noștri propovăduiesc țăranilor să nu râvnească la avere și să fie cumpătați, în vreme ce ei înșiși au acaparat pe căi permise și nepermise o uriașă cantitate de pământ.

Apoi, circa două milioane de desiatine aparțin orașelor și târgurilor, și tot atâta diverselor societăți și companii comerciale și industriale. 92 milioane de desiatine de pământ (cifra exactă este 91.605.845, noi vom cita însă, pentru a simplifica, cifre rotunde) aparțin unui număr de *mai puțin de jumătate de milion* (481.358) de familii de proprietari privați. Jumătate din acest număr de familii sunt proprietari mici de tot ; fiecare dintre ei deține mai puțin de zece desiatine de pământ. Și cu toții la un loc dețin mai puțin de un milion de desiatine. Iar *șasesprezece mii* de familii au fiecare *peste o mie* de desiatine de pământ ; în total, ele dețin *șaizeci și cinci de milioane de desiatine*. Ce cantități imense de pământ sunt concentrate în mâinile marilor latifundiați se mai poate vedea din faptul că *ceva mai puțin de o mie de familii* (924) posedă fiecare *mai mult de*

---

* Toate aceste cifre și cele următoare referitoare la suprafața pământului sunt foarte învechite. Ele se referă la 1877—1878. Dar cifre mai noi nu există. Guvernul rus numai în întuneric se poate menține, și deaceia se culeg atât de rar la noi informații complete și veridice cu privire la viața poporului din cuprinsul întregului stat.

zece mii de desiatine de pământ, cu toții deținând douăzeci și șapte de milioane de desiatine! O mie de familii posedă tot atâta cât posedă două milioane de familii de țărani.

Se înțelege că milioane și zeci de milioane de oameni *trebuie* să îndure mizeria și foametea și *vor îndura mereu* mizeria și foametea atâta timp cât cantități atât de uriașe de pământ se vor afla în mâna a câteva mii de bogățani. Se înțelege că până atunci și puterea de stat, și guvernul (chiar și guvernul țarist) vor fi la cheremul marilor proprietari funciari. Se înțelege că sărăcimea satelor n'are dela cine și de unde să aștepte ajutor atâta timp cât ea însăși nu se va uni, nu se va închea într'o singură clasă în vederea luptei îndârjite, înverșunate împotriva acestei clase moșierești.

Trebue să remarcăm aici că la noi multă lume (și chiar mulți dintre oamenii instruiți) au o concepție cu totul greșită despre forța clasei moșierilor, spunând că „statul“ are și mai mult pământ. „Chiar acum — spun acești rău sfătuitori ai țăranului — o mare parte a teritoriului (adică a întregului pământ) al Rusiei aparține statului“ (aceste cuvinte sunt luate din ziarul „Revolütionnaia Rossia“ nr. 8, pag. 8). Iată de unde provine greșala acestor oameni. Ei au auzit că la noi în Rusia europeană aparțin *statului* 150 milioane de desiatine. Intr'adevăr așa este. Dar ei au uitat că aceste o sută cincizeci milioane de desiatine sunt aproape în întregime *pământuri improprii și păduri din Nordul îndepărtat*, în guberniile Arhanghelsc, Vologda, Oloneț, Viatka și Perm. Prin urmare, în posesiunea statului au rămas numai pământuri care până acum au fost absolut improprii pentru gospodărie. Dar pământurile bune de care dispune statul alcătuiesc *mai puțin de patru milioane desiatine*. Iar aceste pământuri bune ale statului (de pildă, cele din gubernia Samara, unde ele sunt într'o cantitate deosebit de mare) sunt luate în arendă ieftin, la un preț de nimic de către bogățani. Bogătanii iau din aceste pământuri mii și câte zeci de mii de desiatine, pentru a le da apoi în arendă țăranilor la un preț întreit.

Nu, cu totul rău sfătuitori ai țăranului sunt aceia care spun: statul are multe pământuri. În realitate, multele pământuri bune le posedă marii proprietari particulari de pământ (inclusiv țarul personal), iar acești mari moșieri țin statul însuși în mâna lor. Și atâta timp cât sărăcimea

satelor nu va ști să se unească și să devină prin unirea sa o forță de temut, „statul“ va rămâne mereu o slugă supusă a clasei moșierești. Și nu trebuie uitat nici următorul lucru : înainte vreme numai nobilii erau moșieri. Nobilii și astăzi posedă foarte mult pământ (în 1877—1878 115.000 de nobili posedau 73 milioane de desiatine). Dar principala forță au devenit astăzi banii, capitalul. Foarte și foarte mult pământ și-au cumpărat negustorii și țărani înstăriți. Se consideră că în decurs de treizeci de ani (din 1863 până în 1892) nobilii au pierdut pământuri (adică au vândut mai mult decât au cumpărat) în valoare de peste șase sute milioane de ruble. Iar negustorii și cetățenii de onoare* au cumpărat pământuri în valoare de 250 milioane de ruble. Țăranii, cazacii și „alți oameni dela țară“ (cum numește guvernul nostru pe oamenii simpli din popor, spre deosebire de „lumea aleasă“ și „nobilă“) au cumpărat pământ în valoare de 300 milioane de ruble. Prin urmare, în fiecare an, pe întreaga Rusie, țărani cumpără pământ în proprietate privată în medie în valoare de 10 milioane de ruble.

Așa dar, sunt fel de fel de țărani : unii îndură mizeria și foametea, alții se îmbogățesc. Așa dar, tot mai mare devine numărul țăranilor bogați care trag spre moșieri, care vor ține cu bogătașii împotriva muncitorilor. Și sărăcimea satelor, care vrea să se unească cu muncitorii dela orașe, trebuie să se gândească bine la aceasta, trebuie să vadă dacă sunt mulți țărani bogați dintre aceștia, ce forță reprezintă ei și ce fel de unire ne trebuie pentru lupta împotriva acestei forțe. Noi am amintit adineaori despre unii rău sfătuitori ai țăranului. Acestor rău sfătuitori le place să spună : țărani au deja o asociație. Această asociație este mirul, obștea. Mirul este o mare forță. Mirul leagă strâns pe țărani ; organizația (adică unirea, asociația) țăranimii cuprinse în mir este colosală (adică foarte mare, de necuprins).

Aceasta nu-i adevărat. Aceasta-i un basm. Deși născocit de niște oameni cumsecade, totuși e un basm. Dacă vom asculta basme, nu vom face decât să stricăm treaba noastră, unirea sărăcimii dela sate cu muncitorii dela orașe. Fiecare sătean să privească cu multă luare aminte în jurul său : seamănă oare unirea în obște, seamănă oare obștea

---

* O stare care se bucura de anumite privilegii pe baza unui decret imperial. — *Nota Trad.*

țărănească cu unirea sărăcimii în vederea luptei împotriva *tuturor* bogătanilor, împotriva *tuturor* acelor care trăiesc din munca altora? Nu, nu seamănă și nici nu poate semăna. În fiecare sat, în fiecare obște există mulți muncitori agricoli, mulți țărani săraciți, dar există deasemenea bogățani, care țin ei înșiși muncitori agricoli și-și cumpără pământ „pe veci”. Acești bogățani sunt și ei membri ai obștii și ei sunt aceia care conduc totul în obște, deoarece sunt o forță. Dar oare de o astfel de asociație, din care să facă parte bogătanii, în care să conducă bogătanii, avem noi nevoie? Nicidecum. Nouă ne trebuie o asociație *pentru lupta* împotriva bogătanilor. Deci, unirea în obște nu e deloc bună pentru noi.

Nouă ne trebuie o asociație de bună voie, o asociație numai a acelor oameni care au înțeles că noi trebuie să ne unim cu muncitorii dela orașe. Iar obștea nu este o asociație de bună voie, ci o asociație impusă de stat. Nu oamenii care muncesc în folosul bogătanilor și care vor să lupte împreună împotriva bogătanilor intră în obște. În obște intră oameni diferiți și nu din voia lor, ci pentru că părinții lor au trăit pe acest pământ, au muncit pentru acest moșier, fiindcă autoritățile i-au repartizat în această obște. Țăranii săraci nu pot ieși liber din obște; ei nu pot să primească liber în obște pe un om străin care este înregistrat la poliție într-o altă plasă, dar de care noi, pentru asociația noastră, am avea, poate, nevoie tocmai aici. Nu, noi avem nevoie de cu totul altfel de unire, de o unire de bună voie numai a muncitorilor și a țăranilor săraci în vederea luptei împotriva tuturor acelor care trăiesc din munca altora.

Au trecut demult vremurile când obștea era o forță. Și aceste vremuri nu vor mai reveni niciodată. Obștea a fost o forță atunci când în rândurile țăranilor aproape că nu existau muncitori agricoli și muncitori care să rățăcească prin întreaga Rusie în căutare de câștig, atunci când aproape că nu existau nici bogățani, atunci când pe toți deopotrivă îi oprima boierul-iobăgist. Iar astăzi principala forță au devenit banii. Pentru bani, și membrii aceleiași obști luptă între ei ca fiarele. Țăranii cu bani asupresc și jefuesc pe membrii propriei lor obști mai dihai decât un moșier. Acum avem nevoie nu de unire în obște, ci de unire împotriva *puterii banilor*, împotriva *puterii capi-*

talului, unire a tuturor muncitorilor dela sate și a țăranilor săraci din diferite obști, unire a întregii sărăcimi a satelor cu muncitorii dela orașe în vederea luptei împotriva moșierilor și a țăranilor bogați deopotrivă.

Am văzut care este forța moșierilor. Trebuie să vedem acum dacă numărul țăranilor bogați este mare și care este forța lor.

Forța moșierilor am apreciat-o după dimensiunile moșiilor lor, după cantitatea de pământ pe care-l posedă. Moșierii dispun liber de pământul lor, îl cumpără și îl vând liber. Deaceea, forța lor poate fi apreciată exact după cantitatea de pământ pe care-l posedă. Țăranii însă, la noi, n'au până astăzi dreptul de a dispune liber de pământul lor, ei sunt și acum semiiobagi, legați de obștea lor. Deaceea, forța țăranilor bogați nu poate fi apreciată după suprafața loturilor lor. Țăranii bogați nu se îmbogățesc de pe urma loturilor lor : ei *cumpără* mari cantități de pământ, cumpără atât „pe veci” (adică în proprietate privată), cât și „pe termen” (adică iau în arendă), cumpără și dela moșieri, și dela fratele lor — țăranul, dela acei care părăsesc pământul, care, mânați de nevoi, își dau loturile în arendă. Deaceea cel mai just ar fi să-i deosebim pe țăranii bogați, mijlocași și săraci după numărul cailor pe care-i au. Un țăran cu mulți cai este aproape întotdeauna un țăran bogat ; dacă are multe vite de muncă, înseamnă că are și multe semănături, și pământ în afară de lot, și o rezervă de bani. Totodată noi avem posibilitatea de a afla câți țărani cu mai mulți cai există în întreaga Rusie (Rusia europeană, fără Siberia și Caucazul). Bine înțeles că despre întreaga Rusie nu se poate vorbi decât în linii generale : între diferitele județe și gubernii există foarte multe deosebiri. De pildă, în preajma orașelor sunt adeseori țăran-agricultori bogați care au foarte puțini cai. Unii se îndeletnicesc cu legumicultura — o ocupație rentabilă —, alții au un număr mic de cai, dar multe vaci și fac comerț cu lapte. Există peste tot prin Rusia și țărani care se pricopsesc nu de pe urma pământului, ci din comerț, instalează prese de ulei, mori pentru crupe și alte întreprinderi. Oricine trăiește la țară cunoaște foarte bine pe țăranii bogați din satul său și din împrejurimi. Dar noi trebuie să știm câți de aceștia sunt pe întreaga Rusie, ce forță reprezintă ei, ca țăranul sărac să pornească nu la întâmplare, nu cu ochii

legați, ci să știe precis ce fel de prieteni și ce fel de dușmani are.

Să vedem, așa dar, cât de mulți sunt țăranii bogați în cai și țăranii săraci în cai. Noi am mai spus că numărul total al gospodăriilor țărănești din Rusia este socotit la circa *zece milioane*. Numărul total al cailor pe care-i posedă acum este, probabil, de circa *cincisprezece milioane* (acum vreo patrusprezece ani erau șaptesprezece milioane, dar astăzi sunt mai puțini). În medie revin, deci, câte *cincisprezece* cai la fiecare *zece* gospodării. Dar esențialul e că unii, puțini la număr, au mulți cai, iar alții, al căror număr este foarte mare, fie că n'au deloc, fie că au puțini. Numărul țăranilor fără cai *nu este mai mic de trei milioane*, plus circa trei milioane și jumătate de țărani *care au un singur cal*. Acești țărani sunt fie ruinați, fie săraci. Noi le zicem sărăcimea satelor. Ei constituie *șase milioane și jumătate* din zece, adică *aproape două treimi*! Vin apoi țăranii mijlocași, care au câte o pereche de vite de muncă. Acești țărani formează *circa două milioane* de gospodării, având *circa patru milioane* de cai. După ei urmează țăranii bogați, având mai mult decât câte o pereche de vite de muncă. Acești țărani formează *un milion și jumătate* de gospodării, dar au *șapte milioane și jumătate* de cai. * Aceasta înseamnă: cam a șasea parte din totalul gospodăriilor au în mâna lor o jumătate din numărul total al cailor.

Știind acest lucru, noi putem aprecia destul de exact forța pe care o reprezintă țăranii bogați. Numărul lor este foarte mic: în diversele obști, în diversele plăși nu vor fi mai mulți de vreo zece-douăzeci la fiecare sută de gospodării. Dar aceste puține gospodării sunt cele mai bogate. Deaceia, la ei, pe întreaga Rusie, există aproape tot atâția cai câți există la toți ceilalți țărani luați la un loc. Prin urmare, și semănăturile lor fac aproape cât jumătate din

---

* Repetăm, noi cităm aici cifre mijlocii, aproximative. Se prea poate ca numărul țăranilor bogați să nu fie exact un milion și jumătate, ci 1.250.000 sau 1.750.000 sau chiar două milioane. Aceasta nu constituie cine știe ce diferență. Aici totul constă nu în a calcula exact fiecare mie sau sută de mii, ci a înțelege limpede care este puterea țăranilor bogați, care este situația lor, pentru a ști cine sunt dușmanii și cine sunt prietenii noștri, pentru a nu ne lăsa înșelați de tot felul de povești sau de vorbe goale, ci a ne da seama precis care este situația sărăcimii și mai ales situația bogătașilor.

Să se uite fiecare muncitor dela sate la ceea ce se face în plasa lui și în plășile învecinate. El va vedea că socoteala noastră este dreaptă, că în medie va ieși peste tot tocmai așa: la fiecare sută de gospodării, vreo zece, cel mult douăzeci, sunt gospodării de bogătași, vreo douăzeci — de țăranii mijlocași, iar tot restul sărăcime.

totalul semănăturilor țărănești. Astfel de țărani recoltează mult mai multe cereale decât sunt necesare familiilor lor. Ei vând mari cantități de cereale. Cerealele le servesc nu numai pentru întreținere, ci cel mai mult pentru vânzare, pentru a face bani. Astfel de țărani au posibilitatea să strângă bani. Ei îi depun la casele de economii și la bănci. Ei își cumpără pământ în proprietate. Noi am mai arătat ce mult pământ se cumpără în fiecare an pe întreaga Rusie de către țărani; aceste pământuri ajung aproape în întregime la acest mănunchi de țărani bogați. Sărăcimea satelor nu se poate gândi să cumpere pământ, ea se gândește cum s'o scoată la capăt cu hrana. Dânsei banii adeseori nici pentru pâine nu-i ajung, dar mi-te să mai cumpere pământ. Deaceea, tot felul de bănci — și banca țărănească îndeosebi — nu ajută pe toți țăranii să obțină pământ (cum susțin uneori oamenii care înșeală pe țăran sau care sunt prea din cale afară de prostănaci), ci numai un număr infim de țărani, numai pe bogătani. Deaceea și acei rău sfătuitori ai țăranului, despre care am mai pomenit, vorbind despre cumpărarea pământurilor de către țărani, spun un neadevăr atunci când afirmă că acest pământ ar trece dela capital la cei ce muncesc. La oamenii muncii, adică la omul muncii sărac, pământul nu se poate să treacă niciodată, deoarece pentru pământ el plătește bani. Iar săracimea n'are niciodată bani de prisos nici de sămânță. Pământul trece numai la țăranii bogați, care au bani, la capital, numai la oamenii împotriva cărora săracimea satelor trebuie să ducă *lupta* în alianță cu muncitorii dela orașe.

Țăranii bogați nu numai că cumpără pământ pe veci, dar tot ei formează cel mai mare număr dintre aceia care închiriază pământul pe termen, îl iau în arendă. Ei nu lasă ca pământul să ajungă în mâna săracimii satelor, luând în arendă terenuri întinse. Iată, de pildă, într'unul din județele din gubernia Poltava (Constantinograd) s'a calculat cât pământ au luat în arendă țăranii bogați. Și ce a ieșit la iveală? Cei care au luat în arendă câte 30 și mai multe desiatine constituiau un număr infim, în total câte două gospodării din fiecare 15. Dar acești bogătani au acaparat *jumătate* din întregul pământ arendat, de fiecare bogătan revenind câte *75 de desiatine* de pământ arendat! Sau iată, s'a calculat cât au acaparat bogătanii în gubernia Taurida din pământul pe care țăranii îl luaseră în arendă dela stat

cu mirul, cu obștile. A reieșit că bogătanii, al căror număr reprezintă abia *a cincia* parte din totalul gospodăriilor, au acaparat *trei sferturi* din întregul pământ arendat. Peste tot pământul este împărțit după bani, iar banii nu se găsesc decât tocmai la acest număr restrâns de bogăteni.

Apoi, mult pământ dau acum în arendă și țărani înșiși. Părăsesc loturile, fiindcă n'au nici vite, nici semințe, n'au nici cu ce să-și ducă gospodăria. Astăzi, fără bani nici cu pământul n'ai ce face. Așa, de pildă, în județul Novouzensc, gubernia Samara, la țărani bogați, una, ba chiar și două din fiecare trei gospodării *iau în arendă loturi* fie chiar din propria lor obște, fie dintr'o obște străină. Iar acei care dau în arendă loturile sunt țărani fără cai sau cu un singur cal. În gubernia Taurida *o treime* din numărul de gospodării țărănești dau loturi în arendă. Se dă în arendă *o pătrime* din totalul loturilor țărănești, un sfert de milion de desiatine. Iar din acest sfert de milion — o sută cincizeci de mii de desiatine (trei cincimi) ajung în mâna țăranilor bogați! Aici iarăși putem să constatăm dacă unirea în cadrul obștii, obștea, este bună pentru sărăcime. Într'o obște a satului acela care are bani are și putere. Iar noi avem nevoie de o unire a sărăcimii din diferite obști.

La fel ca și în privința cumpărării pământului, pe țăran îl înșeală vorbele despre cumpărarea la un preț ieftin a plugurilor, a secerătorilor și a tot felul de alte unelte perfecționate. Se organizează depozite ale zemstvelor, arteluri și se spune: uneltele perfecționate vor îmbunătăți situația țăranimii. — Aceasta nu este decât o înșelăciune. Toate aceste unelte mai bune intră numai pe mâna bogătanilor, iar sărăcimea nu se alege aproape cu nimic. Ei nu-i arde de pluguri și de secerători, ci doar să poată scăpa cu zile! Toată această „ajutorare a țăranimii“ este ajutorarea bogătanilor și nimic mai mult. Iar masa sărăcimii, care n'are nici pământ, nici vite, nici rezerve, — nu poate fi ajutată prin faptul că uneltele cele mai bune vor fi mai ieftine. Iată, de pildă, într'unul din județele din gubernia Samara s'a făcut numărătoarea tuturor uneltelor perfecționate pe care le au țăranii bogați și cei săraci. S'a dovedit că *o cincime* din numărul de gospodării, adică cele mai înstărite, au aproape *trei sferturi* din toate uneltele perfecționate, pe câtă vreme sărăcimea, care reprezintă *jumătate* din totalul gospodăriilor, are cu totul *a treizecea parte*. În acest județ, din

totalul de 28.000 de gospodării 10.000 de gospodării sunt fără cal și cu un singur cal; aceste 10.000 de gospodării au cu totul *șapte* unelte perfecționate din totalul de 5.724 aflate în toate gospodăriile țărănești din județ. Șapte unelte din 5.724 — iată care este partea ce revine sărăcimii satelor din toate îmbunătățirile gospodăriei, din răspândirea plugurilor și a secerătorilor, care ar ajuta, chipurile, „întreaga țără-nime“! Iată la ce trebuie să se aștepte sărăcimea satelor dela oamenii care vorbesc despre „îmbunătățirea gospo-dăriei țărănești“!

În sfârșit, una dintre principalele particularități ale țărănimii bogate constă în faptul că ea *angajează muncitori agricoli și zileri*. Ca și moșierii, țărani bogati trăiesc și ei din munca altora. Ca și moșierii, ei se îmbogățesc din ruina-rea și sărăcirea masei țărănimii. Ca și moșierii, ei caută să stoarcă cât mai multă muncă dela muncitorii lor și să le plătească cât mai puțin. Dacă milioanele de țărani n'ar fi fost ruinați complet și nevoiți să se angajeze la străini, să devină năimiți, să-și vândă forța de muncă, — țărani bogati n'ar fi putut exista, nu și-ar fi putut duce gospodăria. A-tunci ei n'ar fi avut unde să găsească loturile „părăsite“, n'ar fi avut unde să-și găsească muncitori. Iar pe întreaga Rusie, cei 1.500.000 de țărani bogati tocmeșc, probabil, nu mai puțin de *un milion* de muncitori agricoli și zileri. Se înțelege că în marea luptă dintre clasa proprietarilor și clasa celor neavuți, dintre patroni și muncitori, dintre burghezie și proletariat, — țărani bogati vor fi de partea proprietarilor, împotriva clasei muncitoare.

Acum cunoaștem situația și forța țărănimii bogate. Să vedem cum trăiește sărăcimea satelor.

Noi am mai spus că sărăcimea satelor constituie o co-vârșitoare majoritate, aproape două treimi din totalul gos-podăriilor țărănești din Rusia. În primul rând, numărul gospodăriilor fără cai se ridică în momentul de față la cel puțin *trei milioane*, — probabil, chiar la mai mult, până la trei milioane și jumătate. Fiecare an de foamete, fiecare recoltă proastă ruinează zeci de mii de gospodării. Popu-lația este în creștere, viața devine tot mai grea, iar pământul cel mai bun a și fost acaparat de moșieri și de țărani bogati. Și iată că în fiecare an din ce în ce mai mulți oameni se ruinează, pleacă la orașe și în fabrici, se angajează ca mun-citori agricoli, devin salahori. Țăranul fără cai este un țăran

care a devenit cu totul sărac. Acesta este un proletar. El trăiește (cât mai trăiește, mai bine zis abia își duce zilele și nu trăiește) nu de pe urma pământului, a gospodăriei, ci *din muncă salariată*. Acesta este frate bun cu muncitorul dela oraș. Țăranul fără cai nici n'are ce să facă cu pământul: jumătate din numărul de gospodării fără cai *dau în arendă loturile lor*, uneori chiar le cedează gratuit obștii (iar uneori mai plătesc pe deasupra ei înșiși procente la datorii!), pentrucă ei nu sunt în stare să cultive pământul. Țăranul fără cai seamănă o desiatină, cel mult două. El este întotdeauna nevoit să mai cumpere cereale (dacă are cu ce să cumpere), căci propria recoltă nu-i ajunge niciodată pentru a se hrăni. Nici țăranii cu un singur cal, care reprezintă pe întreaga Rusie circa 3½ milioane de gospodării, nu stau mult mai bine. Există, desigur, și excepții și noi am mai spus că pe alocuri există țărani cu un singur cal care au un nivel de trai mijlociu sau care sunt chiar bogați. Dar noi nu vorbim de excepții, de localități izolate, ci de întreaga Rusie. Dacă luăm întreaga masă a celor cu un singur cal, este neîndoielnic că aceasta este masa celor care trăiesc în sărăcie și mizerie. Chiar și în guberniile agricole, țăranul cu un singur cal cultivă vreo trei-patru desiatine, arareori cinci; nici acestuia nu-i ajunge numai propria recoltă. Nici în anii buni el nu se hrănește mai bine decât țăranul fără cai, — prin urmare el nu mănâncă niciodată pe săturate, flămânzește mereu. Gospodăria este într-o totală decădere, vitele sunt proaste, nutrețul nu ajunge, ca să îngrijească cum trebuie pământul — nu-l ajung puterile. Pentru întreaga sa gospodărie (în afară de hrana vitelor) țăranul cu un singur cal poate cheltui — de pildă în gubernia Voronej — cel mult *douăzeci de ruble pe an!* (Țăranul bogat cheltuiește *de zece ori mai mult*.) Douăzeci de ruble pe an — și pentru arendarea pământului, și pentru cumpărarea vitelor, și pentru repararea plugului de lemn și a altor unelte, și pentru văcarul satului, și pentru toate celelalte! Oare aceasta înseamnă gospodărie? Numai necazuri, ocnă, un veșnic chin. E cu totul de înțeles cum printre țăranii cu un singur cal sunt deasemenea dintre aceia, și sunt destui *care-și dau în arendă loturile*. Săracului nici pământul nu-i poate fi de prea mult folos. Bani nu sunt, iar pământul nu poate să-ți procure nu numai bani, dar nici măcar hrana de toate zilele. Iar de bani e nevoie pentru toate cele: și

pentru hrană, și pentru îmbrăcăminte, și pentru gospodărie, și pentru dări. În gubernia Voronej, numai dările pe care le plătește un țăran cu un singur cal se ridică de obicei la *ureo optsprezece ruble* pe an, în timp ce în total, pentru *toate* cheltuelile, el nu poate să procure pe an mai mult de 75 de ruble. Aici numai în bătaie de joc se poate vorbi despre cumpărarea de pământ, despre unelte perfecționate, despre bănci rurale: acestea nu sunt făcute nicidecum pentru sărăcime.

De unde să iei bani? Ești nevoit să cauți „câștiguri“. Ca și țăranul fără cai, țăranul cu un singur cal o duce și el de azi pe mâine numai din „câștiguri“. Dar ce înseamnă „câștiguri“? Înseamnă muncă la străini, muncă salariată. Înseamnă că țăranul cu un singur cal a încetat pe jumătate de a mai fi gospodar, devenind năimit, proletar. Iată de ce acestor țărani li se și spune *semiproletari*. Și ei sunt frați buni cu muncitorul dela oraș, deoarece și ei sunt jefuiți în fel și chip de tot felul de stăpâni. Nici pentru ei nu există o altă ieșire, nu există o altă scăpare decât să se unească laolaltă cu social-democrații pentru lupta împotriva tuturor bogătanilor, împotriva tuturor proprietarilor. Cine lucrează la construcția căilor ferate? cine este jefuit de antreprenori? cine lucrează la tăierea pădurilor și la plutărit? cine se angajează ca muncitor agricol? cine muncește ca ziler? cine muncește ca salahor la orașe și în porturi? Toți aceștia alcătuiesc sărăcimea satelor. Toți aceștia sunt țărani fără cai sau cu un singur cal. Toți aceștia sunt proletarii și semiproletarii dela sate. Și ce mulți sunt în Rusia oamenii de acest fel! S'a calculat că în fiecare an se eliberează pe întreaga Rusie (în afară de Caucaz și Siberia) câte opt, iar uneori și nouă *milioane* de pașapoarte. Toți aceștia sunt muncitori care lucrează în afară. Aceștia numai cu numele sunt țărani, căci în realitate ei sunt năimiți, muncitori. Ei trebuie să se unească toți într-o singură asociație cu muncitorii dela orașe, și fiecare rază de lumină și de știință care pătrunde la sate va întări și va consolida această alianță.

Nu trebuie uitat încă un lucru cu privire la „câștiguri“. Funcționarilor de tot felul și oamenilor care au un mod funcționăresc de a gândi le place să-și bată gura cum că țăranul, mujicul, „are nevoie“ de două lucruri: de pământ (numai nu prea mult — ba nici n'ai de unde să iei mult, deoarece cci bogați l-au și acaparat!) și de „câștiguri“.

Deaceea, pentru a ajuta, chipurile, lumea trebuie introduse la sate cât mai multe ocupații, trebuie „să se dea” posibilitatea să aibă mai mult „câștig”. Astfel de vorbe nu sunt decât fățarnicie. Pentru sărăcime, câștigurile înseamnă munca salariată. „A da de câștig” țăranului înseamnă a transforma pe țăran într'un muncitor salariat. Bun ajutor, nimic de zis ! Pentru țăranii bogați există alte „câștiguri”, care cer capital, — construirea, de pildă, a unei mori sau a unei alte întreprinderi, cumpărarea unei batoze, negoț etc. A confunda aceste câștiguri ale oamenilor căpățuiți cu *munca salariată* a sărăcimii înseamnă a înșela sărăcimea. Celor bogați, desigur, le convine această înșelăciune, le convine să prezinte lucrurile în așa fel ca și cum toate „câștigurile” ar fi pe puterea și buzunarul *tuturor* țăranilor. Dar cine dorește cu adevărat binele sărăcimii, acela îi spune *tot adevărul și numai adevărul*.

Ne rămâne acum să vorbim despre țăranimea mijlocașă. Noi am mai văzut că pe întreaga Rusie poate fi considerat, în medie, ca țăran mijlocaș acela care are o pereche de vite de muncă și am văzut că astfel de gospodării țărănești reprezintă circa două milioane de gospodării din cele zece milioane. Țăranul mijlocaș are o situație de mijloc între țăranul bogat și proletar, — tocmai deaceea se și numește mijlocaș. Și nivelul lui de trai este mijlociu: într'un an bun el o scoate la capăt cu gospodăria lui, dar nevoia îl paște mereu. El fie că n'are deloc economii, fie că acestea sunt cu totul neînsemnate. Deaceea gospodăria lui este șubredă. Banii sunt greu de procurat: din gospodăria lui el poate foarte rar să adune atâția bani câți îi trebuie, dar și atunci abia, abia cât să-i ajungă. Iar să caute câștiguri în afară, ar însemna să-și părăsească gospodăria, ar însemna ca ea să înceapă să decadă. Mulți dintre țăranii mijlocași nu se pot totuși lipsi în niciun caz de câștiguri în afară : ei sunt nevoiți să intre la stăpân, nevoia îi silește să se înrobească moșierilor, să se înglodeze în datorii. Iar de datorii țăranul mijlocaș nu reușește aproape niciodată să scape: el n'are venituri sigure ca țăranul bogat. Deaceea, odată intrat în datorii, este ca și cum și-ar fi pus ștreangul de gât. În felul acesta nici nu mai iese din datorii până nu se ruinează complet. De cele mai multe ori țăranul mijlocaș se înrobește la moșier, căci pentru muncile cu bucata moșierul are nevoie de țăranii neruinați, care să aibă și o pereche

de cai și toate cele trebuincioase gospodăriei. Țăranului mijlocăș îi este greu să caute câștiguri în altă parte, — deaceea se și înrobește moșierilor și pentru pâine, și pentru islaz, și pentru arendarea otrezchilor, și pentru datoriile în bani pe care le-a făcut peste iarnă. În afară de moșier și chiabur, pe țăranul mijlocăș îl oprimă și vecinul bogat: întotdeauna îl va jecmăni de pământ și niciodată nu va lăsa să-i scape ocazia de a-l jefui atât cât va putea. Așa își și duce zilele țăranul mijlocăș: nici laie, nici bălaie. Nici gospodar adevărat, așa cum se cuvine, nu este — și nici muncitor. Toți țăranii mijlocași trag spre gospodarii căpătuiți, vor să fie proprietari, dar foarte, foarte puțini sunt acei care reușesc. Foarte puțini sunt dintre aceia care tocmeșc și muncitori agricoli sau zileri, căutând ei înșiși să se pricopsească de pe urma muncii altora, să ajungă pe spinarea altuia în rândul bogătanilor. Dar majoritatea țăranilor mijlocași nu că tocmeșc oameni, — dar ei înșiși sunt nevoiți să se tocmească la alții.

Peste tot unde începe lupta între cei bogați și sărăcime, între proprietari și muncitori, țăranul mijlocăș rămâne la mijloc, neștiind încotro s'o ia. Cei bogați îl chiamă de partea lor: tu, cică, tot gospodar ești, proprietar, tu n'ai ce căuta la golanii de muncitori. Iar muncitorii spun: bogătanii te vor înșela și tot pe tine te vor jecmăni, pentru tine nu există altă salvare decât să ne ajuți în lupta împotriva tuturor bogătanilor. Această luptă pentru țăranul mijlocăș are loc pretutindeni, în toate țările unde muncitorii social-democrați luptă pentru eliberarea clasei muncitoare. În Rusia această luptă începe tocmai acum. Deaceea noi trebuie să examinăm cât se poate mai bine această chestiune și să înțelegem limpede prin ce minciuni atrag bogătașii pe țăranul mijlocăș, cum anume să dăm de gol aceste minciuni, cum să ajutăm pe țăranul mijlocăș să-și găsească adevărații prieteni. Dacă muncitorii ruși social-democrați vor păși dintr'odată pe drumul cel just, atunci noi vom reuși mult mai rapid decât tovarășii-muncitori germani să organizăm o trainică unire a poporului muncitor dela sate cu muncitorii dela orașe și să obținem fără întârziere victoria asupra tuturor dușmanilor celor ce muncesc.

4. INCOTRO SĂ SE INDREPTĂ ȚĂRANUL MIJLOCAȘ ? SPRE PROPRIETARI ȘI BOGĂTANI SAU SPRE MUNCITORI ȘI CEI NEAVUȚI ?

Toți proprietarii, întreaga burghezie caută să atragă de partea ei pe țăranul mijlocaș, promițându-i că se vor lua tot felul de măsuri pentru îmbunătățirea gospodăriei (pluguri ieftine, bănci rurale, introducerea însămânțărilor de ierburi, vânzare de vite și îngrășăminte la prețuri ieftine și altele), precum și determinându-l pe țăran să intre în tot felul de tovărășii agricole (cooperative, cum li se spune în cărți), tovărășii ale diferiților proprietari de pământ în scopul îmbunătățirii gospodăriei. În felul acesta burghezia caută să abată pe țăranul mijlocaș și chiar pe cel cu gospodărie mică, și pe semiproletar, dela unirea cu muncitorii, caută să-i îndemne să susțină pe cei bogați, burghezia, în lupta aceasta împotriva muncitorilor, împotriva proletariatului.

Muncitorii social-democrați răspund la aceasta : îmbunătățirea gospodăriei este un lucru bun. Nu e nimic rău în a cumpăra mai ieftin pluguri; astăzi chiar orice negustor priceput caută să vândă mai ieftin pentru a atrage cumpărători. Dar când țăranilor săraci și mijlocași li se spune că îmbunătățirea gospodăriei și ieftinirea plugurilor le va ajuta tuturor să scape de sărăcie și să se pună pe picioare fără să se atingă câtuși de puțin de cei bogați, — *aceasta este o minciună*. De pe urma tuturor acestor îmbunătățiri, ieftiniri și cooperative (tovărășii pentru vânzarea și cumpărarea de mărfuri) *mult mai mult câștigă cei bogați*. Aceștia devin tot mai tari și storc tot mai mult și sărăciea, și pe țăranii mijlocași. Atâta timp cât cei bogați rămân bogați, atâta timp cât ei dețin în mâna lor cea mai mare parte atât a pământurilor, cât și a vitelor, și a uneltelor, și a banilor, — nu numai sărăciea, dar nici țăranii mijlocași nu vor putea scăpa *niciodată* de sărăcie. Unu, doi dintre țăranii mijlocași se vor strecura, datorită acestor îmbunătățiri și cooperativelor, în rândul celor bogați, dar poporul întreg și toți țăranii mijlocași se vor împotmoli și mai adânc în sărăcie. Pentru ca *toți* țăranii mijlocași să ajungă în rândul bogaților trebuie să fie înlăturați înșiși bogătanii, iar pe ei îi poate înlătura numai alianța muncitorilor dela orașe cu sărăciea satelor.

Burghezia spune țăranului mijlocăș (și chiar celui cu gospodărie mică): noi îți vom vinde pământ ieftin, pluguri ieftine, iar tu vinde-ne în schimb sufletul tău, tu renunță în schimb la lupta împotriva tuturor celor bogați.

Muncitorul social-democrat spune: dacă într'adevăr se vinde ieftin, de ce atunci să nu cumperi dacă ai bani: e o chestiune de afacere. Ei, dar sufletul niciodată să nu ți-l vinzi. Să renunți la lupta dusă laolaltă cu muncitorul dela oraș împotriva întregii burghezii înseamnă să rămâi veșnic în sărăcie și mizerie. De pe urma ieftinirii mărfurilor bogatul va câștiga și mai mult, se va pricopsi și mai mult. Iar celui care n'are bani nici de sămânță nu-i vor fi de folos niciun fel de ocazii de a cumpăra ieftin atâta timp cât el nu va lua burgheziei banii.

Să luăm un exemplu. Partizanii burgheziei fac mare caz de tot felul de cooperative (tovărășii pentru cumpărare ieftină și vânzare avantajoasă). Se găsesc chiar oameni care își zic „socialiști-revoluționari“ și care țipă și ei, în urma burgheziei, cum că mai mult ca de orice țăranul are nevoie de cooperative. Și la noi în Rusia încep să ia ființă tot felul de cooperative, la noi însă ele sunt încă într'un număr foarte mic și ele vor fi în număr mic atâta timp cât nu va exista libertate politică. Dar iată, în Germania există foarte multe cooperative de tot felul în rândurile țăranimii. Și priviți, pe cine ajută cel mai mult aceste cooperative. În întreaga Germanie, 140.000 de proprietari agricoli fac parte din tovarășiile pentru desfacerea laptelui și a produselor lactate, iar acești 140.000 de gospodari (pentru simplificarea, luăm iarăși cifre rotunde) au 1.100.000 de vaci. În întreaga Germanie se numără *patru milioane* de țărani săraci. Dintre aceștia, numai 40.000 sunt încadrați în tovarășii: deci, la fiecare o sută de săraci *numai unul* se folosește de aceste cooperative. Acești 40.000 de săraci au numai 100.000 de vaci. Mai departe, gospodari de mijloc, țărani mijlocăși — *un milion*; dintre aceștia, 50.000 fac parte din cooperative (deci, cinci la fiecare sută) și au 200.000 de vaci. În sfârșit, gospodarii bogați (adică și moșieri și țărani bogați laolaltă) reprezintă *o treime de milion*; dintre aceștia, 50.000 (deci, *șaptesprezece* la fiecare sută!) fac parte din cooperative și au 800.000 de vaci!

Iată pe cine ajută în primul rând și cel mai mult cooperativele. Iată cum duc de nas pe țăran oamenii care

tipă despre salvarea țăranului mijlocaș prin tot felul de tovărășii de acest fel pentru cumpărare ieftină și vânzare avantajoasă. Prea ieftin însă vrea burghezia „să răscum-pere“ pe țăran dela social-democrați, care chiamă atât să-răcimea, cât și pe țăranul mijlocaș de partea lor.

Și la noi iau ființă tot felul de arteluri pentru fabricarea de brânzeturi, precum și tovărășii pentru desfacerea laptelui. Există și la noi cu duiumul oameni care tipă: arteluri, ob-știi, tovărășii — iată de ce are nevoie țăranul. Priviți, însă, cine profită de aceste arteluri, tovărășii și de luarea în aren-dă a pământurilor de către obști. La noi, la o sută de gos-podării cel puțin vreo douăzeci n'au deloc vaci; vreo treizeci au câte o vacă: împinse de neagra mizerie, ele vând laptele, copiii rămân fără lapte, flămânzesc și mor ca muștele. Ță-ranii bogați însă au câte 3, câte 4 și mai multe vaci, și acești țărani bogați dețin jumătate din totalul pe care-l posedă țăranii. Cui îi folosesc, așa dar, artelurile pentru fabricarea de brânzeturi? E limpede că în primul rând moșierilor și burgheziei țărănești. E limpede că *lor le convine* ca țăranii mijlocași și cei săraci să tragă spre ei, ca acești țărani să considere drept mijloc de salvare de mizerie nu lupta tuturor muncitorilor împotriva întregii burghezii, ci tendința unora dintre proprietărași de a scăpa de situația lor și de a ajunge în rândul bogătanilor.

Toți partizanii burgheziei sprijină și încurajează în fel și chip această tendință, prefăcându-se că sunt partizanii și prietenii micului țăran. Și mulți oameni naivi nu recunosc pe lup în blana de oaie și repetă minciuna burgheză cu gân-dul de a aduce folos țăranilor mici și mijlocii. De pildă, se demonstrează prin cărți și cuvântări că mica gospodărie este cea mai avantajoasă, cea mai rentabilă, că mica gos-podărie înfloarește; deaceea, chipurile, sunt peste tot în agri-cultură așa de mulți mici proprietari de pământ, deaceea se cramponează ei atât de puternic de pământ (iar nu pentrucă toate pământurile mai bune sunt ocupate de burghezie, că toți banii se află tot în mâinile ei, pe când sărăcimea se în-ghesue și se chinuește toată viața pe niște petece de pă-mânt!). Micul țăran n'are nevoie de mulți bani, spun acești oameni mieroși; țăranul mic și mijlociu este mai econom și mai sânguincios decât cel bogat și totodată știe să trăiască foarte simplu: în loc de a mai cumpăra fân pentru vite, el se mulțumește și cu paie; în loc de a cumpăra o mașină

costisitoare, el se scoală ceva mai devreme și muncește ceva mai multșor și va face tot cât ar face cu mașina; în loc de a da la oameni străini bănișori pentru orice reparație, în zilele de sărbătoare va pune el însuși mâna pe topor, va face pe dulgherul și astfel îl va costa mult mai ieftin decât pe un gospodar mare; în loc de a hrăni un cal costisitor sau un bou, el se va mulțumi și cu o vacă pentru arat — la Nemți, toți țărani săraci ară cu vacile, ba și la noi lumea e atât de ruınată încât nu numai cu vacile, dar și cu oamenii începe să are! Și cât de avantajos este acest lucru! cât de ieftin! Ce lăudabil e că țăranul mijlociu și micul țăran sunt atât de harnici, atât de sânguincioși, trăiesc atât de simplu, nu se ocupă de prostii, nu se gândesc la socialism, ci tot gândul le este numai la gospodăria lor! Nu trag spre muncitori, care fac greve împotriva burgheziei, ci merg după bogătan, tot chitind să ajungă în rând cu oamenii mai de soi. Iată, dacă toți ar fi tot atât de sânguincioși, harnici, ar trăi simplu, nu s'ar deda la beții, ar economisi mai mulți bani, ar cheltui mai puțin pe tot felul de stămburi, ar face copii mai puțini, — atunci toată lumea ar avea un trai bun și n'ar mai exista niciun fel de sărăcie și mizerie!

Astfel de vorbe mieroase cântă țăranului mijlocăș burghezia și se găsesc prostănaci care să dea crezare acestor cântece și să le mai și repete ei înșiși! * În realitate aceste vorbe mieroase nu sunt decât înșelăciune, numai bătaie de joc la adresa țăranului. Gospodărie ieftină și avantajoasă numesc acești oameni mieroși mizeria, neagra mizerie, care silește pe țăranul mijlociu și pe cel mic să muncească din zori până în noapte, care-l silește să se restrângă la fiecare bucată de pâine, să nu-și permită nici cea mai mică cheltuială. Desigur, ce poate fi „mai ieftin” și „mai avantajos” decât să porți câte trei ani aceiași nădragi, vara să umbli fără cisme, să legi plugul de lemn cu o bucată de sfoară, iar vaca s'o hrănești cu paie putrede de pe acoperiș! Dacă am pune pe un oarecare burghez sau țăran bogat să con-

* La noi, în Rusia, prostănacii care doresc binele țăranului și aluneacă totuși în cele din urmă pe panta folosirii acestor vorbe mieroase, se numesc „narodnici” sau, deasemenea, și „partizani ai micii gospodării”. În urma lor, din prostie, se târăsc și „socialiștii-revoluționari”. Și la Nemți sunt destui oameni mieroși. Unul dintre aceștia, Eduard David, a scris nu demult o carte voluminoasă. În această carte el spune că mica gospodărie este nease-muit mai avantajoasă decât marea gospodărie, fiindcă țăranul cu gospodărie mică nu face cheltuieli de prisos, nu ține cai pentru arat, ci se mulțumește cu vaca, care îi dă totodată și lapte.

ducă o astfel de gospodărie „ieftină“ și „avantajoasă“, cu siguranță că repede ar uita vorbele lor mieroase!

Uneori, oamenii care laudă mica gospodărie vor să fie de folos țăranului, dar în realitate îi fac numai rău. Cu vorbele lor mieroase ei înșeală pe țăran tot așa cum este înșelat poporul de *loterie*. Vă spun îndată ce este loteria. Am, de pildă, o vacă care costă 50 de ruble. Vreau să joc această vacă la loterie și ofer la toată lumea bilete de câte o rublă. Pentru o rublă te poți alege cu o vacă! Lumea se lasă ispitită, rublele curg cu duiumul. Când se fac o sută de ruble, atunci procedez la tragere: al cui bilet va ieși, acela va lua pentru o rublă vaca, iar ceilalți pleacă cu mâna goală. A costat oare „ieftin“ pe oameni această vacă? Nu, ci foarte scump, deoarece s'a plătit de două ori cât îi este prețul, deoarece doi oameni (cel care a organizat loteria și cel căruia i-a revenit vaca) s'au pricopsit fără nicio muncă și aceasta pe seama celor nouăzeci și nouă de oameni care și-au pierdut banii. Deci, cine spune că loteriile sunt convenabile pentru popor, acela pur și simplu înșeală poporul. Tot astfel înșeală pe țărani acela care promite salvarea de sărăcie și mizerie prin tot felul de cooperative (tovărășii pentru vânzare avantajoasă și cumpărare ieftină), tot felul de îmbunătățiri ale gospodăriei, tot felul de bănci și altele. Așa cum la loterie unul a câștigat, iar ceilalți au pierdut, tot așa e și aici: un țăran mijlocaș a reușit să intre în rândul bogătanilor, iar nouăzeci și nouă de tovarăși ai săi s'au spetit o viață întreagă fără să iasă din sărăcie, ba chiar ruinându-se din ce în ce mai mult. Să privească fiecare sătean cu luare-aminte satul lui și cele de prin preajma locului: mulți sunt oare țăranii mijlocași care ajung bogăteni și uită de sărăcie? Dar câți sunt aceia care o viață întreagă nu pot scăpa de mizerie? Câți sunt aceia care se ruinează și părăsesc satele? După cum am văzut, numărul gospodăriilor țărănești mijlocii este, în întreaga Rusie, de cel mult două milioane. Să presupunem că tovarășii de tot felul pentru cumpărare ieftină și vânzare avantajoasă s'au făcut de zece ori mai multe decât există astăzi. La ce rezultate va duce aceasta? Dacă o sută de mii de țărani mijlocași se vor ridica până la cei bogați — va fi mult. Ce înseamnă însă acest lucru? Acest lucru înseamnă că cinci mijlocași dintr'o sută s'au îmbogățit. Dar restul de nouăzeci și cinci? Lor le este tot atât de greu,

iar multora le-a devenit chiar mult mai greu să-și ducă traiul ! Iar țărănimea săracă s'a ruinat și mai mult !

Se înțelege că burghezia nici nu dorește altceva decât ca un număr cât mai mare de țărani cu gospodărie mijlocie și mică să tragă la bogătani, *să creadă* în posibilitatea de a scăpa de mizerie fără luptă împotriva burgheziei, *să-și pună speranțele* în sângele lor, în faptul că vor fi strânși la mână, în îmbogățirea lor și nu în alianța cu muncitorii dela sate și dela orașe. Burghezia se străduiește din răsuputeri să susțină în țăran această credință și speranță amăgitoare, caută să-l adoarmă cu tot felul de vorbe mieroase.

Pentru a demasca înșelăciunea tuturor acestor oameni mieroși, e de ajuns să le punem trei întrebări.

Prima întrebare. Poate oare poporul muncitor să scape de sărăcie și mizerie când în Rusia, din cele 240 milioane de desiatine de pământ bun, 100 milioane de desiatine aparțin proprietarilor funciari particulari ? Când 65 milioane de desiatine se află în mâna celor mai mari proprietari funciari ?

A doua întrebare. Poate oare poporul muncitor să scape de sărăcie și mizerie când 1.500.000 de gospodării țărănești bogate (din totalul de 10 milioane) au acaparat jumătate din pământurile țărănești cultivabile, din toți caii țăranilor, din toate vitele țăranilor și mult mai mult de jumătate din toate rezervele și economiile bănești ale țărănimii ? Când această burghezie țărănească continuă să se îmbogățească din ce în ce mai mult, oprind sărăcimea și țărănimea mijlocașă, îmbogățindu-se de pe urma muncii muncitorilor agricoli și a zilerilor ? Când 6.500.000 de gospodării țărănești aparțin sărăcimii ruinate, mereu înfometate, care își câștigă mizera bucată de pâine angajându-se la diferite munci ?

A treia întrebare. Poate oare poporul muncitor să scape de sărăcie și mizerie când principala forță au devenit banii, când cu bani poți cumpăra orice : și fabrică, și pământ, și chiar pe oameni îi poți cumpăra ca muncitori salariați, ca robi salariați ? Când fără bani nu poți nici să trăiești, nici să-ți duci gospodăria ? Când micul proprietar, țăranul sărac, trebuie să ducă lupta împotriva marelui proprietar pentru a obține bani ? Când câteva mii de moșieri, negustori, fabricanți și bancheri au acaparat sute de milioane de ruble

și, în afară de aceasta, dispun de toate băncile, în care se adună mii de milioane de ruble ?

Dela aceste întrebări nu te poți eschiva cu niciun fel de vorbe mieroase despre avantajele micii gospodării sau ale cooperației. La aceste întrebări nu poate exista decât un singur răspuns : adevărata „cooperație“ care poate salva poporul muncitor o constituie *unirea* sărăcimii satelor cu muncitorii social-democrați dela orașe în vederea luptei împotriva întregii burghezii. Cu cât se va lărgi și se va întări mai repede o *astfel* de unire cu atât mai rapid va înțelege țăranul mijlociu întreaga minciună a promisiunilor burgheze, cu atât mai rapid va trece de partea noastră.

Burghezia știe acest lucru, și deaceea, în afară de vorbe mieroase, ea răspândește tot felul de minciuni despre social-democrați. Ea susține că social-democrații vor să ia proprietatea dela țăranul mijlociu și dela cel mic. *E o minciună*. Social-democrații vor să ia proprietatea numai dela marii proprietari, *numai dela cei care trăiesc din munca altora*. Social-democrații *nu vor lua niciodată proprietatea dela gospodarii mici și mijlocași, care nu angajează muncitori*. Social-democrații apără și susțin interesele întregului popor muncitor, nu numai ale muncitorilor dela orașe, care sunt cei mai conștienți și cei mai uniți, ci și pe cele ale muncitorilor dela sate, precum și ale micilor meseriași și țărani, dacă aceștia nu angajează muncitori și nu trag spre bogătași, nu trec de partea burgheziei. *Social-democrații luptă pentru toate îmbunătățirile în viața muncitorilor și țăranilor* care pot fi întreprinse imediat, înainte ca dominația burgheziei să fie lichidată, și care vor ușura această luptă împotriva burgheziei. Dar social-democrații nu înșală pe țăran, ei îi spun *tot adevărul*, ei spun dinainte și fără ocol că atâta timp cât există burghezie niciun fel de îmbunătățiri nu vor ajuta poporului să scape de sărăcie și mizerie. Pentru ca *întreg poporul* să știe ce sunt social-democrații și ce vor ei, social-democrații și-au întocmit *un program*. Program înseamnă o declarație scurtă, clară și precisă despre *tot ce vrea să obțină partidul și pentru ce luptă el*. Partidul social-democrat este singurul partid care formulează un program clar și precis, pentru ca întregul popor să-l cunoască și să-l vadă, pentru ca în partid să fie numai oameni care într'adevăr vor să lupte pentru eliberarea de sub jugul burgheziei a întregului popor

muncitor și care totodată înțeleg în mod just cine trebuie să se unească în vederea unei astfel de lupte și cum trebuie dusă această luptă. În afară de aceasta, social-democrații consideră că în program trebuie *explicat* direct, deschis și precis *care este cauza sărăciei și mizeriei poporului muncitor* și de ce unirea dintre muncitori devine tot mai largă și mai puternică. Nu e de ajuns să se spună că viața este grea și să se cheme la răzvrătire; asta va ști s'o facă orice palavragiu, numai că aceasta nu va folosi la prea multe. Trebuie ca poporul muncitor să înțeleagă limpede *de ce* îndură el lipsurile și *cu cine* trebuie să se unească în vederea luptei pentru eliberarea de mizerie.

Noi am mai arătat ce vor social-democrații; am arătat care este cauza sărăciei și mizeriei poporului muncitor; am arătat împotriva cui trebuie să lupte sărăcimea satelor și cu cine trebuie să se unească ea în vederea acestei lupte.

Acum vom arăta *ce îmbunătățiri* putem să obținem *imediat* prin lupta noastră, îmbunătățiri atât în viața muncitorilor, cât și în viața țăranilor.

5. CE FEL DE ÎMBUNĂTĂȚIRI

CAUȚĂ SĂ OBȚINĂ SOCIAL-DEMOCRAȚII PENTRU ÎNTREGUL POPOR ȘI PENTRU MUNCITORI?

Social-democrații luptă pentru eliberarea întregului popor muncitor de orice jaf, de orice asuprire, de orice nedreptate. Pentru a se elibera, clasa muncitoare trebuie înainte de toate să se unească. Iar pentru a se uni trebuie să existe libertatea de asociere, dreptul la asociere, trebuie să existe *libertatea politică*. Noi am mai spus că guvernarea absolutistă înseamnă încătușarea poporului de către funcționari și poliție. Deaceia de libertatea politică are nevoie întregul popor, în afară de clica de curteni și de magnați și demnitari care au acces la curte. Dar cel mai mult au nevoie de libertatea politică muncitorii și țăranii. Oamenii bogați se pot răscumpăra cu bani de arbitrariul, de bunul plac al funcționarilor și poliției. Oamenii bogați pot ajunge cu plângerile lor până sus. Deaceia poliția și funcționarii își permit mult mai rar să facă șicane oamenilor bogați decât sărăcimii. Muncitorii și țăranii n'au cu ce să se răscumpere de poliție și de funcționari, n'au cui să se plângă, lor nu le dă mâna să se judece. Muncitorii și țăranii nu vor scăpa

niciodată de dările exagerate, de bunul plac și de batjocura din partea poliției și a funcționarilor atâta timp cât în stat nu va exista o *cârmuire aleasă*, atâta timp cât nu va exista o *adunare populară de deputați*. Numai o astfel de adunare populară de deputați poate elibera poporul din înfeudarea față de funcționari. Orice țăran conștient trebuie să fie de partea social-democraților, care cer guvernului țarist ca primă și cea mai importantă măsură *convocarea unei adunări populare de deputați*. Pe deputați trebuie să-i aleagă toată lumea, fără deosebire de stare socială, fără deosebire între bogați și săraci. Alegerea trebuie să fie liberă, fără niciun amestec din partea funcționarilor; asupra ordinei trebuie să vegheze oameni de încredere, iar nu uriadnici și zemschi nacialnici. Atunci deputații întregului popor vor ști să discute toate nevoile poporului, vor ști să stabilească rândueli mai bune în Rusia.

Social-democrații cer ca poliția să nu aibă dreptul de a arunca pe nimeni în închisoare fără judecată. Pentru arestări samavolnice funcționarii trebuie să fie aspru pedepsiți. Pentru a pune capăt samavolniciei funcționarilor trebuie făcut în așa fel încât poporul însuși să aleagă funcționarii, încât fiecare să aibă dreptul de a adresa direct instanțelor judiciare plângeri împotriva oricărui funcționar. Căci altfel ce rost ar mai avea să te plângi la zemschi împotriva uriadnicului sau guvernatorului împotriva unui zemschi? Desigur că zemschi întotdeauna îl va acoperi pe uriadnic, iar guvernatorul îl va acoperi pe zemschi, ba încă reclamantul va avea de suferit. Il vor arunca în închisoare sau îl vor deporta în Siberia. Numai atunci când la noi în Rusia (la fel ca în toate celelalte state) va avea dreptul oricine să depună plângere și în adunarea populară, și în tribunalele alese și să vorbească liber despre nevoile lui sau să scrie la ziar, numai atunci se vor domoli funcționarii.

Poporul rus se află până în ziua de azi într-o dependență iobăgistă față de funcționari. Fără autorizație din partea funcționarilor, poporul n'are voie nici să organizeze o întrunire, nici să tipărească o carte sau un ziar! Oare nu este aceasta o dependență iobăgistă? Dacă nu se poate organiza o întrunire liberă, tipări o carte liberă, apoi cum să obții dreptatea împotriva funcționarilor și a bogătașilor? Bine înțeles, funcționarii interzic orice carte care arată adevărul, interzic orice cuvânt care conține adevărul despre mi-

zeria poporului. Chiar și această carte partidul social-democrat trebuie s'o tipărească pe ascuns și s'o răspândească pe ascuns : oricine la care se va găsi această carte va fi târît la judecată și prin închisori. Dar muncitorii social-democrați nu se tem de aceasta : ei tipăresc tot mai multe cărți care arată adevărul și le răspândesc tot mai mult în rândurile poporului. Și nu există închisori, nu există prigoană care să oprească lupta pentru libertatea poporului !

Social-democrații cer desființarea stărilor sociale, pentru ca toți cetățenii statului să fie absolut egali în drepturi. Astăzi există la noi stări sociale scutite de dări și altele care plătesc dările, există privilegiați și neprivilegiați, există oameni de viță nobilă și oameni de rând ; pentru poporul de jos până și vergile sunt menținute încă. În nicio țară nu există o astfel de umilire a muncitorilor și țăranilor. În nicio țară, în afară de Rusia, nu există legi diferite pentru stări sociale diferite. E timpul ca și poporul rus să ceară ca orice țăran să aibă *toate drepturile* de care se bucură un nobil. Nu este oare rușinos că la mai bine de patruzeci de ani dela desființarea iobăgiei tot se mai mențin încă vergile, tot mai există încă o stare socială *care plătește dări* ?

Social-democrații cer pentru popor libertatea deplină a deplasărilor și a ocupațiilor. Ce înseamnă : *libertatea deplasărilor* ? Aceasta înseamnă că țăranul are dreptul să meargă unde vrea, să se strămute unde îi place, să-și aleagă orice sat sau orice oraș, fără să ceară nimănui autorizație. Aceasta înseamnă ca și în Rusia să fie desființate pașapoartele (în alte țări nu mai există demult pașapoarte), ca niciun uriașnic, niciun zemschi nacialnic să nu aibă dreptul de a împiedica vreun țăran să-și stabilească domiciliul și să muncească unde dorește. Țăranul rus mai este atât de înfeudat funcționarilor încât nu se poate strămuta liber la oraș, nu poate să se mute liber pe pământuri libere. Ministrul dă o dispoziție ca guvernatorii să nu admită strămutări *neautorizate* ! Guvernatorul știe mai bine decât țăranul încotro trebuie să meargă țăranul ! Țăranul este un copilaș, fără autorități nu are dreptul nici să se miște ! Oare aceasta nu înseamnă dependență iobăgistă ? Oare aceasta nu înseamnă bătaie de joc la adresa poporului, când orice neisprăvit de nobil scăpat comandă gospodariilor-agricultori în toată firea ?

Există o carte, „*Recolta proastă și calamitatea poporu-*

lui" (foametea), scrisă de actualul „ministru al agriculturii“, domnul Ermolov. În această carte se spune fără ocol: nu este cazul ca țăranul să se strămute, de vreme ce domnii moșieri de prin partea locului au nevoie de brațe de muncă. Ministrul vorbește pe șleau, fără nicio jenă, crede că țăranul nu va auzi vorbele acestea și nu le va înțelege. Dece oamenii să fie lăsați să plece când domnii moșieri au nevoie de muncitori ieftini? Cu cât poporul trăiește mai strâmtorat cu atât moșierilor le convine mai mult, cu atât mizeria este mai mare, cu atât mai ieftin se vor angaja oamenii, cu atât vor suporta mai resemnați tot felul de împilări. Înainte vreme asupra intereselor boierilor veghiau vechilii, iar acum veghiază zemschi nacialnicii și guvernatorii. Înainte vreme vechilii dădeau dispoziții ca țăranilor să li se aplice pedeapsa la grajd, iar acum zemschi nacialnicii dispun ca țăranii să fie bătuți cu vergile în localul administrației de plasă.

Social-democrații cer ca armata permanentă să fie desființată, iar în locul ei să fie introdusă miliția populară, pentru ca întregul popor să fie înarmat. Armata permanentă este o armată străină de popor și pregătită pentru a trage în popor. Dacă soldatul n'ar fi fost închis pentru câțiva ani în cazarmă și n'ar fi fost muștruluit acolo în mod sălbatic, ar fi el oare în stare să tragă în frații săi, în muncitori și țăranii? Ar fi putut el oare să meargă împotriva țăranilor înfometați? Pentru apărarea statului de atacul dușmanului nu e deloc nevoie de armată permanentă; pentru aceasta ajunge miliția populară. Dacă fiecare cetățean al statului ar fi înarmat, atunci niciun dușman n'ar putea fi de temut pentru Rusia. Iar poporul ar scăpa de jugul militarismului: militarismul înghite *sute de milioane de ruble pe an*, toți acești bani se strâng de pe spinarea poporului, deaceia și dările sunt atât de mari și viața devine tot mai grea. Militarismul sporește și mai mult puterea funcționarilor și a poliției asupra poporului. De militarism este nevoie pentru a jefui alte popoare, de pildă, pentru a acapara pământul Chinezilor. Prin aceasta situația poporului nu se ușurează, ci devine și mai grea din cauza impozitelor noi. Înlocuirea armatei permanente prin înarmarea întregului popor ar aduce o foarte mare ușurare tuturor muncitorilor și tuturor țăranilor.

Desființarea impozitelor indirecte, pentru care luptă social-democrații, ar fi deasemenea o foarte mare ușurare pentru ei. Impozite indirecte sunt acelea care nu se percep direct asupra pământului sau gospodăriei, ci sunt plătite de popor *în mod indirect*, sub forma unor prețuri mai ridicate la mărfuri. Statul pune impozit pe zahăr, rachiu, gaz, chibrituri și alte obiecte de consum; acest impozit îl plătește negustorul sau fabricantul, dar plătește, bine înțeles, nu din banii lui, ci din banii pe care-i plătesc cumpărătorii. Prețul la rachiu, zahăr, gaz, chibrituri se urcă, iar fiecare cumpărător al unei sticle de rachiu sau al unui funt de zahăr plătește nu numai prețul mărfii, ci și impozitul asupra ei. Dacă plătești, bunăoară, paisprezece copeici, să zicem, pentru un funt de zahăr, patru copeici (aproximativ) reprezintă impozitul: fabricantul a plătit deja acest impozit la administrația financiară și acum recuperează suma plătită dela fiecare cumpărător. Astfel, impozitele indirecte sunt impozite asupra obiectelor de consum, impozite pe care le plătește cumpărătorul sub forma prețului ridicat al mărfii. Se spune uneori că impozitele indirecte sunt cele mai juste: cine cât cumpără, acela atât și plătește. Dar aceasta nu-i adevărat. Impozitele indirecte sunt impozitele cele mai nejuste, deoarece celor săraci le este mult mai greu să le plătească decât celor bogați. Bogatul obține un venit de zece ori mai mare decât țăranul sau muncitorul, dacă nu chiar și de o sută de ori mai mare. Dar are oare bogatul nevoie de zece ori mai mult zahăr? De zece ori mai mult rachiu sau chibrituri? sau gaz? Bine înțeles că nu. O familie de bogătaș va cumpăra gaz, rachiu, zahăr de două, cel mult de trei ori mai mult decât o familie săracă. Iar aceasta înseamnă că bogătașul va plăti sub formă de impozit *o mai mică parte* din venitul său decât săracul. Să zicem că venitul unui țăran sărac este de două sute de ruble pe an; să zicem că el va cumpăra de șaizeci de ruble mărfuri impuse cu taxe fiscale și care din această cauză s'au scumpit (zahărul, chibriturile, gazul sunt impuse la *acciz*, adică fabricantul plătește taxele fiscale înainte de a fi scos marfa pe piață; la rachiul de monopol statul a urcat direct prețul; la stambă, fier și alte mărfuri prețul s'a urcat, deoarece mărfurile ieftine din străinătate nu sunt lăsate să treacă în Rusia fără taxe vamale ridicate). Din aceste șaizeci de ruble, *douăzeci de ruble* vor constitui impozite. Deci din fiecare rublă a veniturilor

sale țăranul va da *zece copeici* sub formă de impozite indirecte (fără a socoti impozitele directe, plățile de răscumpărare, dijma, impozitul agricol, cel de zemstvă, de plasă, de obște). Iar țăranul bogat are un venit de o mie de ruble; el va cumpăra de o sută cincizeci de ruble mărfuri impuse la taxe fiscale; va plăti un impozit (inclus în aceste o sută cincizeci de ruble) de *cincizeci de ruble*. Prin urmare, din fiecare rublă a veniturilor sale, bogătaşul va da sub formă de impozite indirecte numai *cinci copeici*. Cu cât omul este mai bogat, cu atât plătește *mai puțin* din veniturile sale sub formă de impozite indirecte. Deaceia impozitele indirecte sunt *cele mai nejuste*. Impozitele indirecte sunt impozite pe care le plătește sărăcimea. Țăranii și muncitorii alcătuiesc laolaltă $\frac{9}{10}$ din întreaga populație și plătesc $\frac{9}{10}$ sau $\frac{8}{10}$ din totalul impozitelor indirecte. Iar din totalul veniturilor, țăranii și muncitorii primesc, probabil, cel mult $\frac{4}{10}$! Și iată că social-democrații cer desființarea impozitelor indirecte și stabilirea unui impozit *progresiv* pe venituri și pe moștenire. Aceasta înseamnă: cu cât veniturile sunt mai mari, cu atât impozitul trebuie să fie mai ridicat. Cei cu un venit de o mie de ruble să plătească câte o copeică de rublă, cei cu 2.000 — câte două copeici și așa mai departe. Veniturile cele mai mici (de pildă, acelea care nu depășesc patru sute de ruble) să nu fie deloc impuse. Cei mai mari bogătași să plătească impozitele cele mai mari. Un astfel de impozit *pe venit*, sau, mai exact, impozit *progresiv pe venit*, ar fi mult mai just decât impozitele indirecte. Tocmai deaceia social-democrații luptă pentru desființarea impozitelor indirecte și instituirea impozitului progresiv pe venit. Este însă un lucru de înțeles că toți proprietarii, întreaga burghezie nu vrea aceasta și se opune. Numai o strânsă unire a sărăcimii satelor cu muncitorii dela orașe poate *smulge* dela burghezie această îmbunătățire.

În sfârșit, o îmbunătățire foarte importantă pentru poporul întreg, dar mai ales pentru sărăcimea satelor, o constituie *învățământul gratuit* pentru copii, pe care-l cer social-democrații. În momentul de față la sate sunt mult mai puține școli decât la orașe, și totodată numai clasele bogate, numai burghezia are posibilitatea să dea copiilor o bună instrucțiune. Numai învățământul gratuit și obligatoriu *pentru toți copiii* poate scăpa poporul, fie măcar în parte, de bezna ignoranței. Iar sărăcimea satelor suferă cel mai

mult de pe urma ignoranței și are cel mai mult nevoie de învățământ. Dar, desigur, avem nevoie de un învățământ adevărat, liber, iar nu de acela pe care îl vor funcționarii și popii.

Social-democrații cer apoi ca fiecare om să aibă dreptul deplin de a profesa în mod absolut liber orice cult religios. Dintre statele europene, numai în Rusia și în Turcia mai continuă încă să ființeze rușinoasele legi îndreptate împotriva oamenilor de altă credință decât cea ortodoxă, împotriva rascolnicilor, sectanților, evreilor. Aceste legi fie că interzic direct o anumită confesiune, fie că interzic propagarea ei, fie că lipsesc pe oamenii care profesează o anumită credință de unele drepturi. Toate aceste legi sunt cele mai nedrepte, cel mai mult bazate pe constrângere, cele mai rușinoase. Fiecare trebuie să aibă libertatea deplină nu numai de a profesa orice credință, *dar și de a propaga orice credință și de a-și schimba credința*. Niciun funcționar nu trebuie să aibă dreptul nici măcar de a-l întreba pe cineva despre credință: aceasta este o chestiune de conștiință și nimeni n'are dreptul să se amestece aici. Nu trebuie să existe niciun fel de credință sau biserică „dominantă”. Toate cultele, toate bisericile trebuie să fie egale în fața legii. Preoții diferitelor culte pot fi întreținuți de acei care aparțin cultului lor, statul însă nu trebuie să susțină din banii publici niciun cult, nu trebuie să întrețină niciun fel de preoți, nici pe cei ortodocși, nici rascolnici, nici sectanți, nici pe alții. Iată pentru ce luptă social-democrații, și atâta timp cât aceste măsuri nu vor fi aplicate fără nicio rezervă și fără a se lăsa porțițe de scăpare, poporul nu va scăpa de rușinoasele persecuții polițienești pentru credință și de nu mai puțin rușinoasele favoruri polițienești făcute vreuneia dintre credințe.

Noi am examinat ce fel de îmbunătățiri se străduiesc social-democrații să obțină pentru întregul popor și în special pentru sărăcime. Să vedem acum ce îmbunătățiri vor ei să obțină pentru muncitori, nu numai pentru cei din fabrici și dela orașe, ci și pentru muncitorii dela sate. Muncitorii din fabrici și uzine trăiesc mai înghesuți, mai îngrămădiți; ei lucrează în ateliere mari; lor le e mai ușor să folosească

ajutorul social-democrațiilor din rândurile oamenilor instruiți. Toate acestea au făcut ca muncitorii dela orașe să înceapă mult mai înainte decât toți ceilalți lupta împotriva patronilor, obținând îmbunătățiri mai însemnate, precum și publicarea unor legi pentru reglementarea muncii în fabrici. Dar social-democrații duc lupta pentru ca *toți* muncitorii să obțină asemenea îmbunătățiri : și meșteșugarii care lucrează pentru patroni la domiciliu, atât la orașe cât și la sate, — și muncitorii salariați care lucrează la micii meșteri și meseriași, — și muncitorii din construcții (dulgheri, zidari și alții), — și muncitorii care lucrează la tăierea pădurilor, și salahorii, — *și deasemenea și muncitorii dela sate*. În întreaga Rusie toți acești muncitori încep acum să se unească, după exemplul muncitorilor din fabrici și cu ajutorul acestora, încep să se unească în vederea luptei pentru condiții mai bune de viață, pentru o zi de lucru mai scurtă, *pentru o plată mai ridicată*. Și partidul social-democrat își propune ca sarcină să sprijine pe *toți* muncitorii în lupta lor pentru o viață mai bună, să-i ajute pe toți să organizeze (să unească) în asociații puternice pe cei mai fermi și mai siguri muncitori, să-i ajute prin răspândirea de cărți și foi volante, prin trimiterea de muncitori experimentați în rândurile celor noi și în general să-i ajute cu tot ce se poate. Când vom obține libertatea politică, atunci vom avea și în adunarea populară de deputați oamenii noștri, deputați-muncitori, social-democrați, care, ca și tovarășii lor din celelalte țări, vor cere alcătuirea de legi în favoarea muncitorilor.

Noi nu vom enumera aici *toate* îmbunătățirile pe care partidul social-democrat caută să le obțină pentru muncitori : aceste îmbunătățiri sunt enumerate în program și sunt explicate pe larg în cartea „Mișcarea muncitorească în Rusia“. Aici va fi deajuns să arătăm principalele dintre aceste îmbunătățiri. Ziua de lucru trebuie să fie de cel mult opt ore. Intotdeauna o zi pe săptămână trebuie să fie liberă pentru odihnă. Munca suplimentară, precum și lucrul de noapte trebuie cu desăvârșire interzise. Trebuie să existe învățământ gratuit pentru copiii până la vârsta de 16 ani și deaceea nu trebuie să se admită să fie angajați la muncă până la această vârstă. Femeile nu trebuie să muncească în întreprinderile în care munca este dăunătoare sănătății. Pentru schilodirile cauzate în timpul muncii, patronul trebuie să despăgubească

pe muncitori, — de pildă, pentru schilodirile cauzate celor care lucrează la batoze, trioare etc. Toți muncitorii salariați și întotdeauna trebuie plătiți *săptămânal*, iar nu odată la două luni sau la trei luni, cum se întâmplă adesea la angajarea pentru munci agricole. Pentru muncitori e foarte important să primească plata cu regularitate în fiecare săptămână și totodată în bani peșin, iar nu în mărfuri. Patronilor le place foarte mult să impună muncitorilor în contul salariului tot felul de mărfuri de proastă calitate la un preț triplu; pentru a pune capăt acestei situații revoltătoare, trebuie interzisă cu desăvârșire prin lege plata salariului în mărfuri. Apoi, muncitorii bătrâni trebuie să primească pensie dela stat. Muncitorii întrețin prin munca lor toate clasele bogate și întregul stat, și deaceia au aceleași drepturi la pensie ca și funcționarii, care o primesc. Pentru ca patronii să nu poată abuza de situația lor și să încalce regulile stabilite în favoarea muncitorilor, — trebuie numiți inspectori nu numai peste fabrici, ci și peste marile gospodării moșierești, în general peste toate întreprinderile care folosesc muncitori salariați. Dar acești inspectori trebuie să nu fie funcționari, trebuie să nu fie numiți de miniștri sau de guvernatori, să nu fie în serviciul poliției. Inspectorii trebuie să fie *aleși din rândul muncitorilor*; statul trebuie să salarizeze pe oamenii de încredere ai muncitorilor pe care muncitorii singuri îi vor alege în mod liber. Și acești delegați aleși ai muncitorilor trebuie să vegheze ca locuințele muncitorești să fie bine întreținute, ca patronii să nu îndrăznească să impună muncitorilor să locuiască în niște cotețe pentru câini și în bordeie (cum se întâmplă adeseori la muncile agricole), ca să se respecte regulamentul cu privire la odihna muncitorului etc. Totodată nu trebuie uitat că niciun fel de delegați aleși ai muncitorilor nu vor aduce niciun folos atâta timp cât nu există libertate politică, atâta timp cât poliția este atotputernică și nu răspunde în fața poporului. Oricine știe că poliția va aresta acum fără judecată nu numai pe delegații muncitorilor, ci și pe oricare muncitor care va cuteza să vorbească pentru toți, să dezvăluie încălcările de lege și să cheme pe muncitori la unire. Dar atunci când vom avea libertate politică, atunci delegații din partea muncitorilor vor fi de un foarte mare folos.

Tuturor patronilor (fabricanților, moșierilor, antreprenorilor, țăranilor bogați) trebuie să li se *interzică cu desă-*

vârșire să facă în mod samavolnic orice fel de rețineri din salariile muncitorilor, de pildă, rețineri pentru marfă rebutată, rețineri sub forma de amenzi etc. Faptul că patronii fac în mod samavolnic rețineri din salarii constituie o ilegalitate și un act de violență. Sub nicio formă și prin niciun fel de rețineri patronul nu trebuie să scadă salariul muncitorului. Nu patronul singur trebuie să judece și să aplice sancțiuni (halal judecător care își pune în buzunar reținerile pe care le-a scos dela muncitor!), ci să se adreseze *unei adevărate instanțe de judecată*, și această instanță de judecată trebuie să fie alcătuită din delegați aleși în număr egal din partea muncitorilor și a patronilor. Numai astfel de foruri de judecată sunt în măsură să judece drept tot felul de nemulțumiri ale patronilor față de muncitori și ale muncitorilor față de patroni.

Iată pentru ce fel de îmbunătățiri luptă social-democrații pentru întreaga clasă muncitoare. Muncitorii de pe fiecare moșie, dela fiecare exploatare, dela fiecare antreprenor trebuie să caute să discute cu oameni siguri pentru ce fel de îmbunătățiri trebuie să lupte, ce fel de revendicări să formuleze (în diferite uzine, în diferite exploatări, la diferite antreprenori revendicările muncitorilor vor fi, desigur, diferite).

Comitetele social-democrate ajută muncitorilor din întreaga Rusie să-și definească precis și limpede revendicările, precum și să scoată foi tipărite în care să fie expuse aceste revendicări, pentru ca să le cunoască toți muncitorii, și patronii, și autoritățile. Când muncitorii își susțin în mod solidar, ca un singur om, revendicările, patronii se văd nevoiți să cedeze și să consimtă. La orașe muncitorii au și obținut pe această cale multe îmbunătățiri, iar acum și meșteșugarii, și muncitorii care lucrează în atelierele meseriașilor, și muncitorii agricoli încep și ei să se unească (să se organizeze) și să lupte pentru revendicările lor. Atâta timp cât nu există la noi libertate politică, noi ducem această luptă în mod clandestin, ascunzându-ne de poliție, care interzice orice manifeste și orice unire a muncitorilor. Iar când vom cuceri libertatea politică, atunci vom duce această luptă și mai larg și deschis în fața tuturor, ca întregul popor muncitor de pe tot cuprinsul Rusiei să se unească și să se apere în mod solidar împotriva împilării. Cu cât se vor uni în *partidul muncitoresc social-democrat* mai

mulți muncitori, cu atât forța lor va fi mai mare, cu atât vor obține mai rapid și eliberarea completă a clasei muncitoare de orice asuprire, de orice muncă salariată, de orice muncă pentru burghezie.

Noi am mai spus că partidul muncitoresc social-democrat luptă pentru îmbunătățirea situației nu numai a muncitorilor, ci și a *tuturor țăranilor*. Să vedem acum care sunt îmbunătățirile în situația tuturor țăranilor pentru care luptă el.

6. CE IMBUNĂTĂȚIRI LUPTA SA OBTÎNA SOCIAL-DEMOCRAȚII PENTRU TOȚI ȚĂRANII ?

Pentru deplina eliberare a tuturor oamenilor muncii, sărăcimea satelor trebuie să ducă în alianță cu muncitorii dela orașe lupta împotriva întregii burghezii, inclusiv împotriva țăranilor bogați. Țăranii bogați se vor strădui să-și plătească muncitorii agricoli cât mai ieftin și să-i oblige să muncească cât mai mult și cât mai greu, iar muncitorii dela orașe și dela sate vor lupta pentru ca și muncitorii agricoli care lucrează la țăranul bogat să primească o plată mai bună și să muncească mai ușor, având și dreptul la repaus. Prin urmare, sărăcimea satelor trebuie să-și alcătuiască uniunile ei separate, fără țăranii bogați, — noi am mai vorbit despre aceasta și o vom repeta mereu.

Dar în Rusia, toți țăranii laolaltă, și cei bogați și cei săraci, rămân încă în multe privințe iobagi ca și înainte: toți alcătuesc *o stare de jos, care plătește dări, o stare inferioară*; toți sunt înfeudați funcționarilor poliției și zem-schi nacialnicilor; toți lucrează adeseori ca și înainte pentru boier, pentru otrezchi, pentru adăpătoare, pentru islaz, pentru pășune — exact cum lucrau pentru boier și în condițiile iobăgiei. *Toți* țăranii vor să scape de această nouă stare iobăgistă, *toți* vor să aibă drepturi depline, *toți* urăsc pe moșierii, care îi obligă până acum *să facă clacă* — să facă „muncă în dijmă“ în favoarea domnilor boieri și pentru pământ, și pentru islaz, și pentru adăpătoare, și pentru pășune, să lucreze și „pentru stricăciuni“ și să-și trimită muierile la secerat „pentru cinste“. De pe urma tuturor acestor corvezi sărăcimea suferă mai mult încă decât

țăranul bogat. Țăranul bogat se răscumpără uneori de munca pentru boier, dar și țăranul bogat de cele mai multe ori simte foarte puternic oprimarea din partea moșierilor. Prin urmare, sărăcimea satelor trebuie să lupte împotriva lipsei ei de drepturi, împotriva clăcii, împotriva oricăror corvezi laolaltă cu țărani bogăți. Nu vom scăpa de *orice* înrobire, de *orice* mizerie decât atunci când vom învinge *întreaga* burghezie (inclusiv pe țărani bogăți). Dar există o înrobire de care vom scăpa *înainte*, pentru că și țăranul bogat are de suferit de pe urma ei. Mai există încă la noi în Rusia multe locuri și multe regiuni unde toți țărani au exact aceeași situație ca și iobagii. Deaceia toți muncitorii ruși și întreaga sărăcime a satelor trebuie să *ducă cu ambele brațe lupta în două direcții* : cu un braț să ducă *lupta împotriva tuturor burghezilor*, în alianță cu toți muncitorii ; cu celălalt braț — *lupta împotriva funcționarilor la sate, împotriva moșierilor-iobăgiști*, în alianță cu toți țărani. Dacă sărăcimea satelor nu-și va alcătui asociația ei aparte, separată de țărani bogăți, atunci țărani bogăți o vor păcăli, o vor înșela, ei înșiși vor intra în rândul moșierilor, iar pe țăranul sărac nu numai că-l vor lăsa în mizerie, dar nu-i vor da nici libertatea de a se uni. Dacă sărăcimea satelor nu va lupta laolaltă cu țărani bogăți împotriva înrobirii iobăgiste, ea va rămâne încătușată, legată de loc și nici ea nu va avea libertatea deplină de a se uni cu muncitorii dela orașe.

Sărăcimea satelor trebuie să lovească mai întâi în moșieri și să se scuture măcar de jugul cel mai greu și cel mai crâncen — jugul boierilor ; — în această privință mulți țărani bogăți și partizani ai burgheziei vor fi și ei alături de sărăcime, pentru că toată lumea e sătulă de trufia moșierilor. Dar de îndată ce noi vom înlătura puterea moșierilor, — imediat țăranul bogat va arăta cine este, își va întinde labelle peste tot, iar labelle lui sunt acaparatoare, și au și acaparat mult. Deci trebuie să fim cu ochii în patru și trebuie încheiată o alianță puternică, indestructibilă cu muncitorul dela oraș. Muncitorii dela orașe îl vor dezvăța și pe moșier de vechile apucături boierești, și pe țăranul bogat îl vor mai potoli (după cum au mai potolit deja într'o oarecare măsură și pe stăpânii lor — fabricanții). Fără alianța cu muncitorii dela orașe sărăcimea satelor *niciodată* nu va scăpa de orice jug, sărăcie și mizerie ; în afară de ei

nimeni nu-i poate ajuta în această direcție, și pe nimeni nu poate conta decât pe ea însăși. Dar există îmbunătățiri pe care le vom obține înainte, pe care putem să le obținem imediat, chiar la începutul acestei lupte mărețe. Există în Rusia multe forme de înrobire care în alte țări nu mai există demult, și iată că de această înrobire față de funcționari, de această înrobire față de boier, înrobire iobagă, *întreaga țărănime rusă* poate scăpa *chiar acum*.

Să vedem acum pentru ce îmbunătățiri luptă, înainte de toate și în primul rând, partidul muncitoresc social-democrat pentru a elibera întreaga țărănime rusă măcar de cel mai crâncen jug iobăgist și pentru a deslega mâinile săracimii satelor în lupta împotriva întregii burghezii ruse.

Prima revendicare a partidului muncitoresc social-democrat: anularea imediată a tuturor plăților de răscumpărare, de dijmă și a tuturor prestațiilor care cad în sarcina țărănimii „birnice“. Când comitetele de nobili și guvernul de nobili al țarului rus i-a „eliberat“ pe țărani de iobăgie, țărani au fost obligați să *răscumpere propriile lor* pământuri, să răscumpere pământurile pe care le-au arat din timpuri străvechi! Aceasta a fost *un jaf*. Comitetele de nobili *jefuiau* de-a-dreptul pe țărani cu ajutorul guvernului țarist. În multe locuri guvernul țarist a trimis trupe pentru a introduce *cu forța* actul de eliberare⁸⁷, pentru represiuni militare împotriva țăranilor care nu voiau să primească „mizerile“ loturi rășluite. Fără ajutorul trupelor, fără torturi și împușcări, comitetele de nobili nu ar fi putut niciodată să-i jefuiască pe țărani într'un mod atât de nerușinat cum au făcut-o în timpul eliberării de iobăgie. Țărani niciodată nu trebuie să uite cum i-au înșelat și i-au jefuit moșierii, comitetele de nobili, — pentru că și acum încă guvernul țarist numește întotdeauna comitete de nobili sau de funcționari când este vorba de noi legi pentru țărani. Nu demult țarul a lansat un manifest (din 26 Februarie 1903) : în manifest el promite să revizuiască și să îmbunătățească legile cu privire la țărani. Cine le va revizui? cine le va îmbunătăți? — Tot nobilii, tot funcționarii! Țărani vor fi totdeauna înșelați atâta timp cât nu vor obține să fie instituite *comitete țărănești* pentru îmbunătățirea vieții țăranilor. Destul au comandat țăranilor moșierii, zemschi nacialnicii și tot felul de funcționari! Destul cu această înfeudare față de orice uriaș, de orice

odraslă scăpătată de nobil, numiți zemschi nacialnic, ispravnic sau guvernator! Țăranii trebuie să ceară să li se dea libertatea de a-și aranja *ei înșiși* treburile lor, de a concepe, a arăta și a aplica *ei înșiși* noile legi. Țăranii trebuie să ceară *comitete țărănești* libere, care să fie alese, — atâta timp cât ei nu vor obține acest lucru, ei vor fi întotdeauna înșelați și jefuiți de nobili și de funcționari. Nimeni nu va scăpa pe țărani de lipitorile de funcționari dacă ei singuri nu se vor elibera, dacă nu se vor uni pentru a-și lua soarta în *propriile lor* mâini.

Social-democrații cer nu numai deplina și imediata anulare a plăților de răscumpărare, a plăților pentru dijmă și a oricăror prestații, dar în afară de aceasta mai cer *să se restituie poporului* sumele de bani luate drept răscumpărare. Dela eliberarea lor de iobăgie de către comitetele de nobili, țăranii din întreaga Rusie au plătit sute de milioane de ruble. Țăranii trebuie să ceară ca acești bani să le fie restituiți. Guvernul n'are decât să impună pământurile marilor latifundiari-nobili cu un impozit special, să ia pământurile mănăstirilor și ale departamentului domeniilor (adică cele ale familiei imperiale), iar adunarea populară de deputați să dispună de acești bani în favoarea țăranilor. Nicăieri în lume nu există o astfel de umilire, o astfel de pauperizare a țăranului, o moarte atât de îngrozitoare prin înfometare a milioanele de țărani ca în Rusia. La noi țăranul a fost adus până la moarte prin foame, pentru că a fost jefuit încă de comitetele de nobili, pentru că este jefuit de atunci în fiecare an prin stoarcerea vechiului tribut pentru vechii iobăgiști-urmași, prin stoarcerea plăților de răscumpărare și de dijmă. Cei care jefuesc să și răspundă pentru aceasta. Să se ia banii dela nobilii mari moșieri, pentru a da un ajutor serios înfometaților. Țăranul înfometat n'are nevoie de milostenii, n'are nevoie de pomeni mizere. Să ceară restituirea banilor pe care i-a plătit ani de-a rândul moșierilor și statului. Atunci adunarea populară de deputați și comitetele țărănești vor putea da un ajutor serios, adevărat celor înfometați.

Mai departe. Partidul muncitoresc social-democrat cere desființarea imediată a răspunderii solidare și a *tuturor legilor care împiedică pe țăran să dispună de pământul său*. Manifestul țarului din 26 Februarie 1903 promite desființarea răspunderii solidare. Acum a și apărut legea cu pri-

vire la desființarea ei. Dar aceasta nu ajunge. În afară de aceasta trebuie abrogate imediat *toate legile* care împiedică pe țăran să dispună de pământul său. Altfel, și fără răspunderea solidară țăranul nu va fi pe deplin liber, va rămâne semiiobag. Țăranul trebuie să obțină *deplina libertate* de a dispune de pământul său : să-l dea sau să-l vândă cui vrea, fără să întrebe pe nimeni. Ucazul țarului nu permite acest lucru : toți nobilii, negustorii și târgoveții pot dispune în mod liber de pământul lor, dar țăranul nu poate. Țăranul este un copil mic ! Lângă el trebuie pus un zemschi nacialnic ca să vadă de el ca un fel de dădacă. Țăranului trebuie să i se interzică să-și vândă lotul, altfel țăranul va risipi banii ! — Iată cum raționează iobăgiștii, și se găsesc prostănaci care îi cred și care, dorind binele țăranului, spun că trebuie să i se interzică să-și vândă pământul. Chiar narodnicii (despre care am vorbit mai înainte) și oamenii care se numesc „socialiști-revoluționari“ tot acolo ajung și consideră că e mai bine ca țăranul nostru să rămână puțintel iobag, dar să nu-și vândă pământul.

Social-democrații spun : aceasta nu este decât ipocrie, boierie, sunt doar cuvinte dulcegi ! Când noi vom înfăptui socialismul, când clasa muncitoare va învinge burghezia, — atunci întregul pământ va fi comun, atunci *nimeni* nu va avea dreptul să vândă pământul. Ei, dar până atunci ? Nobilul și negustorul pot să-și vândă pământul, iar țăranul nu poate ! ? Nobilul și negustorul sunt liberi, iar țăranul tot semiiobag să rămână ! ? țăranul să trebuiască să se milogească și mai departe la autorități pentru aprobare ! ?

Aceasta nu este decât o înșelătorie ; deși camuflată prin vorbe dulcegi, e totuși o înșelătorie.

Atâta timp cât nobilului și negustorului li se permite să-și vândă pământul și țăranul trebuie să aibă *dreptul deplin* să-și vândă pământul și să dispună de el în mod *absolut liber*, absolut la fel ca și nobilul și negustorul.

Când clasa muncitoare va învinge întreaga burghezie, atunci ea va lua pământul dela marii proprietari, atunci ea va organiza exploatare mari, *gospodării în tovărășie*, pentru ca pământul să fie lucrat de muncitori în comun, laolaltă, alegându-și în mod liber oameni de încredere ca conducători, având tot felul de mașini pentru ușurarea muncii, lucrând fiecare în schimburi de nu mai mult de opt (și chiar

și șase) ore pe zi. Atunci și micul țăran care va dori să gospodărească ca mai înainte, de unul singur, va produce nu pentru piață, nu pentru a vinde primului venit, ci pentru tovărășiile muncitorilor; micul țăran va furniza tovarășiei muncitorilor pâine, carne, legume, iar muncitorii îi vor da fără bani mașini, vite, îngrășăminte, îmbrăcăminte și tot ce îi trebuie. Atunci nu va exista luptă între marele și micul proprietar de pământ pentru bani, atunci nu va mai exista muncă salariată pentru alții, ci toți cei ce muncesc vor lucra pentru sine, toate îmbunătățirile în muncă și mașinile vor fi în folosul muncitorilor înșiși, în scopul înlesnirii muncii lor, al îmbunătățirii vieții lor.

Dar orice om cu judecată înțelege că socialismul nu poate fi înlăptuit dintr'odată: pentru a-l realiza trebuie dusă o luptă aprigă împotriva întregii burghezii, împotriva tuturor guvernelor, trebuie să unim într'o asociație trainică și indestructibilă pe toți muncitorii dela orașe din întreaga Rusie și laolaltă cu ei sărăcimea satelor. Aceasta este o cauză măreață, și pentru o astfel de cauză nu este păcat să-ți dai și viața. Dar atâta timp cât noi nu am înlăptuit încă socialismul, marele proprietar de pământ va lupta mereu împotriva celui mic din cauza banilor: oare marele proprietar de pământ va fi liber să-și vândă pământul, iar micul țăran nu? Repetăm: țăranii nu sunt copii mici și nu permit nimănui să le comande; țăranii trebuie să capete *toate drepturile*, fără niciun fel de îngrădire, toate drepturile pe care le au nobilii și negustorii.

Se mai spune: pământul nu este al țăranului, ci al obștei. Nu se poate permite fiecăruia să vândă pământul obștesc. — Și aceasta nu este decât o înșelătorie. Oare nobilii și negustorii nu au și ei asociații? oare nobilii și negustorii nu se unesc și ei în companii, nu cumpără împreună pământ, și fabrici și tot ce vreți? Dece atunci pentru societățile nobililor nu se nascocesc niciun fel de restricții, iar pentru țăran orice canalie de polițist caută să nascocască tot felul de îngrădiri și restricții? Niciodată țăranii nu au văzut nimic bun dela funcționari, ei au văzut doar bătăi, angarale și insulte. Niciodată țăranii nu vor obține nimic bun atâta timp cât nu-și vor lua treburile în propriile lor mâini, atâta timp cât nu vor obține deplina egalitate în drepturi și deplina libertate. Dacă țăranii vor ca pământul lor să fie obștesc, — nimeni nu are dreptul să-i împiedice,

și ei își vor alcătui pe baza liberului consimțământ o asociație compusă din cine și cum vor voi, își vor întocmi un contract al asociației cum îl vor voi, în mod absolut liber. Și niciun funcționar să nu îndrăznească să-și vâre nasul în treburile obștești ale țăranilor. Și nimeni să nu îndrăznească să-și bată joc de țăran și să născocească pentru țăran tot felul de îngrădiri și restricții.

În sfârșit, social-democrații luptă pentru a obține încă o îmbunătățire importantă pentru țăranii. Ei vor chiar acum, imediat, să limiteze înrobirea față de boier, înrobirea iobăgistă a țăranului. De înrobire în întregul ei, noi, desigur, nu vom scăpa atâta timp cât există mizerie pe lume, iar de mizerie nu vom scăpa atâta timp cât pământul și fabricile se află în mâna burgheziei, atâta timp cât principala forță în lume o reprezintă banii, atâta timp cât nu este instaurată *societatea socialistă*. Dar în Rusia, la sate, a mai rămas încă o înrobire deosebit de grea care nu există în alte țări, deși acolo nu a fost încă instaurat socialismul. În Rusia mai există încă într-o măsură însemnată *înrobirea iobăgistă*, care folosește tuturor moșierilor, care apasă pe toți țăranii, care poate și trebuie să fie nimicită chiar acum, imediat, în primul rând.

Să explicăm care anume înrobire o numim noi înrobire iobăgistă.

Orice locuitor al satelor cunoaște astfel de cazuri. Pământul moșieresc se află alături de pământul țăranului. La eliberare li s'au tăiat țăranilor pământurile necesare lor, li s'au tăiat islazul, pășunea, li s'a tăiat pădurea, li s'a tăiat adăpătoarea. Țăranii nu se pot lipsi de pământurile răsluite, de islaz, de adăpătoare. Vrei, nu vrei, trebuie să mergi la moșier să-l rogi să-ți dea voie să duci vitele la apă, sau la islaz, și altele. Iar moșierul nici nu-și duce gospodăria și poate că nici bani nu are deloc, ci trăiește doar din înrobirea țăranilor. Pentru pământurile tăiate țăranii lucrează pentru el fără plată, ară cu caii lor pământul lui, strâng cerealele lui și fânețele lui, treieră pentru el, în unele locuri cară chiar pe pământul boierului bălegarul dela vitele lor, ale țăranilor, duc la gospodăria boierului și pânzeturi, și ouă, și tot felul de vietăți. Exact ca în timpul iobăgiei! Atunci țăranii lucrau fără plată pentru

acela pe moșia căruia locuiau, iar acum lucrează foarte des fără plată pentru boier pe acelaș pământ care a fost luat țăranilor la eliberarea lor de către comitetele de nobili. Aceasta nu este altceva decât clacă. În unele gubernii înșiși țăranii numesc această muncă clacă sau boeresc. Tocmai aceasta denumim noi înrobire iobăgistă. În timpul eliberării de iobăgie, comitetele moșierești, de nobili, aranjau dinadins lucrurile în așa fel încât să poată înrobi pe țăranii ca și înainte, răsluiau dinadins loturile țăranilor, făceau ca fășii de pământ moșieresc să întretaie pământurile țăranilor, pentru ca țăranul să nu aibă unde să dea drumul găinilor, îi mutau dinadins pe țăranii pe pământurile mai proaste, barau dinadins cu pământul moșieresc drumul spre adăpătoare, — într'un cuvânt aranjau lucrurile în așa fel încât țăranii să cadă în cursă, încât țăranii să poată fi luați prizonieri cu mâinile goale. Și câte sate, nemărate, mai există la noi, unde țăranii sunt prizonierii moșierilor vecini, prizonieri cum au fost și în perioada iobăgiei. În aceste sate și țăranul bogat și cel sărac sunt legați împreună de mâini și de picioare și sunt cu totul la cheremul moșierului. Țăranul sărac o duce și mai greu din această cauză decât cel bogat. Țăranul bogat mai are câte odată și pământul lui și mai trimite muncitorul în locul lui la clacă, dar cel sărac nu are cum să scape, și moșierul face ce vrea din el. În condițiile acestei înrobiri țăranul sărac adeseori nici nu are când să răsuflă, nici nu poate pleca în altă parte să-și caute de lucru din cauza muncii pentru boier și nici nu se poate gândi să se unească liber într'o asociație, într'un partid cu întreaga săracime a satelor și cu muncitorii dela oraș.

Așa dar, nu există oare vreun mijloc pentru ca chiar acum, imediat, dintr'odată, să fie desființată această înrobire? Partidul muncitoresc social-democrat propune țăranilor *două* mijloace în vederea acestui scop. Dar noi repetăm din nou că numai socialismul poate scăpa întreaga săracime de orice fel de înrobire, căci atâta timp cât cei bogați au puterea, întotdeauna ei vor oprima într'un fel sau altul pe cei săraci. A desființa complet înrobirea în întregul ei dintr'odată nu se poate, dar se poate îngrădi într'o măsură însemnată cea mai grea, cea mai mârșavă înrobire, înrobirea iobăgistă, care apasă și pe țăranii săraci,

și pe cei mijlocași, și chiar pe cei bogați, se poate obține imediat o ușurare a situației țărănimii.

Pentru aceasta există două mijloace.

Primul mijloc — comisii de judecată alese în mod liber în care să intre oameni de încredere, din partea muncitorilor agricoli și a țăranilor săraci, precum și din partea țăranilor bogați și a moșierilor.

Al doilea mijloc — *comitete țărănești* alese în mod liber. Aceste comitete țărănești trebuie să aibă dreptul nu numai de a discuta și adopta tot felul de măsuri pentru desființarea clăcii, pentru desființarea rămășițelor iobăgiei, dar ele trebuie deasemenea să aibă dreptul *de a lua înapoi pământurile rășluite și de a le restitui țăranilor*.

Să examinăm ceva mai amănunțit aceste două mijloace. Comisiile de judecată alese în mod liber din care să facă parte oameni de încredere vor judeca toate pricinile referitoare la plângerile țăranilor împotriva înrobirii. Aceste comisii de judecată vor avea dreptul să reducă arenzile în cazul că moșierii, profitând de mizeria țăranilor, au cerut o arendă prea mare. Aceste comisii vor avea dreptul să elibereze pe țărani de plățile excesiv de mari, — de pildă, dacă moșierul l-a angajat pe țăran iarna pentru muncile de vară cu jumătate de preț, atunci comisia de judecată va judeca pricina și va fixa o plată justă. Aceste comisii de judecată trebuie să fie alcătuite, desigur, nu din funcționari, ci din oameni de încredere aleși în mod liber, iar muncitorii agricoli și sărăcimea satelor trebuie neapărat să-și aibă reprezentanții lor, al căror număr să nu fie mai mic decât cel al reprezentanților țăranilor bogați și moșierilor. Aceste comisii de judecată vor judeca deasemenea toate litigiile dintre muncitori și patroni. Existând aceste comisii de judecată muncitorilor și întregii sărăcimi a satelor le va fi mai ușor să-și apere drepturile, le va fi mai ușor să se unească între ei și să știe exact ce oameni pot susține cu credință și just sărăcimea și pe muncitori.

Celălalt mijloc este și mai important. Acestea sunt *comitetele țărănești* libere, alese dintre oameni de încredere de către muncitorii agricoli, țăranii săraci, mijlocași și bogați în fiecare județ (sau câteva comitete pe un județ, dacă țăranii vor găsi necesar; poate chiar vor organiza comitete țărănești în fiecare plasă și în fiecare sat mai mare). Nimeni nu știe mai bine decât țăranii înșiși ce

jug îi apasă. Nimeni nu va ști mai bine decât țărani înșiși să-i demaște pe moșieri, care trăiesc încă și acum de pe urma înrobirii iobăgiste. Comitetele țărănești vor judeca care pământuri rășluite, sau pășuni, sau islazuri și altele au fost luate țăranilor pe nedrept, vor judeca dacă aceste pământuri trebuie luate înapoi fără plată sau dacă cei care au cumpărat aceste pământuri trebuie să fie despăgubiți pe seama marilor nobili. Comitetele țărănești vor scăpa pe țărani cel puțin de acele capcane în care i-au împins numeroasele comitete de nobili și de moșieri. Comitetele țărănești vor scăpa pe țărani de amestecul funcționarilor, vor arăta că țăranii vor și pot să-și aranjeze singuri treburile, vor ajuta țăranilor să se pună de acord în ceea ce privește nevoile lor și să cunoască bine pe oamenii care sunt în stare să apere cu credință sărăcimea satelor și alianța cu muncitorii dela orașe. Comitetele țărănești constituie *primul pas* spre aceea ca și în satele din fundul provinciei țăranii să se pună pe propriile lor picioare și să-și ia soarta în propriile lor mâini.

Iată dece muncitorii social-democrați îi pun în gardă pe țărani :

Să nu aveți încredere în niciun fel de comitete de nobili, în niciun fel de comisii de funcționari.

Cereți o adunare națională de deputați.

Cereți instituirea comitetelor țărănești.

Cereți libertatea deplină de a tipări orice cărți și ziare.

Atunci când oricine va avea dreptul să-și expună liber, fără să se teamă de nimeni, părerile și dărințele și în adunarea națională de deputați, și în comitetele țărănești, și în ziare, — atunci se va vedea foarte curând cine este de partea clasei muncitoare, cine este de partea burgheziei. Acum imensa majoritate a oamenilor nu se gândește deloc la acest lucru, unii își ascund adevărata lor părere, unii nu știu încă nici ei singuri, alții înșeală intenționat. Iar atunci toți vor începe să gândească la aceasta, nu vor avea dece să se ascundă, și totul se va lămuri în scurt timp. Noi am mai spus că burghezia va atrage de partea ei pe țăranii bogați. Cu cât vom reuși mai repede și mai complet să desființăm înrobirea iobăgistă, cu cât țăranii vor reuși să obțină mai multă libertate adevărată, cu atât mai rapid se va uni sărăcimea satelor, cu atât mai rapid se va uni țărănimea bogată cu întreaga burghezie. N'au decât să se

unească : noi nu ne temem de aceasta, deși știm foarte bine că țărănimea bogată va deveni și mai puternică în urma acestei uniri. Doar și noi ne vom uni, și *alianța noastră* — alianța sărăcimii satelor cu muncitorii dela oraș — va fi infinit mai numeroasă, va fi o alianță a zecilor de milioane împotriva unei alianțe a sute de mii. Noi știm deasemenea că burghezia se va strădui (ea și acum se străduiește!) să atragă de partea ei și pe țăranii mijlocași și chiar pe micii țărani, se va strădui să-i înșele, să-i atragă, să-i dezbine, să promită fiecăruia să-l aducă și pe el în rândul bogătașilor. Noi am mai văzut prin ce mijloace și prin ce înșelăciuni atrage burghezia pe țăranul mijlocas. Deaceea noi trebuie dinainte să deschidem ochii sărăcimii satelor, dinainte să întărim alianța ei deosebită cu muncitorii dela oraș împotriva întregii burghezii.

Să privească bine fiecare sătean în jurul său. Ade-seori țăranii bogățani vorbesc împotriva boierilor, împotriva moșierilor! Cum se mai plâng că poporul este opri-mat, că la boieri pământul stă degeaba, nelucrat! Cum le mai place să pălăvrăgească (între patru ochi) că n'ar fi rău ca pământul să treacă pe mâna țăranilor!

Se poate oare crede ceeace spun bogătanii? Nu. Ei nu vor pământul pentru popor, ci pentru ei. Ei au acaparat și acum pământ atât prin cumpărare, cât și prin arendare și tot nu le ajunge. *Deci, sărăcimea satelor nu va fi nevoită să meargă multă vreme împreună cu bogătanii împotriva moșierilor.* Noi putem face numai primul pas împreună cu ei, iar apoi drumurile noastre vor trebui să se despartă.

Iată de ce trebuie despărțit limpede acest prim pas de alți pași și de ultimul, de principalul nostru pas. Primul pas la sate este deplina eliberare a țăranului, acordarea de drepturi depline, instituirea comitetelor țărănești pentru restituirea otrezchilor. Iar ultimul nostru pas și la oraș și la sat va fi acelaș : *vom lua toate pământurile, toate fa-bricile, dela moșieri și burghezie, și vom construi societatea socialistă.* Între primul și ultimul pas al nostru vom mai trece încă prin destule lupte, și cine confundă primul pas cu ultimul, acela dăunează acestei lupte, acela, fără să-și dea seama, aruncă praf în ochii sărăcimii satelor.

Sărăcimea satelor va face primul pas laolaltă cu toți țăranii : doar dacă unii chiaburi vor rămâne în urmă, doar dacă pe unul dintr'o sută de țărani nu-l dezgustă nici o

înrobire. Dar mulțimea în întregimea ei va merge împreună încă pentru un lucru: drepturile egale sunt necesare întregii țărănime. Înrobirea moșierească leagă pe toți de mâini și de picioare. Dar ultimul pas niciodată nu-l vor face toți țărani împreună: aici întreaga țărănime bogată se va ridica împotriva muncitorilor agricoli. Aici avem nevoie de o alianță puternică între sărăcimea satelor și *muncitorii social-democrați dela orașe*. Cine spune țărănilor că ei pot face dintr'odată și primul și ultimul pas, acela îl înșeală pe țaran. Acela uită de marea luptă dintre țărani înșiși, de marea luptă dintre sărăcimea satelor și țărani bogați.

Iată dece social-democrații nu promet *dintr'odată* țaranului râuri de lapte și miere. Iată dece social-democrații cer în primul rând deplina libertate în vederea luptei, în vederea marelui, amplei lupte a întregului popor, a întregii clase muncitoare împotriva întregii burghezii. Iată dece social-democrații indică *primul pas mic, dar sigur*.

Unii oameni cred că revendicarea noastră de a se institui comitete țărănești în vederea îngrădirii înrobirii și a restituirii otrezchilor este un gard, o barieră. Oprește-te, cică, aici și să nu mergi mai departe. Acești oameni s'au gândit foarte prost la ceea ce vor social-democrații. Revendicarea de a se institui comitete țărănești în vederea îngrădirii înrobirii și a restituirii otrezchilor nu constituie o barieră. Ea constituie o *poartă*. Pe această poartă trebuie să ieși în primul rând *pentru a merge mai departe*, pentru a merge pe o cale deschisă, largă *până la capăt*, până la deplina eliberare a întregului popor muncitor din Rusia. Atâta timp cât țărănimea nu a ieșit pe această poartă ea rămâne în întuneric, înrobită, fără drepturi depline, fără o libertate deplină, adevărată, ea nu poate să-și dea seama definitiv nici măcar ea însăși cine este prieten omului muncitor și cine este dușman. Deaceia social-democrații indică această poartă și spun că în primul rând întreaga obște, întregul popor trebuie să împingă această poartă și s'o forțeze complect. Căci iată că există oameni care își zic narodnici și socialiști-revoluționari, care vor și ei binele țaranului, fac zarvă, țipă, dau din mâini, vor să ajute, dar *poarta aceasta nu o văd!* Acești oameni sunt atât de orbi încât spun: nu trebuie deloc să i se dea țaranului dreptul de a dispune liber de pământul lui! Vor

binele țăranului, dar uneori judecă ca și iobăgiștii ! Puțin folos dela așa prieteni. Ce folos că tu îi dorești țăranului toate cele bune dacă tu nu vezi clar nici prima poartă care trebuie forțată ? Ce folos că și tu tinzi spre socialism dacă nu vezi modul în care să ieși pe calea luptei libere a poporului pentru socialism, nu numai la orașe, ci și la sate, nu numai împotriva moșierilor, ci și împotriva *bogătanilor dinăuntrul obștii, dinăuntrul mirului* ?

Iată de ce social-democrații arată cu atâta perseverență această primă și apropiată poartă. Acum greutatea nu constă în a vorbi despre tot felul de bune intenții, ci în a arăta în mod just drumul, în a înțelege limpede *cum trebuie făcut chiar primul pas*. Că țăranul rus este strivit de înrobire, că țăranul rus a rămas pe jumătate iobag — despre acestea vorbesc și scriu de patruzeci de ani toți prietenii țăranului. Despre felul în care moșierii jefuiesc și înrobesc în mod nerușinat pe țăran prin tot felul de pământuri rășluite, despre acest lucru au scris multe cărți toți prietenii țăranului încă cu mult înainte de a fi apărut în Rusia social-democrații. Că țăranul trebuie ajutat chiar acum, imediat, că el trebuie eliberat măcar cât de cât de înrobire — acest lucru îl văd acum toți oamenii cinstiți, despre acest lucru încep să vorbească chiar funcționarii guvernului nostru polițienesc. Intreaga problemă este : *cum să se treacă la acțiune, cum să se facă primul pas*, ce poartă să fie forțată în primul rând.

La această întrebare diferiți oameni (dintre acei care vor binele țăranului) dau două răspunsuri diferite. Orice proletar dela sate trebuie să se străduiască să înțeleagă cât mai limpede ambele răspunsuri și să-și facă o părere precisă și hotărâtă. Un răspuns îl dau narodnicii și socialiștii-revoluționari. În primul rând, spun ei, trebuie să se dezvolte în rândurile țăranimii tot felul de tovărășii (cooperative). Unirea în cadrul obștii trebuie întărită. Nu trebuie să i se acorde fiecărui țăran dreptul de a dispune în mod liber de pământul său. Obștea țărănească să aibă mai multe drepturi și treptat toate pământurile din Rusia să fie ale obștii. Țăranilor trebuie să li se facă tot felul de înlesniri în ceea ce privește cumpărarea pământului, pentru ca pământul să treacă mai ușor dela capital la cei care-l lucrează.

Alt răspuns dau social-democrații. Țăranul trebuie în

primul rând să obțină, fără excepție, toate drepturile pe care le au nobilii și negustorii. Țăranul trebuie să aibă dreptul deplin de a dispune în mod liber de pământul său. Pentru a lichida cea mai mârșavă înrobire trebuie instituite comitete țărănești pentru restituirea otrezchilor. Nu de obște avem nevoie, ci de alianța săracimii satelor din diferite obști sătești din întreaga Rusie, de alianța dintre proletarii dela sate și proletarii dela orașe. Diverse tovărășii (cooperative) și cumpărarea pământului de către obște vor aduce întotdeauna un folos mai mare țăranilor bogați și vor înșela pe țăranul mijlocăș.

Guvernul rus își dă seama că trebuie să ușureze situația țăranilor, dar el vrea să scape prin fleacuri, el vrea să le facă pe toate prin intermediul funcționarilor. Țăranii trebuie să fie cu ochii în patru căci comisiile de funcționari îi vor înșela tot așa cum i-au înșelat comitetele de nobili. Țăranii trebuie să ceară alegerea comitetelor țărănești libere. Nu dela funcționari trebuie să se aștepte ușurarea situației, ci țăranii înșiși trebuie să-și ia soarta în propriile lor mâini. Să facem mai întâi numai un pas, să ne eliberăm mai întâi de cea mai crâncenă înrobire numai și numai ca țăranii să-și simtă forța, să se înțeleagă și să se unească în mod liber. Niciun om de bună credință nu poate nega faptul că pământurile rășluite servesc deseori celei mai nerușinate înrobiri iobăgiste. Niciun om de bună credință nu poate nega faptul că revendicarea noastră este o revendicare primordială și foarte justă: să-și aleagă țăranii în mod liber comitetele lor, fără funcționari, în vederea desființării oricărei înrobiri iobăgiste.

În comitetele țărănești libere (precum și în adunarea liberă de deputați din întreaga Rusie), social-democrații vor întări imediat și prin toate forțele alianța deosebită dintre proletarii dela sate și proletarii dela orașe. Social-democrații vor susține toate măsurile care sunt în favoarea proletarilor dela sate și îi vor ajuta după primul pas să facă cât mai rapid și mai unit pe cel de-al doilea pas și pe al treilea, și așa mai departe, până la capăt, până la deplina victorie a proletariatului. Dar se poate oare spune acum, imediat, ce revendicare va fi la ordinea zilei mâine în vederea celui de al doilea pas? Nu, aceasta nu se poate spune, pentru că nu știm cum se vor comporta mâine țăranii bogați și mulți oameni instruiți ocupați cu tot felul de

cooperative și cu tot felul de treceri ale pământului dela capital la cei care îl lucrează.

Poate că ei nu vor reuși încă să se unească chiar mâine cu moșierii și vor voi să lichideze până la capăt puterea moșierilor. Foarte bine. Social-democrații doresc foarte mult acest lucru și social-democrații îi vor sfătui pe proletarii dela sate și orașe să ceară ca întregul pământ să fie luat dela moșieri și să fie dat statului popular liber. Social-democrații vor veghea ca proletarii dela sate să nu fie înșelați, ca ei să se întărească și mai mult în vederea luptei finale pentru deplina eliberare a proletariatului.

Dar poate că va fi cu totul altfel. Și este chiar mai probabil că va fi altfel. Țăranii bogați și mulți oameni instruiți pot chiar mâine să se unească cu moșierii, de îndată ce înrobirea cea mai grea va fi îngrădită și redusă, și atunci împotriva întregului proletariat dela sate se va ridica întreaga burghezie dela sate. Atunci ar fi ridicol să luptăm numai împotriva moșierilor. Atunci noi va trebui să luptăm împotriva întregii burghezii și să cerem în primul rând cât mai multă libertate și câmp liber pentru această luptă, să cerem ca viața muncitorului să fie mai ușurată în vederea înlesnirii luptei lui.

În orice caz, indiferent dacă va fi așa sau altfel, ceeace constituie pentru noi lucrul primordial, principal și imperios este: *să întărim alianța dintre proletarii și semiproletarii dela sate și proletarii dela orașe*. Pentru această alianță avem nevoie acum și imediat *de deplina libertate politică a poporului, de deplina egalitate în drepturi a țăranului și de desființarea înrobirii iobăgiste*. Și când această alianță se va crea și se va întări, — atunci noi vom demasca ușor orice înșelăciune cu care burghezia îl atrage pe țăranul mijlocăș, atunci noi vom face ușor și repede cel de al doilea, de al treilea și ultimul pas împotriva întregii burghezii, împotriva tuturor forțelor guvernului, atunci noi vom merge ferm spre victorie și vom obține rapid *eliberarea deplină a întregului popor muncitor*.

7. LUPTA DE CLASĂ LA SATE

Ce este *lupta de clasă*? Aceasta este lupta unei părți a poporului împotriva celeilalte, lupta masei lipsite de drepturi, asuprite și care muncește, împotriva privilegiatilor, a asupritorilor și paraziților, lupta muncitorilor salariați sau

a proletarilor împotriva proprietarilor sau a burgheziei. Și în satul rus a avut loc întotdeauna și are loc și acum această luptă mare, deși nu toți o văd, nu toți își dau seama de semnificația ei. Când a existat iobăgia, — întreaga masă a țăranilor a luptat împotriva asupritorilor ei, împotriva clasei moșierilor, pe care o păzea, o susținea și o sprijinea guvernul țarist. Țăranii nu au putut să se unească, ei au fost pe atunci complect apăsați de întuneric, ei nu au avut ajutoare și frați în rândurile muncitorilor dela oraș, dar ei au luptat totuși cum au știut și cum au putut. Țăranii nu s'au temut de persecuțiile sălbătice ale guvernului, nu s'au temut de execuții și gloanțe, țăranii nu au dat crezare popilor, care se străduiau din răspuțeri să dovedească că iobăgia este aprobată de sfânta scriptură și legiuită de Dumnezeu (chiar așa afirma pe atunci mitropolitul Filaret!), țăranii se ridicau ba ici, ba colo, și guvernul până la urmă a cedat, temându-se de o răscoală generală a tuturor țăranilor.

Iobăgia a fost desființată, dar nu complect. Țăranii au rămas lipsiți de drepturi, au rămas o stare socială de jos, birnică, inferioară, au rămas în ghiarele înrobirii iobăgiste. Și țăranii continuă să se frământa, continuă să caute libertatea adevărată, deplină. Or, după desființarea iobăgiei a apărut o nouă luptă de clasă, *lupta proletariatului împotriva burgheziei*. Bogățiile au crescut, s'au construit căi ferate și fabrici mari, orașele au devenit și mai populate, și mai luxoase, dar toate aceste bogății au fost acaparate de un număr foarte mic de oameni, iar poporul tot sărăcea, se ruina, flămânzea, pleca pentru a se angaja la muncă la străini. Muncitorii dela orașe au început o nouă luptă mare, lupta tuturor celor săraci împotriva tuturor celor bogați. Muncitorii dela oraș s'au unit în *partidul social-democrat* și își duc lupta cu dârzenie, cu hotărîre și solidar, înaintând pas cu pas, pregătindu-se pentru lupta măreață și finală, cerând libertatea politică pentru întregul popor.

Până la urmă n'au mai răbdut nici țăranii. În primăvara anului trecut, 1902, s'au ridicat țăranii din guberniile Poltava, Harcov și altele și au pornit împotriva moșierilor, le-au deschis hambarele, și-au împărțit bunurile lor, au dat celor flămânzi grânele, semănate și strânse de țărani dar acaparate de moșieri, au cerut o nouă împărțire a pământului. Țăranii nu au mai putut îndura asuprirea fără

de margini și au început să-și caute o soartă mai bună. Țăranii au hotărât — și au hotărât în mod absolut just — că e mai bine să moară în luptă împotriva asupritorilor decât să moară de foame fără luptă. Dar țăranii nu și-au cucerit o soartă mai bună. Guvernul țarist i-a declarat simpli rebeli și jefuitori (pentru că au luat dela moșierii-jefuitori cerealele semănate și strânse chiar de țărani!), guvernul țarist a trimis împotriva lor trupe, ca împotriva unor dușmani, și țăranii au fost zdrobiți, s'a tras în țărani, mulți au fost omorâți, au fost bătuți cu nuielele în mod bestial, adeseori până la moarte, au fost schingiuiți, cum nici Turcii nu și-au schingiuit vreodată pe dușmanii lor — creștinii. Trimișii țarului, guvernatorii, schingiuiau mai mult decât toți, ca niște adevărați călăi. Soldații violau femeile și fiicele țăranilor. Iar după toate acestea țăranii au fost judecați de tribunale cu judecători numiți, au fost obligați să plătească în favoarea moșierilor opt sute de mii de ruble, și la judecată, la această judecată rușinoasă, inchizitorială, făcută în secret, nici măcar nu s'a permis apărătorilor să povestească cum au fost schingiuiți și chinuți țăranii de către trimișii țarului, guvernatorul Obolenschi și alte slugi țariste.

Țăranii au luptat pentru o cauză dreaptă. Clasa muncitoare rusă va cinsti întotdeauna memoria martirilor împușcați și schingiuiți până la moarte de slugile țarului. Acești martiri au fost luptători pentru libertatea și fericirea poporului muncitor. Țăranii au fost învinși, dar ei se vor ridica din nou, ei nu-și vor pierde curajul dela prima înfrângere. Muncitorii conștienți vor depune toate eforturile pentru ca un număr cât mai mare de oameni ai muncii dela sate și orașe să cunoască lupta țăranilor și să se pregătească pentru o nouă luptă încununată de mai mult succes. Muncitorii conștienți se vor strădui din toate puterile să ajute țăranilor să *înțeleagă limpede de ce a fost reprimată prima răscoală țărănească (1902) și cum trebuie să se procedeze pentru ca victoria să fie repurtată de țărani și muncitori, și nu de slugile țarului.*

Răscoala țărănească a fost reprimată pentru că ea a fost răscoala unei masse înapoiate, inconștiente, răscoală fără revendicări *politice* precise, clare, adică fără revendicarea de a se schimba ordinea *de stat*. Răscoala țărănească a fost reprimată pentru că ea a fost *nepregătită*. Răscoala

țărănească a fost reprimată pentrucă n'a existat încă alianța dintre proletarii dela sate și proletarii dela orașe. Iată cele trei cauze ale primului eșec al țăranilor. Pentru ca răscoala să fie victorioasă trebuie ca ea să fie conștientă și pregătită, trebuie ca ea să cuprindă întreaga Rusie și să se facă în alianță cu muncitorii dela orașe. Și fiecare pas al luptei muncitorilor dela orașe, fiecare carte sau ziar social-democrat, fiecare cuvântare a unui muncitor conștient adresată proletarilor dela sate apropie de noi timpul când răscoala se va repeta, când ea se va termina printr'o victorie.

Țăranii s'au ridicat inconștient, pur și simplu pentrucă n'au mai putut răbda, pentrucă ei nu au vrut să moară tăcând, fără să se împotrivească. Țăranii au suferit atât de mult de pe urma a tot felul de jafuri, asupriri și chinuri încât n'au putut să nu creadă măcar pentru moment zvonurile necurate cu privire la bunăvoința țarului, n'au putut să nu creadă că orice om cu judecată consideră justă împărțirea grânelor între cei flămânzi, între acei care au lucrat toată viața pentru alții, care au semănat și au cules grânele, iar acum mor de foame lângă hambarele cu grâne ale „boierilor”. Țăranii au uitat parcă că cele mai bune pământuri, toate fabricile și uzinele sunt acaparate de cei bogați, sunt acaparate de moșieri și burghezie tocmai pentru ca poporul flămând să muncească pentru ei. Țăranii au uitat că în apărarea clasei bogate nu se țin numai predici popești, ci se ridică și întregul guvern țarist cu toată mulțimea de funcționari și soldați. Guvernul țarist a reamintit țăranilor acest lucru. Guvernul țarist a arătat țăranilor într'un mod bestial de crud ce înseamnă puterea de stat, cui servește ea, pe cine apără ea. Noi trebuie numai să amintim mai des țăranilor această lecție și ei vor înțelege ușor de ce este necesară *schimbarea ordinei de stat*, de ce este necesară *libertatea politică*. Răscoalele țărănești vor înceta să fie inconștiente când o parte tot mai mare a poporului va înțelege aceasta, când orice țăran cu știință de carte și cu judecată va cunoaște cele *trei revendicări principale*, pentru care trebuie să lupte în primul rând. Prima revendicare — convocarea unei *adunări naționale de deputați pentru a se instaura în Rusia o cârmuire populară aleasă, și nu absolutistă*. A doua revendicare — *libertatea pentru toți de a tipări orice fel de cărți și ziare*. A treia revendicare —

recunoașterea prin lege a deplinei egalități în drepturi a țăranilor cu alte păături sociale și convocarea comitetelor țărănești alese pentru a lichida în primul rând orice aservire iobăgistă. Acestea sunt revendicările vitale, principale ale social-democraților, și țăranilor nu le va fi deloc greu acum să înțeleagă aceste revendicări, să înțeleagă *cu ce trebuie să înceapă* lupta pentru libertatea poporului. Iar când țăranii vor înțelege aceste revendicări, vor înțelege deasemenea că trebuie *să se pregătească* dinainte, timp îndelungat, cu perseverență și tărie pentru luptă și să se pregătească nu de unul singur, ci laolaltă cu muncitorii dela oraș — social-democrați.

Fiecare țăran și muncitor conștient să strângă în jurul său tovarășii cei mai chibzuiți, de încredere și curajoși. Să se străduiască să le explice ce vor social-democrații, pentru ca toți să înțeleagă ce fel de luptă trebuie să ducă și ce trebuie să ceară. Social-democrații conștienți să înceapă puțin câte puțin, cu precauție, dar perseverent să transmită țăranilor învățătura lor, să le dea să citească cărți social-democrate, să le explice aceste cărți în mici întruniri ale unor oameni de încredere.

Dar teoria social-democrată nu trebuie lămurită numai după cărți, ci și prin fiecare exemplu, prin fiecare caz de asuprire și nedreptate pe care îl vedem în jurul nostru. Teoria social-democrată este teoria despre lupta împotriva oricărui jug, împotriva oricărui jaf, împotriva oricărei nedreptăți. Numai un om care cunoaște cauzele asupririi și *luptă toată viața sa împotriva fiecărui caz de asuprire* este un adevărat social-democrat. Cum să se facă aceasta? Social-democrații conștienți, adunându-se împreună în orașul sau satul lor, trebuie ei înșiși să hotărască cum trebuie să facă aceasta pentru a aduce mai mult folos întregii clase muncitoare. Voi da ca exemplu un caz sau două. Să presupunem că un social-democrat a venit pentru câțeva vreme în satul său, sau că într'un sat străin a nimerit un oarecare muncitor social-democrat dela oraș. Întregul sat se află, ca musca în pânza păianjenului, în labela moșierului vecin, nu scapă o viață întreagă de jug și nici nu are cum să scape de acest jug. Trebuie imediat să fie aleși țăranii cei mai de treabă, cei mai chibzuiți și mai de nădejde care vor dreptate și care nu se tem de primul câine de polițist și să se explice acestor țărani de unde provine înrobirea lor

fără ieşire, să li se arate cum moşierii i-au păcălit şi i-au jefuit în comitetele de nobili, să li se povestească despre puterea celor bogaţi şi de sprijinirea lor de către guvernul ţarist, să li se povestească despre revendicările muncitorilor social-democraţi. Când ţăranii vor înţelege acest mecanism simplu, atunci ei vor trebui să chibzuiască bine cu toţii împreună dacă nu s'ar putea cumva da un răspuns solid. Iar acestui moşier, dacă nu s'ar putea ca ţăranii să-şi formuleze primele şi principalele lor revendicări (la fel cum la oraşe muncitorii îşi formulează revendicările lor în faţa fabricantilor). În cazul când acest moşier a aservit un sat mai mare sau câteva cătune, cel mai bine ar fi să se obţină dela comitetul social-democrat cel mai apropiat, prin oamenii de încredere, *un manifest*: în manifest comitetul social-democrat va scrie dela început, aşa cum trebuie, ce fel de jug apasă pe ţărani şi ce cer ei în primul rând (ca plata pentru pământul luat în arendă să fie mai mică, sau ca în cazul angajării de cu iarnă să fie plătiţi cu preţul adevărat şi nu cu jumătate de preţ, sau să nu fie atât de persecutaţi şi de apăsaţi pentru stricăciunile făcute de vite, sau alte revendicări). Dintr'un astfel de manifest orice ţăran ştiutor de carte îşi va da bine seama despre ce este vorba, iar celor care nu ştiu carte li se va explica. Atunci ţăranii vor vedea limpede că social-democraţii sunt cu ei, că social-democraţii condamnă orice jaf. Atunci ţăranii vor începe să înţeleagă ce înlesniri, deşi nu prea mari, dar totuşi înlesniri, se pot obţine acum, imediat, dacă sunt uniţi şi ce îmbunătăţiri importante trebuie să se obţină în cadrul întregului stat printr'o luptă măreaţă laolaltă cu muncitorii dela oraş — social-democraţii. Atunci ţăranii se vor pregăti din ce în ce mai mult pentru această luptă măreaţă, vor începe să înveţe cum trebuie să găsească oameni de încredere, cum trebuie să-şi apere laolaltă revendicările. Poate uneori vor reuşi să organizeze o grevă, aşa cum fac muncitorii dela oraş. E adevărat, la sate acest lucru este mai greu, dar totuşi uneori este posibil; şi în alte ţări au fost greve reuşite, de pildă, în toiul muncilor, când moşierii şi cultivatorii bogaţi au nevoie cu orice preţ de muncitori. Dacă sărăcimea satelor este pregătită pentru grevă, dacă cu toţii au căzut deja demult de acord în privinţa revendicărilor comune, dacă aceste revendicări sunt lămurite în manifeste sau pur şi simplu sunt bine explicate la întru-

niri, — atunci cu toții își vor apăra solidar drepturile și moșierul va fi nevoit să cedeze sau să se abțină cât de cât în a jefui. Dacă greva este solidară și este organizată într'un moment când muncile sunt în toi, atunci moșierului sau chiar stăpânirii cu trupele ei le va fi greu să născocească ceva, vremea trece, moșierul se ruinează, și atunci va deveni repede un om cu care poți să ajungi la înțelegere. Desigur, acesta este un lucru nou. Un lucru nou adeseori nu reușește dela început. Nici muncitorii dela oraș nu s'au priceput dela început să ducă o luptă unită, nu au știut ce revendicări să formuleze în comun, ci au pornit pur și simplu să sfarme mașinile, să distrugă fabricile. Ei, dar iată că acum muncitorii au învățat să ducă lupta în comun. Orice lucru nou trebuie mai întâi învățat. Acum muncitorii înțeleg că dintr'odată, dacă se ridică uniți, se pot obține numai unele înlesniri, — iar poporul se obișnuiește cu rezistența solidară și se pregătește tot mai mult în vederea măreței lupte hotărâtoare. Tot așa și țăranii vor învăța să înțeleagă cum trebuie să răspundă jefuitorilor celor mai crânceni, cum trebuie să ceară uniți înlesniri și cum trebuie să se pregătească pretutindeni, puțin câte puțin și cu hotărîre, în vederea măreței lupte pentru libertate. Numărul muncitorilor și țăranilor conștienți va crește tot mai mult, uniunile social-democraților dela sate se vor întări tot mai mult, și fiecare caz de aservire moșierească, de jecmăneli ale popilor, de bestialitate polițienească și de asuprire din partea conducerii va deschide tot mai mult ochii poporului, îl va învăța să lupte unit și să se gândească la necesitatea de a obține prin forță schimbarea ordinii de stat.

Noi am mai vorbit la începutul acestei cărți despre faptul că poporul muncitor dela orașe iese acum pe străzi și în piețe și cere deschis în fața tuturor *libertate*, scrie pe steaguri și strigă: „jos absolutismul!”. Curând va veni ziua când poporul muncitor dela orașe se va ridica nu numai pentru a cutreiera străzile strigând, ci se va ridica pentru măreața luptă finală, când muncitorii ca un singur om vor spune: „noi vom muri în luptă sau vom obține libertatea!”, când în locul sutelor de oameni uciși și căzuți în luptă se vor ridica mii de luptători noi, și mai hotărâți. Și țăranii se vor ridica atunci, se vor ridica în întreaga Rusie și vor porni în ajutorul muncitorilor dela orașe, vor porni

să lupte până la capăt pentru libertatea țăranilor și a muncitorilor. Niciun fel de hoarde țariste nu vor rezista atunci. Victoria va fi a poporului muncitor și clasa muncitoare va păși pe un drum larg și liber spre mântuirea tuturor oamenilor muncii de orice asuprire, clasa muncitoare va folosi libertatea în vederea luptei pentru socialism !

PROGRAMUL PARTIDULUI MUNCITORESC SOCIAL-DEMOCRAT DIN RUSIA, PROPUȘ DE ZIARUL „ISCRA“ ÎMPREUNA CU REVISTA „ZARIA“

Am mai vorbit despre ceea ce este un program, pentru ce este necesar, de ce numai partidul social-democrat are un program clar, precis. Programul poate fi adoptat definitiv numai de congresul partidului nostru, adică de adunarea reprezentanților tuturor activiștilor de partid. Acum tocmai se pregătește un astfel de congres de către Comitetul de Organizare. Dar foarte multe comitete ale partidului nostru au și declarat fățiș că sunt de acord cu „Iskra“, că consideră „Iskra“ drept ziar conducător. De aceea, până la congres, proiectul nostru (propunerea) de program poate servi pe deplin pentru a cunoaște exact ceea ce vor social-democrații, și noi considerăm necesar să introducem în întregime acest proiect în anexa la cartea noastră.

Desigur, nu orice muncitor va înțelege fără explicație tot ceea ce se spune în program. Mulți socialiști de seamă au contribuit la crearea învățăturii social-democrate, desăvârșită de Marx și Engels, multe au suferit muncitorii din toate țările pentru a căpăta experiența pe care noi vrem să o folosim, pe care vrem s'o punem la baza programului nostru. De aceea muncitorul trebuie să-și însușească învățătura social-democrată pentru a înțelege fiecare cuvânt al programului, al programului *său*, al steagului *său* de luptă. Și muncitorii înțeleg și își însușesc deosebit de lesne programul social-democrat pentru că acest program vorbește despre ceea ce a văzut și a suferit fiecare muncitor capabil să gândească. Să nu sperie pe nimeni „greutatea“ de a înțelege programul dintr'odată: cu cât fiecare muncitor va citi și se va gândi mai mult, cu atât el va avea mai multă experiență în luptă, cu atât îl va înțelege mai pe deplin. Dar fiecare om să se gândească și să analizeze *întregul* program al social-democraților, fiecare să aibă în permanență în

minte tot ceea ce vor social-democrații și ceea ce cred ei despre eliberarea întregului popor muncitor. Social-democrații vor ca toți și fiecare să cunoască limpede și în mod precis întregul adevăr, până la capăt, despre ceea ce este partidul social-democrat.

Noi nu putem să explicăm aici amănunțit întregul program. Pentru aceasta este necesară o carte specială. Vom arăta doar pe scurt despre ceea ce vorbește programul și îl vom sfătui pe cititor să-și procure în ajutor două cărți. O carte a social-democratului german Karl Kautsky, numită „Programul dela Erfurt”, tradusă în limba rusă. Cealaltă este a social-democratului rus L. Martov, „Cauza muncitorească în Rusia”. Aceste cărți îl vor ajuta să înțeleagă întregul nostru program.

Acum vom denumi fiecare parte a programului nostru cu o anumită literă (vezi programul de mai jos) și vom arăta despre ce se vorbește în fiecare parte.

A) La început se vorbește despre faptul că proletariatul din lumea întreagă luptă pentru eliberarea sa și că proletariatul rus nu este decât un detașament al armatei mondiale a clasei muncitoare din toate țările.

B) Mai departe se vorbește despre rânduile burgheze din aproape toate țările lumii, inclusiv Rusia. Cum trăiește în sărăcie și mizerie majoritatea populației, muncind pentru proprietarii funciari și pentru capitaliști, cum se ruinează micii meseriași și micii țărani, dar cresc marile fabrici, cum apasă capitalul pe muncitorul însuși, pe soția și pe copiii săi, cum se înrăutățește situația clasei muncitoare, cum crește șomajul și mizeria.

C) Apoi se vorbește despre uniunea muncitorilor, despre lupta lor, despre scopul măreț al luptei: eliberarea tuturor celor asupriți, desființarea cu desăvârșire a oricărei asupririi a celor săraci de către cei bogați. Aici se explică deasemenea pentru ce clasa muncitoare devine din ce în ce mai puternică, de ce ea va învinge neapărat pe toți dușmanii săi, pe toți apărătorii burgheziei.

D) Apoi se spune pentru ce au fost înființate partide social-democrate în toate țările, cum ajută ele clasei muncitoare să ducă lupta, cum unesc și îndrumă ele pe muncitori, cum îi luminează, cum îi pregătesc pentru lupta cea mare.

E) Mai departe se spune de ce în Rusia poporul trăiește și mai prost decât în alte țări, ce rău imens este absolutismul țarist, că în primul rând este necesar să-l răsturnăm și să instaurăm în Rusia un guvern popular ales.

F) Ce îmbunătățiri trebuie să aducă întregului popor un guvern ales? Noi vorbim despre aceasta în cartea noastră și despre aceasta se vorbește și în program.

G) Apoi programul arată ce îmbunătățiri trebuie obținute imediat pentru întreaga clasă muncitoare pentru ca ea să trăiască mai ușor și să lupte mai liber pentru socialism.

H) În program sunt arătate aparte îmbunătățirile pentru toți țăranii pentru care trebuie să se lupte în primul rând, pentru ca sărăcimea satelor să poată mai ușor și mai liber să ducă lupta de clasă și împotriva burgheziei dela sate, și împotriva întregii burghezii ruse.

I) În sfârșit, partidul social-democrat pune în gardă poporul ca să nu creadă în niciun fel de promisiuni și cuvinte mieroase ale poliției și funcționarilor, ci să lupte cu hotărâre pentru convocarea imediată a adunării naționale de deputați libere.

LES BEAUX ESPRITS SE RENCONTRENT

(ADICĂ : CINE SE ASEAMĂNĂ SE ADUNĂ)

Faimosul program agrar-minimal al socialiștilor noștri revoluționari (cooperația și socializarea) a îmbogățit în Iunie 1902 gândirea socialistă rusă și mișcarea revoluționară rusă. Cartea în limba germană a cunoscutului oportunist (zis și bernsteinist) Eduard David „Socialismul și agricultura” a apărut în Februarie 1903. După cât se vede, nici vorbă nu poate fi ca opera gândirii oportuniste apărută ulterior să cuprindă originalul exercițiilor de gândire „socialist-revoluționară” anterioare ? Dar cum se poate explica atunci uimitoarea asemănare care sare în ochi și chiar identitatea principială dintre programul soc.-rev. ruși și cel al oportuniștilor germani ? N’o fi cumva „Revoluționnaia Rossia” „originalul”, iar lucrarea „capitală” (după aprecierea corespondentului ziarului „Russchie Vedomosti”) a lui David copia ? Două idei fundamentale și, corespunzător lor, două puncte principale din program trec ca un fir roșu prin toată „lucrarea” lui David. El ridică în slavă cooperația agricolă, așteptând dela ea toate binefacerile, cerând social-democrației să contribuie la dezvoltarea ei, fără a vedea (întocmai ca și soc.-rev.-ii noștri) caracterul burghez al acestor asociații de mici proprietari cu capitaliștii mici și mari din agricultură. David cere transformarea marilor gospodării agricole în gospodării mici, entuziasmându-se de rentabilitatea și caracterul rațional, de caracterul economic și de productivitatea gospodăriilor „des Arbeitsbauern” — în traducere textual : ale „țăranului muncitor” —, enunțând dreptul suprem de proprietate a societății asupra pământului și de folosință a pământului tocmai de către

acești mici „țărani muncitori“. Hotărît lucru, oportunistul german a plagiat pe „socialiștii-revoluționari“ ruși! Caracterul mic-burghez al „țăranului muncitor“ în societatea contemporană, situația lui intermediară, de tranziție între burghezie și proletariet, năzuința lui de „a intra în rândul oamenilor“ (adică de a deveni un adevărat burghez) prin spiritul de economie, sânguință, alimentație insuficientă și muncă peste puteri, tendința lui de a exploata munca „muncitorilor“ agricoli, — nimic din toate acestea nu vede, desigur, nici mic-burghezul oportunist german, nici mic-burghezii ruși, „socialiști-revoluționari“.

Da, da, les beaux esprits se rencontrent, și aceasta ne oferă deslegarea problemei care la prima vedere pare atât de dificilă, și anume de a stabili care este copia și care originalul. Ideile care exprimă cerințele, interesele, năzuințele și aspirațiile unei anumite clase plutesc în aer și nicio diversitate de vestmânt, niciun fel de variante de frazeologie, fie ea oportunistă, fie „socialist-revoluționară“, nu sunt în stare să ascundă identitatea acestor idei. Doar nu poți ascunde sula în sac.

În toate țările europene, inclusiv în Rusia, progresează neîncetat atât „înlăturarea“, cât și decăderea micii burghezii, fapt care nu-și găsește întotdeauna expresia în înlăturarea ei directă și nemijlocită, dar care în marea majoritate a cazurilor duce la diminuarea rolului ei în viața economică, la înrăutățirea condițiilor ei de existență, la agravarea existenței ei nesigure. Toate se ridică împotriva ei: și progresul tehnic al marilor întreprinderi în industrie și agricultură, și dezvoltarea marilor magazine, și creșterea uniunilor de întreprinzători, carteluri și trusturi, și chiar creșterea cooperativelor de consum și a întreprinderilor comunale. Iar paralel cu această „înlăturare“ a micii burghezii din agricultură și industrie are loc procesul nașterii și dezvoltării unei „noi stări mijlocii“, cum îi spun Germanii, o nouă pătură mic-burgheză, intelectualitatea, pentru care viața devine deasemenea din ce în ce mai grea în societatea capitalistă și care, în masa ei, privește această societate din punctul de vedere al micului producător. Este cu totul firesc ca de aci să rezulte în mod absolut inevitabil o largă răspândire și o continuă renaștere în formele cele mai diferite a ideilor și teoriilor mic-burgheze. Este cu totul firesc ca „socialistul revoluționar“ rus, care este pe de-a-ntregul captivat

de ideile narodnicismului mic-burghez, „să se adune fără voie“ cu reformistul și oportunistul european, care, atunci când vrea să fie consecvent, ajunge în mod inevitabil la proudhonism. Tocmai prin acest din urmă termen a caracterizat în mod absolut just Kautsky programul și punctul de vedere al lui David.

Am spus: „când vrea să fie consecvent“, și am ajuns astfel la particularitatea esențială — care deosebește pe soc.-rev.-ii contemporani atât de vechiul narodnic rus, cât și de, cel puțin, unii oportuniști europeni —, particularitate pe care nu poți s'o numești altfel decât aventurism. Aventurismul nu este preocupat de consecvență, el se străduiește numai să prindă momentul, să se folosească de lupta de idei pentru a justifica și a menține prin aceasta lipsa de idei. Vechiul narodnic rus voia să fie consecvent și susținea, propovăduia și proclama programul său deosebit. David vrea să fie consecvent și se ridică cu hotărîre împotriva întregii „teorii agrare marxiste“, propovăduiește și proclamă cu hotărîre transformarea marilor gospodării în gospodării mici, fără să se teamă, cel puțin, de a avea curajul opiniei sale, fără să se teamă de a se manifesta fățiș ca apărător al micii gospodării. Soc.-revoluționarii noștri sunt... cum să mă exprim mai delicat?... mult mai „prudenți“. Ei nu se ridică niciodată cu hotărîre împotriva lui Marx — doamne ferește! Ei, dimpotrivă, ciupesc în treacă citate din Marx și Engels, încredințându-ne cu lacrimi în ochi că sunt *aproape* pe deplin de acord cu aceștia. Ei nu se ridică împotriva lui Liebknecht și Kautsky, — dimpotrivă, sunt profund și sincer convinși că Liebknecht a fost soc.-revoluționar, zău c'a fost soc.-revoluționar. Ei nu se manifestă principial ca partizani ai micii gospodării, — dimpotrivă, susțin cu tărie „socializarea pământului“, și numai din greșală le scapă câteodată cum că această atotcuprinzătoare socializare ruso-olandeză înseamnă tot ce poțeste: și trecerea pământului în proprietatea societății, și în folosința oamenilor muncii (la fel ca la David!), și, simplu, trecerea pământului în mâna țăranilor, și, în sfârșit, „simplu“ de tot, acordare gratuită de pământ...

„Prudentele“ metode ale soc.-rev.-ilor noștri ne sunt într-atât de cunoscute încât ne vom permite, în încheiere, să le dăm un sfat înțelept.

Ați ajuns într-o situație nu prea plăcută, domnilor, ce

să mai vorbim. Tot timpul ați afirmat că n'aveți nimic comun nici cu oportunismul și reformismul din Apus, nici cu simpatiile mic-burgeze pentru „rentabila“ mică gospodărie, — și, când colo, apare cartea cunoscutului oportunist și partizan al micii gospodării, care, cu o mișcătoare scrupulozitate, „copiază“ programul vostru „socialist-revoluționar“ ! Situația, se poate spune, e cât se poate de rea. Dar nu vă neliniștiți, e ușor să ieși din ea. E deajuns... să citezi pe Kautsky.

Să nu creadă cititorul că e o greșală de condei. Nicidecum. Kautsky se ridică împotriva proudhonistului David, *tocmai deaceea* soc.-rev., care se solidarizează cu David, trebuie să-l citeze pe Kautsky tot așa cum l-au citat odată pe Engels. Luați nr. 14 al revistei „Rev. Rossia“ și la pagina șapte veți putea citi că „schimbarea tacticii“ social-democraților față de țărănime „a fost consfințită“ (!!) de către unul dintre părinții socialismului științific, Engels, — Engels care s'a ridicat împotriva tovarășilor francezi când aceștia au schimbat tactica ! Cum se poate demonstra această teză trucată ? Foarte simplu. Trebuie, în primul rând, să „citezi“ cuvintele lui Engels că el este hotărît de partea țaranului cu gospodărie mică (și să treci sub tăcere faptul că tocmai această idee o exprimă programul social-democraților ruși, care chiamă pe toți oamenii muncii de partea proletariatului !). Trebuie, în al doilea rând, să spui, în legătură cu „concesiile făcute bernsteinismului“ de către tovarășii francezi care au schimbat tactica: „*vezi minunata critică a acestor concesi la Engels*“. Sfătuim pe domnii socialiști-revoluționari să folosească și de data aceasta acest procedeu verificat. Cartea lui David a consfințit schimbarea tacticii în problema agrară. Acum nu se mai poate să nu recunoști că se poate rămâne în rândurile partidului social-democrat din moment ce ești adeptul tezei programatice „cooperația și socializarea“; numai dogmaticii și ortodocșii pot să nu vadă acest lucru. Dar, pe de altă parte, trebuie să recunoști că David, spre deosebire de nobilii soc.-rev., face unele concesi bernsteinismului. „*Vezi minunata critică a acestor concesi la Kautsky*“.

Zău, domnilor, încercați. Poate se mai prinde odată.

RĂSPUNS LA CRITICA PROIECTULUI NOSTRU DE PROGRAM

Tovarăşul X⁸⁸ respinge punctele trei şi patru din secţiunea agrară a proiectului nostru şi propune un proiect al său în care toate punctele ca şi introducerea generală la programul agrar sunt schimbate. Să examinăm mai întâi obiecţiile tov. X împotriva proiectului nostru şi apoi propriul său proiect.

Împotriva punctului trei tov. X obiectează că confiscarea pământurilor mănăstireşti (am adăuga bucurosi: şi bisericeşti) şi domeniile, propusă de noi, ar însemna jefuirea pământurilor, acapararea lor la un preţ derizoriu de către capitalişti. Tocmai jefuitorii ţăranilor ar fi aceia care ar cumpăra cu banii jefuiţi aceste pământuri, spune el. Vom remarca în legătură cu aceasta că, vorbind despre domeniile confiscate, tov. X trage o concluzie arbitrară, care nu este încă cuprinsă în programul nostru. Confiscare înseamnă înstrăinarea proprietăţii fără despăgubire. Numai despre o astfel de înstrăinare se şi vorbeşte la noi. Dacă să se vândă aceste pământuri, cui şi în ce fel, în ce mod şi în ce condiţii să se vândă, — despre acest lucru proiectul nostru de program nu spune niciun cuvânt. Noi nu ne legăm mâinile, ne rezervăm dreptul de a fixa forma cea mai potrivită în care să se dispună de bunurile confiscate, atunci când ele vor fi confiscate, când vor fi clare toate condiţiile sociale şi politice în care se va efectua această confiscare. Proiectul tovarăşului X se deosebeşte în această privinţă de al nostru prin faptul că cere nu numai confiscarea, ci şi predarea pământurilor confiscate „în stăpânirea statului democrat pentru a fi folosite în modul cel mai convenabil de către populaţie“.

Prin urmare, tov. X exclude una dintre formele de a dispune de pământurile confiscate (vânzarea) și nu stabilește precis vreo formă determinată (deoarece nu este clar în ce anume constă, sau va consta, sau trebuie să constea folosirea „în modul cel mai convenabil” și care anume clase ale „populației” și în ce condiții vor primi dreptul de folosință). Astfel, tov. X oricum nu aduce o precizare deplină în problema modului de a dispune de pământurile confiscate (și acest lucru nici nu poate fi stabilit dinainte) și degeaba exclude vânzarea ca unul dintre moduri. N’ar fi just să se spună că în orice condiții și întotdeauna social-democrația va fi împotriva vânzării. Într’un stat polițist bazat pe împărțirea în clase, fie el chiar constituțional, clasa proprietarilor poate fi adesea un sprijin mult mai solid pentru democrație decât clasa arendașilor care depind de acest stat. Aceasta pe de o parte. Iar pe de altă parte, transformarea confiscării într’un „dar pentru capitaliști” este mai curând prevăzută în proiectul nostru (în măsura în care poate fi vorba de prevederea acestui lucru în formularea unui program) decât în proiectul tov. X. Într’adevăr, să admitem cel mai rău caz : să admitem că partidul muncitoresc, cu toate eforturile sale, nu va fi putut să frâneze arbitrariul și interesele hrăpărețe ale capitaliștilor *. În acest caz formularea tov. X oferă câmp pe deplin liber folosirii „în modul cel mai convenabil” de către clasa capitalistă a „populației” a pământurilor confiscate. Dimpotrivă, formularea noastră, nelegând revendicarea principală de forma realizării ei, prevede însă o singură destinație strict determinată a sumelor obținute din această realizare. Când tov. X spune că „partidul s.-d. nu-și poate asuma sarcina de a hotărî dinainte în ce formă concretă va folosi reprezentanța populară fondul de pământ aflat în mâinile sale”, el confundă două lucruri diferite : *modul* de realizare (cu alte cuvinte : „forma de folosire”) a fondului și *destinația* sumelor obținute din realizare. Lăsând cu desăvârșire neelucidată problema destinației acestor sume și legându-și mâinile, cel puțin în parte, în problema modului de realizare, tov. X aduce o dublă înrăutățire proiectului nostru.

Tov. X deasemenea nu are dreptate, după părerea noastră, atunci când ne obiectează : „nici restituirea plăților de

---

* Iar dacă *vom* fi *putut* frâna, atunci nici vânzarea nu se va transforma în jefuire și într’un dar pentru capitaliști.

răscumpărare de către nobili nu e cu putință, deoarece mulți dintre ei au risipit totul". Aceasta, la drept vorbind, nu e deloc o obiecție, deoarece noi nu propunem pur și simplu „restituirea“, ci propunem un impozit special. Chiar tov. X aduce în articolul său date după care marii moșieri au „tăiat“ în folosul lor o parte însemnată din pământurile țărănești, acaparând câteodată până la *trei pătrimi* din pământurile țărănești. Deaceea cerința de a impune tocmai pe marii moșieri la un impozit special este pe deplin firească. Pe deplin firesc este și de a da sumelor obținute pe această cale tocmai acea destinație specială pe care o cerem, deoarece *pe lângă* sarcina generală de a restitui poporului toate veniturile primite de către stat (sarcină pe deplin realizabilă numai în condițiile socialismului), în fața Rusiei eliberate se va pune în mod inevitabil încă o sarcină specială și deosebit de imperioasă, de a ridica nivelul de trai al țăranilor, de a da un ajutor serios masei de săraci și flămânzi, care crește atât de extraordinar de repede în condițiile orânduirii noastre absolutiste.

Să trecem la punctul patru, pe care tov. X îl respinge în întregime, deși examinează numai prima sa parte — referitoare la otrezchi — și nu pomenește niciun cuvânt despre cea de a doua parte, care prevede înlăturarea rămășițelor iobăgiei, care sunt diverse în diferitele părți ale statului. Să începem cu o observație formală a autorului: el vede o contradicție în faptul că noi cerem desființarea stărilor sociale și instituirea unor comitete țărănești, adică a unor comitete de stare. În realitate, aici contradicția este numai aparentă: pentru desființarea stărilor sociale este nevoie de „dictatura“ stării de jos, asuprite, tot așa cum pentru desființarea claselor în general, inclusiv a clasei proletarilor, e nevoie de dictatura proletariatului. Intregul nostru program agrar are ca scop lichidarea tradițiilor iobăgiste și a tradițiilor care exprimă interesele unei anumite stări în domeniul relațiilor agrare, iar pentru această lichidare se poate apela numai la starea de jos, la cei asupriți de aceste rămășițe ale orânduirii feudale.

În fond, principala obiecție a autorului este următoarea: „cu greu poate fi dovedit“ că otrezchile sunt baza principală a sistemului muncii în dijmă, întrucât mărimea acestor otrezchi depindea de faptul dacă în timpul iobăgiei țăranii erau dijmași și, deci, aveau pământ mult, sau erau

clăcași și, deci, aveau pământ puțin. „Dimensiunile otrezchilor și însemnătatea lor sunt determinate de combinarea condițiilor istorice“ ; de pildă, în județul Volsc, la moșiile mici procentul otrezchilor este neînsemnat, pe când la moșiile mari este uriaș. Așa raționează autorul fără să observe că deviază dela problemă. Fără îndoială că otrezchile sunt repartizate extrem de inegal și în funcție de combinarea celor mai diferite condiții (inclusiv și de o astfel de condiție ca existența clăcii sau a dijmii în condițiile iobăgiei). Dar ce dovedește acest lucru ? Oare sistemul de muncă în dijmă nu este repartizat tot extrem de inegal ? Oare existența lui nu este determinată tot de combinarea celor mai diferite condiții istorice ? Autorul se apucă să conteste *legătura* dintre otrezchi și sistemul muncii în dijmă și analizează numai cauzele otrezchilor și ale deosebirii în ceea ce privește mărimea lor, fără să spună absolut nimic despre această legătură. O singură dată autorul face o afirmație care atinge fondul tezei sale și tocmai în această afirmație n'are *deloc dreptate*. „Prin urmare — spune el, făcând bilanțul raționamentelor sale cu privire la influența dijmii sau a clăcii —, acolo unde țăranii erau clăcași (*în special în regiunea agricolă centrală*), *aceste otrezchi vor fi infime*, iar acolo unde erau dijmași, toate pământurile moșierești pot fi alcătuite din „otrezchi“. Cuvintele subliniate de noi conțin o importantă greșală, care dărâmă toată argumentarea autorului. Tocmai în regiunea agricolă centrală, acest principal centru al muncii în dijmă și al rămășițelor iobăgiste de tot felul, otrezchile nu sunt „infime“, ci uriașe, otrezchile sunt mult mai mari decât în zona fără cernoziom, în care dijma precumpănește asupra clăcii. Iată datele în legătură cu această problemă, pe care mi le-a procurat un tovarăș a cărui specialitate este statistica. El a comparat datele „Culegerii statistice-militare“ cu privire la posesiunea pământului până la reformă de către țăranii care aparțineau moșierilor cu datele statisticii din 1878 cu privire la proprietatea pământului și a stabilit în felul acesta mărimea otrezchilor pentru fiecare gubernie. A reieșit că în nouă gubernii fără cernoziom * țăranii care aparțineau moșierilor stăpâneau până la reformă 10.421.000 de desiatine, din care în 1878

---

* Pscov, Novgorod, Tver, Moscova, Vladimir, Smolensk, Caluga, Iaroslavl și Costroma.

au rămas 9.746.000 de desiatine, adică s'au tăiat 675.000 de desiatine sau 6,5% din pământ, în medie tăindu-se câte 72.800 de desiatine de gubernie. Dimpotrivă, în 14 gubernii cu cernoziom* țărani stăpâneau 12.795.000 de desiatine, din care au rămas 9.996.000 de desiatine, adică s'au tăiat 2.799.000 de desiatine sau 21,9%, în medie tăindu-se câte 199.100 de desiatine de gubernie. O excepție o constituie numai cea de a treia regiune, de stepă, unde în cinci gubernii** țărani stăpâneau 2.203.000 de desiatine, din care au rămas 1.580.000 de desiatine, adică s'au tăiat 623.000 de desiatine sau 28,3%, în medie tăindu-se câte 124.600 de desiatine de gubernie***. Această regiune este o excepție, deoarece aici precumpănește sistemul capitalist asupra sistemului de muncă în dijmă, pe când aici mărimea procentuală a otrezchilor este cea mai mare. Dar această excepție mai curând confirmă regula generală, căci aci influența otrezchilor era paralizată de împrejurări importante, ca loturile mai mari ale țăranilor, cu toate că au existat otrezchi, și suprafața mai mare de pământ liber în fondul funciar pentru arendarea pământului. Astfel, încercarea autorului de a pune la îndoială existența unei legături între otrezchi și sistemul muncii în dijmă este cu desăvârșire nereușită. *In general*, nu încapă îndoială că centrul sistemului muncii în dijmă în Rusia (regiunea centrală cu cernoziom) este totodată și centrul otrezchilor. Subliniem „în general” pentru a răspunde la următoarea nedumerire a autorului. La cuvintele din programul nostru cu privire la restituirea pământurilor care au fost tăiate și servesc ca instrument de înrobire, autorul pune între paranteze întrebarea: „dar acelea care nu servesc?”. Noi îi vom răspunde că programul nu este un proiect de lege pentru restituirea otrezchilor. Noi definim și explicăm importanța generală a otrezchilor și nu vorbim de cazuri izolate. Și se poate oare,

* Oriol, Tula, Riazan, Cursc, Voronej, Tambov, Nijni-Novgorod, Simbirsc, Cazan, Penza, Saratov, Cernogov, Harcov și Poltava (37% din pământ a fost tăiat).

** Herson, Ecaterinoslav, Taurida, Don (calcul aproximativ) și Samara.

*** Comparând aceste date cu privire la otrezchi din trei regiuni cu datele referitoare la procentul de țărani clăcași față de numărul total al țăranilor (după materialul comisiei redacționale, vezi vol. 32, pag. 686 al Dicționarului enciclopedic, articolul „Țărani”), obținem următorul raport. Regiunea fără cernoziom (9 gubernii): otrezchi — 6,5%; țărani clăcași — 43,9% (media rezultată din datele cu privire la 9 gubernii). Regiunea centrală cu cernoziom (14 gubernii): otrezchi — 21,9%; țărani clăcași — 76,0%. Regiunea de stepă (5 gubernii): otrezchi — 28,3%; țărani clăcași — 95,3%. Prin urmare, raportul este exact opus celui pe care vrea să-l stabilească tov. X.

după toată literatura narodnicistă cu privire la situația țărănimii de după reformă, să ne îndoim că otrezchile servesc în ansamblu ca instrument de înrobire iobăgistă? Se mai poate oare nega, vom întreba noi mai departe, legătura dintre otrezchi și sistemul muncii în dijmă, când această legătură rezultă din noțiunile cele mai elementare ale economiei Rusiei de după reformă? Sistemul muncii în dijmă este îmbinarea clăcii cu capitalismul, a „vechiului regim” cu gospodăria „modernă”, a sistemului de exploatare pe calea înzestrării cu pământ cu sistemul exploatarei pe calea separării de pământ. Și ce exemplu de clacă modernă poate fi mai concret decât sistemul de gospodărie rezultat de pe urma rășluirii pământurilor (sistem descris *ca atare*, ca un sistem deosebit și nu ca ceva întâmplător, de către literatura narodnică încă în vremurile bune de odinioară, când nici vorbă nu era de marxiști înguști și care gândesc în șabloane)? Se poate oare crede că actuala legare de pământ a țăranilor se menține *numai* datorită inexistenței unei legi cu privire la libertatea de deplasare și nu prin existența în afară de aceasta (*și în parte datorită acestuia*) a unui sistem de gospodărie bazat pe înrobire datorită rășluirii pământurilor?

Nedemonstrând prin nimic temeinicia îndoielii sale cu privire la existența unei legături între otrezchi și înrobire, autorul raționează mai departe în felul următor. Restituirea otrezchilor înseamnă împroprietărirea cu mici loturi de pământ, care are la bază nu atât nevoile gospodăriei țărănești, cât „tradiția” istorică. Ca orice împroprietărire cu o cantitate insuficientă de pământ (despre una suficientă nici vorbă nu poate fi), ea nu va desființa, ci va da naștere la înrobire, căci *determină* arendarea pământurilor, o arendare de nevoie, o arendă în natură, din lipsă de suficient pământ, deci va fi o măsură reacționară.

Un raționament care iarăși nu nimerește ținta, căci programul nostru, în secțiunea sa agrară, nu „promite” câtuși de puțin înlăturarea oricărei mizerii în general (acest lucru îl promite numai în partea sa socialistă generală), ci numai înlăturarea (măcar a unora dintre ele) rămășițelor iobăgiei. Programul nostru vorbește tocmai nu despre împroprietărirea în general cu loturi mici, ci despre înlăturarea cel puțin a uneia dintre formele de înrobire, deja statornicite. Autorul s'a îndepărtat dela desfășurarea ideilor care stau la

baza programului nostru și i-a atribuit în mod arbitrar și nejust o altă semnificație. Într'adevăr, priviți argumentarea sa. El respinge (și în această privință el are desigur dreptate) interpretarea otrezchilor în sensul că ar fi un simplu sistem de intercalare de fâșii de pământ și spune : „dacă otrezchile reprezintă o împroprietărire suplimentară cu pământ, atunci trebuie să examinăm dacă otrezchile sunt suficiente pentru desființarea relațiilor de înrobire, întrucât, din acest punct de vedere, relațiile de înrobire sunt rezultatul lipsei de pământ“. Programul nostru nu afirmă nicăieri că otrezchile sunt suficiente pentru desființarea relațiilor de înrobire. Înrobirea, de orice fel ar fi ea, poate fi desființată numai de către revoluția socialistă, noi însă, în programul nostru agrar, ne situăm pe terenul relațiilor burgheze și cerem unele măsuri „în scopul înlăturării“ (nici măcar nu spunem că aceasta ar fi o înlăturare deplină) a rămășițelor iobăgiei. Întreaga esență a programului nostru agrar constă în lupta pe care proletariatul sătesc trebuie să o ducă împreună cu țărănimea bogată pentru desființarea rămășițelor iobăgiei, pentru otrezchi. Cine examinează atent această teză, va înțelege caracterul greșit, *deplasat* și nelogic al obiecțiilor de felul acesteia : de ce *numai* otrezchi, de vreme ce acest lucru este insuficient ? Pentru că *împreună cu țărănimea bogată* proletariatul *nu va putea și nu trebuie* să meargă mai departe de desființarea iobăgiei, mai departe de otrezchi etc. *Mai departe* proletariatul în general și cel sătesc în special *va merge singur*; nu împreună cu „țărănimea“, nu împreună cu țăranul bogat, *ci împotriva lui*. Nu mergem mai departe de otrezchi nu pentru că nu dorim binele țăranului sau pentru că ne temem să nu speriem burghezia, ci pentru că nu vrem ca proletariatul sătesc să ajute țăranului bogat *mai mult decât este necesar*, mai mult decât este necesar pentru proletar. De pe urma înrobirii iobăgiste suferă și proletarul, și țăranul bogat ; împotriva *acestei* înrobiri ei pot și trebuie să meargă împreună ; împotriva *celorlalte* forme de înrobire, însă, proletariatul va merge singur. De aceea delimitarea înrobirii iobăgiste de oricare altă înrobire este în programul nostru rezultatul necesar *al unei stricte respectări a intereselor de clasă ale proletariatului*. Noi am fi încălcat aceste interese, am fi părăsit punctul de vedere de clasă al proletariatului dacă am fi admis în programul nostru că „țărănimea“ (adică bogății plus sărăcimea) va

merge unită mai departe de desființarea rămășițelor iobăgiste; *am fi frânat* prin aceasta procesul absolut necesar, și, din punctul de vedere al social-democratului, cel mai important, de *delimitare* definitivă a *proletariatului sătesc* de țărănimea înstărită, procesul creșterii conștiinței proletare de clasă la sate. Dacă oamenii de veche credință, narodnicii, și oamenii fără nicio credință și fără niciun fel de convingeri, socialiștii-revoluționari, dau din umeri în fața programului nostru agrar, aceasta se întâmplă pentru că ei (de pildă d-l Rudin & Co.) n'au nicio idee despre adevărata structură economică a satului nostru și despre evoluția ei, n'au nicio idee despre relațiile burgheze care se formează și care aproape s'au și format în interiorul obștii, despre forța țărânimii burgheze. Ei tratează programul nostru agrar prin prisma vechilor prejudecăți narodnice și încep să critice unele puncte sau felul cum sunt formulate fără să înțeleagă măcar ce scop urmărește programul nostru agrar, ce relații economice sociale are în vedere. Când li se spune că în programul nostru agrar nu este vorba de luptă împotriva orânduirii burgheze, ci de introducerea satului în condițiile orânduirii burgheze, ei dau doar din umeri, fără să înțeleagă (datorită nepăsării, care le este proprie, față de teorie) că nedumerirea lor este un simplu ecou al luptei dintre concepția narodnică și concepția marxistă.

Pentru un marxist care pornește la întocmirea programului agrar, problema rămășițelor iobăgiste în satul rus burghez, care se dezvoltă din punct de vedere capitalist, este o problemă rezolvată și numai complecta lipsă de principii a socialiștilor-revoluționari îi împiedică să vadă că pentru a putea face o critică *în fond* ei trebuie să opună măcar ceva coerent și încheșat soluției date de noi acestei probleme. Pentru un marxist sarcina constă doar în a evita două extreme: pe de o parte, de a nu cădea în greșala oamenilor care spun că din punctul de vedere al proletariatului pe noi nu ne privesc niciun fel de sarcini neproletare imediate și vremelnice, iar pe de altă parte, de a nu admite ca participarea proletariatului la rezolvarea sarcinilor democrate imediate să poată duce la întunecarea conștiinței lui de clasă și a specificului lui de clasă. În domeniul relațiilor agrare propriu zise, această sarcină se reduce la următoarea: să se formuleze o lozincă bine definită cu privire la o transformare în domeniul agrar în ca-

drul societății existente care să înlăture cât mai complet rămășițele iobăgiei și să delimiteze cât mai complet proletariatul sătesc de masa compactă a țărănimii compacte.

Credem că programul nostru a rezolvat această problemă. Pe noi nu ne neliniștește deloc întrebarea tovarășului X: ce se va întâmpla dacă comitetele țărănești vor cere nu otrezchi, ci toate pământurile? Chiar noi cerem toate pământurile, numai că, desigur, nu „în scopul înlăturării rămășițelor rânduelilor iobăgiste” (scop la care se mărginește *secțiunea* agrară a programului nostru), ci în scopul revoluției socialiste. Și noi, întotdeauna și în orice împrejurări, indicăm și vom indica neconținut „sărăcimii satelor” tocmai acest scop. Nu există greșală mai grosolană decât a crede că un social-democrat poate să meargă la sate numai cu secțiunea agrară a programului, că un social-democrat poate să-și înfășoare măcar pentru o clipă steagul său socialist. Dacă se vor cere însă toate pământurile, această revendicare fiind revendicarea naționalizării sau a trecerii pământurilor la țărănimea înstărită de azi, noi o vom aprecia din punctul de vedere al intereselor proletariatului, luând în considerație toate împrejurările: de pildă, noi nu putem spune dinainte dacă țărănimea înstărită dela noi, atunci când revoluția o va trezi la viața politică, se va manifesta ca partid democrat-revoluționar sau ca partid al ordinei. Noi trebuie să întocmim în așa fel programul nostru încât să fim pregătiți chiar pentru cea mai nefericită împrejurare, iar realizarea unor combinații mai fericite nu va face decât să înlesnească munca noastră și să-i dea un nou imbold.

Ne-a mai rămas în această chestiune să examinăm următorul raționament al tovarășului X. „Cu privire la aceasta — scrie el referitor la teza sa potrivit căreia împrumutarea cu otrezchi va consolida arenda în natură —, cu privire la aceasta se poate obiecta că împrumutarea cu otrezchi are importanță ca mijloc de desființare a formelor înrobitoare de arendare a *acestor* otrezchi și nu ca sporire și consolidare a micii gospodării bazate pe arendă în natură. Dar nu este greu de observat că în această obiecție există o contradicție de logică. Împrumutarea cu petece de pământ este o *împrumutare cu pământ în cantitate insuficientă* pentru a se duce o gospodărie care să progreseze și suficientă pentru întărirea gospodăriei bazate pe arendă în

natură. Prin urmare, prin înzestrarea cu o cantitate insuficientă de pământ gospodăria bazată pe arendă în natură devine mai trainică. Dar dacă prin aceasta se desființează formele înrobitoare ale arendării — acest lucru mai trebuie încă demonstrat. Noi am demonstrat că ele se consolidează întrucât ele fac să crească numărul micilor proprietari, care se concurează la arendarea pământurilor moșierești“.

Am citat în întregime acest raționament al tov. X pentru ca cititorul să poată vedea mai ușor *unde* se află adevărata „contradicție de logică“. Ca regulă generală, țăranii se folosesc astăzi de otrezchi în condițiile înrobirii iobăgiste. Prin restituirea otrezchilor ei le vor folosi ca proprietari liberi. Oare „mai trebuie încă demonstrat“ că această restituire a acestor otrezchi va *desființa* înrobirea iobăgistă? E vorba de parcele speciale de pământ care au și creat o formă deosebită de înrobire, iar autorul înlocuește această noțiune specială prin categoria generală a „cantității insuficiente de pământ“. Aceasta înseamnă a sări peste problemă. Aceasta înseamnă a presupune că în momentul de față otrezchi nu generează niciun fel de înrobire specială: atunci, într'adevăr, restituirea lor ar fi *pur și simplu* „o împrăștiere cu o cantitate insuficientă de pământ“, atunci, într'adevăr, noi n'am putea să susținem o asemenea măsură. Dar oricine vede prea bine că nu este așa.

Mai departe. Degeaba amestecă autorul înrobirea iobăgistă (*sistemul* de gospodărie bazat pe muncă în dijmă), generată de otrezchi, cu arenda în natură, cu arenda izvorâtă din mizerie în general. Arenda aceasta din urmă există în toate țările europene: în economia capitalistă *peste tot și întotdeauna* concurența dintre micii proprietari și micii arendași provoacă umflarea prețurilor de vânzare și arendare a pământurilor până la proporții „de înrobire“. *De această formă* de înrobire noi nu ne putem elibera în niciun caz * atâta timp cât nu ne vom elibera de capitalism. Dar aceasta constituie oare o obiecție împotriva măsurilor speciale de luptă împotriva formelor speciale, specific ruse, de înrobire? Tov. X. raționează astfel ca și cum ar obiecta împotriva reducerii zilei de lucru invocând creșterea intensității muncii

---

* Limitarea, înfrânarea acestei înrobiri este posibilă numai prin acordarea dreptului judecătorilor de a scădea arenda, — lucru pe care-l revendicăm în programul nostru.

în urma acestei reduceri. Reducerea zilei de lucru este o reformă parțială, care desființează numai o formă de înrobire, și anume înrobirea prin prelungirea lucrului. Alte forme de înrobire, de pildă înrobirea prin „zorirea“ muncitorilor, nu sunt înlăturate prin *această* reformă și, în general, în cadrul capitalismului nicio formă de înrobire nu poate fi desființată prin niciun fel de reforme.

Când autorul spune : „împroprietărirea cu otrezchi este o măsură reacționară, care consfințește înrobirea“, el emite o teză care vine într-o contradicție atât de flagrantă cu toate datele referitoare la gospodăria țărănească de după reformă încât el însuși nu se menține pe această poziție. El însuși se contrazice pe sine, când spune ceva mai sus : „...A introduce capitalismul, bine înțeles, nu este treaba partidului social-democrat. Aceasta se va întâmpla înafara dorinței vreunui partid oarecare, dacă folosirea pământului de către țărănime se va lărgi...“. Dar dacă lărgirea folosirii pământului de către țărănime va duce în general la dezvoltarea capitalismului, *cu atât mai mult* acest rezultat este inevitabil atunci când se va lărgi *posesiunea* pământului de către țărani pe seama terenurilor speciale, care generează o înrobire specific iobăgistă. Restituirea otrezchilor va ridica nivelul de trai al țărănimii, va mări piața internă, va spori cererea de muncitori salariați la orașe, precum și cererea de muncitori salariați prezentată de țărani bogati și de moșieri, care pierd un oarecare sprijin prin desființarea gospodăriei bazate pe muncă în dijmă. În ceea ce privește „*introducerea* capitalismului“, aceasta este o obiecție cu totul ciudată. Restituirea otrezchilor ar însemna introducerea capitalismului numai în caz că ar fi în folosul *exclusiv* al burgheziei. Dar nu este așa. Ea este nu mai puțin, dacă nu chiar mai mult, necesară și folositoare săracimii satelor, care suferă de pe urma înrobirii și a muncii în dijmă. Proletarul dela sat este asuprit *laolaltă* cu burghezul dela sat de înrobirea iobăgistă, bazată într-o măsură considerabilă tocmai pe otrezchi. Deaceea proletarul dela sat nu se poate elibera de înrobire fără a elibera *prin aceasta* și pe burghezul dela sat. A vedea aci „introducerea“ capitalismului, de aceasta sunt capabili numai domnii Rudini și socialiștii-revoluționari de teapa lor, care au uitat că se înrudesce cu narodnicii.

Și mai puțin convingătoare sunt considerentele tov. X

în ceea ce privește problema dacă restituirea otrezchilor este realizabilă. Datele pe care le dă el cu privire la județul Volsc vorbesc împotriva lui : aproape a 5-a parte din moșii (18 din 99) au rămas în mâna vechilor proprietari, — ceea ce înseamnă că otrezchi ar putea trece direct și fără niciun fel de răscumpărare în mâna țăranilor. Încă o treime din moșii a trecut în întregime în alte mâini, — adică aici ar urma să se răscumpere otrezchile dela marea proprietate moșierească. Și numai în 16 cazuri din 99 ar urma să se răscumpere chiar dela țărani și dela alți proprietari, care au cumpărat pământul în parcele. Noi refuzăm categoric să înțelegem că restituirea otrezchilor în asemenea condiții este „de nerealizat”. Să luăm datele referitoare tot la gubernia Saratov. Dispunem de cele mai noi „Materiale cu privire la problema nevoilor industriei agricole din gubernia Saratov” (Saratov, 1903). Mărimea tuturor otrezchilor ale țăranilor care au aparținut moșierilor este stabilită la 600.000 de desiatine sau 42,7% *. Dacă în 1896 statisticile zemstvelor au putut să stabilească mărimea otrezchilor după datele extrase din actele de eliberare și din alte documente, de ce n’ar putea stabili și mai exact această mărime comitetele țăranesti, cam prin 1906, să zicem ? Dacă am lua norma județului Volsc, ar reieși că circa 120.000 de desiatine ar putea fi restituite țăranilor dintr’odată, fără nicio răscumpărare, apoi circa 200.000 de desiatine (din pământurile moșierești) ar trebui răscumpărate dintr’odată dela moșiile care au trecut pe de-a’ntregul în alte mâini și numai procedura de răscumpărare (a pământurilor moșierești), de schimb etc. a restului pământurilor ar fi întrucâtva mai complicată, dar în orice caz nu ar fi deloc „irealizabilă”. Ce importanță ar avea pentru țărani restituirea celor 600.000 de desiatine ale lor se vede, de pildă, din faptul că la sfârșitul deceniului 1890—1900 totalul pământurilor aflate în proprietate particulară și arendate este de circa 900.000 de desiatine. Se înțelege dela sine că noi nu ne gândim să afirmăm că în momentul de față toate otrezchile sunt date în arendă, —

---

* Observăm că aceste cele mai noi date ale statisticii zemstvelor confirmă pe deplin părerea tovarășului statistician amintit mai sus, anume că datele comunicate de el cu privire la otrezchi sunt *micșorate*. După *acele* date, otrezchile alcătuiesc în gubernia Saratov în total 512.000 de desiatine (= 38%). Or, și suma de 600.000 de desiatine este *mai mică decât adevărata mărime a otrezchilor*, pentrucă, în primul rând, nu cuprinde *toate* obștile din care fac parte țăranii care au aparținut moșierilor și, în al doilea rând, cuprinde *nu* *mai pământurile bune*

vrem numai să arătăm în mod concret raportul dintre cantitatea de pământ care trebuie să fie restituită în proprietate și pământul luat acum în arendă, *de cele mai multe ori* în condiții de înrobire și de înrobire iobăgistă. Această comparație dovedește cât se poate de convingător ce lovitură simțitoare ar da relațiilor de înrobire iobăgistă restituirea otrezchilor, ce imbold ar da energiei revoluționare a „țărănimii” și — ceea ce este cel mai important din punctul de vedere al unui social-democrat — în ce uriașă măsură ar accelera ea ruptura ideologică și politică dintre proletariatul sătesc și burghezia țărănească. Deoarece rezultatul imediat și inevitabil al lucrărilor de expropriere ale comitetelor țărănești ar consta tocmai în această ruptură hotărâtă și definitivă și nicidecum în unirea întregii „țărănimii” pe baza revendicării „semisocialiste”, „egalitariste” a întregului pământ, așa cum li se pare epigonilor de azi ai narodnicismului. Cu cât mai revoluționar va lupta „țărănimea” împotriva moșierilor, cu atât mai rapidă și mai adâncă va fi această ruptură, care va rezulta atunci nu din calculele statistice ale cercetărilor marxiste, ci din acțiunea politică a burgheziei țărănești, din lupta partidelor și claselor înăuntrul comitetelor țărănești.

Și observați: formulând revendicarea de restituire a otrezchilor, noi limităm în mod intenționat problema la cadrul orânduirii existente: suntem *obligați* să facem acest lucru dacă vorbim de programul minimal și dacă nu vrem să cădem în acea proiectomanie nerușinată, dela care doar un pas mai este până la șarlatanie, când se pune „pe primul plan”, pe de o parte, cooperația și, pe de altă parte, socializarea. Răspundem la problema pe care n'am pus-o noi*,

---

* În ce măsură problema cu privire la reforma agrară în cadrul orânduirii existente „este” pusă „nu de noi” se vede, de pildă, din următorul citat pe care-l împrumutăm dela d-l V. V., unul dintre *cel mai remarcabil* teoreticieni ai narodnicismului, citat scos dintr'un articol scris în cea mai strălucită epocă a activității sale („Otecestvennâe Zapiski” 89, 1882, nr. 8 și 9). „Rânduețile examinate — scria pe atunci d-l V. V. despre structura agriculturii noastre — le-am moștenit dela iobăgie... iobăgia s'a prăbușit, dar, deocamdată, numai sub aspectul juridic și sub alte câteva aspecte, rânduețile din agricultură însă au rămas cele vechi, dinaintea reformelor... Țăranii nu puteau să-și continue exploatarea numai pe lotul lor, tăiat; ei au fost nevoiți să folosească neapărat terenurile care le-au fost luate... Pentru a asigura desfășurarea normală a micii exploatare agricole trebuie să se garanteze țăranului folosința terenurilor de care... dispunea într'un fel sau altul în timpul iobăgiei. Acestea sunt dorințe minimale, care pot fi formulate în numele micii agriculturi”. Iată prezentarea problemei făcută de oameni care au crezut în narodnicism și l-au pronunțat în mod lășit și nu se luau într'un mod nedemn de-a-v'ăți-ascunselea, așa cum fac domnii socialiști-revoluționari. Și social-democrația a apreciat în fond felul de a pune problema de către na-

la problema cu privire la reformele de mâine, discutată și în presa ilegală, și de „societate“, și de zemstve, și poate chiar și de guvern. Am fi anarhiști sau simpli flecari dacă am lăsa la o parte această problemă, care deși nu e deloc socialistă, este o problemă imperioasă, ridicată de întreaga istorie a Rusiei de după reformă. Trebuie să dăm o soluție *justă* din punct de vedere social-democrat acestei probleme, care a fost pusă nu de noi, trebuie să ne precizăm poziția față de reformele agrare, pe care toate cercurile liberale le-au și cerut și fără de care niciun om cu scaun la cap nu și-ar putea închipui eliberarea politică a Rusiei. Și *ne* precizăm poziția în ceea ce privește reforma liberală (în sensul științific, adică marxist, al cuvântului liberal), rămânând în totul credincioși principiului nostru de sprijinire a mișcării cu adevărat democratice paralel cu dezvoltarea fermă și neconținută a conștiinței de clasă a proletariatului. Noi fixăm o linie practică de conduită în ceea ce privește o reformă care azi-mâine va trebui s'o înfăptuiască guvernul sau liberalii. Noi formulăm o lozincă ce va împinge spre un desnodământ revoluționar această reformă impusă într'adevăr de viață și nu născocită de fantezia unui vag, umanitarist și Allerpelts *-socialism.

Tocmai de acest păcat se face vinovat proiectul de program al tov. X. La întrebarea cu privire la atitudinea care trebuie să fie adoptată față de viitoarele transformări liberale ale relațiilor agrare nu se dă niciun răspuns. În schimb (la punctul 5 și 7) ni se dă o formulare mai proastă și contradictorie a revendicării de naționalizare a pământului. O formulare contradictorie, deoarece se proiectează desființarea rentei când pe calea impozitului, când pe calea predării pământului către societate. O formulare mai proastă, deoarece renta nu poate fi desființată prin impozit, iar pământul (vorbind în general) este de dorit să fie predat statului democrat și nu *micilor* organizații obștești (de felul

---

rodnici, așa cum apreciază întotdeauna revendicările burgheze și mic-burgheze. Ea a preluat în întregime partea pozitivă și progresistă a revendicărilor, (lupta împotriva tuturor rămășițelor iobăgiste), aruncând peste bord iluziile mic-burgheze și arătând că lichidarea rămășițelor iobăgiste va netezi drumul și va grăbi tocmai dezvoltarea capitalistă și nu o altă dezvoltare. Tocmai în interesul dezvoltării sociale și în interesul deslegării mâinilor proletariatului și nu „în numele micii agriculturi“, formulăm noi revendicarea noastră de a se restitui oțrezchile, fără a ne obliga câtuși de puțin de a sprijini „mica“ *burghezie fărănească* nu numai împotriva feudalismului, dar nici împotriva marii burghezii.

* — acceptabil pentru toată lumea. — *Nota Trad.*

actualei sau viitoarei zemstve). Argumente împotriva includerii în programul nostru a revendicării cu privire la naționalizarea pământului au fost aduse în repetate rânduri și nu ne vom apuca să le repetăm.

Punctul opt nu face parte deloc din partea practică a programului, iar punctul 6 a fost în așa fel formulat de tov. X încât n'a rămas în el nimic „agrar”. Motivul pentru care el înlătură comisiile de judecată și reducerea amenzii rămâne necunoscut.

Primul punct autorul îl formulează mai puțin clar decât este formulat în proiectul nostru, iar adăugirea : „în interesul apărării micilor proprietari (și nu al dezvoltării micii proprietăți)” este și ea ne-„agrară”, inexactă (pe micii proprietari care angajează muncitori n'avem de ce să-i apărăm) și inutilă căci, întrucât noi apărăm *persoana* și nu proprietatea micului burghez, noi facem acest lucru prin revendicarea unor reforme sociale, financiare etc. precis definite.

Scris în Iunie 1903

Publicat pentru prima oară în Iulie 1903, în broșura tipărită de Liga din străinătate a social-democrației ruse

Se tipărește după textul broșurii

PROBLEMA NAȚIONALĂ IN PROGRAMUL NOSTRU

În proiectul de program al partidului noi am formulat revendicarea republicii cu o constituție democratică, care să asigure, între altele, „recunoașterea dreptului la autodeterminare tuturor națiunilor care fac parte din cadrul statului“. Această revendicare a programului a părut multora insuficient de clară și în nr. 33, vorbind despre manifestul social-democraților armeni, am explicat în felul următor semnificația acestui punct. Social-democrația va lupta întotdeauna împotriva oricărei încercări de a influența din afară prin violență sau prin orice nedreptate autodeterminarea națională. Dar admiterea necondiționată a luptei pentru libertatea autodeterminării nu ne obligă câtuși de puțin să susținem orice revendicare de autodeterminare națională. Ca partid al proletariatului, social-democrația își propune ca sarcină principală, imperioasă, sprijinirea autodeterminării nu a popoarelor și națiunilor, ci a proletariatului în cadrul fiecărei națiuni. Noi trebuie să tindem întotdeauna și în mod absolut la *cea mai strânsă* unire a proletariatului tuturor naționalităților, și numai în unele cazuri excepționale putem formula și sprijini în mod activ revendicările care preconizează crearea unui nou stat bazat pe împărțirea în clase sau înlocuirea unității politice depline a statului printr-o unitate federativă mai slabă etc. *

Această interpretare a programului nostru cu privire la problema națională a provocat un protest vehement din partea Partidului Socialist Polonez (P.P.S.)⁹⁰. În articolul: „Atitudinea social-democrației față de problema națională“

---

* Vezi volumul de față, pag. 302—305. — *Nota Trad.*

(„Przedświt“ *, Martie 1903), P.P.S. se revoltă împotriva acestei interpretări „surprinzătoare“ și a „caracterului nebulos“ al „misterioasei“ noastre autodeterminări, ne acuză și de doctrinarism, și de concepții „anarhiste“, de parcă „pe muncitor nu l-ar interesa nimic altceva în afară de desființarea complectă a capitalismului, de parcă limba, naționalitatea, cultura etc. ar fi doar niște născociri burgheze“ etc. Merită să examinăm amănunțit această argumentare care dă la iveală aproape toate confuziile în ceea ce privește problema națională și care sunt atât de obișnuite și de răspândite printre socialiști.

Dece este atât de „surprinzătoare“ interpretarea noastră? Dece este privită ca o abatere dela sensul „literal“? Oare recunoașterea *dreptului* națiunilor la autodeterminare implică *sprijinirea* oricărei revendicări a oricărei națiuni de a se autodetermina? Doar recunoașterea *dreptului* tuturor cetățenilor de a înființa asociații libere nu ne obligă nici-decum pe noi, social-democrații, să *sprijinim* formarea oricărei noi asociații, nu ne împiedică câtuși de puțin de a ne pronunța și de a face agitație împotriva inoportunității și lipsei de rațiune a ideii de a forma cutare asociație nouă. Noi recunoaștem chiar și iezuiților *dreptul* de a face agitație în mod liber, dar noi luptăm (nu prin mijloace polițieneste, desigur) împotriva unirii iezuiților cu proletarii. Deaceea, când „Przedświt“ spune: „dacă această revendicare a autodeterminării libere trebuie înțeleasă în mod literal (și aceasta este semnificația pe care i-am atribuit-o până acum), atunci ea ne-ar satisface“, — este cu desăvârșire evident că tocmai P.P.S. se abate dela sensul literal al programului. Lipsa de logică din punct de vedere formal a concluziilor pe care el le trage este neîndoielnică.

Dar nu vrem să ne limităm la o verificare formală a interpretării noastre. Să punem problema direct și în ceea ce privește fondul: social-democrația trebuie oare să ceară întotdeauna, în orice condiții, independența națională, sau numai în anumite condiții și în care anume? P.P.S. rezolva întotdeauna această problemă în sensul recunoașterii necondiționate și deaceea nu ne miră deloc afecțiunea lui pentru socialiștii-revoluționari ruși care cer o orânduire de stat federativă, pronunțându-se pentru „recunoașterea deplină și necondiționată a dreptului la autodeterminare națională“

* — „Zorile“. — *Nota Trad.*

(„Revoluționaia Rossia“ nr. 18, articolul „Inrobirea națională și socialismul revoluționar“). Din păcate, aceasta nu este altceva decât una dintre acele fraze burghezo-democratice care arată a suta și a mia oară adevărata natură a așa numitului partid al așa numiților socialiști-revoluționari. Lăsându-se ademenit de momeala acestor fraze, sedus de această zarvă, P.P.S., la rândul său, dovedește prin aceasta cât de slabă este în conștiința sa teoretică și în activitatea sa politică legătura cu lupta de clasă a proletariatului. Tocmai intereselor acestei lupte trebuie să-i *subordonăm* revendicarea autodeterminării naționale. Tocmai în această condiție constă deosebirea dintre felul nostru de a aborda problema națională și felul burghezo-democrat de a o aborda. Democratul burghez (ca și oportunistul socialist din zilele noastre, care pășește pe urmele lui) își închipue că democrația desființează lupta de clasă și deaceia pune revendicările sale politice în mod abstract, în bloc, „necondiționat“, din punctul de vedere al intereselor „întregului popor“ sau chiar din punctul de vedere al unui principiu absolut de morală eternă. Social-democratul demască fără cruțare oriunde și oricând această iluzie burgheză, fie că ea își găsește expresia într-o filozofie idealistă abstractă, fie în formularea revendicării necondiționate a independenței naționale.

Dacă mai e nevoie încă să demonstrăm că un marxist nu poate admite revendicarea independenței naționale decât în mod condiționat, și anume cu condiția arătată mai sus, atunci vom cita cuvintele scriitorului *care susținea* de pe pozițiile marxismului revendicarea formulată de proletariatul polonez, — a unei Polonii independente. În 1896 Karl Kautsky scria în articolul său „Finis Poloniae?“ * : „Din moment ce proletariatul polonez se va ocupa de problema poloneză, el nu va putea să nu se pronunțe pentru independența Poloniei, el nu va putea deci să nu salute fiecare pas care poate fi făcut încă de pe acum în această direcție, în măsura în care acest pas este în genere compatibil cu interesele de clasă ale proletariatului internațional luptător.

Această rezervă — continuă Kautsky — este în orice caz necesar să fie făcută. *Independența națională nu este atât de indisolubil legată de interesele de clasă ale prole-*

---

* — „S'a sfârșit cu Polonia?“ — *Nota Trad.*

tariatului care luptă încât să fie necesar să se tindă spre ea în mod necondiționat, în orice împrejurări *. Marx și Engels s'au pronunțat în modul cel mai hotărît pentru unirea și eliberarea Italiei, dar acest lucru nu i-a împiedicat ca în 1859 să se pronunțe împotriva alianței dintre Italia și Napoleon“ („Neue Zeit“ XIV, 2, S. 520 **).

Vedeți : Kautsky respinge în mod categoric revendicarea *necondiționată* a independenței națiunilor, cere în mod categoric să se abordeze problema nu numai din punct de vedere istoric în general, ci tocmai din punct de vedere de clasă. Și dacă vom analiza cum au pus problema poloneză Marx și Engels, vom vedea că tocmai în acest fel au pus-o și ei dela bun început. „Noua Gazetă Renană“⁹¹ a acordat un loc însemnat problemei poloneze și cerea cu hotărîre nu numai independența Poloniei, dar și războiul între Germania și Rusia pentru libertatea Poloniei. Dar în acelaș timp Marx s'a năpustit asupra lui Ruge, care vorbise în parlamentul din Frankfurt în favoarea libertății Poloniei, rezolvând problema poloneză doar prin fraze burghezo-democratice despre o „nedreptate rușinoasă“, fără niciun fel de analiză istorică. Marx nu făcea parte dintre acei pedanți și filistini ai revoluției care se tem cel mai mult de „polemică“ în momentele istorice revoluționare. Marx l-a acoperit cu sarcasm necruțător pe „umanul“ cetățean Ruge, dovedindu-i prin exemplul asupririi Franței de Sud de către Franța de Nord că nu orice asuprire națională și nu întotdeauna determină o tendință legitimă, din punctul de vedere al democrației și al proletariatului, spre independență. Marx s'a referit la condițiile sociale speciale în virtutea cărora „Polonia a devenit o parte revoluționară a Rusiei, Austriei și Prusiei... Până și nobilimea poloneză, care în parte se mai afla încă pe poziții feudale, a aderat cu o abnegație fără precedent la revoluția agrară democratică. Polonia era deja focarul democrației europene atunci când Germania vegeta încă stăpânită de cea mai banală ideologie constituțională și emfatic filozofică. Atât timp cât noi (Germanii) ajutam la asuprirea Poloniei, atât timp cât legăm o parte a Poloniei de Germania, — rămânem noi înșine înlănțuiți de Rusia și de politica rusă, nu ne putem elibera în mod radical nici la noi acasă de ab-

* Subliniat de noi.

** — „Timpuri Noi“ XIV, 2, pag. 520. — *Nota Trad.*

solutismul patriarhalo-feudal. Crearea unei Polonii democratice este prima condiție a creării unei Germanii democratice“⁹².

Am citat atât de amănunțit aceste declarații, deoarece ele demonstrează în mod concret ce condiții istorice anume au determinat acest fel de a pune problema poloneză în social-democrația internațională, care s'a menținut aproape în tot cursul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. A nu acorda atenție condițiilor care s'au schimbat de atunci, a susține vechile soluții ale marxismului, înseamnă a fi credincios literei și nu spiritului teoriei, înseamnă a repeta din memorie vechile concluzii fără a ști să folosești în analiza noii situații politice metodele marxiste de cercetare. Atunci și acum, epoca ultimelor mișcări revoluționare burghize și epoca cruntei reacțiuni, a încordării extreme în ajunul revoluției proletare a tuturor forțelor, se deosebesc în modul cel mai vădit. *Atunci* tocmai Polonia în ansamblul ei era revoluționară și nu numai țărănimea, dar și masa nobilimii. Tradițiile luptei pentru eliberare națională erau atât de puternice, atât de adânci, încât după înfrângerea suferită în patrie, cei mai buni fii ai Poloniei au plecat să susțină peste tot clasele revoluționare; amintirea lui Dombrowski și Wrublewski⁹³ este indisolubil legată de cea mai măreață mișcare a proletariatului din secolul al XIX-lea, de ultima — și, să sperăm, ultima nereușită — insurecție a muncitorilor parizieni. *Atunci* victoria deplină a democrației într'adevăr nu era posibilă fără restaurarea Poloniei. *Atunci* Polonia era într'adevăr reazimul civilizației împotriva țarismului, detașamentul înaintat al democrației. *Acum* clasele guvernante din Polonia, șlehta în Germania și Austria, magnații industriei și finanțelor în Rusia se manifestă ca partizani ai claselor guvernante din țările care asupresc Polonia, în vreme ce alături de proletariatul polonez, care și-a însușit în mod eroic tradițiile vechii Polonii revoluționare, luptă pentru eliberarea sa proletariatul german și proletariatul rus. *Acum* reprezentanții înaintați ai marxismului în țara vecină, care urmăresc cu atenție dezvoltarea politică a Europei și care nutresc o mare simpatie față de lupta eroică a Polonezilor, recunosc totuși direct: „În momentul de față Petersburgul a devenit un centru revoluționar mult mai important decât

Varșovia, mișcarea revoluționară rusă are o mult mai mare însemnătate internațională decât cea poloneză". Așa a spus încă în 1896 Kautsky, susținând că revendicarea restaurării Poloniei poate fi inclusă în programul social-democraților polonezi. Iar în 1902, Mehring, studiind evoluția dela 1848 până'n momentul de față a problemei poloneze, a ajuns la următoarea concluzie : „Dacă proletariatul polonez ar dori să înscrie pe steagul său restaurarea statului polonez bazat pe împărțirea în clase, restaurare de care nici nu vor să audă clasele dominante înseși, el ar juca o comedie istorică bufă : cu clasele posedante se întâmplă asemenea aventuri (așa cum s'a întâmplat, de pildă, cu nobilimea poloneză în 1791), dar clasa muncitoare nu trebuie să decadă până într'atâta. Dacă însă această utopie reacționară este scoasă la lumina zilei pentru a atrage de partea agitației proletare păturile intelectualității și micii burghezii, în rândurile cărora agitația națională mai are un anumit răsunet, atunci această utopie este de două ori de condamnat ca manifestare a oportunismului nedemn, care jertfește interesele profunde ale clasei muncitoare unor neînsemnate și ieftine succese de moment.

Aceste interese poruncesc în mod categoric ca muncitorii polonezi din toate cele trei state care și-au împărțit Polonia să lupte umăr la umăr, fără niciun gând ascuns, alături de tovarășii lor, care au aceeași situație de clasă. Au apus vremurile când revoluția burgheză putea să creeze o Polonie liberă ; astăzi renașterea Poloniei este posibilă numai printr'o revoluție socială, în care proletariatul contemporan să-și sfarme lanțurile“⁹⁴.

Noi subscriem în totul la această concluzie a lui Mehring. Remarcăm numai că această concluzie rămâne pe de-a'ntregul justă și în cazul în care noi nu vom merge așa departe în ceea ce privește argumentația cum merge Mehring. Este neîndoielnic că actuala problemă poloneză se deosebește în mod radical de ceea ce a fost cu 50 de ani în urmă. Dar nu se poate considera că situația de azi va dăinui veșnic. Este neîndoielnic că antagonismul de clasă a împins acum problemele naționale mult pe planul al doilea, dar nu se poate afirma în mod categoric, fără a risca să cazi în doctrinarism, că nu este posibil ca pe avanscena dramei politice să apară temporar o problemă națională sau alta. Este neîndoielnic că restaurarea Poloniei înainte

de prăbușirea capitalismului este foarte puțin probabilă, dar nu se poate spune că ar fi absolut imposibilă, că în anumite combinații burghezia poloneză n'ar putea să fie pentru independență etc. Nici social-democrația rusă nu-și leagă mâinile. Ea ține seama de *toate* combinațiile posibile, chiar și de toate combinațiile *imaginabile*, atunci când introduce în programul său recunoașterea dreptului la autodeterminare a națiunilor. Acest program nu exclude cătuși de puțin posibilitatea ca proletariatul polonez să-și formuleze lozincă unei republici poloneze libere și independente, chiar dacă probabilitatea realizării înainte de socialism a acestei lozinci ar fi cu totul neînsemnată. Acest program cere doar ca partidul socialist într'adevăr să nu pervertească conștiința proletară, să nu camufleze lupta de clasă, să nu ademenească clasa muncitoare prin fraze burghezodemocratice, să nu violeze unitatea actualei lupte politice a proletariatului. Tocmai în această condiție, fără de care noi nu recunoaștem autodeterminarea, constă toată esența. În zadar se străduiește P.P.S. să prezinte lucrurile în sensul că pe el l-ar despărți de social-democrații germani sau ruși negarea de către aceștia a dreptului la autodeterminare, a dreptului de a tinde spre o republică liberă și independentă. Nu aceasta, ci uitarea punctului de vedere de clasă, întunecarea lui de către șovinism, violarea unității luptei politice date — iată ce nu ne permite să considerăm P.P.S. ca fiind un adevărat partid muncitoresc social-democrat. Iată, de pildă, cum se pune de obicei problema în P.P.S.: „... noi putem doar să slăbim țarismul, smulgându-i Polonia, dar de răsturnat trebuie să-l răstoarne tovarășii ruși“. Sau încă: „...după ce absolutismul ar fi desființat, noi pur și simplu ne-am hotărî soarta în sensul că ne-am despărți de Rusia“. Priviți la ce concluzii monstruoase duce această logică monstruoasă chiar din punctul de vedere al revendicării de restaurare a Poloniei, care este formulată în program. *Deoarece* una dintre urmările posibile (dar care în condițiile dominației burgheziei, incontestabil, nu sunt asigurate în mod precis) ale evoluției democratice este restaurarea Poloniei, *deaceia* proletariatul polonez nu trebuie să lupte împreună cu proletariatul rus pentru răsturnarea țarismului, ci „doar“ pentru slăbirea lui prin smulgerea Poloniei. *Deoarece* alianța dintre țarismul rus și burghezie și guvernele germane și austriace etc.

devine din ce în ce mai strânsă, *deaceea* trebuie proletariatul polonez să slăbească alianța sa cu proletariatul rus, german etc., împreună cu care luptă acum împotriva *unuia și aceluiaș* jug. Aceasta nu înseamnă nimic altceva decât sacrificarea celor mai vitale interese ale proletariatului în fața concepției burghezo-democratice a independenței naționale. Destrămarea Rusiei spre care vrea să tindă P.P.S., *spre deosebire* de scopul nostru care constă în răsturnarea absolutismului, este și va fi o frază lipsită de conținut atâta timp cât dezvoltarea economică va uni tot mai strâns diferitele părți ale unui tot politic, atâta timp cât burghezia din toate țările se va uni tot mai solidar împotriva dușmanului ei comun: proletariatul, și pentru aliatul ei comun: țarul. În schimb *destrămarea forțelor proletariatului*, care suferă acum sub jugul acestui absolutism, este o tristă realitate, rezultat direct al greșelii P.P.S., rezultat direct al plocornirii lui în fața formulelor burghezo-democratice. Incercând să nu vadă această destrămare a proletariatului, P.P.S. ajunge până la șovinism, expune, de pildă, concepțiile social-democraților ruși în felul următor: „noi (polonezii) trebuie să așteptăm revoluția socială, iar până atunci să suportăm cu răbdare asuprirea națională”. Acesta este de-a-dreptul un neadevăr. Social-democrații ruși nu numai că n’au preconizat niciodată ceva asemănător, ci, dimpotrivă, ei înșiși luptă și chiamă întregul proletariat rus la luptă împotriva oricărei asupriți naționale în Rusia, ei pun în programul *lor* nu numai egalitatea deplină a limbilor, a naționalităților etc., ci și recunoașterea dreptului fiecărei națiuni de a-și hotărî soarta. Dacă, recunoscând acest drept, noi *subordonăm* sprijinirea revendicării independenței naționale intereselor luptei proletare, apoi numai un șovinist poate explica poziția noastră prin neîncrederea Rusului față de cel de altă naționalitate, deoarece în realitate această poziție trebuie să rezulte în mod obligatoriu din neîncrederea proletariatului conștient față de burghezie. P.P.S. consideră că problema națională *se reduce* la opoziția: „noi” (Polonezii) și „ei” (Germanii, Rușii etc.). Iar social-democratul pune pe primul plan opoziția: „noi” — proletarii și „ei” — burghezia. „Noi”, proletarii, am văzut de zece de ori cum burghezia *trădează* interesele libertății, patriei, limbii și națiunii atunci când în fața ei se ridică proletaria-

tul revoluționar. Am văzut cum într'un moment de cea mai puternică asuprire și umilire a națiunii franceze, burghezia franceză s'a predat Prusacilor, cum guvernul apărării naționale s'a transformat într'un guvern de trădare națională, cum burghezia națiunii asuprite a chemat în ajutorul ei soldații națiunii asupritoare pentru a reprima pe compatrioții lor proletari care au cutezat să întindă mâna spre putere. Și iată dece, fără a ne lăsa cătuși de puțin intimidați de atacurile șoviniste și oportuniste, vom spune întotdeauna muncitorului polonez : numai alianța cea mai deplină, cea mai strânsă cu proletariatul rus poate satisface cerințele luptei politice curente, actuale, — împotriva absolutismului, numai o astfel de alianță va constitui o garanție a unei eliberări politice și economice depline.

Ceeace am spus despre problema poloneză, se aplică în întregime la oricare altă problemă națională. Blestemata istorie a absolutismului ne-a lăsat moștenire o imensă *înstrăinare* a claselor muncitoare de diferite naționalități, asuprite de acest absolutism. Această înstrăinare este cel mai mare rău, cea mai mare piedică în calea luptei împotriva absolutismului, și noi nu trebuie să legalizăm acest rău, să consfințim această monstruozitate prin niciun fel de „principii“ de partide separate sau de „federații“ de partid. E mai simplu și mai ușor, desigur, de mers pe linia celei mai mici rezistențe, fiecare aranjându-se în colțișorul său după regula „eu îmi văd de ale mele“, așa cum vrea să se aranjeze acum Bundul. Cu cât recunoaștem mai mult necesitatea unității, cu cât suntem mai ferm convinși că atacul general împotriva absolutismului nu este posibil fără o unitate deplină, cu cât apare mai pronunțat caracterul obligatoriu al unei organizări centralizate a luptei în condițiile rânduvelilor noastre politice, cu atât vom fi mai puțin înclinați să ne mulțumim cu o soluție „simplă“ a problemei, dar aparentă și profund falsă în ceeace privește esența ei. Dacă nu există conștiința daunelor produse de înstrăinare, dacă nu există dorința de a sfârși cu orice preț și în mod radical cu această înstrăinare în lagărul partidului proletar, — atunci nu are rost nici frunza de viță a „federației“, atunci nici nu avem pentru ce să ne apucăm de rezolvarea problemei, pe care una dintre „părți“ în fond nici nu vrea s'o rezolve, atunci mai bine să lăsăm ca învățămintele experienței vieții și ale mișcării reale să

convingă de necesitatea centralismului pentru succesul luptei proletarilor de orice naționalitate, pe care absolutismul o înnăbușă, împotriva acestui absolutism și împotriva burgheziei internaționale, care se unește din ce în ce mai strâns.

„Iskra” nr. 44 din 15 Iulie 1903

*Se tipărește după textul ziarului
„Iskra”*

PLANUL ARTICOLULUI ÎMPOTRIVA ESERILOR

- Despre s.-r.* (partid fără program).
- α) Lipsa de principialitate   Lipsa de principii teoretice : prejudecăți narodnice + „critica“ burgheză oportunistă vest-europeană. Lipsa unui credo *, întunecarea conștiinței. Jocul de-a-v'ați-ascunsele...
- β) ideologia mic-burgheză   Ideologia mic-burgheză : pervertește conștiința de clasă a proletariatului, îl face incapabil de a avea o poziție de sine stătătoare față de democrația burgheză (căci s.-r. caută să contopească și să confunde democrația socială și democrația burgheză, fiind în fond o ramură a acesteia din urmă).
- γ) frazeologie și bluf   Frazeologie în teorie și practică : atitudine neserioasă față de munca revoluționară, exagerare, umflare, „beletristică“... (literatura „narodnică“ hrănește cu fleacuri) (război împotriva „polemicii“, lipsă de principii).
- δ) teroare   Greșală tactică foarte grosolană : teroarea, propagarea ei, slăbirea legăturii cu mișcarea de masă.
- ΣΣ **: din toate revoluțiile burgheze din Europa clasa muncitoare a ieșit dezamăgită, deoarece intrase în ele cu iluzii bur-

---

* — simbol al credinței, program, expunere a concepției despre lume.
 — *Nota Red.*
 ** Summa summarum = total general. — *Nota Trad.*

ε) semăna-
rea de iluzii
+ caracterul
reacționar al
părții narod-
nice a progra-
mului + dau-
ne ideologi-
ce, politice și
practice.

ghezo-democratice. S.-r. depun toate efor-
turile pentru a „repeta“ această poveste;
datoria noastră : să luptăm cu hotărîre îm-
potriva acestui lucru, pentru ca proletaria-
tul rus să se aleagă din revoluția care
va să vie nu cu o dezamăgire, ci cu o încre-
dere nouă în forțele sale, cu mai mult elan
pentru luptele și mai grandioase care-l aș-
teaptă și cu germenii unei organizații trai-
nice pur proletare.

Scris în Iulie 1903

*Publicat pentru prima oară în 1939
în revista „Proletarskaia Revoluția“
nr. 1*

Se tipărește după manuscris

CONGRESUL AL II-LEA AL P.M.S.D.R.⁹⁶**17 (30) Iulie - 10 (23) August 1903**

•

*Cuvântările au fost publicate pentru
prima oară în 1904 în ediția din Ge-
neva a „Proceselor-verbale ale celui
de al doilea congres ordinar al
P.M.S.D.R.”*

*Cuvântările se tipăresc după textul
„Proceselor-verbale” și după ma-
nuscrite*

1

PROIECT DE REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA DEMONSTRAȚII

Congresul consideră organizarea demonstrațiilor publice împotriva absolutismului ca un foarte important mijloc de educare politică a masselor muncitoare. Totodată congresul recomandă ca, în primul rând, să se caute în special să se folosească pentru demonstrații astfel de momente și condiții în care o ticăloșie oarecare a țarismului provoacă indignarea în rândurile păturilor deosebit de largi ale populației; în al doilea rând, eforturile să se îndrepte cel mai mult spre atragerea *masselor* largi ale clasei muncitoare la participarea la demonstrație și la *organizarea* cât mai bună cu putință a demonstrațiilor, atât în ceea ce privește pregătirea lor, cât și în ceea ce privește organizarea ordinei chiar în cursul demonstrației și conducerea ripostei pe care demonstrații trebuie s'o dea armatei și poliției; în al treilea rând, să se înceapă pregătirea demonstrațiilor armate, ținându-se în această privință riguros seama de indicațiile C.C.

Congresul recomandă deasemenea tuturor comitetelor și celorlalte organizații ale partidului să supună unei discuții sub toate aspectele problema pregătirii insurecției armate și să caute să răspândească din toate puterile în masele muncitoare convingerea necesității și inevitabilității insurecției. Congresul însărcinează în mod exclusiv și în întregime C.C. să realizeze măsurile practice referitoare la pregătirea insurecției, care pot fi luate încă de pe acum.

Scris în Iunie-Iulie 1903

*Publicat pentru prima oară în 1927
în „Culegeri din Lenin”, vol. VI*

Se tipărește după manuscris

2

PROIECT DE REZOLUȚIE
CU PRIVIRE LA LOCUL BUNDULUI ÎN PARTID

Luând în considerație faptul că proletariatul care luptă are absolută nevoie de cea mai deplină și cea mai strânsă unitate, atât în vederea atingerii țelului său final, cât și în interesul desfășurării neconținute a luptei politice și economice în cadrul societății existente ;

— că în special unitatea deplină a proletariatului evreu și neevreu este mai ales necesară, în afară de aceasta, și pentru lupta cu succes împotriva antisemitismului, această odioasă atâtare a exclusivismului rasial și a vrajbei naționale promovate de guvern și de clasele exploatare ;

— că contopirea completă a organizațiilor social-democrate ale proletariatului evreu și neevreu nu poate în niciun chip și cu nimic să îngrădească independența tovarășilor noștri evrei în ceea ce privește desfășurarea propagandei și agitației într-o limbă sau alta, în ceea ce privește editarea literaturii corespunzătoare cerințelor mișcării locale sau naționale date, lansarea unor asemenea lozinci de agitație și de luptă politică directă care să constituie aplicarea și dezvoltarea tezelor generale și fundamentale ale programului social-democrat cu privire la deplina egalitate și deplina libertate a limbii, culturii naționale etc. etc. ;

— congresul respinge cu hotărîre principiul federativ de organizare a partidului din Rusia și confirmă principiul de organizare care stă la baza statutului din 1898, adică autonomia organizațiilor social-democrate naționale în chestiunile referitoare *

Scriș în Iunie-Iulie 1903

*Publicat pentru prima oară în 1927
în „Culegeri din Lenin”, vol. VI*

Se tipărește după manuscris

★ Aici manuscrisul se întrerupe. — *Nota Red.*

3

PROIECT DE REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA
ATITUDINEA FAȚA DE TINERETUL STUDIOS

Congresul al doilea al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia salută înviorarea inițiativei revoluționare în rândurile tineretului studios și propune tuturor organizațiilor partidului să acorde tot sprijinul acestui tineret în aspirațiile lui de a se organiza și recomandă tuturor grupelor și cercurilor de elevi și studenți, în primul rând, să pună pe primul plan al activității lor formarea unei concepții socialiste despre lume, încheagată și consecventă, în rândurile membrilor lor, o cunoaștere serioasă, pe de o parte, a marxismului, iar pe de altă parte a narodnicismului rus și a oportunismului vest-european, ca principalele curente dintre orientările progresiste contemporane care sunt în luptă ; în al doilea rând, să se ferească de acei falși prieteni ai tineretului care caută să-l abată dela educația revoluționară serioasă printr'o frazeologie revoluționară sau idealistă lipsită de conținut și prin lamentări filistine despre caracterul dăunător și inutilitatea unei polemici violente între curentele revoluționare și opoziționiste, întrucât acești falși prieteni de fapt nu fac decât să răspândească lipsa de principialitate și atitudinea ușuratică față de munca revoluționară ; în al treilea rând, în momentul trecerii la activitatea practică, să se stabilească dinainte legături cu organizațiile social-democrate, pentru a folosi indicațiile lor și a evita, pe cât posibil, greșeli grave chiar dela începutul activității.

Scris în Iunie-Iulie 1903

*Publicat pentru prima oară în 1904
în ediția dela Geneva a „Proceselor-
verbale ale celui de al doilea congres
ordinar al P.M.S.D.R.”*

Se tipărește după manuscris

4

PROIECT DE REZOLUȚIE
CU PRIVIRE LA LITERATURA DE PARTID

Congresul recunoaște necesitatea categorică și imperioasă a creării unei largi literaturi populare social-democrate pentru toate păturile populației și în special pentru masele clasei muncitoare.

Congresul pune pe primul plan întocmirea unei serii de broșuri (având 1—5 coli de tipar) cu privire la fiecare punct (teoretic și practic) al programului nostru de partid, conținând expunerea și explicarea amănunțită a însemnătății acestui punct ; iar apoi o serie de foi volante (1—8 pagini de tipar) pe aceleași teme, pentru a fi larg răspândite și împărțite în orașe și sate. Congresul însărcinează redacția Organului Central să ia neîntârziat toate măsurile pentru îndeplinirea acestei sarcini.

În ceea ce privește publicarea unei gazete populare speciale pentru popor sau pentru păturile largi ale clasei muncitoare, congresul, fără a respinge în principiu acest plan, consideră realizarea lui imediată ca inoportună.

Scris în Iunie-Iulie 1903

*Publicat pentru prima oară în 1927
în „Culegeri din Lenin“, vol. VI*

Se tipărește după manuscris

5

PROIECTE DE MICI REZOLUȚII

LUPTA ECONOMICA

Congresul consideră ca absolut necesar să se sprijine și să se dezvolte în toate cazurile și prin toate mijloacele lupta economică a muncitorilor și syndicatele lor (mai ales cele pe întreaga Rusie), să se imprime chiar dela început un caracter social-democrat luptei economice și mișcării muncitorești sindicale din Rusia.

1 MAI

Congresul confirmă sărbătorirea zilei de 1 Mai, sărbătorire care a devenit un obicei, atrăgând atenția tuturor organizațiilor de partid asupra alegerii momentului și mijloacelor celor mai potrivite în condițiile noastre de sărbătorire a zilei internaționale de luptă eliberatoare a proletariatului.

CONGRESUL INTERNAȚIONAL

Congresul însărcinează pe tov. Plehanov să reprezinte în secretariatul socialist internațional Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia (în locul hotărîrii dela Paris după care Plehanov și Cricevschi trebuiau să-l reprezinte în comun).

Congresul însărcinează redacția Organului Central și Comitetul Central ca, pe baza unei înțelegeri între ele (sau pe baza unei hotărîri a Consiliului partidului), să organizeze reprezentarea Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia la congresul socialist internațional care va avea loc la Amsterdam în 1904.

TEROAREA

Congresul respinge cu hotărîre teroarea, adică sistemul de asasinat politic individual, ca metodă de luptă politică cât se poate de nepotrivită în momentul de față, care abate cele mai bune forțe de la munca esențială și imperios necesară de organizare și de agitație, care distruge legătura dintre revoluționari și masele claselor revoluționare ale populației, care face să se răspândească atât în rândurile revoluționarilor înșiși, cât și în rândurile populației în general ideile cele mai greșite despre sarcinile și metodele de luptă împotriva absolutismului.

PROPAGANDA

Congresul atrage atenția tuturor membrilor de partid asupra importanței ridicării nivelului teoretic al propagandiștilor și creării pe întreaga Rusie a unor grupuri de lectori care să se deplaseze din loc în loc, pentru unificarea muncii propagandistice.

REPARTIZAREA FORTELOR

Congresul recomandă tuturor tovarășilor care vin în Rusia din străinătate, sau din locul de deportare la locul de muncă, mai ales dacă nu au legături destul de stabile cu vreun comitet oarecare, să caute să stabilească din timp o legătură cu C.C. sau cu agenții acestuia, pentru ca C.C. să poată repartiza în mod just și la timp forțele revoluționare în Rusia.

Scris în Iunie-Iulie 1903

*Publicat pentru prima oară în 1927
în „Culegeri din Lenin”, vol. VI*

Se tipărește după manuscris

6

PROIECT DE REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA
EDITAREA UNUI ZIAR PENTRU SECTANȚI

Luând în considerare faptul că mișcarea sectantă din Rusia constituie prin numeroasele sale manifestări unul dintre curentele democratice din Rusia, Congresul al II-lea atrage atenția tuturor membrilor de partid asupra necesității de a desfășura munca în rândurile sectanților în scopul de a-i atrage spre social-democrație. Cu titlu de experiență, congresul însărcinează pe V. Bonci-Bruevici să publice, sub controlul redacției O.C., un ziar popular „*Printre sectanți*” și însărcinează C.C. și redacția O.C. să ia toate măsurile necesare pentru realizarea acestei publicații, pentru asigurarea succesului ei și pentru stabilirea tuturor condițiilor funcționării ei regulate.

Scrie în August 1903

*Publicat pentru prima oară în ediția
din Geneva a „Proceselor-verbale
ale celui de al doilea Congres or-
dinar al P.M.S.D.R.”*

Se tipărește după manuscris

7

PROIECT DE STATUT AL P.M.S.D.R.⁹⁶

1. E considerat membru al partidului oricine recunoaște programul lui și sprijină partidul atât prin mijloace materiale, cât și prin participarea sa personală într'una din organizațiile partidului.

2. Organul suprem al partidului este congresul partidului. El este convocat de către C.C. (în măsura posibilului, cel puțin odată la doi ani). C.C. este obligat să convoace congresul atunci când o cer comitete sau uniuni de comitete de partid care la ultimul congres au întrunit împreună o treime din voturi, sau dacă o cere Consiliul partidului. Congresul se consideră valabil constituit dacă sunt reprezentate la congres mai mult de $\frac{1}{2}$ din numărul total al comitetelor de partid existente în momentul congresului (și având dreptul să participe la el).

3. Au dreptul de a fi reprezentate la congres : a) C.C., b) redacția O.C., c) toate comitetele locale care nu fac parte din uniuni speciale, d) toate uniunile de comitete, recunoscute de partid, și e) Liga din străinătate. Fiecare dintre organizațiile enumerate are la congres câte două voturi deliberative. Noile comitete sau uniuni de comitete capătă dreptul de a fi reprezentate la congres numai în cazul când au fost confirmate cel puțin cu $\frac{1}{2}$ de an înainte de congres.

4. Congresul de partid numește C.C., redacția O.C și Consiliul partidului.

5. C.C. coordonează și îndrumăază întreaga activitate practică a partidului și administrează cassa centrală a partidului, precum și toate instituțiile tehnice ale întregului partid. El judecă atât conflictele ivite între diferite organizații și instituții ale partidului, cât și cele ivite în sânul lor.

6. Redacția O.C. conduce partidul din punct de vedere

ideologic, redactând O.C. al partidului, un organ științific și diferite broșuri.

7. Consiliul partidului este numit de congres din rândul membrilor O.C. și C.C. și e compus din cinci membri. Consiliul soluționează controversele sau divergențele dintre redacția O.C. și C.C. în domeniul problemelor organizatorice generale și al problemelor tactice. Consiliul partidului reînnoiește C.C. în cazul căderii lui totale.

8. Noile comitete și uniuni de comitete sunt confirmate de Comitetul Central. Fiecare comitet, uniune, organizație sau grup recunoscute de partid dirijează treburile privind în mod special și exclusiv localitatea respectivă, raionul respectiv, mișcarea națională respectivă sau funcția respectivă, anume încredințată acestui grup, obligându-se în acelaș timp să se supună hotărîrilor C.C. și O. C. și să contribuie cu fonduri la cassa centrală a partidului în proporțiile stabilite de C.C.

9. Orice membru de partid, și orice persoană care are vreo legătură oarecare cu partidul, este în drept să ceară ca declarația lui să fie înaintată în original C.C. sau O.C., sau congresului partidului.

10. Orice organizație de partid este obligată să pună la dispoziție atât C.C. cât și redacției O.C. toate mijloacele care le sunt necesare pentru a se informa asupra întregii activități a ei și a tuturor membrilor ei.

11. Toate organizațiile de partid și toate instituțiile colegiale ale partidului iau hotărîri prin simplă majoritate de voturi și au dreptul de a coopta. Pentru cooptarea de noi membri și pentru excluderea unor membri se cere $\frac{2}{3}$ din voturi.

12. Liga din străinătate a social-democrației revoluționare ruse are drept scop propaganda și agitația în străinătate, precum și sprijinirea mișcării ruse. Liga se bucură de toate drepturile comitetelor, cu singura excepție că ea acordă sprijin mișcării ruse numai prin intermediul persoanelor sau grupurilor anume desemnate de Comitetul Central.

*Scris la sfârșitul lui Iunie—începutul
lui Iulie 1903*

*Publicat pentru prima oară în 1904
în ediția din Geneva a „Proceselor-
verbale ale celui de al doilea Congres
ordinar al P.M.S.D.R.”*

*Se tipărește după textul „Proceselor-
verbale”*

8

PROIECTE DE REZOLUȚII
NEPREZENTATE LA CONGRES

IEȘIREA BUNDULUI

Congresul consideră refuzul delegaților Bundului de a se supune hotărîrii majorității congresului drept ieșire a Bundului din P.M.S.D.R.

Congresul regretă profund acest pas, care, după părerea lui, constituie o gravă greșală politică... * a conducătorilor „uniunii muncitorilor evrei“, o greșală care va avea repercusiuni dăunătoare asupra intereselor proletariatului evreu și asupra mișcării muncitorești. Argumentele prin care delegații Bundului caută să justifice pasul făcut de ei, congresul le consideră sub raport practic ca fiind niște temeri și suspiciuni de nesinceritate și inconsecvență cu totul neîntemeiate la adresa convingerilor social-democrate ale social-democraților ruși, iar sub raport teoretic, ca un rezultat al regretabilei pătrunderi a naționalismului în mișcarea social-democrată a Bundului.

Congresul își exprimă dorința și ferma convingere asupra necesității unei depline și strânse unități a mișcării muncitorești evreești și ruse din Rusia, unitate nu numai principială, ci și organizatorică, și își propune să ia toate măsurile pentru ca proletariatul evreu să cunoască în amănunțime atât prezenta rezoluție a congresului, cât și, în general, atitudinea social-democrației ruse față de orice mișcare națională.

GRUPURILE SEPARATE

Congresul își exprimă regretul în legătură cu existența separată a unor grupuri social-democrate, cum sunt „Borba“, „Jizni“ și „Volia“. Separarea lor nu poate să nu pro-

---

* Un cuvânt n'a putut fi descifrat. — *Nota Red.*

voace, pe de o parte, o dezorganizare nepermisă în partid, iar pe de altă parte, o regretabilă abatere dela concepțiile social-democrate și dela tactica social-democrată în direcția așa numitului social-revoluționarism (la „Volia“ și, în parte, la „Borba“ în programul ei agrar) sau în direcția socialismului creștin și a anarhismului (la „Jizni“). Congresul își exprimă dorința ca atât grupurile arătate, cât și, în general, grupurile de persoane care se consideră ca făcând parte din social-democrație să intre în rândurile social-democrației ruse, unite și organizate. Congresul însărcinează Comitetul Central să strângă datele necesare și să ia o hotărâre definitivă cu privire la locul grupurilor arătate și al celorlalte grupuri înăuntrul partidului sau despre atitudinea partidului nostru față de ele.

ARMATA

Congresul atrage atenția tuturor organizațiilor de partid asupra importanței desfășurării propagandei și agitației în rândurile armatei și recomandă să se îndrepte toate eforturile spre fixarea și consolidarea tuturor legăturilor existente printre ofițeri și gradele inferioare. Congresul consideră că este de dorit formarea unor grupuri separate de social-democrați care fac serviciul în armată pentru ca aceste grupuri să aibă o anumită situație în comitetele locale (ca ramuri ale organizației comitetului) sau în organizația centrală (ca instituții create direct de Comitetul Central și subordonate direct lui).

ȚĂRANIMEA

Congresul atrage în special atenția tuturor membrilor partidului asupra importanței dezvoltării și întăririi muncii în rândurile țăranimii. Trebuie să ne prezentăm în fața țăranimii (și în special în fața proletariatului dela sate) cu întregul program social-democrat în ansamblul său, lămurind însemnătatea programului agrar ca fiind programul primelor și imediatelor revendicări în cadrul orânduirii existente. Trebuie să tindem ca din țăranii conștienți și din intelectualii dela sate să se formeze grupuri de social-democrați solid încheigate, care să fie în legătură permanentă cu

comitetele de partid. Trebuie să luptăm în înseși rândurile țărănimii împotriva propagandei socialiștilor-revoluționari, care seamănă lipsa de principii și prejudecățile narodnice reacționare.

Scris în 5 (18)—10 (23) August 1903

*Publicat pentru prima oară în 1930
în „Culegeri din Lenin”, vol. XV*

Se tipărește după manuscris

9

PRIMA CUVÂNTARE CU PRIVIRE LA
PROBLEMA ORDINEI DE ZI A CONGRESULUI
18 (31) IULIE

Vreau să fac o observație. Se spune că nu este just să se pună pe primul loc problema Bundului, căci pe primul loc trebuie să fie rapoartele, pe al doilea — programul, iar pe al treilea — Bundul. Considerentele în favoarea acestei ordini nu rezistă criticii. Ele se reduc la aceea că partidul în întregul său nu a ajuns încă să se înțeleagă în chestiunea programului: se poate întâmpla ca tocmai în problema programului să avem divergențe. Aceste cuvinte mă surprind. E drept că la noi nu există acum un program adoptat, dar presupunerea cu privire la o ruptură în problema programului este cât se poate de problematică. În partid, în măsura în care este vorba de literatura lui, care în ultimul timp a oglindit cel mai complex opiniile partidului, asemenea curente n'au fost observate. Există motive atât formale, cât și morale pentru a se pune pe primul loc problema Bundului. Din punct de vedere formal, noi suntem pe poziția Manifestului din 1898, iar Bundul și-a exprimat dorința de a schimba în mod radical organizarea partidului nostru. Din punct de vedere moral, multe alte organizații și-au exprimat dezacordul cu Bundul în această problemă; astfel au luat naștere divergențe acute, care au dus chiar la polemică. Deaceea congresul nu poate porni la o muncă armonioasă fără a înlătura aceste divergențe. În ceea ce privește rapoartele delegaților, se poate ca în general să nu fie citite în pleno *. Deaceea eu susțin ordinea dezbaterii problemelor aprobată de Comitetul de Organizare.

★ — în plenară. — *Nota Trad.*

10

A DOUA CUVÂNTARE CU PRIVIRE LA
PROBLEMA ORDINEI DE ZI A CONGRESULUI
18 (31) IULIE

După ce congresul a rezolvat problema referitoare la *primul* punct al ordinei noastre de zi, singura problemă *litigioasă* referitoare la ordinea celorlalte puncte este problema celui de al treilea punct. În acest punct se spune : „Crearea Organului Central al partidului sau confirmarea acestuia“. Unii tovarăși au socotit că acest punct ar trebui pus ceva mai departe, deoarece, în primul rând, nu se poate vorbi de Organul Central atâta timp cât nu sunt soluționate problemele cu privire la organizarea partidului în general și a centrului lui în special etc., iar, în al doilea rând, multe comitete s’au și pronunțat în ceea ce privește fondul acestei probleme. Eu consider că ultimul argument este greșit, întrucât declarațiile comitetelor nu sunt obligatorii pentru congres și formal ele nu au vot deliberativ la congres. Cealaltă obiecție este greșită, deoarece, înainte de a soluționa problema amănunțelor de organizare, a statutului partidului etc., este necesar să se rezolve definitiv problema orientării social-democrației ruse. Tocmai în această problemă am avut un timp atât de îndelungat divergențe, și toate aceste divergențe *care ne despart* în această problemă nu pot fi înlăturate prin simpla aprobare a programului : acest lucru îl putem obține *numai* rezolvând imediat după problema programului problema ce fel de Organ Central al partidului trebuie creat din nou sau dacă trebuie confirmat cel vechi cu unele modificări sau altele, cum anume să fie el.

Iată de ce eu susțin ordinea de zi care a fost aprobată de Comitetul de Organizare.

11

CUVANTARE CU PRIVIRE LA PROBLEMA
ACȚIUNILOR COMITETULUI DE ORGANIZARE
18 (31) IULIE ⁹⁷

Eu nu pot fi de acord cu tov. Egorov. Tocmai el este acela care a încălcat statutul partidului, tocmai el neagă punctul privitor la mandatele imperative. Eu nu pun la îndoială existența Comitetului de Organizare, după cum nu pun la îndoială existența organizației „Iscra”. Ea de asemenea are organizația ei și statutul ei. Dar imediat ce a fost expus statutul propus de congres, „Iscra” a comunicat delegaților ei că au complectă libertate de acțiune la congres. În ce situație ne aflăm noi, membrii comisiei de verificare a compoziției congresului, care am auzit ieri pe doi membri ai Comitetului de Organizare, tovarășii Stein și Pavlovici, iar acum ne aflăm în fața unei propunerii cu totul noi. Aici sunt tovarășii experimentați, care nu odată au participat la congrese internaționale. Toți acești tovarășii ar putea să vă povestească ce val de indignare provoacă un astfel de fenomen când în comisii oamenii spun un lucru și la congres altul.

12

CUVANTARE

CU PRIVIRE LA PROBLEMA PARTICIPĂRII
SOCIAL-DEMOCRAȚILOR POLONEZI LA CONGRES
18 (31) IULIE

În raportul său, comisia consideră că este de dorit ca tovarășii polonezi să participe la congres, dar numai cu drept de vot consultativ. După părerea mea, acest lucru este absolut just și mi se pare pe deplin rezonabil ca rezoluția comisiei să înceapă tocmai cu această declarație. Foarte de dorit ar fi deasemenea ca și Letonii și Lituaniienii să fie prezenți, dar, din păcate, acest lucru nu este realizabil. Tovarășii polonezi ar fi putut oricând să-și expună condițiile de unire, dar ei n'au făcut acest lucru. Deaceea Comitetul de Organizare a procedat just fiind rezervat față de ei. Scrisoarea social-democrației poloneze căreia i s'a dat citire aici nu a elucidat nici ea problema. Deaceea propun să invităm pe tovarășii polonezi ca oaspeți.

13

CUVÂNTARE CU PRIVIRE LA
LOCUL BUNDULUI ÎN P.M.S.D.R.
20 IULIE (2 AUGUST)

Mă voi referi mai întâi de toate la cuvântarea lui Hofman⁹⁸ și la expresia lui „majoritate compactă”. Tov. Hofman întrebuințează aceste cuvinte cu reproș. După mine, nu trebuie să ne rușinăm, ci, dimpotrivă, trebuie să ne mândrim de faptul că la congres există o majoritate compactă. Și ne vom mândri și mai mult dacă întregul nostru partid va constitui o singură majoritate compactă și foarte compactă de 90%. (Aplauze.) Majoritatea a procedat just punând pe primul loc problema situației Bundului în partid: bundiștii au dovedit îndată justetea acestui procedeu, depunând așa zisul lor statut, iar în fond propunând *federația*. Din moment ce în partid există membri care propun federația și membri care o resping, nici nu se putea proceda altfel decât punându-se problema Bundului pe primul loc. Dragoste cu sila nu se poate, și nu se poate vorbi despre treburile interne ale partidului fără a hotări în mod ferm și fără șovăire dacă vrem sau nu să mergem împreună.

În timpul discuțiilor, fondul chestiunii controversate a fost expus uneori într'un mod nu tocmai just. E vorba de faptul că, după părerea multor membri de partid, federația *este dăunătoare*, federația contrazice principiile social-democrației atunci când sunt aplicate la realitatea rusă de astăzi. Federația este dăunătoare, deoarece ea *consfințește* separarea și înstrăinarea, le ridică la rangul de principiu, de lege. Între noi există într'adevăr o înstrăinare completă, și noi nu trebuie s'o consfințim, nu trebuie s'o acoperim cu o frunză de viță, ci să luptăm împotriva ei; trebuie să recunoaștem și să proclamăm cu toată hotărîrea necesitatea de a merge cu fermitate și fără șovăire spre *cea mai*

strânsă unitate. Iată pentruce respingem în principiu, din prag (după cunoscuta expresie latinească), federația, respingem *orice fel* de bariere obligatorii între noi. Și fără aceasta vor exista întotdeauna în partid diverse grupări, grupări de tovarăși care nu gândesc tocmai la fel nici în problemele de program, nici în problemele de tactică, nici în problemele de organizare, dar las'să fie în tot partidul *o singură* împărțire pe grupuri, adică las'să se unească într'un singur grup toți cei ce gândesc la fel, — dar nu așa, ca la început grupurile să se formeze într'o *parte a* partidului, separat de grupurile din cealaltă parte a partidului, iar apoi să se unească între ele nu grupuri cu diverse concepții și nuanțe de concepții, ci părți ale partidului care cuprind diverse grupuri. Repet: nu recunoaștem niciun fel de bariere *obligatorii* și deaceea respingem din principiu federația.

Trec la problema autonomiei. Tov. Liber a spus că federația înseamnă centralism, iar autonomia — descentralizare. Iși închipue oare tov. Liber că membrii congresului sunt niște copii de 6 ani cărora le poți servi asemenea sofisme? Nu este limpede oare că centralismul cere *să nu existe* niciun fel de bariere între centru și părțile partidului din cele mai îndepărtate, cele mai izolate locuri? Centrul nostru va căpăta dreptul necondiționat de a veni în contact direct cu fiecare membru al partidului. Bundiștii ar râde dacă cineva le-ar propune *în interiorul* Bundului un astfel de „centralism“ încât C.C. al Bundului să nu poată veni în contact cu toate grupurile și cu toți tovarășii din Covno *altfel decât* prin intermediul comitetului din Covno. Fiindcă veni vorba de comitete. Tov. Liber exclama cu emfază: „la ce bun să vorbim de autonomia Bundului ca organizație subordonată unui singur centru? Doar n'o să dați autonomie unui oarecare comitet din Tula?“. Greșești, tovarășe Liber: vom da neapărat și fără doar și poate autonomie și „unui oarecare“ comitet din Tula, autonomie în sensul că va fi scutit din partea centrului de amestec în chestiunile mărunte, obligația de a se supune centrului rămânând, bine înțeles, în picioare. Am luat expresia „amestec în chestiunile mărunte“ din foaia bundistă: „Autonomie sau federație?“. — Bundul a formulat această cerere de a fi scutit de „amestec în chestiunile mărunte“ ca o *condiție*, ca o *revendicare* față de partid. Insăși formularea unor astfel

de revendicări ridicole arată cât de confuz vede Bundul această chestiune controversată. Iși închipue oare Bundul că partidul va admite existența unui centru care să se amestece în „*chestiunile mărunte*” ale *indiferent* *cărei* organizații sau grup de partid? Oare nu se reduce aceasta tocmai la „neîncrederea organizată” despre care s’a mai vorbit la congres? Această neîncredere transpiră din toate propunerile și din toate raționamentele bundiștilor. Într’adevăr oare, de pildă, lupta pentru egalitate *deplină* în drepturi și chiar pentru *recunoașterea* dreptului națiunilor la autodeterminare nu constituie o *îndatorire* a întregului partid? Prin urmare, dacă vreo parte oarecare a partidului nostru nu și-ar îndeplini această îndatorire, atunci fără doar și poate ea ar urma să fie condamnată în virtutea principiilor noastre, ea ar trebui să determine fără doar și poate o *îndreptare* din partea instituțiilor centrale ale partidului. Și dacă această îndatorire nus’ar îndeplini în mod conștient și intenționat, cu toată posibilitatea deplină, de a o îndeplini, atunci această neîndeplinire ar fi o *trădare*.

Mai departe, tovarășul Liber ne întreba patetic: *cum se poate dovedi* că autonomia poate asigura mișcării muncitorilor evrei independența de care ea are absolută nevoie? Ciudată întrebare! Cum se poate dovedi dacă una din căile propuse este sau nu justă? Singurul mijloc este de a merge pe această cale și de a o verifica în practică. La întrebarea tovarășului Liber eu răspund: *mergeți cu noi*, și ne angajăm să vă dovedim în fapt că toate revendicările legitime de independență vor fi satisfăcute pe deplin.

Când se discută despre locul Bundului, îmi aduc aminte întotdeauna de minerii englezi. Ei sunt excelent organizați, mai bine decât ceilalți muncitori. Și *pentru aceasta* ei vor să facă să eșueze revendicarea generală privitoare la ziua de lucru de 8 ore, revendicare formulată de toți proletarii⁹⁹. Minerii înțeleg unitatea proletariatului într’un mod tot atât de îngust ca și bundiștii noștri. Fie ca exemplul trist al minerilor să servească drept avertisment pentru tovarășii din Bund.

14

CUVÂNTARE CU PRIVIRE LA
CHESTIUNEA PROGRAMULUI PARTIDULUI
22 IULIE (4 AUGUST)

În primul rând trebuie să remarc confuzia deosebit de caracteristică făcută de tov. Liber între mareașalii nobilimii și pătura oamenilor muncii și a celor exploatați. Această confuzie este semnificativă pentru toate dezbaterile. Peste tot sunt confundate episoadele izolate ale polemicii noastre cu stabilirea bazelor principiale. Nu se poate nega, așa cum face tov. Liber, că este posibilă trecerea și a unei *pături* (sau a alteia) a populației muncitoare și exploatare de partea proletariatului. Amintiți-vă că Marx în 1852, referindu-se la rășcoalele țăranilor francezi, a scris (în „18 Brummar“) că țăranimea se manifestă când ca reprezentant al trecutului, când ca reprezentant al viitorului; la țăran se poate apela, ținându-se seama nu numai de prejudecata sa, ci și de judecata sa ¹⁰⁰. Mai amintiți-vă că Marx a considerat ca fiind cu totul justă afirmația comunarzilor că cauza Comunei este și cauza țăranimii ¹⁰¹. Repet, nu putem pune la îndoială faptul că, în anumite condiții, nu este deloc imposibilă trecerea unei pături sau alteia de oameni ai muncii de partea proletariatului. Totul este să definim exact aceste condiții. Și în cuvintele „adoptă punctul de vedere al proletariatului“ condiția despre care e vorba este exprimată cu toată preciziunea. Tocmai aceste cuvinte ne delimitează în modul cel mai categoric pe noi, social-democrații, de orice curente așa zise socialiste, în general, și de așa zișii socialiști-revoluționari, în special.

Trec la acel pasaj controversat din broșura mea „Ce-i de făcut?“ care a provocat aci atâtea interpretări. Se pare că, după toate aceste interpretări, chestiunea a devenit atât de lămurită încât nu mi-a mai rămas mult de adăugat. Este

evident că aici a fost confundat punctul de vedere principal într-o importantă problemă teoretică (elaborarea ideologiei) cu un episod al luptei împotriva economismului. Și încă acest episod a fost redat în mod absolut inexact.

Pentru a demonstra această ultimă teză, mă pot referi, în primul rând, la tovarășii Achimov și Martânov, care au luat cuvântul aci. Ei au arătat în mod concret că aici este vorba tocmai de un episod al luptei împotriva economismului. Ei au manifestat concepții care au și fost denumite (și pe drept cuvânt) oportunism. Ei au ajuns chiar până la „respingerea” teoriei pauperizării, până la „contestarea” dictaturii proletariatului și chiar până la „Erfüllungstheorie”, cum s’a exprimat tov. Achimov. E drept că eu nu știu ce înseamnă aceasta ; n’a vrut cumva tov. Achimov să vorbească despre „Aushöhlungstheorie”, despre „teoria golirii” capitalismului, adică despre una dintre cele mai populare și mai curente idei ale teoriei bernsteiniene. În apărarea vechilor baze ale economismului tov. Achimov a adus chiar argumentul extrem de original cum că în programul nostru cuvântul proletariat nu este niciodată la nominativ. Cel mult — exclama tov. Achimov — proletariatul este la ei la genetiv. Așa dar, nominativul este cazul cel mai de onoare, iar genetivul stă pe locul al doilea în ceea ce privește onoarea. Mai rămâne doar să transmitem — poate printr-o comisie specială — acest considerent tov. Riazanov, pentru ca acesta să-și completeze prima sa lucrare savantă despre litere printr’un al doilea tratat savant despre cazuri...

Cât privește referirile directe la broșura mea „Ce-i de făcut?”, mi-e foarte ușor să dovedesc lipsa lor de legătură. Se spune : Lenin nu pomeniște de niciun fel de tendințe contradictorii, ci afirmă în mod absolut că mișcarea muncitorească „merge” întotdeauna spre subordonarea față de ideologia burgheză. Intr’adevăr ? Dar n’am spus oare eu că mișcarea muncitorească este atrasă spre burghezism *cu participarea binevoitoare* a lui Schulze-Delitzsch și a celor *de o seamă cu el* * ? Și cine este considerat aici ca fiind „de o seamă cu el” ? Nimeni altcineva decât economiștii, nimeni altcineva decât oamenii care spuneau, de pildă, atunci că în Rusia democrația burgheză este o himeră.

---

* Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 5, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 370. — *Nota Trad.*

Acum nu este greu să vorbești cu atâta ușurință despre radicalismul și liberalismul burghez, când toată lumea are în fața ei modele ale acestora. Dar așa a fost oare înainte ?

Lenin nu ia deloc în considerare faptul că și muncitorii participă la elaborarea ideologiei. — Intr'adevăr? Dar n'am spus eu oare de multe, multe ori că o foarte mare lipsă a mișcării noastre este tocmai lipsa de muncitori pe deplin conștienți, de muncitori-conducători, de muncitori-revoluționari ? N'am spus oare acolo că formarea unor asemenea muncitori-revoluționari trebuie să devină sarcina noastră imediată ? Nu se arată oare acolo importanța dezvoltării mișcării sindicale și a creării unei literaturi sindicale speciale ? Nu se duce oare acolo o luptă înverșunată împotriva oricăror încercări de a coborî nivelul muncitorilor înaintați la nivelul masselor sau la nivelul muncitorilor mijlocii * ?

Inchei. Știm acum cu toții că economiștii au îndoit bățul într'o parte. Pentru a-l îndrepta trebuia îndoit în cealaltă parte, și eu am făcut acest lucru. Sunt convins că social-democrația rusă va îndrepta întotdeauna cu energie bățul strâmbat de tot felul de oportunism, și deaceia bățul nostru va fi întotdeauna cel mai drept și mai potrivit pentru acțiune.

---

* Vezi op. cit., pag. 449—455, 433—449, 463—473. — *Nota Trad.*

15

RAPORT CU PRIVIRE LA STATUTUL PARTIDULUI
29 IULIE (11 AUGUST)

Lenin (raportorul) dă o explicație cu privire la proiectul de statut propus de el. Ideea fundamentală a statutului este împărțirea *funcțiilor*. Deaceea, de pildă, împărțirea în două centre nu este un rezultat al împărțirii după loc (Rusia și străinătatea), ci o consecință logică a împărțirii după funcții. Comitetului Central îi aparține funcția de conducere practică, Organului Central funcția de conducere ideologică. Pentru a uni activitatea acestor două centre, pentru a evita ca activitatea lor să fie dispartată și, în parte, pentru a rezolva conflictele, este necesar un Consiliu, care nu trebuie nicidecum să aibă un caracter de instituție pur de arbitraj. În paragrafele statutului care se referă la relațiile dintre Comitetul Central și comitetele locale și care stabilesc sfera de competență a Comitetului Central nu pot și nu trebuie să fie enumerate toate punctele în care Comitetul Central este competent. O asemenea enumerare este imposibilă și nu e nimerită, pentrucă nu este de conceput că pot fi prevăzute toate cazurile posibile și, afară de aceasta, ar părea că punctele neenumerate nu sunt de competența Comitetului Central. Trebuie să se lase ca însuși Comitetul Central să-și stabilească sfera competenței sale, pentrucă în orice chestiune locală pot fi atinse interese generale de partid, și trebuie să se lase Comitetului Central posibilitatea de a se amesteca în chestiunile locale în pofida, poate, a intereselor locale, dar în interesul general de partid.

16

PRIMA CUVANTARE IN LEGATURA CU DISCUTAREA
PROGRAMULUI AGRAR
31 IULIE (13 AUGUST)

Voi arăta în primul rând un amănunt care a ieșit la iveală în decursul dezbaterilor. Tov. Egorov și-a exprimat regretul că nu există un raport care să fi putut ușura și orienta într-o măsură însemnată dezbaterile noastre. Ca raportor am fost propus eu, și trebuie oarecum să mă scuz de lipsa raportului. Și, în apărarea mea, voi spune că există un raport: acesta este răspunsul meu dat tov. X*, care răspunde tocmai la cele mai răspândite obiecții și neînțelegeri provocate de programul nostru agrar, și care a fost distribuit tuturor delegaților la congres. Un raport nu încetează de a fi raport pentru faptul că a fost tipărit și distribuit delegaților în loc de a fi citit în fața lor.

Voi trece la conținutul cuvântărilor oratorilor care, din păcate, n'au luat în considerare tocmai acest raport al meu. Tov. Martânov, de pildă, n'a luat în considerare nici literatura mai veche cu privire la programul nostru agrar atunci când a vorbit iar și iar despre îndreptarea unei nedreptăți istorice, despre o zadarnică întoarcere cu 40 de ani în urmă, despre desființarea feudalismului, nu a celui contemporan, ci a feudalismului existent între 1860 și 1870 etc. Răspunzând acestor argumente, sunt nevoit să mă repet. Dacă noi ne-am sprijini *numai* pe principiul „îndreptării unei nedreptăți istorice“, noi ne-am conduce doar după o frază democratică. Dar noi ne referim la rămășițele iobăgiei *care există* în jurul nostru, la actualitatea contemporană, la ceea ce împiedică și frânează acum lupta de eliberare a proletariatului. Suntem învinuiți că ne întoar-

---

* Vezi volumul de față, pag. 397—426. — *Nota Trad.*

cem la vremuri străvechi. Această învinuire nu arată decât necunoașterea celor mai cunoscute fapte din activitatea social-democraților din toate țările. Pretutindeni ei își pun și îndeplinesc sarcina: *să desăvârșească ceea ce burghezia n'a făcut până la capăt*. Tocmai acest lucru îl facem noi. Iar pentru a face acest lucru trebuie să ne întoarcem la trecut, și social-democrații din fiecare țară fac acest lucru, întorcându-se întotdeauna la *al lor* 1789, la *al lor* 1848. Tot astfel nici social-democrații ruși *nu pot să nu se întoarcă* și ei la *al lor* 1861, și se întorc cu atât mai energic și cu atât mai des cu cât, dacă e permis s'o numim așa, „reforma” noastră țărănească a înfăptuit mai puține transformări democratice.

În ceea ce-l privește pe tov. Gorin, și el face greșala obișnuită, uitând despre înrobirea iobăgistă, care există în mod real. Tov. Gorin spune că „speranța de a obține otrezchi menține forțat pe micul țăran în atmosfera ideologiei antiproletare”. Dar vezi că în realitate nu „speranța” de a obține otrezchi, ci *actualele* otrezchi mențin înrobirea iobăgistă, și nu există altă ieșire din această înrobire, din această arendare iobăgistă, decât transformarea acestor așa ziși arendași în proprietari liberi.

În sfârșit, tov. Egorov a pus autorilor programului o întrebare referitoare la semnificația lui. Este oare programul, întreabă el, o concluzie trasă din principalele noastre noțiuni cu privire la evoluția economică a Rusiei, o anticipare științifică a rezultatului posibil și inevitabil al transformărilor politice (în acest caz tov. Egorov ar putea fi de acord cu noi). Sau programul nostru este în mod practic o lozincă agitatorică, și atunci nu vom bate recordul față de socialiștii-revoluționari, atunci ar trebui să admitem că acest program nu este just. Trebuie să spun că nu înțeleg această deosebire făcută de tov. Egorov. Dacă programul nostru n'ar fi satisfăcut prima condiție, ar fi fost greșit, și noi nu l-am fi adoptat. Dar dacă programul este just, atunci nu se putea ca el să nu ofere o lozincă practic potrivită pentru agitație. Contradicția dintre cele două dileme ale tov. Egorov este numai aparentă: ea nu poate exista în realitate, întrucât o soluție teoretică justă *asigură* un succes trainic al agitației. Or, noi tindem tocmai la un succes trainic și insuccesele vremelnice nu ne turbură câtuși de puțin.

Tov. Liber a repetat deasemenea obiecții demult combătute, mirându-se de „sărăcia“ programului nostru și cerând „reforme radicale“ și în domeniul agrar. Tov. Liber a uitat de deosebirea dintre partea democratică și partea socialistă a programului: el a considerat drept „sărăcie“ lipsa elementelor socialiste în programul democratic. El n'a observat că partea socialistă a programului nostru agrar se află în altă parte, și anume în capitolul cu privire la muncitori, care se referă și la agricultură. Numai socialiștii-revoluționari cu caracteristica lor lipsă de principii pot confunda și confundă mereu revendicările democratice cu cele socialiste, dar partidul proletariatului e obligat să le deosebească și să le delimiteze cu cea mai mare rigurozitate.

17

A DOUA CUVANTARE IN LEGATURA CU
DISCUTAREA PROGRAMULUI AGRAR
1 (14) AUGUST

Înainte de a trece la amănunte, vreau să fac obiecții împotriva unor teze generale și, în primul rând, împotriva tezelor tov. Martânov. Tov. Martânov spune că trebuie să luptăm nu împotriva feudalismului care a fost, ci împotriva aceluia care este acum. Acest lucru este just, dar voi aminti de răspunsul meu dat tov. X. Acela se referea la gubernia Saratov, eu am luat datele cu privire la aceeași gubernie Saratov, și a reieșit: dimensiunea otrezchilor este acolo de 600.000 de desiatine, adică $\frac{2}{5}$ din întregul pământ care se afla în stăpânirea țăranilor în timpul iobăgiei, iar suprafața pământului arendat este de 900.000 de desiatine; prin urmare, $\frac{2}{3}$ din pământul arendat îl constituie otrezchile. Deci noi restabilim sistemul de folosință a pământului în proporție de $\frac{2}{3}$. Noi luptăm, deci, nu împotriva unei fantome, ci împotriva unui rău real. Am fi ajuns la aceeași situație ca și în Irlanda, unde a fost nevoie de actuala reformă țărănească, care a transformat pe fermieri în mici proprietari. În literatura economică a narodnicilor a și fost arătată analogia dintre Irlanda și Rusia. Tov. Gorin spune că măsura propusă de mine nu este cea mai bună, că ar fi mai bine să se treacă la situația de arendași liberi. Dar el greșește crezând că trecerea arendașilor semiliberi la situația de arendași liberi ar fi mai bună. Noi nu născocim o trecere oarecare, ci propunem o trecere în care sistemul de folosire a pământului să corespundă din punct de vedere juridic situației de fapt, și prin aceasta desființăm actualele relații de înrobire. Martânov spune că nu revendicările noastre sunt sărăcicioase, ci sărăcicios este principiul din

care rezultă ele. Dar aceasta seamănă cu argumentele pe care le aduc împotriva noastră socialiștii-revoluționari. La sate noi urmărim două scopuri calitativ diferite: în primul rând, vrem să creăm libertatea relațiilor burgheze, în al doilea rând, să desfășurăm lupta proletariatului. Sarcina noastră, în pofida prejudecăților socialiștilor-revoluționari, este de a arăta țăranilor unde începe sarcina revoluționar-proletară a proletariatului sătesc. Deaceea obiecțiile tov. Costrov sunt inconsistente. Ni se spune că programul nostru nu satisface țăranimea, că ea va merge mai departe; dar noi nu ne temem de aceasta, pentru aceasta avem programul nostru socialist și deaceea noi nu ne temem nici de reîmpărțirea pământului, care înspăimântă într'atât pe tovarășii Mahov și Costrov ¹⁰².

Inchei. Tovarășul Egorov a numit himeră speranța ce ne-o punem în țărani. Nu ! Noi nu ne lăsăm antrenati, suntem destul de sceptici și deaceea spunem proletariatului sătesc : „Tu lupți acum laolaltă cu burghezia țărănească, dar tu trebuie să fii întotdeauna gata de luptă împotriva chiar a acestei burghezii, și această luptă o vei duce laolaltă cu proletarii industriali dela orașe“.

În 1852 Marx spunea că țăranul nu are numai prejudecată, ci și judecată. Și arătând acum țăranimii sărace cauza sărăciei ei, putem să ne așteptăm la succes. Suntem încredințați că, deoarece social-democrația a pornit acum la luptă pentru apărarea intereselor țărănești, în viitor trebuie să ținem seama de faptul că masa țărănească se va obișnui să considere social-democrația ca apărătoarea intereselor ei.

18

A TREIA CUVÂNTARE ÎN LEGĂTURA CU
DISCUTAREA PROGRAMULUI AGRAR
1 (14) AUGUST

Tov. Liber se miră degeaba. El ne cere o măsură generală, dar asemenea măsură nu există. Trebuie uneori să preconizezi una, alteori alta. La noi nu există șabloane. Liber arată că revendicarea noastră cu privire la desființarea iobăgiei coincide cu revendicările liberalilor. Dar liberalii nu vorbesc despre modul în care această revendicare va fi realizată. Noi însă spunem că ea trebuie să fie realizată nu de către birocrație, ci de către masele asuprite, iar aceasta este deja calea revoluției. În aceasta constă deosebirea radicală dintre noi și liberali, care, prin raționamentele lor despre transformări și reforme, „strică” conștiința poporului. Dacă ne-am apuca să concretizăm toate revendicările cu privire la desființarea iobăgiei, ne-ar trebui volume întregi. Deaceea arătăm numai cele mai importante forme și aspecte ale înrobirii. Iar comitetele noastre din diferite localități, complectând programul general, vor elabora și vor formula revendicările lor parțiale. Indicația lui Troțki cum că nu putem să ne ocupăm de revendicările locale nu este justă în sensul că problema hizanilor și a țăranilor temporar obligați ¹⁰³ nu este numai o problemă locală. De altfel ea este cunoscută în literatura agrară.

19

A PATRA CUVÂNTARE ÎN LEGATURA CU
DISCUTAREA PROGRAMULUI AGRAR
1 (14) AUGUST

✱
Tov. Liber propune să suprimăm punctul cu privire la otrezchi pentru simplul motiv că lui nu-i plac comitetele țărănești. Acest lucru este ciudat. Din moment ce am căzut de acord în ceea ce privește problema principală că otrezchile înrobesc țăranii, înființarea comitetelor constituie un amănunt din cauza căruia nu este logic să respingi întregul punct. Deasemenea este ciudată întrebarea cu privire la felul în care vom exercita influența asupra comitetelor țărănești. Sper că atunci social-democrații vor putea organiza cu mai puține greutate congrese, unde se vor înțelege asupra felului cum să acționeze în fiecare caz dat.

20

PRIMA CUVÂNTARE ÎN LEGĂTURĂ CU
DISCUTAREA STATUTULUI PARTIDULUI
2 (15) AUGUST

Lenin își susține pe scurt formularea, subliniind în special că ea constituie un stimulent: „organizați-vă!”. Nu trebuie să credem că organizațiile de partid trebuie să fie alcătuite numai din revoluționari de profesie. Noi avem nevoie de cele mai variate organizații de toate felurile, rangurile și nuanțele, începând dela cele mai înguste și mai conspirative și terminând cu cele mai largi și mai libere, lose Organisationen. Un criteriu necesar pentru o organizație de partid este confirmarea ei de către Comitetul Central.

21

A DOUA CUVÂNTARE ÎN LEGATURA CU DISCUTAREA STATUTULUI PARTIDULUI · 2 (15) AUGUST

Aș vrea înainte de toate să fac două observații cu caracter particular. În primul rând, cu privire la amabila (o spun fără ironie) propunere a lui Axelrod „de a cădea la învoială”. Aș răspunde cu plăcere la acest apel, deoarece nu consider deloc divergența noastră ca fiind atât de esențială încât de ea să depindă viața sau moartea partidului. Nu vom pieri din cauză că unul din punctele statutului nu e bun — departe de aceasta! Dar dacă e vorba de ales între cele *două* formulări, nu pot renunța nicidecum la convingerea mea fermă că formularea lui Martov înseamnă o *înrăutățire* a proiectului inițial, înrăutățire care, în anumite condiții, *poate* să pricinuiască partidului mult rău. A doua observație se referă la tov. Brucher¹⁰⁴. E cu totul firesc că, în dorința de a promova peste tot principiul electivității, tov. Brucher a adoptat formularea mea, singura care definește cât de cât precis noțiunea de *membru* de partid. Nu înțeleg deaceea satisfacția tov. Martov pentru faptul că tov. Brucher e de acord cu mine. Într'adevăr, oare socoate tov. Martov drept *îndreptar* pentru sine contrarul celor spuse de Brucher, fără a-i analiza motivele și argumentele?

Trecând la fondul chestiunii, voi spune că tov. Troțchi n'a înțeles deloc ideea fundamentală a tov. Plehanov și deaceea în raționamentele sale a ocolit tot miezul chestiunii. El a vorbit despre intelectuali și muncitori, despre punctul de vedere de clasă și despre mișcarea de masă, dar a scăpat din vedere o problemă esențială: restrânge oare sau lărgeste formula mea noțiunea de membru de partid? Dacă el și-ar fi pus această întrebare, ar fi văzut ușor că formula mea restrânge această noțiune, în timp ce formula

lui Martov o lărgeste, ea deosebindu-se (după expresia justă a lui Martov însuși) prin „elasticitate“. Și într-o perioadă a vieții de partid ca aceea prin care trecem acum, tocmai „elasticitatea“ deschide neîndoielnic porțile pentru toate elementele de confuzie, oscilare și oportunism. Pentru a răsturna această concluzie simplă și evidentă, trebuie dovedit că asemenea elemente nu există, pe când tov. Troțchi nici nu s'a gândit să facă așa ceva. De altfel nici nu se poate dovedi așa ceva, deoarece toți știu că sunt destule elemente de acestea, că ele există și în sânul clasei muncitoare. Păstrarea fermității liniei și a purității principiilor partidului devine tocmai acum un lucru cu atât mai imperios cu cât partidul, a cărui unitate a fost restabilită, va primi în rândurile sale foarte multe elemente nestatornice, al căror număr va crește pe măsură ce va crește partidul. Tov. Troțchi a înțeles foarte greșit ideea fundamentală a cărții mele „Ce-i de făcut?“ atunci când a spus că partidul nu este o organizație complotistă (această obiecție mi-au adus-o și mulți alții). El a uitat că eu propun în cartea mea o serie întreagă de organizații de tip diferit, începând dela cele mai conspirative și mai restrânse și terminând cu organizații relativ largi și „libere“ (lose) *. El a uitat că partidul trebuie să fie doar detașamentul de avangardă, conducătorul masei uriașe a clasei muncitoare, care toată (sau aproape toată) activează „sub controlul și conducerea“ organizațiilor de partid, dar care nu face parte în întregime și nu trebuie să facă parte în întregime din „partid“. Priviți, într'adevăr, la ce concluzii ajunge tov. Troțchi datorită greșelii sale fundamentale. El ne spunea aici că, dacă rânduri, rânduri de muncitori ar fi arestați și toți acești muncitori ar declara că nu fac parte din partid, ciudat ar mai arăta partidul nostru ! Nu cumva dimpotrivă ? Nu este oare curios raționamentul tovarășului Troțchi ? El consideră drept regretabil ceea ce pe orice revoluționar cât de cât experimentat ar putea numai să-l bucure. Dacă sute și mii de muncitori arestați pentru greve și demonstrații s'ar dovedi a nu fi membri ai organizațiilor de partid, aceasta ar dovedi numai că organizațiile noastre sunt bune, că noi ne îndeplinim sarcina, aceea de a face ca un cerc mai mult sau mai puțin restrâns de conducători să

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere, vol. 5, Editura pentru literatură politică, 1953 pag. 441. — *Nota Trad.*

rămână secret și să atragem în mișcare o massă cât mai largă cu putință.

Rădăcina greșelii acelor care sunt pentru formularea lui Martov constă în faptul că ei nu numai că ignorează unul dintre relele principale ale vieții noastre de partid, dar chiar consfințesc acest rău. Acest rău constă în faptul că în atmosfera de nemulțumire politică aproape generală, în condițiile când munca are un caracter complet discret, în condițiile când cea mai mare parte a activității este concentrată în cercuri secrete restrânse și chiar în întâlniri cu caracter privat, ne este extrem de greu, ne este aproape imposibil să delimităm pe cei care flecăresc de cei care activează. Și nu știu dacă se va găsi vreo altă țară în care confundarea acestor două categorii să fie atât de obișnuită, să creeze atâta confuzie și să pricinuiască atâta rău ca în Rusia. Noi suferim cumplit de pe urma acestui rău nu numai în rândurile intelectualilor, dar și în rândurile clasei muncitoare, iar formularea tovarășului Martov consfințește acest rău. Această formulare tinde inevitabil să facă *pe toți și pe fiecare* în parte membri de partid; tov. Martov însuși a fost nevoit s'o recunoască sub rezervă — „dacă vreți, da“, a spus el. Dar tocmai aceasta n'o vrem noi! Tocmai deaceea ne ridicăm noi cu atâta hotărîre împotriva formulării lui Martov. E mai bine ca zece oameni care activează să nu se întituleze membri de partid (adevărații activiști nu aleargă după titluri!), decât ca un flecar să aibă dreptul și posibilitatea de a fi membru de partid. Iată un principiu care ni se pare incontestabil și care mă obligă să-l combat pe Martov. Mi s'a obiectat că noi doar nu acordăm membrilor de partid niciun fel de drepturi, și deaceea nu pot avea loc abuzuri. Această obiecție este cu totul lipsită de temei; dacă la noi nu se arată care anume drepturi speciale capătă un membru de partid, apoi observați că la noi nu există deasemenea niciun fel de dispoziții care să îngrădească drepturile membrilor de partid. Aceasta, în primul rând. Iar în al doilea rând, și aceasta este principalul, indiferent chiar de drepturi, nu trebuie să se uite că orice membru de partid este răspunzător pentru partid și *partidul este răspunzător pentru orice membru de partid*. Dar în condițiile noastre de activitate politică, când organizarea politică reală este încă într'o stare embrionară, ar fi de-a-dreptul periculos și dăunător să se dea celor care nu sunt membri ai unei organizații calitatea

de membri de partid și să se arunce asupra partidului răspunderea pentru niște oameni care nu fac parte dintr'o organizație (și nu fac parte, poate, în mod intenționat). Tov. Martov se îngrozește la gândul că cineva care nu este membru al unei organizații de partid, cu toată munca sa energetică, nu va avea dreptul să se întituleze la proces membru de partid. Pe mine acest lucru nu mă sperie. Dimpotrivă, ar fi un rău serios dacă la proces ar avea o atitudine deploabilă un om care se declară membru de partid fără a face parte din vreuna dintre organizațiile de partid. Nu se poate contesta că această persoană a lucrat sub controlul și conducerea organizației, și aceasta tocmai din cauza caracterului vag al termenului. De fapt — și în această privință nu poate să încapă nicio îndoială — cuvintele „sub controlul și conducerea“ vor duce la rezultatul că *nu va fi nici control, nici conducere*. Niciodată C.C. nu va fi în stare să institue un adevărat control asupra tuturor celor care activează, dar care nu fac parte din organizații. Sarcina noastră este să facem ca C.C. să aibă un control *efectiv*. Sarcina noastră este să păzim fermitatea, principialitatea, puritatea partidului nostru. Trebuie să ne străduim să ridicăm titlul de membru de partid și importanța lui mai sus, tot mai sus — și deaceia sunt împotriva formulării lui Martov.

22

CUVÂNTARE ÎN LEGATURA CU
ALEGEREA REDACȚIEI „ISCREI“
7 (20) AUGUST ¹⁰⁵

Tovarăși ! Cuvântarea lui Martov a fost atât de ciudată încât mă văd nevoit să mă ridic hotărît împotriva felului lui de a pune problema. Voi aminti, în primul rând, că protestul lui Martov împotriva a însăși alegerii redacției, refuzul lui și al tovarășilor lui de a participa la redacția care urmează să fie aleasă se află în contradicție flagrantă cu ceea ce am spus noi toți (inclusiv Martov) când „Iskra“ a fost recunoscută ca organ al partidului. Ni se obiecta atunci că o astfel de recunoaștere nu are sens, căci nu se poate aproba un titlu fără a se aproba redacția, și chiar tov. Martov a explicat celor care obiectau că *acest lucru nu este adevărat*, că se aprobă o anumită orientare politică, că compoziția redacției *nu este determinată* de nimic, că alegerea redactorilor urmează la punctul 24 * al Tagesordnung-ului ** nostru. Deaceea tov. Martov n'a avut acum *absolut niciun drept* să vorbească de recunoașterea limitată a „Iscrei“. Deaceea cuvintele lui Martov că intrarea sa în grupul de trei, fără vechii săi tovarăși de redacție, ar fi pătat întreaga sa reputație politică, dovedește doar *o uimitoare confuzie de noțiuni politice*. A te situa pe acest punct de vedere înseamnă a nega dreptul congresului la noi alegeri, la orice schimbare în rândurile persoanelor care dețin funcții, la realegerea colegiilor împuternicite de el. La ce confuzie duce acest fel de a pune problema se vede chiar și din exemplul Comitetului de organizare. Noi i-am exprimat deplina încredere și recunoștință a congresului, dar am luat în răs chiar și gândul

* În cursul lucrărilor congresului această chestiune a devenit punctul 18 de pe ordinea de zi. — *Nota Red.*

** — ordinea de zi. — *Nota Trad.*

că congresul n'are dreptul să cunoască relațiile interne din C.O. și totodată am înlăturat orice presupunere că vechea compoziție a C.O. ne va stânjeni în ceea ce privește schimbarea „netovărășească” a acestei compoziții și în formarea unui nou C.C. din oricare alte elemente. Repet încă odată : concepțiile tov. Martov referitoare la admisibilitatea alegerii unei părți a vechiului colegiu denotă o foarte mare confuzie de noțiuni politice.

Trec acum la problema „celor două grupuri de trei”. Tov. Martov a spus că întreg acest proiect a „două grupuri de trei” este opera unui singur om, a unui singur membru al redacției (anume, este proiectul meu) și că nimeni altcineva nu răspunde pentru el. *Protestez în mod categoric împotriva acestei afirmații și declar că este de-a-dreptul inexactă.* Voi aminti tov. Martov că cu câteva săptămâni înainte de congres i-am declarat direct lui și încă unui membru al redacției că voi cere la congres *alegerea liberă* a redacției. Am renunțat la acest plan numai pentru că *în-suși tov. Martov* mi-a propus în locul acestuia un plan mai potrivit de alegere a „două grupuri de trei”. Am formulat atunci acest plan pe hârtie și l-am trimis *în primul rând* chiar tov. Martov, care mi l-a înapoiat cu îndreptări, — am chiar la mine acest exemplar pe care îndreptările tov. Martov sunt făcute cu cerneală roșie. O serie întreagă de tovarăși au văzut apoi de zeci de ori acest proiect, l-au văzut și toți membrii redacției, și *nimeni niciodată* n'a protestat formal împotriva lui. Spun „formal”, fiindcă tov. Axelrod a făcut odată, în treacăt, dacă nu mă înșel, o observație cu caracter particular cum că el nu simpatizează cu acest proiect. Dar se înțelege dela sine că pentru protestul redacției se cerea altceva decât o observație cu caracter particular. Nu degeaba înainte de congres redacția a luat chiar o hotărâre formală de a invita o a șaptea persoană, pentru ca, în caz de nevoie, să prezinte la congres o declarație colectivă, pentru a lua o hotărâre fermă, la care atât de des nu se putea ajunge în colegiul nostru de șase. Și *toți membrii redacției știu* că complectarea numărului de șase printr'un al șaptelea membru permanent al redacției a constituit încă de foarte, foarte mult timp obiectul preocupărilor noastre permanente. Așa dar, repet, soluția în forma alegerii „a două grupuri de trei” a fost o soluție absolut firească, pe

care am și introdus-o în proiectul meu cu *știrea și asenti-mentul* tovarășului Martov. Și tov. Martov împreună cu tov. Troțchi și alții, de foarte multe ori după aceea au susținut, într'o serie întreagă de adunări particulare ale „iscriștilor“, acest sistem de alegere „a două grupuri de trei“.

Corectând declarația lui Martov cu privire la caracterul particular al planului celor „două grupuri de trei“, nu mă gândesc însă câtuși de puțin să contest prin aceasta afirmația aceluiaș Martov cu privire la „însemnătatea politică“ a pasului pe care l-am făcut prin faptul că nu am confirmat vechea redacție. Dimpotrivă, eu sunt întru totul și absolut de acord cu tov. Martov asupra faptului că acest pas are o mare însemnătate politică — numai că nu aceea pe care i-o atribue tov. Martov. El a spus că acesta este un act al luptei pentru influență asupra Comitetului Central în Rusia. Eu voi merge mai departe decât Martov. Intreaga activitate a „Iscrei“ ca grup neoficial a fost până acum *o luptă* pentru influență, dar acum e vorba de mai mult, e vorba de *consolidarea organizatorică* a influenței, și nu numai de lupta pentru influență. Cât de profunde sunt în această chestiune divergențele *de ordin politic* între mine și tov. Martov se vede din faptul că el consideră ca *o vină* a mea dorința de a influența asupra Comitetului Central, pe câtă vreme eu găsesc că e *un merit* al meu faptul că am căutat și caut să consolidez această influență pe cale organizatorică. Reiese că vorbim chiar limbi diferite! La ce bun ar fi fost toată munca noastră, toate eforturile noastre, dacă încununarea lor ar fi fost aceeași veche luptă pentru influență și nu dobândirea și consolidarea influenței. Da, tov. Martov are absolută dreptate: pasul făcut este, fără îndoială, *un important pas politic*, care dovedește că una dintre orientările care se conturează acum a fost aleasă pentru activitatea viitoare a partidului nostru. Iar cuvintele teribile despre „starea de asediu în partid“, despre „legile excepționale aplicate față de unele persoane și grupuri“ etc. nu mă sperie câtuși de puțin. Față de elementele nestabile și șovăitoare noi nu numai că putem, dar suntem obligați să creăm „starea de asediu“, și întregul nostru statut al partidului, și întregul nostru centralism sancționat de prezentul congres nu este altceva decât „stare de asediu“ pentru atât de numeroasele

izvoare de *lipsă de preciziune politică*. Tocmai împotriva lipsei de preciziune este nevoie de legi speciale, chiar dacă sunt excepționale, iar pasul făcut de congres a trasat în mod just orientarea politică, creând o bază solidă pentru *asemenea legi și asemenea măsuri*.

23

CUVANTARE IN LEGATURA CU
PROBLEMA ATITUDINII FAȚA DE
TINERETUL STUDIOS
10 (23) AUGUST

Formula „falși prieteni“ este folosită nu numai de reacționari, iar că asemenea falși prieteni există — acest lucru îl vedem din exemplul liberalilor și al socialiștilor-revoluționari. Tocmai acești falși prieteni se apropie de tineret încredințându-l că el nu trebuie să se orienteze în diferitele curente. Noi însă propunem ca scop principal elaborarea unei concepții revoluționare unitare despre lume, iar sarcina practică ulterioară constă în aceea ca, organizându-se, tineretul să se adreseze comitetelor noastre.

ERA REFORMELOR

Da, fără îndoială că trecem printr'o eră a reformelor, oricât de ciudat ar suna aceste cuvinte aplicate la Rusia actuală. Stagnare în toate domeniile politicii interne, în afară de acelea care sunt legate de lupta împotriva dușmanului intern, și, cu toate acestea — sau, mai curând, din cauza aceasta — încercări permanente, neconținute de reforme, tentative de reforme în domeniul celor mai spinoase, celor mai încordate relații sociale și politice. Proletariatul, care se trezește la o viață conștientă de clasă, s'a manifestat încă de foarte multă vreme ca adevăratul, ca principalul, ca singurul dușman neîmpăcat al absolutismului polițienesc dela noi. Iar împotriva unui asemenea dușman, cum este cea mai înaintată clasă socială, nu se poate lupta numai prin constrângere, fie ea chiar constrângerea cea mai necruțătoare, cea mai organizată, folosită sub toate aspectele ei. Un asemenea dușman silește să se țină seama de el și să se facă concesii, întotdeauna nesincere, întotdeauna făcute pe jumătate, adesea cu desăvârșire mincinoase și aparente, de obicei însoțite de capcane mai mult sau mai puțin subtil camuflate, dar totuși concesii, reforme care alcătuiesc o întreagă eră. Acestea nu sunt, desigur, reforme care marchează linia descendentă a dezvoltării politice, când criza a trecut, furtuna a încetat și cei care au rămas stăpâni pe situație trec la înfăptuirea programului lor sau (se întâmplă și așa) la înfăptuirea programului lăsat moștenire de adversarii lor. Nu, acestea sunt reforme care marchează linia ascendentă, când masse din ce în ce mai largi sunt atrase în luptă, când criza deabia se apropie, când fiecare

încăierare, scoțând sute de luptători de pe câmpul de luptă, face să apară mii de luptători noi, mai întărâtați, mai îndrăsneți, mai instruiți.

Asemenea reforme prevestesc întotdeauna revoluția, sunt pragul revoluției. Din acestea fac parte, fără îndoială, ultimele măsuri, în parte îndeplinite, în parte numai trasate de guvernul țarist: proiectul de lege cu privire la asociațiile de ajutor reciproc ale muncitorilor (proiect care n'a fost publicat de guvern și care este cunoscut doar din comunicările revistei liberalo-burgheze „Osvobojdenie“) și legile cu privire la despăgubirea muncitorilor care au suferit o invaliditate și cu privire la delegații de fabrică. Intenționăm acum să ne oprim mai amănunțit asupra acestei legi din urmă.

Esența acestei legi noi este că, în anumite condiții, muncitorii pot obține dreptul de a fi reprezentați în relațiile lor cu patronii, dreptul la o oarecare organizație embrionară. Aceste drepturi sunt însoțite de un număr enorm de aprobări, îngrădiri și stânjeniri din partea poliției. Într'adevăr, în primul rând trebuie să luăm în considerație faptul că, potrivit noii legi, reprezentarea muncitorilor este condiționată de consimțământul și inițiativa conducerii uzinei și de aprobarea comisiilor pentru chestiunile fabricilor și minelor. Dreptul de reprezentare *îl pot* da muncitorilor patronii fabricilor, dar ei nu sunt câtuși de puțin obligați de lege la aceasta, pe când comisiile pentru chestiunile fabricilor pot să nu permită ca muncitorii să fie reprezentați, chiar dacă patronii cer acest lucru, ele pot să nu admită acest lucru invocând fel de fel de motive și chiar fără niciun fel de motive. Astfel, chiar de la început problema reprezentării *muncitorilor* este lăsată în întregime și în mod absolut, fără drept de apel, la aprecierea *patronilor și poliției*. Atunci când patronilor și poliției acest lucru li se pare nimerit și de dorit, ei pot aranja (pe baze foarte înguste) reprezentarea muncitorilor — acesta este fondul reformei. Despre reprezentarea în uzinele statului, în paranteză fie spus, legea nu spune niciun cuvânt: în uzinele particulare reprezentanții muncitorilor *pot* deveni în mâna poliției noi agenți, noi slugi în fabrică, dar în uzinele statului sunt întotdeauna destui agenți și slugi! Poliția nu cere reforme în acest domeniu, — deci aci nici nu este nevoie de reforme.

Mai departe. Însăși reprezentării muncitorilor i s'a dat

o formă scandalos de denaturată. Muncitorii sunt împărțiți, divizați în *categorii*; regulile referitoare la împărțirea muncitorilor în categorii sunt stabilite de *guvernator*, ca și în *general toate regulile* care se referă la organizarea reprezentării potrivit noii legi. Fabricanții și poliția pot stabili, și bine înțeles că vor stabili, categoriile în așa fel încât să îngreueze prin toate mijloacele unirea și solidaritatea muncitorilor, să provoace și să ațâțe discordia nu numai între diferite profesii, între secții, dar și între muncitorii de diferite naționalități, de diferite sexe, de diferite vârste, de diferite grade de calificare, cu un nivel diferit de câștig etc. etc. Reprezentarea muncitorilor poate fi utilă și este utilă pentru muncitori exclusiv atunci când muncitorii se unesc într-o singură masă, căci singurul izvor de putere pentru robii salariați ai civilizației noastre, abrutizați, asupriți și striviți de muncă, este unirea lor, organizarea lor, solidaritatea lor. Absolutismul țarist vrea să dea muncitorilor o *astfel* de reprezentare și în *asemenea* condiții încât *să-i dezbine* în fel și chip și să slăbească în felul acesta pe muncitori.

Categoriile alcătuite de poliție trebuie să aleagă, pe baza normelor stabilite în mod amănunțit de poliție, pe *candidații* care urmează să fie aleși delegați, și anume atâția candidați cât dispune poliția să fie aleși. Unul dintre candidați va fi confirmat de conducerea uzinei, la aprecierea ei, iar guvernatorul are întotdeauna dreptul de a înlătura din funcție pe delegatul „care nu corespunde — după cum spune legea — menirii sale“.

Nu este chiar atât de subtilă toată această mașinărie polițienească! „Menirea“ delegaților constă, după cât se vede, în a fi folositori poliției, în a fi pe placul ei; legea nu spune nimic despre aceasta, fiindcă despre astfel de condiții nu se vorbește: ele *sunt aranjate*. E cât se poate de simplu să fie aranjat acest lucru din moment ce se dă șefului poliției locale, guvernatorului, dreptul absolut de a destitui pe delegatul care nu-i convine. Încă odată: n'ar fi fost mai just ca unui asemenea delegat de fabrică să i se zică slugă de fabrică? Poliția poate să indice alegerea unui număr foarte mare de candidați, dintre care unul singur va fi confirmat, de pildă, se dă dispoziție să se aleagă zece sau cinci candidați de fiecare categorie alcătuită, să zicem, dintr-o 100 sau 50 de oameni. Nu se va putea oare transforma

uneori această listă de candidați aleși într-o listă de persoane care trebuie supuse unei supravegheri speciale sau chiar care trebuie arestate? Înainte numai spionii alcătuiau asemenea liste, acum, însă, *poate* le vor alcătui uneori chiar muncitorii? Iar pentru poliție listele de candidați nu constituie niciun pericol sau inconvenient, deoarece va fi confirmat întotdeauna cel mai rău sau nu va fi confirmat nimeni, ci se vor cere noi alegeri.

În tendința sa de a face ca delegații de fabrică să corespundă „menirii” lor polițienești, noua lege (ca și majoritatea legilor ruse) a făcut chiar exces de zel. Candidații nu trebuie să fie mai tineri de 25 de ani. Proiectul de lege inițial a propus limita de vârstă de 21 de ani, cercurile guvernamentale superioare au considerat că este mai prevăzător și mai înțelept din punctul de vedere al intereselor statului să ridice această limită de vârstă cu încă 4 ani pentru a înlătura din timp „elementul cel mai neliniștit al populației din fabrici”, care, „după datele departamentului de poliție, îl constituie persoanele în vârstă dela 17 la 20 de ani” (din explicația de motive a Ministerului de finanțe, publicată în „Vestnic Finansov” în formă prescurtată și în „Osvobojdienie” în extenso). Mai mult. Direcția fabricii și poliția pot să ceară să se stabilească pentru fiecare caz în parte, adică pentru fiecare întreprindere în parte, în primul rând o limită de vârstă mai ridicată și, în al doilea rând, ca muncitorul să aibă o anumită vechime în întreprindere. E posibil, de pildă, să se ceară vârsta de nu mai puțin de 40 de ani și nu mai puțin de 15 ani de servicii la fabrică pentru a avea dreptul de a fi ales candidat la postul de delegat! La un lucru se pare că nu s’au gândit autorii legii, care păzesc cu atâta zel interesele poliției : vor primi oare bucuros muncitorii, în aceste condiții, „postul” de delegat? Doar delegatul este aproape tot atât de mult la cheremul poliției ca și un oarecare gardian dela țară. Doar delegatul poate fi transformat într’un simplu curier, care să transmită muncitorilor dispozițiile și explicațiile direcției fabricii. Doar dela delegat se vor cere, fără îndoială, servicii de pur spionaj și rapoarte asupra adunărilor categoriilor care sunt convocate de delegați și a căror ordine este supravegheată de delegați. Or, legea, care prevede normele după care delegații vor fi eliberați din muncă pentru a-și îndeplini îndatoririle, trece cu modestie sub tăcere faptul dacă delegații vor primi o recom-

pensă și dela cine. Nu cumva autorii legii cred că delegații eliberați din muncă nu vor cere plată pentru acest timp „liber“ al lor ? Nu cumva vor lucra ei ca delegați, după voința fabricanților și guvernatorilor, numai de dragul ochilor frumoși ai acestor prieteni credincioși ai poporului muncitor ?

Tendința de a transforma pe delegați în slugi de fabrică reiese îndeosebi și din punctul trei al noii legi : delegații sunt recunoscuți ca împuterniciți ai categoriilor pentru a formula cereri numai în chestiunile referitoare la *îndeplinirea* condițiilor de angajare. Despre *modificarea* condițiilor de angajare delegații *nici nu au dreptul măcar să deschidă gura !* Halal de așa „împuterniciți“ ai muncitorilor, nimic de zis. Și cât de absurdă este această hotărâre chiar din punctul de vedere al înșiși autorilor legii, care au vrut să ușureze „clarificarea adevăratelor doleanțe și nevoi ale muncitorilor“, „în special în vremea când au și apărut nemulțumiri și turburări“. În nouă cazuri din zece turburările rezultă tocmai din cerințele de *a modifica* condițiile de angajare, iar a înlătura pe delegați dela participarea la acest lucru înseamnă a reduce rolul lor aproape la zero. Autorii legii s'au încurcat într'una din nenumăratele contradicții ale absolutismului, pentru că a da dreptul împuternicitului muncitorilor (unui împuternicit adevărat și nu unui aprobat de poliție) de a cere modificarea condițiilor de angajare ar însemna să se dea dreptul la libertatea cuvântului și la inviolabilitatea persoanei.

În general, nici vorbă nu poate fi de recunoașterea delegaților de fabrică drept adevărați împuterniciți ai muncitorilor. Un împuternicit trebuie să fie ales numai de muncitori, fără nicio confirmare din partea poliției. Un împuternicit trebuie să fie înlocuit imediat ce muncitorii care l-au ales i-au dat vot de neîncredere. Un împuternicit trebuie să se prezinte la adunarea muncitorilor, la orice cerere a lor, pentru a da raportul. Iar potrivit legii noastre, numai delegatul *are dreptul* să convoace pe muncitorii din categoria care l-a ales și încă numai în locul și la data indicate de direcția întreprinderii. Prin urmare, delegatul poate nici să nu convoace adunarea, iar direcția să nu indice locul și data. Ar fi fost mai rațional, poate, să nu se vorbească deloc de reprezentarea muncitorilor decât să se întărească muncitorii cu un asemenea simulacru de reprezentare.

Adunările muncitorești inspiră o astfel de teamă (și o

teamă legitimă) absolutismului încât el interzice categoric adunarea laolaltă a diferitelor categorii. „Pentru examinarea chestiunilor care se referă la câteva categorii — dispune noua lege — se întrunesc numai delegații acestor categorii“. Pentru capitaliști și pentru guvernul polițienesc, care-i apără, acest lucru ar fi într'adevăr foarte avantajos: să se alcătuiască categorii cu un număr mic de membri, formate din meșteri, funcționari și muncitori bine plătiți, să se alcătuiască categorii cu un număr mare de participanți, formate din salahori și muncitori de rând, și să se admită întruniri numai ale delegaților diferitelor categorii. Dar socoteala aceasta s'a făcut *în lipsa stăpânului*: stăpânul soartei sale este proletariatul conștient, care va respinge cu dispreț aceste jalnice cuști polițienești în care vor să-l vâre. Muncitorii se vor întruni cu toții la un loc pentru a discuta problemele lor și vor organiza, în ciuda tuturor interdicțiilor, întruniri secrete ale adevăraților lor delegați social-democrați.

Dar dacă această jalnică reformă contaminează în asemenea măsură cu spirit polițienesc și de spionaj germanii reprezentării muncitorești, nu trebuie oare muncitorii conștienți să se țină cu desăvârșire la o parte de orice participare la alegerea delegaților de fabrică sau la întrunirile „categoriilor“? Noi credem că nu este cazul. A te ține la o parte de participarea activă la realitatea politică actuală, oricât de odioasă ar fi ea, este o tactică a anarhiștilor și nu a social-democraților. Noi vom ști, noi trebuie să știm să dezvoltăm o amplă luptă a muncitorilor împotriva fiecărei dispoziții mârșave a noii legi, împotriva fiecărei uneltiri de spionaj puse la cale prin intermediul noii legi — și această luptă va trezi pe muncitorii cei mai înapoiți, va dezvolta conștiința politică a tuturor participanților la „reprezentarea“ muncitorimii ruse în mod polițienesc, jandarmeresc, în scop de spionare. Întrunirile zubatoviste perverteau încă mult mai mult, mult mai direct pe muncitori decât îi vor perverti delegații servili față de autorități, și totuși noi trimiteam la aceste întruniri pe muncitorii conștienți, care învățau ei înșiși și învățau și pe alții, iar întreagă această epopee zubatovistă s'a sfârșit printr'un jalnic faliment, făcând mult mai mult pentru social-democrați decât pentru absolutism: evenimentele dela Odesa ¹⁰⁶ n'au lăsat nici umbră de îndoială în această privință.

Absolutismul începe să vorbească despre întrunirile muncitorești. Să folosim acest lucru pentru cea mai largă propagandă și agitație în jurul revendicărilor social-democrate cu privire la libertatea deplină a întrunirilor și adunărilor. Absolutismul începe să vorbească despre alegeri; să folosim acest lucru pentru a face cunoscut masselor muncitoare însemnătatea alegerilor, toate sistemele de alegeri, toate viclesugurile folosite de poliție în timpul alegerilor. Și să cunoască aceste lucruri nu numai din cărți și discuții, ci să le cunoască și din practică: pe baza exemplului alegerilor din Rusia organizate de poliție, participând la aceste alegeri *, muncitorii conștienți vor pregăti masse din ce în ce mai largi pentru a desfășura agitația electorală, pentru a conduce adunările, pentru a-și susține revendicările atât în fața adunărilor, cât și în fața delegaților, pentru a organiza supravegherea permanentă a activității delegaților. Absolutismul începe să vorbească despre reprezentarea muncitorilor. Să folosim acest lucru pentru a răspândi ideile juste despre adevărata reprezentare. Reprezentant al muncitorilor poate fi numai o *uniune muncitorească* liberă, care să cuprindă mai multe fabrici și mai multe orașe. Reprezentarea în cadrul fabricii, reprezentarea muncitorilor pe fiecare fabrică în parte, nu poate satisface muncitorii nici chiar în Apus, nici chiar în statele libere. Conducătorii partidului muncitoresc social-democrat din Germania, de pildă, s'au ridicat în repetate rânduri împotriva reprezentării muncitorilor pe fabrică. Și aceasta este de înțeles, deoarece jugul capitalului este prea puternic și dreptul de a concedia pe muncitori — acest drept sacru al liberei tranzacții capitaliste — va slăbi *întotdeauna* reprezentarea muncitorilor în fiecare fabrică în parte. Numai uniunea muncitorească, care unește pe muncitorii din mai multe fabrici și din mai multe localități, înlătură dependența reprezentanților muncitorilor față de fiecare fabricant în parte. Numai uniunea muncitorească asigură toate mijloacele de luptă care sunt posibile în genere în societatea capitalistă. Iar uniunile muncitorești libere pot fi concepute numai în condițiile *libertății politice*, fiind respectate inviolabilitatea persoanei, libertatea întruni-

---

* Desigur, muncitorii organizați nu trebuie în niciun caz să fie aleși delegați; trebuie să fie propuși drept candidați oameni potriviți din rândurile masei neorganizate.

rilor și adunărilor, libertatea alegerii deputaților în adunarea populară.

Fără libertate politică orice formă de reprezentare muncitorească vor fi o jalnică înșelare, proletariatul va rămâne ca și până acum într-o temniță fără lumina, fără aerul și fără spațiul care-i sunt necesare pentru lupta sa în vederea deplinei sale eliberări. În această temniță guvernul taie o minusculă deschizătură în loc de fereastră, aranjând-o, în acelaș timp, în așa fel încât să fie mai de folos jandarmilor și spionilor care păzesc pe deținut decât deținutului însuși. Și această reformă călăii poporului rus vor s'o prezinte ca pe o binefacere a guvernului țarist ! Dar clasa muncitoare rusă va aspira prin această deschizătură noi forțe de luptă, va dărâma la pământ toate zidurile blestematei temnițe a întregii Rusii și-și va cuceri o reprezentare de clasă liberă în statul burghez democratic.

„Iskra” nr. 46 din 15 August 1903

Se tipărește după textul ziarului
„Iskra”

ULTIMUL CUVÂNT AL NAȚIONALISMULUI BUNDIST

Comitetul din străinătate al Bundului a scos chiar acum o foaie volantă conținând darea de seamă asupra Congresului al V-lea al Bundului. Congresul a avut loc în Iunie (stil vechi). Primul loc în hotărârile lui îl ocupă „proiectul de statut” cu privire la situația Bundului în partid. Proiectul este extrem de instructiv și atât din punctul de vedere al preciziei, cât și din punctul de vedere al „caracterului categoric” al conținutului nu lasă nimic de dorit. La drept vorbind, primul paragraf al proiectului este atât de limpede, încât celelalte reprezintă sau o simplă explicație, sau chiar un balast cu totul inutil. „Bundul este — se spune în § 1 — o parte *federativă* (subliniat de noi) a Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia”. Federația presupune *un acord* între două părți absolut independente, care-și definesc relațiile dintre ele numai printr’o înțelegere mutuală liber consimțită. De aceea nu este de mirare că „proiectul de statut” vorbește în repetate rânduri de „*părțile contractante*” (§§ 3, 8, 12). Nu este de mirare că pe baza acestui proiect nu se dă dreptul *congresului partidului* de a schimba, de a complecta sau de a anula *statutul* care se referă la o parte a partidului. Nu este de mirare că Bundul își rezervă dreptul de a fi „reprezentat” în Comitetul Central al partidului și nu permite acestui Comitet Central al partidului să se adreseze proletariatului evreesc și să comunice cu diferitele părți ale Bundului „*decât cu consimțământul Comitetului Central al Bundului*”. Toate acestea rezultă inevitabil, din punct de vedere logic, din noțiunea de „federație”, din noțiunea de

„părți contractante“, și dacă Congresul al V-lea al Bundului ar fi hotărât simplu că Bundul formează un partid independent social-democrat național (sau, poate, social-democrat naționalist?), atunci și-ar fi economisit (și ar fi economisit și altora) mult timp, multă muncă și multă hârtie. Pe de o parte, s'ar fi vădit dintr'odată limpede, fără niciun echivoc, că un partid independent, aparte, își poate determina relațiile cu celelalte partide numai ca o „parte contractantă“ și numai pe baza „consimțământului reciproc“. Nu era necesar să se enumere toate cazurile în care este nevoie de consimțământ (și nici nu este posibil, prin însăși natura lucrurilor, să se enumere *toate* aceste cazuri, iar a face o enumerare incompletă, așa cum face Bundul, înseamnă a da loc la numeroase confuzii). Nu era nevoie să se violeze logica și conștiința denumindu-se înțelegerea între două unități de sine stătătoare statut cu privire la situația unei părți a partidului. Această denumire decentă și cuviincioasă („statutul cu privire la situația Bundului în partid“) este cu atât mai falsă în fond cu cât întregul partid nu și-a restabilit încă în fapt complecta sa unitate organizatorică, iar Bundul procedează ca o parte care s'a și încheiat, care vrea să folosească lipsurile organizației comune pentru a se îndepărta și mai mult de întreg, *pentru a încerca să fărâmițeze pentru totdeauna acest întreg în părți mici*.

Pe de altă parte, punerea directă a problemei ar fi scutit pe autorii faimosului proiect de statut de obligația de a scrie puncte prevăzând drepturile pe care le are *orice* parte organizată a partidului, orice organizație raională, orice comitet, orice grup, de pildă dreptul de a rezolva, conducându-se după programul partidului, problemele generale cu privire la care la congresele partidului n'au fost adoptate rezoluții. E pur și simplu ridicol să scrii statute cu asemenea puncte.

Să trecem acum la aprecierea în fond a poziției pe care a ocupat-o Bundul. Odată situat pe planul înclinat al naționalismului, Bundul trebuia să ajungă în mod firesc și inevitabil (dacă nu voia să renunțe la greșala sa principală) la formarea unui partid evreesc separat. Tocmai acest punct de vedere îl reflectă § 2 al statutului, care acordă Bundului *monopolul* de a reprezenta proletariatul evreesc. Bundul intră în partid — se spune în acest paragraf — ca *singurul* lui (subliniat de mine) reprezentant (al proletariatului

evreesc). Activitatea Bundului și organizarea Bundului nu trebuie să fie limitate de niciun fel de cadru raional. Astfel, complecta separare și delimitare a proletariatului evreesc și neevreesc din Rusia nu numai că este dusă aici *până la capăt* cu o consecvență absolută, dar este și consfințită printr'o convenție, se poate spune notarială, printr'un „statut“, printr'o lege „fundamentală“ (vezi § 12 al proiectului). Asemenea cazuri „revoltătoare“ ca cutezătorul apel al Comitetului de partid din Ecaterinoslav către muncitorii evrei, făcut peste capul Bundului (care nu avea pe atunci o organizație aparte în Ecaterinoslav !), trebuie de acum înainte, potrivit sensului noului proiect, să devină cu neputință. Oricât de puțini muncitori evrei ar fi într'o anumită localitate, oricât de departe ar fi situată această localitate de centrele organizației bundiste, niciuna din părțile partidului, nici chiar Comitetul Central al partidului nu are dreptul să se adreseze proletariatului evreesc fără consimțământul Comitetului Central al Bundului ! Nu-ți vine să crezi că o asemenea propunere a putut fi făcută — atât de monstruoasă este această revendicare a monopolului, mai ales în condițiile noastre din Rusia —, dar §§ 2 și 8 (de pildă) ale proiectului de statut nu dau loc la nicio îndoială. Dorința Bundului de a se depărta și mai mult de tovarășii ruși iese la iveală nu numai din fiecare punct al statutului, ea este exprimată și în alte rezoluții ale congresului. Congresul al V-lea a hotărît, de pildă, să publice odată pe lună „Poslednie Izvestia“ (publicația Comitetului din străinătate al Bundului) „sub forma unui ziar în care să se lămurească poziția programatică și tactică a Bundului“. Vom aștepta cu nerăbdare și interes lămurirea acestei poziții. Congresul *a anulat* hotărîrea Congresului al IV-lea cu privire la munca în Sud. După cum se știe, Congresul al IV-lea al Bundului a hotărît „*să nu organizeze comitete separate ale Bundului*“ (subliniat de Bund) în acele orașe din Sud unde organizațiile evreești fac parte din comitetele de partid. Anularea acestei hotărîri este un pas important spre separarea mai departe, este o sfidare directă adresată tovarășilor din Sud care lucrau și voiau să lucreze în rândurile proletariatului evreesc, menținând o legătură indisolubilă cu *întregul* proletariat local. „Cine a spus A, trebuie să spună și B“ — cine s'a situat pe punctul de vedere al naționalismului, acela ajunge, firește, la dorința de a înconjura cu un zid chinezesc naționalitatea sa, miș-

carea muncitorească națională proprie, pe acela nu-l turbură nici faptul că trebuie să construiască ziduri aparte pentru fiecare oraș, fiecare târg, fiecare sat, pe acela nu-l turbură nici chiar faptul că prin tactica sa de divizare și fărâmițare *el transformă în nimic* marea poruncă de apropiere și unire a proletarilor de toate naționalitățile, de toate rasele, de toate limbile. Și ce amară ironie pare după aceasta rezoluția aceluiaș Congres al V-lea al Bundului cu privire la pogromuri, în care se exprimă „încrederea în faptul că *numai lupta comună* a proletarilor de toate naționalitățile poate nimici din rădăcină condițiile care dau naștere unor evenimente ca acelea dela Chișinău“ (subliniat de noi). Ce fals sună aceste cuvinte despre lupta comună când ni se oferă chiar pe loc un „statut“ care nu numai că *îndepărtează* pe luptătorii comuni unul de altul, dar și consfințește pe cale organizatorică această îndepărtare și înstrăinare! Cum îți mai vine să dai naționaliștilor bundiști un sfat: învățați dela muncitorii din Odesa, care au pornit la greve comune, la adunări comune, la demonstrații comune fără a cere mai întâi (vai, ce îndrăzneală!) „consimțământul“ Comitetului Central al Bundului pentru a se adresa națiunii evreești, învățați dela muncitorii care îi linișteau pe negustori spunându-le (vezi nr. 45 al ziarului „Iskra“): „nu vă temeți, nu vă temeți, aceasta nu este Chișinău, noi vrem cu totul altceva, printre noi nu există nici jidani, nici ruși, noi suntem *toți muncitori*, nouă tuturor ne este deopotrivă de greu“. Să se gândească tovarășii din Bund la aceste cuvinte, dacă nu este prea târziu, să se gândească bine încotro merg!

„Iskra“ nr. 46 din 15 August 1903

Se tipărește după textul ziarului „Iskra“

CONTRADICȚIILE ȘI ZIG-ZAGURILE LUI MARTOV

1. Căuta să distrugă Comitetul de Organizare pentru șovăelile și salturile lui, pentru quasi *-iscrism, — iar după aceea a introdus elementele șovăitoare și pe quasi-iscriști în C.C.

2. Susținea întotdeauna ideile organizatorice ale „Iscrei“ („Ce-i de făcut?“) — și a făcut să fie votat primul punct al statutului, jaurèsist.

3. Consimțea la reînnoirea redacției prin grupul de trei, — iar după aceea a luptat la congres pentru grupul de șase quand même **.

4. Lupta împotriva așa zisului „democratism“ — și a apărat „libertatea“ la cooptarea în centre.

Scris la sfârșitul lui August 1903

*Publicat pentru prima oară în 1927
în „Culegeri din Lenin“, vol. VI*

Se tipărește după manuscris

---

* — pseudo. — *Nota Trad.*
** — totuși. — *Nota Trad.*

ADNOTĂRI

- ¹ Programul partidului, adoptat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. în 1903, a fost elaborat de către redacția ziarului leninist „Iskra” în anii 1901—1902. Rolul hotărîtor în elaborarea programului partidului l-a avut Lenin.

Primul proiect de program și comentariile au fost scrise de Lenin în 1895—1896 în închisoare (vezi Opere, ed. a 4-a, vol. 2, pag. 77—104 [vezi și V. I. Lenin, Opere, vol. 2, ed. P.M.R. 1951, pag. 81—109. — *Nota Trad.*]) și trimise în străinătate grupului „Eliberarea muncii”. La sfârșitul anului 1899, în exilul din Siberia, Lenin a pregătit un nou proiect (vezi Opere, ed. a 4-a, vol. 4, pag. 207—233 [vezi și V. I. Lenin, Opere, vol. 4, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 207—233. — *Nota Trad.*]), care a fost deasemenea trimis în străinătate social-democraților ruși.

Din inițiativa lui Lenin, în vara anului 1901, redacția ziarului „Iskra” a trecut la alcătuirea proiectului de program al partidului.

Proiectul inițial a fost alcătuit de G. V. Plehanov.

Convingându-se că proiectul inițial și cele următoare ale lui Plehanov nu sunt acceptabile, Lenin a scris proiectul său în Ianuarie-Februarie 1902. Redacția „Iskra” a desemnat o comisie de coordonare care să alcătuiască un proiect unic de program pe baza proiectelor lui Lenin și Plehanov. Lenin a obținut ca în proiectul de program definitiv să fie introdus un punct foarte important — despre dictatura proletariatului, a fost subliniat cu putere rolul conducător al clasei muncitoare în revoluție și a fost subliniat în special caracterul proletar al partidului. Lenin a scris deasemenea întreaga parte agrară a programului.

Proiectul de program a fost publicat în nr. 21 al „Iscrei” din 1 Iunie 1902. — *1.*

- ² „Programul dela Erfurt” al social-democrației germane a fost adoptat în Octombrie 1891, la Congresul dela Erfurt, în locul programului dela Gotha din 1875, ale cărui greșeli au fost dez-

văluite de K. Marx în lucrarea sa „Critica programului dela Gotha“.

Lenin s'a folosit de textul german al „Programului dela Erfurt“, traducând el însuși tezele citate. — **5.**

3 *Frei* — pseudonimul lui V. I. Lenin. — **10.**

4 Este vorba despre următoarea teză a „Manifestului Partidului Comunist“ :

„Chiar dacă nu prin conținut, totuși prin formă, lupta proletariatu'ui împotriva burgheziei este mai întâi o luptă națională. Proletariatul din fiecare țară trebuie să termine, firește, în primul rând cu propria sa burghezie“ (K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist“, 1939, pag. 39 [vezi și *Marx-Engels*: „Manifestul Partidului Comunist“, Editura pentru literatură politică, 1953, ediția a IV-a, pag. 47. — *Nota Trad.*]). — **22.**

5 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XVI, partea a II-a, 1936, pag. 104. — **22.**

6 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XVI, partea a II-a, 1936, pag. 103. — **27.**

7 „*Russchie Vedomosti*“ („Analele rusești“) — cotidian, editat în 1863 -la Moscova de către profesorii liberali dela Universitatea din Moscova și zemți; el exprima interesele moșierilor liberali și ale burgheziei. Din 1905 a devenit organul cadeților de dreapta; ca și celelalte ziare contrarevoluționare, a fost interzis în 1918. — **27.**

8 K. Kautsky. „Revizuirea programului social-democrației din Austria“ (revista „Die Neue Zeit“ 1901—1902, B. I, nr. 3, S. 77). — **32.**

9 Este vorba de statutul Asociației internaționale a muncitorilor (Internaționala I-a). Primul „Statut provizoriu al asociației“ a fost elaborat de K. Marx și adoptat la ședința Consiliului Central la 1 Noembrie 1864 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XIII, partea I-a, 1936, pag. 13—16). „Statutul general al Asociației internaționale a muncitorilor“, la baza căruia a fost pus acest „Statut provizoriu“, a fost adoptat de Conferința dela Londra a Asociației internaționale a muncitorilor în Septembrie 1871 (vezi K. Marx. Opere alese în două volume, vol. II, 1940, pag. 353—356). — **33.**

10 *Muntele și Gironda* — denumire a celor două grupări politice ale burgheziei din perioada revoluției burgheze franceze dela sfârșitul secolului al XVIII-lea. Muntele — iacobini — erau denumiți reprezentanții cei mai hotărâți ai clasei revoluționare din acea vreme — burghezia —, care susțineau necesitatea lichidării absolutismului și feudalismului. Spre deosebire de iacobini, girondinii au oscilat între revoluție și contrarevoluție și au pășit pe calea încheierii de tranzacții cu monarhia.

„Girondă socialistă“ denumea Lenin curentul oportunist din sânul social-democrației; iacobini proletari, „Munte“ — pe social-democrații revoluționari. După scindarea P.M.S.D.R. în bolșevici și menșevici, Lenin a subliniat adeseori faptul că menșevicii reprezintă curentul girondin în mișcarea muncitorească.—32.

- 11 Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist“, 1939, pag. 38. — 34.
- 12 În 1894, în articolul „Problema țărănească în Franța și Germania“, Engels a supus unei critici severe greșelile oportuniste ale socialiștilor francezi și germani în problema agrară (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XVI, partea a II-a, 1936, pag. 439—461). — 34.
- 13 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XVI, partea a II-a, 1936, pag. 106. — 35.
- 14 „Die Neue Zeit“ („Timpuri Noi“) — revista social-democrației germane; a apărut la Stuttgart din 1883 până în 1923. Între 1885 și 1895 au fost publicate în „Die Neue Zeit“ câteva articole ale lui F. Engels. El dădea adeseori indicații redacției revistei și o critica cu asprime pentru abaterile ei dela marxism. Începând cu a doua jumătate a ultimului deceniu al secolului al XIX-lea, după moartea lui F. Engels, revista, fiind promotorul concepțiilor kautskiste, a publicat sistematic articole ale revizioniştilor. În timpul războiului imperialist mondial (1914—1918) revista a avut o poziție centristă și a susținut de fapt pe social-șoviniști. — 35.
- 15 Vezi K. Marx. Opere alese în două volume, vol. II, 1940, pag. 459. — 38.
- 16 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XVI, partea a II-a, 1936, pag. 106. — 38.
- 17 Textul proiectului comisiei a fost rezultatul muncii comisiei de coordonare propusă de redacția ziarului „Iskra“ pentru a alcătui proiectul unic de program al P.M.S.D.R. pe baza proiectelor elaborate înainte de Lenin și Plehanov. Membrii redacției „Iscrei“ trebuiau să dea observațiile lor la proiectul de program al comisiei, iar comisia de coordonare să elaboreze un proiect de program definitiv. Proiectul comisiei a fost aprobat la consfătuirea membrilor redacției „Iscrei“ la Zürich, la 14 Aprilie, în absența lui Lenin.
În această ediție „Observațiile la proiectul de program al comisiei“ se tipăresc după manuscrisul lui Lenin. Unele teze ale proiectului de program al comisiei, pe care Lenin le analizează și le critică în observațiile sale, sunt subliniate cu linii subțiri. — 45.
- 18 „Zaria“ („Zorile“) — revistă marxistă politică-științifică; a fost editată în anii 1901—1902 la Stuttgart de redacția ziarului „Iskra“.

În „Zaria“ au fost publicate următoarele articole ale lui Lenin: „Note ocazionale“, „Prigonitorii zemstvelor și Hanibalii liberalismului“, primele patru capitole din lucrarea „Problema agrară și «criticii lui Marx»“ (sub titlul: „Domnii «critici» în problema agrară“), „Cronica internă“ și „Programul agrar al social-democrației ruse“. În total au apărut patru numere — trei cărți din revista „Zaria“: numărul 1 — Aprilie 1901 (de fapt nr. 1 a apărut la 23 Martie stil nou), nr. 2-3 — Decembrie 1901, nr. 4 — August 1902. — **56.**

- 19 Este vorba despre volumul III al „Capitalului“ lui K. Marx. Mai departe se amintește volumul II al „Capitalului“. — **58.**
- 20 „*Vestnic Russcoi Revoluții*“ („Buletinul revoluției ruse“) — revistă a eserilor, care a apărut în străinătate între 1901—1905. — **59.**
- 21 „*Russcoe Bogatstvo*“ („Bogăția Rusiei“) — revistă lunară; a apărut la Petersburg din 1876 până la jumătatea anului 1918. Dela începutul ultimului deceniu al secolului trecut revista a fost organul narodnicilor liberali, fiind redactată de S. N. Crivenco și N. C. Mihailovschi. Revista a propagat împăciuirea cu guvernul țarist și renunțarea la orice luptă revoluționară împotriva lui, a desfășurat o luptă înversunată împotriva marxismului și marxiștilor ruși. — **59.**
- 22 „*Amendamentul la partea agrară a programului*“ a fost supus de Lenin spre discutare celorlalți membri ai redacției „Zaria“. Pentru votarea nominală a acestui amendament se dau la sfârșitul manuscrisului lui Lenin pseudonimele și inițialele membrilor redacției „Iscrei“:
G. V. — Plehanov; P. B. — Axelrod; V. I. — Zasulici; Berg — pseudonimul lui I. O. Martov; A. N. — Potresov. — **60.**
- 23 Lucrarea sa „Programul agrar al social-democrației ruse“ Lenin o numește comentariu la partea agrară a programului (vezi volumul de față, pag. 91—131. — *Nota Trad.*). — **60.**
- 24 Lenin citează un pasaj din romanul lui N. G. Cernășevschi „Prolog“ (vezi N. G. Cernășevschi. Opere alese, vol. V, 1932, pag. 480), unde prin cuvintele unui personaj al romanului (Volghin) Cernășevschi își exprimă părerea asupra „eliberării“ țăranilor. — **60.**
- 25 Este vorba de uciderea lui Bogolepov, ministrul învățământului public în Februarie 1901, de către studentul Carpovici. În locul lui Bogolepov ca ministru al învățământului public a fost numit generalul Vannovschi, fost ministru de război. — **62.**
- 26 Lenin citează „Scrisori despre foamete“ de L. N. Tolstoi, care au fost tipărite pentru prima oară într-o formă ciuntită de cenzură în numărul din Ianuarie al revistei „Cnijchi «Nedeli»“ din 1892, sub titlul „Ajutor celor flămânzi“. — **67.**

27 „*Iscra*” („Scânteia”) — primul ziar marxist ilegal pe întreaga Rusie, fondat în 1900 de Lenin. Crearea acestui organ de luptă al marxiștilor revoluționari a constituit „veriga principală și sarcina principală din lanțul de verigi și din lanțul de sarcini care stăteau atunci în fața partidului” (*Stalin*).

Intrucât, din cauza persecuțiilor polițienești, în Rusia era imposibil să se scoată un ziar revoluționar, Lenin, încă pe când era deportat în Siberia, a elaborat în toate amănuntele planul publicării unui astfel de ziar în străinătate. După expirarea termenului de deportare, în Ianuarie 1900, Lenin a procedat imediat la înfăptuirea planului său.

Primul număr al „*Iscrei*” leniniste a apărut la 11 (24) Decembrie 1900 la Leipzig, numerele următoare au apărut la München, începând din luna Aprilie 1902 la Londra, și din primăvara anului 1903 la Geneva.

Din redacția „*Iscrei*” făceau parte: V. I. Lenin, G. V. Plehanov, I. O. Martov, P. B. Axelrod, A. N. Potresov și V. I. Zasulici. Secretara redacției a fost, din primăvara anului 1901, N. C. Crupșcaia. Lenin a fost de fapt redactorul responsabil și conducătorul „*Iscrei*”. El a publicat în „*Iscra*” articole cu privire la toate problemele fundamentale ale construcției de partid și ale luptei de clasă a proletariatului din Rusia, a oglindit evenimentele mai importante din viața internațională.

Intr'un număr de orașe din Rusia (Petersburg, Moscova etc.) s'au creat grupuri și comitete ale P.M.S.D.R. de orientare leninist-iscristă. În Transcaucazia ideile „*Iscrei*” erau susținute de „*Brdzola*” („*Lupta*”) — primul ziar georgian ilegal al grupului leninist-iscrist al organizației social-democrate din Tiflis. Intemeietorul și conducătorul organizațiilor leninist-iscriste din Transcaucazia a fost I. V. Stalin laolaltă cu V. Z. Chețhoveli, A. G. Țuluchidze și V. C. Curnatovschi.

Organizațiile iscriste luau naștere și își desfășurau activitatea sub conducerea directă a revoluționarilor de profesie formați de Lenin și Stalin (N. E. Bauman, I. V. Babușchin, S. I. Gusev, M. I. Calinin și alții).

Din inițiativa lui Lenin și cu participarea lui directă, redacția „*Iscrei*” a elaborat un proiect de program al partidului (publicat în nr. 21 al „*Iscrei*”) și a pregătit Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., care a avut loc în Iulie-August 1903.

Până la convocarea congresului majoritatea organizațiilor social-democrate locale din Rusia se alăturaseră „*Iscrei*”, aprobând tactica, programul și planul ei organizatoric, recunoscând-o drept organul lor conducător. Intr'o rezoluție specială congresul a relevat rolul excepțional al „*Iscrei*” în lupta pentru crearea partidului și a declarat-o Organ Central al P.M.S.D.R.

La Congresul al II-lea a fost aprobată compoziția redacției, din care făceau parte Lenin, Plehanov și Martov. În pofida hotărîrii congresului partidului, Martov a refuzat să facă parte din redacție, și nr. 46—51 ale „*Iscrei*” au apărut sub redacția lui Lenin și Plehanov. Ulterior Plehanov a trecut pe pozițiile menșevismului și a cerut includerea tuturor vechilor redactori menșevici, respinși de congres, în compoziția redacției „*Iscrei*”.

Lenin n'a putut să fie de acord cu acest lucru, și la 1 Noiembrie 1903 a ieșit din redacția „Iscrei“, pentru a se întări în C.C. al partidului și pentru a lăsa de pe această poziție în menșevicii-oportuniști. Numărul 52 a apărut numai sub redacția lui Plehanov. La 26 Noiembrie 1903 Plehanov singur, călcând voința congresului, a cooptat în compoziția redacției „Iscrei“ pe foștii ei redactori menșevici. Începând cu nr. 52, menșevicii au transformat „Iskra“ într'un organ al lor.

„De atunci începu să se vorbească în partid de *vechea* «Iscră», «Iskra» leninistă, bolșevică, și de *noua* «Iscră», cea menșevică, oportunistă“ („Cursul scurt de istorie a Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice“, pag. 44 [vezi și „Cursul scurt de istorie a Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice“, ed. P.M.R. 1952, ediția a III-a, pag. 65. — *Nota Trad.*]). — **69.**

- 28 Vorbind despre „*ditirambe*le dela «*Novoe Vremia*»“, Lenin se referă la orientarea reacționară a presei din Rusia țaristă exprimată prin ziarul „*Novoe Vremia*“ (a apărut la Petersburg din 1868 până în Octombrie 1917).

„*Novovremens'tvo*“ a fost o expresie care a însemnat spirit reacționar, venalitate, servilism. — **70.**

- 29 *Bastiat* — economist burghez francez din prima jumătate a secolului al XIX-lea Bastiat propovăduia pacea civilă, „armonia de interese“ ale diferitelor clase ale societății burgheze. În lucrarea „*Kary și Bastiat*“, scrisă în Iulie-Decembrie 1857, K. Marx a criticat cu asprime și și-a bătut joc de teoria lui Bastiat.

Schultze-Delitsch — economist german, adept al lui Bastiat. Încercând să abată dela lupta revoluționară împotriva capitalismului pe muncitorii și pe meseriași care se proletarizau, el lupta pentru crearea unor asociații cooperatiste și casse de economii și împrumut, care ar putea, chipurile, să îmbunătățească situația proletariatului în cadrul capitalismului, ar putea să scape de ruină pe micii producători meseriași. — **77.**

- 30 Raportul redacției „Iscrei“ scris de Lenin era destinat consfățuirii (conferinței) comitetelor P.M.S.D.R. care a avut loc între 23—28 Martie (5—10 Aprilie) 1902 la Bielostok. „Economistii“ și bundiștii care i-au sprijinit intenționau la început să declare această conferință congres al partidului. În raportul lui Lenin, expus la conferință de reprezentantul „Iscrei“, s'a arătat lipsa de pregătire și nevalabilitatea unui astfel de congres. Antiiscriștii nu au reușit să transforme conferința într'un congres de partid. Conferința a aprobat manifestul pentru 1 Mai și a creat Comitetul de Organizare pentru convocarea Congresului al II-lea al partidului. Majoritatea delegaților la conferință și a membrilor C.O. au fost arestați imediat după conferință. Noul Comitet de Organizare pentru convocarea Congresului al II-lea al P.M.S.D.R. a fost creat în luna Noiembrie același an. — **80.**

- 31 „*Nacanune*“ („In ajun“) — revistă de orientare narodnicistă; a fost editată în limba rusă la Londra din Ianuarie 1899 până în

Februarie 1902. Au apărut 37 de numere. Revista a grupat în jurul său reprezentanți ai diferitelor partide mic-burgheze. — **81.**

- 32** Discursul lui Piotr Alexeev — muncitor revoluționar din deceniul al 8-lea al secolului al XIX-lea — a fost rostit de el la 10 (22) Martie 1877 în fața tribunaleului, a fost publicat pentru prima oară în 1877 la Londra în culegerea „Vperiod!” („Înainte!”) (revistă cu apariție neregulată). — **85.**

- 33** „*Rabooee Delo*” („Cauza muncitorească”) — revistă a „econo-miștilor”, organ cu apariție neregulată al „Uniunii social-demo-craților ruși din străinătate”. Revista a apărut la Geneva din Aprilie 1899 până în Februarie 1902 sub redacția lui B. N. Cric-evschi, A. S. Martânov și V. P. Ivanșin.

Critica concepțiilor grupului dela „*Rabooee Delo*” a fost făcută în cartea lui Lenin „Ce-i de făcut?” (Vezi Opere, ed. a 4-a, vol. 5, pag. 319—494 [vezi și V. I. Lenin, Opere, vol. 5, Editu-ra pentru literatură politică, 1953, pag. 333—508. — *Nota Trad.*]). — **89.**

- 34** „*Programul agrar al social-democrației ruse*” este un comenta-riu scris de Lenin la partea agrară a proiectului de program al partidului, proiect pregătit de redacția „*Iscrei*”.

La discutarea acestei lucrări a lui Lenin în sânul redacției „*Iskra*” au apărut divergențe și controverse serioase. Plehanov și alți membri ai redacției s’au ridicat împotriva celor mai im-portante teze din lucrarea lui Lenin (hegemonia proletariatului, naționalizarea pământului etc.), cereau tocirea polemicii cu duș-manii marxismului. După discuții îndelungate, secțiunea în care se vorbea despre naționalizarea pământului și câteva alte pa-saje au fost scoase de redacția „*Iskra*”. Lucrarea a fost publi-cată într-o formă prescurtată în nr. 4 al revistei „*Zaria*” în Au-gust 1902. În actuala ediție a Operelor lucrarea se tipărește după manuscrisul inițial al lui Lenin.

Adausul dela sfârșitul acestei lucrări, notat de Lenin ca P.S. (Postscriptum), lipsește în manuscris. El a fost adăugat în timpul tipăririi lucrării în revista „*Zaria*” și aici este reprodu-s așa cum a apărut în revistă. — **91.**

- 35** Lenin se referă aici la cartea lui K. Kautsky „*Problema agra-ră*”, apărută în 1899 în limba germană. — **104.**

- 36** *Comisia Valuev* — comisia pentru cercetarea situației agricul-turii din Rusia, având în frunte pe ministrul P. A. Valuev. În anii 1872—1873 comisia a adunat un vast material cu privire la situația agriculturii în Rusia de după reformă, care a fost publicat în „*Rapoartele*” apărute la Petersburg în 1873. — **112.**

- 37** Critica concepțiilor oportuniste ale lui Nadejdin, expusă în volumul de față la pag. 122—123 (începând cu cuvintele: „Este interesant de relevat faptul că Nadejdin, în străduința sa de a ajunge tocmai la un astfel de maximum ca naționalizarea pămân-

tului, s'a împotmolit..." și, terminând cu cuvintele: „Tendința de a fi cu orice preț pe «înțelesul țăranului» a târit pe Nadejdin în labirintul utopiei mic-burgheze”), a fost omisă de redacție la prima publicare în revista „Zaria” nr. 4. Nici nota scrisă de Lenin în locul acestui text omis nu a fost publicată în „Zaria”.

În ediția de față textul și nota sunt reproduse după manuscrisul lui Lenin. — **123.**

- 38 „*Moscovskie Vedomosti*” („Analele Moscovei”) — ziar care a apărut din 1756; începând din deceniul al 7-lea al secolului trecut, a promovat vederile celor mai reacționare păături monarhiste ale moșierilor și clerului; începând din 1905, a devenit unul dintre principalele organe ale sutelor negre. A apărut până la Revoluția din Octombrie 1917. — **128.**
- 39 Prefața la memoriul lui Witte a fost scrisă de P. B. Struve (sub pseudonimul R.N.S.). Lenin a supus această prefață unei critici aspre în lucrarea sa „Prigonitorii zemstvelor și Hanibalii liberalismului” (vezi Opere, ed. a 4-a, vol. 5, pag. 19—65 [vezi și V. I. Lenin, Opere, vol. 5, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 19—66. — *Nota Trad.*]). — **138.**
- 40 „*Uniunea de Nord a P.M.S.D.R.*” a reunit organizațiile social-democrate din guberniile Vladimir, Iaroslavl și Costroma (mai târziu și Tver). Uniunea a luat ființă în vara anului 1900 din inițiativa grupului social-democrat din Ivanovo-Voznesensc. Grupul principal al activiștilor cu munci de conducere ai uniunii, expulzat din raionul central pentru activitate revoluționară, s'a stabilit în Voronej, a organizat acolo în jurul lui pe social-democrați, precum și răspândirea literaturii ilegale. În 1901 uniunea a stabilit legături cu „Iscra” leninistă. Programul, pe care îl critică Lenin, a fost adoptat la congresul din Voronej în Ianuarie 1902.
- Într-o scrisoare deschisă, publicată la 15 Februarie 1903 în nr. 34 al „Iscrei”, uniunea și-a declarat deplina solidaritate cu partea principală și tactică a programului „Iscrei” și al revistei „Zaria”, cu cartea lui Lenin „Ce-i de făcut?”, și a recunoscut „Iscra” și „Zaria” drept organe conducătoare ale P.M.S.D.R. După cel de al II-lea Congres al P.M.S.D.R. uniunea a fost reorganizată în Comitetul de Nord, care a existat până în Iulie 1905. — **142.**
- 41 Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist”, 1939, pag. 60 (vezi și *Marx-Engels*: „Manifestul Partidului Comunist”, Editura pentru literatură politică, 1953, ediția a IV-a, pag. 74. — *Nota Trad.*). — **147.**
- 42 Broșura „Cine va săvârși revoluția politică?” a fost scrisă de A. A. Sanin și publicată în 1899 în culegerea „Proletarscaia Borba” nr. 1, editată de „Grupul social-democrat din Ural”. Autorul broșurii, care s'a situat pe pozițiile „economismului”, nega necesitatea creării unui partid politic independent al clasei muncitoare și considera că revoluția politică poate fi săvârșită prin

greva generală, fără a organiza și a pregăti în prealabil mas-sele, fără insurecția armată. — **151.**

- 43 „*Narodnaia volia*” („Libertatea poporului”) — asociație secretă narodnică, organizată în 1879 în vederea luptei revoluționare împotriva absolutismului țarist.

Curând după omorîrea de către narodovoltzi a țarului Alexandru al II-lea (1 Martie 1881), „*Narodnaia volia*” a fost lichidată de guvernul țarist. Majoritatea narodnicilor a renunțat după aceasta la lupta revoluționară împotriva țarismului, a început să propovăduiască împăciuirea, înțelegerea cu absolutismul țarist. Acești epigoni ai narodnicismului — narodnicii liberali din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea — au devenit exponenți ai intereselor chiaburimii.

Aprecierea activității desfășurate de „*Narodnaia volia*” vezi în primul capitol al „Cursului scurt de istorie a Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice”. — **152.**

- 44 „*2a 3b*” — pseudonimul bolșevicului P. N. Lepeșinschi — membru în Comitetul de Organizare pentru convocarea Congresului al II-lea al P.M.S.D.R. — **156.**

- 45 Declarația Comitetului din Petersburg al P.M.S.D.R. cu privire la solidarizarea cu ziarul „*Iscra*” și cu revista „*Zaria*” și la recunoașterea lor drept organe conducătoare ale social-democrației ruse a fost publicată în Iulie 1902 într-un manifest separat, iar apoi publicată în nr. 26 al „*Iscrei*” din 15 Octombrie 1902.—**157.**

- 46 *Reformatorii de catedră* (sau socialiștii de catedră) — reprezentanți ai unuia dintre curentele din economia politică burgheză, care a luat ființă în Germania în deceniile al optulea și al nouălea ale secolului al XIX-lea; ei propovăduiau de pe catedrele universităților, sub forma socialismului, un reformism burghezoliberal. Socialiștii de catedră afirmău că statul burghez ar fi deasupra claselor, că ar fi în stare să împace clasele antagoniste și să introducă treptat „socialismul”, fără să atingă interesele capitaliștilor și pe cât posibil ținând seama de revendicările oamenilor muncii. În Rusia concepțiile socialiștilor de catedră erau propovăduite de „marxiștii legali”. — **182.**

- 47 V. V. (pseudonimul lui V. P. Voronțov) — unul dintre ideologii narodnicismului liberal din perioada 1880—1900. — **182.**

- 48 N.—on sau Nicolai — on (pseudonimele lui N. F. Danielson) — unul dintre ideologii narodnicismului liberal din perioada 1880—1900. — **183.**

- 49 *Babeuf* (1760—1797) — revoluționar-comunist, militant al revoluției burgheze franceze dela sfârșitul secolului al XVIII-lea; a organizat o asociație secretă, care în 1796 a încercat să răstoarne puterea claselor exploatare. Babeuf recunoștea necesitatea revoluției, a desființării prin violență a proprietății private și a instaurării orânduirii comuniste, insurecția armată însă el o con-

cepea ca o conspirație a unui mănunchi de intelectuali fără participarea masselor, fără conducerea de către partidul revoluționar.

Levitschi — narodnic liberal, întemeietorul artelurilor agricole din gubernia Herson în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea; narodnici și eserii considerau artelurile agricole drept unul dintre mijloacele de preîntâmpinare a capitalismului și de înfăptuire a „socializării” pașnice „a satului” (fără lupta de clasă și fără revoluție). — **184.**

50 „*Sozialistische Monatshefte*” („Revista socialistă lunară”) — organul principal al oportuniștilor din social-democrația germană și unul dintre organele oportunismului internațional. În timpul războiului imperialist mondial 1914—1918 a avut o poziție social-șovină. A apărut la Berlin din 1897 până în 1933. — **192.**

51 „*Osvobojdenie*” („Eliberarea”) — revistă bilunară a burgheziei liberalo-monarhice; a apărut în străinătate între anii 1902 și 1905 sub redacția lui P. B. Struve. Mai târziu „osvobojdenciștii” au constituit nucleul partidului cadeților, principalul partid burghez din Rusia. — **193.**

52 Broșura despre greve amintită de Lenin a fost publicată în 1902 la Geneva sub titlul „Absolutismul și grevele”. — **196.**

53 *Legea din 3 (15) Iunie 1886* stabilea modul de aplicare de către fabricanți a amenzilor muncitorilor. Înainte de această lege fabricanții aplicau amenzile după bunul lor plac, stabilind ei înșiși cuantumul lor, urcând adeseori amenzile până la jumătatea salariului muncitorului și realizând în felul acesta venituri foarte mari. Sub presiunea răscoalelor muncitorești și mai ales din cauza marii greve din 1885 dela fabrica lui Morozov din Orehovo-Zuevo, guvernul țarist s'a văzut nevoit să publice legea cu privire la amenzi. Lenin a analizat amănunțit și a criticat această lege în broșura „Explicarea legii amenzilor aplicabile muncitorilor din fabrici și uzine” (vezi Opere, ed. a 4-a, vol. 2, pag. 15—57 [vezi și V. I. Lenin, Opere, vol. 2, ed. P.M.R. 1951, pag. 15—60. — *Nota Trad.*]).

Legea din 2 (14) Iunie 1897 a stabilit pentru întreprinderile industriale și atelierele căilor ferate ziua de lucru de 11 ore și jumătate. Înainte de publicarea acestei legi, în Rusia ziua de lucru nu era limitată și atingea 14—15 ore. Guvernul țarist a fost nevoit să promulge legea din 2 Iunie 1897 sub presiunea mișcării muncitorești, condusă de „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare”, uniune creată de Lenin. Lenin a analizat amănunțit și a criticat această lege în broșura „Noua lege pentru reglementarea muncii în fabrici” (vezi Opere, ed. a 4-a, vol. 2, pag. 243—291 [vezi și V. I. Lenin, Opere, vol. 2, ed. P.M.R. 1951, pag. 253—304. — *Nota Trad.*]). — **196.**

54 „*Manchesterienii*” — partizani ai „școlii manchesteriene” din economia politică burgheză. Această mișcare a luat ființă în prima jumătate a secolului al XIX-lea la Manchester (Anglia).

Manchesterienii au luptat pentru liberul schimb și abrogarea legilor care împiedicau dezvoltarea capitalismului. — **200.**

- 55 „*Iujnâi Rabocii*” („Muncitorul din Sud”) — ziar social-democrat, publicat în mod ilegal de un grup cu aceeași denumire începând din Ianuarie 1900 și până în Aprilie 1903; au apărut în total 12 numere.

Lenin încadra grupul „Iujnâi Rabocii” în categoria organizațiilor „care, recunoscând în vorbă «Iscra» drept organ conducător, urmăreau în fapt planurile lor aparte și dădeau dovadă de instabilitate din punct de vedere principal”. Acest grup a ființat până la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. Cea mai mare parte dintre conducătorii grupului au devenit ulterior menșevici. — **206 și 285.**

- 56 „*Scrisoare către un tovarăș despre sarcinile noastre organizatorice*” a fost imprimată în 1902 la hectograf și a fost larg răspândită în organizațiile de partid. În Iunie 1903 ea a fost publicată de Uniunea social-democrată din Siberia sub titlul „Despre munca revoluționară în organizațiile Partidului social-democrat muncitoresc din Rusia. (Scrisoare către un tovarăș)”. În Ianuarie 1904 Comitetul Central al P.M.S.D.R. a publicat „Scrisoare către un tovarăș” într-o broșură separată cu prefața și postfața lui Lenin. Broșura a fost pregătită pentru tipar de Lenin. În prefața la ediția tipărită a broșurii Lenin arată că e de ajuns să compari articolele din „Iscra” privind problemele organizatorice, „Ce-i de făcut?” și statutul partidului, adoptat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., cu „Scrisoare către un tovarăș”, pentru a constata o deplină identitate a ideilor organizatorice expuse în ele. — **209.**

- 57 Lenin se referă la legea din 8 (21) Iunie 1901 prin care se acordă particularilor pământuri ale statului în Siberia. Această lege acorda privilegii excepționale nobililor-moșieri. Lenin a analizat amănunțit și a criticat această lege în articolul „Iohăgiștii la lucru” (vezi Opere, ed. a 4-a, vol. 5, pag. 78—83 [vezi și V. I. Lenin, Opere, vol. 5, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 81—86. — *Nota Trad.*]). — **232.**

- 58 Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist”, 1939, pag. 60 (vezi și Marx-Engels: „Manifestul Partidului Comunist”, Editura pentru literatură politică, 1953, ediția a IV-a, pag. 75. — *Nota Trad.*). — **237.**

- 59 Lenin citează din cartea lui F. Engels „Anti-Dühring” (vezi F. Engels. „Anti-Dühring”, 1945, pag. 172—173. — **238.**

- 60 „*Despre demonstrații*” este răspunsul lui V. I. Lenin la scrisoarea unui student al Universității din Petersburg în legătură cu articolul redacțional „Ce-i de făcut?”, publicat la 15 Septembrie 1902 în ziarul „Iscra” nr. 25.

Manuscrisul n-are titlu. Titlul a fost dat de Institutul Marx Engels-Lenin. — **240.**

- ⁶¹ „*Raboceaia Măsli*” („Gândirea muncitorească”) — ziar al „economistilor”; a apărut din Octombrie 1897 până în Decembrie 1902. Au apărut în total 16 numere: numerele 3—11 și 16 — la Berlin, iar restul — la Petersburg. A fost redactat de C. M. Tah-tarev și alții.
 Lenin a criticat într-o serie de lucrări ale sale, mai ales în articolele publicate în „Iskra”, precum și în cartea „Ce-i de făcut?”, concepțiile ziarului „Raboceaia Măsli” ca fiind o variantă rusă a oportunismului internațional. — **246.**
- ⁶² Lenin face o caracterizare amănunțită a grupului „Borba” în articolul „Despre grupul «Borba»” (vezi volumul de față, pag. 141. — *Nota Trad.*). — **246.**
- ⁶³ „*Despre sarcinile mișcării social-democrate*” reprezintă un fragment dintr-un articol scris de Lenin în Noembrie 1902.
 Manuscrisul n'are titlu. Titlul a fost dat de Institutul Marx-Engels-Lenin. — **248.**
- ⁶⁴ Proclamația Comitetului din regiunea Donului al P.M.S.D.R. „Tuturor cetățenilor”, purtând data de 6 Noembrie 1902, a fost reprodusă în nr. 29 al „Iscrei” din 1 Decembrie 1902. — **258.**
- ⁶⁵ Vezi K. Marx. Opere alese în două volume, vol. II, 1940, pag. 445. — **259.**
- ⁶⁶ Lenin are în vedere cuvântările muncitorilor din Nijni Novgorod — participanți la demonstrațiile din 1 și 5 (14 și 18) Mai 1902, rostite în fața tribunalului țarist la 28—31 Octombrie (10—13 Noembrie) 1902. Aceste cuvântări au fost publicate inițial de Comitetul din Nijni Novgorod al P.M.S.D.R. sub formă de manifest, apoi reproduse de „Iskra” (nr. 29 din 1 Decembrie 1902) sub titlul „Muncitorii din Nijni Novgorod la proces” și publicate în broșură separată. — **259.**
- ⁶⁷ „*Către elevii școlilor secundare*” — notă din partea redacției „Iscrei”, scrisă de Lenin, în legătură cu apelul Comitetului Central al grupului elevilor școlilor secundare din Sudul Rusiei. Apelul și nota au fost publicate în ziarul „Iskra” nr. 29 din 1 Decembrie 1902.
 Manuscrisul n'are titlu. Titlul a fost dat de Institutul Marx-Engels-Lenin. — **261.**
- ⁶⁸ Lucrarea lui Lenin „*Cu privire la problema rapoartelor comitetelor și grupurilor P.M.S.D.R. către congresul general al partidului*” a fost tipărită în ediția precedentă a Operelor după o copie a manuscrisului lui Lenin. Ulterior s'a găsit manuscrisul original al lui Lenin. În ediția de față a Operelor lui V. I. Lenin această lucrare se tipărește pentru prima oară după manuscrisul lui Lenin. — **267.**
- ⁶⁹ „*Raboceaia Gazeta*” („Gazeta muncitorească”) — organ ilegal al grupului de social-democrați din Chiev. Au apărut două nu-

mere: nr. 1 — în August 1897 și nr. 2 — în Decembrie (datat cu Noembrie) acelaș an. Congresul I al P.M.S.D.R. a considerat „Raboceaia Gazeta” drept organ oficial al partidului. După congres, însă, din cauza faptului că tipografia a fost devastată de poliție, iar membrii Comitetului Central au fost arestați, gazeta n'a mai apărut. Cu privire la încercările de a reîncepe publicarea acestui ziar în 1899, vezi Opere, ed. a 4-a, vol. 4, pag. 187—189 (vezi și V. I. Lenin, Opere, vol. 4, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 187—189. — *Nota Trad.*). — **271.**

- 70 „*Rabotnic*” („Lucrătorul”) — culegere neperiodică a „Uniunii social-democraților ruși din străinătate”, publicată în străinătate între 1896 și 1899. Inițiativa publicării culegerii „*Rabotnic*” a avut-o Lenin. Primul număr, în care a fost publicat articolul lui Lenin „*Friedrich Engels*”, a apărut nu înainte de Martie 1896.

În total au apărut din „*Rabotnic*” 6 numere (trei numere duble) și 10 numere din „*Listoc «Rabotnica»*”. — **271.**

- 71 „*Jizni*” („Viața”) — revistă lunară; a apărut la Petersburg din 1897 până în 1901; în 1902 a apărut în străinătate. Din 1899 revista a fost organul „marxiștilor legali”.

Lenin a publicat în această revistă articolul „Răspuns d-lui P. Nejdanov” (în nr. 12, Decembrie 1899) și două articole intitulate „Capitalismul în agricultură. (Despre cartea lui Kautsky și despre articolul d-lui Bulgacov)”, nr. 1 și 2, Ianuarie și Februarie 1900 (vezi Opere, ed. a 4-a, vol. 4, pag. 142—147, 89—141 [vezi și V. I. Lenin, Opere, vol. 4, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 143—148, 91—142. — *Nota Trad.*]). — **271.**

- 72 *Mahaeviști, mahaevism* — curent anarhist, ostil marxismului, apărut în 1902; își trage denumirea dela Mahaischi, care a stat în fruntea acestui curent. Mahaeviștii propovăduiau o atitudine ostilă față de intelectualitatea revoluționară, căutând să abată pe muncitori dela teoria marxismului și dela lupta revoluționară. — **277.**

- 73 „*Russcoe Sobranie*” — organizație monarhistă ultrareacționară, care sprijinea politica zubatoviștilor, — a apărut în toamna anului 1900. — **278.**

- 74 *Comitetul de Organizare (C.O.) pentru convocarea Congresului al II-lea al P.M.S.D.R.* a fost ales pentru prima oară la Conferința dela Bielostoc, care a avut loc în Martie (Aprilie) 1902; dar curând după conferință membrii acestui comitet (în afară de unul) au fost arestați. Din inițiativa lui Lenin, în Noembrie 1902, la consfătuirea comitetelor social-democrate din Pscov, a fost creat un nou Comitet de Organizare. Majoritatea covârșitoare în acest comitet o aveau iscriștii.

Sub conducerea lui Lenin, Comitetul de Organizare a desfășurat o uriașă muncă de pregătire a Congresului al II-lea al partidului. În Februarie 1903, la plenara care a avut loc la Oriol, a fost adoptat proiectul de statut pentru convocarea congresului partidului.

După plenara din Februarie membrii C.O. au vizitat de două ori comitetele locale cu scopul de a le da un ajutor în muncă. Cu participarea membrilor C.O., organizațiile locale de partid au discutat proiectul de statut pentru convocarea congresului, după ce statutul a fost confirmat de Comitetul de Organizare.

Comitetul de Organizare a confirmat lista organizațiilor locale care, potrivit statutului adoptat, au dreptul să participe la congres. Comitetul de Organizare a pregătit în scris pentru congres un raport amănunțit de activitate. — **284.**

75 „*Uniunea social-democraților ruși din străinătate*” a fost întemeiată în 1894 la Geneva din inițiativa grupului „Eliberarea muncii”. La început grupul „Eliberarea muncii” a condus Uniunea și a redactat publicațiile ei. Mai târziu în Uniune au început să precumpănească elementele oportuniste („tinerii” — „economisții”). În Noembrie 1898, la primul congres al Uniunii, grupul „Eliberarea muncii” a refuzat să redacteze publicațiile ei. Rup-tura definitivă și retragerea grupului „Eliberarea muncii” din Uniune s’au produs în Aprilie 1900, la Congresul al doilea al Uniunii, când grupul „Eliberarea muncii” și tovarășii lui de idei au părăsit congresul și au creat o organizație de sine stătătoare „Soțial-Democrat”. — **285.**

76 „7 f. 6 f.” — pseudonimul bolșevicului F. V. Lengnic. — **288.**

77 „*Vperiod*” („Înainte”) — ziar de orientare „economistă”, a apărut la Chișinău între anii 1896—1900. — **292.**

78 „*Crasnoe Znamia*” („Steagul roșu”) — organ al „economistilor”, a fost editat de „Uniunea social-democraților ruși din străinătate” din Noembrie 1902 până în Ianuarie 1903 în locul revistei „Rabocce De’o”. Au apărut trei numere ale revistei. — **292.**

79 Lenin se referă la broșura „Absolutismul și grevele”. — **293.**

80 Polemica dintre „Iskra” și Bund cu privire la relațiile organizatorice dintre Bund și P.M.S.D.R. a fost provocată de hotărîrea congresului Bundului (din Aprilie 1901) de a susține principiul federativ de organizare a partidului. „Iskra” s’a ridicat împotriva acestei hotărîri a Bundului. Lenin a supus naționalismul Bundului unei critici vehemente într-o serie de articole și cuvântări rostite de el la Congresul al II-lea al partidului. — **297.**

81 Este vorba de broșura lui K. Kautsky „Revoluția socială”, tradusă în limba evreească. — **309.**

82 Lucrarea de față reprezintă programul lecțiilor despre problema agrară și conspectul primei lecții ținute de Lenin în Februarie 1903 la Școala superioară rusă de științe sociale din Paris. Școala a fost întemeiată în 1901 pentru studenții ruși care trăiau în străinătate și își desfășura activitatea în mod legal. Organizații școlii își manifestau pe față ostilitatea față de marxiștii

revoluționari și își exprimau simpatia față de reprezentanții na-rodnicilor și față de partidul eserilor. Dar prestigiul lui Lenin ca teoretician în problema agrară a fost atât de mare încât consiliul profesorilor școlii a hotărât să invite pentru a ține un curs despre problema agrară „pe cunoscutul marxist Vl. Ilin (V. I. Lenin. — *Nota Red.*), autorul cărților legale «Dezvoltarea capitalismului în Rusia» și «Studii economice»“.

Programul lecțiilor a fost elaborat în prealabil de Lenin și trimis înainte ca ele să fie citite. Conspectul primei lecții publicat în acest volum a fost notat de unul dintre cursanții școlii în timpul lecției și redactat apoi de Lenin. — **313.**

83 *Thiers* — om politic burghez francez, „piticul feroce” — cum îl numea Lenin —, dușman neîmpăcat al clasei muncitoare, al socialismului și democrației. În 1848 Thiers a trecut în fruntea reacționarului „partid al ordinii”; în 1871 a fost în fruntea guvernului și a înăbușit cu cruzime insurecția comunarzilor din Paris. Caracterizarea lui Thiers a fost făcută de K. Marx în lucrarea „Războiul civil din Franța” (vezi K. Marx, *Opere aalese* în două volume, vol. II, 1940, pag. 357—425). — **331.**

84 *T. P.* — sub acest pseudonim Lenin a publicat în 1901 în revista „Zaria” nr. 2—3 lucrarea sa „Prigonitorii zemstvelor și Haniibalii liberalismului” (vezi *Opere*, ed. a 4-a, vol. 5, pag. 19—65 [vezi și V. I. Lenin, *Opere*, vol. 5, Editura pentru literatură politică, 1953, pag. 19—66. — *Nota Trad.*]). — **333.**

85 „*Novoe Slovo*” („Cuvântul nou”) — revistă lunară științifico-literară și politică; a fost editată la Petersburg începând din 1894 de narodnicii liberali, iar din primăvara anului 1897 — de „marxiștii legali”. În „*Novoe Slovo*” au fost publicate două articole ale lui Lenin: „Cu privire la caracterizarea romanticismului economic” și „În legătură cu o notă de ziar” (vezi *Opere*, ediția a 4-a, vol. 2, pag. 111—242 și 292—298 [vezi V. I. Lenin, *Opere*, vol. 2, ed. P.M.R. 1951, pag. 117—251 și 305—311. — *Nota Trad.*]). În Decembrie 1897 revista a fost interzisă de guvernul țarist. — **334.**

86 În decursul pregătirii broșurii „*Către sărăcimea satelor*”, Lenin a elaborat câteva variante ale planului și observații separate la prima variantă, precum și planurile anumitor capitole ale broșurii (vezi *Culegeri din Lenin*, vol. XIX, pag. 339—356).

În ceea ce privește scopul broșurii, Lenin, într-o scrisoare către Plehanov din Martie 1903, îi face cunoscut că el scrie o broșură populară pentru țărani despre programul agrar, broșură în care lămurește ideea marxistă a luptei de clasă la sate pe baza dateelor concrete referitoare la cele patru pături ale populației sătești (moșierii, burghezia țărănească, țărănimea mijlocie și semiproletarii împreună cu proletarii).

La broșură a fost anexat textul proiectului de program al P.M.S.D.R. cu o introducere scrisă de Lenin. Broșura lui Lenin a fost foarte larg răspândită. Ea a fost adusă ilegal din străinătate în Rusia, a fost trimisă în diferite orașe, iar de aici a

fost difuzată la sate. Potrivit datelor incomplete existente, numai în perioada cuprinsă între Mai 1903 și Decembrie 1905 broșura a fost trimisă în 39 de orașe și în 15 gubernii. Ea a fost studiată în cercurile ilegale social-democrate și muncitorești, a pătruns în armată și flotă, în rândurile elevilor din școlile secundare și în rândurile studențimii.

În 1904 broșura a fost reeditată de C.C. al P.M.S.D.R. în străinătate; ea a fost reeditată de mai multe ori și în Rusia. Reeditarea și difuzarea acestei lucrări, precum și a altor opere ale lui Lenin, au fost bine organizate de organizațiile bolșevice din Transcauzia, conduse de tovarășul Stalin. În 1904 broșura lui Lenin a fost tipărită la Bacu și a fost larg răspândită în rândurile muncitorilor și țăranilor. — **337.**

- 87 *Actul de eliberare* — era actul pe care îl întocmeau moșierii la „eliberarea” țăranilor prin reforma din 1861. În actul de eliberare se arăta suprafața de pământ folosită de țărani înainte de reformă și se menționau pământurile arabile și alte terenuri rămase țăranilor jefuiți cu prilejul „eliberării”. În act erau menționate deasemenea și servituțile pe care țăranii iobagi erau obligați înainte să le efectueze în folosul moșierului. Pe baza actului de eliberare se stabilea mărimea ratelor de răscumpărare pe care trebuiau să le plătească țăranii. — **386.**
- 88 *X* — pseudonimul menșevicului P. P. Maslov. — **412.**
- 89 „*Otecestvennâe Zapischi*” — revistă, a început să apară în 1820; începând din 1839 a apărut lunar, fără întrerupere. La revistă au colaborat Bielinski, Necrasov, Saltâcov-Șcedrin, Eliseev și alții; în jurul revistei „*Otecestvennâe Zapischi*” s’a grupat intelectualitatea democrat-revoluționară. Revista era supusă unor persecuții permanente din partea cenzurii; în 1884 a fost interzisă de guvernul țarist. — **424.**
- 90 *Partidul Socialist Polonez* (P.P.S.) — partid naționalist mic-burghez, întemeiat în 1893. — **427.**
- 91 „*Noua Gazetă Renană*” („*Neue Rheinische Zeitung*”) a apărut la Colonia dela 1 Iunie 1848 până la 19 Mai 1849. Conducătorii ziarului au fost K. Marx și F. Engels; prim-redactor a fost K. Marx. „Niciun ziar german — scria Engels — nici înainte și nici după aceea n’a avut o forță și o influență atât de mare, n’a știut să electrizeze atât de puternic masele proletare ca «*Noua Gazetă Renană*»” (vezi K. Marx. Opere alese în două volume, vol. II, 1940, pag. 30). — **430.**
- 92 Vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. VI, 1930, pag. 382—385; 406—411. — **431.**
- 93 *Dombrowski I. și Wrublewski V.* — conducători de seamă ai mișcării revoluționare poloneze din 1863—1864. După înăbușirea răscoalei poloneze, au emigrat în Franța. În 1871 au fost generali ai Comunei din Paris. — **431.**

⁹⁴ Lenin citează introducerea lui F. Mehring la volumul al III-lea, editat de el în 1902, al Culegerii de opere ale lui K. Marx și F. Engels din perioada 1841—1850 (*Gesammelte Schriften von Karl Marx und Friedrich Engels*, 1841 bis 1850, Dritter Band, Stuttgart, Verlag von J. H. W. Dietz Nachf., 1902.). — 432,

⁹⁵ *Congresul al II-lea al P.M.S.D.R.* a avut loc la 17 (30) Iulie—10 (23) August 1903. Primele 13 ședințe s-au ținut la Bruxelles. Apoi, din pricina persecuțiilor poliției, ședințele congresului au fost mutate la Londra. În total au avut loc 37 de ședințe. Pe ordinea de zi a congresului figurau 20 de probleme, dintre care cele mai importante erau: programul partidului, organizarea partidului (confirmarea statutului P.M.S.D.R.), alegerea Comitetului Central și a redacției Organului Central (O.C.) al partidului. La congres au fost reprezentate 26 de organizații. În total au asistat 43 de delegați, având 51 de voturi deliberative (8 delegați aveau câte 2 voturi) și 14 delegați cu vot consultativ.

Congresul a fost pregătit de „Iskra” leninistă. Lenin a desfășurat o muncă uriașă pentru pregătirea congresului.

Lenin a întocmit un plan-consult al raportului cu privire la activitatea organizației „Iskra”; a elaborat proiectul de statut al partidului, proiecte de rezoluții într-o serie de probleme care urmau să fie discutate la congres, ordinea de zi și regulamentul congresului.

Lenin a desfășurat o muncă importantă cu delegații. El a clarificat starea de lucruri și situația organizațiilor locale, a discutat împreună cu delegații multe probleme care au fost puse la congres. La una dintre adunările delegaților la congres Lenin a citit un referat despre problema națională. Componenta congresului nu era omogenă. La congres nu participau numai partizanii „Iscrei”, ci și adversarii ei, precum și elemente nestabile, șovăitoare. Cunoașterea prealabilă de către Lenin a delegaților i-a permis să lămurească poziția politică a fiecăruia dintre ei încă înainte de deschiderea congresului.

Lenin a fost ales în biroul congresului și a făcut parte din principalele comisii ale congresului: comisia pentru elaborarea programului, comisia pentru elaborarea statutului, comisia de validare. El a ținut un raport cu privire la statutul partidului și a luat cuvântul la congres aproape la toate problemele de pe ordinea de zi. În procesele-verbale ale congresului sunt trecute peste 130 de cuvântări, observații și replici ale lui Lenin.

Aprecierea însemnătății Congresului al II-lea al P.M.S.D.R. vezi în „Cursul scurt de istorie a P.C. (b) al U.R.S.S.”, pag. 42—43 (vezi și „Cursul scurt de istorie a Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice”, ed. P.M.R. 1952, ediția a III-a, pag. 63—64. — *Nota Trad.*). — 439,

⁹⁶ *Proiectul de statut al P.M.S.D.R.* propus de Lenin la Congresul al II-lea al partidului nu s'a păstrat. În volumul de față se publică proiectul inițial al statutului publicat de comisia pentru întocmirea proceselor-verbale a Congresului al II-lea în anexele la „Textul complet al proceselor-verbale ale Congresului al

II-lea ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia", editate la Geneva, în 1904. Comisia pentru întocmirea proceselor-verbale a intitulat în mod greșit proiectul inițial de statut al lui Lenin publicat de ea în anexa a XI-a la „Textul complet al proceselor-verbale”, proiectul de statut organizatoric al P.M.S.D.R. prezentat de Lenin la congres (vezi V. I. Lenin. „Un pas înainte, doi pași înapoi”, punctul g) Statutul partidului. Proiectul tov. Martov). — **448**.

- 97 Cuvântarea lui Lenin cu privire la problema acțiunilor Comitetului de Organizare a fost provocată de următorul incident. Încă înainte de congres, Comitetul de Organizare a respins cererea grupului „Borba” de a se admite reprezentantul lui la congres cu drept de vot consultativ. Comisia de validare a confirmat propunerea Comitetului de Organizare. După ce hotărârea comisiei de validare a fost comunicată congresului, un membru al Comitetului de Organizare a cerut întreruperea ședinței pentru a avea posibilitatea să discute din nou această problemă în Comitetul de Organizare. În timpul întreruperii Comitetul de Organizare a ținut o consfătuire la care s'a hotărât cu majoritate de voturi (contra unu) să fie invitat reprezentantul grupului „Borba” cu drept de vot consultativ.

Menționați în cuvântare: *Egorov* este menșevicul E. I. Levin; *Stein* — menșevica E. M. Alexandrova; *Pavlovici* — bolșevicul P. A. Crasicov. — **455**.

- 98 *Hofman* — pseudonimul bundistului V. Cossovschi. — **457**.
- 99 E vorba de sindicatele minerilor englezi din două comitate — Northumberland și Durham —, care, după ce au obținut, pe calea unei tranzacții cu capitaliștii, ziua de lucru de 7 ore pentru muncitorii subterani calificați, s'au ridicat apoi, în decursul unui șir de ani, împotriva legiferării zilei de lucru de 8 ore pentru toți muncitorii din Anglia. — **459**.
- 100 Vezi K. Marx, Opere alese în două volume, vol. II, 1940, pag. 332. — **460**.
- 101 Este vorba de următoarea teză a lui K. Marx: „Comuna avea tot dreptul să declare țăranilor: «Victoria noastră este unica voastră speranță!»” (K. Marx, Opere alese în două volume, vol. II, 1940, pag. 406). — **460**.
- 102 *Mahov* — pseudonimul menșevicului D. P. Calafati; *Costrov* — pseudonimul menșevicului caucazian N. N. Jordania. — **468**.
- 103 *Hizani* se numeau țăranii lipsiți de pământ din Georgia, care erau stabiliți demult pe pământurile moșierilor pe baza unor înțelegeri speciale. Formal, hizanii nu erau considerați iobagi, bucurându-se de libertatea personală, dar ei rămăneau arendași veșnic lipsiți de drepturi. Reforma țărănească din 1861 nu se extindea asupra hizanilor; ei au continuat să fie în totul dependenți de moșieri, care au început să le mărească obligațiile

și să ia dela hizani pământurile ocupate de ei. Hizanatul a fost desființat după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie.

Țărani temporar obligați se numeau o parte dintre foștii țărani iobagi care, și după desființarea iobăgiei, în 1861, erau obligați să efectueze servituți (munca în dijmă sau claca) până în momentul când începeau să-și răscumpere lotul dela moșieri.

La propunerea lui Lenin, Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a complectat partea agrară a programului partidului cu revendicarea „tregerii în proprietatea țăranilor din Caucaz a pământurilor de care se folosesc ca țărani temporar obligați, hizani etc.“. — 469.

104 *Brucher* — pseudonimul menșevicei L. P. Mahnovet. — 472

105 La a 31-a ședință a Congresului al II-lea Lenin a rostit o cuvântare în legătură cu alegerea redacției „Iskra“. La a 35-a ședință a congresului, cu prilejul confirmării procesului-verbal al acestei ședințe, în textul cuvântării lui Lenin s'a introdus, cu consimțământul lui, o modificare. Inceputul cuvântării dela cuvintele: „Tovarăși! Cuvântarea lui Martov a fost atât de ciudată încât mă văd nevoit să mă ridic hotărît împotriva felului său de a pune problema...“ și sfârșind cu cuvintele „...dovedește doar o uimitoare confuzie de noțiuni politice“ a fost scos și înlocuit cu următoarele cuvinte:

„Cer Congresului permisiunea de a răspunde lui Martov.

Tov. Martov spunea că acest vot este o pată rușinoasă pentru reputația sa politică. Alegerile n'au nimic comun cu știrbirea reputației politice. (Strigăte: „Nu-i just! Nu-i adevărat!“ Plehanov și Lenin protestează împotriva întreruperilor. Lenin cere secretarilor să treacă în procesul-verbal că Zaslucici, Martov și Troțchi l-au întrerupt mereu și cere să se noteze de câte ori l-au întrerupt.)“.

În volumul de față cuvântarea lui Lenin este publicată în forma în care a fost scrisă și rostită la congres. — 476.

106 Lenin se referă la greva muncitorilor din Odesa, care a avut loc în Iulie 1903. În pofida străduințelor organizației zubatoviste locale de a distra pe muncitori dela lupta revoluționară, greva a luat un vădit caracter politic. Grevele politice de masă din 1903 au cuprins aproape întreg Sudul Rusiei (Chiev, Ecaterinoslav, Nicolaev, Elisavetgrad și alte orașe).

În nr. 45 din 1 August 1903 „Iskra“ leninistă a publicat relații amănunțite cu privire la evenimentele din Odesa. — 486.

•
DATE DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA
LUI
V. I. LENIN

(Ianuarie 1902 — August 1903)

1902

- Inceputul lui Ianuarie* V. I. Lenin scrie observațiile critice la primul proiect de program al P.M.S.D.R. alcătuit de G. V. Plehanov.
- Ianuarie, 8 (21)* Lenin ia cuvântul la consfătuirea redacției ziarului „Iskra” la München, criticând primul proiect de program alcătuit de Plehanov, și face propuneri și amendamente.
- Intre 8 și 25 Ianuarie (21 Ianuarie și 7 Februarie)* Lenin alcătuește un nou proiect de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia.
- Februarie, 15 (28)* În nr. 17 al ziarului „Iskra” sunt publicate articolele lui Lenin „Semnele falimentului” și „Din viața economică a Rusiei”.
- Februarie, nu mai târziu de 18 (3 Martie)* Lenin introduce trei amendamente la proiectul de program al partidului elaborat de el.
- Sfârșitul lui Februarie — prima jumătate a lui Martie (Martie)* Lenin scrie observațiile critice la al doilea proiect de program al P.M.S.D.R., alcătuit de Plehanov.
- Februarie — prima jumătate a lui Martie* Lenin scrie articolul „Programul agrar al social-democrației ruse” — un comentariu la partea agrară a programului P.M.S.D.R.
- Inceputul lui Martie (jumăta-tea lunii Martie)* La Stuttgart iese de sub tipar cartea lui Lenin „Ce-i de făcut? Problemele acute ale mișcării noastre”, în care sunt elaborate bazele ideologice ale partidului marxist.
- Martie, 5 (18)* Lenin pregătește pentru conferința P.M.S.D.R. dela Bielostoc raportul redacției „Iskra” și proiectul

de rezoluție, participă la consfătuirea redacției, instruește pe delegatul „Iscrei” care pleacă la conferința dela Bielostoc.

Martie, 10 (23)   Articolul lui Lenin „Scrisoare către zemți” este publicat în nr. 18 al ziarului „Iskra”.

*Martie, 30
(Aprilie, 12)*   V. I. Lenin și N. C. Crupscaia pleacă dela München la Londra în legătură cu mutarea editării „Iscrei” la Londra. Lenin scrie în vagon observațiile la proiectul de program al partidului, elaborat de comisia de coordonare a redacției „Iscrei”.

*Începutul
lui Aprilie*   Sosirea lui V. I. Lenin și a Nadejdei Crupscaia la Londra.

*Prima jumătate
a lunii Aprilie (a
doua jumătate a
lunii Aprilie)*   Lenin organizează tipărirea ziarului „Iskra” la Londra.

Aprilie   Lenin scrie o scrisoare către „Uniunea de Nord a P.M.S.D.R.” în care își expune observațiile critice la proiectul de program al uniunii.

Mai, 1 (14)   Lenin scrie o scrisoare către Plehanov în care protestează împotriva caracterului și tonului inadmisibil al observațiilor făcute de Plehanov la redactarea articolului „Programul agrar al social-democrației ruse”.

Iunie, 1 (14)   În nr. 21 al ziarului „Iskra” este publicat proiectul de program al P.M.S.D.R. elaborat de redacția „Iscrei” și cea a revistei „Zaria”, sub conducerea lui Lenin.

*Între 12—14
(25—27) Iunie*   Lenin sosește la Paris.

Iunie, 14 (27)   Lenin ține un referat împotriva escrilor la adunarea emigranților politici ruși din Paris.

*A doua jumătate
a lui Iunie — în-
ceputul lui Iulie
(sfârșitul lui Iunie
— jumătatea lui
Iulie)*   V. I. Lenin locuiește la Loguivy (coasta de Nord a Franței) împreună cu mama sa, M. A. Ulianova, și cu sora sa A. I. Elizarova.

*Sfârșitul lui Iu-
nie — începutul
lui Iulie (Iulie)*   Lenin scrie articolul „Dece social-democrația trebuie să declare un hotărît și necruțător război socialiștilor-revoluționari?”

- Iulie, 3 (16)
și 9 (22)* V. I. Lenin scrie două scrisori către I. I. Radcenco în care trasează planul de muncă al organizației din Petersburg a P.M.S.D.R. pentru perioada care urmează.
- Iulie—August* Lenin scrie articolul „Aventurismul revoluționar“. Articolul este publicat în nr. nr. 23 și 24 ale ziarului „Iskra“, iar apoi este publicat în broșură separată.
- August, 2 (15)* Lenin ține o consfătuire cu reprezentanții comitetului din Petersburg al P.M.S.D.R., ai organizației „Iskra“ din Rusia, ai „Uniunii de Nord a P.M.S.D.R.“ și creează nucleul iscrist al Comitetului de Organizare în vederea convocării celui de al doilea congres al partidului.
- August, 11 (24)* Lenin scrie o scrisoare către Comitetul din Moscova al P.M.S.D.R. cu privire la declarația Comitetului despre solidarizarea cu concepțiile expuse în cartea „Ce-i de făcut?“, trasează planul de acțiune al Comitetului pentru perioada ce urmează.
- August* Articolul lui Lenin „Programul agrar al social-democrației ruse“ este publicat în numărul 4 al revistei „Zaria“.
- Lenin scrie prefața la ediția a II-a a broșurii „Sarcinile social-democraților ruși“.
- Septembrie, 1 (14)* În nr. 24 al ziarului „Iskra“ este publicat articolul de fond al lui Lenin „Noul proiect de lege cu privire la greve“.
- Septembrie, 3 (16)* Lenin scrie o scrisoare către redacția ziarului „Iujnâi Rabocii“ cu privire la necesitatea unirii comitetelor locale într-o singură organizație pe întreaga Rusie.
- Septembrie, 6 (19)* Din însărcinarea lui Lenin, grupul din Berlin de transportare a „Iscrei“ trimite matrițele „Iscrei“ nr. 22 și 23 în Rusia pentru a fi tipărite în tipografia ilegală din Bacu, creată de V. Z. Chețhovelî din inițiativa lui I. V. Stalin.
- Septembrie,* Lenin scrie broșura „Scrisoare către un tovarăș despre sarcinile noastre organizatorice“, în care dezvoltă principiile iscriste de construire a partidului de tip nou.
- În discuțiile cu I. V. Babușchin, venit în străinătate, Lenin trasează sarcinile imediate ale organizațiilor iscriste din Rusia.

- Octombrie, 15 (28)* In nr. 26 al ziarului „Iscra“ apare articolul de fond al lui Lenin „Lupta politică și politicianismul“.
- Octombrie, 28—Noembrie, 7 (Noembrie, 10—20)* Lenin ține la Lausanne, Geneva, Berna și Zürich (Elveția) un referat critic despre programul și tactica eserilor.
- Noembrie, 1 (14)* Articolul lui Lenin „Socialismul vulgar și narodnicismul reînviat de socialiștii-revoluționari“ este publicat în nr. 27 al ziarului „Iscra“.
- Noembrie, 2—3 (15—16)* Din inițiativa lui Lenin se formează la consfătuirea din Pscov Comitetul de Organizare (C.O.) în vederea convocării celui de al doilea congres al P.M.S.D.R.
- Noembrie, 16 (29)* Lenin ține la Londra un referat critic despre programul și tactica eserilor.
- Sfârșitul lui Noembrie (prima jumătate a lui Decembrie)* Lenin elaborează și comunică Comitetului de Organizare proiectul de program al lucrărilor celui de al doilea congres al P.M.S.D.R. și trasează sarcinile imediate ale Comitetului de Organizare.
- Noembrie—Decembrie* Lenin scrie lucrarea „Teza fundamentală împotriva eserilor“ și articolul „Despre sarcinile mișcării social-democrate“.
- Decembrie, 1 (14)* Articolul lui Lenin „Evenimente noi și probleme vechi“ este publicat în nr. 29 al ziarului „Iscra“.
- Decembrie, 14 (27)* Lenin scrie o scrisoare la Chiev iscristului F. V. Lengnic în care propune să se intensifice lupta împotriva „economiștilor“.
- Decembrie* Lenin redactează traducerea rusă a broșurii lui K. Kautsky „Revoluția socială“, care apare în 1903 la Geneva.
- Decembrie 1902—ianuarie 1903* Lenin scrie lucrarea „Cu privire la problema rapoartelor comitetelor și grupurilor P.M.S.D.R. către congresul general al partidului“.
- A doua jumătate a anului 1902—prima jumătate a anului 1903* Lenin conduce studiul programului P.M.S.D.R. în cercul muncitorilor-emigranți ruși din Londra.

1903

- Ianuarie, 1 (14)* In nr. 31 al ziarului „Iscra“ este publicat articolul lui Lenin „Zubatoviștii din Moscova la Petersburg“.

- Ianuarie, 15 (28)*   Articolul lui Lenin „Înștiințare despre formarea «Comitetului de Organizare»“ este publicat în nr. 32 al „Iscrei“.
- Sfârșitul lui Ianuarie (începutul lui Februarie)*   Lenin scrie articolele „Cu privire la declarațiile Bundului“ și „Despre manifestul social-democraților armeni“. Articolele sunt publicate în nr. 33 al ziarului „Iskra“.
- Ianuarie*   Lenin scrie lucrarea „Câteva idei cu privire la scrisoarea lui 7 ț. 6 f.“ (7 ț. 6 f. — pseudonimul lui F. V. Lengnic), în care critică pe conducătorii comitetelor locale de partid pentru inactivitate în ceea ce privește organizarea muncii politice în rândurile masselor.
- Februarie, 10—13 (23—25)*   Lenin ține la Paris la Școala superioară rusă de științe sociale patru lecții pe tema „Concepțiile marxiste asupra problemei agrare în Europa și în Rusia“.
- Februarie, 15 (28)*   În nr. 34 al ziarului „Iskra“ este publicat articolul lui Lenin „Are oare nevoie proletariatul evreesc de un «partid politic de sine stătător»“, articol îndreptat împotriva naționalismului burghez al Bundului.
- Februarie, 18—21 (Martie, 3—6)*   Lenin ține un referat despre programul agrar al eserilor și cel al social-democraților la adunarea emigranților politici din Paris.
- Februarie, 24 (Martie, 9)*   Lenin se întoarce din Paris la Londra.
- Martie, 1 (14)*   În nr. 35 al ziarului „Iskra“ este publicat articolul lui Lenin „Absolutismul se clatină...“.
- Martie, 5 (18)*   Lenin ține o cuvântare despre Comuna din Paris la meetingul muncitorilor din Whitechapel (raion muncitoresc din Londra).
- Martie*   Lenin scrie broșura „Către sărăcimea satelor. Explicație pentru țărani: ce vor social-democrații“.
- Aprilie, 1 (14)*   În nr. 37 al ziarului „Iskra“ este publicat articolul lui Lenin „D-l Struve demascat de colaboratorul său“.
- Aprilie, 15 (28)*   În nr. 38 al „Iscrei“ este publicat articolul lui Lenin „Les beaux esprits se rencontrent. (Adică: cine se aseamănă se adună)“, articol îndreptat împotriva eserilor.

- Sfârșitul lui Aprilie (începutul lui Mai)* Mutarea lui Lenin și a Nadejdei Crupskaia din Londra la Geneva în legătură cu mutarea la Geneva a editării ziarului „Iskra“.
- Mai* La Geneva apare broșura lui Lenin „Către sărăciimea satelor“.
- Iunie* Lenin ține la Berna câteva lecții despre problema agrară.
- Iunie—prima jumătate a lui Iulie* Lenin desfășoară munca de pregătire în vederea celui de al II-lea congres al partidului.
Elaborează regulamentul și ordinea de zi a congresului; alcătuiește proiectul de statut al partidului și-l aduce la cunoștința membrilor redacției ziarului „Iskra“ și a delegaților la congres.
Lenin ia parte la adunările delegaților în legătură cu problemele referitoare la congres; face cunoștință cu delegații sosiți la congres; la o adunare a delegaților ține un referat asupra problemei naționale.
Lenin scrie planul raportului despre activitatea organizației „Iskra“ care urmează să fie prezentat la congres.
Lenin pregătește pentru congres proiectele de rezoluții: despre demonstrații, despre locul Bundului în partid, despre atitudinea față de tineretul studios, despre literatura de partid și proiectele rezoluțiilor mici (despre lupta economică, despre 1 Mai, despre congresul internațional, despre teroare, despre propagandă, despre repartizarea forțelor).
Lenin scrie articolul „Răspuns la critica proiectului nostru de program“, fundamentând partea agrară a programului partidului. Articolul a fost publicat în broșura „Despre programul agrar al lui X“, împărțită delegaților la congres în locul raportului asupra problemei agrare.
- Iulie, 15 (28)* În nr. 44 al ziarului „Iskra“ este publicat articolul de fond al lui Lenin „Problema națională în programul nostru“.
- Iulie, 17 (30)—August, 10 (23)* Al II-lea Congres al P.M.S.D.R. la Bruxelles și Londra. Lenin conduce lucrările congresului; ține jurnalul ședințelor congresului.
- Iulie, 17 (30)* La prima ședință a congresului la Bruxelles, Lenin este ales vice-președinte, membru al prezidiului și membru al comisiei de validare a congresului.
- Iulie, 17—18 (30—31)* Lenin lucrează în comisia de validare a congresului.

- Iulie, 18 (31)* Lenin ia cuvântul de două ori la a doua ședință a congresului pentru a susține ordinea de zi propusă de el.
- Lenin ține o cuvântare la a treia ședință a congresului cu privire la acțiunile greșite ale Comitetului de Organizare (despre „incidentul cu C.O.”) și la chestiunea participării social-democraților polonezi la congres.
- Iulie, 20
(August, 2)* Lenin ia cuvântul la ședința a șasea a congresului cu privire la situația Bundului în P.M.S.D.R., criticând naționalismul organizatoric al Bundului.
- Iulie, 21
(August, 3)* Lenin este ales la a opta ședință a congresului în comisia de elaborare a programului.
- Între 21 și 29
Iulie (3 și 11 August)* Lenin lucrează în comisia congresului pentru elaborarea programului.
- Iulie, 22
(August, 4)* Lenin ține o cuvântare la a noua ședință a congresului despre programul partidului.
- Între 24 și 29
Iulie (6 și 11 August)* Lenin și delegații la Congresul al II-lea pleacă de la Bruxelles la Londra.
- Iulie, 29
(August, 11)* Lenin prezintă la a 14-a ședință a congresului raportul despre statutul partidului.
- Lenin este ales la a 15-a ședință a congresului în comisia de redactare a statutului.
- Între 29 Iulie și
2 August (11 și
15 August)* Lenin lucrează în comisia de redactare a statutului.
- Iulie, 31
(August, 13)* Lenin ține o cuvântare la a 19-a ședință a congresului în cadrul discuțiilor asupra programului agrar al partidului.
- August, 1 (14)* Lenin ține trei cuvântări la a 20-a și a 21-a ședință a congresului în cadrul discuțiilor asupra programului agrar.
- August, 2 (15)* Lenin ia cuvântul la ședința a 22-a și a 23-a a congresului pentru a susține formularea primului paragraf al statutului cu privire la calitatea de membru de partid propusă de el.
- August, 2 sau 3
(15 sau 16)* Lenin participă la ședința organizației „Iskra”, ședință la care se produce o sciziune între iscriști în problema candidaturilor pentru C.C.

- August, 4 (17)* Lenin ia cuvântul la a 25-a ședință a congresului în problema compoziției Consiliului partidului.
- August, 4 și 5 (17 și 18)* Lenin ia cuvântul de trei ori la ședințele a 26-a și a 27-a a congresului : în cadrul discuțiilor cu privire la § 12 al statutului partidului, cu privire la cooptarea în Comitetul Central și în redacția Organului Central al partidului.
- August, 5 (18)* Lenin participă la consfătuirea parțială a delegaților majorității, la care se discută problema compoziției C.C.
- Intre 5 și 10 (18 și 23) August* Lenin alcătuește proiectele de rezoluții : cu privire la ieșirea Bundului din P.M.S.D.R., cu privire la grupurile separate, la armată, la țărănime (aceste rezoluții nu au fost prezentate la congres).
- August, 7 (20)* Lenin ține o cuvântare la a 31-a ședință a congresului cu privire la alegerile redacției Organului Central al partidului — ziarul „Iskra”.
- Lenin este ales la congres, prin vot secret, în redacția „Iscrei” ; ține o cuvântare despre alegerea Comitetului Central.
- August, 9 sau 10 (22 sau 23)* Lenin elaborează proiectul de rezoluție cu privire la publicarea unui organ de presă pentru sectanți.
- August, 10 (23)* Lenin ia cuvântul la a 37-a ședință a congresului împotriva rezoluției lui Potresov cu privire la atitudinea față de liberali, ține o cuvântare despre atitudinea față de tineretul studios.
- August, 11 (24)* Lenin și bolșevicii delegați la congres vizitează mormântul lui Karl Marx din cimitirul dela Highgate.
- August, după 11 (24)* Lenin, după terminarea Congresului al II-lea al P.M.S.D.R., se întoarce din Londra la Geneva.
- August, 15 (28)* În nr. 46 al ziarului „Iskra” sunt publicate articolele lui Lenin „Era reformelor”, cu privire la legea despre delegații de fabrică, și „Ultimul cuvânt al naționalismului bundist”.
-

C U P R I N S

	<u>Pag.</u>
Prefață . . .	VII
1902	
<i>MATERIALE PENTRU ELABORAREA PROGRAMULUI P.M.S.D.R.</i>	1—61
OBSERVAȚII LA PRIMUL PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV	3—9
PROIECT DE PROGRAM AL PARTIDULUI MUNCITO- RESC SOCIAL-DEMOCRAT DIN RUSIA	10—16
TREI AMENDAMENTE LA PROIECTUL DE PROGRAM	17
OBSERVAȚII LA AL DOILEA PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV	21—41
APRECIERE ASUPRA CELUI DE AL DOILEA PROIECT DE PROGRAM AL LUI PLEHANOV	42—44
OBSERVAȚII LA PROIECTUL DE PROGRAM AL CO- MISIEI	45—56
OBSERVAȚII SUPLIMENTARE LA PROIECTUL DE PROGRAM AL COMISIEI	57—59
O completare la problema luptei de clasă	58
AMENDAMENT LA PARTEA AGRARĂ A PROGRAMU- LUI	60—61
SEMNELE FALIMENTULUI	62—68
DIN VIAȚA ECONOMICĂ A RUSIEI	69—79
I. Cassele de economii	70
RAPORTUL REDACȚIEI „ISCREI“ LA CONSFATUIREA (CONFERINȚA) COMITETELOR P.M.S.D.R.	80—89
(N.B.) Ciorna rezoluției	88

PROGRAMUL AGRAR AL SOCIAL-DEMOCRAȚIEI RUSE	91—131
I	93
II	95
III	100
IV	103
V	106
VI	108
VII	114
VIII	124
IX	127
X	129
SCRISOARE CATRE ZEMȚI	132—140
DESPRE GRUPUL „BORBA“	141
SCRISOARE CĂTRE „UNIUNEA DE NORD“. <i>Observații la</i> <i>programul „Uniunii de Nord“</i>	142—151
DECE SOCIAL-DEMOCRAȚIA TREBUE SĂ DECLARE UN HOTĂRIT ȘI NECRUȚĂTOR RĂZBOI SOCIALIȘTILOR- REVOLUȚIONARI?	152—155
DOUA SCRISORI CATRE I. I. RADCENCO.	156—165
I	156
II	162
AVENTURISM REVOLUȚIONAR	166—186
I	166
II	176
SCRISOARE CĂTRE COMITETUL DIN MOSCOVA	187—189
PREFAȚA LA EDIȚIA A DOUA A BROȘURII „SARCINILE SOCIAL-DEMOCRAȚILOR RUȘI“	190—195
NOUL PROIECT DE LEGE CU PRIVIRE LA GREVE	196—205
SCRISOARE CĂTRE REDACȚIA ZIARULUI „IUNNAI RABOCHII“	206—208
SCRISOARE CĂTRE UN TOVARAȘ DESPRE SARCINILE NOASTRE ORGANIZATORICE	209—230
LUPȚA POLITICĂ ȘI POLITICIANISMUL	231—239
DESPRE DEMONSTRAȚII	240

SOCIALISMUL VULGAR ȘI NARODNICISMUL REINVIA- TE DE SOCIALIȘTII REVOLUȚIONARI	241—247
DESPRE SARCINILE MIȘCARII SOCIAL-DEMOCRATE	248—249
TEZA FUNDAMENTALA IMPOTRIVA ESERILOR	250—254
EVENIMENTE NOI ȘI PROBLEME VECHI	255—260
CATRE ELEVII ȘCOLILOR SECUNDARE	261
DESPRE GRUPUL „SVOBODA“	262—263
FRAGMENT DINTR'UN ARTICOL INDREPTAT IMPOTRI- VA ESERILOR	264—265
PROIECT DE APEL AL COMITETULUI DE ORGANIZARE DIN RUSIA CĂTRE LIGĂ, UNIUNE ȘI COMITETUL DIN STRĂINĂTATE AL BUNDULUI	266
CU PRIVIRE LA PROBLEMA RAPOARTELORE COMITETE- LOR ȘI GRUPURILOR P.M.S.D.R. CĂTRE CONGRESUL GENERAL AL PARTIDULUI	267—277
I. Mișcarea muncitorească, istoria ei și starea ei actuală	269
II. Istoria cercurilor socialiste locale, apariția social- democraților, lupta de curenți din rândurile lor.	270
III. Organizarea comitetului local, a grupurilor și cercurilor locale	271
IV. Caracterul, conținutul și amploarea muncii locale	273
V. Relațiile cu grupurile revoluționare (în special social-democrate) de alte rase și naționalități	274
VI. Tipografii, transporturi și organizarea conspirati- vă a muncii	275
VII. Legăturile și activitatea în rândurile altor pătri ale populației în afară de clasa muncitoare	—
VIII. Situația curenților revoluționari și opoziționiști nesocial-democrate și atitudinea față de ele	277

1903

ZUBATOVIȘTII DIN MOSCOVA LA PETERSBURG	278—283
ÎNȘTIINȚARE DESPRE FORMAREA „COMITETULUI DE ORGANIZARE“	284—287
CATEVA IDEI CU PRIVIRE LA SCRISOAREA LUI 7 §. 6 f.	288—294

CU PRIVIRE LA DECLARAȚIILE BUNDULUI	295—301
DESPRE MANIFESTUL SOCIAL-DEMOCRAȚILOR AR- MENI	302—305
ARE OARE NEVOIE PROLETARIATUL EVREESC DE UN „PARTID POLITIC DE SINE STĂTĂTOR“ ?	306—311
CONCEPȚIILE MARXISTE ASUPRA PROBLEMEI AGRA- RE ÎN EUROPA ȘI ÎN RUSIA	313—323
Programul lecțiilor	317
Conspectul primei lecții. Teoria generală	318
Despre dominarea agriculturii capitaliste. Renta	320
ABSOLUTISMUL SE CLATINĂ...	324—329
D-L STRUVE DEMASCAT DE COLABORATORUL SĂU	330—336
CĂTRE SĂRĂCIMEA SATELOR. <i>Explicație pentru țărani : ce vor social-democrații</i>	337—407
1. Lupta muncitorilor dela orașe	341
2. Ce vor social-democrații ?	343
3. Bogăția și mizeria, proprietarii și muncitorii dela sate	353
4. Încotro să se îndrepte țăranul mijlocăș ? Spre pro- prietari și bogațani sau spre muncitori și cei neavuți ?	367
5. Ce fel de îmbunătățiri caută să obțină social-demo- crații pentru întregul popor și pentru muncitori ?	374
6. Ce îmbunătățiri luptă să obțină social-demo- crații pentru toți țăranii ?	384
7. Lupta de clasă la sate	398
Programul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, propus de ziarul „Iskra“ împreună cu revista „Zaria“	405
LES BEAUX ESPRITS SE RENCONTRENT (<i>Adică : cine se aseamănă se adună</i>)	408—411
RĂSPUNS LA CRITICA PROIECTULUI NOSTRU DE PRO- GRAM	412—426
PROBLEMA NAȚIONALĂ ÎN PROGRAMUL NOSTRU	427—436
PLANUL ARTICOLULUI ÎMPOTRIVA ESERILOR	437—438

<i>CONGRESUL AL II-LEA AL P.M.S.D.R. 17 (30) Iulie — 10 (23) August 1903</i>	439—480
1. PROIECT DE REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA DEMONSTRAȚII	441
2. PROIECT DE REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA LOCUL BUNDULUI ÎN PARTID	442
3. PROIECT DE REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA ATITUDINEA FAȚĂ DE TINERETUL STUDIOS	443
4. PROIECT DE REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA LITERATURA DE PARTID	444
5. PROIECTE DE MICI REZOLUȚII	445—446
Lupta economică	445
1 Mai	—
Congresul internațional	—
Teroarea	446
Propaganda	—
Repartizarea forțelor	—
6. PROIECT DE REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA EDITAREA UNUI ZIAR PENTRU SECTANȚI . . .	447
7. PROIECT DE STATUT AL P.M.S.D.R.	448
8. PROIECTE DE REZOLUȚII NEPREZENTATE LA CONGRES	450—452
Ieșirea Bundului	450
Grupurile separate	—
Armata	451
Țărănimea	—
9. PRIMA CUVÂNTARE CU PRIVIRE LA PROBLEMA ORDINEI DE ZI A CONGRESULUI. 18 (31) IULIE	453
10. A DOUA CUVÂNTARE CU PRIVIRE LA PROBLEMA ORDINEI DE ZI A CONGRESULUI. 18 (31) IULIE	454
11. CUVÂNTARE CU PRIVIRE LA PROBLEMA ACȚIUNILOR COMITETULUI DE ORGANIZARE. 18 (31) IULIE	455
12. CUVÂNTARE CU PRIVIRE LA PROBLEMA PARTICIPĂRII SOCIAL-DEMOCRAȚILOR POLONEZI LA CONGRES. 18 (31) IULIE	456

13. CUVÂNTARE CU PRIVIRE LA LOCUL BUNDULUI IN P.M.S.D.R. 20 IULIE (2 AUGUST)	457
14. CUVÂNTARE CU PRIVIRE LA CHESTIUNEA PROGRAMULUI PARTIDULUI. 22 IULIE (4 AUGUST)	460
15. RAPORT CU PRIVIRE LA STATUTUL PARTIDULUI. 29 IULIE (11 AUGUST)	463
16. PRIMA CUVÂNTARE IN LEGATURA CU DISCUTAREA PROGRAMULUI AGRAR. 31 IULIE (13 AUGUST)	464
17. A DOUA CUVÂNTARE IN LEGATURA CU DISCUTAREA PROGRAMULUI AGRAR. 1 (14) AUGUST.	467
18. A TREIA CUVÂNTARE IN LEGATURA CU DISCUTAREA PROGRAMULUI AGRAR. 1 (14) AUGUST	469
19. A PATRA CUVÂNTARE IN LEGATURA CU DISCUTAREA PROGRAMULUI AGRAR. 1 (14) AUGUST	470
20. PRIMA CUVÂNTARE IN LEGATURA CU DISCUTAREA STATUTULUI PARTIDULUI. 2 (15) AUGUST	471
21. A DOUA CUVÂNTARE IN LEGATURA CU DISCUTAREA STATUTULUI PARTIDULUI. 2 (15) AUGUST	472
22. CUVÂNTARE IN LEGATURA CU ALEGEREA REDACȚIEI „ISCREI“. 7 (20) AUGUST	476
23. CUVÂNTARE IN LEGATURA CU PROBLEMA ATITUDINII FAȚĂ DE TINERETUL STUDIOS. 10 (23) AUGUST	480
ERA REFORMELOR	481—488
ULTIMUL CUVÂNT AL NAȚIONALISMULUI BUNDIST	489—492
CONTRADICȚIILE ȘI ZIG-ZAGURILE LUI MARTOV	493
<i>Adnotări</i>	495—515
<i>Date din viața și activitatea lui V. I. Lenin</i>	517—526

CLIȘEE

Prima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin „Proiect de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia“. — 1902	2—3
Prima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin cu observațiile la al doilea proiect de program al lui Plehanov. — 1902	19

Prima pagină din manuscrisul lui V. I. Lenin „Programul agrar al social-democrației ruse“. — 1902	92—93
Coperta broșurii lui V. I. Lenin „Scrisoare către un tovarăș despre sarcinile noastre organizatorice“. — 1904.	211
Prima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin „Cu privire la problema rapoartelor comitetelor și grupurilor P.M.S.D.R. către Congresul general al partidului“. — Decembrie 1902 — Ianuarie 1903	266—267
Prima pagină din manuscrisul lui V. I. Lenin „Concepțiile marxiste asupra problemei agrare în Europa și în Rusia“. — 1903	315
Coperta broșurii lui V. I. Lenin „Către sărăcimea satelor“. — 1903	339
Situația pământurilor pe grupuri de clasă, întocmită de V. I. Lenin în perioada când pregătea broșura „Către sărăcimea satelor“. — 1903	354—355

Combinatul Poligrafic
CASA SCÂNTEII
„I. V. S T A L I N“

101 7/50